

PHILOSOPHIÆ
ARISTOTELICÆ
UNIVERSÆ
PARS III.

VIDELICET

PHYSICA
PARTICULARIS,

J U X T A

VERUM SENSUM

E T

M E N T E M

DOCTORIS SUBTILIS

JOANNIS DUNS
SCOTI

EXPLANATA, ELUCIDATA

A

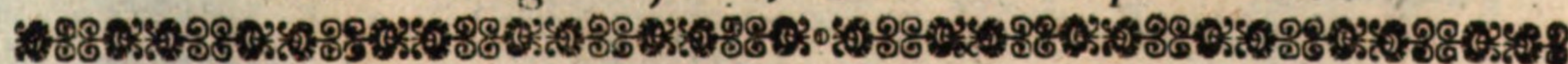
P.F. MARINO PANGER,

E T

P. F. KILIANO KAZENBERGER,

Ord. S. FRANCISCI Fratrum Minorum Recollectorum, SS.
Theologiæ Lectoribus Jubilatis, & Provinciæ Argent. seu Germaniæ
Superioris Ex-Provincialibus.

Cum Privilegio Casareo, & Licentia Superiorum.

I N G O L S T A D I I,

Sumptibus Viduæ JOANNIS ANDRÆ de la HAYE, Bibliop. Academ.

Typis Joannis Pauli Schleig, Typogr. Academ. Anno M, DCC. XXXIX.

PHILOSOPHIA

ARISTOTELICA

UNIVERSA

PARS III.

VIDELICET

PHYSICA

PARTICULARIS

UNIVERSA

VERUM SENSUM

MENTIS

DOCTORIS SUBTILIS

JOHANNIS DUNSCOTTI

SCOTTI

EXPLANATA, ELUCIDATA

P. F. MARINO PANGER,

ET

P. F. KILIANO KAZENBERGER,

Ord. S. FRANCISCI Fratrum Minorum Recollectorum, SS.
Theologiae Lectoribus Iubilatis, & Provinciae Argent. seu Germaniae
Superioris Prae-Provincialis.

Cum Privilegio Caesaris, & Licentia Superiorum.

IN G O T T A D I A

Sumptibus Viduae JOHANNIS ANDREAE de la HAYE, Bibliop. Arnhem.

Apud Joannem Pauli Schlegel, Typogr. Arnhem. Anno M. DCC. XXXIX.

PRO PHYSICA PARTICULARI.

APPROBATIO I.

CUm Philosophiæ Aristotelicæ Universæ Pars
tertia, videlicet Physica Particularis de Cœlo
& Mundo, de Generatione & Corruptione,
& Anima juxta verum sensum & Mentem Doctoris
Subtilis JOANNIS DUNS SCOTI ab AA. RR.
PP. Marino Panger, & Kiliano Kazenberger SS.
Theologiæ Lectoribus Jubilatis, & Provinciæ Ale-
manniæ Ex-Provincialibus explanata, & elucidata
jucundâ simul ac utilissimâ Doctrinâ sit animata, &
ad curiositatem æquè, ac hauriendam inde solidif-
simam doctrinam luculentissimè deserviat, æquum
est, ut in lucem publicam prodeat.

Dabam Passavii ad S. Annam Die 23. Septembr. 1736.

Fr. ANTONIUS WECH,
SS. Theologiæ Lector Emeritus,
p. t. Guardianus ibidem.

PRO PHYSICA PARTICULARI.

APPROBATIO II.

Tertia quoque Pars Universæ Philosophiæ Aristotelicæ, videlicet Physica particularis, ab Adm. Rev. PP. Marino Panger, & Kiliano Kazenberger Ord. S. Francisci FF. Min. Recollect. SS. Theol. Lectoribus Jubilatis, & Provinciæ Argentinae seu Germaniæ Superioris Ex-Provincialibus juxta Mentem JOANNIS DUNS SCOTI Doctoris Subtilis explanata, cum æquè ac priores cuncta, etiam difficillima, quæ de Cœlo & Mundo, Generatione & Corruptione, item de Anima, ejusque potentiis pro & contra Scholam Scotisticam proponi possunt, solidè ac perspicuè dilucidet, idque sine morum ac fidei orthodoxæ offendentulo, hinc eam non minùs quàm priores publica luce & approbatione dignissimam censeo. Dabam Passavii ex Conventu ad S. Annam 1736. Die 25. Julii.

Fr. GEBHARDUS UMBHOFER,
SS. Theologiæ Lector Emeritus,
ejusdemque p. t. actualis mppria.

S E R I E S
DISPUTATIONUM,
E T
QUÆSTIONUM,
Q U Æ
IN HAC III. PARTE PHILOSOPHIÆ,
Videlicet
P H Y S I C A
P A R T I C U L A R I
Continentur.
DE COELO ET MUNDO.
QUÆSTIO PRÆAMBULA.
De Cœli, & Mundi Creatore, & Conservatore.

DISPUTATIO I.

De Corpore simplici in communi.

QUÆSTIO I.

Quid sit Corpus Simplex, & Quo-
tuplex?

QUÆSTIO II.

Quem ordinem servant inter se ista
Corpora simplicia, videlicet Cœ-
lum, Ignis, Aër, Aqua, & Terra? &
An Unum per se constituent, quod
Mundus vocetur?

QUÆSTIO III.

Quid sit Mundus? & An detur tan-
tùm unicus Mundus?

QUÆSTIO IV.

In qua Figura & Perfectione Mun-
dus sit à Deo conditus?

QUÆSTIO V.

Quando & quomodo Mundus sit
conditus?

QUÆSTIO VI.

An Mundus in æternum sit duratu-
rus?

DISPUTATIO II.

De Mundo Cœlesti, seu de Cœlis.

QUÆSTIO I.

De Essentia, Structura, & Numero
Cœlorum.

QUÆSTIO II.

An Cœli sint solidi, vel liquidi,
seu fluidi?

X

QUÆ.

QUÆSTIO III.

An Coeli sint Incorruptibiles?

QUÆSTIO IV.

De Coelorum Figura, Magnitudine, & Distantia.

QUÆSTIO V.

De Natura, Numero, & magnitudine Stellarum.

QUÆSTIO VI.

De Differentia, & Perfectione Coelorum & Stellarum.

QUÆSTIO VII.

De motu Coelorum, & Astrorum.

QUÆSTIO VIII.

De Luce, Lumine, & aliis accidentibus Coelorum & Astrorum.

QUÆSTIO IX.

De Coelorum & Astrorum influentiis in Sublunaria.

QUÆSTIO X.

Quid Astrologi possint ex Astrorum observatione præcognoscere & prædicere?

DISPUTATIO III.

De Mundo Elementari, seu Sublunari, & de Metheoris.

QUÆSTIO I.

Quid sit Elementum, & Quotuplex?

QUÆSTIO II.

De situ, Figura, gravitate, & levitate Elementorum.

QUÆSTIO III.

De Elemento Ignis.

QUÆSTIO IV.

De Metheoris Igneis.

QUÆSTIO V.

De Elemento Aeris.

QUÆSTIO VI.

De Metheoris Aereis.

QUÆSTIO VII.

De Elemento Aquæ.

QUÆSTIO VIII.

De Metheoris Aqueis.

QUÆSTIO IX.

De Elemento Terræ.

QUÆSTIO X.

De Metheoris Terreis.

DE GENERATIONE ET
CORRUPTIONE.

DISPUTATIO I.

De primis qualitatibus.

QUÆSTIO I.

Quomodo Qualitates Primæ definiantur? & num sint Formæ Positivæ & Accidentales?

QUÆSTIO II.

An dictæ Qualitates sint Omnium Primæ?

QUÆSTIO III.

An Qualitatibus istis conveniat Re-

sistentia? & num Contrariæ possint esse simul in eodem subjecto?

QUÆSTIO IV.

Quæ Qualitates, & in quo gradu convenient Elementis? & num Qualitates Symbolæ sint ejusdem Speciei?

DISPUTATIO II.

De Actione, Reactione, & Alteratione.

QUÆSTIO I.

An simile possit agere in simile?

QUÆSTIO II.

De Intensione Qualitatis per Anti-

peristasm, & Reflexionem, & de Causis hujus Intensionis.

QUÆSTIO III.

An, & ubi detur Reactio?

QUÆ-

QUÆSTIO IV.
De Alteratione.

QUÆSTIO V.
Quomodo fiat Intensio Qualitatum?

QUÆSTIO VI.
An in Intensione præcedens quali-

tas deperdatur? Num omnes gra-
dus Qualitatis sint homogenei,
& an Alteratio fiat continuè &
successivè?

QUÆSTIO VII.
De Rarefactione, & Condensatione,

DISPUTATIO III.

De Generatione, & Corruptione in genere.

QUÆSTIO I.
Quid sint Generatio & Corrup-
tio?

QUÆSTIO II.
De subjecto & termino Generatio-
nis, & Corruptionis?

QUÆSTIO III.
An in rerum naturalium Interitu
fiat Resolutio usque ad materiam
primam? Ubi etiam Examinatur

dictum illud Aristotelicum: *Gene-
ratio unius est Corruptio alterius.*

QUÆSTIO IV.
An Generatio & Corruptio fiant
in instanti, vel successivè? & si
hoc, unde proveniat?

QUÆSTIO V.
An, quod est Corruptum, vel res
adhuc existens possit denuò re-
produci, & quâ virtute?

DISPUTATIO IV.

De Generatione Elementorum, mixtorum, & viventium.

QUÆSTIO I.
De Generatione Elementorum.

QUÆSTIO II.
De Generatione Corporis mixti,
seu de mixtione.

QUÆSITUM I.
Quid sit Temperamentum mixto-
rum?

QUÆSITUM II.
Quotuplex sit Temperamentum?

QUÆSITUM III.
Quodnam Temperamentum sit op-
timum?

QUÆSITUM IV.
An ab Elementis possint produci

mixta? & an unum mixtum pos-
sit producere aliud? specialiter,
an vinum possit in se convertere
aquam?

QUÆSTIO III.
De Generatione Viventium.

QUÆSITUM.
An Anima animalis ex putri mate-
ria sit ejusdem speciei cum ea ex
semine producta?

QUÆSTIO IV.
De Nutritione Viventium.

QUÆSTIO V.
De augmentatione, diminutione,
& morte Viventium.

DE ANIMA.

DISPUTATIO I.

De Essentia, & Speciebus Anima.

QUÆSTIO I.
Quomodo definiatur Anima? Et
in quo consistat ratio vitæ in actu
primo?

QUÆSTIO II.
Quotuplex sit anima, & an omnes,
vel quæ sit indivisibilis, nec non

an plures, quàm una sint in uno
vivente?

QUÆSTIO III.
Quænam partes Corporis informen-
tur ab anima?

QUÆSTIO IV.
Quænam sit sedes principalis animæ?

& Num animæ rationalis immortalitas possit demonstrari?

DISPUTATIO II.

De Anima Potentiis, Actibus, & Habitibus.

QUÆSTIO I.
Quomodo Potentiæ animæ distinguantur ab Anima?

QUÆSTIO II.
Quomodo Potentiæ organicæ animalicæ adæquatæ distinguantur ab anima? Item à tertia Entitate viventis, & inter se?

QUÆSTIO III.
De Actu vitali in communi.

QUÆSITUM I.
An Actus vitalis saltem à Deo possit sinè concursu Potentiæ produci?

QUÆSITUM II.
Quomodo intelligendum sit illud Aristotelis dictum: Potentiæ di-

stinguuntur per actus, & actus per objecta?

QUÆSTIO IV.
Quænam Potentiæ sint habituum Capaces?

QUÆSTIO V.
Unde causentur & intendantur habitus, & quomodo ipsi ad actus concurrant?

QUÆSITUM I.
An habitus cum potentia concurrere possit ad actus seipso inferiores, ac etiam excedentes vires Potentiæ?

QUÆSITUM II.
Quomodo habitus desinant?

DISPUTATIO III.

De Anima Vegetativa, & sensitiva, hujusque sensibus Externis.

QUÆSTIO I.
De sensibus in communi.
QUÆSTIO II.
De objecto sensibili.
QUÆSITUM.
Quotuplex sit objectum sensibile?

QUÆSTIO III.
De speciebus sensibilibus.
QUÆSITUM.
In quo subjecto species sensibiles impressæ recipiantur?

QUÆSTIO IV.
Quænam efficient, & habeant species sensibiles?
QUÆSITUM.
A quonam causentur species internæ sensibiles, seu in sensu interno?

QUÆSTIO V.
De productione, conservatione, & muneribus specierum sensibilibus.
QUÆSITUM.
An sensus erret circa suum sensibile?

QUÆSTIO VI.
De visu, seu Potentia visiva.
QUÆSITUM I.
Quodnam sit objectum adæquatum visus?

QUÆSITUM II.
An Lumen exigatur tam ex parte Medii, quàm ex parte coloris, ut color possit immittere species in oculum, seu videri?

QUÆSITUM III.
Cur aliqui diu non possint oculos in rem aliquam defixos tenere?

QUÆSITUM IV.
Cur ebriis appareant omnia circumagi, sicut & pueris, postquam se aliquando gyrârunt & rotârunt?

QUÆSITUM V.
Cur senes objectum aliquod aspecturi, illud à se aliquantum amoveant, alii verò ut luscii illud propius admoveant?

QUÆ-

QUÆSITUM VI.

Cur collimantes in Scopum claudant unum Oculum, cum tamen res alias duobus Oculis clariùs & distinctiùs videantur, quàm unò solò?

QUÆSITUM VII.

Cur aliqua Noctu videantur lucida, interdiu colorata, uti sunt ligna quædam putrida, Vermes, Oculifelum?

QUÆSITUM. VIII.

Cur in Aquis omnia cernantur Ordine inverso, Caput infra pedes, Culmina turrium in profundo, fundamenta autem propè superficiem Aquæ?

QUÆSTIO VII.

De sensu auditûs.

QUÆSITUM I.

Quomodo fiat Echo?

QUÆSITUM II.

Quare, quando Echo fit, tantùm ultima Verba percipiuntur?

QUÆSTIO VIII.

De sensu olfactûs.

QUÆSTIO IX.

De sensibus gustûs, & tactûs.

QUÆSITUM I.

An qualitas, quæ tactu percipitur, sit illa, quæ est in organo, aut in objecto tangibili, aut in utroque?

QUÆSITUM II.

An tactus percipiat solùm Excellentias seu exuperantias qualitatis tangibilis, an verò etiam gradus æquales vel remissiores, quàm sint gradus qualitatis organi?

QUÆSITUM III.

An Excellens sensibile lædat sensum?

QUÆSITUM IV.

An dictum illud Aristotelicum: sensibile positum super sensum impedit sensationem, sit universaliter verum respectu omnium sensuum?

QUÆSITUM V.

An sensus externi percipiant proprios actus, seu an sint reflexivi supra seipsos?

DISPUTATIO IV.

De Sensu Interno, Appetitu Sensitivo, & Potentia Locomotiva.

QUÆSTIO I.

De organo, seu subjecto, & objecto sensûs interni.

QUÆSTIO II.

An sensus communis seu internus sit judicativus aut discursivus, & an sit una numerò Potentia?

QUÆSTIO III.

De appetitu sensitivo.

QUÆSTIO IV.

De actibus, & passionibus appetitûs sensitivi.

QUÆSTIO V.

De Potentia locomotiva.

QUÆSTIO VI.

De quibusdam affectionibus Animalium, seu de Parvis naturalibus.

DISPUTATIO V.

De Anima Rationali, Eiusque Intellectu.

QUÆSTIO I.

De Essentia Animæ rationalis.

QUÆSTIO II.

Qualis Potentia sit intellectus,

& quomodo concurrat ad intellectionem?

QUÆSTIO III.

De speciebus intelligibilibus, Intellectu agente, & possibili.

)(

QUÆ

QUÆSITUM I.

Quomodo cognitio abstractiva & intuitiva inter se distinguantur?

QUÆSITUM II.

Quid Nomine comprehensionis intellectualis intelligatur?

QUÆSITUM III.

An ad comprehensionem sufficiat, quod tota objecti intelligibilitas exhauriatur secundum omnia, quæ in illo formaliter & ex natura rei reperiuntur, sive sint prædicata primi sive secundi modi? An etiam requiratur, ut illa quoque cognoscantur, quæ eminenter solum ac virtualiter continentur in eo, sicut effectus in causa, & creaturæ in DEO?

QUÆSITUM IV.

Quomodo intellectus agens & possibilis ab invicem distinguantur.

QUÆSTIO IV.

De memoria intellectiva, intelligentia, & verbo mentis.

QUÆSTIO V.

De cognitione universalis, & singularis.

QUÆSITUM I.

Quodnam sit primum cognitum à nobis?

QUÆSITUM II.

Quodnam inter ipsa universalia ad invicem comparata prius cognoscatur à nobis?

QUÆSITUM III.

An intellectus plura simul intelligere possit uno, vel saltem diversis actibus?

QUÆSTIO VI.

De objecto nostri intellectus.

QUÆSITUM.

Quomodo actus intellectus & voluntatis sint intelligibiles?

DISPUTATIO VI.

De Voluntate.

QUÆSTIO I.

De præstantia voluntatis nostræ, gradibus libertatis, & hujus usu.

QUÆSITUM.

An, sicut voluntas potest necessitari per impedimentum usus libertatis, ita etiam possit violentari & cogi?

QUÆSTIO II.

De radice nostræ libertatis.

QUÆSITUM I.

Quotuplices sint actus nostræ voluntatis?

QUÆSITUM II.

An voluntas creata sit libera, in quantum productiva, vel in quantum operativa?

QUÆSITUM III.

An libertas sit essentialis actibus voluntatis, & quid sit libertas horum actuum?

QUÆSITUM IV.

An detur pura omissio libera?

QUÆSTIO III.

De objecto voluntatis.

QUÆSITUM.

An voluntas sit tantum possibile, vel etiam impossibile Appetitiva?

QUÆSTIO IV.

Quomodo objectum voluntati proponi debeat ab intellectu, & quomodo ad actum voluntatis concurrat?

QUÆSITUM I.

Quid sint intentio, & electio?

QUÆSITUM II.

An intentio, & electio sint actus realiter distincti, vel non?

QUÆSITUM III.

An Imperium sit actus intellectus, vel voluntatis?

QUÆ.

QUÆSITUM IV.
An voluntas imperandô aliis Po-

tentiis imprimat illis aliquam
qualitatem?

DISPUTATIO VII.

De Anima separata.

QUÆSTIO I.

De statu Animæ separatæ.

tivè Anima in statu separationis à
corpore?

QUÆSTIO II.

Quid amittat Anima separata,
quid retineat, & quænam cog-
noscat, & quomodo?

QUÆSITUM II.

Qualem modum cognoscendi ha-
beat Anima separata?

QUÆSTIO III.

QUÆSITUM I.

Quænam objecta cognoscat intui-

De Motu locali Animæ separa-
tæ.

PROOEMIUM.

Post explicationem Corporis naturalis in communi, ejusque affe-
ctionum in octo Libris Physicorum, descendit Aristoteles ad ex-
plicandas Corporis naturalis species, quæ sunt tres, videlicet *Cor-
pus simplex*, *Corpus mixtum*, & *Corpus animatum*, & imprimis in qua-
tuor Libris de Cælo & Mundo explicat *Corpus simplex*, quorum proinde Lib-
rorum adæquatum est objectum, quatenus propriam & peculiarem ha-
bet naturam *Corpus simplex*; quia, cùm Physica universalis consideret
Corpus naturale ut sic, quælibet Physicæ universalis pars speciem aliquam
Corporis naturalis considerare tenetur sub *ratione Naturalitatis*, non qui-
dem in communi, sed coarctatam ad illam speciem; nam Ratio forma-
lis non debet excedere objectum materiale alicujus scientiæ. Et quidem
Corpus simplex tam secundum continentiam virtualem, quàm potentialem est ob-
jectum adæquatum horum quatuor Librorum de Cælo & Mundo, si-
quidem Aristoteles in his Libris non considerat tantum *Corpus simplex in
communi*, sicuti in octo Libris Physicorum consideravit *Corpus naturale*
in communi, sed *ad species* descendit, nimirum Cælum, & Elementa,
ipsorum Passiones, & affectiones demonstrando. Quare etiam Nos Ari-
stotelis Methodo insistentes, in hac prima parte nostræ Physicæ particu-
laris imprimis agemus de Corpore naturali simplici & ejus speciebus,
quam proinde dividemus in tres Disputationes: Prima erit de Corpore
simplici in communi. Secunda de Corpore Coelesti. Tertia de Corpore
Elementari, ubi etiam de Metheoris.

Deinde Aristoteles descendit ad explicationem *Corporis mixti*, quod nimirum ex Corporibus simplicibus, videlicet ex Elementis generatur, & in eadem resolvitur, & hoc quidem facit in *duobus Libris de ortu & interitu, seu de generatione & Corruptione*, quorum proinde Librorum objectum adæquatum est *Corpus mixtum*, quatenus peculiarem & propriam habet naturam, quia in ipsis demonstrantur Corporis mixti principia & passiones, dum ostenditur ex Elementis tanquam principiis materialibus constare, esse quoque generabile, corruptibile, alterabile &c. Omnia quoque in Ordine ad Corpus mixtum considerantur, nimirum Elementa non absolute, sed ut principia mixtorum, Generatio quoque, Corruptio, Alteratio, Mixtio &c. ad Corpus mixtum reducuntur, vel tanquam passiones, vel tanquam principia &c. Quare etiam nos in secunda parte nostræ *Physicæ* particularis tractabimus de Corpore mixto per quatuor Disputationes: Prima erit de primis qualitatibus, Secunda de actione, reactione, & alteratione. Tertia de Generatione & Corruptione in genere. Quarta de Generatione Elementorum, Mixtorum, & viventium.

Denique Aristoteles explicat tertiam speciem Corporis naturalis ut sic, nimirum Corpus animatum in *tribus Libris*, quos inscripsit *de Anima*; quorum objectum est *Corpus animatum*, quatenus propriam & peculiarem habet naturam, siquidem Aristoteles in his libris demonstrat passiones, affectiones & proprietates Corporis animati, & quidem triplicis, nimirum vegetativi, sensitivi & rationalis, dum agit de Anima vegetativa, sensitiva, & rationali. Quare etiam nos Aristotelis vestigiis inhærendo, in tertia parte nostræ *Physicæ* particularis agemus de Corpore animato, & quidem per septem Disputationes: Prima erit de Essentia & speciebus Animæ. Secunda de Animæ Potentiis, actibus vitalibus, & Habitibus. Tertia de Anima vegetativa, & sensitiva, hujusque sensibus externis. Quarta de sensu interno, appetitu sensitivo, & Potentia locomotiva. Quinta de Anima rationali, ejusque intellectu. Sexta de voluntate. Septima de Anima separata. Sit itaque in Nomine Domini

IN QUATUOR ARISTOTELIS LIBROS

DE

COELO, ET MUNDO,

QUÆSTIO PRÆAMBULA.

De Cœli & Mundi Creatore & Conservatore.

Nota, Creationem esse productionem rei ex nihilo sui & subjecti; Productio ponitur loco generis, quæ dividitur in generativam seu eductivam & increativam, velut in duas species. Productio generativa seu eductiva est productio rei dependenter ab aliquo præsupposito, adeoque vel ex aliquo sui, quemadmodum composita producuntur dependenter à suis partibus, vel saltem ex aliquo subjecti, quemadmodum formæ materiales producuntur dependenter à subjecto. Productio verò creativa est productio rei ex nihilo sui & subjecti, ita ut res creanda nec aliquam sui partem, nec subjectum præsupponat, quod concurret ut causa materialis ad sui productionem. Conservatio verò rei est illa actio, quâ DEUS omnem creaturam à se productam conservat in esse, seu existentem; Cooperatio denique est illa actio, quâ DEUS cum causis secundis concurret ad producendos suos effectus. Hôc notatô

Suppono I. DEUM posse creare; tum quia DEUS Gen. 1. in principio creavit Cælum & Terram; tum quia DEUS sine ullo præsupposito subjecto, imò sine ulla præsupposita creatura immediate potest aliquid efficere; ergo potest creare. prob. antec. DEUS est primum agens & efficiens: ergo debet posse aliquid immediate producere, alioquin omnino nihil posset producere, quia cum sit primum agens, non potest agere mediante aliqua creatura, Tract. 1°.

alias non esset primum agens, & independens in agendo ab omni alio. Probatum prima consq. Quia DEUS potest aliquid immediate efficere: ergo illud non est ex se necessarium, sed possibile & transit de non esse ad esse, & cum DEUS ad extra non agat necessariò, erit ens contingens; sed quod contingenter transit de non esse ad esse, creatur: ergo DEUS potest creare.

Suppono II. DEUM rerum omnium visibilium & invisibilium ad extra productarum creatorem esse. Patet hoc ex S. Scriptura Genesis 1. ubi per partes referuntur omnium rerum visibilium & invisibilium productiones factæ à DEO, dicente Moysè: In principio creavit DEUS Cælum & Terram; & Psalmo 145. dicitur de DEO: Qui fecit Cælum & Terram, Mare, & Omnia, quæ in eis sunt; unde in Symbolo Nicæno canit Ecclesia: Credo in unum DEUM Patrem Omnipotentem Factorem Cæli & Terræ, visibilium omnium & invisibilium. His suppositis quæritur primò, An creatura possit creare? secundò: An creaturæ immediate à DEO conserventur?

ASSERTIO I. Nulla creatura potest creare, nec ut causa principalis, nec ut instrumentalis. Ita Doctor subtilis 4. dist. 1. q. 1. & communis contra Avicennam, Durandum & Alios.

Probatum I. Authoritatè SS. Patrum. S. Athanasius serm. 3. contra Arrianos ait: Administrare creaturarum est, creare verò

verò solius DEI. S. Augustinus de Genesi ad Literam, cap. 15. ait, *Angelum tam non posse creare aliam rem, quam neque seipsum.* Concilium Lateranense sub Innocentio III. definit, solum DEUM esse creatorem corporeæ & spiritualis creaturæ: Ergo juxta SS. Patres creatio est soli DEO propria, & nulli creaturæ communicabilis.

Probatur II. Ratione, quod nulla creatura possit creare ut causa principalis; hæc enim creatura non potest esse accidens, cum hoc essentialiter dependeat à subjecto: ergo etiam nequit dare esse independens à subjecto. Deinde nec potest esse substantia; non enim materia prima potest creare, cum sit pura potentia passiva; nec forma substantialis, cum hæc dicat ordinem essentialem ad subjectum; nec Angelus; quia Angelus nequit creare per intellectum, cum nec DEUS creet per intellectum; deinde nequit creare per voluntatem, quia per hanc potest tantum producere volitiones, sicut intellectus tantum intellectiones, & agere actione immanenti, non verò transeunti, qualis est creatio: denique Angelus nequit creare per potentiam suam locomotivam, siquidem hæc nihil possit producere, quam motus locales: ergo.

Confirmatur: Creare posse, ut causa principalis est in DEO infinita perfectio; sed nulli creaturæ potest competere infinita perfectio: ergo nec potentia creativa, ut causa principalis ei competere poterit.

Probatur III. Quod creatura nec ut causa instrumentalis possit creare; quia ut aliqua creatura possit assumi à DEO pro instrumento creationis, debet habere virtutem inchoatam ad creandum; atqui nulla creatura habet virtutem inchoatam ad creandum, seu producendum effectum sine subjecto, cum nullò modò naturaliter possit versari circa terminum creationis, & aliàs daretur potentia activa obedientialis quodlibetica, quam in Physica Universalis negavimus: ergo nulla creatura ut causa instrumentalis potest creare.

Confirmatur: Omne instrumentum vel dispositivè se habet ad terminum principalis agentis, vel attingit activè secundum aliquos terminum principalis agentis; sed nulla creatura potest dispositivè agere ad terminum creationis, nec eum activè attingere: ergo nulla potest creare. Patet major. Probatur minor: Quia agens dispositivè producit terminum prævium termino principalis agentis, & recipitur in subjecto, ex quo, vel in quod inducitur forma; sed in creatione nullum est subjectum, in quo dispositionis effectus prævi-

us recipi possit: ergo. Probatur eadem minor principalis, quod creatura nec principalem terminum activè attingere possit, quia omne instrumentum agit per aliquid sibi proprium; sed nihil est in creatura proprium, per quod possit attingere terminum creationis; quodnam enim illud? ergo.

Objicitur I. Effectus non adæquans virtutem causæ infinitæ potest produci à virtute finita; sed nullus terminus creationis adæquat virtutem causæ infinitæ, cum omnis creationis terminus sit ens creatum, & finitum: ergo terminus creationis potest produci à virtute finita & creata.

Respondetur. Dist. maj. Effectus non adæquans virtutem causæ infinitæ, nec in entitate, nec in modo causandi, potest produci à virtute finita, conced. maj. effectus non adæquans virtutem causæ infinitæ in entitate tantum, potest produci à virtute finita, neg. maj. & similiter distincta minori neg. conseq. terminus namque creationis in modo causandi seu accipiendi esse, omnino adæquat virtutem causæ infinitæ; hoc enim modò causandi, videlicet, omnino ex nihilo, nequit excogitari perfectior, adeo ut magis colligatur, DEUM esse infinitæ virtutis ex eo, quod producat materiam primam ex nihilo, quam ex eo, quod producat animam leonis ex subjecto, quæ tamen est longè perfectior materiâ primâ.

Objicitur II. Creatura potest annihilare species Eucharisticas, dum homo manducat species Eucharisticas; item gratiam sanctificantem, dum mortaliter peccat; ergo etiam poterit creare.

Respondetur. Dist. antec. Creatura potest annihilare physicè & effectivè &c. neg. antec. dispositivè conced. antec. & neg. conseq. Nam homo manducando species Eucharisticas non destruit physicè & effectivè quantitatem Eucharisticam, sed hoc facit DEUS; ut diximus in Theologia nostra libro quarto, Disputatione II. de Eucharistia, quæst. 11. similiter peccator mortaliter peccando non destruit physicè gratiam sanctificantem, sed hoc facit DEUS, homo verò tantum moraliter. Ex His

Inferitur, Creationem Activam ex parte DEI esse ipsam volitionem efficacem, quæ vult creaturam nunc fieri ex nihilo, quæ antea non erat; creatio verò passiva ex parte creaturæ ex nihilo productæ est relatio dependentiæ realis ad DEUM Creatorem, realiter identificata creaturæ, cum creatura sine illâ esse non possit.

ASSERTIO II. Omnis creatura immediate conservatur à DEO, estque conservatio eadem rei continuata productio.

Prima

Prima pars est de fide; secunda est Scoti, & Communis.

Probatur Assertio quoad I. partem: Tum ex S. Scriptura, Sap. 11. dicente: *Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu (scilicet DEUS) voluisses?* Hebr. 1. *Portans omnia verbo virtutis sue.* Actorum 17. *In ipso vivimus, movemur & sumus*, id est, conservamur. Tum Ratione; quia ad Omnipotentiam DEI & absolutum rerum omnium Dominium spectat, ut res, quas condidit, possit, si velit, statim in nihilum redigere; atqui hoc non posset, nisi res omnes in conservari ab ipso dependerent; sic enim subtrahendo suum concursum conservativum, omnes statim creaturas annihilare potest: ergo res omnes creatæ immediatè à DEO conservantur; cum quo tamen stat, quod plurimæ formæ substantiales & accidentales etiam conserventur à causis secundis.

Probatur Assertio quoad II. partem, quod conservatio sit eadem rei continuata productio; quia nulla est necessitas aut ratio distinguendi duas actiones, quarum una sit productio, & altera conservatio, quando nimirum eadem causa iisdem concurrentibus producit eundem effectum: Ergo conservatio rei non est distincta ab actione rei productiva. prob. antec. si foret

aliqua ratio, esset hæc, quod primâ productio tantum daret per primum instans; conservatio verò daret per totum tempus sequens; sed hæc ratio nulla est: ergo. prob. min. Si conservatio potest durare per totum tempus sequens; ergo etiam per primum instans; aut si hoc non, etiam non poterit eadem actio conservativa durare per tot instantia sequentia, sed semper erunt novæ actiones conservativæ, cum nequeat assignari potior ratio pro uno, quam pro alio; ergo. Ex quo

Inferitur, Primam rei productionem, & ejusdem conservationem esse unam & eandem entitativè actionem, cum habeat idem numero fundamentum, eundem terminum & eandem rationem fundandi, connotativè verò & denominativè tantum distinguui, nam eadem actio, ut dicatur productio vel creatio, requirit, & connotat non esse rei immediatè præcedens, & sic tantum est in primo instanti; ad hoc autem, ut denominetur conservatio, requirit & connotat esse immediatè præcedens, & sic durat toto reliquo tempore, quò durat effectus. Paritas hujus desumi potest à comestione, quæ est eadem, tamen modò vocatur prandium, modò cœna, ratione diversi temporis, quod connotat. Jam sic

DISPUTATIO I.

De Corpore simplici in Communi.

QUÆSTIO I.

Quid sit Corpus simplex, & quotuplex?

NOta, corpus non ideo dici *simplex*, ut aliqui putaverunt, quasi non esset compositum ex materia & forma substantiali; cum corpus naturale ut sic constet materiâ & forma substantiali, uti in Physica Universalis dictum fuit; sed ideo corpus est & dicitur *simplex*, quia non est resolvable in alia corpora, quæ in ipso virtualiter contineantur, & ad sui constitutionem præsupponantur, seu quia est principium per se primò motus simplicis, qui fit per lineam simplicem, sive rectam sive circularem, & provenit à principio intrinseco ad talem motum determinato. Ratio desumitur ex Aristotele librò tertio de Cœlo, quia corpus mixtum est illud, quod fit per mixtionem, ad quam concurrunt miscibilia, quæ sunt corpora aliqua adinvicem permixta, & in generatione mixtorum formaliter quidem desinentia, ta-

mên virtualiter in mixtis permanentia, ut dicitur infra de generatione & corruptione; item corpus mixtum habet motum similiter mixtum ex recto & circulari ob corpora in illo virtualiter permanentia, & diversos motus requirentia, & licet etiam mixta quandoque habeant motum rectum, v. g. lapis motum deorsum &c. hunc tamen non habent *per se primò*, & *ratione sui*, sed propter elementum prædominans, quia v. g. terra in generatione lapidis propter dominium super alia elementa, magis sibi assimilavit formam lapidis, quæ deinde movet ipsum lapidem simili modò, ac forma terræ: ergo corpus simplex mixto oppositum erit illud, quod non fit per talem mixtionem, neque aliud corpus etiam virtualiter in se continet, nec habet motum mixtum. Jam quaeritur: quot, & quænam sint talia corpora simplicia in universo?

9 **ASSERTIO.** De facto sunt quinque simplicia corpora hunc mundum constituentia, videlicet Cœlum, ignis, aer, aqua, & terra. Ita communissima Philosophorum cum Aristotele.

Probatur: Corpus simplex ex modo dictis est illud, quod non præsupponit alia corpora, ex quibus fiat, & quæ in illo virtualiter permaneant, quodque ex sua natura habet per se primò motum simplicem; atqui Cœlum, ignis, aer, aqua, & terra sunt talia corpora: ergo de facto sunt quinque simplicia corpora hunc mundum constituentia, videlicet Cœlum, ignis, aer, aqua, & terra. Probatur minor imprimis de Cœlo; siquidem Cœlum non fuit compositum ex aliis prærequisitis corporibus, quæ in illo virtualiter remaneant, habetque motum simplicem videlicet circularem: ergo. similiter quatuor elementa, nimirum ignis, aer, aqua, & terra non fuerunt composita ex aliis prærequisitis corporibus, quæ in ipsis virtualiter remaneant, habentque ex natura sua motus simplices, videlicet ignis, & aer sursum, & aqua atque terra deorsum & quidem per lineam rectam: ergo Cœlum, ignis, aer, aqua & terra sunt corpora simplicia; de quibus sequitur

QUÆSTIO II.

Quem Ordinem servant inter se ista Corpora simplicia, videlicet Cœlum, ignis, aer, aqua, & terra, & annum per se constituent, quod Mundus vocetur?

10 *Nota I.* Certum esse, ista corpora simplicia non confusò & perturbatò ordine reperiri in rerum natura, sed certâ & determinatâ ordinatione disposita; in hoc enim Chaos differt à Mundo, quod Chaos confusionem & congeriem plurium rerum confusè permixtarum dicat, Mundus verò congeriem rerum ordinarum; hinc Aristoteles definivit Mundum, quod sit *compages à Cœlo, terræque coagmentata, atque ex iis naturis, quæ inter ea continentur.* Quæritur igitur primò, quem ordinem servant ista simplicia corpora inter se? & secundò, qualis sit iste ordo universi? & quamvis mundus sumi possit, ut non solum simplicia corpora, verum etiam corpora mixta, imò etiam intelligentias, hoc est, Angelos, contineat, in præsentia tamen consideratur tantum secundum poriores & grandiores partes corporeas, qualia sunt ista corpora simplicia.

11 *Nota II.* Circà primam quæstionis partem, fuisse opinionem Pythagoreorum,

ponentium solem in mundi centro, terram verò tanquam astrum circà solem circumvolvi, quam opinionem Nicolaus Copernicus ante aliquot sæcula persecutus est ponens Cœlum stellatum immobile in supremo loco, in centro solem ipsum, supra solem Mercurium, deinde Venerem, postea terram, quæ simul cum aqua & aere circà solem tanquam sydus in sphaera collocatum moveatur per circulum Zodiaci ab occidente in Orientem spatiò unius anni, in qua sphaera etiam Lunam collocavit, deinde alios Cœlos Planetarum. Ulteriùs

Nota III. Circà secundam quæstionis partem, quod Veteres & maxime Platonici asseruerint, mundum esse unum per se, constitutum ex istis corporibus tanquam ex materia, & ex forma universi, quam *Animam Mundi* appellarunt, quæ constitueret mundum tanquam magnum quoddam animal. Alij verò dixerunt, formam hanc esse tenuissimam quandam substantiam per totum diffusam, omnia corpora inter se connectentem. Jam sit

ASSERTIO I. Corpora ista sic adinvicem ordinantur, quod Cœlum cum Astris & Sole sit in supremo loco, terra in centro, cætera verò corpora medium locum sibi vendicent. Ita Doctor noster subtilis in 2. dist. 14. quæst. 2. estque communis apud Theologos, Philosophos, & Astrologos.

Probatur I. Ex S. Scriptura, siquidem Genesis 1. ait DEUS: *Fiant luminaria in firmamento Cæli, & dividant diem ac noctem, fecitque DEUS duo luminaria magna. & stellas, & posuit eas in firmamento Cæli, ut lucerent super terram.* & Josue 10. dicitur: *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon; steteruntque Sol & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis.* & Isaia 55. *Sicut exaltantur Cæli à terra, sic exalta sunt via mea à viis vestris.* & pluries fit hæc comparatio in Scriptura, & à Cæli celsitudine ad terræ profunditatem arguitur, tanquam quæ summè distant inter se: ergo nequeunt Sol, Venus & Mercurius in humiliori loco esse collocati, quam sit terræ locus in universo. Insuper in sacra Scriptura maxime Isaia 14. dicitur: *Quomodo cecidisti de Cælo Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo: in Cælum conscendam, super astra DEi exaltabo solium meum.* & infra: *Veruntamen ad infernum detraheris in profundum lacus;* ex quo sequitur, infernum, in quem Lucifer ob suam superbiam dejectus est, esse infimum locum universi, ut pœna superbiæ Luciferi sit proportionata, nec alibi reperiri, nisi subter terram; unde Christus de laen-

descendit ad inferiores partes terræ juxta illud ad Ephesios 4. *Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes Cælos: ergo in centro universi, qui locus tormentorum & tenebrarum dicitur in S. Scriptura, nequit sol collocari, utpote fons totius claritatis & lucis, sed potius terra.*

*Probatur II. Rationibus Physicis, & Mathematicis. 1. Quia gravitas est principium motus deorsum; nam, ut ait Aristoteles, omnia gravia in centrum tendunt: ergo summa gravitas ad locum omnium infimum tendet; atqui terra est summè gravis: ergo in centro universi reperiri debet. 2. Quia certum est, terram non moveri circulariter circa solem tanquam circa centrum universi, juxta illud 1. Paralip. 16. *Ipse enim fundavit orbem immobilem; & illud Ecclesiastis 1. Terra autem in aeternum stat; oritur sol, & occidit, & ad locum suum revertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flestitur ad aquilonem: ergo falsum est, terram circa solem circumvolvi, sed potius contrarium dicendum est, nimirum, solem circa terram, tanquam centrum universi moveri. 3. Quia si terra non æqualiter distaret à Cælo stellato, & in centro universi non esset, sed accederet notabiliter ad unam Cæli partem, & sensibilibiter ab altera distaret, stellæ fixæ non deberent semper apparere ejusdem magnitudinis, à quacunque terræ parte inspicerentur, sicut planetæ, quia hi per circulos excentricos circa terram moventur, hoc est, non circa idem terræ centrum, modò majores, modò minores videntur; atqui stellæ fixæ semper apparent ejusdem magnitudinis, à quacunque terræ parte inspiciantur: ergo terra ubique debet æqualiter distare à stellato Cælo, & consequenter debet esse in centro universi.**

Objicitur: Sol in omnia influit, omnia gubernat, conservatque: ergo in medio collocari debet ab omnibus æquè distans & circumdatus, & consequenter in centro universi.

Respondetur. Ex hoc sequi, potius solem in Cælo collocari debere, tanquam in nobiliori & digniori loco, è quo deinde influat in omnia; aliàs si sol esset in medio universi, Dæmones non essent in infimo loco universi; quia essent in medio terræ, ubi est infernus; terra autem foret in excelsiori, & Cælo Beatorum propinquiore loco, quàm sol, & ideo concessio antecedente negatur consequentia.

ASSERTIO II. Corpora præfata non constituunt unum per se, sed per accidens, nimirum per aggregationem contiguam

Tract. IV.

& ordinatam, quod *Mundus* vocatur. Ita communis.

*Probatur: Quia non datur forma aliqua totalis in universo, omnia corpora informans: ergo non datur aliquod ens per se unum, constitutum ex illis corporibus. Probatur antecedens: siquidem talis forma non esset anima, quia aliàs omnia corpora essent animata. Deinde cum omnis anima supponat vegetativam, anima mundi etiam talis foret; unde autem inveniri deberet nutrimentum pro tali animamundi? vel enim tale nutrimentum esset extra mundum, & hoc est fabulosum; vel esset in mundo, & sic multa corpora invenirentur in mundo tali animâ non informata, cum nutrimentum non sit animatum: ergo etiam alia non essent informata tali animâ. Neque hæc forma mundi est inanimata, tum quia nulla est ratio cogens, vel operatio demonstrans talem formam totius; tum quia generabilis esset, & corruptibilis, nam ad corruptionem unius corporis destrueretur, & ad generationem alterius corporis generaretur; tum quia nulla forma una & ejusdem speciei reperiri potest, quæ tam diversam materiam, & tam variè dispositam exigat, qualia sunt ista simplicia corpora; & ideo Aristoteles rectè dixit, *Mundum* esse compagem rerum dispositam, & ordinatam, solumque suprâ illa corpora addere relationem ordinis.*

Objicitur: Multi sancti Patres, imò etiam ipsa sacra Scriptura videntur asserere, dari quandam universalem mundi formam, omnia regentem & gubernantem: ergo admittenda est anima mundi.

Respondetur. Sacram Scripturam, & sanctos Patres non esse in rigore accipiendos pro forma informante, sed largè pro forma assistente, quatenus DEUS ipse tanquam omnium prima causa, ubique diffusus per essentiam, præsentiam & potentiam omnia conservat, operatur, regit, dirigit, & gubernat.

QUÆSTIO III.

Quid sit Mundus, & an detur tantum unicus Mundus?

*Nota, Mundum hic accipi pro rerum omnium tam caelestium, quàm terrestrium, tam viventium, quàm non viventium ordinatissimâ compage; dividitur in mundum caelestem & elementarem seu terrestrem. Vocatur autem à Latinis *Mundus*, à Græcis *Cosmos*, id est *Ornatus*, propter suam miram elegantiam & pul-*

pulchritudinem; dicitur etiam *Orbis* ob suæ figuræ rotunditatem; dicitur denique *universum*, quia omnia entia complectitur. De quo quæritur, quid sit, & an detur unus tantum?

ASSERTIO. Mundus est congeries omnium Creaturarum cælestium & sublunarium, materialium, & immaterialium, completarum, & incompletarum; estque defacto unicus tantum; plures tamen sunt possibiles. Communissima omnium Catholicorum.

16 *Probatur Assertio quoad I. partem*, seu potius explicatur: ly *congeries* est genus in hac descriptione mundi, & importat idem ac collectio; reliqua sunt differentia. Per ly *Creaturarum cælestium* intelliguntur omnes Orbes cælestes cum stellis. Per ly *sublunarium* comprehenduntur omnes Creaturæ sub Concavo Lunæ. Per ly *materialium* intelliguntur omnia corpora constantia ex materia & forma. Per ly *immaterialium* denotantur omnes Creaturæ spirituales, uti sunt Angeli &c. Per ly *completarum* innuuntur omnes res & substantiæ completæ; per ly *incompletarum*, insinuantur omnes res incompletæ: ergo hæc mundi descriptio est bona.

Probatur Assertio quoad II. partem: Quia neque ex sacra Scriptura, nec ex aliqua alia Autoritate, nec ex ratione, nec ab experientia constat, dari adhuc alium mundum præter hunc; imò S. Scriptura in Evangelio dicit: *Prædicate Evangelium omni Creatura*; non autem prædicarunt Apostoli Evangelium extra hunc mundum; ergo nullus est alius mundus. Deinde Actorum 6. dicit S. Paulus, quod *ex uno fecit DEUS omne genus hominum*; ergo si ex uno Adamo nati sunt omnes homines, nullus præter istum est mundus; ergo datur unicus tantum mundus. Nec obstat, quod *india* vocentur *novus mundus*, quia ideo tantum sic appellantur, non, quod sint mundus à nostro distinctus, cum sint pars nostri mundi, sed ideo vocantur *novus mundus*, quia ante aliquot sæcula modò noviter inventæ sunt, quæ antehac nobis erant incognitæ.

Probatur Assertio quoad III. partem. Nulla potest assignari repugnantia, cur non plures mundi sint possibiles; siquidem plures Angeli, plures homines, plura corpora animata & inanimata &c. sunt possibilia: ergo etiam plures Cæli, stellæ, terræ, aquæ &c. ergo plures mundi sunt possibiles.

— (o) —

QUÆSTIO IV.

In qua figura & perfectione mundus sit à DEO conditus?

17 *Nota*, Ex Physica universali, mundum non esse infinitum, quia infinitum categorematicum creatum implicat, & consequenter mundum esse terminatum & finitum, ideoque figuratum, non solum, ut Cælos naturaliter notos, sed etiam ut Empyreum Beatorum sedem comprehendit, quam figuram alii dixerunt esse adinstar tentorii seu tabernaculi, alii ovalem, alii circularem affirmarunt. Hòc notatò quæritur, an mundus sit rotundus, vel quadratus? Item an mundus sit perfectus, an verò perfectior creari possit? sit

ASSERTIO I. Mundus, prout à Cælo empyreo præscindit, est figuræ rotundæ, seu sphericæ. Ita Mastrius in libris de Cælo disp. 1. q. 4. cum communissima Philosophorum.

18 *Probatur*: Tum quia sacra Scriptura mundum vocat *Orbem*, & tribuit illi motum circularem; nam Sapientiæ 1. dicitur: *Spiritus Domini replevit Orbem terrarum*, & Ecclesiastici 24. *Gyrum Cæli circuivi*: Tum quia figura rotunda est aptissima ad finem mundi, qui est continere omnia intra se; est etiam perfectissima ad motus Cælorum perficiendos, quibus Cæli circa terram ita moventur, ut successivè communicent inferioribus & sublunaribus suas influentias: ergo hæc figura spherica mundo est tribuenda.

Dictum est in Assertionem: *prout à Cælo empyreo præscindit*; si enim de universo, ut empyreum Cælum comprehendit, loquamur, nihil determinare possumus, an sit figuræ sphericæ, vel quadratæ, eò quod naturaliter non sit nota ejus, nimirum Cæli empyrei, existentia; nec ex S. Scriptura potest firmiter ostendi esse figuræ quadratæ, quia nimirum Apocalypsis 21. de Cælo empyreo dicitur: *Civitas in quadroposita est*; siquidem hæc verba spiritualiter explicari possunt ad significandam permanentiam & tranquillitatem gloriæ cælestis, & utraque figura tam rotunda, quam quadrata habet cum gloria proportionem aliquam; quare utraque potest convenire. Hoc tamen est intelligendum de superficie Cæli empyrei suprema, quæ respicit spatia imaginaria, nam quoad superficiem infimam, quæ Cælum empyreum tangit primum mobile seu Cælum crystallinum, utique Cælum empyreum est figuræ rotundæ seu sphericæ, cum primum mobile sit etiam figuræ rotundæ.

ASSERTIO II. Fabrica mundi à DEO perfectè est architectata; potest tamen DEUS

DEUS alios mundos essentialiter & accidentaliter perfectiores producere. est communissima apud Maftrium cit.

19 *Probatur Assertio quoad I. partem:* Tum ex Genesis 1. ubi postquam DEUS singulas creaturas viderat, quod essent bonæ, de omnibus simul inter se connexis & ordinatis subjungitur: *Vidit DEUS cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Tum quia in mundo omnes modi essendi rerum excogitabiles reperiuntur, ex quibus decem prædicamenta coalescunt, nec datur aliqua series rerum collocabilium in aliquo prædicamento, de quibus nihil existat in mundo; item singulorum modorum diversæ species, & harum specierum multa sunt individua, quæ omnia in suo genere perfecta sunt; præter hæc adest admirabilis Ordo, quod res omnes variè inter se disponuntur, ut ex discordi concordia istarum rerum resultet hujus mundi eximia Pulchritudo.

Dices: In Mundo multa desunt, ut sunt plures species & individua possibilia, imò plures in eo defectus reperiuntur, ut sunt peccata & Monstra: Ergo Mundus non erit perfectus; nam bonum seu perfectum est ex integra causa; malum verò seu imperfectum ex quocunque defectu.

Resp. Dist. consequens: Ergo Mundus non erit perfectus simpliciter & absolute, quod modò solus DEUS perfectus est, cui scilicet nihil perfectionis deest, nec aliquam imperfectionem admittit, concedo consequentiam: Ergo mundus non erit perfectus in suo genere, neg. consequ. quia carentia rerum possibilibus in mundo non officit perfectioni in suo genere, sed perfectioni simpliciter; alias nulla creatura esset in se perfecta, quia nulla in se continet omnem perfectionem. Quod attinet peccata, hæc pertinent ad esse morale, nec sunt à DEO, sed à malitia creaturæ; nec pertinent ad esse naturale mundi, de quo hic est sermo; monstra verò etiam aliquò pacto ad ornatum universi pertinent, quatenus occasione ipsorum magis aliarum rerum elucescit pulchritudo.

20 *Probatur Assertio quoad II. partem,* ex jam dictis in Physica universali de infinito, quod non sit possibilis suprema creatura in perfectione essentiali, sed quæcunque data adhuc posse perfectiorem in infinitum à DEO creari; quia *hoc non implicat ex parte DEI*, cujus potentia est infinita, quæ nunquam per aliquam creaturam à se productam adæquari vel exauriri potest, siquidem omnis creatura quantumcunque perfecta, adhuc foret finita; potentia verò & perfectio DEI est simpliciter, & categoricè infinita; evidens autem est, finitum non posse adæquare vel exaurire infinitum. *Nec implicat ex parte creaturæ,* quia per hunc processum in infinitum synca-

tegorematicum in creaturis semper perfectioribus nunquam pervenietur ad aliquam creaturam actu infinitam, sed quæcunque assignata erit limitata, quia quantumvis perfecta, adhuc distabit in infinitum à perfectione Divina: Ergo DEUS potest alios mundos essentialiter & accidentaliter perfectiores adhuc producere.

Dictum est: *Alios mundos;* quia mundus iste actu productus non poterat *quoad perfectionem essentialem* rerum productarum perfectior fieri; siquidem species & quidditates rerum consistunt in indivisibili, & aliquò prædicatò essentiali variatò, totam rei essentiam variari necesse est; nec perfectior reddi poterat *quoad Ordinem*, quem dicit formaliter; nam variatò hòc rerum ordine non foret amplius idem mundus formaliter; tum quia sapientis est ordinare: ergo summè sapientis, qualis est DEUS, est summè ordinare, & consequenter DEUS mundum ita ordinavit, ut melius ordinari non possit. Posset tamen DEUS etiam in hoc mundo producere aliquas novas creaturarum substantialium & accidentalium species, ad quarum productionem non variaretur modernus ordo universi, & harmonia mundi, quia in hoc non apparet implicantia, aut absurditas.

Dices: S. Augustinus lib. 3. de libero arbitrio cap. 5. ai: *Quidquid rectè ratione melius tibi occurrerit, scias fecisse DEUM tanquam bonorum omnium Condito-* 21
rem: ergo secundum S. Augustinum mundus perfectior creari non potest.

Respondet Doctor subtilis apud Maftrium cit. num. 35. quod *ly melius* vel cadit *suprà res*, quomodò id melius diceretur, quod non est melius factibile à parte rei, & sic non intelligitur S. Augustinus; vel *ly melius* cadit *suprà rectam rationem*, & sic illud dicitur melius, quod de facto est volitum & productum à DEO, imò dicitur esse optimum, quod DEUS facere non potest melius; quia voluntas Divina est prima & perfectissima regula contingentium, ideoque id secundum rectam rationem melius, imò optimum est judicandum, quod est à DEO volitum, & ita intelligitur S. Augustinus; siquidem DEUS non tenetur facere aut producere res meliores aut optimas; non enim DEUS necessitatur ad hoc ex bonitate seu perfectione majori ipsius optimi, quia cum sit bonitas contingens & finita tantum, non potest necessitare voluntatem infinitam ad sui productionem; esset enim hæc maxima imperfectio respectu DEI: nec etiam DEUS necessitatur ad producendum optimum ex sua bonitate & voluntate Divina infinita, tum quia etiam voluntas Divina esset imperfecta, si à se necessitaretur ad aliquam rem finitam & contingentem effi-

caciter amandam & producendam; tum quia alias DEUS jam ante multos millones annorum, imò ab æterno debuisset produxisse Incarnationem, seu Christum, B. Virginem, vel mundum; sed hoc non est factum: ergo DEUS non tenetur producere res meliores aut optimas, quod verum est, *etiam suppositò quòcunque sine à DEO præfixò*; quia sicut DEUS ex modò dictis non tenetur intendere & producere meliorem finem, vel optimum, ita neque ad finem quemcunque intentum necessitari potest, ut eligat meliora media, siquidem sicut in finibus datur processus in infinitum, ita ut nullus possit assignari ita perfectus, ut non possit assignari perfectior, sic etiam in medijs ad finem est similis processus in infinitum: & consequenter nequit DEUS eligere medium perfectissimum, cum electò quòcunque mediò assignabili posset adhibere melius & perfectius. ita Poncius Disp. 21. de mundo, quæst. 2. Ex his

Inferitur, quòd ex hoc, quòd DEUS majorem perfectionem poterat mundo communicare, & non communicavit, non debeamus in DEO arguere invidiam, vel parcitatem; nam DEUS nullis tenetur legibus, est Dominus omnium, nullà creaturà indiget, & ab omnibus creaturis productis & producendis non accipit ullum bonum intrinsecum, & ab æterno ante omnes creaturas productas fuit æquè Beatus ac nunc est, & etiam si nullam creaturam produxisset, aut nullam in æternum amplius creaturam produceret, foret æquè beatus, sicuti fuit ab æterno. Hinc soli liberæ voluntati, benignitati, liberalitati & bonitati Divinæ adscribendum est, quòd mundum istum creaverit.

QUÆSTIO V.

Quando, & quomodo mundus sit conditus?

²² **N**ota, ex dictis in Physicæ, sicuti etiam in Theologia nostra in I. Libro sententiarum Disp. 3. quæst. 8. de æternitate DEI, mundum quoad entia permanentia potuisse esse ab æterno, non tamen quoad entia successiva; unde movetur quæstio, an mundus fuerit ab æterno, uti putavit Aristoteles? & cum jam certum sit de fide, mundum non fuisse ab æterno productum, sed in tempore, quæritur ulterius, quò tempore sit productus à DEO? an in æquinoctio vernali, vel autumnali? item an mundus simul fuerit creatus, vel in spatio aliquot dierum? sit

ASSERTIO I. DEUS in tempore creavit mundum, & omnes creaturas visibiles,

& invisibiles. est de fide, & omnium Catholicorum contra Aristotelem erroneè putantem, mundum fuisse ab æterno.

*Probat*ur, tum quia S. Scriptura Genes. 1. expressè dicit: *In principio creavit DEUS cælum & terram*, & Psalmo 145. dicitur de DEO: *Qui fecit cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt*, & Joannis 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est*. Tum quia Concilium Lateranense, Cap. firmiter, de summa Trinitate similiter expressè definit: *Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quòd unus solus est verus DEUS, qui suâ omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem, Angelicam videlicet, & mundanā, ac deinde humanā*. Tum quia nullum extat vestigium æternitatis mundi, nec ulla autoritas, aut Codex vetustior Chronologiæ Moysis assignari potest, imò multi omninò negant, mundum potuisse produci ab æterno: ergo mundus à DEO est productus in tempore, non verò ab æterno. Nec in hoc audiendus est Aristoteles, quia in hoc enormiter erravit contra fidem. *Ubi tamen sciendum*, quòd licet DEUS dicatur & sit *Creator omnium Creaturarum visibilium & invisibilium*, tamen quasdam Creaturas creaverit *creatione strictè dicta*, videlicet ex nihilo sui & subjecti; quasdam verò *Creatione latè sumpta*, scilicet ex nihilo sui, non tamen ex nihilo subjecti; siquidem inter productas à DEO creaturas, aliquæ non habent subjectum, ex quo educantur, uti sunt Angeli, anima rationalis & materia prima; aliquæ verò habent tale subjectum, uti sunt omnes aliæ formæ substantiales, & accidentales, &c. Sed creaturæ primi generis sunt creatæ creatione propriè dicta, cum sint productæ ex nihilo sui & subjecti; creaturæ verò secundi generis sunt productæ ex nihilo quidem sui, non tamen ex nihilo subjecti; nam omnes formæ substantiales exceptâ animâ rationali, & accidentales educuntur ex suis subjectis, & tertiæ entitates producuntur ex suis partibus præexistentibus: ergo DEUS aliquas creaturas creavit creatione strictè dicta, & alias creatione latè sumpta. Est autem tota SS. Trinitas, quæ creavit omnia, quia per suam omnipotentiam DEUS omnia produxit; Omnipotentia autem Divina est una in Tribus SSS. Personis; per quam etiam omnes creaturæ existentes conservantur in sua existentia, quia alias statim in suum nihilum redirent; siquidem creaturis, utpote entibus ab alio, essentialè est, à DEO dependere in fieri & conservari.

Objicitur: Si DEUS modò in tempore produxisset mundum, DEUS per infinitum tempus otiosus permanisset sine proprio loco,

loco, nimirum cœlo; sed hoc est inconveniens DEO: ergo debuit mundum produxisse ab æterno.

Resp. Neg. seq. majoris, quia DEUS ab æterno semper fuit in seipso beatissimus, cognoscendo & amando suam Divinam essentiam, & gignendo filium, atque cum filio spirando Spiritum sanctum, & ideo non fuit otiosus, nec indiget cœlo ad habitandum, quia est ubique diffusus per suam immensitatem.

Dices: Si DEUS mundum modò produxisset in tempore, potuisset illum omnino non producere; sed hoc est contra ipsius infinitam bonitatem, quæ est sui communicativa Creaturis: ergo.

Resp. Neg. min. Nam actualis communicatio DEI creaturis non est de perfectione DEI, quia nullam ab illis recipit perfectionem; sufficit enim, quòd essentia Divina perfectissimè communicetur personis Divinis, nimirum filio & Spiritui sancto.

Instas: Si DEUS mundum in tempore produxisset, fuisset mutatus, quia transivisset de non creante ab æterno, ad creantem in tempore; sed DEUS mutari non potest: ergò.

Resp. Dist. seq. maj. DEUS fuisset mutatus intrinsecè, per receptionem alicujus formæ realis in se, neg. seq. maj. extrinsecè per terminationem actualis dependentiæ creaturæ ad ipsum, quæ dependentia in creatura est relatio transcendentalis terminata ad DEUM, concedo sequelam maj. & similiter distinctà minori neg. consequentia; siquidem DEUS volitione suâ æternâ creavit mundum in tempore.

25 **ASSERTIO II.** Mundus fuit à DEO creatus in æquinoctio vernali, spatiò sex dierum, videlicet in die Dominica, & sequentibus quinque diebus, ante sex mille, nongentos, & triginta quinque annos, computandos à mundi creatione usque ad annum post Christum natum, millesimum, septingentesimum trigessimum sextum modò currentem. est communissima.

Probatur Assertio quoad I. partem, quòd mundus fuerit à DEO creatus in æquinoctio vernali. Tum quia S. Ambrosius cap. 4. Hexameron sic habet: *Inde mundi capi oportebat exordium, ubi erat opportuna omnibus verna temperies.* Idem habent S. Damascenus de fide orthodoxa, S. Augustinus, Beda, & alij plurimi. Tum quia terra statim cœpit herbam virentem germinare, ut habetur Genesis 1. quod fit in æquinoctio vernali, quod contingit in mense Martio. Tum quia tempus vernale comparatur adolescentiæ, nam aptius est ad generationem rerum, & ibi quolibet annò renovatur mundus; æquinoctium verò autumnale comparatur senectuti, quia tunc ad corruptionem omnia tendunt: ergo verisimilius est in illo, quàm in isto, nempe

Tract. IV.

autumnali tempore mundum fuisse productum. Hoc autem est intelligendum respectu regionis illius, quam primi homines incoluerunt; nam idem tempus dici potest hiems, ver, æstas, & autumnus respectu diversarum Regionum. Et quamvis in ipsa mundi productione fructus arborum fuerint maturi, hoc DEI providentia & virtute factum est ad hominum & animalium sustentationem. Et quamvis insuper initium anni apud Hebræos fuerit Novilunium propè æquinoctium autumnale ante Legem Moyse datam, tamen postea ex præcepto DEI in Lege Mosaica Exodi 12. lato, initium anni fuit novilunium in mense Martio in æquinoctio verno, quia tunc juxta SS. Patres suprà adductos mundus fuit conditus; unde etiam in mense Martio, die vigesimâ quintâ ejusdem, Verbum Divinum carnem assumpsit, & in eadem die in cruce pro nobis mortuum fuit, in qua die Adam in Paradiso peccavit, ut renovatio & redemptio mundi fieret eadem die, quâ facta fuit ejusdem productio.

Probatur Assertio quoad II. partem, nimirum quòd DEUS sex dierum spatiò, incipiendo à die Dominicâ mundum creaverit, Tum quia Genesis 1. & Exodi 20. expressè habetur, mundum non simul, sed sex dierum spatiò fuisse productum; jam autem est regula apud SS. Patres & Theologos, nunquam Sacræ Scripturæ accommodandum esse sensum metaphoricum, destruentem sensum litteralem, quando hic facilè accommodari potest, maxime si est historica narratio, aliàs omnia in Sacra Scriptura metaphoricè explicari possent. Tum quia si mundus simul in instanti fuisset productus, non potuisset terra inanis existere & vacua, aquis operta, & simul ab aquis liberata, herbisque adornata, nec tenebræ, & lux simul super faciem Abyssi, ut narrat Sacra Scriptura: ergo. Tum quia Ecclesia die Dominicâ in Hymno ad matutinum ita canit: *Primò die, quò Trinitas beata mundum condidit.* & juxta Sacram Scripturam Genesis 2. DEUS cessavit die septimo ab omni opere, quod patrârat, qui dies apud nos est dies Sabbati: ergo DEUS die Dominicâ incepit producere mundum, & per sequentes quinque dies continuavit ejusdem productionem; quando verò Ecclesiastici 18. dicitur: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul,* explicari debet, ne Sacra Scriptura sibi contrarietur, quòd DEUS creaverit omnia simul, id est, *continuè successive,* non autem simul in uno instanti, vel in uno die.

Probatur Assertio quoad III. partem, quòd DEUS ante sex mille, nongentos, & triginta quinque annos mundum creaverit, quia Ecclesia in Martyrologio Romano ante

C

na,

antivitatem Christi Domini numerat annos 199. quibus si addantur anni 1736. qui post nativitatem Christi fluxerunt usque ad annum currentem, facient annos sex mille, nongentos, & triginta quinque. ergo DEUS ante 6935. annos mundum creavit.

Quæres: Quid ergo DEUS in qualibet die ex præfatis sex diebus creaverit?

- 26 *Resp.* In I. die DEUS 1. produxit Cælum empyreum, ut patet ex Genesis 1. ubi dicitur: *In principio creavit DEUS cælum & terram*, ubi per ly *Cælum* intelligitur Empyreum; siquidem de reliquis cœlis fit mentio in alijs diebus. 2. DEUS produxit *Angelos*; nam Angeli simul cum mundo creati sunt, ut patet ex Concilio Lateranensi, cap. *firmiter*, definiente: *Firmiter credimus & simpliciter confitemur, quod unus solus est verus DEUS, qui suâ omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spirituales & corporales, Angelicam videlicet, & mundanam.* Creavit autem DEUS Angelos in Cœlo Empyreo, ut colligitur ex Apocalypsis 12. ubi dicitur, Angelos in cœlo pugnasse, & malos e cœlo deturbatos fuisse. 3. produxit DEUS *Terram* Genesis 1. *in principio creavit DEUS cælum & terram*, ubi per *terram* verum terræ Elementum, non autem sola materia prima intelligitur, cum verba Sacre Scripturæ propriè intelligenda sint. *Terra autem erat inanis & vacua*, hoc est, destituta adhuc arboribus, animalibus &c. 4. DEUS produxit *aquam*; siquidem Genesis 1. dicitur: *Spiritus Domini ferebatur super aquas*; & consequenter aqua etiam primò die creata fuit. Per *Spiritum*, qui ferebatur super aquas, non intelligitur *Spiritus Sanctus*, quia cum hæc fuerit actio ad extra, idem de Patre & filio dicendum foret: nec per *Spiritum* istum intelligitur *Ventus*, quia ventus est commotio aëris; aër autem modò creatus est secundâ die; ergo ventus non potuit primò die ferri super aquas. Quare per *Spiritum Domini, qui ferebatur super aquas*, secundum S. Chrysostomum intelligi debet *Virtus DEI*, quæ dabat fecunditatem aquis, ut ex ipsis quamplurima producerentur. 5. DEUS produxit *Lucem*, Genesis 1. Dixitque DEUS: *Fiat lux, & facta est lux*; quæ lux fuit accidens, nimirum qualitas educta ex aliquo corpore, in quo eam DEUS produxerat, & in quarta die cessavit hæc lux, & ex prædicto corpore lucido (quod etiam movebatur ex uno Hemisphærio in aliud, nam fiebat vespere & manè) quartò die productus est Sol. 6. Produxit DEUS *Infernum*; quia Angeli primò die peccaverunt, & consequenter primò die deturbati sunt

e cœlo in infernum: ergo primò die infernus debuit esse conditus, & quidem in centro terræ. Quando igitur Genesis 1. dicitur: *Et factum est vespere & manè dies unus*, id est, *primus*, prius commemoratur vespere, quàm manè; quia tempus tenebrarum erat prius tempore lucis; quare Hebræi dies supputabant ab occasu solis; duodecim enim horis duraverunt tenebræ, & duodecim horis lux; exinde colligitur, DEUM horâ sextâ vespertinâ incepisse mundum creare.

[In II.] Die DEUS produxit 1. *Firma mentum*, hoc est, omnes Cælos infra empyreum, siquidem DEUS Genesis 1. dicitur in quarto die produxisse solem & lunam, duo luminaria, & ea posuisse in firmamento Cæli; atqui hæc posuit in Orbibus Cælestibus infra Cælum empyreum: ergo hi Orbes Cælestes seu firmamentum debuit esse productum in secunda die. 2. Produxit DEUS *Ignem & Aerem*; siquidem hæc Elementa in alijs diebus non dicuntur creata: ergo in hac secunda die debuerunt fuisse producta, cum pro illorum productione non possit dies convenientior assignari; quod ulterius conjecturare licet ex eo, quia hoc die creatum est illud, quod dividit aquas ab aquis; sed ignis & aër hoc faciunt: ergo. Per *aquas, quæ sunt supra firmamentum*, intelligunt aliqui sancti Patres veras aquas; unde Ecclesia in hymno feriæ secundæ ad Vesperas canit: *Ut unda flammæ temperet, terra solum ne dissipent.* Alii sancti Patres communius per aquas dicunt intelligi Cælum crystallinum, seu primum mobile.

In III. Die 1. Facta est congregatio 2-28 quarum in unum locum Genesis 1. Hæc autem congregatio sic facta est; nimirum DEUS in terra fecit multas cavitates, extrahendo ex terra multas partes, ad alium locum terræ, & sic aqua, quæ prius totum circumdedit orbem, defluxit in has cavitates, & facta sunt *Maria*; ex terra verò ex prædictis cavitatibus extracta facti sunt montes. 2. DEUS dedit terræ virtutem proferendi plantas, nimirum terræ communicavit plantarum semina, & terra statim actualiter DEO supernaturaliter concurrente produxit plantas perfectas & maturas cum semine & fructu, Genesis 1.

In IV. Die produxit DEUS solem, lunam, & stellas, ex partibus Orbium cælestium, destruendo eorum formam substantialem, & in eorum materiam primam inducendo formam substantialem astrorum, nimirum solis, lunæ & stellarum; sunt enim astra specie distincta ab orbibus cælestibus ob diversas specie operationes. Finis, ob quem DEUS creavit astra, est 1. ut illuminent terram, & influant in mundum sublunarem. 12. Ut sint in signa serenitatis, plu-

pluviz, ventorum, annorum, mensium, dierum, veris, æstatis &c. Quando luna vocatur *luminare magnum* in S. Scriptura, ideo fit, non quod sit cæteris major, vel æqualis, sed quia nobis ob ejus vicinitatem magna apparet.

30 In V. Die produxit DEUS pisces & aves, Genesis 1. ubi SS. Patres communiter sentiunt, pisces ex aqua densiori, & aves ex aqua rariori productas esse; liquidem DEUS Genesis primo dixit; *Producant aqua reptile anima viventis, & volatile super terram*; pisces vocantur *reptilia* propter similitudinem ad reptilia, quia etiam pisces non habent pedes.

31 In VI. Die produxit DEUS animalia terrestria, & hominem, videlicet Adamum & Evam, Genesis 1. *Dixit quoque DEUS: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta & reptilia, & bestias terra*, ubi per *jumenta* intelliguntur animalia domestica; per *Bestias* animalia ferocia, per *Reptilia*, animalia habentia nullos, aut breves pedes. An etiam animalia ex solo putri natei solita producta sint hoc die, dicendum est cum S. Augustino l. 3. de Genesi ad litteram, quod non; sufficiebat enim tales species esse tantum casualiter productas, in quantum animalia perfecta producta sunt hoc die, ex quibus ista naturaliter erant oritura. Similiter quoad animalia adulterina, quæ nascuntur ex coitu diversorum specie animalium, videtur, quod etiam hoc die non fuerint producta, quia hæc commixtio fit præter naturam, & sufficiebat, hoc die producta fuisse cætera animalia, ex quibus ista generari possent. Quando verò in S. Scriptura dicitur, terram produxisse plantas & animalia, aquam produxisse pisces & aves, non est intelligendum, quod terra vel aqua concurrerit effectivè ad animas plantarum vel animalium producendas, cum terra sit inanimata, sed tantum dispositivè. Denique de homine dicitur ibidem Genesis 1. *Creavit DEUS hominem ad imaginem suam, masculum & feminam creavit eos.* Et subjungitur ibidem Capite 2. *Igitur perfecti sunt Cæli & terra, & omnis ornatus eorum, complevitque DEUS die septimo opus suum, quod fecerat, & requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat.*

QUÆSTIO VI.

An mundus in æternum sit duraturus?

32 *Nota*, Mundum naturaliter posse durare in æternum, & quidem cum iisdem qualitatibus, speciebus, rerum serie & successione, sicuti nunc. Ratio est, quia Cæli sunt naturaliter incorruptibiles; elementa verò sunt ita proportionata inter se

quoad actionem & passionem, ut nunquam possint totaliter destrui. Deinde quia agens naturale corrumpendo generat, & generando corrumpit; non enim potest materiam primam relinquere nudam sine omni forma substantiali; hinc si una res corrumpitur, altera necessario generatur; ergo naturaliter mundus conservari posset in æternum cum eodem rerum ordine, quem modò habet. Itaque movetur quaestio, an mundus quoad substantiam & accidentia sit duraturus in æternum, sicuti defacto est; an verò sit innovandus? sic

ASSERTIO. Mundus quoad substantiam durabit in æternum, quoad accidentia verò innovabitur. Ita communis SS. Patrum, & Theologorum.

*Probat*ur, Tum ex S. Scriptura, Psal. 33 mō 148. dicente: *Ipsè dixit, & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt, statuit ea in æternum & in seculum sæculi.* & Ecclesiastis 1. *Terra in æternum stat.* Tum quia cæli utique permanebunt, quia sunt naturaliter incorruptibiles; ac etiam terra manebit, cum debeat in æternum in suo centro, nempe in inferno, continere damnatos: ergo etiam alia Elementa manebunt; de Angelis & hominibus, quod sint in æternum permanfuri vel in cælo, vel in inferno, constat ex S. Scriptura, & fides docet. Quantum verò ad alia corpora mixta v. g. animalia, plantas &c. dicendum est, ea non permanfura in æternum, sed ab igne esse absumenda; liquidem mundus per ignem conflabit tempore extremi judicii, ut ait S. Petrus in sua secunda epistola, cap. 3. per quam conflagrationem omnia corpora mixta consumuntur, Elementa verò purgabuntur, & puriora evadent; cæli etiam novâ perfectione accidentali donabuntur, juxta illud Isaia 65. *Ecce ego creo cælos novos, & terram novam*; ita autem perficientur cæli & sydera, ut uniuscujusque lux augenda sit pro dignitate cujusque juxta ejusdem Isaia Vaticinium cap. 30. dicentis: *Et erit lux luna, sicut lux solis, & lux solis erit septemplex, sicut lux septem dierum.* Pariter in die judicii motus cælorum cessabit juxta illud ejusdem Prophetæ cap. 60. *Non ultra occidet sol, nec luna minuetur*; atque adeò cessabunt etiam omnes rerum sublunarium mutationes, quæ absque motu cælorum & eorum influentijs continuari non possunt, & consequenter etiam corpora mixta peribunt, quæ sine continuis generationibus perseverare non possunt, cum sint corruptibilia, peribunt, inquam, & consumuntur juxta supradicta per illum ignem totius mundi conflagratorium, quamvis corpora humana virtute Divina iterum resurgent. Et ratio horum est, quia tunc completus erit numerus Electorum, ad quem complendum,

motus cœlorum, rerumque sublunarium mutationes ac generationes, præsertim hominum, tanquam ad finem ordinabantur. Ex quibus etiam sequitur, post diem iudicii non futurum etiam amplius *tempus*, juxta illud Apocalypsis 10. *Tempus non erit amplius*; siquidem cessante motu cœli cessabit ejus duratio, quæ est ipsum tempus; nec tunc erit amplius nox aut hyems, sed perpetua dies & æris temperies, quia sol stabit immobilis in Oriente, & luna in Occidente; & super terræ superficiem post iudicium extremum ambulabunt parvuli non baptizati, atque ex voluntate divina attemperabuntur influentiæ Cœlorum & Astrorum.

34 *Objicitur*: Psalmo 101. dicitur: *Opera manuum tuarum sunt Cæli; ipsi peribunt. Isaia 65. Ego creo Calos novos, & terram novam*: ergo mundus quoad Cælum & terram non durabit in æternum.

Respondetur. Sacram Scripturam in textibus citatis intelligendam esse, non, quod Cælum & terra quoad substantiam destruentur, nec quoad substantiam aliud novum Cælum, & alia nova terra creanda sit, sed tantum, quod Cælum & terra accidentaliter mutabuntur, & innovabuntur, quæ accidentaliter innovatio potest dici creatio, quia est actio supernaturalis à DEO facta, ut explicat Sanctus Hieronymus super Psalmum cit. eodem modo explicari debet dictum Christi Domini, Matth. 24. *Cælum & terra transibunt, Verba autem mea non præteribunt.*

Instas: Isaia 51. dicitur: *Cæli sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimentum atteretur. Item Ecclesiastici 17. dicitur: Quid lucidius sole? & hic deficiet; & Matth. 24. Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de Cælo, & virtutes Cælorum commovebuntur*: ergo Cælum & terra non tantum accidentaliter, sed etiam quoad substantiam destruentur.

Respondetur. Nego conseq. quia citati textus commodè explicari possunt, quod tempore iudicii extremi operationes & motus Cælorum cessabunt, sol & luna, sicut etiam stellæ obscurabuntur, & terra per ignem conflagrabit, & purgabitur à scæcis; post diem iudicii verò Cæli iidem, sicut etiam stellæ eadem quoad substantiam recipient iterum lucem suam juxta illud Isaia 30. *Et erit lux lune sicut lux solis, & lux solis erit septemplex.*

35 *Urget*. S. Petrus in sua secunda Epistola cap. 3. ait: *Adveniet autem dies Domini, ut fur, in quo Cæli magno impetu transibunt, elementa verò calore solventur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in Sanctis Conversationibus, & pietatibus, ex-*

spectantes & properantes in adventum dei Domini, per quem Cæli ardentes solventur & elementa ignis ardore tabescent. Novos verò Calos & novam terram secundum promissa ipsius expectamus.

Respondetur. Cum Doctore nostro Seraphico S. Bonaventura in 4. dist. 47. art. 3. q. 3. & cum Doctore subtili in 4. dist. 47. q. 2. Per Calos intelligi debere *Aereas Regiones* juxta illud Psalmi 8. *Volucres Cæli &c.* quæ expositio, præterquam quod sit S. Augustini & D. Hieronymi, colligitur ex ipso contextu, nam paulò superius S. Petrus habet hæc verba: *Latet enim eos hoc volentes, quod Cæli erant prius & terra de aqua, & per aquam consistens DEI Verbo, per quæ ille tunc mundus aqua inundatus perivit*; Certum est autem, quod per aquas diluvii Cælum seu firmamentum non fuerit inundatum, sed solum tali purificatione fuerint purgata elementa terræ & aeris; ergo S. Petrus per mundum (qui dicit Cælum & terram) intelligit tantum elementa aeris, & terræ. Quando verò sequitur *Calos & terram igni servatos esse*, non loquitur de totali combustione, sed de purificatione imperfectionum. Similiter dum ait: *elementa calore solventur*, non intelligit omnia quatuor elementa; aliter ignis seipsum destrueret, sed aquam, ærem & terram per ignem esse purganda, non tamen totaliter destruenda.

Dices adhuc: Si Cæli & elementa per 36 manerent post diem iudicii, adhuc essent generationes mixtorum, quia forent Cælorum influentiæ; imò et si Cæli tunc quiescerent & non moverentur, foret in illa terræ parte à sole illuminata maximus calor, & in altera terræ parte à luna illuminata maximum frigus: ergo potius dicendum esset, alios Cælos, aliæque elementa absque contrariis & activis qualitatibus à DEO fore producenda.

Respondet Doctor subtilis in 4. dist. 48. q. 2. Vel quod Cæli erunt ita dispositi, ut influxus unius astri attemperetur ab influxu alterius, vel quod DEUS omnem concursum quoad istas actiones suspendet, ita ut cessaturæ sint influentiæ Cælorum, nec ullum mixtum amplius germinabitur; siquidem parvuli non baptizati, qui post diem iudicii super faciem terræ ambulant, erunt immortales, incorruptibiles, & impassibiles, non ratione alicujus dotis, aut doni intrinseci, sed ex ordinatione divina, & ex defectu agentis exterioris, quia DEUS causis secundis subtrahet suum concursum ad agendum in ipsos, & conservabit illorum corpora virtute divinâ, ne cibo vel potu indigeant.

DISPUTATIO II.

De Mundo Cælesti, seu de Cælis.

QUÆSTIO I.

De Essentia, Structura, & Numero Cælorum.

Nota I. Præcipuam corporis simplicis speciem esse corpus cæleste, tum propter ipsius nobilitatem supra corpora hæc inferiora, seu sublunaria, tum propter suam influentiam in corpora terrestria; ideo prius de ipso agendum est, quam de corpore terrestri. Dicitur autem *Cælum* à *cælando*, vel quia cælestem beatitudinem occultat, vel quia omnia sublunaria continet. Quod detur istud corpus simplex, nimirum Cælum, à cæteris distinctum, patet ex S. Scriptura, quæ frequentissime Cælorum meminit. Et licet Cælum multipliciter sumi possit, in præsentī tamen ipsum sumimus, ut supponit pro omni corpore supra hanc elementarem regionem existente, quomodo astra quoque comprehendit; de quo movetur quæstio, an Cælum sit compositum ex materia & forma? Item an materia Cæli sit ejusdem speciei cum materia sublunari, & ejus forma sit anima?

Nota II. Secundum probabiliorem modum Doctorum opinionem systema totius mundi ita esse construendum, & efformandum, nimirum, 1. Terra immobilis centrum universi occupat. 2. Terram ambit elementum aquæ, licet non in omnibus partibus, videlicet illis, in quibus apparet arida. 3. Globum terraqueum circumambit elementum aeris. 4. Aerem circumcingit elementum ignis usque ad Orbem lunæ. 5. Postea venit Cælum lunæ. 6. Deinde Mercurii. 7. Veneris. 8. Solis. 9. Martis. 10. Jovis. 11. Saturni. 12. Cælum stellatum, seu Firmamentum, in quo sunt stellæ fixæ. 13. Postea primum mobile, seu Cælum crystallinum, ac denique 14. Cælum empyreum omnibus inferioribus Cælis supereminet, & incumbit. Itaque quæritur ulterius de numero Cælorum, seu quot sint Cæli vel Orbes cælestes? Prius autem de sphaera mundi

Nota III. Quod sphaera mundi sit rotundum quoddam corpus, unâ superficie contentum, in cujus medio est punctum, à quo lineæ ductæ ad circumferentiam sunt inter se æquales; & illud punctum dicitur *Centrum Terræ*; *Linea verò recta* transiens per centrum sphaeræ, & suis extremita-

tibus ejus circumferentiam ex utraque parte attingens, circa quam ipsa sphaera circumvolvitur, dicitur *Axis sphaeræ*; duo verò puncta Axim terminantia dicuntur *Poli sphaeræ*. Ad hunc ergo modum, ut mundi sphaeram, cælorumque aastrorum motus & circulationes intelligas, imaginare tibi cum Astrologis Lineam transversalem ab una parte superficiei Cæli ad aliam ei directè oppositam per centrum seu medium terræ transeuntem, quæ, ut jam dictum, vocatur *Axis*, supra quam intellige corpus cæleste seu Cælum motu diurno continuo gyron & circumvolvi, cujus lineæ extrema puncta dicuntur *duo Poli Mundi*, & *Cæli*, unus *septentrionalis*, alter *meridionalis*. Polus septentrionalis, qui nobis Europam incolentibus semper apparet, quippe supra nostrum Horizontem elevatus, dicitur *Arcticus*, hoc est, *Ursinus*, ab urse minori, quæ est constellatio quædam insignis, quæ perpetuò circa hunc Polum circumvolvitur; Polus verò meridionalis, qui à nobis non videtur, & in tantum infra Horizontem nostrum deprimitur, in quantum septentrionalis supra ipsum attollitur, appellatur *Antarcticus* ab oppositione directâ, quam habet cum Arctico. Porro in superficie ultimi Cæli assignantur ab Astronomis *decem Circuli*, nimirum *sex majores*, & *quatuor minores*; majores sunt *Æquator*, seu *Æquinoctialis*, *Zodiacus*, *Meridianus*, *Colurus solstitorum*, *Colurus æquinoctiorum*, & *Horizon*. Minores Circuli sunt *Tropicus Cancrī*, & *Tropicus Capricornī*, *Circulus Arcticus*, & *Circulus Antarcticus*.

Æquinoctialis, seu *Æquator* igitur est Circulus major, totum Cælum in duas partes æquales dividens, & ex æquo secundum totam suam circumferentiam ab utroque Cæli polo distans, quippe, qui sphaeram cælestem undique scindit, & ab Oriente in occasum pergens, per Occidentem redit ad Orientem æquali semper ductu. Appellatur autem *æquinoctialis* seu *æquator diei & noctis* ex eo, quod sol per illum transiens, (quod præstat bis in anno, scilicet in principio arietis, nempe in mense Martio, & in Principio Libræ, nempe in mense Septembri) causat *æquinoctium* in

universa terra, id est, adæquat diem artificialem nocti; duplicem enim distinguunt Astronomi diem, nempe *naturalem & artificialem*; *naturalis* est ille, qui unâ integrâ circulatione solis, spatiô viginti quatuor horarum conficitur; *artificialis* verò est, qui ab ortu solis incipit, & ad ejus occasum terminatur, appellaturque *artificialis*, quia in ipso artifices operantur, & in ejus fine quiescunt.

Zodiacus est alius Circulus major, dividens etiam Cælum in duas partes æquales, & ipsum quoque æquinoctialem intersecans, sed obliquè declinans secundum unam sui medietatem versùs septentrionem, secundum alteram versùs meridiem, unde diversos habet Polos à Polis universi & Circuli æquinoctialis. Hunc autem Circulum non debemus concipere instar lineæ circularis carentis omni latitudine, sicut imaginamur alios, sed potiùs instar circularis superficiei ad modum fasciæ totum Cælum cingentis, cui affixæ sunt duodecim constellationes, seu duodecim signa cælestia, quæ sol, aliique Planetæ percurrunt, & his versibus continentur: *sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Pisces*. Cur autem hæ constellationes, sicut & aliæ, similibus nominibus appellentur, causa est, quia suo situ oculis nostris exhibent effigiem eorum, quibus propria sunt illa nomina, animalium, vel aliarum rerum.

Adverte autem, in medio Circuli zodiaci esse *lineam eclipticam*, quæ sic appellatur, quòd in ea fiat eclip̄sis solis & lunæ; etenim sol suo motu totum spatium sub illa linea contentum trajicit, nec ab illa versùs ullam partem deviat, unde ejus eclip̄sis contingit, quando luna, quæ inferior est, & inter solem & terram media, sub eadem linea decurrens, in novilunio interponitur inter solem, & nostrum aspectum; tunc enim solem nobis obumbrat & abscondit saltem quoad aliquam ejus partem. Lunæ verò eclip̄sis accidit, cum luna plena soli è diametro opponitur, & cum illo sub linea ecliptica directè rotatur; contingit enim tunc terram interponi inter solem & lunam, & cum terra lunam magnitudine multoties superet, impedit, quò minùs luna solares radios recipiat, & sic eclip̄sis lunæ causetur.

Quantum verò ad ingressum solis in quodlibet signum Zodiaci, adverte illum fieri diebus sequentibus: sol vigesimò secundò die Martij ingreditur *Arietem*, & tunc incipit *Ver*, & contingit *Æquinoctium vernale*. Vigesimò primò die Aprilis ingreditur *Taurum*. Vigesimò se-

cundò die Maij ingreditur *Geminos*. Vigesimò secundò Junij ingreditur *Cancrum*, ubi incipit *Æstas*, & fit *Solstitium æstivale*. Vigesimò terciò Julij ingreditur *Leonem*. Vigesimò terciò Augusti ingreditur *Virginem*. Vigesimò terciò Septembris ingreditur *Libram*, ubi incipit *Autumnus*, & fit *Æquinoctium autumnale*. Vigesimò quartiò Octobris ingreditur *Scorpionem*. Vigesimò terciò Novembris *Sagittarium*. Vigesimò secundò Decembris *Capricornum*, ubi incipit *Hyems*, fitque *Solstitium hyemale*. Vigesimò secundò Januarij ingreditur *Aquarium*. Decimò nonò Februarij *Pisces*.

Quodlibet porrò signum Zodiaci per triginta gradus & ferè medium extenditur, per quos sol suo motu annuo volvitur sub Zodiaco; quare si illi omnes gradus connumerentur, trécentos sexaginta gradus, & quinque vel ferè sex ampliùs conficiunt, quibus totus sphaeræ ambitus continetur, annusque constat & absolvitur; siquidem sol conficit suum cursum proprium trecentis sexaginta quinque diebus, & horis non omninò sex; quod spatium vocatur *Annus Solaris*, quia verò mox dictæ sex horæ quater replicatæ faciunt unum diem, ideo quartus quisque annus est *Bissextilis*, hoc est, unò die longior est in Februario. Vocatur autem iste annus *Bissextilis*, quia in Martyrologio Romano bis pronuntiatur: *Sextò Calendas Martii*, nimirum vigesimo tertio, & vigesimo quarto Februarij.

Coluri sunt duo alii Circuli majores, in duas etiam partes æquales sphaeram dividentes, & sese etiam per mundi polos, & æquinoctialem Circulum intersecantes, quorum unus per polos Zodiaci transiens ipsum Zodiacum per primum gradum *Canceri*, & primum *Capricorni* secatur, ubi duo Solstitia, æstivale scilicet, in primo puncto Caneri, & hyemale in primo Capricorni constituit. Alter verò per mundi polos transiens, Zodiacum in primis *Arietis*, & *Libra* gradibus dividit, ubi duo facit *Æquinoctia*, *Vernale* in primo gradu *Arietis*, & *Autumnale* in primo libræ, ut ex intuitu sphaeræ artificialis facillè percipitur. Prior *Colurus*, eo quòd solstitia distinguat, dicitur *Colurus Solstitiorum*; Posterior verò ex eo, quòd secernat æquinoctia, appellatur *Colurus æquinoctiorum*.

Meridianus est circulus major transiens per polos mundi, & per nostrum *Zenith*, id est, per punctum illud verticale, quod supra caput nostrum directè constituitur, cui aliud punctum è regione oppositum, quod est nostris Antipodibus verticale, dicitur *Nadir*; appellatur autem circulus ille *meridianus*, quia ubicunque sit

fit homo, & in quocunque anni tempore, quando Sol pervenit ad illum circulum, fit ei merities. Ex quo colligitur circulum meridianum distingui tum à Zodiaco, tum ab Æquatore, quia est variabilis, & pro diversis terræ tractibus diversus; imò tot circuli meridiani distingui debent, quot sunt diversa *Zenith* seu puncta verticalia; prædicti verò circuli, *Zodiacus* nempe, & *Æquator* sunt omnino in sphaera immobiles, nec pro diversis variantur regionibus.

9 *Horizon* autem est circulus similiter major, qui sphaeram in duas etiam partes æquales dividit, duo inde efficiens *Hemisphaeria*, alterum *superius*, quod habitantium oculis obijcitur; alterum *inferius*, quod pedibus subjacet. Dictus autem est circulus iste *Horizon*, hoc est, *Terminator*, eò quod visum nostrum terminet, sicque totum illud cœli spatium definiat, quod oculus in plano constitutus, sublatis omnibus impedimentis intueri potest. Unde sequitur, circulum hunc cum circulo meridianò in hoc convenire, quod varietur, pro diversis terræ partibus, sicut meridianus, proindeque etiam discrepare ab Æquatore, Zodiaco, & coluris, qui sunt circuli immobiles. Et hæc de circulis majoribus. Quantum verò ad circulos minores,

10 *Tropicus Canceri*, qui est primus inter illos, dicitur circulus minor à sole in principio canceri existente, ibique ad motum primi mobilis circumactò descriptus. Appellatur *Tropicus* à Græco *Tropus*, quod est conversio, quia sol inde ad Æquatorem iterum se convertit, & in illo primo gradu canceri fit *Solstitium æstivum*, unde etiam *Tropicus* ille appellatur *æstivalis*, quod ibi æstas incipiat.

11 *Tropicus* verò *Capricorni* est circulus descriptus à sole in primo gradu capricorni existente, ibique ad motum primi mobilis circumactò; dicitur *Tropicus Capricorni*, eò quod post Solstitium hybernum in primo illius signi gradu factum, sol ad Æquatorem convertitur; quâ etiam de causa solet *Tropicus hyemalis* vocari, quod ibi hyems incipiat.

12 *Circulus* porro *arcticus* dicitur minor ille circulus, qui à polo zodiaci circà polum arcticum mundi gyrante describitur, tantumque ab hujusmodi polo universi distat, quantum *Tropicus* ab Æquatore.

Circulus denique *antarcticus* est ille circulus minor, qui describitur circà antarcticum polum universi, ab alio zodiaci polo ibi circumactò.

13 Ex his verò omnibus, quæ de sphaeræ circulis diximus, licet hic obiter addere, quod de *zonis mundi* docent Auctores. Sunt enim *zona* nihil aliud, quàm spatium illud, quod inter circulos sphaeræ *paralle-*

los, id est, æqualiter omni ex parte distantes interjacet, quod ad modum cujusdam *fasciæ* cœlum & terram cingentes concipimus; ex quo colligitur, *quinque* esse hujusmodi *zonas*.

Prima zona continetur inter duos circulos tropicos, & ab æquatore per medium dividitur, & dicitur *torrida* propter nimirum calorem solis per illam decurrentis. *Secunda & tertia* dicuntur *temperata*, & sunt illæ cœli partes contentæ inter tropicum cancri, & circulum arcticum, & inter tropicum capricorni, & circulum antarcticum. dicuntur *temperata*, quia nec nimis distant à sole, nec nimis appropinquant soli, unde nec nimis calidæ erunt, nec nimis frigidæ. *Quarta & quinta* dicuntur *frigida* propter maximam à sole distantiam, & sunt partes illæ contentæ inter circulum arcticum & polum arcticum, & inter circulum antarcticum & polum antarcticum.

A parte verò *terra* distinguendæ pariter sunt *quinque plage* directè prædictis *zonis* suppositæ; quarum illa, quæ est sub *zona torrida*, dicitur *inhabitabilis* propter calorem solis inter duos circulos tropicos, & super plagam perpetuò decurrentis: Ille verò duæ plagæ, quæ *zonis temperatis* subsunt, valde etiam temperatæ sunt, & *habitabiles*; quæ verò subsunt duabûs *zonis postremis*, nimirum *frigidis*, perpetuo etiam frigore & gelu rigent. hæc de sphaera mundi. His notatis sit

ASSERTIO I. Cœlum est compositum ex materia & forma physica substantiali. & quidem ex materia ejusdem speciei cum materia sublunari. ita S. Bonaventura, Scotus in 2. dist. 14. quæst. 1. Mastrius, Molina, Morisani &c. estque communior apud SS. Patres, contra Thomistas & Recentiores.

Probatur Assertio quoad I. partem, ex Genesis 1. cap. in quo specialiter dicitur de cœlo, ex aqua fuisse productum: *Fiat firmamentum in medio aquarum*, & *dividat aquas ab aquis*; non enim per ly *fiat*, intelligitur vera creatio, ita ut aqua totaliter fuerit destructa tam secundum formam, quàm secundum materiam, sed intelligitur vera generatio ex materia aquæ præsupposita; vera enim materiæ primæ creatio significatur, cum dicitur: *In principio creavit DEUS cœlum & terram*, ubi per cœlum SS. Patres communiter intelligunt Empyreum; & Sapientiæ 1. cap. dicitur, *DEUS creasse Orbem terrarum ex materia invisâ*, id est, ut glossat noster Lyranus, *ex materia prima*, quæ dicitur *invisâ*, eò quod à nobis non videatur: ergo cœlum est compositum ex materia & forma physica substantiali.

Confirmatur: Cœli habent quantitatem, cum sint extensi & impenetrabiles; similiter habent densitatem, raritatem, figuram, obscuritatem, & claritatem: ergo cœli constant materia, & consequenter etiam forma substantiali. Probatur consequentia. Quantitas immediatè inhæret substantiæ materiali; raritas & densitas consequuntur substantiam materialem velut proprietates, nam raritas ex Philosopho est magna quantitas in parva materia, & densitas est parva quantitas in magna materia; similiter claritas, obscuritas, & figura sunt corporibus propriæ: ergo cum cœli habent quantitatem, densitatem & cætera accidentia materialia, etiam constabunt materiâ, & consequenter etiam forma substantiali.

16 *Obicitur:* Defacto datur substantia spiritualis incompleta simplex, nimirum anima rationalis, & etiam datur substantia spiritualis completa non composita, nimirum Angelus: ergo etiam debet dari substantia corporea incompleta non composita, nimirum materia prima, ac etiam debet dari substantia corporea completa non composita, quæ non erit alia quam cœlum: ergo cœli non constabunt ex materia & forma, sed erunt substantiæ completæ, corporeæ, simplices, seu carentes compositione ex materia & forma.

Resp. Neg. consequentiam quoad secundam partem, quod debeat dari substantia completa corporea simplex, seu non composita ex materia & forma substantiali, tum quia non est adhuc omnino certum, an talis substantia sit possibilis; qui enim teneret omnem quantitatem essentialiter respicere materiam, vel omne corpus includere materiam, faciliter hoc negaret, sicuti hoc defacto negant Thomistæ docentes apud Babenstuber Disp. 2. de mundo cœlesti art. 1. §. 1. omnem substantiam completam non compositam ex materia & forma, esse immaterialem & intellectivam, non verò corpoream. Tum quia etiam si talis substantia completa simplex & tamen corporea foret possibilis, non tamen exinde sequeretur, eam defacto dari, aut cœlum esse talem substantiam, siquidem ex possibilitate rei non statim infertur ejus actualis existentia; nec refert, quod ad pulchritudinem universi videretur spectare, ut talis substantia existat, siquidem sunt adhuc plurimæ substantiæ possibiles distinctæ ab ijs, quæ modò existunt, & tamen defacto non existunt, nec existent: ergo idem dicendum de substantia completa corporea simplici. Jam

17 *Probatur Assertio quoad II. partem,* quod materia cœlorum sit ejusdem speciei cum materia sublunari: quia materia prima tota simul primâ die fuit creata, ita, ut quidquid DEUS postea produxit, non crea-

verit, sed ex præjacente materia formaverit; atqui cœli, excepto empyreo, fuerunt modò secundâ die producti ex aquis, quando DEUS dixit: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis,* ex Genesis 1. cap. ubi per *Firmamentum* intelligi debet cœlum, quia in eodem Capitulo habetur, DEUM fecisse duo luminaria, id est, Solem & Lunam, illaque posuisse in firmamento cœli, id est, in cœlo: ergo cœli formati sunt ex eadem specie materia, ex qua facta sunt corpora sublunaria.

Confirmatur. Non sunt multiplicanda entia sine necessitate; sed non est necessitas ponendi materiam cœli esse specie distinctam à sublunari: ergo. Probatur minor. Quia ratio, ob quam Adversarij talem materiam asserunt, est, ut salvetur incorruptibilitas cœlorum, unde non unam materiam, sed tot specie diversas, quot sunt specie distincta corpora cœlestia, multiplicant; At per hoc non salvatur omnimoda & intrinseca cœlorum incorruptibilitas; siquidem DEUS adhuc per absolutam suam potentiam posset talem materiam separare à sua forma cœlesti, utpote quæ est naturâ prior & ab ea realiter distincta: ergo talis materia esset verè indifferens ad recipiendam, & non recipiendam formam, & consequenter cœli adhuc non forent intrinsecè incorruptibiles. Sed nec hæc intrinseca incorruptibilitas est in cœlis necessaria, cum sufficiat incorruptibilitas extrinseca, ut brevi dicetur, quæ stat cum materia cœli, etsi sit ejusdem speciei cum materia sublunari: ergo.

ASSERTIO II. Formæ cœlorum non sunt animæ, sed de genere inanimatorum, adeoque cœli non sunt animati. ita Doctor subtilis in 2. dist. 14. quæst. 1. estque communis tum apud SS. Patres & scholasticos Doctores, quam apud Peripateticos.

Probatur: Quia anima est actus primus corporis organici potentiâ vitam habentis, id est, vi cujus corpus aliquod in potentia constituitur ad operationes vitales eliciendas; atqui forma cœlorum non est hujusmodi actus: ergo. prob. min. Si cœlum per formam suam informantem constitueretur in potentia ad operationes vitales eliciendas, id fieret vel in ordine ad vegetativas, vel sensitivas, vel rationales & intellectuales ac volitivas eliciendas (juxta triplex enim genus animæ, nempe vegetativæ, sensitivæ & rationalis, triplices quoque universim dantur operationes vitales) sed nullum horum dici potest: ergo. prob. minor. Non enim cœlum constituitur in potentia ad operationes vegetativas, cujusmodi sunt *Nutritio, augmentatio, & Generatio*; siquidem corpus cœ-

cœleste non sumit alimentum, nec illud in propriam substantiam convertit, quia deberet constare ex qualitatibus, quibus alimentum alteraretur, ac corrumpere, sicque in substantiam cœli converteretur, cum tamen cœlum harum qualitatium & alterationum sit incapax propter suam incorruptibilitatem saltem extrinsecam, ut infra dicitur: nec cœli generant sibi simile vivens ob eandem rationem; siquidem generatio unius est corruptio alterius; in cœlis autem non datur corruptio. Nec cœlum per suam formam constituitur in potentia ad operationes sensitivas; quia non habet organa sentiendi, nec sensus externos, aut internos, cum hæc sine temperie quatuor primarum qualitatium, caloris, frigoris, siccitatis & humiditatis esse, & conservari non possint, quibus tamen corpus cœleste destitutum est, alias corrumpere; nec habet potentiam locomotivam animalem; nam virtus motiva animalis subordinatur virtuti cognitivæ & appetitivæ ejusdem; at in cœlo nulla est sensitiva cognitio ex mox dictis: ergo. Deinde cœlum neque vi suæ formæ informantis potest elicere operationes rationales, intellectivas & volitivas. Quia ad eas exercendas anima unita corpori ministerio sensuum indiget; cœlum autem non habet sensus, ut jam dictum: ergo nec operationes rationales, intellectivas, & volitivas: ergo. Et certè, si cœlum informaretur animâ intellectivâ, esset eò ipsò præditum intellectu, & voluntate, ac proinde liberò arbitrio; quo circa posset bene vel male operari, esse capax meriti & demeriti, poenæ vel præmij &c. quod nemo Catholicus admisit; cum hoc fuisse damnatum in secunda Synodo Constantinopolitana, quæ dicitur quinta generalis, referat Nicephorus lib. 17. cap. 28. & in capitulo: *Firmiter. De summa Trinitate*, non agnoscatur, DEUM aliam naturam intellectualem produxisse, quàm Angelicam & humanam: ergo. Denique corpora cœlestia habent tres tantum operationes, nimirum *motum, illuminationem, & influentias*, ad quas non necessario exigitur principium vitale; de illuminatione & influentijs patet, sicuti etiam de motu, quia hic non provenit à principio intrinseco, sed extrinseco, nimirum ab Angelis seu intelligentijs (ut Aristoteles *Angelos* vocat *intelligentias*) qui tamen Angeli non sunt formæ cœlorum informantes, licet eos localiter seu circulariter moveant, siquidem Angeli sint substantiæ spirituales completæ per se subsistentes, adeoque unione physicâ substantiali uniri nequeant materiæ cœlorum, & consequenter etiam nequeant esse formæ cœlorum *informantes*, bene verò *assistentes* dici possunt, sicuti nauta assistit navi, & eam movet.

Tract. 1^a.

Obijciatur: Psal. 18. dicitur: *Cœli enarrant gloriam DEI*. Psal. 148. *Laudate eum Sol & Luna*. Jobi 38. *Cum me laudarent astra matutina*. Deut. 32. *Audite cœli, quæ loquor*. Ex quibus patet, à S. Scriptura Cœlis attribui operationes vitales, ut *locutionem, auditum, laudem DEI, &c.* imò Sol vocatur spiritus, Ecclesiastis 1. cap. ibi: *in circuitu pergit spiritus*: ergo cœli debent esse animati.

Resp. Cœlos invitari ad laudandum & audiendum, quatenus nos excitant ad laudem, & admirationem omnipotentis Divinæ, unde idem elementis, & alijs rebus inanimatis attribuitur in S. Scriptura, ut Deut. 32. *Audiat terra verba oris mei*, & Danielis 3. *Benedicite gelu, & frigus Domino, laudate & superexaltate eum in sacula*. Vel cœli sumuntur pro inhabitatoribus cœlorum, quales sunt Angeli, ut explicat S. Damascenus. Sol quoque dicitur *spiritus* propter sui motus velocitatem, quâ ratione etiam *venti* appellantur *spiritus*.

ASSERTIO III. Dantur decem cœli, 20 nimirum septem cœli seu orbes Planetarum, nimirum Lunæ, Mercurij, Veneris, Solis, Martis, Jovis, & Saturni, deinde cœlum stellatum seu firmamentum, in quo sunt stellæ fixæ, postea primum mobile, seu cœlum crystallinum, & denique cœlum empyreum. Est communis Philosophorum & Astrologorum, & in re Scoti in 2. dist. 14. q. 2.

*Probat*ur in primis, quod dentur plures cœli, siquidem Psalm 148. dicitur: *Laudate eum cœli cœlorum*, & Lucæ 21. dixit Christus: *Virtutes cœlorum movebuntur*. deinde quod detur cœlum empyreum, quod est sedes & domus Beatorum, sæpissimè habetur in S. Scriptura, ut Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*. Matth. 6. *Pater noster, quies in cœlis*. Matth. 18. *Qui humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno cœlorum*. Hoc autem cœlum ratione naturali probari nequit, cum non habeat naturalem causam, aut effectum aliquem naturalem, ex quibus ejus existentia naturaliter nobis innotescat; igitur fide Divina ejus existentia credi debet. dicitur verò *empyreum*, id est, *igneum*, non quod sit ignis, aut nimis calidum, sed ob nimiam Lucem, quâ perfunditur, & quia ejus inhabitatores jugiter ardent igne charitatis erga DEUM, qui *ignis consumens est*; estque hoc cœlum *immobile*, & consequenter à cæteris cœlis, qui omnes sunt mobiles, distinctum; siquidem non esset conveniens, quod Angeli & Sancti in cœlo empyreo residentes cum eodem continuè circulariter moverentur. Plura de hoc cœlo videantur in nostra Theologia.

Deinde, quod præter cœlum empyreum

reum adhuc dentur novem cœli mobiles, probatur hac ratione: Quia tot debent admitti cœli mobiles, quot à Mathematicis observantur in orbibus cœlestibus motus proprii diversi, quorum quilibet per se non nisi uni orbi convenit; atqui hujusmodi motus sunt novem: ergo. prob. minor. nam imprimis septem planetæ habent septem motus diversos sibi proprios, uti experienciâ oculari constat Mathematicis; deinde adhuc duo alij motus diversi observati sunt, nimirum cœli stellati seu firmamenti, in quo sunt stellæ fixæ, & primi mobilis (quod est medium inter cœlum empyreum & stellatum, & vocatur *crystallinum, seu aqueum*) siquidem hoc cœlum, nimirum primum mobile motu sibi proprio, & incredibili velocitate circumvolvitur ab oriente in occidentem, & rursus per totum usque ad idem punctum Orientis spatium 24. horarum circumgyratur, qui motus dicitur *diurnus*, & ejus duratio appellatur *dies naturalis*, & unâ secum circumrapit cœlum stellatum; hoc tamen, nimirum cœlum stellatum, habet alios motus sibi proprios, ut patet in stellis fixis, quæ ultrò citroque ab austro in septentrionem moventur, nec perfectè conficit suum cursum ab oriente in occidentem per 24. horas, sicuti primum mobile: ergo sunt novem diversi motus orbium cœlestium, & consequenter novem dantur cœli mobiles præter cœlum empyreum, quod est immobile.

21 *Objicitur* I. Præter supradictos motus Astrologi observârunt adhuc alios duos motus in orbibus cœlestibus, nimirum motum *Trepidationis*, seu *Titubationis*, quod scilicet vi hujus motus firmamentum deflectat modò ad hunc, modò ad oppositum polum, & motum *liberationis*, quem dicunt non esse perfectam circumvolutionem, sed agitationem quandam: ergo præter supradictos novem cœlos mobiles, adhuc duo admitti debent.

Resp. Cum *Mastrio*, hos motus non esse veros & reales, sed tantum apparentes, quod etiam dicunt *Ruvius* & *Hurtadus*; *vel cum Averſa*, quod cœlum stellatum, quando motu diurno movetur ab ortu in occasum, per spatium viginti quatuor horum non perfectè complet suum circulum, sed parum retrò remanet cum aliqua inflexione ad polos; *vel cum Poncio*, quod illi motus fiant ab Angelo assistente & movente cœlum absque interventu aliorum duorum cœlorum.

Objicitur II. S. Paulus 2. Cor. 12. Tres solum agnoscit cœlos, *dum se raptum esse dicit ad tertium cœlum*, id est, empyreum: ergo non rectè assignantur plures cœli, quàm tres.

Resp. S. Paulum agnovisse quidem tantum tres cœlos, accipiendo nomen *cœli*

1. prout denotat *regionem aëream & igneam*, usque ad cœlum lunæ, quæ regio vocatur cœlum juxta illud Lucæ 9 *Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos*, & illud Genesis 19. *Pluit super Sodomam & Gomorrhæam sulphur, & ignem à Domino de cœlo*. 2. Prout nomen *cœli* comprehendit cœlos sydereos cum primo mobili usque ad cœlum empyreum exclusivè, juxta illud Genesis 1. *Fecitque DEUS duo luminaria magna & stellas, & posuit eas in firmamento cœli*; & 3. prout comprehendit cœlum empyreum, in quod S. Paulus raptus est, & talî modò sumendò nomen cœli, sunt tantum tres cœli, si autem nomen cœli sumatur propriè pro orbibus cœlestibus suprâ hanc elementarem regionem existentibus, & quidem inter se distinctis, tunc ex rationibus suprâ adductis patet esse decem cœlos mobiles.

Objicitur III. Juxta Aristotelem 12. Metaph. cap. 18. omnis motus cœli est propter motum astri; atqui in primo mobili seu cœlo crystallino nullum est astrum, seu stella: ergo neque motus; si autem in hoc nullus est motus, quomodò illud existere, per motum probare potuere Astrologi?

Resp. Dist. maj. Omnis motus cœli est vel mediâtè, vel immediâtè propter motum astri, conced. maj. semper immediâtè, nego maj. & concessâ minori similiter distinguo consequens. Hinc licet in primo mobili nullum existat astrum, redundat tamen ejus motus in motum astrorum seu stellarum, quatenus primum mobile movet inferiores cœlos, quibus astra insunt.

QUÆSTIO II.

An Cœli sint solidi, vel liquidi, seu fluidi?

22 *Nota*, hanc quæstionem non procedere de cœlo aëreo, quippe quod experienciâ constat esse fluidum, seu liquidum; neque de cœlo empyreo, id enim ab omnibus Doctoribus, sicut immobile, ita & solidum constituitur quoad partem inferiorem, quia Beatorum patria & commune Palatium est ad recipienda distinctis sedibus eorum corpora destinatum; intus verò hoc cœlum est liquidum seu fluidum, nimirum repletum corpore quodam spirabili per modum aëris, quod corpus est ineffabilis fragrantia, & inservit etiam ad formandas laudes vocales Beatorum, quibus DEUM Optimum Maximum suis etiam linguis laudabunt in sæcula sæculorum, juxta illud Psalm. 149. *Exultabunt Sancti in gloria, letabuntur in cubilibus suis, exaltationes DEI in gutture eorum*, sicuti

sicuti etiam diximus in Theologia nostra, suprema pars hujus Cæli iterum erit solida, continens intra se auram illam spirabilem, & est velut rectum hujus cælestis Palatii. Quæstio proinde tantum procedit de solis & omnibus Cælis, qui inter Empyreum, & Aereum, quod ex regione ignea & aerea conflatur, existunt. Cæterum illud corpus dicitur *solidum*, quod ob firmam partium suarum consistentiam resistit divisioni, ut lapis, terra, ferrum, &c. *liquidum* e. contra seu *fluidum* dicitur, quod Divisioni & alteri corpori faciliter cedit. Ut aër, & aqua itaque quæritur, utrum Cælis conveniat soliditas, sicuti crystallo, an verò fluiditas, sicut argento vivo, vel aeri, vel aquæ &c. sit

23 **ASSERTIO.** Omnes Cæli sunt solidi. Ita Aristoteles lib. 2. de Cælo, & communiter veteres tam Astrologi, quam Philosophi, imò hanc sententiam esse ferè omnium Patrum Ecclesiæ, testatur Cardinalis Sfondratus in sua Physica lib. 2. & esse Communem Theologorum affirmat Comptonus disp. 1. de Cælo.

Probatur I. Ex S. Scriptura ex illo Jobi 37. v. 18. *Tu forsitan cum eo fabricatus es Cælos, qui solidissimi quasi are fusi sunt.* Nec miretur Cornæus in sua physica, hæc verba à doctis afferri, cum hæc non sint verba scriptura ex suo loquentis, sed sint opinatio Eliu hominis non docti, quem Dominus eodem loco meritò etiam reprehendit hisce verbis: *Quis est iste convolvens sententias sermonibus imperitis?* Non miretur, inquam, Cornæus, hæc verba à Doctis afferri, cum ad probandam Cælorum soliditatem afferantur à Doctore Angelico Divo Thoma quæst. 4. de Pot. a. 1. apud Babenstuber disp. 2. de Cælo & mundo Art. 2. §. 1. Siquidem relata verba, ut testatur Cardinalis de Aguirre sect. 2. disp. 66. communiter à Patribus & Interpretibus accipiantur ut Canonica, & à Spiritu sancto dictata, non minùs, quàm alia, quibus Eliu ibi Jobum alloquitur. Gratis proinde & ideo solum prædicta verba ab Adversariis excipiuntur, quia repugnant opinioni adversæ, sanè si in eo textu *Cæli non solidissimi, sed liquidissimi* dicerentur, Adversarii nullam litem de autoritate moverent. Cæterum Eliu non ideo fuit à Domino reprehensus, quòd dixerit aliquid falsum, sed quòd dixerit convitiandi causâ, & voluerit ex principiis veris evincere, Jobum patrâsse grande aliquod scelus, in cuius expiationem tam graviter à DEO castigaretur.

Probatur II. Christus Dominus in sua ascensione Cælos penetravit, ut docet S. Paulus, & quidem miraculosè, ut sentiunt sancti Patres: ergo Cæli sunt solidi; alias enim si essent liquidi vel fluidi, non fuisset vera penetratio, nec miraculosa,

cum liquidum vel fluidum, sicuti sunt aqua, aer &c. faciliter ac sine miraculo cedat, & dividatur.

Confirmatur I. Si Cæli essent liquidi, non possent motu circulari ita regulariter & uniformiter moveri; nam liquidum à motore actum in circulum, juxta partes impellenti propinquiores condensari solet, & secundum partes remotiores non statim simul movetur, quin imò ipsius partes per motum dividuntur, ut constat v.g. in aqua: ergo.

Confirmatur II. Corpora liquida sunt inepta, tum ut in seipsis stabiliter regulares motus obtineant, tum ut alia in eis corpora perpetuò suspensa persistant, & regulariter moveantur, imò ex celeri motu corporum fluidorum causatur maximus sonus; atqui Cæli stabiliter & regulatissimè moventur, nec ullus in eorum motu percipitur sonus: ergo Cæli non sunt liquidi & fluidi, sed solidi. Nec obstat, quòd Jobi 38. cap. dicatur: *Concentum Cæli quis dormire faciet?* hæc enim locutio est metaphorica, & sensus est, nihil Cælos impedire posse, quò minùs structurâ suâ, dispositione ac cursu mirabili laudes concinant creatoris, hoc est, homines ad ipsum laudandum invitent, quò etiam sensu Cæli dicuntur enarrare gloriam DEI. Psalmo 18.

Dices: Quòd Cæli & sydera ita regulariter & stabiliter moveantur, provenit à motoribus eorum, nimirum intelligentibus seu Angelis; & consequenter tamen possunt esse fluidi: ergo.

Respondetur. Et si Cæli & sydera moveantur ab Angelis, tamen major elucet DEI sapientia in structura Cælorum, si sint solidi, quàm si sint fluidi; siquidem in illa machina magis elucet sapientia artificis, quæ aptior est ad finem ab artifice intentum certius & constantius, quantum est *ex vi machinæ*, assequendum; atqui si Cæli sint solidi, aptior est machina cælestis ad finem à DEO illius artifice intentum certius & constantius *ex vi machinæ* consequendum, nempe ad easdem astrorum circulationes annuatim repetendas & alia hujusmodi, ut patet: ergo Cæli sunt solidi.

Objicitur I. Genesis 1. cap. habetur: 24 *Dixit quoque DEUS: Fiat Firmamentum in medio aquarum. & dividat aquas ab aquis, & fecit DEUS firmamentum, divisitque aquas, quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant super firmamentum, & factum est ita, vocavitque DEUS firmamentum, Cælum.* Item Psalmo 148. dicitur: *Laudate eum Cæli Cælorum, & aquæ omnes, quæ super Cælos sunt, laudent Nomen Domini:* ergo si non omnes, saltem aliqui Cæli, qui nimirum sunt aquæ, erunt fluidi & liquidi.

Respondetur. Ex his textibus S. Scripturæ non probatur, Cælos esse liquidos, quia non dicunt, quod Cæli sint aquæ, sed quod super firmamentum & Cælos sint aquæ; jam autem sunt varii sensus SS. Patrum, & S. Scripturæ interpretum circa citatos textus; nam quidam existimant, debere intelligi de aquis elementaribus, maxime si litteralis sensus attendatur; quidam de substantia cælesti fluida instar aquæ; communior autem opinio docet per *aquam* intelligi *omne corpus simplex diaphanum seu transparens, sive fluidum sive solidum*, quod pacto & primo mobili supra firmamentum existenti, & igni & aeri & aquæ convenit; neque hoc est æquivocatione uti; nam *aqua* est nomen genericum primo impositum ad significandum omne corpus Diaphanum, deinde speciali restrictione acceptum fuit ad aquam elementarem significandam; itaque per *Aquas*, *quæ super firmamentum & Cælos sunt*, intelligitur primum mobile omnino diaphanum, & nullis astris ornatum; quamvis enim primum mobile à nobis etiam numeretur inter Cælos, non tamen inter illos, qui astris & stellis ornati sunt; Sacra autem Scriptura, quando dicit, super firmamentum & Cælos esse aquas, per firmamentum & Cælos intelligit Cælos astris ornatos, qui non sunt ex omni parte, nimirum astrorum infertorum, diaphani, & consequenter non dicuntur aquæ, quales Cæli sunt Orbes Planetarum & Cælum stellarum fixarum, super quos sunt aquæ, hoc est, primum mobile, solidum quidem, sed omni ex parte diaphanum, quia nullis stellis est ornatum.

25 *Obijcitur* II. Juxta Mathematicorum observationes quidam Planetæ non eadem semper distantia à terra distant, sed nobis interdum sunt propinquiore, subinde remotiores; hæc autem fieri nequeunt, nisi Orbes & Cæli Planetarum essent liquidi ac permeabiles; quia si forent solidi, resisterent tali ascensui, & descensui: ergo Cæli saltem Planetarum debent esse liquidi, & non solidi.

Respondetur. Sicut tota fabrica corporis cælestis mobilis ex diversis Cælis Planetarum constat, ita etiam speciale Cælum Planetæ plures orbes complectitur ad salvandum in solido ascensum & descensum Planetæ; nam licet ipsum totum Cælum alicujus Planetæ, quod movetur motu superiorum Cælorum, *concentricum* sit, seu idem centrum habeat cum Cælis illis, & toto universo, continet tamen in se alium orbem, qui motu speciali Planetam deferret, ac volvit circa mundum inferiorem; sed hic Orbis, cum non idem centrum habeat cum centro universi, *excentricus* dicitur. Insuper, quia præter hunc motum alius adhuc observatus est, nimirum is,

quod omnes Planetæ (*sole excepto*) in parva quadam sphaerula excentrico immersa, tanquam circa proprium centrum illius sphaerulae circumvolvuntur, hinc etiam in Cælo totali Planetarum præter Orbem excentricum, alius orbis minor (quem *Epycidum* vocant) admittendus erit: ut autem horum orbium necessitas amplius pateat, probatur imprimis, quod in Cælo cujuslibet Planetæ admittendus sit circulus *excentricus*, quia, ut habetur ex Astrologorum observatione, Planeta in eodem signo zodiaci existens interdum à nobis est remotior, interdum propinquior; hoc autem (stante sententia de soliditate Cæli) fieri non posset, nisi eundem deferret orbis, cujus centrum diversum sit à centro totius Cæli, (si enim eundem deferret orbis, cujus idem centrum esset cum centro totius Cæli, sicut totum Cælum semper æqualiter à nobis distat, ita quoque à nobis distaret Planeta, quod tamen non fit) ergo datur in Cælo totali cujuslibet Planetæ Orbis excentricus. Quod verò in illo circulo excentrico cujuslibet Planetæ (*Sole excepto*) admittendus sit quoque alius parvus circulus seu orbis immersus, quem *Epicyclum* dicunt, cui immediate affixus sit Planeta, ratio est, quia, ut iidem observant Astrologi, omnes Planetæ (*sole excepto*) non tantum in eodem signo, sed etiam in eodem gradu ejusdem signi ipsius zodiaci, & eodem puncto excentrici, nobis quandoque sunt propinquiore, quandoque remotiores; hoc autem aliunde non evenit, quam quod præter motum excentrici, volvuntur in alia sphaerula excentrico immersa, cujus, dum partem supremam in *Auge* tenent, apparent nobis remotiores; ubi verò tenent partem inferiorem in *opposito Augis*, videntur nobis propinquiore; igitur in omnibus Planetis (*sole excepto*) præter circulum excentricum admittendus est alius orbis minor, quem *Epicyclum* vocant. Dictum est: *Sole excepto*; præfata siquidem ratio in sole locum non habet, quia sol in eodem orbis deferentis puncto, non est observatus modò magis, modò minus distans, unde Epicyclum non requirit, sed immediate ipsi Circulo seu Orbi deferenti inhæret.

QUÆSTIO III.

An Cæli sint Incorruptibiles?

Nota, Illos Doctores, qui omnem materiam negant in Cælis, vel specie diversam à sublunari admittunt, docere, Cælum esse simpliciter incorruptibile ab intrinseco, & ab extrinseco, cum corruptio sit destructio for-

ma remanente subiecto, adeoque cum in illorum sententia cœli non constent materiâ, vel constent materiâ alterius rationis, etiam non poterunt desinere remanente subiecto, hinc erunt ab intrinseco & extrinseco incorruptibiles. Econtra illi Doctores, qui materiam ejusdem rationis cum sublunari admiserunt in cœlis, divisi sunt; quidam enim dicunt, cœlos non solum esse intrinsecè corruptibiles propter materiam, quæ radix est corruptionis, sed etiam extrinsecè; de facto enim concedunt, aliquas substantiales generationes & corruptiones in corporibus cœlestibus contigisse; alij verò mediâ gradiuntur viâ; concedunt enim cœlum intrinsecè corruptibile, non tamen extrinsecè ab agente naturali, cum quibus sit.

ASSERTIO. Cœli sunt incorruptibiles extrinsecè, quatenus nullum agens naturale reperitur potens ipsos corrumpere, non autem sunt incorruptibiles intrinsecè. ita Scotus 2. dist. 14. q. 1. Mastrius, Bellutus & communis contra Thomistas quoad 2. partem.

27 *Probatur Assertio quoad I. partem,* Si cœli qualitatibus contrariis ad corruptionem & generationem disponentibus essent præditi, multò plures mutationes substantiales experiri deberemus quotidie in cœlis, quàm sint mutationes horum sublunarium; si enim Sol suo maximò calore, suâque potenti virtute in his inferioribus longè ab ipso distantibus tot mutationes causet, ut tota hæc sublunarium congeries in continua variatione reperiatur, quantò magis in illis corporibus, ubi maxime viget propter propinquitatem, varias & continuas corruptiones & generationes causabit? Accedit, quòd cœli moveantur motu tam veloci, ut vix percipi possit; cum ergò motus sit causa caloris, & quòd velocior, eò majorem calorem producit, jam cœli, si essent qualitatibus contrariarum receptivi, intensissimum ac penè immensum calorem præter naturalem ab extrinseco reciperent, & consequenter non solum ipsi, sed hæc quoque inferiora jam essent adusta, & penè consumpta. Denique cœlum debet hæc inferiora conservare, ut in tanta harum rerum varietate servetur invariabilis ordo & pulchritudo universi, ut patet ex Gen. 1. *ut sint in signa & tempora & dies & annos*; ergò naturaliter erit incorruptibile. prob. consequia natura rei debet esse fini proportionata; at si cœlum esset naturaliter corruptibile, non posset ordinem universi invariabilem conservare; invariabile enim à variabili nequit provenire: ergo cœlum debet esse naturaliter incorruptibile.

28 *Probatur Assertio quoad II. partem,* quòd cœli non sint ab intrinseco incorruptibiles. Cœlum est intrinsecè generabile;

Tract. IV,

ergò etiam est intrinsecè corruptibile, adeoque non intrinsecè incorruptibile. Consequentia patet ex Aristotele 1. Cœli textu 101. fusè ostendente, omne generabile esse quoque corruptibile. Antecedens probatur: illud propriè dicitur intrinsecè generabile, quod est producibile ex præexistente materia, saltem naturâ, & maxime si ejus forma simul de potentia materiæ educitur; atqui hæc omnia adfuerunt in productione cœlorum; materia enim præcessit naturâ, imò tempore, cum cœli fuerint producti ex aqua juxta Genesim 1. cap. & forma cœlorum utpote materialis fuit de potentia materiæeducta: ergo cœli fuerunt generati, & consequenter sunt intrinsecè generabiles, & etiam intrinsecè corruptibiles; quòd ulterius patet ex eo, quia licet forma cœlorum ab agente naturali seu naturaliter nequeat expelli à materia cœlorum, tamen divinitus & supernaturaliter ab ea separari & destrui potest, & nihilominus materia cœlorum conservari, de quo non est dubitandum, cum materia sit quoad essentiam ens absolutum substantiale, & naturâ prius omni forma; in hoc autem casu materia, quæ fuisset cœlorum, careret formâ cœli, haberetque potentiam receptivam illius: ergo haberet privationem formæ cœlorum, & consequenter cœli ab intrinseco sunt corruptibiles, hoc est, possunt desinere remanente subiecto, quod est materia ipsorum prima.

Objicitur I. Angeli & anima rationalis sunt ab intrinseco incorruptibiles, quia quantum est ex natura sua, cum concursu DEI naturali & generali possunt durare in æternum: ergo etiam cœli ab intrinseco erunt incorruptibiles, quia, quantum est ex natura sua, cum concursu DEI naturali & generali possunt durare in æternum, cum nullum agens naturale possit ipsos corrumpere.

Resp. Neg. conseq. Disparitas est, quia Angeli & anima rationalis, non constant materiâ primâ, & ideo sunt ab intrinseco incorruptibiles, quia non habent principium intrinsecum corruptibilitatis; at cœli cum constent materiâ primâ, & quidem ejusdem speciei cum materia sublunari, habent principium intrinsecum corruptibilitatis, & ideo non possunt dici ab intrinseco incorruptibiles, cum ex natura sua intrinseca sint corruptibiles; non sic Angeli & anima rationalis.

Objicitur II. Cœli in extremo judicii die corrumpentur: ergo sunt corruptibiles etiam extrinsecè. Prob. antec. Itaque 51. dicitur: *Celi sicut fumus liquefcent*, & cap. 65. *Ego creabo Calos novos & terram novam.* Lucæ 21. *Calum & terra transibunt.* Matth. 24. *Stella cadent de Calo*: ergo Cœli corrumpentur.

F

Re-

Respondetur. Has authoritates S. Scripturæ intelligendas esse, quod Cælum non virtute agentium naturalium, sed virtute Divina supernaturali in extremo iudicii die sit secundum aliqua accidentia innovandum & immutandum, non verò, quod sit substantialiter mutandum aut corrumpendum, ut clarè docet S. Augustinus lib. 20. de civitate DEI, cap. 14. 16. & 18. & post ipsum Theologi communiter; sicut & nos in præced. Disputatione asseruimus. Quod specialiter ad casum stellarum de cœlo attinet, non est intelligendus, quasi stellæ in rei veritate sint casuræ de cœlo; siquidem plurimæ ex illis sunt majores terræ; ubi ergo, si caderent, reciperentur? Sed quia stellæ ante conflagrationem & innovationem mundi lucere desinent in cœlo, vulgò existimabuntur de cœlo cecidisse; etenim Sacra Scriptura frequenter loquitur secundum communem loquendi modum hominum, vel per stellæ intelliguntur multæ inflammationes ignitæ, quæ similes stellis cadent de cœlo in terram ad coadjuvandam mundi conflagrationem. ita P. Amandus Hermann in sua Philosophia de natura cœlorum, Disputat. 3. quæst. 3.

³⁰ *Obijciunt* III. S. Augustinus lib. 21. de Civitate DEI, cap. 8. Refert ex Varrone, stellam Veneris tempore Ogygis Regis colorem, magnitudinem, figuram & cursum mutasse. Spica virginis olim inter stellæ fixas erat ferè maxima, nunc ad oculus imminutior apparet. Anno 1572. sub S. Pio V. nova stella in signo Cassiopejæ orta est tantæ magnitudinis & splendoris, ut stellam Veneris æquarit, paulatim deinde decrescens tandem post biennium evanuit. Similiter Cometæ sæpius noviter apparent in cœlo, & postea iterum evanescent: Ergo cœli naturaliter etiam patiuntur substantiales mutationes, generationes & corruptiones, & consequenter etiam naturaliter sunt corruptibiles extrinsecè.

Resp. Quod attinet ad stellæ quoad magnitudinem, & figuram mutatas, istas apparentias contigisse propter vaporum & exhalationum interpositionem, quod sæpè circa alias stellæ evenit. Si verò stella Veneris motum quoque variavit, ad miraculum potest adscribi, nisi dicatur, hoc ideò Varronem asseruisse, quia antiquitus existimabatur, hanc stellam circa terram moveri; hujus tamen oppositum modò compertum est, quia circa solem volvitur, & hanc variationem motûs tunc adnotasse, unde & motum variasse dixerunt. Ad stellæ noviter visas dicendum est, contigisse ex mutatione aliquâ accidentali in cœlo facta ex concursu aliquo astrorum nobis ignoto, quoad opacitatem & diaphaneitatem, ut quæ pars erat prius dia-

phana, evaserit opaca, unde potuit ad nos reflectere lumen & conspici; vel dicendum cum Clario in caput 1. sphæræ, tit. de quantitate stellarum, stellæ supradictas non fuisse naturaliter genitas, sed miraculosè virtute Divinâ ad aliquid ostendendum, sicut stella, quæ duxit Magos ad Christum. Denique quantum ad Cometæ dicendum, eos non apparere in cœlis vel firmamento, sed in suprema regione æris, & ideò esse generabiles & corruptibiles.

QUÆSTIO IV.

De Cœlorum Figura, Magnitudine, & Distantia.

Nota, complures etiam ex sanctis Patribus existimasse, cœlorum figuram esse aliam, quàm circulem seu sphæricam, quia Isaia 40. cap. dicitur: *Expandit cœlos sicut tabernacula ad habitandum*, & Psalmô 103. *Extendens cœlum sicut pellem*; Ex quibus volebant, cœlum esse extensum in planum, aut instar cameræ vel fornicis terram operientis, & consequenter non habere figuram sphæricam, seu rotundam. Addebant & illud de cœlo empyreo Apocal. 21. *Civitas in quadro posita est*; ubi hoc cœlum manifestè dicitur esse figuræ quadratæ; talis namque convenit civitatibus pulchrioribus, ac fortioribus, & cuilibet habitationi perfectæ. Quamvis autem de hac controversia jam in præcedenti Disputatione de mundo, prout comprehendit cœlestem & terrestrem, egerimus aliquantulum, nihilominus de eadem sit ad ulteriorem confirmationem sequens

ASSERTIO. Cœli habent figuram rotundam seu sphæricam. ita Aristoteles lib. 2. de cœlo, cap. 4. Doctor Angelicus, Mastrius cum communi.

Probat I. Ex S. Scriptura: Ecclesiasticis 1. cap. dicitur *Sol gyrate per meridiem, flectique ad Aquilonem, & reverti in circulos suos*. Ecclesiastici quoque 24. cap. inquit æterna Sapientia: *Gyrum cœli circuiivi sola*; sed hæc vera non essent, si cœli non haberent figuram rotundam, seu sphæricam: ergo.

Probat II. Ex Aristotele citato: *primò*, quia cœlum movetur motu velocissimo: ergo debet habere figuram omnium maximè aptam ad talem motum; sed hæc est figura sphærica, ut patet experientia: ergo. *Secundò*, cœlum suo ambitu continet omnia Elementa: ergo debuit illi tribui figura capacissima; atqui talis est figura rotunda seu sphærica: ergo. *Tertiò*, cœli inferiores moventur motu opposito

motui primi mobilis: ergo omnes oportet esse sphericos, seu rotundos, alioquin mutuâ collisione necessario aut rumpentur, aut penetrarentur, quorum neutrum naturaliter fieri potest.

Quarto, experimur omnes stellas fixas æquali semper distantia à nobis distare; sed hoc non fieret, si Cælum stellarum esset alterius figuræ, quàm sphericæ; nam stellæ in eo fixæ modò maiorem, modò minorem à terra distantiam obtinerent: ergo Cælum hoc sphericum esse debet.

33 *Obijciuntur* I. Testimonia ex S. Scriptura in notabili adducta, quibus videtur probari, Cælum non esse figuræ sphericæ: ergo.

Respondetur ad duo testimonia prima ex S. Scriptura adducta, expansionem, sive extensionem, de qua ibi sermo, nihil officere nostræ assertioni, cum sit aliquid indifferens ad figuram rotundam, quadratam, & triangularem, aliasque plures. Quam responsionem expressè tradit S. Augustinus lib. 2. de Genesi ad litteram, cap. 9. unde etiam ait ibidem: *Nec obstat, quod ait David, Cælum extensum esse sicut pellem; namque pellis potest distendi & in planum, & in orbem, uti cernimus in utre, pila, vesica, &c.* Ad tertium ex S. Scriptura testimonium licet in præcedenti disputatione jam responderimus, potest ulterius dici, quòd Cælum empyreum concedi possit esse quadratum secundum superficiem convexam, seu superiorem, quæ respicit spatia imaginaria; cum hoc autem consistere, quòd sit sphericum secundum superficiem concavam, quæ tangit primum mobile, & hoc satis est pro nostra assertionem.

Obijciuntur II. Cælum utpote ab extrinseco incorruptibile, debet esse præditum figurâ omnium firmissimâ; sed talis non est rotunda, sed quadrata: ergo Cælum debet esse præditum figurâ non rotundâ, seu sphericâ, sed quadratâ.

Respondetur. Dist. maj. Cælum debet esse præditum figurâ omnium firmissimâ, ut stet immobiliter (*exceptio empyreæ, quod est Cælum immobile*) neg. maj. ut moveatur motu velocissimò, eoque uniformi, concedo maj. & dist. etiam minorem: sed talis non est figura rotunda, sed quadrata ad standum immobiliter, concedo min. ad moveri motu velocissimò, eoque uniformi neg. min. cum conseq. imò urbes etiam rotundæ si magnæ sint, censentur firmiores ac fortiores quadratis, quia facilius defensionem possunt accipere à medio propter minorem ab eo distantiam, quàm gaudent à quadratis, utpote angulos habentibus. Ex his

34 *Inferitur*, Quòd licet magnitudo Cælorum debeat esse maxima & vix non incre-

debilis, cum in illis contineantur tot sydera & stellæ vastissimæ magnitudinis, ut infra dicetur, eorum tamen magnitudinem determinare cum Astrologis, sit res valde difficilis ac penitus incerta, unde eâ superledemus. Idem est de distantia Cælorum à terra; nihilominus infra de hac re aliquid parum dicetur.

QUÆSTIO V.

De Natura, Numero, & Magnitudine Stellarum.

Nota I. *Stellas seu astra vel sydera* non 35 esse elementaris naturæ, sed alterius specie distinctæ, compositæ tamen ex materia & forma ob eandem rationem, ob quam superius diximus Cælum esse compositos; cum enim Cæli & astra habeant alias proprietates & accidentia, quàm elementa, etiam distinctas specie naturas habere necesse est. Deinde astra seu stellas verè in Cælis reperiri, certum est; non enim vera est illa sententia, docens dari aliquod supremum Cælum totum lucidum & quiescens, sub quo aliud sit Cælum semper mobile ab Oriente in Occidentem, habens tamen quædam inæqualia foramina, per quæ transpareant quædam lucidæ partes Cæli superioris, quæ partes astra seu stellæ vocentur. Hæc, inquam, sententia non est vera, quia contradicit Særæ Scripturæ, quæ Genesis 1. formationem Cælorum ut distinctam nominat à productione stellarum; contradicit etiam hæc sententia experientia, nam in hac sententia non potest salvari diversitas motus Planetarum, aspectus, recessus & accessus ad terram, incrementum & decrementum lunæ & similia. Quare concludendum est, dari quædam corpora lucida in Cælis posita, quibus DEUS Cælum ornavit; & de his quæritur, quid sint? quot sint? & quàm magna sint? pro quo

Nota II. *Stellam* communiter defini- 36 ri, quòd sit *densior & lucidior pars sui Orbis*; ait enim Scotus in 4. d. 49. q. 15. densiorem partem Orbis esse lucidam, ut stellam, quia non potest per eam videri, quòd post eam est, aliæ autem partes orbis sunt perspicuæ seu transparentes; ex quo patet, densum ibi sumi, prout perspicuo seu transparenti opponitur; & cum opaco convertitur; debet igitur stella esse densa, opaca, & lucida pars sui orbis. Præterea sicut supradictum fuit, Cælum constare ex materia ejusdem speciei cum sublunari, eorum formam non esse animatam, esse ab intrinseco corruptibiles, & extrinsece incorruptibiles, item esse solidos, non liquidos, idem ob easdem rationes suprad-

tas de stellis seu astris dicendum venit. Jam sit

37 **ASSERTIO.** Stellæ seu astra cœlestia alia sunt fixa, alia errantia; astra fixa sunt naturaliter à nobis innumerabilia; errantia verò seu Planetæ sunt septem. Est communissima Philosophorum & Astrologorum.

Probatur Assertio quoad I. partem, & explicatur: siquidem ab Astrologis stellæ seu astra dividuntur in duas classes, alia dicuntur *fixa*, alia *errantia*, quæ etiam *Planeta* appellantur. Fixa illa dicuntur, ut notat Doctor subtilis in 2. d. 14. q. 2. quæ inter se eandem distantiam, eundem situm, & figuram servant, eundemque motum; errantia verò, quæ inter se non semper æquè distant, nec à stellis fixis. Insuper astra fixa superiora sunt Planetis omnibus, quia per Planetas aliqua fixa occultantur, nullus tamen Planeta à fixis absconditur, idcirco fixa in Cælo omnibus Planetis superiori, nimirum in firmamento, seu Cælo stellato collocantur, & quia eundem ordinem semper inter se retinent, non ponuntur in Cælis distinctis, sed omnia in unico Cælo, ad cujus motum moventur; secus de Planetis dicendum, quorum quilibet proprium Cælum habet, ut in quæst. 1. hujus disputationis diximus. An verò omnia astra fixa sint æqualis distantiae à terra, an verò unum superius, alterum inferius in profunditate seu crassitie Cæli sint collocata, nihil certi statui potest.

38 *Probatur Assertio quoad II. partem,* quòd astra fixa naturaliter à nobis sint innumerabilia; quia in S. Scriptura Gen. 15. dixit DEUS ad Abraham: *Suspice Cælum, & numera stellas, si potes;* & Jeremiæ 33. *sicut enumerari non possunt stellæ Cæli, & metiri arenam maris, sic multiplicabo semen David.* Ratio autem à posteriori est, quia nullus homo mortalis in hac vita omnes stellas enumeravit; sancti verò in Cælo utique scient, quot sint stellæ, sed per scientiam supernaturalem; imò Angeli virtute naturali possunt scire numerum omnium stellarum, cum habeant potentiam locomotivam naturalem, quâ possint se movere usque ad firmamentum & ibidem numerare stellas, nisi specialiter à DEO impediuntur, ut contingit Angelis malis post eorum lapsum de Cælo. Nihilominus stellæ, quæ magis nobis conspicuæ sunt & notabilis apparentiæ (non enim omnes à nobis videntur) ab Astronomis numerantur *mille viginti duo in sex magnitudinum classes distributa:* prima classis continet stellas quindecim; secunda quadraginta quinque; tertia ducentas & octo; quarta quadringentas septuaginta quatuor; quinta ducentas decem & septem; sexta quadraginta novem; quibus si addantur quinque stellæ dictæ nebulosæ, & no-

vem obscuræ, dictus numerus resultabit.

Porro quælibet stella primæ magnitudinis continet in se terræ magnitudinem centies septies; stellæ secundæ magnitudinis nonagesies; tertiæ septuagesies bis; quartæ quinquagesies quater; quintæ trigiesies septies; sextæ decies octies. Hæ stellæ ab Astrologis divisæ sunt in quadraginta & octo constellationes seu imagines, & singulis certus stellarum numerus adscribitur. Inter alias constellationes illustriæ sunt illa duodecim signa zodiaci, de quibus suprâ quæst. 1. hujus disputationis jam diximus, & sunt *Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces.* Dicuntur autem his nominibus, quia vel referunt imagines horum animalium, vel quia sol, quando est in illis signis, similes ferè operationes habet, utpote quia sub Cancro regreditur, sub Leone calefacit, sub Virgine nihil ampliùs gignit in terra, sub Libra dies & noctes facit æquales, & sic de cæteris. Istorum signorum tria sunt *colerica & ignea*, ut Aries, Leo, & Sagittarius; tria sunt *sanguinea & aërea*, ut Gemini, Libra, Capricornus. Tria sunt *aquea & phlegmatica*, ut Cancer, Scorpius, Pisces; & tria *terrena & melancholica*, ut Taurus, Virgo, Aquarius. Reliquæ constellationes triginta sex sunt imagines figuratæ ex stellis in Cælo vel ob similitudinem aliquam cum rebus figuratis, ut *Corona, triangulus &c.* vel ob aliquem effectum, vel ob quasdam Antiquorum fabulas, qui homines aliquos, vel res in Cælum transtulerunt, ut *Ursa major, & minor, Perseus, Orpheus, &c.* quæ stellarum nomina sunt antiquissima, cum de eisdem fiat mentio in S. Scriptura; in libro enim Job nominantur *Arcturus, Pleiades, Orion &c.*

Præterea inter stellas fixas cernitur in 40 Cælo zona quædam inæqualis in latitudine, variisque modis obliquata, totum Cælum ambiens, & propter candorem dicitur *via lactea*, græcè autem *Galaxia*; quæ nihil est aliud, quàm congeries quædam stellarum, quarum singulæ per se ob parvitatem non discernuntur, sed omnes simul congregatæ ob maximam à nobis distantiam continuæ apparent, illamque Cæli partem albicantem reddunt. Nunc

Probatur Assertio quoad III. partem, 41 quòd astra errantia seu Planetæ sint septem, nimirum *Saturnus, Jupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, & Luna*; hoc enim habetur per continuatam tot sæculis observationem Astrologorum, qui proinde ulterius docent, primum Planetam post Cælum stellatum esse *Saturnum*, huic succedit *Jupiter*, deinde *Mars*, postea *Sol*, hunc sequitur *Venus*, dein *Mercurius*, ul-

ultimò Luna. Porro Saturnus est frigidus & siccus, estque major terrâ 91. vicibus; Jupiter est calidus & humidus, estque major terrâ 95. vicibus. Mars est calidus & siccus, & mediâ tantum partem terram superat. Sol Planetarum Princeps est calidus & siccus, estque major terrâ 166. vicibus. Venus est calida & humida, estque minor terrâ 73. vicibus. Mercurius est calidus & siccus, estque minor terrâ 219. vicibus. Luna denique est frigida & humida, estque minor terrâ 39. vicibus; dicitur tamen in S. Scriptura *Luminare Magnum*, ob magnam, quam in sublunaria habet efficaciam, & quia ob vicinitatem visui nostro apparet magna. Saturnus habet dominium supra *Stannum*, Jupiter supra *Plumbum*, Mars supra *Ferrum*, Sol supra *Aurum*, Mercurius supra *Argentum vivum*, Luna supra *Argentum solidum*, & Venus supra *Æs Cypreum*. Ex his.

42 *Infertur I.* Ex supradicta stellarum magnitudine & multitudine colligi posse immensam vastitatem Cælorum, seu Orbium cælestium, maximè supremi, respectu cuius totus hic terrarum Orbis nonnisi rationem puncti habet, ut demonstrant Mathematici, quorum solertissimi deprehenderunt, à superficie terræ usque ad concavum Lunæ interjecta esse milliaria Germanica viginti novem millia, trecenta, nonaginta, octo; ad firmamentum usque 20234859. Tota verò circumferentia convexa firmamenti complectitur milliaria Germanica 254390625. Quid jam dicendum de primo mobili, & Cælo empyreo?

43 *Infertur II.* Figuram stellarum fixarum & erraticarum seu Planetarum esse rotundam seu sphericam. Ita Aristoteles lib. 2. de Cælo, cap. 11. Ratio est, quia hæc figura est alijs perfectior, & maximè stellis conveniens tum ad recipiendam tum ad reddendam lucem. Colligitur præterea ex Aspectu solis, quem esse rotundum, visâ experimur, & ex Luna similiter, quam videmus esse rotundam, maximè in plenilunio. Eadem quoque, nempe Luna, eclipsat solem sphericè, & circulariter illuminatur à Sole, quod non fieret, si esset alterius figuræ, quam rotundæ. Positâ autem semel rotunditate in sole, & luna, eadem cæteris quoque stellis est tribuenda ob rationem primò adductam, quæ idem probat de omnibus, ut advertit ipse Aristoteles cap. 11. citato, quod ita concludit: *Quare si una stella est talis (nempe rotunda) patet & cæteras omnes rotundas esse.*

44 *Infertur III.* Solem, Lunam, & omnia alia astra in Calis esse habitatoribus destituta, ut patet ex S. Scriptura Deut. 4. ubi de astris dicitur: *Quæ creavit Dominus Tract. IV.*

DEUS in Ministerium cunctis gentibus, quæ sub Cælo sunt. & Psalmò 113. Terra sola pro habitatione hominum assignatur, dum ait: *Cælum Cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* & Actorum 17. dicitur: *Fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terre.* Similiter Genesis 1, & 10. dicitur, omnes homines ab Adamo descendere; nec constat, ullos ad Lunam vel alia astra translatos esse. Denique cum astra sint ex supradictis incorruptibilia, nec ibi sit cibis & potus, quomodo possent ibi homines conservari? igitur fabula est, in Luna & astris dari homines.

45 *Infertur IV.* Ab Astronomis pluribus pericissimis observatas esse in sole & luna quasdam maculas; quid verò sint hæ maculæ, variè à varijs explicatur. Mastrius disp. 2. de Cælo quæst. 2. art. 3. putat, circa solem multos epicyclos reperiri non multum à sole sejunctos, in quibus sint plures circuli stellulas subobscuras variæ & irregularis figuræ continentes, & ad motum epicyclorum & circulorum seu sphaularum motas, qui motus cum diversimodè fiat à quolibet epicyclo & sphaula, inde fit, quod sæpè multæ illæ stellulæ in unum conglutinari cernantur, deinde passim sejungi, & cum ex solari corpore ex Orientali parte exeant, aliquando sint separatæ & solum in medio jungantur, hinc est, quod à principio non videantur propter exiguitatem, in medio postea incipiant apparere quasi de novo generatæ. Rursus quoniam non eodem regulari motu moventur, potest esse ratio, cur redire eadem non cernantur, propter variam scilicet conjunctionem & diversam, unde varia quoque & diversa resultat figura, & in sole apparent maculæ; & hæc explicatio macularum in sole, suppositâ ejus incorruptibilitate & soliditate, videtur probabilior, quam ponere solem esse igneum aut fluidum instar metalli ferventis, in quo partes quædam opacæ reperiantur, quæ virtute motus solis vel ebullitionis ad externas partes deducantur, & deinde ad interna reducantur; si enim sol esset formaliter igneus, utique propinquiora sibi semper magis calefaceret, & prius combureret, quam remotiora, uti facit ignis; atqui hoc est contra omnem experientiam: ergo

Infertur V. Maculas lunæ esse partes ejus minus opacas & magis perspicuas, quam sint cæteræ partes, & consequenter minus aptas ad reflectendum & refundendum lumen, ex qua diversitate recipiendi lumen & refundendi oritur in luna montium, vallium & antrorum apparentia, nam quæ magis illuminantur, eminere videntur quasi montes & colles; quæ verò minus illuminantur, vallibus & antris assimilantur, quod apparet in imagine picta,

ubi propter colorum varietatem montes & valles representantur, quamvis imago sit tora æqualis & plana.

QUÆSTIO VI.

De Differentia & Perfectione Cælorum & Stellarum.

47 *Nota I.* Quoad primam quæstionis partem, triplicem fieri posse comparationem; primam inter Cælos adinvicem, secundam inter astra seu stellas, tertiam inter Cælos & astra. Cælos omnes essentialiter inter se differre, dicunt Thomistæ ferè omnes; at alii ut Aversa, Arriaga, Amicus &c. solò numero eos differre sentiunt; similiter astra omnia ejusdem speciei dixerunt veteres quidam, dum asseverabant, illa esse lapides quosdam ignitos; sed communis modò sententia distinguit illa specie. Tandem astra esse specie distincta à suis orbibus seu Cælis, docet communissima sententia.

48 *Nota II.* Quoad secundam quæstionis partem, Cælum comparando ad astra, & astra inter se, unum astrum esse perfectius altero, si ab altero sit specie distinctum, quia implicant duæ species ejusdem perfectionis essentialis; similiter astra sunt perfectiora suis Cælis & Orbibus, quia sunt ab illis specie distincta, ut mox dicetur, & habent nobiliores operationes, quàm Cæli. Comparando verò Cælos & astra cum sublunaribus, certum est, Cælos & astra esse perfectiora omnibus inanimatis, cum sint incorruptibilia saltem naturaliter; e contra simpliciter esse imperfectiora homine, quia hic habet animam spirituales & intellectualem. Hinc dubium tantum est de animatis animâ sensitivâ & vegetativâ. Circa quod tamen etiam certum est, Cælum in perfectione excedere animata, si fiat comparatio quoad perfectionem incorruptibilitatis, & e contra excedi ab ipsis quoad gradum vitæ; quare remanet solum decidendum, quodnam ex his dici debeat simpliciter perfectius, seu quænam sit major perfectio, incorruptibilitas Cælorum, an gradus vitæ vegetativæ & sensitivæ? sit

49 **ASSERTIO I.** Cæli inter se differunt tantum numero, ab astris verò specie; astra verò aliqua distinguuntur etiam inter se specie, non tamen omnia. Est Scoti in 2. dist. 3. quæst. 7. Mairii, Belluti & aliorum.

Probatum assertio quoad I. & II. partem, & quidem quòd Cæli inter se tantum numero differant, ex eo probatur, quia entia non sunt multiplicanda sine necessita-

te; nulla autem est necessitas ponendi inter Cælos specificam distinctionem, cum non habeant diversas Proprietates, Operationes & accidentia: ergo. Non tamen negatur, DEUM potuisse plures Cælos construere specie distinctos, si ita voluisset, sed defacto nullum signum adest hujus Divinæ volitionis. Quòd autem Cæli ab astris specie differant, exinde patet, quia multas proprietates experimur in astris, quas non experimur in Cælis; astra enim influunt in hæc inferiora, causantque peculiare effectus, non Cæli; nam Cæli semper sunt super terram: ergo semper influerent, eosdemque effectus causarent, si talem virtutem haberent, & tamen videmus peculiare quosdam effectus, non nisi ex ortu, conjunctione & dominio astrorum provenire.

Probatum assertio quoad III. partem, 50 quòd astra inter se specie differant; hoc enim imprimis patet de Planetis, nam diversa specie accidentia, Proprietates & effectus arguunt diversam specie naturam; atqui Planetæ producunt diversos specie effectus & accidentia; siquidem *Saturnus* est frigidus & siccus, idemque temperamentum caulat in nato, unde *Saturnini* sunt Melancholici, cogitabundi, timidi, pauci sermonis, graves, solitarii, avari, laboriosi, tristes &c. *Jupiter* verò est calidus & humidus temperatè, unde optimum temperamentum caulat in nato, hinc *Joviales* sunt ad honesta propensi, fraudes & insidias detestantes, optimi ingenij, magnarum rerum amatores, liberales &c. *Mars* est calidus & siccus, & *Materiales* efficit Colericos, contentiosos, audaces, inquietos, inconstantes &c. *Sol* est Planetarum nobilissimus, plurimasque in se virtutes continet, suò accessu est causa generationis rerum sublunarium, recessu est causa corruptionis; & quando dominium habet in homines, caulat temperamentum calidum & siccum, ideo *Solares* sunt superbi, ambitiosi, splendidi, generosi &c. *Venus* caulat temperamentum calidum & humidum, unde *Veneri* sunt luxuriosi, quieti, amatores virtutis, hilares &c. *Mercurius* est calidus & siccus, & facit homines *Mercuriales* intellectu acutos, memoriâ felices, Studiosos, Oratores &c. *Luna* est frigida & humida, & ad bonos mores disponit; quare *Lunares* sunt quieti, morigerati, mutabiles, phlegmatici, timidi, debiles &c. Et præterea Planetæ diversi diversa dominia super diversa Metalla habent, uti jam super dictum, aliosque varios & contrarios effectus causant quoad infirmitates, tempestates, temporum mutationes &c. De quibus fusè agunt Astrologi, ita ut impossibile sit, hæc omnia ab agentibus ejusdem speciei & naturæ provenire. Idem quoque de stellis seu

seu astris fixis dicendum; nam videmus planetas ex varia conjunctione cum stellis fixis varios & contrarios causare effectus. Non est autem necesse, omnes & singulas stellas fixas specie differre, nam videmus multas pluviam, alias ventos, alias siccitatem generare, de quibus asserendum, ejusdem esse speciei, quæ nimirum producant similes effectus.

⁵¹ *Objicitur I.* Unum cœlum est majus alio, continet aliud, diversum occupat locum, diverso motu movetur, diversa quoque continet astra: ergo diversam specie naturam habebunt.

Resp. Neg. conseq. nam duo circuli lignei possunt omnibus istis modis inter se differre, nimirum quod unus sit major altero, in diverso existat loco, unus contineat alium, alio motu, quam alter moveatur, & unus possit esse ornatus auro, alter argento, quæ omnia tamen non inferunt inter ipsos distinctionem essentialem, sed tantum accidentalem. Verum tamen est, quod si cœli hæc omnia ex seipsis & ex natura sua exposcerent, ita ut determinatas haberent inclinationes ad illa, tunc forent specificè inter se distincti, sed hæc determinatio nobis non constat: ergo.

Dices: Saltem cœlum empyreum erit specie distinctum à reliquis cœlis, eritque præstantioris & nobilioris naturæ: ergo cœli sunt inter se specie distincti.

Resp. Concesso antec. neg. conseq. quia nostra assertio tantum intelligenda est de cœlis naturaliter notis; cœlum autem empyreum non est nobis naturaliter notum, sed fide Divinâ creditur. Quod autem cœlum empyreum sit specie distinctum à reliquis cœlis, & sit præstantioris ac nobilioris naturæ, suaderi potest tum ex Apoc. 21. cap. in quo S. Joannes ejusdem pulchritudinem & præstantiam ad longum & latum describit: tum ex Genesis 1. cap. quia non est factum ex aqua secundò die, sicut alij cœli, sed statim primò die cum Angelis ejusdem incolis: tum quia cœlum empyreum est Regia DEI, thronus JESU Christi, & palatium omnium Beatorum.

Objicitur II. Una terra habet virtutem quædam generandi v.g. vinum, aurum &c. quam non habet alia terra, & tamen non distinguuntur specie: ergo licet una stella habeat virtutem producendi quosdam effectus, quam non habet alia, tamen inter se specie non distinguuntur.

Resp. Neg. conseq. Disparitas est, quia una terra ex naturâ suâ intrinsicâ potest producere eosdem effectus, quales alia; quod autem non producat, hoc provenit ab extrinseco, nimirum vel propter diversitatem qualitatum deforis advenientium, vel propter diversum aspectum cœlorum &

influentiam syderum. At una stella v. g. Planeta Saturnus ex natura sua intrinseca habet aptitudinem & potentiam intrinsecam producendi contrarios effectus illis, quos producendi potentiam intrinsecam habet alius planeta v. g. Sol, Luna &c. ergo erunt specie diversi planetæ & astra. jam sit

ASSERTIO II. Viventia sunt simpliciter perfectiora corporibus cœlestibus. ita Doctor subtilis in 2. d. 18. q. unica, Conimbricenses, Ruvius, Amicus, Bassolius, Ochamus, Maltorius, estque communis.

Probatur à Scoto citato: In tantum aliquid dicitur altero perfectius, quia est propinquius primo enti perfectissimo & ei similis; & quando duo aliqua entia sunt propinquiora & similia in duabus perfectionibus summo & primo enti, illud dicitur simpliciter perfectius, quod est propinquius & similis secundum nobiliorem perfectionem & perfectius attributum; sed in DEO *vita seu esse vivens* est nobilior perfectio, & perfectius attributum, quam æternitas & incorruptibilitas, (eodem modo intelligendò *nobiliorem perfectionem*, quò modo in DEO est possibilis) nam vita est de essentia DEI, æternitas verò est attributum: ergo viventia, quæ sunt DEO propinquiora in gradu vitæ, quam corpora cœlestia, quæ DEO sunt similia in incorruptibilitate, erunt simpliciter perfectiora corporibus cœlestibus; hæc verò erunt *secundum quid* tantum perfectiora viventibus. Major est Aristotelis 3. Top. cap. 2. Minor constat ex nostra Theologia in 1. Libro sententiarum de DEO: Ergo.

Objicitur: Cœlum est causa universalissima, habet virtutem producendi omnia inferiora, in omnia influit, etiam in generationem hominis, *Solenim & homo generant hominem*, ex 2. Phys. 26. tandem nimis durum videtur, muscam, pulicem, & quamlibet plantulam dicere, simpliciter esse perfectiorem ipsò cœlo etiam empyreo: ergo.

Resp. Cœlum dici causam universalem, quia ad productionem plurimorum effectuum sublunarium concurret dispositivè, imò etiam effectivè, & quidem etiam ad productionem viventium, non tamen quoad animam, sed quoad formam corporeitatis saltem partialiter. Nec ex activitate infertur semper major perfectio in essentia, alias Angeli multum ignobiles essent, quia solum motum localem, qui est accidens, possunt in his inferioribus causare, sed perfectio simpliciter major attendi debet penes majorem similitudinem in præstantiori perfectione cum primo ente, id est, DEO; quare concedendum

dum ut abſolutè verum, muſcam, pulicem & plantas eſſe cœlo ſimpliciter nobiliores.

QUÆSTIO VII.

De Motu Cœlorum, & Astro- rum.

54 **N**ota I. Cùm cœlum ſit corpus naturā conſtans, conſequenter habet principium intrinſecum motûs; motûs autem ſpecies ſunt generatio & corruptio, augmentatio & diminutio, alteratio & latitudo ſeu motus localis; jam autem juxta ſupradicta cœli & ſtellæ ſunt incorruptibiles, hinc in eis non datur nec generatio, nec corruptio, nec augmentatio, nec diminutio, nec etiam alteratio, ſi hæc ſtrictè ſumatur, ſcilicet prout eſt ad qualitates generationi & corruptioni rerum inter-
vientes, aut has comitantes, quia ubi non datur finis, etiam non dantur media. Si verò alteratio communiter accipiatur pro acquisitione cujuſcunque qualicatis, hæc denegari non debet in cœlis, quia cœli de novo illuminantur, & ut in præcedentibus dictum, aliquando novam opacitatem & diaphaneitatem acquirunt, & deperdunt; de qua autem ſpecie motûs nihil aliud occurrit dicendum. itaque de motu locali cœlorum

55 **N**ota II. Ante duo circiter ſæcula, nimirum Annò Chriſti 1500. Nicolaum Copernicum Prutenum lib. de Revol. Orb. cœleſti. & alios reſuſcitâſſe opinionem Pythagoræorum aſſerentium, cœlum eſſe immobile, terram verò circulariter moveri, qui tamen adhuc inter ſe ſunt diviſi; nam quidam omnem motum negârunt in cœlis, quidam verò poſuerunt firmamentum immobile, Planetas verò mobiles quidem, ſed non motu diurno, hunc enim terræ tribuerunt. Alij verò omnem motum concedunt corporibus cœleſtibus, ſed adhuc inter eos eſt diſſidium, nam aliqui nolunt orbes moveri, ſed ſolùm ſydera, velut aves in aëre, & piſces in aqua, per quosdam canales vel vacuos, vel plenos materiâ fluidâ, quod quidam reſtringunt ad aſtra errantia, non ad fixa. Alij denique concedunt orbes moveri, ſed adhuc aſtruunt, ſydera in ſeipſis circa proprium centrum volutari, quem motum vocant *Tropicum*, quia eſt converſivus ſecundum perfectam circulationem, & hunc motum aſſerunt cauſare ſcintillationem illam, quam videmus in ſtellis. His notatis quæritur 1. An cœli & aſtra moveantur, & quot motibus? 2. An à ſeipſis, vel à DEO, vel ab Angelis moveantur?

56 **ASSERTIO I.** Cœli ſeu orbes cœle-

ſtes moventur localiter in gyrum, ſeu circulariter; ſydera verò tam fixa, quam errantia moventur ad motum orbium ſuorum & Epicyclorum; an verò etiam circa proprium centrum volutentur, ſolùm de luna eſt manifeſtum. eſt communiffima apud Maſtrium cit. diſp. 2. quæſt. 4. articulo 1.

*Probat*ur *Aſſertio quoad 1. partem*, quòd cœli moveantur localiter per gyrum, ſeu circulariter circa terram, hæc verò ſtet immobilis; & quidem I. ratione naturali, quia ſi terra (ut vult Copernicus) ſingulis viginti quatuor horis volveretur circulariter circa Solem immobilem, tanquam ſuum centrum, tunc ſingulis minutis ſuo motu abſolveret ad minus tria milliaria Germanica, ut dinumerant Aſtologi apud Cornæum hòc locò, & conſequenter ob tantam velocitatem motûs terræ homines certè vertigine laborare deberent, quod eſt contra omnem experientiam. Deinde quando aliquis ſagittam, vel globum in altum perpendiculariter projiceret, non recideret in caput projicientis, quia interim terra unâ cum projiciente propter ſuum motum aliquot milliaria germanica proceſſiſſet. ſicut cum quis è navi velociffimè mota telum in altum jaciat, nunquam illud in navem recidit; ſed conſequens eſt apertè falſum & contra experientiam: ergo etiam antece-

II. *Probat*ur ex S. Scriptura, nam 57 Pſalmò 103. dicitur; *Fundavi terram ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſæculum ſæculi*; Item Eccleſiaſtis 1. *Terra in æternum ſtat, oritur ſol & occidit, & ad locum ſuum revertitur, & Joſue 10. ſteteruntque ſol & Luna, donec ulciſceretur ſe gens de inimicis ſuis*. Item ſtetit itaque ſol in mediocœli, & non feſtinavit occumbere ſpatio unius diei; atqui juxta Copernicum terra nunquam ſtat, neque ſol unquam oritur, occidit, revertitur &c. ergo. Nec valet inane effugium Copernici dicentis, S. Scripturam non loqui propriè, ſed impropriè, ita ut ſenſus ſit: *Terra ſtat apparenter, ſol oritur, revertitur, occumbit, ſtetit apparenter, non verè*. Etenim ſi hòc modò licet Sacram Scripturam tam perſpicuè loquentem ita explicare, nulla deinceps erit ejus auctoritas, quia quilibet eòdem modò verba ejus clariffima in alienum ſenſum detorque-
re poterit. Accedit huc auctoritas ſummorum Pontificum, qui declarârunt, hanc opinionem Copernici eſſe falſam & ſacris litteris contrariam, nam Annò 1616. ſub Paulo V. Congregatio Cardinalium Inquiſitionis Romana doctrinam Copernicanam cenſuit eſſe falſam, & Sacræ Scripturæ contrariam. idem factum eſt ſub Urbano VIII. Ergo.

Pro-

58 *Probatur Assertio quoad II. partem,* quòd sydera tam fixa, quàm errantia moveantur ad motum suorum Orbium & Epicyclorum. Quia juxta supradicta & probata cœli & orbis cœlestes sunt solidi, non verò liquidi aut fluidi: Ergo sydera non possunt per eosdem moveri, alias naturaliter fieret penetratio corporum, & consequenter sydera suis infixis orbibus ad horum motum movebuntur, ita tamen ut sydera fixa moveantur ad motum firmamenti, cui sunt infixi, planeta verò moveantur ad motum suorum Orbium & Epicyclorum.

Dictum est in Assertione: *An verò sydera etiam circa proprium centrum volventur, solum de luna est manifestum,* quòd præter motum sui Epicycli in se ipsa circumgyretur, quia eandem semper faciem nobis demonstrat maculatam; quod de alijs astris etiam probabiliter dici potest ob scintillationem, ut infra dicetur.

59 **ASSERTIO II.** Primum mobile unò tantum verò & reali motu quotidie ab ortu ad occasum movetur circa terram; similiter alij cœli primò mobili inferiores unò tantum, verò & reali motu moventur ab ortu in occasum, attemperatò tamen, tardiori, & super Polos zodiaci. Ita Scotus 2. dist. 14. quæst. 2. Mayronius in 2. d. 14. q. 3. Māstrius de cœlo disp. 2. q. 4.

Probatur: Quia illud mobile unò locali motu movetur, quod unum ubi acquirit ut terminum ad quem, & aliud ubi deperdit ut terminum à quo, illud verò duplici motu movetur, quod duo acquirit ubi, & duo ubi amittit; motus enim localis fit inter duos terminos oppositos, & nonnisi ad multiplicationem terminorum multiplicatur motus juxta dicta in Physica universali disp. 8. q. 1. sed implicat naturaliter, unum & idem corpus simul duo adæquata acquirere, quia idem corpus nequit naturaliter esse simul in duobus locis adæquatis, alias naturaliter esset possibilis replicatio corporum in diversis locis: ergo etiam naturaliter implicat, idem unumque corpus simul moveri localiter duobus motibus adæquatis, & consequenter cœli moventur unò tantum, verò & reali motu locali.

60 *Movementur* itaque cœli inferiores unò tantum locali ab ortu in occasum, sicuti primum mobile, cum hac tamen differentia, quòd non moveantur eadem velocitate; nam primum mobile complet perfectè suum circulum in viginti quatuor horis, cæteri verò aliquantò minus & diversimodè, nam Firmamentum adeò retardat, ut in 36000. annis unà duntaxat revolutione à primo mobili excedatur; Saturnus autem, qui longè plus moratur, minori quoque temporis spatiò indiget, ut unicà

Tract. 1^a.

revolutione excedatur à primo mobili, videlicet annis triginta. Jupiter in duodecim annis in una revolutione superat à primo mobili; Sol, Venus & Mercurius in uno anno; Luna verò, quia est tardior cæteris, in viginti septem diebus, in quibus solum viginti sex conficit revolutiones, ubi primum mobile viginti septem circulationes absolvit. Ex qua tarditate apparet nostro visui cœlos inferiores veluti retrocedere ab occasu in ortum, motuque contrario moveri. Deinde ulterius sciendum, quòd cœli inferiores non moventur ab ortu in occasum per lineam perfectè circularem, ita ut sit ab uno puncto ad idem punctum, ut est motus primi mobilis, sed moventur super polos zodiaci per lineam gyrativam seu per quasdam lineas spirales; pars enim illa, quæ hodie fuit in uno puncto Horizontis, cras non correspondebit eidem puncto, sed alteri propinquo, unde fit, ut planetae plures circulos describant super axim zodiaci, quasi parallelos, eo quòd non sint perfecti, & modò ad unam partem accedant, modò ad alteram, modò sint juxta Equatorem, modò ultra, citraque. Unò igitur motu taliter attemperatò moventur cœli inferiores, ex qua modificatione, scilicet ex varia tarditate Planetarum, & ex lineis illis spiralibus circa axim zodiaci descriptis, secundum quas moventur, oritur hæc variatio, ut planeta modò cum uno, modò cum alio conjungatur, nec eundem situm semper servet sub zodiaco. Idem asseri debet de alijs motibus Epicyclorum & Sphæularum, trepidationis & liberationis, ut semper uno reali motu planeta moveantur, apparenter verò eò pluribus motibus dicantur moveri, quòd plures motores interveniunt, vel plures impetus impressi, nam quòd plures concurrunt, eò magis motum quendam attemperatum & variatum causabunt.

Objicitur I. Astrologi observarunt, quòd cœli inferiores moveantur duplici motu, & quidem contrarijs, unò per se, nimirum ab occasu in ortum, & alterò per accidens, ad motum nimirum primi mobilis, ab ortu in occasum: ergo non moventur unò tantum motu reali.

Resp. Dist. antec. Astrologi observarunt, quòd cœli inferiores moveantur duplici motu, unò verò & reali, & attemperato, & altero apparenti. conced. ant. duplici motu, utròque verò & reali neg. antec. cum conseq. quia naturaliter implicat, idem moveri simul pluribus motibus quòcunq; modò acceptis, siquidem, ut jam supradictum, naturaliter implicat idem reperiri in duobus locis adæquatis sive per se, sive per accidens, sive illa loca sint verè contraria, sive disparata, sive ab uno moveantur,

H

tur, siue à pluribus, quantumcunque enim multiplicentur motores, nunquam naturaliter poterunt unum & idem mobile corpus simul in pluribus locis collocare.

Dices : Mobile esse in uno loco, qui tamen duobus motibus acquiratur, quod non implicat.

Sed contra : Vel mobile, antequam pervenerit ad terminum adæquatum, & dum erat in via, habebat duo ubi seu duo loca adæquata, vel unicum tantum? Non primum, quia naturaliter implicat; si secundum: ergo non movebatur duplici motu locali, sed unicò, nam ad multiplicationem motuum requiritur multiplicatio formarum & terminorum.

Obijcitur II. Nequit idem mobile unicò motu moveri per duas lineas distinctas; atqui planetæ moventur, & per Æquatorem super polos mundi motu diurno, & per circulum zodiaci super polos ipsius: ergo moventur duobus motibus veris & realibus.

Resp. Neg. min. quia Planetæ non moventur simul & semel per duas lineas distinctas, sed moventur per lineas spirales & gyrativas, quæ duobus lineis correspondent, & æquivalent, videlicet lineæ ab ortu in occasum, & lineæ à Borea in austrum, quâ ratione ille motus solum apparenter, & virtualiter est multiplex, non verè & formaliter.

62 *Obijcitur* III. Petrus existens in navi, quæ in Danubio pergit ad orientem, movetur ad motum navis, licet quiesceret, & si à prora ad puppim iret, novo motu in occidentem moveretur; quia adsunt duæ virtutes motrices, intrinseca in Petro, & extrinseca, scilicet impulsus navis: ergo idem mobile potest simul & semel duobus motibus moveri.

Resp. cum Maffrio cit. & Babenstuber lib. 5. Phys. disp. 2. art. 2. neg. consequ. quòd in hoc & similibus casibus mobile moveatur duplici motu verò & reali, sed unicò tantum, vel per se, vel per accidens, quòd sic ostenditur: vel enim Petrus, seu nauta existens in navi corrente in orientem, celerius currit versus occidentem, quàm navis versus orientem, vel tardius, vel æqualiter? si celerius; tunc Petrus motu proprio simpliciter movetur tantum versus occidentem. Si tardius; tunc movetur per accidens motu navis tantum versus orientem; utrobique tamen ille motus nonnihil retardatur ab extrinseco. Si æqualiter, tunc Petrus persistit in eodem loco adæquato, & nullò modò progreditur, aut fertur ulterius, quamvis alacriter pedes moveat. Nam pone, supra Petrum pendere fixum aliquod signum, v. g. Pileum, videres Petrum ceu palo alligatum sub eo persi-

stere; siquidem quando unum pedem movet antrorsum, hic statim iterum movetur retrorsum, in quantum fuit motus antrorsum, & sic Petrus nunquam aliud ubi seu locum alium adæquatum acquirit.

Obijcitur IV. Videmus duo agentia contraria, ut calorem & frigus, ambo agere, licet unum sit majoris virtutis; calor enim à frigore repatitur, quamvis etiam destruat frigus: Ergo idem de duobus Motoribus localiter moventibus dicendum, quòd scilicet fortior impellit in unam partem, & si debilior applicaretur, impelleret simul in aliam partem retardando motum prioris.

Resp. Quando duo agentia sunt productiva effectuum aliquo modo compossibilia, ut in exemplo adducto de calore & frigore in gradibus remissis, possunt agere simul; at quando duo effectus sunt simul naturaliter omnino impossibiles, ut sunt duo ubi in eodem corpore naturaliter loquendo, nequeunt ambo proprium effectum causare, sed vel unum solum aget, vel ambo ad effectum medium concurrent. Sic primum mobile movet cœlos inferiores ab ortu in occasum, & quia virtus in corpore distante minus efficaciter diffunditur, hinc impetus à primo mobili impressus non causat in cœlis inferioribus perfectam circulationem; sed cum aliquo retardatione Angeli impellunt orbes ad latera, ex quibus impulsibus resultat motus quidam modificatus ab ortu in occasum per lineas spirales, & gyrativas.

ASSERTIO III. Cœli non moventur 63 localiter à principio intrinseco, sed ab extrinseco Motore, non tamen corporeo & materiali, sed incorporeo & spiritali, nimirum ab Angelis, & quidem à tot Angelis, quot sunt cœli mobiles. ita Doctor subtilis in 2. dist. 14. q. 1. estque communissima Philosophorum & Theologorum.

Probatur Assertio quoad I. partem, quòd cœli non moveantur à principio intrinseco; quia si cœli moverentur circulariter ab intrinseco, tunc moverentur vel motu vitali; at hoc non, quia non sunt animati, nec vivunt juxta dicta suprâ q. 1. vel moverentur motu naturali, sicut levìa moventur sursum, & gravìa deorsum; at hoc etiam non, quia videmus res ab intrinseco localiter moveri propter acquisitionem alicujus perfectionis intrinsecè illas perficientis; sic gravìa & levìa, solum ut propria loca naturalia consequantur, localiter moventur; sed cœli per suum motum localem nullam perfectionem intrinsecam accipiunt, quia eâ habitâ quiescerent, nec statim eam ab intrinseco perderent, ut patet in gravibus, & levibus, quæ

quæ si per motum localem sua propria & connaturalia loca nempe deorsum & sursum acquisiverunt, ulterius ab intrinseco non amplius localiter moventur : Ergo Cœli non moventur ab intrinseco.

Confirmatur : Si Cœli moverentur circulariter ab intrinseco, tunc forma Cœli vel esset Principium determinatum ad talem motum & ad omnes ejus circumstantias, scilicet cum tanta velocitate, tarditate, in tali vel tali parte spatij &c. Vel esset principium indeterminatum ad motum & quietem, ad hanc vel illam velocitatem, ad hanc vel illam partem spatij? Si hoc secundum : Ergo quia omne indeterminatum, ut exeat in actum, debet ab alio determinari, maxime si est agens naturale, debet Cœlum ab extrinseco determinari ad talem, vel talem motum, ad hanc vel illam partem spatij & consequenter non ab intrinseco, sed extrinseco movebitur. Si autem primum, nimirum si forma Cœli sit Principium determinatum ad talem motum & ad omnes ejus circumstantias, sequeretur, formam Cœli non esse in toto Cœlo ejusdem rationis, sed specie secundum partes diversam, quod est falsum. Probat sequela : Nam quælibet pars Cœli non movetur æquali velocitate cum alia, sed diversâ ; quod enim partes magis ab Æquatore recedunt, eò tardius moventur : Ergo si ex seipsis & ab intrinseco essent ad hanc tarditatem determinatæ, jam specie differrent inter se ; diversæ enim & oppositæ proprietates, inferunt diversitatem specificam.

64 *Probat assertio quoad II. partem*, quod Cœli non moveantur à motore corporeo & materiali, sed incorporeo & spiritali. Quia Cœli nequeunt ab aliquo sublunari moveri, ut patet ; neque ab aliquo corporeo in Cœlo existente, quia Cœli inter se sunt contigui : ergo inter illos nequit mediare aliquod corporeum sine penetratione. Deinde quia naturaliter non apparet, corporeum aliquod esse tantæ virtutis, ut tam longo tempore posset tam vastam Cœli molem circumvolvere, & tam velociter : Ergo erit aliquod immateriale, & quia debet determinare Cœlum, ut tali modò moveatur, & regulariter ob bonum universi, debet esse cognoscitivum finis & mediorum ad finem : ergo tale movens debet esse intelligentia, seu spiritus. Per quod tamen non negamus, primum mobile cæteros inferiores Cœlos movere ; corpus enim solidum alia corpora perfectè continens, quibus sit contiguum, si velocissimè moveatur, rapiet secum corpora inclusa, maxime si solida sint, quia magis apta ad recipiendum impulsus. Moventur igitur inferiores Cœli raptu primi mobilis per impetum impressum ab Angelo primo mobili ; hic tamen non sufficit,

nam solum talis impetus causare posset motum ab ortu in occasum, licet ob distantiam cum aliqua retardatione ; quare ulterius requiruntur alij Angeli immediatè moventes Cœlos inferiores per lineas spirales juxta supra dicta.

Dices : Cœlum est corpus naturale, de cujus ratione est, ut habeat Principium motus internum ; Ergo Cœli moventur ab intrinseco.

Respondetur. Dist. antec. Cœlum est corpus naturale, de cujus ratione est, ut habeat Principium motus internum passivum & indeterminatum conced. antec. Principium activum & determinatum motus localis neg. antec. cum conseq.

Probat assertio quoad III. partem, 65 quod Cœli moveantur ab Angelis ; tum quia S. Scriptura Matth. 24. dicit : *Virtutes Cœlorum movebuntur* ; Job. 9. *Sub quo curvantur, qui portant orbem*. Job. 26. *Columna Cœli contremiscunt* ; & *parvent ad nutum ejus*. Job. 38. *Cum me laudarent astra matutina, & jubilarent omnes filij DEI*, quos textus Sancti Patres, signanter S. Gregorius, S. Augustinus & S. Dionysius, de Angelis Cœlos moventibus exponunt. Tum quia commune est axioma apud Theologos, quidquid potest à causis secundis perfici, DEUM per illas producere, concurrente ut causam universalem cum illis ad actionem ; sic enim magis refulcet Divina Bonitas & Omnipotentia, dum tam liberaliter communicat creaturis virtutes activas ; at motus Cœli potest ab Angelis provenire & causari : Ergo Cœli moventur ab Angelis, concurrente nihilominus DEO, ut causa prima & universali immediatè ad huiusmodi motum. Jam

Probat assertio quoad IV. partem. 66 quod à tot Angelis moveantur Cœli, quot sunt Cœli mobiles : tum quia Angeli virtus est limitata & finita : Ergo non videtur, omnes Cœlos posse moveri simul ab uno Angelo propter ingentem Cœlorum magnitudinem, & motuum varietatem : tum quia textus S. Scripturæ in Probatione præcedentis partis assertionis allati semper loquuntur de Angelis in plurali moventibus Cœlos : Ergo quodlibet Cœlum mobile habet semper specialem Angelum motorem. Tum quia communiter docent Theologi, singulis hominibus, Provinciis & Urbibus præpositos esse singulos Custodes Angelos : ergo multò magis id erit asserendum de Cœlis tantò majoribus, non unâ solùm Provinciâ & Regno, sed totâ terrâ, neque pro bono unius Civitatis, sed totius Orbis commode procurando ; ex quo fundamento etiam multiplicari possent Angeli ad multiplicationem circulorum excentricorum & epicyclorum ; verum quia è contrario dici posset, circulum excentricum, vel epicyclum unius Plane-

tæ non esse improporcionatum mobilere-
spectu unius Angeli, ideo sub dubio relin-
quitur hæc opinio. Ex his

67 *Infertur I.* Motum circula-
rem non esse propriè Cælis naturalem, nec
etiam violentum, sed neutrum. Ratio
est, quia Cæli per motum localem circu-
larem non acquirunt perfectionem aliquam
sibi intrinsecam, nec accipiunt locum pro-
priè connaturalem, sicut gravia per mo-
tum localem deorsum accipiunt locum sibi
proprium & connaturalem, quia in eo qui-
escunt; Cæli autem per motum circula-
rem non acquirunt locum, in quo quiesce-
rent, cum semper moveantur: Ergo mo-
tus circularis non est Cælis propriè con-
naturalis; nec tamen etiam eis est violentus,
siquidem Cæli non habent inclinationem
& exigentiam determinatam ad aliquem
locum, quia à nullo loco conservantur,
cum sint incorruptibiles; ex quo ergo se-
quitur, motum circula-rem Cælis esse neu-
trum.

68 *Infertur II.* Quòd Angeli moveant
Cælos per Potentiam locomotivam ab eo-
rum essentia realiter quidem indistinctam,
attamen formaliter ex natura rei distinctam
ab ipsorum intellectu & voluntate. Mas-
tarius cit. quæst. 4. art. 4. Ratio est: Quia
intellectus & voluntas habent diversas pro-
prietates à Potentia locomotiva Angelo-
rum; intellectus enim & voluntas agunt a-
ctione immanenti, nec requirunt propin-
quitatem objecti localem, nec ab altero
Angelo possunt impediri, præcipuè volun-
tas, ne exeat in proprias operationes; po-
tentia autem locomotiva agit actione
transeunte, requirit passum approxima-
tum, potestque ab alio Angelo superioris
virtutis impediri, quæ diversitas condi-
tionum utique arguit distinctionem forma-
lem ex natura rei; & ita docuit Scotus in
1. dist. 45. ubi potentiam executivam seu
operativam ad extra in DEO non distinguit
à Divina Voluntate propter infinitam per-
fectionem Voluntatis Divinæ, quæ ratio
autem non militat in Angelis, & in 4. dist.
10. quæst. 7. admittit in anima potentiam
locomotivam etiam inorganicam formaliter
distinctam ab intellectu & voluntate a-
nimæ.

69 *Infertur III.* Quòd Angeli, ut move-
ant Cælos, producant immediatè in suis
Cælis motum, ut facit Sol illuminando
immediatè totum aerem & Cælos omnes,
quia hæc omnia in sua sphaera propria & ad-
æquata continentur; ex quo ulterius pa-
tet, quòd Angeli non sint diffusi quoad su-
am substantiam per totos suos orbes cæle-
stes, quos movent, tanquam in loco,
sed uni tantum parti; cum enim omnes
partes Cæli, quod movet Angelus, sint
intra sphaeram Angeli, & Angelus possit
in illis causare impulsus, quæ est absoluta

qualitas, multò magis poterit in eisdem
causare immediatè motum localem; ad
hoc enim sufficit, quòd uni parti Cæli sui,
quod movet, sit unitus, seu præsens.

QUÆSTIO VIII.

*De Luce, Lumine, & aliis Ac-
cidentibus Calorum, & Astro-
rum.*

Nota I. Cælos, sicuti etiam astra, nul- 70
lò modò præditos esse formaliter pri-
mis qualitatibus, scilicet calore, frigore,
humiditate & siccitate; nam istæ qualitates
propriæ sunt elementorum, vel ex ijs con-
stitutorum, & propter contrarietatem ma-
ximè ad generationem & corruptionem
disponunt; Cæli autem & astra sunt alte-
rius & superioris naturæ ab elementis &
mixtis, & naturaliter incorruptibiles.
Quamvis autem qualitates istæ primæ ab
astris producantur in his inferioribus, non
tamen actione univocâ, sed æquivocâ,
quæ solum infert, qualitates istas in astris
virtualiter, non formaliter contineri. Ex
quo etiam sequitur, in Cælis non dari
qualitates secundas à mixtione primarum
provenientes, ut sunt sapes, odores,
colores &c. Etenim licet astra aliquantulum
appareant colorata, ut Saturnus plumbeus,
Jupiter flavus, Mars rubeus, Sol aureus,
Venus etiam flava, Mercurius similis ar-
gento vivo, & Luna argentea, imò to-
tum Cælum cæruleum, non tamen habent
veros colores, sed tantum apparentes,
quia in stellis lux apparet ut color, & di-
versitas colorum in stellis provenit ex va-
ria dispositione diaphaneitatis & opacitatis
earum; similiter color cæruleus in Cælis
est lumen à stellis in Cælos diaphanos trans-
missum. Denique Cæli & astra etiam
non habent gravitatem aut levitatem; hæ
enim sunt principia motus sursum & deor-
sum, qui Cælis non competunt; cum
Cæli ex natura sua non petant determina-
tum locum, utpote quia sunt incorrupti-
biles; locus autem determinatus petitur
à sublunaribus, quæ utpote corruptibilia
petunt & tendunt ad suum locum determi-
natum, ut in illo conserventur.

Nota II. In Cælis & astris dari quan- 71
titatem, quia sunt extensæ, divisibiles &
impenetrabiles; nec ex hoc quòd Cæli sint
integraliter divisibiles, sequitur eos esse
corruptibiles; nam etiam materia prima
est integraliter divisibilis, nec tamen cor-
ruptibilis, quòd autem corpora sublunaria
corrumpantur, si nimirum dividantur,
inde venit, quia sunt capacia primarum
qualitatum inter se contrariarum, & pug-
nanti-

nantium, non sic est in Cœlis & stellis. Similiter datur in Cœlis figura, nimirum sphaerica, ut supradictum; quia figura inlequitur quantitatem. Ad quantitatem etiam lequitur raritas, & densitas, opacitas & diaphaneitas; siquidem Cœli sunt rari & diaphani, stellæ sunt densiores, & opacæ; denique in astris est lux, in Cœlis lumen, uti oculis videmus. An autem hæc accidentia Cœlorum & astrorum sint specie distincta ab accidentibus similibus repertis in sublunaribus, probabilius est, quod non, quia nulla apparet ratio distinctionis; nam idem effectus formalis reperitur in quantitate cœlesti & sublunari; similiter quælibet lux habet illuminare, quælibet densitas habet reddere corpus secundum partes valde in se unitum & condensatum, quælibet opacitas habet reddere corpus impervium lumini, diaphaneitas tandem reddere corpus perspicuum & transparent, licet secundum magis & minus, quæ non variant speciem.

72 *Nota III.* Ex Scoto in 2. dist. 13. q. un. quod lux & lumen differant inter se, nam lux est illa forma, quæ reperitur & subiectatur in corpore lucido, ut lux in sole, vel in igne, lumen verò est illa forma, quæ à corpore lucido producta est in alio corpore ex se non lucido, ut cum aer tenebrosus illuminatur à sole, forma illa de novo producta in aere dicitur lumen. Putarunt autem aliqui antiqui, lucem & lumen esse corpora quædam, aut saltem formas substantiales; sed errarunt, quia sunt tantum formæ accidentales; quod probatur à Scoto cit. in 2. d. 13. Quia corpus est cum altero corpore impenetrabile; sed lumen est simul cum aere; nam si aer in adventu luminis recederet, non experiremur respirationem aeris contra omnem experientiam: Ergo. Deinde substantia non intenditur, nec remittitur, nec est per se sensibilis; lux autem & lumen intenduntur & remittuntur, etiam de cœlestibus loquendo iuxta illud Isaïæ 30. *Erit lux luna, sicut lux solis, & lux solis erit septemplex;* suntque per se sensibilia: Ergo. Denique si lumen in aere corrumpitur, ut quotidie fit per noctem, & sit corpus substantiale, quod pervenit ejus materia? vel qualem accipit formam substantialem? ad quæ nihil rationabile ab Adversariis responderi potest: Ergo dicendum, lucem, & lumen esse formas accidentales seu qualitates corporibus lucidis & illuminatis inhærentes. His notatis quæritur, an Cœli & astra habeant ex seipsis aliquam lucem, vel totam suam lucem participant à sole, qui dicitur fons lucis & luminis? hic tamen non est quæstio de Cœlo empyreo, quia de hoc non est dubitandum, esse ex se totum lucidum juxta illud Apoc. 21. *Civitas non eget sole neque lunâ, ut luceant in ea, quoniam*

Tract. IV.

am claritas Dei illuminavit eam; quod Cœlum deinde illuminat aerem illum cœlestem intra se contentum, ut oculi corpori Beatorum possint aspicere Gloriosissimam Humanitatem Christi, Beatissimam Virginem &c. A nobis autem non videtur hæc lux Cœli empyrei, quia ex parte concavæ superficiei est opacum, & quasi cortinâ quâdam coopertum in arca fœderis figuratum, quæ pellibus caprinis erat contexta, & in Sancto Sanctorum, quod velò sericò tegebatur. Item quæritur: quid sit eclipsis solis & lunæ, & scintillatio stellarum? sit

ASSERTIO. Cœli ex seipsis nullam habent lucem, sed lumen à sole & cæteris astris accipiunt; omnia tamen astra habent aliquid lucis ex seipsis, & independentem à sole, magnam tamen lucis accessionem ab eo mutuuntur. Est communis Philosophorum & Astrologorum.

Probatur Assertio quoad I. partem, quod Cœli ex seipsis nullam habeant lucem; quia si lucem aliquam haberent, transmitterent ad nos species visibiles, & mundum illuminarent, quod tamen non faciunt. Tum quia Genesis 1. dicitur. *Fiant luminaria in firmamento Cœli; fecitque DEUS duo luminaria magna, luminare majus, ut præset diei, & luminare minus, ut præset nocti, & stellas, & posuit eas in firmamento Cœli, ut lucerent super terram;* quibus verbis innuitur, lucem solum stellis convenire, alias etiam Cœli lucerent super terram. Quod autem à sole & astris illuminentur, patet, quia sunt diaphani seu transparentes, & per consequens capaces luminis etiam in totâ profunditate.

Probatur Assertio quoad II. partem, quod omnia astra habeant aliquid lucis à seipsis & independentem à sole. Tum quia omnes stellæ tam fixæ, quam Planetæ hucusque à mundo condito semper apparuerunt hominibus lucidi in seipsis: ergo merito asseritur, lucem esse accidens ijs omnibus ab intrinseco conveniens. Tum quia si aliquod astrum ex se careret omni luce, id maximè verum esset de luna, utpote quæ obscurior & maculosior apparet, quam astra cætera; atqui luna ex se habet aliquid lucis, veluti apparet in totali quoque eclipsi illius; tunc enim in se ipsa cerni potest à nobis, & quasi rubra oculis nostris objicitur, & consequenter cernitur tunc luna ratione lucis in ipsa existentis, & à sole propter interpositionem terræ impedito neutiquam provenientis. Tum quia Planetæ apparent diversi coloris, quod indicat illi luce differre, & tamen si à sole tantum illuminarentur, deberet lumen in omnibus esse ejusdem rationis: Ergo habent aliquam lucem à seipsis.

I

Dices:

Dices: Si stellæ habent ex se lucem, cur ergo de die non videntur à nobis?

Respondetur. Quia de die totus oculus perfunditur magno lumine solis; lumen autem majus prohibet videri minus, si minus sit valde distans; sicut sonus tormenti bellici impedit, ne audiatur sonus lusciniæ cantantis.

Probatum Assertio quoad III. partem, quòd omnia astra à sole magnam lucis accensionem mutuuntur: Quia videmus, Planetas esse tantò lucidiore, quantò sunt soli viciniore; hujus autem non est alia ratio, nisi, quòd magis illuminentur à sole, quàm remotiores Planetæ, & hinc Author Universi DEUS Opt. Max. Solem collocavit in medio Planetarum tanquam fontem lucis, ut omnes commodius ab eo lucem participarent. De stellis autem fixis satis credibile est, eas non multum lucis à sole participare, idque propter nimiam distantiam, sed plurimum lucis ex seipsis possidere.

Dices: Si præter lunam alia quoque astra lumen à sole participarent, posset id eis etiam subtrahi per eclipsem; sicuti lunæ subtrahitur per eclipsem; sed hoc admitti nequit, cum hætenus nunquam notatum fuerit, stellas firmamenti passas esse eclipsem: Ergo.

Respondetur. Neg. seq. ma. Quia umbra terræ, quæ lunæ subtrahitur lumen solare, non ascendit ultra lunam, ut hæc ratione alia sidera, quæ cuncta sunt lunæ sublimiora, obscurare possit; unde quamvis totum corpus terræ inter illa & solem interponatur, nullam propterea subeunt eclipsem. Ex his

74 *Inferitur I. Eclipsin esse obscuratio-* nem alicujus sideris per interpositionem corporis opaci; dividitur autem eclipsis communiter in *solarem & lunarem*, licet in alijs quoque astris possit accidere, non quidem per interpositionem terræ, ut mox antea dictum fuit; sed si v. g. inter nos & alia sidera luna, vel aliquis alius Planeta inferior interponeretur; quoniam verò per hanc eclipsem non fit sensibilis obscuratio, idcirco communiter solum de eclipsi solis & lunæ fit mentio. *Eclipsis lunaris* est obscuratio lunæ facta per interpositionem terræ inter solem & lunam ipsam. *Eclipsis solaris* est obscuratio solis facta per interpositionem lunæ inter ipsum solem & nostros oculos. Utraque eclipsis subdividitur in *totalem & partialem*. Totalis est, quando vel totalis luna, vel totus sol obscuratur. Partialis est, quando solum pars aliqua lunæ vel solis obscuratur. Proinde lunaris eclipsis tunc accidit, quando sol & luna è diametro sibi opponuntur, & terra utrique interjecta umbrâ suâ involvit lunam, atque impedit, ne sole eandem illu-

minet. Eclipsis verò solaris accidit, quando sol & luna ita moventur, ut luna inter solem & nostros oculos fiat media; tunc quippe impeditur sol propter opacitatem lunæ, quo minus radios suos ad nos transfundat. Nec obstat, quòd luna sit longè minor, quàm sol, & consequenter non videatur, quòd nobis solem possit totaliter abscondere, quamvis ponatur inter solem & nostros oculos. Respondetur enim, quòd etiam corpora parva, quando sunt oculis nostris valde propinqua, possint nobis abscondere maxima objecta, ita ut si laminam opacam parvæ magnitudinis sicuti est v. g. patena, ponas non longè à tuis oculis, eripiet tuo conspectui non tantum solem, sed etiam totum Horizontem; atqui luna comparative ad solem est corpus nobis propinquum: ergo etiam nostro conspectui poterit eripere solem.

Inferitur II. Eclipsin solarem & lunarem inter se differre in sequentibus. 1. Quòd eclipsis lunaris sit vera lunæ obscuratio, cum illa per interpositionem terræ lumen à sole mutuatum verè deperdat; e contra eclipsis solaris sit tantum obscuratio apparens, & quoad nostrum aspectum; etenim sol per interpositionem lunæ nihil amittit lucis intrinsecæ, sed solum impeditur, ne illam ad nos transfundat. 2. Quòd eclipsis solaris fiat per interpositionem lunæ inter solem & terram; lunaris verò per interpositionem terræ inter solem & lunam. 3. Quòd solaris non accidat nisi in novilunio; lunaris autem non nisi in plenilunio. 4. Quòd eclipsis lunaris videatur ab omnibus nationibus, quæ sunt in eodem hemisphærio, quia est vera obscuratio cum reali defectu lucis in luna vel extoto, vel ex parte, qui notari potest ab omnibus; e contra eclipsis solaris non videatur ab omnibus nationibus ejusdem hemisphærij, quia non est vera obscuratio cum vero defectu lucis in sole, sed occultatio solum, eaque respectu certæ partis terræ in eodem hemisphærio, intra quam & ipsum solem luna est interposita. Hinc illa mirabilis eclipsis solis, quæ moriente Christo Domino, in toto orbe conspecta est, supra omnem naturam fuit, tum quia in toto mundo per tres horas sol à nullo conspectus fuit, tum quia contra communem concursum contigit in plenilunio; tum quia tribus horis continuis duravit, quod alias nunquam fit, aut factum est; tum quia sola interpositio lunæ inter solem & mundum non fuit sola causa prædictæ eclipsis & tenebrarum, quæ factæ sunt super universam terram, cum luna sit multò minor sole, & consequenter ejus aspectum & lucem non potuerit impedire, ne ab ullo in toto mundo videretur; sed Angeli cæteras partes solis obumbrarunt condensis nubibus interpositis.

Infer-

76 *Infertur III.* Causam scintillationis stellarum, nimirum quod rutilent, & velut tremulæ appareant, esse, quia stellæ non sunt penitus diaphana corpora, uti sunt cœli, nec omnino opaca, ut in extrema tantum superficie habeant lucem, sed habent quandam diaphaneitatem cum opacitate admixtam, & in partibus interioribus lucidæ sunt valde, atque circulariter circa proprium centrum singulæ moventur, & quoniam non æquali motu circumaguntur, hinc est, quod una stella magis, altera minus appareat scintillare, & quia luna tardissimo motu in seipsa movetur, scilicet in eodem tempore cum motu sui Epicycli, ideo non videtur rutilans. ita Aquilonius lib. 5. propos. 81.

77 *Infertur IV.* Cœlos esse inter se contiguos, sicut etiam astra, quæ circa proprium centrum, ut modò dictum, moventur, esse cœlis contigua, quia aliter in cœlis daretur vacuum, cum nihil possit assignari, quod inter eos mediet. Nec ex motu cœlorum aut astrorum causatur aliquis sonus, cum nullus à nobis audiatur.

QUÆSTIO IX.

De Cælorum & Astrorum Influentiis in sublunaria.

78 *Nota:* Convenire omnes in hoc, quod cœlestia corpora agant & influant in sublunaria, & quidem non tantum ut causæ universales concurrendo cum causis sublunaribus, quæ multos effectus non producerent, nisi virtus corporum cœlestium accederet; nam per Solis accessum omnia ad generandum fiunt vegetiora & fortiora, ut patet in æstivo tempore; per recessum verò imbecillia, ut in hyeme; hinc 2. Phys. 26 dicitur, *Solem & hominem generare hominem*; sed etiam corpora cœlestia agunt in hæc inferiora ut causæ speciales, & totales; quamplurimi enim effectus non nisi à cœlestibus corporibus queunt provenire, ut illuminatio, vaporum attractio, pluviae &c. Quare tantum inquiritur 1. Quænam cœlestia corpora influant in hæc inferiora? 2. Quosnam effectus producant? 3. Quibus instrumentis agant in sublunaria?

79 *ASSERTIO I.* Omnia astra tam fixa, quam errantia influunt in hæc inferiora influxu diverso pro diversitate effectuum ab ipsis pendentium; cœli verò non agunt in sublunaria. Scotus 2. dist. 14. q. 3. & comunissima quoad primam partem; quoad secundam verò est contra non paucos.

Probatur primò de astris, de planetis enim est manifestum, cum experiamur multos & varios effectus ab ipsis genera-

ri, nam ut supra diximus, Saturnus est frigidus & siccus, & habet dominium in stannum; Jupiter est calidus & humidus, & habet dominium in plumbum; Mars est calidus & siccus, & habet dominium supra ferrum; Sol est calidus & siccus, & habet dominium supra aurum; Venus est calida & humida, & habet dominium supra æs cypreum; Mercurius est calidus & siccus, & habet dominium supra argentum vivum; Luna denique est frigida & humida, & habet dominium supra argentum solidum; similiter stellæ fixæ varios causant effectus in his inferioribus; etenim stella canicularis causat calorem, Arcturus producit frigus, Orion pluviam, stella polaris arctica in magnetem influit, &c. Ergo.

Probatur secundò de Cælis, quod non 80 influant in sublunaria; quia cum sint homogenei, si aliquam influentiam haberent in hæc inferiora, jam per omnes mundi partes æqualiter influerent, eosdemque effectus causarent, quod patet esse falsum. *De Cælo quoque empyreo,* quod non influat in sublunaria, exinde probatur, quia quod datur hoc cœlum, constat ex sola fide Divina, non verò ex aliqua ratione naturali, estque immobile, & constat ex tribus partibus, nimirum duabus extremis seu externis solidis, unaque mediâ liquidâ ad modum auræ cujusdam cœlestis, ut advertit Lessius de summo Bono lib. 3. cap. 8. Infima pars est solida, cui Beati insistent, quæ etiam analogicè *Terra Viventium* nuncupatur; suprema iterum est solida coercens mediam fluidam, & hoc ideo, quia in cœlo debet esse sonus & cantus, ut neque mens, neque lingua in Sanctis vacent à Divina laude, ad quem sonum & cantum necessaria est alicujus corporis refraction; in hoc ergo cœlo empyreo, omnis felicitatis Tabernaculo, recreabuntur aures corporum Beatorum sono, & vocali musicâ; oculi splendore & intuitu Beatorum ac gloriosorum Corporum præcipuè Christi Domini ac Beatissimæ Mariæ; Nares habebunt suam voluptatem in suavitate odoris, quem corpora Beatorum & ipsum cœlum empyreum diffundet; florebut enim Sancti sicut liliū, & sicut odor balsami erunt ante dominum, ut nihil sit in Sanctis, quod jucunditate & lætitiâ non abundet. Ex quibus omnibus apparet finis, propter quem cœlum empyreum fuit conditum à DEO, scilicet ut esset sedes & domicilium Beatorum, & si homines non ordinasset ad cœlestem gloriam, illud non produxisset; nihil enim commune videtur habere cum his inferioribus, & totaliter ad aliam vitam & statum pertinet; nec hucusque ullò modò compertum est, quod habeat naturalem & peculiarem influentiam in sublunaria: Ergo.

81 **ASSERTIO II.** Astra causant in sub-lunaribus lumen, calorem, siccitatem, frigiditatem, humiditatem, & motum localem, imò possunt etiam causare formas substantiales Elementorum, & mixtorum, inanimatorum imperfectorum, atque etiam perfectorum. Communis cum Maffric. quæst. 7. art. 1. & 2.

Probatur Assertio quoad I. partem; nam experientiâ constat, astra causare lumen, calorem, & siccitatem in his inferioribus. De motu locali etiam probatur; Cœli enim propter nimiam motûs velocitatem non tantum ignem secum rapiunt, sed etiam aëris supremam regionem, nam cometæ & aliæ hujusmodi impressiones in aëre genitæ circulariter moventur ad motum astrorum, à quibus fuerunt productæ; similiter Luna in aqua causat motum localem, qui *fluxus & refluxus* dicitur, deinde quod etiam frigus causent & humiditatem, probatur ex Jobi cap. 37. *Ab interioribus orietur tempestas, & ab arcturo frigus;* quod confirmat etiam experientia, nam observârunt Astronomi, dominante Saturno sive per annum, sive per mensem, magnum frigus oriri in his sub-lunaribus; similiter regnante Lunâ maximam humiditatem: ergo. Nunc

82 *Probatur Assertio quoad II. partem,* quod astra possint etiam causare formas substantiales Elementorum, & Mixtorum inanimatorum imperfectorum atque etiam perfectorum; nam Elementa, etsi non semper ab astris generentur, ignis enim potest producere ignem, & aqua aquam, licet tunc astra concurrant ut causæ universales, aliquando tamen totaliter producentur ab astris; accedente enim sole ad Zenith unius regionis, Elementa superiora & calida scilicet ignis & aër augentur, & Elementa inferiora & frigida, terra nimirum & aqua minuuntur; in regione vero opposita aqua & terra augentur, & ignis & aër decrescunt proportionaliter, accedentibus stellis effectivè frigidis, sic quoque si æstivò tempore exponatur soli speculum concavum seu causticum, & ubi fit reflexio radiorum, fit materia combustibilis, statim ignis ex ea generatur. Quantum ad mixta imperfecta, uti sunt nubes, nix, &c. totaliter ab astris generantur, nam materia illorum sunt vapores, qui virtute stellarum ad locum generationis elevantur. Idem dicendum de mixtis perfectis, uti sunt metalla, lapides, gemmæ &c. hæc enim non producuntur univocè ab alijs similibus corporibus, nec ab alijs mixtis, in quibus virtute contineantur, ut patet, nec ab Elementis producuntur effectivè (licet materialiter concurrant, nam sic aqua & terra, vel saltem vapor terreus concurrunt) quia Elementa sunt imperfectiora mixtis perfectis: ergo ab

astris tanquam causis secundis principalibus effectivè producentur, cum astra sint illis perfectiora & sint de genere activorum.

Objicitur: Aut stellæ ante lapsum Adami habebant vires excitandarum tempestatum, aut has post lapsum Adami primò receperunt; non primum, quia frustra fuissent, nam astra nullum talem effectum produxissent, fuisset enim inconveniēns hominem in statu innocentie nimbijs, pluvijs, nivibus, aut fulminibus exponere; nec etiam secundum dici potest, quia magna in astris fuisset facta mutatio, si post lapsum novas habuissent vires ac virtutes.

Resp. Stellas ante lapsum Adami jam habuisse à DEO & natura sibi inditas virtutes excitandarum tempestatum, sed DEUS supernaturaliter impedivisset, ne tales effectus & tempestates contingerent homines in statu innocentie, nec hi in minimo aliquid ab ipsis paterentur, sicuti juxta dicta in disputatione præced. post diem judicii influentia astrorum in hæc sublunaria à DEO impediuntur.

ASSERTIO III. Astra nullam animam 83 possunt effectivè producere, possunt tamen formam corporeitatis viventium imperfectorum totaliter producere; perfectorum verò solum partialiter, coadjuvando semen & matrem. Scotus in 2. d. 8. q. un. & dist. 18. Maffricus, Bellutus & communis.

Probatur Assertio quoad I. partem, quod astra nullam animam possint effectivè producere; & quidem de anima rationali patet, quia hæc debet creari; nulla autem creatura potest creare, de reliquis animabus, nimirum vegetativa & sensitiva probatur, quia juxta supradicta, astra sunt imperfectiora viventibus; nullum autem imperfectius potest producere perfectius: ergo non possunt producere animam. quare productio animæ vegetativæ & sensitivæ (exceptis viviparis, in quibus mater producit animam) debet superiori agenti adscribi; tale autem non est Angelus, quia Angeli non possunt effectivè immediatè aliquam substantiam producere, siquidem tantum habeant potentiam intellectivam, volitivam & locomotivam, quæ tantum possunt producere accidentia: ergo remanet, quod solus DEUS immediatè producat viventium animas; etenim DEI est supplere imperfectionem causarum secundarum, quando non adest sufficiens causa, ut contingit in proposito.

Probatur Assertio quoad II. partem, 84 quod astra possint formam corporeitatis viventium imperfectorum (nimirum illorum, quæ ex putrida materia generantur, quamvis etiam aliqua ex his vi seminis pro-

producantur) totaliter producere; quia viventia imperfecta, cum non habeant partes multum dissimilares, nec indigeant concursu plurium requisitorum ad generationem, cum brevissimò tempore fiant, nec ad conservationem & nutritionem multum requirant, poterunt ab astris quoad formam corporeitatis produci; formam verò corporeitatis viventium perfectorum (nimirum illorum, quæ nonnisi virtute seminis generari possunt) astra tantum partialiter producere possunt coadjuvando semen & matrem, quia partibus constant multum dissimilaribus, plures requirunt alterationes, & mutationes prævias, antequam introducatur forma corporeitatis, quare ad sui productionem etiam requirunt semen & virtutem matricis foeminae. Deinde propter partium heterogeneitatem non statim generatur corpus, sed multum temporis consumitur, ut patet de homine, cujus corpus spatiò quadraginta dierum, si est masculus, vel octoginta dierum, si est femella, efformatur in matrice, in quo tempore partes generantur diversæ rationis; stomacho enim inest virtus chylifica, Hepati virtus sanguifica, testiculis virtus prolifica, cor est calidum, cerebrum est frigidum &c. impossibile autem videtur, tot dierum spatiò eandem constellationem, & aspectum siderum durare, ut ad has contrarias mutationes simul concurrant, cum sint in continuo motu & variatione. Denique hæc animalia perfecta non solum plura exigunt ad generationem, sed multò plura ad conservationem & educationem, & præcipue indigent nutrimento, curâ & sollicitudine matris, & hac ratione natura, quæ in necessarijs non deficit, dedit foeminae matricem tanquam locum proportionatum, in qua fœtus post conceptionem conservari & nutriri possit; concessit etiam lac, ut post partum possit adhuc fœtus nutriri, donec ope non egeat alienâ, quibus omnibus defuturum esset animal, si à cælis quoad corpus totaliter posset produci in loco aliquo elementorum, ut patet, & statim interiret, nec unquam experientia compertum est, viventia seu animalia perfecta ex materia putri, sine semine & extra matricem generari: ergo astra non possunt totaliter formam corporeitatis perfectorum animalium producere, sed solum partialiter juxta illud 2. Physic. 26. *Sol & homo generant hominem.*

85 *Obijcitur I.* Angeli sunt perfectiores animalibus; atqui animal v. g. vacca potest producere animam sui vituli: ergo etiam Angeli possunt producere animas saltem vegetativas & sensitivas.

Respondetur. Neg. conseq. quia ex hoc sequeretur, hominem posse generare aurum, plantam, vel bovem, quia ho-

Tract. IV.

mo his omnibus est perfectior; hinc ex majori perfectione alicujus substantiæ non licet statim inferre, quod possit producere substantiam quamlibet imperfectiorem, sed ulterius requiritur, ut substantia perfectior in se contineat virtutem productivam imperfectioris, licet eminentius; hæc autem continentia à posteriori arguitur ab effectibus à perfectiori producibilibus; cum autem Angeli sint substantiæ intellectuales, cujus potentia sunt intellectus, voluntas, & potentia locomotiva, quarum nulla est productiva substantiæ, hinc negamus in Angelis hanc virtutem.

Dices: Dæmones à Magis constricti multoties produxerunt animalia, ut legitur in Sacra Scriptura de Magis Ægyptijs, quod suis incantationibus ranas, & alia animalia produxerint: ergo à posteriori ex effectibus jam productis licet inferre, Angelos posse producere animas sensitivas.

Resp. Negando, Dæmones propria & intrinsecâ suâ virtute ranas produxisse, sed solum applicarunt causas naturales potentes alterare materiam ad dispositiones necessarias; nōrunt enim proportionem miscendorum & virtutes, possuntque conjungere activa passivis, & directe applicare cœlestibus influentijs. Deinde multa animalia ex illis in Ægypto fuerunt vel apparentia tantum, vel aliunde à dæmonibus asportata.

Obijcitur II. Semen est imperfectius cælis, sicuti etiam forma corporeitatis perfectorum animalium est imperfectior astris: ergo astra totaliter poterunt producere formam corporeitatis perfectorum animalium.

Resp. Neg. conseq. quia uti jam responsione ad primam objectionem dictum est, quod ex majori perfectione alicujus substantiæ non liceat inferre statim, quod possit producere substantiam imperfectiorem, & vel maxime totaliter; siquidem ad generationem formæ corporeitatis perfectorum animalium requiritur tale agens particulare determinatum, quod duret tamdiu, quamdiu necessarium est ad generationem corporis, & deinde illud foveat, nutriet, & conservet, quæ nequeunt à solis astris præstari; ideo natura ad hæc munera semen & matricem instituit.

ASSERTIO IV. Astra non influunt 86 in intellectum & voluntatem hominis directe, producendo in illis immediate aliquam formam, sed solum indirecte, producendo in aliquo ipsis conjuncto aliquam formam, & quidem in intellectum necessario, in voluntatem verò contingenter. Est communis Catholicorum Philosophorum contra Priscillianistas & alios

K

Hæ.

Hæreticos docentes, omnia fatali quâdam necessitate hominibus contingere, ex aëstorum activitate, & influentia directè & per se in animam hominis terminata.

Probatur Assertio quoad I. partem, quòd astra non influant in intellectum hominis directè & per se: Tum quia hoc est decretum in Concilio Bracar. 1. c. 9. & 10. Sicuti etiam à pluribus summis Pontificibus, præcipuè Sixto V. & Urbano VIII. tum quia agens, quod directè agit in aliud, debet virtualiter continere effectum, cujus subjectum est capax: ergo si astra directè agerent in intellectum & voluntatem, deberent virtualiter continere formam, cujus illæ potentiæ sunt capaces, quod est falsum, quia talis forma necessariò esset spiritalis, nam materialis non posset recipi in illis potentijs, quæ sunt spirituales; jam autem substantia materialis, quales sunt astra, nequeunt formam spirituales, v. g. intellectum, aut volitionem producere: ergo. Tum quia si astra in voluntatem directè agerent, cum naturaliter & necessariò agant, voluntas humana non posset non recipere talem formam v. g. volitionem, & consequenter voluntas non posset non agere seu velle, ergò necessariò & non liberè operaretur, quod est contra fidem & veram Philosophiam.

Probatur assertio quoad II. partem, quòd astra indirectè influant in intellectum necessariò, in voluntatem verò contingenter: Quia pro hoc statu intellectus & voluntas nostra in operari dependent à sensibus nostris: ergo cum astra directè influere possint in nostros sensus, etiam indirectè influere possunt in nostrum intellectum & voluntatem; unde videmus eos, qui ob aliquam influentiam perturbatum vel læsum habent organum sensus, ut amentes, non rectè per intellectum operari; videmus insuper eos, qui ob aliquam influentiam aëstorum appetitum sensitivum habent magis ad unum objectum inclinatam, quàm ad aliud, difficulter ab eo abstinere, cum pro statu isto voluntas nostra nata sit condelectari appetitui sensitivo juxta illud: *Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata*; cum hoc tamen discrimine, quòd intellectus, quia est potentia naturalis, moveatur indirectè & necessariò ab aëstris; repræsentatis enim speciebus & perturbatis Phantasmatibus, necessariò intellectus exit in actum; at voluntas, cum sit potentia libera, nec repræsentatò objectò exit necessariò in actum, sed adhuc potest suspendere actionem, moveatur ab aëstris indirectè & contingenter, quia licet potentiæ animæ sensitivæ & voluntas sint quoad entitatem naturaliter radicatae in eadem realiter anima, non tamen quoad operari, sed potest voluntas, quia est libera, non agere, imò etiam suspendere a-

ctiones potentiarum sensitivarum, in quantum ipsius imperio subijciuntur.

Dices: Spiritus potest agere in corpus, v. g. Angelus potest movere cœlum, & anima informare corpus; ergo etiam corpus seu astra possunt agere directè in spiritum, seu intellectum & voluntatem hominis.

Resp. Neg. conseq. disparitas est, quia spiritus in agendo est perfectior, quàm corpus, estque spiritus, licet formaliter sit indivisibilis, tamen virtualiter divisibilis, & proinde potest producere effectus materiales seu divisibiles etiam; at corpus nec formaliter, nec virtualiter est indivisibile, sic nec potest effectus spirituales & indivisibiles producere.

Instas: Dæmones secundum quosdam Cœlorum aspectus ac lunæ variationem magis vexant obsessos, maleficis citius accurrunt, & quibusdam herbis, verbis & lapidibus constringuntur & alliciuntur: ergo corpora possunt agere in spiritum, & consequenter etiam astra in animam.

Resp. Neg. conseq. quia dæmones idèò determinatis temporibus magis vexant obsessos, nam, cum agant applicando activa passivis, sciunt illis temporibus humores in obsessis magis perturbari; quâ ratione etiam tunc magis præsto sunt maleficis & sagis, quia facilius tunc eorum mandata exequuntur in homines. Herbis verò quibusdam, verbis & lapidibus dæmones constringuntur & alliciuntur, non quidem physice, sed moraliter, ex pacto cum maleficis inito; arcentur quoque Exorcismis moraliter, virtute Divina verò & Angelorum ministeriò physice, sicut de Jecore illius piscis legitur in Libro Tobiae; nam nullum corpus potest physice & naturaliter agere in spiritum. Ex his

Infertur I. Astra, quando in sublu-
naribus producant aliquam substantialem
formam, eandem producere immediatè &
effectivè per seipsas, non verò per aliqua
accidentia, quia juxta dicta in Physica
universali, nullum accidens effectivè po-
test attingere productionem substantiæ.
quando verò astra concurrunt ad produ-
ctionem accidentium in sublunaribus, &
alterationes requisitas ad generationem
substantialem, agunt per lumen, calorem,
&c. item per alias qualitates occultas;
siquidem Sol per aliam virtutem illuminat,
& per aliam calefacit; nam multa sunt lumi-
nosa, quæ non calefaciunt, ut gemæ & ani-
malia quædam, & ipse ignis non per lumen
calefacit, sed per calorem formalem: ergo
nec astra per lumen calefacient, sed per
lumen illuminabunt, & per calorem in sub-
lunaribus productum calefacient. Quòd
autem astra præter lumen, calorem &c.
etiam in sublunaria agant per qualitates
alias occultas, patet ex eo, quia metalla
ab

ab astris generantur in visceribus terræ, quò nec calor, nec lumen astrorum penetrat & pervenit, & licet Metallorum substantia immediatè à formis substantialibus astrorum generetur, dispositiones tamen & præviæ alterationes ab aliqua accidentali virtute provenientes, à lumine & calore distincta; siquidem lumen & calor non penetrant viscera terræ, sed tantum extimas ejus partes attingunt. Similiter acus nautica attritu magnetis confricata attrahitur à cœli partibus polo vicinis, quæ attractio fit etiam in tenebroso & frigido loco; & sic in multis alijs: Ergo astra etiam per qualitates nobis occultas agunt in hæc inferiora. Dicuntur autem *occulta*, quia in seipsis & à priori sunt nobis ignotæ, quamvis notissimæ sint à posteriori & ab effectibus.

89

Infertur II. Astra non agere in hæc sublunaria per suum motum localem; quia nulla forma respectiva potest esse virtus activa alicujus absoluti; respectus enim non est de genere activorum, cum sit ens imperfectissimum, & non possit aliud virtualiter continere; sed tam motus localis, quam terminus ejus, scilicet ubicatio sunt formæ respectivæ, ut dictum in Physica: Ergo. Attamen ut astra ordinatè per varias mundi partes diversos producant effectus, requiritur, ut astra localiter circa Orbem terrarum moveantur: nam agens naturale manens idem, in eodem loco, & eodem modò applicatum, natum est producere idem: ut ergo diversa agat & in diversis locis, necesse est, ut moveatur per diversa loca, & diversis passis applicetur; sic si sol semper in uno hemisphærio quiesceret, non illuminaret omnem mundi partem, nec influeret, nisi in unam partem: Ergo ut astra per varias mundi partes diversos producant effectus, debent circa terram moveri. Dictum est: *Per varias mundi partes*; siquidem ut astra simpliciter operentur in una mundi parte, non requiritur in eis ullus motus localis, ut patet ex S. Scriptura, quando sol jussu Josue stetit, & quievit, tamen illuminavit, calefecit &c. ergo.

QUÆSTIO X.

Quid Astrologi possint ex Astrorum Observatione præcognoscere, & prædicere?

90 *Nota I.* Quòd *Præcognitio futurorum*, de qua loquimur in præsentì, sit illa, quæ ex cognitione rerum naturalium habetur; alia est *Physica & naturalis*, alia est *Superstitiosa*; *Physica & naturalis* est illa, quando ex cognitione alicujus rei præcog-

noscitur aliquis effectus habens cum illa re connexionem aliquam naturalem; *Superstitiosa* verò est, quando ex cognitione alicujus rei præcognoscitur aliquis eventus, nullam habens cum illa re connexionem naturalem; quâ ratione omnis præcognitio *Necromantia* dicta, quæ fit vel cum evocatione umbræ mortuorum, vel cum ossibus cadaverum, imaginibus, inspectione speculorum, agitatione cribri, vel annuli, item *Geomantia*, quæ fit punctatione in terra, vel charta, vel per numeros, *Pyromantia* ab igne, *Aeromantia* ab aere, *Hydromantia* ab aqua, & aliæ hujusmodi sunt prorsus vanæ ac superstitiosæ, & non nisi ope dæmonum haberi possunt; nullam enim naturalem connexionem habent hæc omnia cum re præcognita. Attamen *Physiognomia*, quæ ex effigie corporis habetur, *Metoscopia*, quæ lineas frontis contemplatur, & *Chiromantia* quæ lineas volæ manus considerat, non est superstitiosa, si tantum probabiliter ex similibus præcognoscat corporis temperamentum, complexionem, ingenium, aliasque naturales propensiones; quia externa corporis effigies & lineamenta cum prædictis videntur habere naturalem connexionem. Hinc etiam quaeritur, an *Astrologia*, quæ ex astris præcognoscit eventus futuros v.g. eclipses, fertilitatem, pestem, mortes hominum &c. sit etiam naturalis & licita, num verò sit superstitiosa?

Nota II. Triplices esse effectus, qui 91 ab influxu astrorum dependere videri possunt; nam primò sunt aliqui planè necessarii, ita ut non nisi potentia extraordinaria & absolutà impediri possint. Tales sunt eclipses solis & lunæ, novilunia, plenilunia, æquinoctia, solstitia, hyems & æstas, dies & nox &c. & hæc à peritis Mathematicis infallibiliter prædici possunt, quia ex causa necessaria cognita cognosci possunt ejus effectus necessarii; atqui astra sunt causæ necessariæ similium effectuum: ergo ijs perfectè cognitis, etiam similes effectus certò præcognosci possunt. Secundò sunt alij effectus etiam de se necessarii, sed tamen ex communi universi cursu ab alijs causis tum necessarijs tum liberis impediri solent & possunt. Tales sunt pestes, fertilitates, sterilitates, venti, pluviae, serenitas, tempestas &c. Et hi effectus ex astris, à quibus causantur, & dependent, prædici possunt, sed non ita certò & infallibiliter, uti priores. Ratio est, quia etiam isti effectus ab alijs causis, quæ non semper prævidentur, aut prævideri possunt, impediuntur; atque ita videmus à Calendariographis nihil sæpè minùs, quam veritatem in talibus prognosticis dici. Huc etiam referuntur inclinationes naturales hominum, temperamentum, complexiones, naturales aptitudines ad

benè vel malè operandum &c. quæ ex astris etiam prævideri possunt, sed etiam non ita certò & infallibiliter; quia etiam isti effectus, licet dependeant & causentur in hominibus ab astris, tamen etiam dependent à conditione parentum, seminis, alimentis, educatione, &c. quæ Mathematici non possunt scire, hinc etiam non possunt tales effectus ita certò & infallibiliter præcognoscere. Tertij sunt effectus, qui planè dependent à libertate & voluntate hominum, v. g. quòd Principes sint bella gesturi, pacem inituri, quòd Petrus sit Sacerdos futurus, Paulus uxorem ducturus, quòd Titius sit felix futurus, Cæjus autem infelix &c. Vel qui omninò casu & fortuito eveniunt, v. g. quòd Joannes sit thesaurum reperturus, quòd Jacobus per fortuitum casum regulæ sit occubiturus &c. Et de his effectibus maxime movetur quæstio, an ex cognitione astrorum quantumcunque perfecta possint certitudinaliter vel probabiliter prævideri & præcognosci? sit

92 ASSERTIO. Ex præcognitione astrorum nequeunt præcognosci certitudinaliter vel probabiliter effectus à libera voluntate hominum dependentes, nec effectus fortuiti & casuales, etiam necessarij. Est omnium Theologorum, Jurisperitorum, & plurimorum Medicorum ac Philosophorum contra Astrologos Judicarios.

Probatur I. Tum ex S. Scriptura, Jeremiæ 10. dicente: *Juxta vias gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metuerè, quæ timent gentes, quia leges populorum vana sunt.* Item Isaïæ 47. *Salvent te augures cæli, qui contemplantur sidera, & supputabant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi; ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos.* Tum quia Sixtus V. & Urbanus VIII. celebres ediderunt constitutiones contra Astrologos Judicarios, etiam si hos effectus se non certò, sed probabiliter prædicere affirmarent. Tum quia Sancti Patres unanimiter contra hos Astrologos insurgunt, sicut etiam leges civiles in toto tit. Cod. de Maleficis, & Mathematicis: Ergo.

Probatur II. Ratione: Quia effectus isti nullam habent connexionem cum astris naturalem: Ergo ex prævisione astrorum nequeunt præcognosci. Probatur antecedens: siquidem non habent connexionem naturalem tanquam cum suis causis, quia effectus liberi totaliter à voluntate dependent: effectus quoque fortuiti, ut sunt inventio thesauri, læsio capitis ex casu regulæ &c. nullam habent causam determinatam certam & per se præter primam, unde & effectus per accidens dicuntur: Ergo nec certò nec probabiliter possunt prælagiri

ex observatione astrorum, in quibus nullò pactò virtualiter continentur.

Confirmatur I. Positò quòcunque astrorum influxu potest voluntas agere vel non agere: Ergo ex astrorum aspectu non possunt præsciri actus voluntatis futuri. Prob. conseq. Influxus astrorum est naturalis & necessarius, & independens à voluntate; sed ex aliquo naturali & necessario & independente à voluntate, non potest præsciri aliquis actus liber & dependens à libera voluntate hominis, aliàs voluntas à tali naturali & necessario astrorum influxu necessitaretur ad agendum, quod est contra fidem: Ergo.

Confirmatur II. Quia si Astrologi seu Genethliaci ex aspectu sideris, in nativitate alicujus Pueri v. g. orientis, futuram ipsius sortem, seu quid talis puer totà suà vitā facturus sit, aut quid ei sit eventurum, præcognoscere possent, vel id præcognoscerent ex aspectu sideris, quo fœtus conceptus est, vel ex aspectu illius, quò natus est? sed utrumque instans ignorant Astrologi: Ergo ex aspectu illius astri nihil scire possunt de sorte futura pueri. Prob. min. Nam instans conceptionis esse ignotum omnibus, etiam ipsis matribus, docet Hipocrates; deinde instans partus etiam notum esse non potest, cum ille non fiat in instanti, sed in tempore divisibili, in quo astra, quæ velocissimè moventur, innumeras habent conjunctiones & oppositiones diversas: Ergo ignotum est illud instans utrumque. Deinde non omnes, qui eodem tempore nascuntur, habent eodem exitus, vel eventus, vel eandem vitæ seriem; nunquid enim omnes, qui nascente Regis filio nati sunt, Reges etiam erunt, & eodem mortis genere morientur? imò etiam ipsi gemini, qui simul concipiuntur & simul etiam nascuntur, dissimillimos mores habent, ut patuit in Jacob & Esau, & alijs pluribus, quos refert S. Augustinus lib. 5. Civit. cap. 5. & 49. ergo.

Objicitur: Astrologi ex aspectu astro- 93 rum jam multa certò prædixerunt, v. g. quā die natus est Cæsar Augustus, dixerunt Astrologi, natum esse Imperatorem, Neroni nascenti prædixit Genethliacus, eum regnaturum, sed matricidam futurum, Rudolpho Habsburgico Austriacæ Domus primo Cæsari prænuntiaturum est Imperium, Pontificatus Leoni X. & Urbano VIII. Alexandro Medices cædes prædicta est ex Horoscopo, quam à Laurentio Medices etiam passus est in Ecclesia, & alia quàm plurima: ergo Astrologi ex astrorum aspectu multa possunt certò prædicere, quæ etiam dependent à libera hominis voluntate.

Respondetur. Etiam Astrologi multa falsa prædixerunt, imò plura falsa quàm vera: Ergo quòd subinde aliquid verum præ-

prædixerint, fuit per accidens, & non vi suæ scientiæ Astrologicæ; quid enim mirum, si bis verum dicant, cum millies mentiantur? sed tacentur eorum mendacia, & solum veri eventus commemorantur. Joannes XXI. Papa cum ex astris longam sibi vitam polliceretur in Pontificatu, idque coram familiaribus quadam die palam jactaret, quartâ post hanc oppressus est corrue[n]te testudine recentis ædificij. Deinde pleræque tales divinationes & prædictiones (si dicantur fieri ex aspectu astrorum & quando veræ sunt) fiunt Doctore Dæmone, ut sæpè docet S. Augustinus; novit enim diabolus, ad quid impellere ipse velit & soleat hominem, sicque prædicit, quæ facere ipse per se decrevit, vel per alios homines; novit enim

constitutionem & complexionem hominis, ex qua facile illi est conjicere de brevitate illius vitæ, multa quoque conjecturaliter prænuntiat, quæ aliquando tamen etiam falsa sunt, decipiente naturalem ejus lagacitatem vel libertate hominis, vel DEI voluntate.

Hæc, quæ in hac disputatione diximus de cœlis & astris, concludimus cum S. Scriptura dicente Sap. 9. *Difficile est imamus, quæ in terra sunt, & quæ in Prospectu nostro sunt, invenimus cum labore; Quæ autem in cœlo sunt, quis investigabit? & Jobi 38. Nunquid noster ordinem cœli, & pones rationem ejus in terra? & ideo si fortè aliquid asseruimus minus consonum veritati, non est mirum, veniamque meremur.*

DISPUTATIO III.

De Mundo Elementari, seu Sublunari, & de Metheoris.

QUÆSTIO I.

Quid sit Elementum, & quotuplex?

Nota, *Elementum* ex vi vocabuli significare omne id, ex quo aliquid componitur, & in quod tandem resolvitur; hinc litteris, ex quibus fiunt syllabæ & vocabula, principiis generationis, ex quibus fit corpus naturale, & alijs similibus accommodari solet. *Elementum* verò propriè sumptum, prout de eo hic agitur, est corpus quoddam simplex, ex quo fiunt alia corpora mixta, de quo Aristoteles agit lib. 3. & 4. de cœlo, & lib. 2. de ortu & interitu. Unde hic quaeritur, quid sit elementum & quotuplex?

ASSERTIO I. *Elementum est corpus, in quod cætera corpora dividuntur, in quibus potentiâ, aut actu inest, ipsum verò in specie diversa est indivisibile.* Ita Aristoteles lib. 3. de Cœlo, cap. 3.

2 *Probatur & Explicatur:* dicitur 1. *Elementum est corpus*, per quam particulam tanquam per genus conveniunt elementa cum mixtis, quæ etiam sunt corpora, differunt tamen à materia & forma, quæ licet sint prima principia, ex quibus omnia corpora naturalia componuntur, & in ea resolvuntur, & ob id in latiori significatione etiam elementa dicuntur, ipsa tamen, quia non sunt corpus, ideo nec sunt elementa propriè dicta. Dicitur 2. *In quod cætera corpora dividuntur*, id est, *Tract. IV.*

ex quo alia corpora mixta generabilia & corruptibilia tam in sua generatione componuntur, quam in sua corruptione in illud resolvuntur, ita ut ex mixto corrupto rursus generentur elementa. Dicitur 3. *In quibus potentiâ aut actu inest*, hoc est, vel formaliter, vel saltem virtualiter, ut dicitur in libris seu tractatu de generatione & corruptione; nam aliquò modò elementa debent contineri in mixtis, quia omnis resolutio est in ea, quæ aliquò modò continentur in resolutio; unde quamvis ex uno elemento v.g. ex aqua corrupta generetur aer, vel ignis, non tamen aqua dicitur *resolvi* in aerem vel ignem, quia aer & ignis nullò modò continentur in aqua. Dicitur 4. *Ipsum verò in specie diversa est indivisibile*; siquidem licet elementa sint divisibilia in materiam & formam, hæc tamen non sunt corpora, & licet elementum v.g. aqua sit divisibile in suas partes integrales, seu plures aquas, quarum quælibet est corpus, non tamen specie diversum ab aqua.

ASSERTIO II. Quatuor tantum sunt elementa, videlicet ignis, aer, aqua, & terra. Ita Aristoteles lib. 2. de generat. textu 16. quem sequuntur communissimi Philosophi.

Probatur: Juxta modò dicta elementum est corpus, in quod cætera corpora resolvuntur, in quibus potentiâ aut actu inest, ipsum verò in specie diversa est indivisibile; atqui talia corpora sunt tantum quatuor, nimirum ignis, aer, aqua & terra: ergo sunt tantum quatuor elementa. Probatur minor. Quia nullum ex his quatuor est resolubile in alia corpora, aut continet in se formaliter aut virtualiter alia corpora; quodlibet autem aliud corpus continet illa virtualiter, & est resolubile in illa; ergo sunt tantum quatuor elementa, nimirum ignis, aer, aqua, & terra.

Confirmatur: In omnibus alijs corporibus reperiuntur quatuor primæ qualitates connaturales quatuor elementis, nimirum *calor, frigus, siccitas & humiditas*; atqui in nullo ex his quatuor, nimirum igne, aere, aqua & terra reperiuntur ista quatuor primæ qualitates simul, sed semper tantum duæ & duæ, ut in tractatu de generatione & corruptione dicitur: ergo illa quatuor corpora, nimirum ignis, aer, aqua, & terra continentur virtualiter in alijs omnibus corporibus; alia autem omnia corpora non continentur sic in illis quatuor: Ergo illa quatuor, nimirum ignis, aer, aqua, & terra erunt tantum elementa, non verò cætera. Ex his

4 *Infertur*. Quòd si quatuor elementa quoad suam utilitatem considerentur, tunc terra est omnium elementorum utilissimum; terra enim omnia necessaria ad victum & vestitum subministrat, est materia Metallorum, gemmarum, & plantarum; post terram venit aqua irrigans, & quasi fecundans terram, est locus naturalis piscium; aer quoque suam nobis confert utilitatem tum ad respirationem, tum ad refrigerationem, temperando suo afflatu calorem, tum ad Navigationem propellendo naves in mari &c. similiter ignis est nobis valde utilis, nam calorem maximè viventibus necessarium conservat & fovet; at tamen terra est utilior omnibus, tum quia mixta ferè omnia prædominantur à terra, seu plus habent à terra, quàm ab alijs elementis; tum quia concursus aliorum elementorum aliquò modò potest suppleri à cælo, scilicet humectatio, siccatio, calefactio & frigidatio; at concursus terræ, scilicet sustentatio & corpulentia mixtorum nequit à cælo suppleri. Verùm si quatuor elementa quoad suam dignitatem & præstantiam considerentur, elementum ignis est cæteris nobilius, quia habet nobilissimam omnium primarum qualitatum, nempe calorem; siquidem est activior cæteris tam intensivè, quàm extensivè, maximè, quando annexam habet siccitatem, nam suâ activitate omnia destruit & devorat, atque ideò etiam in-

ter cætera elementa habet locum supremum, nimirum infra concavum lunæ, ut infra dicitur.

QUÆSTIO II.

De Situ, Figura, Gravitate, & Levitate Elementorum.

Nota I. Quantum ad situm elementorum communiter supponitur, terram occupare infimum locum universi, sic ut centrum terræ sit centrum universi; deinde aquam esse immediatè suprà terram, ita quidem, ut licet à Principio creationis aqua per modum sphaeræ opererit terram, deinde tamen à DEO ita congregata sit ad generationem, usum, & habitationem viventium, ut multis in locis terra superemineat aquam; tertio aërem esse suprà terram & aquam, & utrumque per modum sphaeræ circumdare; denique suprà aërem esse elementum ignis infra concavum lunæ, sphaericè ambiens aërem.

Nota II. Quoad figuram elementorum, quòd ignis quoad superficiem convexam, quâ contiguus est superficiei concavæ cæli, in quo est luna, sit figuræ rotundæ, sicuti Cælum est figuræ rotundæ; quoad superficiem infimam concavam verò censetur esse figuræ aliquò modò ovalis, extremis partibus versùs polos protensis, & lateribus sub circulo æquinoctiali magis depressis, quia ignis sub æquinoctiali, accedente solis calore, plus aeris convertit in suam substantiam, quàm versùs polos, ubi aer est frigidissimus; quare etiam aer quoad superficiem superiorem convexam igni contiguam erit figuræ ovalis ob rationem datam; quoad superficiem verò inferiorem concavam, quâ ambit aquam & terram, est talis figuræ, cujus est aqua & terra simul, seu globus terraqueus, nimirum rotundæ, quia aqua & terra simul faciunt globum rotundum, ut fusiùs infra dicitur.

Nota III. Quoad gravitatem & levitatem elementorum, communiter etiam supponitur, esse qualitates realiter à materia & forma substantiali distinctas, quia in SS. Eucharistiæ Sacramento manent sub speciebus panis sine subjecto substantiali; item esse realiter distinctas à densitate & raritate, quia hæ non sunt qualitates, sed positiones quædam quantitatis de prædicamentò sitûs, ut dicitur in lib. de Generat. Item ignem & aërem habere levitatem; aquam verò & terram habere gravitatem, quia ignis & aer moventur sursum, econtra aqua & terra deorsum; definitur enim *Gravitas*, quòd sit qualitas causativa motûs

tus deorsum, & *Levitas*, quod sit qualitas causativa motus sursum; cum autem ignis ex natura sua moveatur ad locum inter omnia elementa supremum, hinc est, quod sit inter elementa levissimum; aer autem, cum petat locum supremo proximum, erit minus levis, quam ignis; terra verò, cum ex natura sua exposcat locum infimum, est inter elementa gravissimum, & aqua cum petat locum infimo proximum, erit minus gravis, quam terra. Et quia ignis ex natura sua tendit ad locum inter elementa supremum, tanquam sibi conaturali, & aer similiter ad locum supremo proximum, econtra terra ex natura sua tendat ad locum inter elementa infimum, & aqua ad locum infimo proximum tanquam sibi conaturali, consequens est, levitatem ignis & aeris, sicuti etiam gravitatem terrae & aquae esse inter se specie diversas; licet enim loca illa sursum & deorsum non differant inter se specie, quantum attinet ad rationem loci, tamen in quantum sunt loca conaturalia Elementorum, ad quae Elementa habent diversam, & conaturalem inelinationem & exigentiam, sunt specie diversa, & specie diversam levitatem & gravitatem fundant in Elementis. His notatis remanet quaestio, an Elementa in propriis & conaturalibus suis locis posita gravitent & levitent? hoc est, quando Elementa, sicuti etiam alia gravia & levia corpora, existunt in propriis locis, in quibus naturaliter quiescunt, nec ab illis naturaliter discedere valent, nisi ab extrinseco moveantur, dicantur tamen adhuc gravitare & levitare, id est, nitantur adhuc, & contendunt in alium inferiorem locum, vel superiorem pervenire, ita ut corpus ipsis subjectum premant, si de gravibus loquamur, vel superpositum impellant, si de levibus sit sermo? pro quo sit

ASSERTIO. Elementa, sicuti etiam alia gravia & levia, in propriis locis neque secundum se totum, neque secundum partes gravitant, vel levitant. ita Doctor subtilis cum communi Peripateticorum & Mathematicorum.

8 *Probatur assertio I.* quod Elementa secundum totum non gravitent, nec levitent, quia gravitas & levitas datae sunt elementis, ut se reducant ad propria loca naturalia, ad quae habent inclinationem: ergo quando adepta sunt haec loca, non amplius egent actione, id est, gravitatione & levitatione harum qualitatum; obtento enim fine cessat actio, propter quem ea suscepta fuit.

Probatur assertio II. Quod elementa etiam secundum suas partes non gravitent aut levitent; quia partes elementorum sunt ejusdem rationis: ergo non est major ratio, cur

una pars potius petat esse supra vel infra; & si omnes hoc postularent, jam elementa secundum totum gravitarent & levitarent. Deinde quia si aer secundum partes gravitaret, deberemus sentire supra caput nostrum aeris pondus; idem patet de aqua; natantes enim sub maxima aqua nullum sentiunt aquae pondus: ergo elementa etiam secundum partes non gravitant, aut levitant, si existant in suis locis connaturalibus, videlicet ignis supra aërem, aer super aquam, aqua super terram, & terra infra omnia elementa.

Objicitur: Aqua supra terram existens eam penetrat & pervadit: ergo aqua etiam super terram existens gravitat. Deinde aqua in vase testaceo, seu terreo existens supra caput hominis gravitat & tamen est in proprio loco naturali, quia terra, ex qua constat vas testaceum, est gravior aqua. Item si aliqua pars terrae auferratur, vel effodiatur, facillime ac velociter aqua vel aer descendit in illius locum, cum tamen difficulter sursum attrahantur. Item terra in fornicibus cavernarum existens gravitat, ita ut aliquando concidant omnia, & tamen à lateribus sustentatur: ergo una pars gravitat supra aliam. Denique vasa tamdiu in aquis supereminent, quamdiu aquis non replentur, ac statim ac aquis sunt plena, immerguntur, etiam si essent lignea, quae ex propria natura sunt aquis leviora: ergo aqua etiam in loco connaturali existens gravitat.

Resp. Aqua supra terram existens, ideo penetrat terram, ut aërem in poris terrae inclusum expellat, & illi se submittat, & consequenter se in locum suum connaturalem reducat, adeoque existens supra aërem gravitat, & non supra terram, quae nullum in poris habet aërem. Deinde aqua in vase testaceo supra caput hominis existens gravitat, quia est supra aërem circumdantem, tunc enim aqua & vas se habent, ac si essent unum corpus continuum; vel saltem immediate contiguum. Similiter si aliqua pars terrae effodiatur, aqua facillime & velociter descendit, vel aer, tum ad replendum vacuum, tum ad occupandum suum locum connaturalem, & ideo hic motus est ipsis naturalis & consequenter velocior; At quando aqua debet ascendere, hoc fit tantum ad replendum vacuum, & motus hic est ipsi violentus, & ideo difficilior ac tardior. Aer verò movetur sursum & deorsum non cum tanta difficultate propter suam subtilitatem & levitatem. Item terra in subterraneis, quamvis à lateribus sustentetur, gravitat tamen, quia est ab alijs partibus separata, in quo spatio intercipitur aliud corpus levius, scilicet aqua, vel aer,

infra quod terra vult esse. Denique vasa aquis plena immerguntur, quia aqua cum sit fluida, quærit perfectè secundum omnes partes æqualiter à centro distare; unde si vas aquis plenum supernataret, aqua existeret supra aërem circumdantem; unde videmus, si vasa sint lignea, solum immergi usque ad extimam seu superiorem aquæ superficiem, non verò in profundum. Quod attinet Elementorum primas qualitates, sicuti etiam eorum generationem, dicetur commodius in tractatu sequenti de generatione & corruptione.

QUÆSTIO III.

De Elemento Ignis.

Nota: Tractationem de Elementis in particulari inchoamus ab igne, utpote inter Elementa nobiliori, & summum obtinente locum quoad dignitatem & præstantiam suam juxta supra dicta; de quo proinde Ignis Elemento quæritur I. An Elementum Ignis extet sub concavo lunæ velut in loco sibi connaturali? 2. An ignis sub concavo lunæ existens moveatur motu circulari? 3. An ignis apud nos existens sit verus ignis elementaris ejusdem speciei cum illo, qui existit sub concavo lunæ? sit

10 **ASSERTIO I.** Elementum Ignis existit sub concavo lunæ tanquam in loco connaturali sibi in hoc universo competente: ita Aristoteles sæpius in libris de cælo, Doctor subtilis in 2. dist. 17. q. 2. estque communissima Peripateticorum, Astronomorum, ac etiam SS. Patrum apud Mastrium de Elementis disp. 4. quæst. 2.

*Probat*ur ex Doctore subtili citato: ille est locus proprius & connaturalis Elementorum, ad quem naturaliter illa feruntur, eorumque partes; atqui partes ignis feruntur super aërem, tenduntque ad concavum lunæ: ergo locus proprius & connaturalis Elementi ignis est supra aërem infra concavum lunæ. Major est certa, & minor patet experientiâ sensuum; videmus enim, ignem hic apud nos accensum quiescere non posse, sed semper sursum tendere, & ascendere: ergo consequentia etiam erit vera.

11 *Objicitur* I. Ignis de se non magis petit ascendere, quàm descendere, quia sicut ignis flamma ascendit, sic econtra carbo & ferrum ignitum descendit, imò videmus subinde flammæ à sublimi decidere, & alias in subterraneis specubus consistere, nec sursum ferri: ergo nostra ratio in probatione allata non urgat.

Resp. Neg. antec. quia carbo & fer-

rum non sunt substantialiter ignis, & licet in poris contineant ignem, quia tamen hic ferro & carboni adhæret, non potest propter eorum gravitatem sursum ferri; similiter flammæ quandoque deorsum labuntur, quia materiæ gravi ac terræ adhærescunt, & eadem de causa in locis subterraneis consistunt, imò semper ibi violenter detinentur, unde frequentius ingenti impetu foras erumpunt, ut constat de ignibus Ætnæ in Sicilia, & Vesuvij in Campania; unde potius ex hoc capite deducitur oppositum; si enim ignis nititur semper ascendere, & impedimenta repellere, sanè si perpetuò hic infra aërem detineretur secundum totam speciem, ne supra aërem ascenderet, tota species suo loco naturali & proprio frustrata foret, & perpetuam pateretur violentiam, quòd certè absurdum foret; siquidem cætera omnia Elementa sunt in suo loco connaturali, & cur non ignis nobilissimum elementum deberet in suo loco connaturali residere?

Objicitur II. Ignis licet sursum moveatur, non tamen ideò, quasi quærat pervenire ad sphaeram ignis, ut locum suum naturalem; cum enim hæc sit circa concavum Orbis lunæ, ignis ascendens dilatari, & sphaericè, non autem pyramidaliter, elevari deberet, ut melius undequaque suo principio uniretur; cum autem ignis surgat in pyramidem acutam: ergo aliâ de causâ sursum movetur, non autem ut acquirat suum connaturalem locum infra concavum lunæ.

Resp. Neg. ant. cum conseq. Ratio enim, cur ignis sursum eleveatur non sphaericè, sed pyramidaliter, est, quia figura pyramidalis est aptior ad findendum aërem, ignis autem intendit velocius penetrare aërem, ut citius perveniat ad suum locum connaturalem, qui est supra aërem, & quia unumquodque petit locum proprium per lineam brevissimam, qualis est recta, hinc est, quòd flamma sursum ascendens non sphaericè dilatatur, sed in pyramidem unitur, & si objiciatur, etiam fumum ascendere sursum, & tamen non dari sphaeram fumi supra aërem; responderetur, fumum ascendere sursum virtute ignis, quia flamma trahit fumum sursum, & cum fumus non sit Elementum, sed mixtum, hinc nec habet sphaeram supra aërem.

Dices: Ignis in terra accensus, licet sursum tendat, tamen nunquam pervenit ad suum locum proprium & naturalem infra concavum lunæ, quia semper, antequam illuc perveniat, extinguatur, & consequenter frustratur semper suo fine: ergo motus ignis sursum non est naturalis eidem, siquidem motus naturales non semper frustrantur suo fine.

Resp.

Resp. Dist. ant. ignis frustratur suo fine per accidens conc. ant. per se neg. antec. cum conseq. siquidem quod noster ignis non possit penetrare totum aërem, & se unire elemento ignis infra concavum lunæ existenti, fit ideo, quia nequit resistere aëri mediæ regionis frigidissimo, & ideo ipsum corrumpenti; nec ex hoc negari debet, connaturalem locum elementi ignis esse infra concavum lunæ, licet noster ignis illuc non perveniat, sicuti negari non debet, centrum seu locum infimum esse locum terræ naturalem, licet aliqua pars terræ non sit in centro seu infimo loco, quia est aliunde impedita; sufficit enim, quod major pars terræ sit in infimo loco, & major pars aquæ sit supra terram, & major pars elementi ignis sit supra aërem infra concavum lunæ.

12 *Obijcitur* III. Si elementum ignis daretur infra concavum lunæ ambiens sphaericè totum aërem, esset certè magnæ molis, & ingentis magnitudinis, & consequenter etiam lucere deberet, ac noctu conspici à nobis, sicut nitent, & conspiciuntur sidera cœli, quæ tamen remotiora sunt, quàm elementum ignis; atqui elementum ignis infra concavum lunæ existens non lucet, nec conspicitur à nobis: ergo ibi non existit.

Resp. Neg. seq. maj. quia ignis in sua sphaera non lucet in tanto gradu, ut terminet nostram visionem, & hoc ob suam nimiam raritatem, & transparentiam, sicuti experimur in cœlo, quod maximum planè recipit à sole lumen, & tamen ob maximam suam perspicuitatem visum nostrum non terminat, etiamsi solidum sit ac densum; unde dicendum, quod resplendere visibiliter sit proprium corporum, quæ lumen habent cum quadam opacitate partium ac densitate conjunctum. Nec obstat, quod radij lucis sint tenuiores igne & aëre, & tamen videantur, quia licet tenuitas impediatur, tamen cum sint in subjecto denso, videri possunt, sicuti etiam ignis in materia densa. Deinde etiam negari posset, elementum ignis infra concavum lunæ existens non utcunque videri à nobis; quidam enim dicunt, cæruleum illum colorem sub concavo lunæ apparentem esse ignis colorem; quia etiam noster ignis in terra excitatus ex re aliqua admodum ignea ac subtili refert colorem cæruleum.

Obijcitur IV. Si daretur elementum ignis sub concavo lunæ in tanta mole, deberet omnia inferiora comburere, cum ignis naturâ suâ sit activissimus & voracissimus; sed hoc non facit: ergo nec ibi existit.

Resp. Neg. seq. maj. tum quia ob suam nimiam raritatem ignis sub concavo lunæ non ita calefacit, ut petit ejus natura; sicut enim densitas materiæ valde ju-

Tract. IV.

vat activitatem ignis, ita raritas valde impedit; tum quia activitas ignis elementaris à media regione aëris, quæ est frigidissima, valde retunditur, & ejus calor temperatur; tum quia ignis sub concavo lunæ non est tantæ magnitudinis, ut aliqui putant, hinc ipsius calor tum à frigidis astrorum influxibus, tum ab alijs elementis resistentibus & contra agentibus multum patitur & debilitatur.

Dices: Aristoteles 1. Metheor. cap. 3. negavit, solem & astra esse ignea, quia alias omnia hæc inferiora comburerent; ergo multo magis ignis sub concavo lunæ existens omnia hæc inferiora combureret, cum astra sint multo remotiora à nobis, quàm ignis elementaris.

Resp. Neg. conseq. Disparitas est, quia sol & astra sunt multo majora, quàm Elementum ignis, & licet sint remotiora, tamen sunt multo densiora, quàm ignis, adeoque si astra essent ignea, ob maximum quantitatis & molis excessum super hæc inferiora, & maximam suam densitatem vehementissimè agerent, cumque in agendo nihil repaterentur ob sui incorruptibilitatem, planè omnia hucusque combussissent; nihil sic est de elemento ignis.

Obijcitur V. Teste experientiâ ignis 13 sine alimento conservari non potest, quia flamma deficiente oleo deficit; Ergo cum sub lunæ concavo nullum extet ignis pabulum, etiam ignis non potuit ibi per tot sæcula conservari.

Respondetur. Dist. antec. Ignis sine alimento conservari non potest, quando non est in suo loco proprio ac connaturali conced. antec. quando est in loco suo proprio ac connaturali neg. antec. cum conseq. disparitas est, quia ignis non manet extra suam sphaeram & locum naturalem, nisi in continua generatione, & hoc ideo, quia ignis extra suam sphaeram existens, sicut est noster, perpetuò sursum tendit, & semel excitatus, idem numero retineri non potest, hinc fit, ut si illum in his inferioribus retinere velimus, continuum ei præbeamus alimentum, & per novam ac novam generationem si non idem numero, saltem idem specie continuo nobis adsit; id autem non habet locum sub concavo lunæ, cum ignis ibi quiescat, tanquam in suo loco connaturali, nec sursum amplius tendat, nec ibi est agens contrarium, per quod destruat, sicuti apud nos per agentia contraria corrumpitur.

Dices: Si ignis recludatur in fornace benè clausa, tunc non habet agens contrarium, nec sursum tendit, & tamen extinguitur, si non habet pabulum: ergo etiam ignis sub concavo lunæ existens, et si non habeat contrarium, nec sursum tendat, tamen extingueretur, si non haberet

beret pabulum, sicuti à parte rei non habet.

Resp. Neg. conseq. Disparitas est, nam ignis noster in tali casu deficit, & suffocatur, quia in materia exardescente sunt multi vapores frigidi & humidi, qui in partes ignis subtiliores & puriores agunt, easque penitus destruunt; qui tamen vapores ignem non corrumpunt, si operculo non occludatur, quia ignis ipsis non bene applicatur undequaque, ut possit superari, præsertim cum evolet in sublime; nihil autem horum est sub concavo lunæ, ubi etiam nulli sunt carbonēs, nullus fumus, similiaque excrementa, hæc enim tantum in nostro igne videntur, quia multæ partes pabuli sunt indispositæ ac resistentes, ut non possint totaliter in ignem converti.

Obijcitur IV. Elementum ignis si existeret sub concavo lunæ, esset ibi otiosum, quia nullum haberet effectum, nec conduceret ad ordinem, aut bonum universi: ergo ibidem non est.

Resp. Neg. antec. tum quia ignis sub concavo lunæ existens replet cum aëre interstitium seu intermedium à terra ad cælum usque protensum, & sic conducit ad pulchritudinem & decorem universi: tum quia ibi temperat mediæ regionis aëreæ frigiditatem, & frigidissimos Planetarum aliquorum influxus: tum quia causat in suprema regione aëris impressiones ignitas, tum quia orbem hunc inferiorem à plurimis vaporibus, & infectionibus expurgat, & præservat.

Dices: Si Elementum ignis existat sub concavo lunæ, tunc astra non poterunt in terra producere frigus, aut humiditatem, quia hæc per ignem transire non possent. sed consequens est falsum: ergo & antecedens.

Resp. Neg. seq. maj. quia astra producant in terra frigus & humiditatem per occultas influentias, vel per actionem in distans, sicut producant metalla in visceribus terræ.

14 **ASSERTIO II.** Ignis sub concavo lunæ existens & aërem sphericè circumdans movetur motu circulari ad motum orbis lunæ, ita Aristoteles 1. Meteor. quod etiam ex eo probat, quia comete, qui secundum ipsum in elementari regione ignis vel aëris gignuntur & divagantur, in orbem duci cernuntur.

Probat: Quia primum mobile secundum communiorum Astrologorum omnes cœlestes orbis inferiores suo motu diurno raptat ab ortu in occasum: ergo tantò magis imprimetur hæc vehementia motus etiam in ignem cœlis immediatè subiectum.

15 *Obijcitur* I. Concava orbis lunæ superficies est terribilissima & solida: ergo non

potest suo motu secum rapere corpus fluidum ignis sibi immediatè subiectum; non enim potest aliquid trahi & circumduci, nisi partes tracti intrent partes trahentis, atque ita propter ejus asperitatem ac inæqualitatem trahatur.

Resp. Neg. conseq. quòd corpus aliud ambiens, & circumdans non possit illud rapere & circumducere motu suo, nisi in partibus extremis sit asperum & inæquale, ratione cujus asperitatis valeat corpus inclusum rapere & secum ducere; corpus enim inclusum sufficienter rapitur & comprehenditur ab ambiente per concavam ejus superficiem, quantum sufficit, ut ejus motum sequatur, ut constat de ipsis cœlestibus orbibus, qui à primo mobili circumaguntur, etiam si concava ejus superficies terribilissima sit, ac planè lævigata. Nec obstat, ignem esse corpus fluidum; videmus enim etiam corpora fluida posse talem impulsam & motum utcumque recipere, unde si vas aqua plenum v. g. dolium circumvolvatur, experimur etiam aquam inclusam paulatim eandem suscipere vertiginem & circumvolutionem, adeò ut una pars aliam trahat in gyrum.

Obijcitur II. Si ignis sub concavo lunæ existens moveretur in orbem, seu circulariter, vel talis motus esset simplex vel mixtus? neutrum videtur posse dici: ergo non movetur circulariter in orbem.

Resp. Neg. min. cum enim ille sit motus simplex, qui fit super lineam rectam, motus verò mixtus sit ille, qui fit super lineam ex recta & circulari compositam, hinc in quantum ignis sub concavo lunæ existens movetur circulariter in orbem, erit motus simplex; si verò igne vi cœli in orbem actò quædam ipsius partes ascendant, quædam descendant, & aliæ ad dexteram, & aliæ ad sinistram moveantur, variisque alijs modis agitentur, tunc talis motus non erit simplex, sed mixtus, quia fit super lineam ex recta & circulari mixtam.

Obijcitur III. Si Elementum ignis sub concavo lunæ existens moveretur circulariter, talis motus esset igni vel naturalis vel violentus, vel neuter? nullum dici potest: ergo.

Resp. Motum ignis in orbem nec esse naturalem, nec violentum, sed neutrum, quia nec est secundum naturam mobilis, neque contra naturam ejusdem, sed præter naturam, & talem motum in perpetuum durare, non est inconveniens, quia de eo non militat ratio, quæ de violento motu urgeret, nimirum quòd nullum violentum perpetuò daret.

ASSERTIO III. Ignis noster inferior 16 est ejusdem speciei cum igne superiori, qui existit sub concavo lunæ. ita Doctor sub-

subtilis in 4. dist. 47. q. 2. & communis cum Mastrio, Belluto &c.

*Probat*ur: Quia licet ignis inferior & superior differant secundum varia accidentia, ut secundum raritatem & densitatem, & admixtionem aliorum corporum vel puritatem, & alia accidentia, quæ se tenent ex parte materiæ, in qua ignis reperitur, tamen in accidentibus ex parte formæ se tenentibus non differunt, scilicet in qualitatibus activis & motivis, utrique enim convenit calor & motus sursum; atqui ex his qualitatibus colligenda est identitas essentia, quia se tenent ex parte formæ, quæ dat esse rei; ergo ignis inferior & superior sunt ejusdem speciei essentialis.

*Objicit*ur: Ignis noster est principium lucis, seu lueet, non verò elementaris; noster ignis indiget alimento, non ille; noster habet excrementa, scilicet cineres, & carbones, non ita ille; atqui hæ differentia inferunt diversitatem specificam inter nostrum ignem & inter elementarem; ergo.

Resp. Neg. min. quia illa diversa accidentia non proveniunt ex natura hujus vel illius ignis & ratione formæ, sed per accidens & ratione materiæ, vel loci, in quibus ignis reperitur; siquidem uterque ignis, noster & elementaris est principium lucis, sed elementaris non videtur ob ejus raritatem; non enim lux terminat visum, nisi in materia densa & opaca: noster ignis indiget pabulo, quia non est in proprio & consueti suo loco, & semper sursum evolat: noster habet excrementa, non ille, quia hic est in materia aliena, non in propria, & quia cum est in terra, v. g. in carbone, pars magis terrea non convertitur in ignem, hinc remanent cinis & alia excrementa.

QUÆSTIO IV.

De Metheoris Igneis.

17 *Nota I.* *Metheoron* Græcè, latinè idem esse ac *Sublime*, & *Metheorologiam*, idem significare ac *rerum sublimium scientiam*; de istis igitur rebus sublimibus Aristoteles quatuor composuit Libros, quos inscripsit *de Metheoris*, quia in ijs maxima ex parte agit de rebus sublimibus, id est, de ijs, quæ in sublimi mundi sublunaris regione fiunt. Porro Metheororum omnium materia proxima sunt *Vapor*, & *Exhalatio*. *Vapor* est spiratio calida & humida, orta ex aqua, qualem videmus ex lebate aquæ bullientis ascendere; ex hac oriuntur nubes, nebulæ, rores, Pluviae, nives, grandines &c. *Exhalatio* est spiratio calida & sicca, orta ex terra, qua-

lem sæpè videmus ex terra per modum fumii ascendere, eaque duplex est, una, quæ facile flammam seu ignem concipit orta ex terra pingui, & ex hac fiunt impressiones igneæ; altera, quæ non ita faciliter accenditur, orta ex terra non pingui, sed aridiori, & ex hac causantur venti; vapor tamen non distinguitur specie substantiali ab aqua, sicut nec exhalatio à terra, quia vapor facillimè resolvitur iterum in aquam, ut si ollæ bullienti operculum imponatur, vapores collecti statim iterum in guttas coalescunt, sicuti etiam nebulæ & nubes in pluvias decidunt. Similiter exhalatio terrea in terram revertitur. Nec obstat, quod vapores & exhalationes sint calidæ, raræ, & leves, siquidem hæ accidentia habent ab extrinseco agente, nimirum à sole & astris, contra exigentiam formæ substantialis intrinsecæ; Ex quo

Nota II. Causam principalem efficientem Metheororum esse solem & astra, quæ suo calore, & alijs occultis influentijs in elementa agunt; causa verò instrumentalis est præcipuè calor, qui aquam & terram pervadit, eaque attenuando solvit vapores, & exhalationes, quò factò sursum trahuntur & feruntur; concurrit etiam frigus, & juvat subinde Antiperistasis. Quod attinet locum Metheororum, licet propriè dicta Metheora fiant in sublimi aëre, idè enim *Metheora* dicuntur, tamen etiam Metheora vulgò dicta fiunt in media & infima regione aëris, imò in terra & aqua, ut ex sequentibus patebit. Hinc Metheora sunt quadruplicia, aliqua *igneæ*, aliqua *aeræ*, alia *aqueæ*, & alia *terrea*. Metheora ignea sunt sequentia.

I. *Cometa*, qui est exhalatio terrestris, pinguis & benè compacta, elevata instar stellæ, & accensa vel ab igne elementari, vel ab aliquo astro; estque triplex, nimirum *Comatus* seu *Crinitus*, si radios suos in orbem circumquaque projectos habeat; *Caudatus*, si in unam tantum partem diffundat, idque procul; & *Barbatus*, si modicò tantum spatio suos radios in unam partem projiciat. *Materia* Cometarum est sublunaris, quia materia cœlestis ex supradictis est incorruptibilis & invariabilis, at Cometæ quandoque subitò comparent & disparent, interdum fiunt magni, interdum evadunt minimi; ergo eorum materia sublunaris erit, nimirum exhalatio terrea sicca & calida, pinguis, crassa, viscosa, & ex partibus benè coagmentatis constans; talis enim materia facillimè incenditur, & diu inflammationem retinet ob ejus pinguedinem & viscositatem; hinc Cometæ omnes, saltem, qui naturaliter fiunt, gignuntur & existunt in Regione sublunari, non cœlesti, ut docent communissimè cum Aristotele I. Metheor. Philo-

lophi, Astrologi, & Mathematici; liquidē cometæ repente visi sunt crescere, & decrescere, interdum scindi & dissecari, & aliæ mutationes in eis observatæ sunt, quæ planè demonstrant, non esse naturæ cœlestis, neque in ea regione gigni, à qua mutationes exulant. Dictum est: *Cometas, qui naturaliter fiunt, esse sublunares*, quia DEUS supernaturaliter potest etiam in cœlesti Regione Cometam exponere ad futurum aliquid præsignandum, & si historijs fides est adhibenda, non semel id exhibuit; narrat namque Josephus lib. 7. de Bello Judaico, inter alia prodigia, quæ Hierosolymitanum excidium præmonstrârunt, integrò annò antea pependisse Cometam supra civitatem ad instar gladij efformatum. Restat itaque, ut locus Cometarum naturaliter exortorum sit regio elementaris, & verosimilius est, quòd gignantur in suprema regione aeris, liquidem Cometæ moveantur ab Oriente in occidentem, hic motus aliunde provenire non potest, nisi ab aere supremæ regionis, qui ab igne elementari, qui in orbem movetur, etiam circumvolutatur, & ideo etiam dicitur, exhalationem terrestrem, ex qua Cometa nascitur, ad supremam aeris regionem evehctam flammulis ex elemento ignis deorsum decidentibus ejusdem motûs impulsu vel ab aliquo astro accendi & inflammari. Effectus denique & significationes Cometarum sunt 1. Caliditas & siccitas; 2. Ventî; 3. Terræ motus; 4. Inundationes aquarum; 5. Sterilitas terræ; & 6. Mortalitas animalium. Si verò Cometa miraculosè producat, tunc significat Bella, Mortes Principum, Mutationes Regnorum &c. Sicuti etiam illa stella, quam tres Magi viderant in Oriente, significabat ipsis Christum Dominum esse natum; etenim ista stella non erat creata ab initio mundi cum cæteris stellis, sed fuit quidam lucidus Orbis virtute Angelica ex materia quadam sublunari proportionata formatus, atque ante Magos motus ab aliquo Angelo, usque dum pertingerent ad Præsepe Domini in Bethlehem. Ratio est, tum quia motum habuit irregularem, tum quia quandoque apparebat, quandoque non, tum quia movebatur per infimam regionem aeris adeò vicinus terræ, ut distinctè ostenderet domum, in qua Divinus Pusio morabatur, tum quia brevi tempore ista stella extitit. Ita communiter SS. Patres.

20. II. *Fulgur* est exhalatio calida & sicca intra nubem accensa, absque notabili impetu & parùm durans; & dicitur *fulgur à fulgore micante*, quem exhibet; potest tamen quandoque dari fulgur absque nubibus, ut cum nocte serena, cœlòque stellatò, æstuante nimis calore accenduntur in æstate exhalationes, & in alto coru-

seant flammæ. Accenduntur autem exhalationes vel ab igne elementari, vel ab aliquo astro, vel à DEO; porrò fulgur est plerumque cum tonitru connexum, sed quandoque etiam fulgurat sine tonitru, & tonat sine fulgure; tunc fulgurat sine tonitru, cum nubes est tenuis, & ideo faciliter scinditur, & leviter dissipatur, vel exhalatio adeò propè extimam nubis superficiem invenitur, ut illicò absque strepitu erumpat; tunc verò sine fulgure tonat, cum exhalatio per concava nubis volutatur, & interdum erumpit nondum accensa, vel si accensa est, nostrum tamen non ferit intuitum, quia nimirum ex parte superiori versùs cœlum nubem dirumpit. Quando autem exhalatio est ignita, fulgur ut plurimum cum tonitru conjungitur. Rursus docet Aristoteles, quòd licet fulgur prius videatur, quàm tonitru audiat, à nobis, eò quia visio citiùs fit, quàm auditio, ut docetur in libris de anima, tamen à parte rei tonitru præcedit coruscationem seu fulgur, ubi notat Angelus apud Maffium cit. q. 2. art. 5. hoc non esse universaliter verum, quòd scilicet tonitru coruscationem generatione præcedat, nam quandoque præcedit, quandoque subsequitur, & quandoque simul sunt; quando enim prius movetur exhalatio impetuosè per latera nubis, quàm inflammetur, tunc tonitru coruscationem præcedit; quando verò prius inflammatur exhalatio calore per Antiperistasin fortificato, quàm moveatur per latera nubis, eandemque dirumpat, tunc coruscatio præcedit tonitru; quando tandem simul fiunt motus concussivus nubis & inflammatio, tunc etiam simul fiunt tonitru & coruscatio, sed tamen adhuc prius videtur fulgur, quàm audiat tonitru, cujus ratio est, quia objectum visûs in instanti producit species visibiles per totum medium; objectum verò auditûs successivè producit species audibiles per totum medium, & hinc prius videtur objectum etiam remotum, quàm audiat.

III. *Tonitru* est sonitus factus in nubibus ex violenta percussione calidæ & siccæ exhalationis cum illis, vel ipsarum ad invicem; nam quando exhalatio calida & sicca ascendens in nubem magnam & densam includitur, accidit, ut per nubis undequaque conclusæ cavitatem hæc & illac diffugiat, & vel motu illo, vel per Antiperistasin, vel ex utraque causa vehementius incalcescat, calorem verò intensiorem sequitur raritas, quæ majorem locum desiderat. Econtra verò nubes magis magisque frigore arctatur suo, hinc fit, ut exhalatio intus conclusa & nimium compressa erumpere nitatur, & vehementi ictu in nubem impingat, eamque vehementer dirumpat cum sonitu terribili, quem *tonitru* appellamus. Quando verò exhalatio ad cava nubis

nubis latera intus allidit sine magna violentia, & non perrumpit, obscurum excitatur murmur tantum. Probabile tamen est, aliquando tonitru ex ipsarum inter se nubium concursu, & allisione fieri.

22 IV. *Fulmen* est exhalatio calida & sicca intra nubem accensa, & ex nube disrupta, ingenti impetu deorsum excussa, unde eadem est materia fulminis & fulguris, cum hac solum differentia, quod materia fulguris est magis rara, minusque consistens, & minori vehementia e nube vibrata, unde per aerem dissipatur & resolvitur, nec ad terram pervenit; at materia fulminis crassior est & magis consistens, & magno impetu e nube excussa, ideoque non dissipatur in aere, sed ad terram descendit. Ex diversa autem dispositione materiae magis vel minus densae, terrestris & viscosae, ex qua componitur, diversa sunt genera fulminum, quae etiam diversos effectus causant; hinc fulmen aliud dicitur *terebrans*, quod subtilem habet flammam, ideo per angusta foramina & poros transit; aliud dicitur *urens*, cujus materia est terrea & magis ignea, quam flammea, ad modum carbonis, & ideo in rebus percussis relinquit magnas ignium notas. Aliud denique fulmen vocatur *dissipans*, quod est valde conglobatum, & ideo non perforat, sicut fulmen terebrans, sed rumpit, frangit, & terit, & cum hoc fulmine contingit cadere lapidem, qui *Cuneus fulminis* appellatur, & ex exhalatione viscosa & terrestri generatur, subinde in modum crystalli, subinde in modum ferri adusti condensatus, qui scindit trabes, penetrat muros, & res fortissimas dissipat, actione virtutis sulphureae inflammatae cum eo motae, & ipsum propellentis eo modo, quo globus e bombardae emissus pulvere tormentario incenso pellitur, & hic lapis fulmine ejaculatus dicitur *Sagitta*, non autem absolute fulmen, quia fulmen est nomen genericum, & saepius contingit fulmen sine lapide esse. Effectus fulminis varij sunt ac prodigiosi pro diversitate tamen fulminum, imprimis enim fulmen regulariter alta petit, ut turres, campanilia, arbores proceras, montes, colles, & magna aedificia; cujus ratio est, quia motus fulminis est valde irregularis & obliquus ob impetum spiritus & flatus, qui illum furens & conglobatus praecedit & sequitur in magna copia, & inde fit, ut quod ei primo fit obviam, ut sunt excelsa, prius quoque feriat & dissipet. Deinde notus etiam est effectus fulminis, quod mollia & minus resistentia sine laesione pertransit, dura vero & bene compacta confringit & dissipat, unde frangit gladium, crus, pedem, salvam vaginam, carne, calceos, liquat pecuniam salvam crumenam &c. Ratio hujus est, quia fulmen solet esse sub-

Tract. IV.

tilis exhalationis, bene tamen unitas & cohaerentes habens partes, hinc si corpora non ita dura deprehendat, facile illa pervadit & penetrat per partes porosas sua subtilitate, & parvam moram ducit in illis, quia non resistunt; solidiora autem, quae fulmen per poros transmittere non possunt, ideo ab eo labefactantur & comminuuntur ob longam moram, quam ducit in eis, ut eorum superet contumaciam; sed interdum etiam facit effectum oppositum, dura & solida non laedendo, & mollia ac fluida absumendo; exurit enim quandoque vestes, caligas, & calceos, nec nocumentum aliquod infert alicui parti corporis, imò interdum ipsos pilos absumit, & carnem intactam relinquit; hoc autem provenit ex eo, quia exhalatio interdum non est bene coagulata & compacta, sed est tenuis & debilis, & ideo contumaciam rei resistentis vincere nequit, unde vim suam in rebus minoris resistentiae impendit, & in earum consumptione tota ejus virtus exhauritur. Denique adhuc alios fulminis effectus recenset Angelus apud Mastrium cit. nimirum quod fulmine percussus dormiens moriatur oculis apertis, percussus vero vigilans moriatur oculis clausis, cujus causa est repentina percussio, quae primus ictus aperiens oculos occisus est, priusquam eos iterum clauderet, secundus vero timore claudens oculos occisus est, priusquam iterum eos aperiret. Rursus visum est etiam aliquando fulmen percussisse dolium vini, fractisque tabulis & asseribus vinum ipsum stetit concretum, nec effusum fuisse, aliquando e contra inventum est fulmen, totum vinum consumpsisse doli intacto: Causa primi est, quia quando dolium est corpus solidum, quod fulmini resistit, fulmen circa dolium volutatur, & pellicula quaedam per totam concavam doli superficiem extenta, qualis videtur in ovo, manet illaesa consumptio doli, & in ipsa vinum per aliquod temporis spatium detinetur; si vero dolium sit ex ligno dulci compactum, & non robusto, fulmen autem robustum sit ac penetrativum, tunc fulmen penetrat dolium per poros, & ob nimium calorem & siccitatem vinum consumit, doli incolumi manente. Sic eisdem de causis interdum accidit, ut praegnans mulier fulmine icta illaesa permanferit exnaimato foetu, & interdum e contra, ut praegnans necata fuerit foetu incolumi.

V. *Ignis fatuus* est exhalatio viscosa²³ accensa in infima regione aeris, agentes inter noctu vel praecedit vel comitatur, cujus ratio est, quia agitatio aere facile propellitur vel attrahitur, apparet saepius in caemeterijs & circa patibula, atque etiam in locis palustribus propter viscosas materias, quae in illis resident locis; unde vul-

N

gus

gus opinatur esse animas defunctorum. Dicitur *Ignis fatuus*, quia inconstans est ipsius motus, accedit enim & recedit, movetur ad latus, saltat, & inclinatur pro varia aeris agitatione; dicitur etiam ducere ad præcipitia, quia ignis ille in locis uliginosis & humentibus hinc inde vagatur, & ideo se stultè sequentem in voraginem, vel stagnum, vel in invia perducit. Fieri tamen etiam potest, ut infestus ubique salutis nostræ dæmon se immisceat, & simplicitati viatoris nocturni insidias struat. Nemo ergo nisi fatuus fatuo igni suum adhibeat animum.

24 VI. *Fax* est exhalatio subtilis æqualiter longa & lata, tota simul accensa, tanto sæpe cum splendore, ut nocte diem referat.

VII. *Lancea* est exhalatio accensa, stricta & æquali latitudine in altum porrecta, ut quasi immobilis stare videatur, & figuram lanceæ vel trabis referat.

VIII. *Ignis perpendicularis* est exhalatio accensa, benè compacta ab infra, sursum sensim acuminata, ut referat figuram perpendiculi, vel columnæ Pyramidalis.

IX. *Capra saltantes* sunt exhalatio magis in longum quam in latum accensa, habens ad latus quasi fila quædam contigua & inter se disjuncta, quæ, dum accenditur, flamma ad illa fila excurrentes, quosdam quasi saltus efficit instar Caprarum.

X. *Sydera discurrentia* sunt exhalatio in longum protensa, & simul in duabus partibus remotis accensa, & deinceps per alias partes intermedias, & sic apparent flammæ ad & ab invicem discurrere.

XI. *Sydus volans* est exhalatio accensa, & à loco, in quo accenditur, vel sursum, vel ad latus impulsæ, & quasi volans.

XII. *Stella cadens* est exhalatio accensa, & è loco, in quo accenditur, ob resistantiam alterius corporis deorsum projecta, quam vulgus dicit *Mucos Stellarum*.

XIII. *Ignis lambens* est exhalatio rara & subtilis accensa, quæ hominum, animaliumque capillis, vestibus, & ocreis adhærescere solet, quia homines & animalia, dum motu & agitatione incalescunt, vel sudant, pinguem vaporem exhalant, qui sæpe in illum ignem convertitur.

XIV. *Draco volans* est exhalatio densa, & non uniformiter accensa, longa & vasta; dicitur autem *Draco*, quia refert figuram Draconis ignem ex ore vomentis.

XV. *Castor, Pollux, & Helena* sunt exhalationes viscosæ & pingues accensæ,

quæ solent apparere navigantibus in tempestate, & navi adhærescere. Si appareant duæ, dicuntur *Castor & Pollux*, & significant sedationem tempestatis; innuunt enim exhalationem illam esse dissipatam & divisam; si verò appareat una, dicitur *Helena*, & significat durationem tempestatis; innuit enim exhalationem illam esse benè compactam, unitam, ac condensatam.

XVI. Solet hic quæri, unde & quomodo exhalationes omnes prædictæ concipiant ignem, & accendantur? Ad quod est communis Responsio, quod cum exhalationes hujusmodi sint calidæ & siccæ, & multo motu agitentur, sunt valdè dispositæ ad concipiendum ignem, qui proinde in eis accenditur vel ab igne elementari, vel ab aliquo astro, vel in horum defectu, ab ipso DEO.

XVII. Ulterius non solum in terra & 25 aere ignes ardere contingit, sed in ipsis quoque terræ visceribus, qui proinde dicuntur *Ignes subterranei*; hoc indubitè testantur fumi & flammæ è terra varijs in locis erumpentes, sicut ex camino, vel fornace, inter quos celeberrimi sunt Ætna Mons Siciliæ, sæpius nedum flammam evomens, sed etiam igneos torrentes, & Vesuvius Mons in Campania propè Neapolim, qui & ipse non semel flammam & ignem magno impetu eructavit, & præcipuè Anno 1631. Mense Decembris, quas flammam & ignes noster S. Jacobus de Marchia Neapolis Patronus & Thaumaturgus miraculosè sedavit. Causa autem materialis horum ignium subterraneorum est terra sulphurea & bituminosa, quæ valde idonea est ad concipiendum ignem; causa autem efficiens est exhalatio viscosa commota, intra terræ viscera inclusa, & exitum quærens, ac per concussionem & allisionem ad latera cavernarum dispositivè inflammata, & accensa virtute alicujus astri, cui etiam tribui solet Metallorum generatio in eisdem terræ latibulis.

XVIII. Denique in quibusdam vetustis 26 simis sepulchris subtus terram sæpius inventæ sunt *lucerna ardentes*, de quibus sanè mirandum, quomodo & quâ ratione potuerit per tot annorum centurias flamma in illis accensa semel conservari; & ideo, ait Mastrius cit. vel dicendum, historias illas delucernis antiquorum esse fabulosas, ut probat Aresius; vel si verè lucernæ illæ ardentes inventæ sunt, & non extinctæ, dicendum, non semper illas arsisse, sed tunc primum, cum effossa terrâ apertus est locus, accensum fuisse ignem in lucerna externi aeris afflatu, aut aliò modo, vel si verum est, eas ab initio accensas fuisse, & deinceps semper arsisse, hoc referendum est ad operam dæmonis in antiquorum sepulchris & templis, uti innuit S. Augustinus lib.

lib. 21. de civitate DEI cap. 6. vel ad divinum miraculum.

QUÆSTIO V.

De Elemento Aeris.

27 **N**ota, in hac regione elementari post nobilissimum ignis Elementum sequi immediate Elementum aeris, quod Aristoteles 1. Meteor. cap. 4. in tres distribuit regiones, *supremam, mediam, & infimam* terræ & aquæ conterminam; *hæc infima aeris regio* nobis proxima incipit à superficie terræ & aquæ, & protenditur usque ad certum terminum altitudinis, ad quem videlicet pervenit notabilis reflexio radiorum solarium, & supra quem nubes coguntur & pluvix generantur; itaque ubi exstinguitur vis reflexionis caloris & luminis solaris, ibi desinit tractus infimæ regionis aeris, & incipit *media regio aeris*, & ab hoc termino protenditur ad alium terminum, intra quos coguntur nubes, & generantur pluvix. Totum denique aeris residuum, quod supra jam designatam mediam aeris regionem extollitur, & usque ad concavam ignis elementaris superficiem porrigitur, constituit *supremam aeris regionem*. Insuper istæ regiones aeris nedum distinguuntur secundum locorum differentiam & situm, sed etiam secundum accidentales quasdam affectiones, quia suprema aeris regio ob ignis elementaris viciniam summè calida & sicca est. Infima aeris regio partim calida est, & partim frigida; frigida quidem ex propinquitate aquæ & terræ, calida vero ob reflexionem caloris & luminis solaris; media autem regio aeris absolute frigida est, ut constat ex jugis alpium, in quibus nix per totum annum manet, & in eo frigore perpetuo durat; hinc oritur quæstio, unde mediæ aeris regioni obveniat tanta, tamque diuturna frigiditas, cum tamen sit proximior igni elementari, quam infima aeris regio, & e contra sit remotior à terra & aqua frigidis elementis? Hujus quæstionis resolutionem dabit sequens

28 **ASSERTIO.** Mediæ aeris regioni obvenit sua frigiditas ex duplici causa, una positiva, & altera negativa. ita Doctor subtilis in 2. dist. 17. q. 2.

*Probat*ur: Causa positiva frigiditatis mediæ aeris regionis est, quia vapores aquei frigore præditi, ex quibus nubes, & pluvix fiunt, in media aeris regione manere solent, unde suum frigus continuo illi parti aeris impertiendo, eam cæteris frigidiorum reddunt; causa verò pri-

vativa est duplex, distantia nimirum ab ignis elementaris fervore, & distantia à reflexione caloris & luminis solaris, quibus insuper annectitur Antiperistasis, quia aer ex prædictis causis refrigeratus, cum ex utraque parte superiori & inferiori calida obsideatur, per Antiperistasin adhuc magis frigescit: Ergo.

*Obijci*tur I. Ad mediam aeris regionem ascendunt vapores actu calidi; caloris enim vi sublevantur, & ex alia parte aer suapte naturæ est calidus: ergo calore suo obstabit, ne vapores ad nativum frigus redeant, ac mediam aeris regionem refrigerent.

Resp. Neg. conseq. Quia illi vapores, cum sint substantialiter aqua, virtute propria nativam frigiditatem acquirunt, nec aer mediæ regionis valet illam dimanationem impedire, quia vires suas habet valde retractas, cum frigidatus sit per prævios vapores, unde potius confert ad infrigidandum alios illos successivè ascendentes.

*Obijci*tur II. Evenit interdum, ut aer maneat serenus ad tres, vel quatuor menses absque aliqua nube: ergo saltem eo tempore nequit dici illum aerem frigescere à vaporibus illuc ascendentibus, nec ibi commorantibus, nam omnes supponuntur dissoluti.

Resp. Licet tali tempore illa regio non adeo frigescat, friget tamen alijs de causis jam assignatis, ac etiam nivibus montium illam regionem attingentium jugiter permanentibus, ac etiam servat frigus antea conceptum ex vaporibus jam dissolutis.

Dices: In altissimis montibus liquæfiunt nives: ergo ibi interdum est calor, & consequenter etiam in mediâ regione aeris.

Resp. Montes, in quibus in vere liquantur nives, secundam aeris regionem verticibus non penetrare, vel eam solum attingere in infima parte, ad quam cum possit eo tempore aliquantulum reflexio caloris & luminis solaris pervenire, hinc quoque hæc de causa potest talem participationem calorem, qualis sufficit ad liquefactionem nivium ibidem existentium; alioquin in altissimis montibus, qui verticem extollunt ad secundam aeris regionem, nives perdurant per totum annum, nec liquefiunt.

QUÆSTIO VI.

De Meteoris Aëreis.

Nota, Meteora aërea communiter ab Authoribus recenseri sequentia, ni-

mirum Ventos, Iridem, Galaxiam, Parelium, Voraginem, seu Hiatum, Virgas, Coronam &c. itaque

I. *Ventus* ab aliquibus definitur, quod sit aer agitatione commotus, alij dicunt, ventum esse vaporem aqueum tenuiorem & subtiliorem commotum; Aristoteles verò 2. Metheor. cap. 4. definit ventum, quod sit *Multitudo quaedam sicca ex terra exhalationis mota circa terram*. Hinc cum in clyto Scotista Angesto lib. 2. pag. 82. dicendum, materiam venti esse posse aerem commotum, vaporem aqueum, & exhalationem terrestrem indifferenter. Ratio est, quia ventus non est, nisi corpus tenue & rarum primario lateraliter motum circa terram; sed contingere potest primum lateraliter motum circa terram esse aerem, vel subtilem vaporem, aut etiam exhalationem: ergo ventus potest esse vel aer, vel vapor, vel exhalatio lateraliter mota circa terram. Præcipua autem causa agitationis & commotionis venti in aere est cælum per sua sydera, & influentias occultas, quia Astrologi dicunt, Jovem aquilonares ventos suscitare, Martem australes, Solem orientales, & Lunam occidentales. Ventorum sunt numero *Triginta duo*; principales tamen sunt quatuor à quatuor mundi partibus flantes, nimirum *Eurus* der Ost-Wind ab Oriente, *Zephyrus* der West-Wind ab Occidente, *Auster* der Sud-Wind à Meridie, & *Boreas* seu *Aquilo* der Nord-Wind à Septentrione. Venti septentrionales sunt frigidissimi & sicci, quia per loca nivosa & frigida migrant, unde & serenitatem inducunt, quia sua frigiditate & siccitate nubes dissipant, & earum humiditatem; australes econtra sunt calidi & humidi, quia per mare & loca calida & humentia ad nos trajiciunt, unde & nubes cogunt, & pluvias inducunt. Orientales sunt calidi & sicci propter solis præsentiam, ac ejus prædominium in his regionibus; Occidentales econtra sunt frigidi & humidi opposita de causa.

31 II. *Iris* definitur ab Aristotele 3. Metheor. quod sit *Arcus discolor apparens ex receptione & reflexione luminis solaris in nube rorida*. dicitur 1. *Arcus*, quia figura circularis per modum arcus est de ratione iridis, & per hoc distinguitur ab alia imagine in aere apparente cum eisdem coloribus, sed in directum porrecta, non in arcum curvata & ideo appellatur *virga*, de qua postea. Dicitur 2. *discolor*, quia iris, quæ à sole efficitur, semper diversis apparet mixta coloribus; sunt autem præcipue tres colores, nimirum *Puniceus*, qui in parte exteriori & superiori arcus apparet, *Viridis*, qui in medio semicirculo totius arcus apparet, & *Purpureus*, qui in infima parte interiori arcus cernitur;

hæc autem colorum diversitas oritur ex varia commixtione luminis solaris cum nube. Hinc dicitur 3. *Apparens*, quia colores iridis non sunt veri, sed apparentes tantum, siquidem non proveniunt ex varia mixtione primarum qualitatum, nam in iride talis qualitatum mixtio non reperitur. Dicitur 4. *Ex receptione, & reflexione luminis solaris*, ut insinuetur ejus causa effectiva, nam iris sic multicolor est solis effectus, qui etiam simul seu eodem tempore, in diversis tamen sitibus plures potest irides causare, sicuti experientia attestatur. Dicitur 5. *in nube rorida*, per quas particulas causa materialis exprimitur, seu subjectum, in quo formatur imago iridis, nimirum nubes, non quæcunque, sed rorida, talis nimirum, quæ in aquam stillicidijs dissolvi incipiat, ac taliter disposita, quod ex anteriori parte, quæ nos respicit, sit concava, ut sub tali figura facilius radios solares excipiat, sitque perspicua, ut facilius lumen recipiat, ex parte verò posteriori scilicet à tergo, sit opaca, ut more speculi lumen repercutiat, & reflectat. Ex quibus deducitur, iridem etiam ante diluvium jam effulxisse, quia habet causas naturales, scilicet solem, ac nubem roridam, quæ utique etiam ante diluvium extiterunt. Neque oppositum ullò modo ex Genesis 9. deducitur; ait enim ibi DEUS ad Noë: *Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fæderis inter me, & inter terram, cumque obduxero nubibus cælum, apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fæderis mei vobiscum*. Sanè ex his verbis nequaquam deducitur, iridem non fuisse ante diluvium, sed solum ante diluvium non fuisse signum non futuri diluvij, sicuti postea fuit, & est post diluvium ex institutione Divina; neque fuisse ut signum recordationis initi fæderis, ut postea fuit; siquidem iris non significat naturaliter non futurum amplius diluvium, sed ex beneplacito & Institutione Divina; nam iris ante pluviam apparens naturaliter tantum significat pluviam mox futuram; post pluviam verò apparens denotat pluviam cessaturam.

III. *Via lactea*, græcè *Galaxia* est circulus in cælo apparens superius totus candidus instar lactis, quæ tamen non est propriè Metheorum, sed juxta communissimam Doctorum est pars circularis cæli stellati, plurimis & minutissimis respectivè stellulis conferta, lucens luce ob earum parvitatem adeò confusa, seu potius albâ, ut à nostris oculis minimè discerni queant.

IV. *Parelius* est imago solis expressa in nube collateralis, veluti in aqua limpidâ cernitur alicujus imago; ut verò nubes expressam referat solis imaginem, debet

bet esse situata, non infrà solem versùs terram, nec è regione, sed ad latera, scilicet vel ad austrum, vel ad aquilonem in conveniente distantia; debet item esse rorida, & versùs solem perspicua, & ex altera parte opaca, ut solis imaginem in parte anteriori receptam reflectere possit; & si contingat, solem ex utroque latere nubes habere in consimili dispositione & distantia, & situ, tres apparebunt soles, unus realis & verus in suo orbe, qui nempe existit in medio, & alij duo in nubibus vicinis, & defacto tres soles sæpiùs visi sunt, ut Historici referunt.

V. *Virga* sunt radij solares penetrantes nubem difformiter densam & raram, in terram rectè protensi, qui quandoque diversos colores referunt propter variam nubis dispositionem, & quia plures apparere solent, idèò plurali nomine dicuntur *Virga*, quia imaginem virgarum exhibent.

VI. *Halo* seu *Corona* est circulus quidam apparens circà solem, lunam, aliàque astra, expressus in aere, incidentiâ luminis ab astro in vaporem dispositum, & pro ejus dispositione varios sortitur colores. Dicitur autem *Corona*, vel *Area*, à figura, quia nimirum sydus ex omni parte ambit; frequentius autem apparet corona sub luna, quàm sub sole, quia fervore solis vapor aut exhalatio circumfusa faciliter dissipatur; si densus sit ille circulus, & pallidus, prænuntiat pluvias; si rubeus, ventos, si candidus, serenitatem; unde illud carmen: *Pallida luna pluit, rubicunda flat, alba serenat.*

VII. *Hiatus*, & *Vorago* est nubes vel exhalatio terrea, noctu in sublime erecta, in medio quidem densior, & obscurior, per circuitum autem rarior, & idèò penetrante luce astrorum clarior; unde similitudinem foveæ exhibet, si sit magna, dicitur *Vorago*; si sit parva, appellatur *Hiatus*.

QUÆSTIO VII.

De Elemento Aquæ.

33 *Nota I.* Elementum aquæ in duas præcipuè partes dividi posse, scilicet in aquam *Marinam*, quæ terram circumdat, & dividit, & in aquam *fluviale* & *fontanam*, quæ ex cavernis terræ foras erumpit. *Mare* est universalis congregatio aquarum, & est quintuplex: Primum dicitur *Oceanus*, quod est mare maximum totam terram ambiens, unde vocatur *Oceanus Orientalis*, *Occidentalis*, *Atlanticus*, *Æthiopicus*, & *Germanicus*. Secundum vocatur *Mare Mediterraneum*, fluens in

Tract. IV.

ter Hispaniam, & Mauritaniam, Africam & Europam. Tertium dicitur *Mare rubrum* inter Ægyptum & Arabiam interfluens. Quartum vocatur *Mare Persicum* inter Persiam, & Arabiam ex altera parte interluens. Quintum appellatur *Mare Caspium*, quod est in Asia, à Caspijs & Hircanis montibus, quibus cingitur, sic appellatum.

Nota II. Flumina & fontes habere suam originem ex mari, quod per subterraneos terræ cuniculos se intrudens, fluminibus copiosas aquas subministrat; quia nisi adesset inter mare & flumina hæc mutua aquarum communicatio, certè mare nimis exeresceret, cum tot flumina in illud se exonerent. Addunt Cosimbricenses, DEUM ab initio in segregatione illa aquarum, partem unam aquæ per subterraneos meatus distribuisse, partem aliam in cavitatè illa terræ, ubi modò reperitur mare, collocasse; idèò flumina ab initio sumpserunt originem ab illâ aquâ, quæ fuit in subterraneis meatibus, postea aqua maris in ejus locum successivè sese insinavit. Ex quibus patet, quomodò sit verum illud dictum Ecclesiastis 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat, ad locum, unde exeunt, flumina revertuntur, ut iterum fluant;* Omnia enim flumina à mari originantur, sive mediatè, quatenus ex mari attrahuntur vapores, qui in pluviam conversi causant torrentes, & fontes, adaugent fluvios, & terra è mari aquas in suis visceribus sugit tanquam spongia; sive immediatè, cum in subterraneos meatus & specus sese intrudit. His notatis quæritur: An terra sit altior mari, vel mare sit altius terrâ? hoc est, an in eorum separatione ab initio mundi facta, DEUS Angelorum ministeriò magnam terræ partem extulerit in aliud latus, & in illam intercapedinem immiserit totam aquam, ita ut terra detecta sit altior mari? An verò globum aquæ in alium locum collocarit ex una parte relinquendo terram discooperatam juxta priorem statum, ita ut altior sit aqua, quàm terra?

ASSERTIO. Terra secundum planam superficiem non est depressior aquâ, sed saltem æqualis; ac secundum montes terra est altior aquâ. Ita Scotus in 2. d. 17. q. 2. Aversa, Molina &c. idem docent SS. Patres quamplurimi apud Mästrium cit. quæst. 4. de cœlo, articulo 1.

Probatur Assertio quoad I. partem, quod terra secundum planam superficiem non sit depressior aquâ; tum ex S. Scripturâ Psalmo 23. dicente: *Ipse (nimirum DEUS) super maria fundavit eum*, intellige, orbem terrarum, & Psalmo 32. *Congregans sicut in utre aquas maris, ubi utrem*

35

utrem appellat cavitatem & intercapedinem illam terræ; & Psalmò 106. *Qui descendunt mare in navibus*, si enim homines descendunt in mare, mare non erit altius terrâ. tum ratione: quia aqua ex propria natura deorsum tendit, & æqualiter secundum omnes partes quærit à centro distare: ergo si aqua secundum aliquam partem esset altior terrâ, deberet se super terram diffundere, illamque operire; non enim probabile videtur dictum illorum asserentium, aquam sursum à DEO detineri propter bonum universi, nec ob id violenter quiescere, quia hæc detentio est conformis inclinationi naturæ universalis, quæ magis intendit bonum commune, quàm particulare. Non valet hoc dicere, quia sic admitteretur continuum miraculum absque necessitate, cum potuisset DEUS aliò mediò consequi suum finem, propter quem voluit terram detegere aquis, nimirum faciendo, ut aqua non sit altior terrâ, sicuti factum esse dicimus: Ergo.

36 *Probatur Assertio quoad II, partem*, quòd terra secundum montes sit altior aquâ; Tum quia in Oceano multæ elatæ Insulæ conspiciuntur suprâ aquas: ergo terra secundum montes est altior mari; tum quia flumina per imas valles ut plurimum, pronò & naturali motu decurrunt ad mare, & multa intrant in mare per spatium 40. milliarium; si autem mare esset altius terrâ, non descenderent, sed ascenderent contra naturalem eorum gravitatem; tum quia naves etiam cæteris paribus non velocius ad terram perveniunt, quàm è terra discedant, & tamen si aqua esset altior quòcunque monte, deberent tunc naves difficillimè ad altum mare accedere, & facillimè recedere, quod est contra experientiam: ergo cum ex terra & aqua unus conficiatur globus circa centrum universi, sequitur, quòd aqua ex se æqualiter secundum omnes partes distet à centro (nisi ab extrinseco aliter eveniat, ut in tempestatibus, in fluxu & refluxu maris &c.) & consequenter, quia terra in planitie, quantum potest, se conglomerat circa centrum, hinc quoad has partes possunt aqua & terra æquales ferè dici in altitudine, & excessus potius erit in terra, quàm in aqua, saltem ut plurimum; non enim negamus, posse aliquam terræ partem inveniri, quæ sit depressior aquâ, & per quendam marginem vel naturalem, vel artificialem contineatur aqua, ne obruat terram illam; at in montibus terra est altior, unde absolutè debet dici, quòd terra sit altior aquâ & mari.

37 *Obijcitur I. Ex S. Scriptura; Psalmò 68. dicitur: Veni in altitudinem maris. item Ps. 103. super montes stabunt aqua. Rursus Proverb. 8. Quando certâ lege &*

gyro vallabat abyssos, quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos. Jerem. 5. Posui arenam terminum mari præceptum sempiternum, quod non præteribit: Ergo mare videtur esse altius terrâ.

Resp. Cum Mastrio, per altitudinem maris intelligi vel profunditatem maris juxta figuram Grammaticorum, vel recessum à littore, qualiter illud intelligi debet Lucæ 5. *Duc in altum.* Ad 2. Textum dicit Thomas Le Blanc in ejusdem expositione, quòd per *ly stabunt aqua*, intelligi debeat, *steterunt aqua*, quia *ly stabunt*, licet in Hebraico sit verbum futuri temporis, tamen futurum apud Hebræos sæpè habeat vim præteriti, præsertim, quando præcedit præteritum, ut sit hoc locò; itaque tempore diluvij super montes steterunt aquæ, siquidem tunc *quindécim cubitis altior fuit aqua super montes*, Genesis 7. Noster Lyranus autem hunc versum: *Super montes stabunt aqua*, ait intelligendum esse de aquis pluvialibus, quæ generantur in nubibus, secundum quod dicit Job: *Qui ligat aquas in nubibus suis*; nubes autem generantur super cacumina montium. Reliqui textus explicari solent de cavitatibus & foveis terræ, tertiâ die creationis mundi à DEO factis, in quibus aquas reclusit, ita ut terra, sive arena sit terminus aquarum, & in hoc laudatur Potentia Divina.

Obijcitur II. Grave est talis naturæ, quòd petat esse circa centrum æqualiter quoad pondus, ita ut si ex una parte est gravius, & ex altera levius, secundum partes graviores petit esse propinquius centro universi, quàm secundum partes leviores: Ergo cum globus iste terraqueus sit levior ex parte aquæ, & gravior ex parte terræ, secundum partem aqueam magis distabit à centro universi, quàm secundum partem terream, & consequenter aqua erit altior terrâ.

Resp. Neg. conseq. quamvis enim globus iste terraqueus sit levior in parte aquea, non tamen ob id debet esse elevatior parte terreâ, quia idem omnino permansit centrum gravitatis universi post segregationem ac prius, siquidem in segregatione illa aquarum non fuit tota terra in unum latus solum delata, & in aliud latus aqua totaliter reducta, sed in diversis partibus aqua simul & terra permixta fuit, ideòque punctum illud terræ, quod prius tanquam centrum erat compenetratum cum centro universi, adhuc erit centrum gravitatis totius globi saltem physicè, licet non mathematicè, quia respectu totius globi non adest notabilis diversitas in gravitate.

Obijcitur III. Ecclesiastis 1. Omnia flu- 38
mina

mina intrant in mare, & ad locum, unde exeunt, revertuntur; flumina autem ut plurimum ex altissimis montium jugis emanant: ergo mare erit altius, quam montes. Prob. conseq. quia Aqua naturaliter descendit, & quando ascendit, hoc fit, quia prius descendit: ergo si in montes per occultos meatus ascendit, prius à mari debet descendere: ergo mare erit altius omni monte.

Respondetur. Neg. utramque conseq. quia causa attrahens Aquas sursum usque ad montes, non est altitudo maris, sed alia assignari solent, quæ licet non in omnibus verificentur, sufficit tamen, quod in aliquibus locum habeant. Prima causa est ipsa terra sicca; terra enim & omne corpus bibulum ad se trahit corpora humidiora. Secunda causa assignari solet virtus solis & astrorum, sicut enim in animalibus ab officina sanguinis, quæ est in medio corpore, sanguis nullâ habitâ ratione suæ gravitatis sursum & deorsum per venas dispergitur, ita terra multis canalibus aquâ plenâ est prædita tanquam venis, & qua per virtutem solis & Astrorum, nullâ habitâ respectu suæ gravitatis sursum attrahitur ad terram & montes, & per varia loca in superficie terræ dispergitur propter mixtorum præsertim viventium conservationem. Tertia causa est vapor & ventus subterraneus in specubus subterraneis inclusus, quandoque etiam ignis in cavernis terræ existens, qui aquas intus terram existentes valde agitant, sursum pellunt, & foras faciunt erumpere. Ex his

39 *Infertur I.* Mare seu aquam marinam habere salsedinem, uti experientiâ constat, non tamen ab intrinseco tanquam proprietatem inseparabilem, sed ab extrinseco, tanquam accidens separabile, quia varijs modis haberi potest ex mari aqua dulcis, nimirum si aqua maris colatur per arenam, si vas cereum benè occlusum in mari immergitur per poros ceræ percolatur aqua, & dulcis efficitur; idem evenit in fluvij à mari trahentibus originem, &c. ergo dicendum, salsedinem aquæ marinæ competere ab extrinseco, & esse quidpiam eidem adventitium crassius & corpulentius, nam partes extractæ sunt subtiliores, & econtra quæ remanent, sunt grossiores, illæ sunt dulces, istæ salsæ; hinc aquæ maris sunt grossiores, quam fluviales propter salsedinem. Causa autem, quod aqua marina sit salsa, est multiplex, nimirum primò ardor solis, qui aquam marinam coquit & efficit, ut illud, quod in ea tenuè est, exhalet, terrestre autem & adustum permaneat, quod ulterius patet ex eo, quod aqua maris in superiore superficie multò sit salsior, quam in imo fundo, quia teste Aristotele summa pars magis à sole aduritur. Secundò causa salsedinis

maris est multitudo exhalationum terrearum siccarum & adustarum, ex mari evaporantium, vel etiam à ventis in illud delatarum. Tertiò credibile est, quod Author naturæ DEUS ab ipso mundi Exordio in fundo maris multas & magnas salis mineras posuerit ob bonum universi, & interventu ex eis provenientium multarum exhalationum adustarum salsedinem aquis marinis indiderit; expediebat enim aquam marinam esse salsam tum ad nutriendam ingentem piscium multitudinem, ad quod aqua salsa est valde idonea, tum ad Aquis marinis majorem spissitudinem & gravitatem conciliandam, ut majora navium pondera ferre possint, tum ad putredinem præcavendam.

Infertur II. Fluxum, & Refluxum 40 *Maris,* per quem nimirum quandoque accedit ad terram, & quandoque ab ea recedit, & refluit, provenire à causa cœlesti juxta Scotum in 2. dist. 14. quæst. 3. nimirum à luna; hæc enim humidis præest; unde conchilia & humores in corpore augentur, & minuantur juxta varias conjunctiones & oppositiones lunares; tum quia ille æstus, seu fluxus, & refluxus maris variatur juxta lunæ motum; nam sicut luna circumlarem motum suum explet spatiò viginti quinque horarum, ita æstus maris non incipit denuò nisi post viginti quinque horas, & quidem juxta Doctorem subtilem cit. æstus, seu fluxus & refluxus maris causatur à luna per motum localem; nam super quamcunque regionem elevetur luna, aqua maris ascendit directè tanquam versùs causam, sicut ferrum à magnete localiter movetur & attrahitur. Quia verò fluxus & refluxus maris diversimodè contingit, hinc dicendum, ad eundem etiam concurrere situm maris, depressionem vel altitudinem littorum, fundum maris, concursum & aspectum aliorum astrorum, flatus ventorum magis in una regione flantium, quam in alia &c.

Infertur III. Causam, quod aliquæ aquæ 41 fluviales & fontanæ sint dulces, aliæ salsæ, aliæ mortiferæ & nocivæ, aliæ verò proficua & medicinales, aliæ frigidissimæ, aliæ tepidæ, aliæ ferventes, esse diversitatem terræ & influentiarum cœlestium; aqua enim in visceribus terræ commorando, & per subterraneos meatus transeundo afficitur qualitatibus & accidentibus terreis, sicut lixivium, quia est aqua colata per cineres, trahit amaritudinem cinerum, & præcipuè frigus intensum quorundam fontium provenire potest, vel quia venæ profundâ ducuntur origine, vel quia intra saxa & loca congelata fertur aqua, & ei admiscuntur nix & glacies, vel quia per venam Mercurij seu Argenti vivi aut salis nitri transit; Calor autem Thermarum provenit à subterraneis ignibus, qui per va-

rios terrarum tractus & quandoque longissimos permeant, unde & aquas calefaciunt modò magis, modò minùs juxta distantiam interceptam. Denique etiam quandoque lacus, fluvij, & fontes fluxum & refluxum patiuntur, sed propter parvitatem materiæ seu aquæ non adeò sensibilem & apparentem.

QUÆSTIO VIII.

De Metheoris Aqueis.

Nota, Metheora aquea communiter numerari sequentia, nimirum *Nubes*, *Nebula*, *Pluvia*, *Nix*, *Grando*, *Glacies*, *Ros*, *Pruina*, *Mel*, *Manna*. Itaque

42 I. *Nubes* est vapor calidus & humidus è locis humentibus terræ vel aquæ, calore vel alio solis & astrorum influxu sursum attractus ad mediam regionem aeris, ibique ab actione syderum condensatus, sicut etiam à frigore aereo istius mediæ regionis.

43 II. *Nebula* est vapor humidus & admodum spissus, & ideo ob suam gravedinem sursum non evehitur, sed infimam aeris regionem occupat, & sua caligine offundit. Hæc si ex oriente sole extenuetur & evanescat, significat futuram serenitatem; Si verò solis orientis calore vehatur in sublime, fit nubes, & plerumque in pluviam resolvitur.

44 III. *Pluvia* est nubes in aquam resoluta; si minutissimis guttis decedit, vocatur *Imber*, si grandioribus guttis, & cum impetu, vocatur *Nimbus*, si guttis mediocribus cum mediocri impetu, dicitur simpliciter *Pluvia*. Diversitas illa guttarum oritur præcipuè ex majori propinquitate vel distantia nubis cadentis, quò enim elevatior est nubes, eò in minutiores secatur partes propter diuturnam aeris divisionem. Porro *Diluvium particulare* potest quidem accidere naturaliter ex peculiari quodam astrorum concursu magnam vaporum copiam attrahentium; ac *Diluvium universale* non nisi supernaturaliter provenire potest; quamvis enim ab Authore naturæ potuissent corpora cœlestia produci tantæ activitatis, ut incerto concursu possent diluvium universale cau-
lare, non tamen videtur consonum Divinæ Providentiæ, ut agentia ad conservationem universi constituta, qualia sunt corpora cœlestia, ipsius ruinam & totalem destructionem moliantur. Unde Diluvium universale tempore Noe fuit supernaturaliter à DEO inductum in pœnam peccatorum totius mundi; *Omnis quippe caro corrumperat viam suam super terram.*

Genesis 6. Tandem quod refertur, quandoque lac & sanguinem cum pluvia decidisse, non est intelligendum de vero lacte & sanguine, sed solum quoad colorem, & hoc contingere potuit, vel quia terra, è qua vapores à sole fuerunt extracti, erat his coloribus vel liquoribus imbibita, vel quia ex peculiari syderum actione, & variarum exhalationum permixtione colores illi fuere producti; quandoque in pluvia deciderunt ferrum & lapides, quod etiam astrorum influxibus adscribi solet propter admixtionem terrestrium halituum cum vaporibus, vel vento ex alijs locis in altum elatos lapides, & deinde aliorum delatos in terram decidisse; quandoque in pluvia deciderunt ranæ, mures, & pisciculi, non solum quia vi turbinis & ventorum potuerunt à terra in altum attolli, sed etiam quia in nubibus poterant generari virtute solis, cum sint animalia ex putri generabilia. Denique quandoque carnes & animalia perfecta in pluvijs deciderunt, quòd solum vel vi Dæmonum, vel ventorum accidere potuit; non enim influentiæ cœlestes possunt animalia perfecta generare, ut jam diximus supra.

IV. *Nix* est aqua rara & alba genera-
ta ex nube in media regione aeris, vehementiori frigore priùs congelata, quam in pluviam resolvatur. Color nivis est albus; cujus albedinis causa potissima est frigus intensum in media regione aeris; sicut enim calor est causa nigredinis, ita frigus est causa albedinis. Hinc habitantes in regionibus frigidis sunt albi; habitantes verò in locis calidis sunt nigri.

V. *Grando* est nubes in pluviam con-
creta, quæ antequam terram contingat, congelatur, generatur autem grando in media regione aeris, & etiam in infima; quando grando est parva, habet figuram rotundam; ac quando est grandis, multos angulos continet, & est aspera.

VI. *Glacies* est aqua excedente frige-
re in stagnis, fontibus, fluvij, vel mari congelata, accedentibus terreis vaporibus eidem semper permixtis.

VII. *Ros* est Aqua ex vapore admo-
dum subtili modicè elevato intra infimam aeris regionem resoluta, insensibiliter ferè decedens super terram, ibique in guttulas collecta.

VIII. *Pruina* est Aqua ex simili vapore
modicè elevato intra infimam aeris regionem, antequam resolvi possit in rorem, circumstanti frigore congelata, & super terram decedens instar nivis.

IX. *Mel* est liquor viscosus & dulcis,
generatus ex vapore tenui, unà cum partibus terræ subtilioribus elevatis & invicem permixtis, decedens super herbas, flores, arbores ac terram, atque inde exceptus ab Apibus, in sua alvearia deportatur, alteratur,

ratur, & magis excoquitur. In quibusdam autem regionibus tantâ copiâ defluit, ut etiam manu colligi & velci possit, cuius testis est historia Jonathæ 1. Reg. 14.

51 X. *Manna* est similis liquor prædulcis candidus, paulò solidior melle, generatus ex vapore tenui, non multum humido; attamen *Manna*, quod olim DEUS miraculosè pluit in deserto filijs Israel, erat ab hoc utique specie distinctum.

QUÆSTIO IX.

De Elemento Terra.

52 *Nota I.* Globum terraqueum, seu ex terrâ & aquâ compositum esse in medio mundi constitutum juxta supradicta, esseque figuræ sphaericæ seu rotundæ, quamvis non undequaque perfectæ; cuius ratio est, quia signa cœlestia prius oriuntur orientalibus populis, quàm occidentalibus: ergo globus iste est rotundus ab Oriente in Occidentem, & vice versa ab Occidente in Orientem. Accedit, quòd omnia gravia tendant deorsum, & quærant semper, si non sint impedita, æqualiter à centro distare: ergo cum terra & aqua sint corpora gravia, quærunť circa centrum in unum conglobari, quamvis propter vastitatem hujus molis non percipiatur tam sensibilibiter hæc rotunditas, imò multis in locis appareat terra plana.

53 *Nota II.* Globum hunc terraqueum non moveri juxta jam supradicta, sed immobiliter in medio universi consistere; cœlos autem circâ terram circulariter moveri. Quia verò in cœlis juxta dicta in priori disputatione dantur *quinque Zone*, sic totidem dantur in terra illis correspondentes, & directè illis suppositæ, nimirum *una torrida* correspondens *Zone* cœlesti inclusæ intra duos Tropicos, & *duæ Zone temperata*, & *duæ frigida*, quæ omnes inhabitantur defacto ab hominibus, uti constat per experientiam ijs, qui totum Orbem peragrârunt, & enavigârunt; unde dantur *Antipodes*, homines nimirum, qui terram adversis ad nos vestigijs premunt.

54 *Nota III.* Terram dividi in quatuor Partes Principales, nimirum in *Europam*, *Asiam*, *Africam*, & *Americam*. *Europa* continet in se sequentia Regna & Provincias, nimirum Lusitaniam, Hispaniam, Galliam, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Belgium, Germaniam, Helvetiam, Italiam, Campaniam, Bohemiam, Daniam, Norvvegiam, Sueciam, Lithuaniam, Livoniam, Curlandiam, Prussiam, Poloniam, Hungariam, Trans-

sylvaniam, Walachiam, Moldaviam, Croatiam, Bulgariam, Serviam, Romaniam, Græciam, Russiam, Tartariam minorem &c. Insulas habet Islandiam, Frislandiam, Groenlandiam, Selandiam, Insulas Flandricas, Canarias, Baleares, Sardiniam, Corsicam, Siciliam, Maltam, Cretam, Rhodum, Cyprum &c. *Asia* continet quinque Imperia, nimirum Turcicum, Persiam, Tartariam Magnam, Chinam, & Indiam. Insulas habet Japoniam, Manilam, Moluceas, Philippinas, Nova Zembla, &c. *Africa* comprehendit sequentia Regna & Provincias, nimirum Ægyptum, Barbariam, Tripolim, Marocco, Algier, Biledurgerit, Mauritaniam, Æthiopiam, Congo, Monemotapa, &c. Insulas numerat de Ascensione, S. Thomæ, S. Helenæ, Madagascar, Zocotora &c. Denique *America* continet in se Novam Franciam, Virginiam, Floridam, Novam Granatam, Novam Hispaniam, Novam Galliciam, Brasiliam, Regnum Peruanum &c. Insulas numerat Hispaniolam, Terram Novam, Californiam, Cubam, Jamaicam, &c. Ultimò Terra dividitur in Planitiem, Montes, & Insulas, ubi quæri solet, quando fuerit hæc facta divisio, & quidem præcipuè de montibus? Quidam enim originem montium adscribunt influxibus Cœlorum, quidam aquis diluvij, alij ventis & terræ motibus. Nostra sit

ASSERTIO. Montes jam extiterunt ante Diluvium. Ita S. Damascenus 2. de fide, cap. 9. & 10. Connimbricenses, Amicus, Aversa, Mastrius, & alij communiter.

Probatum: Quia non est verisimile 55 tot sæculis diluvium præcedentibus, terram sine montibus fuisse, cum montes valde conferant tum ad ornatum terræ, tum ad commoditatem viventium; montes enim præcipua flumina producant, cœercent ventorum & aquarum vim, & in ipsis mineralia generantur. Deinde Psalm. 89. significatur, montes ab initio extitisse: *Priusquam montes fierent, aut formarentur terra & orbis*. Idem colligitur ex Proverb. 8. *Necdum montes gravi mole constiterant, & ante omnes colles ego parturiebar*; & Genesis 8. dicitur, Arcam post diluvium quievissè super montes Armeniæ. Denique non videtur, omnes montes à causis naturalibus fuisse productos, nam adhuc indies de novo generarentur montes, si Cœli, vel aliquid aliud virtutem montes producendi habuissent, quare ab initio à DEO fuerunt formati juxta S. Damascenum citatum, doceantem, terram ab initio fuisse perfectè sphaericam aquis circumdatam, quia verisimile est, tunc DEUM creâsse elementa in statu connaturali; at tertiâ die, quando aquas à terra segre-

gavit, illas in locum unum recludendo, & cavernas ac valles effodiendo, in quibus nunc existunt aquæ, terram, quam abstulit, in unum latus aggregavit Angelorum Ministeriò, & ex illa formati tunc sunt montes. Ex quo etiam

56 *Infertur*, quòd, licet tota terra possit dici *Insula*, quatenus est aquis circumdata, propriè tamen *Insulæ* dicantur partes quædam terræ, avulsæ à continenti, & aquis circumseptæ, quarum aliqua potuerunt quidem progressu temporis etiam post diluvium aliquò casu fieri, nimirum terramotu, inundatione, vel per artem & laborem hominum, ita ut ubi prius erant *Beninsula*, id est, ex aliqua parte continenti, nimirum terræ conjunctæ, deinde separatae, & *Insulæ* evaserint, sicut aliqua, quæ prius erant segregatae, postea fuere unitæ, ut refert Plinius lib. 2. cap. 39. universaliter tamen ab initio fuerunt à DEO factæ in illa segregatione aquarum; non enim cavitates illas ubique æquales DEUS effodit, sed montes, rupes, valles & planities in illa intercapedine confecit, quâ ratione fundus maris est valdè inæqualis; unde *Insulæ* non sunt, nisi excelsi montes, vel propè superficiem maris, vel ultra superficiem è fundo emergentes; imò quædam *Insulæ* dicuntur de novo in mari surrexisse, quod quidem contingere potuit vi cujusdam terræ motus.

QUÆSTIO X.

Et Ultima.

De Metheoris Terreis.

57 *Nota*, Inter Metheora terrea communiter recenseri sequentia, nimirum *terramotus, lapides, mineralia, & Metalla*. Itaque

I. *Terramotus* sunt, quando terra agitur modò ad dexteram, modò ad sinistram, quandoque verò dividitur in duas partes, vel in plura foramina perforatur, quandoque præcipitatur in profundum, &

contra quandoque sursum pellitur & elevatur. Causa horum motuum præcipua est exhalationum terrearum ingens copia in cavernis & visceribus terræ inclusarum, & foras exire contendentium; nihilominus quandoque etiam ignes subterranei, aer, venti & aquæ intra terram existentes ingentes commotiones subitè terram efficiunt, & ingentem mugitum, seu terribilem sonum edunt.

II. *Lapides* generantur ut plurimum 58 ex vapore aqueo & halitu terreo; subinde etiam ex aqua, & quandoque in visceribus animalium gignuntur lapides. Causa verò efficiens lapidum sunt astra, exceptis lapidibus, qui generantur in animali, quod dici poterit generare lapidem in renibus. Proprietates lapidum sunt, quòd quidam morbos inducant, quidam verò morbos expellant; item quòd lapides non liqueant, nec malleò distendantur, sed potius frangantur, & in pulverem reducantur.

III. Mineralia terræ sunt varia, vide 59 licet *Sal, Sulphur, Alumen, Scoria, Arsenicum, Bitumen &c.* Quæ mediant quasi inter lapides & metalla, & ex utrisque aliquid participare videntur, nihilominus sunt essentialiter ab illis distincta.

IV. Metallorum materiam proximam Aristoteles 3. Metheor. cap. ult. docuit esse vaporem humidum exhalationi admixtum, seu mixturam vaporis & exhalationis, quæ dici poterit *succus Metallicus*. Nunc verò Chymistæ seu Chymici volunt materiam proximam metallorum esse Sulphur & Argentum vivum; causa verò effectiva sunt sydera. Metallorum species communiter septem assignantur, videlicet *Aurum, Argentum, Æs, Stannum, Ferrum, Plumbum & Argentum vivum*. Hæ species sunt inter se essentialiter distinctæ ob valde magnam accidentium, quæ habent, dissimilitudinem. Proprietates Metallorum sunt, quòd liqueant, & sint malleis ductilia ad differentiam lapidum, qui nec liqueunt, nec malleis duci possunt. Hæc de Metheoris ad Laudem & Gloriam DEI Omnipotentis, omnium Metheororum primi Authoris scripta sufficiant.

IN DUOS
ARISTOTELIS LIBROS
DE
GENERATIONE,
ET
CORRUPTIONE,
DISPUTATIO I.

De Primis Qualitatibus.

Cum Generatio non fiat sine prævia alteratione, alteratio verò præcipue exerceatur inter primas qualitates, in quo exercitio intervenire solent actio & reactio, idcirco antequam agamus de ipsa generatione in se, prius tractandum erit de primis qualitatibus, de actione & reactione, & postea de alteratione. Quare sit

QUÆSTIO I.

Quomodo primæ Qualitates definiantur, & num sint formæ positivæ, & accidentales?

Nota, primas qualitates communiter poni istas quatuor, nimirum calorem, frigus, siccitatem & humiditatem, quas singulas Aristoteles 2. de Generatione 8. & 9. definivit in concreto in hunc modum: *Calidum est*, quod congregat homogenea, & segregat Heterogenea; *Frigidum est*, quod congregat homogenea & heterogenea. *Humidum est*, quod facile terminatur terminò alienò, difficulter propriò. *Siccum est*, quod facile terminatur terminò propriò, difficulter alienò. Et licet communis sit sententia, quod calor, frigus, siccitas, & humiditas sint formæ positivæ, tamen Cardanus hoc de solo calore & humiditate admittit, frigus verò & siccitatem, ait, esse duntaxat privationes & defectus, illud

caloris, hanc humiditatis, & idem de siccitate tenet Arriaga, qui etiam vult, humiditatem esse ipsammet substantiam fluidam. Ulterius movetur dubium, an dictæ primæ qualitates in omnibus corporibus sint accidentia, seu formæ accidentales?

ASSERTIO I. Assignatæ definitiones primarum qualitarum ab Aristotele rite sunt traditæ. Ita Mastrius & Bellutus disp. 1. de Generatione & Corruptione, quæst. 2. art. 2. eum alijs.

*probat*ur: In datis definitionibus reperitur genus, & differentia, conveniunt enim omnes in communi ratione qualitatis, & discrepant postmodum in sibi speciatim convenientibus. Insuper datæ definitiones dilucidè declarant naturas primarum qualitarum, & benè explicant earum passionem & effectus: ergo sunt rite traditæ. Antecedens quoad secundam partem ostenditur declarando definitiones. *Quod calidum* seu calor congreget homogenea, & segreget heterogenea, patet, dum cera liquefit; si enim in se habeat lapides & paleas simul concretas, in liquefactione lapides subsident in fundo, paleæ verò supernatant, & in medio pura remanet cera; sic etiam calor in unum cogit aurum permixtum cum alijs metallis, & ab istis illud disjungit. *Quod frigus* congreget tam homogenea, quam heterogenea, patet in aquæ congelatione, ubi videmus omnia in ea reperta, cujuscunque sint generis & conditionis, simul uniri; frigus enim habet vim condensandi, & constringendi; hinc quæcunque repe-

rit, condensat & constringit. *Quod humiditas* reddat corpus difficulter terminabile propriò terminò, & faciliter alienò, exinde patet, & provenit, quia humiditas affert corpori fluxibilitatem quandam, quæ in causa est, quòd corpus difficulter proprios terminos & figuram propriam retineat, sed faciliter figuræ corporis continentis accommodetur, ut patet in aqua contenta intra vas, vel ambitum quemdam. *Quod siccitas* econtra faciliter terminetur propriò terminò, & difficulter alienò, patet in lapide, ferro &c. & exinde venit, quòd siccitas quandam duritiem conferat & consistentiâ corpori, per quam resistit, ne alienæ figuræ accommodetur, & ita faciliter propriam figuram retinet. Et isti sunt effectus & passionēs singularum qualitatum, quæ omnia prædictæ definitiones benè exprimunt, & sufficienter dilucidant.

3 *Obijcitur* I. Contra omnes definitiones in simul: Omnis bona definitio debet dari per priora, vel si detur per posteriora, debet saltem dari per ea, quæ adhuc sunt proximiora: Ergo Aristoteles malè definivit primas qualitates per effectus, aut saltem debuisset eas per effectus primarios & proximos, quales sunt frigefacere, calefacere, humectare, & exsiccare, definivisse.

Respondetur Conc. antecedens, & neg. conseq. juxta mentem & intentionem Aristotelis, quam hic habuit; quia enim Aristoteles hic primas qualitates præcisè consideravit, ut sunt principia generationis mixtorum; hinc ut cujuslibet munus exprimeret, debuit præcisè illas declarare & explicare per illos effectus, qui in generatione mixtorum exercentur, quales sunt illi in definitionibus positi & non alij; in unoquoque enim corpore requiritur determinata mixtio & condensatio, quæ fit congregando & separando, item per terminationem proprii, & non proprii termini.

Obijcitur II. Contra definitionem caloris: Ignis calefacientis actione cera, & pix, stannum, & plumbum, si simul liquefiant, ita miscentur, ut nequeant amplius separari, sic in pharmaco plures, ac diversi liquores virtute caloris commiscantur: lac ad ignem coagulatur, & cum ipso paleæ, quòd etiam contingit in luto, dum virtute caloris durefcit. Item actione caloris vitalis in ventriculo diversa alimenta per concoctionem in chilum, & multi humores uniuntur in venis cum sanguine, qui postea frigefacto sanguine emisso separati subsidunt: ergo falsò asseritur, calori convenire, quòd congreget homogenea, & heterogenea separet.

Respondetur, posse dici, sicut calor per se habet calefacere, & tamen

quandoque per accidens refrigerat, ut contingit in antiperistasi, sic calorem habere per se heterogenea separare, sed quia aliqua sunt, quæ liquefacta maximè assimilantur in quibusdam affectionibus fluxibilitatis, liquabilitatis, & similibus. hinc ita commiscantur, ut nequeant separari, ut sunt cera, & pix, plumbum, & stannum. Unde potest dici, merùm per accidens fieri illam concretionem ob humorem glutinosum, & tenacem illorum corporum. Quando lutum calore solis durefcit, tenuiores partes resolvuntur, & sic reliquæ ob crassitiem resistunt separanti, quòd etiam contingit in lacte, quòd tamen non virtute caloris ut principalis agentis concrefcit, sed per coagulum crassum, & viscosum ipsi superadditum. Illi tandem humores non virtute caloris vitalis uniuntur, sed virtute animæ, quæ est agens primum, vel etiam humores ob angustiam venarum, in quibus humores illi detinentur inclusi. Postremò posset cum nonnullis teneri, Aristotelem per homogenea non tantum intellexisse, quæ unius sunt naturæ substantialis, sed quæ etiam in liquabilitate, vel etiam levitate, aut gravitate, aliæve simili complexione conveniunt, per heterogenea verò, quæ in his discrepant.

Obijcitur III. Calor intensus vasa vitrea, & terrea frangit, item dum glacies calore dissolvitur, in varias diffuit partes: ergo calore etiam homogenea separat. 4

Respondetur, Illos effectus, & dissolutiones provenire tantum ex rarefactione materiæ, non per se ex virtute caloris; si enim partes illæ liquefierent, statim jungerentur. Exemplum datur in castaneis, in quibus, si materia rarefcit, & extenditur, statim corticem rumpit.

Obijcitur IV. Non aliter calor homogenea congregat, nisi liquefaciendò, quòd est humidum reddere: ergo congregare homogenea, & separare heterogenea potius humido tanquam causæ proximiori, quàm calido adscribi debet.

Respondetur, licet assequatur calor hunc effectum segregandi heterogenea, & congregandi homogenea media rarefactione, ac humiditate, adhuc tamen effectum istum calori adscribi tantum, & non alijs; quia hunc effectum Aristoteles præsertim considerat ut producendum in alieno subjecto; cum ergo nequeat in alieno subjecto produci, nisi à calore, idè calori tribuitur, licet possit ab humiditate produci in proprio subjecto, in quo reperitur.

Obijcitur V. Contra definitionem frigoris: Frigus in hyeme vasa, imò saxa dirumpit, membra dissolvit, lacrymas ex oculis exprimit, & pituitam è cerebro, quæ

quæ per nares effluit, & in sanguine è venis emissio separat terrestres partes, quas in imum dejicit, ab aquosis, & biliosis, quas in summum tollit: ergo malè dicitur in definitione, quòd frigidum congreget.

Respondetur, posse frigus per accidens ea disgregare, & ita contingit in exemplis allatis; nam per accidens saxa, & vasa disrumpit, quatenus per se condensat, & constringit quasdam partes, & sic istæ ab alijs scinduntur, dum eas secum attrahere agglutinatas nequeunt. Ob dissolutionem humoris, quo invicem nectebantur, membra frigore dissolvi dicuntur; quia spiritibus, & calore ad interiora refugientibus, destituta membra rigent, & collabescunt. Lacrymæ ab oculis exprimuntur, & pituita è cerebro; quia, dum partes crassiores, & solidiores per congelationem, & condensationem comprimuntur, tunc partes tenuiores compressionem non patientes exeunt. Separatio illa partium sanguinis non videtur à frigore provenire, sed à calore insaato, quem aliquamdiu servat sanguis è veniseductus; quòd autem non separet, dum adhuc sanguis est in venis, eò provenit; quia calor est tantum instrumentum animæ, cui subservit, quæ illas partes in substantiam animalis venire intendit nutriendò. *Instas*: Si, ut dictum est, congregare convenit frigori: ergo calori convenire nequibit tanquam suo contrario. *Contra*: Congregare sola homogenea, quod soli calori convenit, & congregare homogenea, ac heterogenea simul, quod frigori convenit, non est idem effectus.

Objicitur VI. Contra definitionem siccitatis: Ignis in fornace, & ignis in concavo lunæ non terminantur se ipsis, sed configurationem recipiunt ex continente, scilicet fornace, & concavo orbis lunæ, similiter pulvis, & cinis, quæ tamen sicca sunt, difficile propriò terminantur terminò, facile tamen alienò: ergo &c.

Respondetur, Ignem ita inclusum ægrè admodum, & coactè illam figuram recipere, semperque exitum quærere, nec stabilem habere figuram, sed semper variari ratione caloris prædominantis, non verò siccitatis, quia siccitas in igne vincitur à calore omnia depascente, & in vicinam materiam se porrigente, idcirco non facile alienò terminò terminatur, sicut aqua, quæ sponte sua, & ab intrinseco alterius rei ambientis, & continentis figuram suscipit. Cinis, & pulvis, quia non sunt unum corpus continuum, sed quàm plurium corpusculorum congeries, quæ taliter disponuntur, ut ad situm alterius corporis, vel vasis accommodentur, ideo de ipsis non est difficultas; si enim

Tract. IV.

unumquodque illorum per se sumatur, aut si omnia in unam molem continuam redigantur, & concrecant, ut fit deluto, tunc propriam habebunt figuram, nec terminationem ab alio recipient.

Objicitur VII. Contra definitionem humidi: aquæ guttæ in orbem conglobantur; ergo habent proprium terminum. Quod magis patet de aqua in glaciem concreta, ac etiam quando effunditur ex vase oblongo, & concavo; retinet enim in aëre eandem figuram: ergo &c.

Respondetur, quòd guttæ aquæ interdum in orbem conglobentur, id evenire per accidens ob contrarij resistantiam, ut ab eo se tueatur; dum autem est in glaciem concreta, retinet terminabilitatem in actu primo; unde si calore solvatur, statim exibat in actum secundum. Cum tandem aqua effunditur è vase oblongo, & adhuc in aëre illam figuram retinet, etiamnum in tali statu terminata dici debet alienis terminis, scilicet terminis vasis; illa enim figura conservatur in aqua ex impetu, quem ex illa effusione accepit, unde quò magis à vase recedit, eò magis illa figura evanescit.

ASSERTIO II. Singulæ primæ qualitates sunt formæ positivæ. Aristoteles 2. de Gen. c. 1. 2. & 3. Scotus 2. dist. 15. & 4. dist. 49. estque communis.

Probatur I. Authoritate Aristotelis hinc docentis, per has contrarias qualitates agentia agere, & pati adinvicem: atqui reactio ab aliquo positivo provenit, & non à privatione: ergo illæ qualitates primæ erunt formæ positivæ. Item docet Aristoteles 2. de An. 117. omnes istas qualitates tangibiles esse, privationes autem sub sensu non cadunt.

Probatur II. Ratione: Successio in motu provenit ex contrarietate positiva terminorum; sed inter has primas qualitates est successio in motu; successive enim introduceuntur: ergo provenit à contrarietate positiva illarum. Maj. patet in luce; quia enim non habet formam positivam contrariam, sed tantum privationem, in instanti producitur, etiam in subjecto extenso.

Probatur III. Frigidum agit in calidum, nec per se corruptionem caloris intendit, sed productionem alterius frigoris: atqui hæc nulli privationi competunt: ergo frigus privatio esse non potest.

Probatur IV. Ex igne immediatè fit aër, ut docet Aristoteles 2. de Gen. 15. actione humiditatis superantis siccitatem ignis; in his enim duabus qualitatibus solum ignis, & aër habent contrarietatem intentam: ergo humiditas, & siccitas quæque erunt formæ positivæ, quibus solis competit taliter agere. *Confirmatur Ex-*

Q

perien-

perientis: Sal siccum carnes, & corpora humida exsiccat, siccitas coagulat ex Aristotele 4. Metheor. c. 34. & 36. sed hoc est agere. Econtra sal liquefit, & humectatur ab aëre, carnes in locis valde humidis putrescunt, actione scilicet humiditatis corrumpentis. Item humidis morbis sicca applicantur, & humida siccis, quæ omnia actiones formis positivis convenientes denotant. Ex quibus omnibus patet, has qualitates nedum esse formas positivas, sed re ipsa distinctas à corporibus calidis, frigidis, humidis, & siccis; quia scilicet habent actiones proprias accidentales. Sunt item sensibilia propria tactus, quod nec substantiæ, nec privationi competit. Negat quidem Arriaga, humiditatem, & siccitatem sentiri; sed planè contra sensum; si enim quis oculis clausis digitum dextræ manûs immittat in aquam, & digitum sinistræ in cinerem, discernet, unum esse humidum, alterum siccum. Et in vino consecrato adest, & sentitur humiditas, non tamen adest ulla substantia: ergo erit distincta, & per se sensibilis.

6 *Obijcitur I.* Per solum recessum agentis calidi, v. g. solis, alia frigescunt; hac enim sola ratione omnia in hyeme frigore rigent; quia sol magis distat, qui prius propinquitate omnia calefaciebat. Sic etiam frigus, quod nos in febre aggreditur, aliunde non oritur, quàm ex Spirituum absentia, qui antea suâ præsentia membra fovebant. Ita etiam per solum recessum humoris corpora exsiccantur; ergo frigus, & siccitas non erunt formæ positivæ, sed solum privationes.

Respondetur neg. Id fieri per solum recessum; calor enim deficit ob præsentiam frigoris, & humores expelluntur per inductionem siccitatis. Causa autem positiva frigoris in hyeme sunt terra, aqua, & astra quædam, quorum actio impediebatur in æstate ex nimia solis propinquitate, & sic absentia solis non est causa illius frigoris, nisi per accidens, quatenus desinit conservare calorem. Causa item positiva frigoris in febre sunt humores frigidi, qui propriam actionem exerceant in partibus exterioribus, dum spiritus calidi ad interiora sese recipiunt, qui suâ præsentia prius eorum actionem prohibebant, vel remittebant.

Obijcitur II. Probandò, humiditatem, & siccitatem non esse formas distinctas à corporibus humidis, & siccis: Corpora humida non aliter humectant, nisi se ipsa applicandò alteri corpori, nunquam autem efficienter producendò aliquam qualitatem; aqua enim nullo modo humectabit, nisi ipsa fuerit applicata. Sic quoque corpora humida non alio modo siccantur, quàm expellendò, vel igne,

aut calore extrahendò humores, non verò efficienter producendò aliquam qualitatem; ergo humiditas, & siccitas non erunt quid distinctum ab ipsa substantia humida, & sicca.

Respondetur Neg. antee, quoad humiditatem, & siccitatem; quia tam humiditas, quàm siccitas habent actionem, & sensationem; quòd autem humida, & sicca indigeant proxima, & intima applicatione ad passum, ut in illud agant, est tantum ob exiguitatem virtutis activæ, ex cujus comparatione ad frigus, & calorem, calor, & siccitas subin dici solent *qualitates passivæ*, quòd etiam est causa, cur manus interpositò inter aquam, & ipsam vitrò non humectetur, ac etiam propter vehementem siccitatis vitri resistentiam. Dein si phiala vitrea sale plena ponatur in aqua, non post multum temporis sal humectabitur. Quoad siccitatem porro potest fieri desiccatio per resolutionem partium subtilium humidarum, manentibus terrestribus, quomodo calor ignis, vel solis exsiccat, quod est exsiccare per accidens; quia actione caloris non producitur nova qualitas siccitatis, sed tantum rarefit corpus, in quod agit calor, unde facilius evaporat substantia humida, & remanet sola substantia sicca, quæ propter separationem à contrario magis exinde sentitur. Aliter fieri potest exsiccatio, & dicitur propriè dicta, scilicet qualitativa, & fit per realem, & novam productionem, & ista non fit à caliditate, sed est propria siccitatis. Dicendum tamen est, etiam primum modum non fieri sine productione novæ siccitatis, non quidem à calore, sed actione siccitatis, ita ut non solum à calore extrahantur humores, sed etiam à siccitate producat nova siccitas, quæ etiam valde juvabit in genere causæ formalis ad expellendos humores, cum in passò fuerit introducta.

7 *ASSERTIO III.* Primæ qualitates in omnibus corporibus sunt formæ accidentales. Communis.

Probatur I. Authoritatibus Aristotelis; nam 7. Physic. 11. & alibi, ut 1. de Gen. 24. apertè primas qualitates numerat inter passionem sensibiles. Neque hic dubitandò loquitur; patet enim ipse aperta mente ex 3. Met. 17. ubi hæc formalia habet: *Caliditates, & frigiditates, & huiusmodi passionem, non substantia sunt*, ubi omninò absolutè loquitur, imò specialissimè de elementis. Item lib. de sensu, & sensib. ait, ignem agere non quatenus ignem, sed quatenus calidum, per quod manifestè secerit formam substantialem ignis ab ipso calore. Rursus 5. Met. 19. apertè docet sententiam nostram; ait enim, *quæcunque substantiarum, quæ moventur, passionem, ut caliditas,*

ditas, frigiditas &c. Tandem intentum nostrum ex varijs Aristotelis principijs stabilitur, quod nimirum substantia non habeat contrarium, non suscipiat magis, & minus, non sit per se immediatè sensibilis, non terminet alterationem, sed generationem &c. quorum oppositum omnino convenit primis qualitatibus in elementis: ergo primæ qualitates etiam in elementis erunt formæ accidentales; nam Aristoteles vult, illas convenire substantiæ universaliter, ut ponitur in prædicamento substantiæ, & ab accidente contradistinguitur.

Probatur II. Ratione: Quod uni est accidens, alteri nequit esse substantia, quæ propositio maximè veritatem habet in his, quæ dicuntur univocè: sed qualitates primæ, quæ univocè conveniunt omnibus corporibus tam mixtis, quam simplicibus, in mixtis sunt accidentia: ergo erunt etiam formæ accidentales in simplicibus, seu elementis. Maj. patet ex Aristotele 1. Physic. tex. 30. ubi ait: *Quod verè aliquid est, sit accidens nulli, & è converso.* Et stabilitur adhuc ratione: Substantia, & accidens non judicantur talia ex sola comparatione ad aliud, sed quia in se sunt talis conditionis, & naturæ: ergo nequit idem ad diversa comparatum modò esse substantia, modò accidens; quia quod est de se tale, ubicunque ponatur, semper est tale. Min. omnino patet; quia mixta calefiunt, & frigescunt absque aliqua substantiali mutatione, & in Eucharistia remanent abscedente substantia panis, & vini.

Probatur III. Aqua calefacta, cum ab igne remota fuerit, pristinam frigiditatem in se reparat: sed non per frigiditatem remissam: ergo per aliud principium antevergens ipsam, scilicet per ipsam aquæ substantiam. Maj. patet, min. prob. quia nulla qualitas potest se ipsam intendere in subiecto suo.

8 *Obijcitur I.* Ex autoritate Aristotelis; nam 2. de Gen. tex. 6. ait, materiam simul cum contrarietate, seu contrarijs qualitatibus constituere elementa, quod idem habet 2. de An. 117. ergo qualitates erunt formæ substantiales substantialiter constitutivæ elementorum. Item 2. de Gen. 24. ait: *Elementa autem omnia habent contrarietatem adinvicem; quia differentie sunt contrarie, & quidem vult, differentias esse específicas; quia hinc colligit, elementa in se transmutari, quod non, nisi per differentias específicas contingere potest.* Item 2. de Gen. 49. ait: *Terra enim aëri, aqua verò igni contraria est, ut contingit, substantiam substantiam contrariam esse: sed non sunt contraria, nisi per qualitates: ergo &c.* Rursus lib. de sensu, & sensib. ait, quod dignis

agit, non quia ignis, sed quia calidus: ergo calor debet esse substantia; accidens enim non producit substantiam. Tandem lib. 2. de partibus animal. capitul. 1. ait, qualitates, & virtutes elementares esse materiam mixti; sed materia mixti debet esse substantia: ergo qualitates primæ in elementis debent esse formæ substantiales.

Respondetur, In primis duobus locis, & alijs consimilibus Aristotelem non velle, primas qualitates esse elementorum principia, & formas, seu differentias, quatenus elementa sunt quædam corpora essentialiter constituta, sed quatenus sensibilia sunt, & activa, ac passiva in communi rerum generatione; unde quando Aristoteles sic loquitur, vel elementa considerat in ordine ad mixtionem, vel naturas elementorum circumscriptivè explicat per passionem tanquam per aliquid notius, vel qualitates vocat principia elementorum, quatenus sunt dispositiones, & origines eorum quoad substantiam. In 3. loco de Gen. 49. non vult Aristoteles, ignem, & aquam &c. substantialiter opponi per qualitates, sed eo modo, quo contingit, substantiam substantiæ contrariari modò nobis notò per accidentia, quibus affecta sunt. In 4. loco lib. de sensu, & sensib. loquitur de actione alterativa ad generationem disponente, non autem de ipsa actione generativa, quæ soli formæ ignis competit principaliter, non calori, nisi instrumentaliter. In ultimo loc. dicuntur materia mixtorum, quatenus sunt materialis dispositio ad formam, & dicitur mixtum constare ex elementorum qualitatibus, quatenus ex earum temperie coalescit.

Obijcitur II. Forma non agnoscitur, nisi ex prævijs actionibus: sed in elementis præter actiones proprias qualitatibus, quæ sunt calefactio, frigefactio &c. nulla alia deprehenditur actio: ergo etiam nulla alia ibi erit forma.

Respondetur neg. min. nam actio reducendi se ad pristinum statum, quando ab eo dejecta fuerunt, ac generandi alias substantias elementares, & mixtas, satis indicat aliam formam ipsis qualitatibus priorem; quia nulla istarum actionum potest qualitatibus adscribi.

Obijcitur III. Illud est de substantia rei, quo ablato aufertur res 2. de An. 9. sed sublatis primis qualitatibus aufertur ipsum elementum: ergo &c.

Respondetur Dist. maj. Quo sublato res per se, primò formaliter, & immediatè tollitur, conc. quo sublato non nisi consequenter tollitur, neg. maj. solum hoc secundo modo res se habent in præfenti.

Obijcitur IV. Illa est forma substantia-

tialis alicujus rei, per quam potest sibi simile producere: sed Elementa per qualitates activas producant sibi similia: ergo &c.

Respondetur dist. maj. Per quam potest sibi simile producere tanquam ratione producendi prima, & principali, conc. tanquam ratione producendi simile instrumentali, ac dispositiva tantum, quales rationes sunt qualitates, neg. maj. & eodem modo dist. min. conseq.

Objicitur V. Formæ elementorum sunt contrariæ, alias incorruptibiles essent: ergo sunt ipsæ primæ qualitates.

Resp. dist. antec. Sunt contrariæ formaliter, neg. licet enim formæ substantiales sint disparatæ, & simul incompatibiles, non tamen sunt formaliter contrariæ; quia se non expellunt ab eodem subjecto ut accidentia. Sunt contrariæ virtualiter, conc. antec. & neg. conseq. Sunt ergo ipsa elementa contraria tantum virtualiter, & radicaliter, quatenus possunt producere, vel emanare ipsas qualitates contrarias, dicuntur quoque adhuc corruptibilia ex hoc, quod sint affecta dispositionibus contrariis; dum enim istæ à subjecto se expellunt, per consecutionem deficiunt formæ ipsæ elementares.

Objicitur VI. Intellectio in Deo est substantia, in homine est accidens, figura rotunda cœlo est substantialis, inferioribus corporibus est accidentalis, forma substantialis dicitur accidens respectu materiæ, cum ei accadat, & substantia respectu compositi: ergo licet primæ qualitates sint accidentales in mixtis, poterunt tamen esse substantiales in elementis; quia in his aliter, & perfectius participantur.

Respondetur. Intellectionem in divinis, & in nobis non præferre aliquam realitatem adæquatam, & communem, sed purum conceptum, & ideo non quod uni convenit, debet etiam convenire alteri; aliud est de naturis prædicamentibus, ut substantia, & accidens sunt, quorum unum nihil potest participare de natura alterius. Figura cœli licet sit ab ipso naturaliter inseparabilis, sed physica necessitate connexum quid, non tamen metaphysica, & logica, ita, quod de ipso prædicetur in primo modo dicendi per se. Forma substantialis respectu materiæ est accidens non prædicamentale, sed prædicabile, quale quod esse possit, in Logica dictum est. Dein calor, quando imperfectè participatur à subjecto, utique est ejusdem rationis secundum illos gradus cum calore perfectè participato, atque ita non potest dici accidens in gradu remisso, & substantia in gradu intenso. Et si gradus adveniens intensus esset substantia, prior verò accidens, simul esset accidens, & substantia in eodem subjecto, quod est falsum.

QUÆSTIO II.

An dictæ qualitates sint omnium primæ?

Nota. Quatuor illas qualitates, de quibus agimus, in communi solere describi, sicut in Physica prima principia, quod scilicet sint illæ, quæ neque ex se invicem, neque ex aliis, ex ipsis verò sint cetera qualitates, intellige materiales, & sensibiles, vel formales, ut sunt color, sapor, odor, vel virtuales, ut est virtus trahendi ferrum in magnete, virtutes in lapidibus, & medicamentis producendi varios effectus. Aliqui in elementis admittunt qualitates virtuales, quibus in se ipsis producant qualitates formales, ut cum eas reparant, quando ab agente contrario sunt remissæ, sic statuunt in igne duplicem caliditatem, & siccitatem, unam actualem, alteram virtualem, consequenter volunt, dictas qualitates esse primas respectu istarum virtualium.

ASSERTIO I. Non sunt admittendæ qualitates virtuales in elementis. Scotus 2. dist. 16. Et 4. dist. 12. q. 3. Tartaretus, Mastrius, & est satis communis.

Probat I. Si esset necessitas ponendi in elementis qualitates virtuales, tunc vel ideo; quia substantia nequit immediate agere, sed mediò instrumentò, vel quia, cum qualitates formales sint variabiles, dandæ sunt in elementis aliquæ invariabiles, quarum actione aliæ reparentur, quando à contrario fuerint enervatæ; sed ex neutro motivo adstruendæ sunt qualitates virtuales in elementis: ergo &c. Prob. min. Non ex primo motivo; tum quia substantiam esse immediate activam, in Physica doctum est. Tum quia data illa actione mediantibus virtualibus qualitatibus, quæritur adhuc, an istæ qualitates virtuales producantur immediate à substantia, & habetur intentum; sic enim pariter produci poterunt qualitates formales, & si illæ dicantur produci medio alio accidente, dabitur processus in infinitum. Non ex secundo motivo; forma enim substantialis invariabilior est, quam ista virtus, seu qualitas virtualis: ergo variabilitas qualitatū formalium melius in invariabilitatem formæ substantialis reducitur.

Probat II. Vinum calefactum ad pristinam frigiditatem se reducit, & tamen in eo non ponitur qualitas virtualis frigefactiva: ergo ipsa substantia immediate agit, consequenter effectus, quem Adversarii adstruunt, scilicet reductio ad qualitates actuales, haberi potest ab ipsa substantia elementorum. Antec. de vino patet; alias enim vinum non tam deberet ventris

ventriculum calefacere, quàm frigefacere, & essent in vino qualitates virtuales oppositæ.

*Probat*ur III. Tales virtuales qualitates elementorum essent ipsæ quoque remissibiles, & sic tandem redderentur elementa impotentia se reducere ad pristinum statum connaturalem; ergo &c. *Prob.* antec. Tum quia qualitates virtuales in mixtis sunt remissibiles, ut patet in pipere antiquato, & aliis mixtis alteratis. Tum quia illæ virtuales qualitates respectu actualium se habent, sicut habitus respectu actuum: sed habitus sunt remissibiles: ergo.

12 *Obijcitur* I. Si in aqua non daretur virtuale frigus, tunc caliditas in aquam introducta, quando reducitur ad pristinum statum, corrumpetur, & à nullo corrumpetur; quia non à forma substantiali aquæ, cum hæc illi non contrarietur, & frigus actuale non adest: ergo à nullo corrumpitur, nisi ponatur frigiditas virtualis.

Respondetur, neg. seq. quia caliditas illa corrumpitur formaliter à frigiditate, quæ de novo producitur à forma substantiali ipsius aquæ, effectivè verò ab ipsamet forma substantiali, quæ frigus illud in se excitat.

Obijcitur II. Sic ens naturale, aqua v. g. ferverescens, si non ponatur frigus virtuale, esset sub majoribus qualitatibus disconvenientibus, quàm convenientibus: sed: ergo &c.

Respondetur, Inconveniens non esse, aquam stare cum majori caliditate, quàm frigiditate, dummodo humiditas ejus sit intensa. Potest etiam stare cum qualitatibus, quæ magis nituntur ad ejus corruptionem, quàm conservationem, quod in omni corruptione contingit, quomodo res dicitur esse in statu violento.

Obijcitur III. Accidentia variabilia producuntur ab aliis fixis invariabilibus; remota enim naturali substantia in Eucharistia adhuc adest virtus reparandi v. g. pristinam frigiditatem, si introducatur caliditas: ergo debent dari virtuales qualitates.

Respondetur neg. antec. quia, ut jam patet, producuntur ab ipsa substantiali forma, in Eucharistia verò immediate à Deo, qui supplet omnes substantiæ vices, & multa ibi sunt à Deo vi præcedentis miraculi, & aliàs deberet etiam in vino admitti virtualis frigiditas.

Obijcitur IV. Dantur virtuales qualitates in mixtis: ergo etiam in elementis.

Respondetur conc. antec. neg. conseq. & parit. ratio disparitatis est, quòd in elementis qualitas formalis producatur actione immanenti, ut patet de aqua se reducete ad pristinum frigus, in aliis autem mixtis effectus illi producuntur actione

Tract. II.

ne transeunte; piper enim non se ipsum, sed stomachum calefacit, ad quam actionem transeuntem forma substantialis concurrat mediò instrumentò. Tum quia tales virtutes sunt remissibiles, ut dictum est de pipere antiquato, & patet in vino evaporato: sed forma substantialis non remittitur: ergo &c. Tum quia magnes ferum non attrahit, si aliò sit affrictus; quia nimirum alii qualitas, utpote attractivæ qualitati magnetis contraria, ejus actionem impedit; atqui si talis actio à forma substantiali immediate prodiret, non impediretur; quia formæ substantiali nihil est contrarium. Dantur itaque virtuales qualitates in mixtis, quæ non ideo dicuntur *virtuales*, quasi non habeant esse formale, & actuale extra causas, sed quia in se ipsis non sentiuntur actu, sicut aliæ, sed tantum in suis effectibus, ut patet in pipere calefaciente in ore, imò in olla calorem producit, & juvat ad concoctionem carniū, & non tantum in stomacho; quia etiam ibi est proportio agentis ad passum, patet item in vino, & aliis, non tamen dantur virtuales qualitates in elementis ob rationes allatas.

ASSERTIO II. Inter qualitates corporum sublunarium, sensibiles, & caducas illæ quatuor sunt omnium primæ. Citati.

Declaratur: Illæ bene dicuntur qualitates primæ inter, seu respectu aliarum, quæ possunt dici *non fieri ex aliis, nec ex alterutris, seu ex se invicem, sed ex ipsis cetera oriuntur*: sed licet non in omni rigore ista verificentur de nostris qualitatibus, sicut in Physica verificantur de primis principiis materia, forma, & privatione, tamen competenter adhuc, & sufficienter etiam hæc verificantur: ergo possunt dici primæ. Min. probatur discurrendò per condiciones: Prima, *quòd non fiant ex aliis*, competit servata proportionè, & quadam analogia istis quatuor qualitatibus respectu aliarum; quia universaliter, & à toto genere alias præcedunt; in particulari enim quandoque una prima qualitas ab aliis producitur, ut calor à pipere, à vino, frigus à quibusdam venenis. Ex secunda conditione, *quòd neque ex se invicem*, dicuntur primæ; quia non habent ad invicem eam necessariam dependentiam, qualem ab ipsis habent qualitates secundæ, quæ semper supponunt primas; nulla namque istarum quatuor alteram necessariò supponit; nam & siccitas potest esse sine calore, vel frigore, & quælibet alia potest esse absolute sine alia, & unaquaque earum, unde quoad hoc sunt omnes, & singulæ æquè primæ, per accidens tamen bene potest interdum una fieri ex alia; nam in antiperistasi calor producit frigus, ut evenit de aquis putealibus

R

in

in æstate, & econtra frigus calorem, ut contingit de calore stomachi in hyeme, potest etiam calor producere siccitatem, & humiditatem, ut patet in liquefactione cereæ, & induratione luti. Tertia demum conditio, quod ex ipsis cetera fiant, ita ipsis convenit, ut omnes qualitates in corporibus caducis ab ipsis dependeant vel proximè, vel remotè. De colore astruit Doctor 4. dist. 49. q. 15. post Aristotelem sect. ult. problem. De sapore docet Aristoteles de sensu, & sensib. c. 4. De odore ibid. c. 5. Quæ pertinent ad sensum auditus, ut sonus &c. licet immediatè ex primis ortum non habeant, tamen quia dependent ex aliis qualitatibus ab istis quatuor causatis, præcipuè ex duritie, ideo mediatè saltem ab ipsis dependent, ut habet Aristoteles sect. 11. problem. Qualitates tangibiles etiam ab istis proveniunt, ut molle, lubricum, & tenue ex humido prædominante, durum, crassum, aridum, asperum ex sicco prædominante, grave ex frigido prædominante, leve ex calido, ut docet Aristoteles 2. de Gen. 8. Qualitates etiam virtuales mixtorum licet proximè à forma dimanent, attamen quia forma substantialis istas prærequirit qualitates, ideo ad illas aliquam dependentiam habebunt. Non tamen ad eò essentialis in omnibus est cæterarum qualitatum ab istis dependentia, quin non possint à cælo, vel quandoque aliunde produci.

QUÆSTIO III.

An qualitatibus istis conveniat resistencia, & num contrariæ possint esse simul in eodem subjecto?

¹⁴ **N**ota I. Activitatem, quæ est ipsa virtus agentis, quâ efficienter producit effectum, omnibus his convenire qualitatibus, de quibus agimus, ut jam patet ex dictis, ita tamen, ut calor sit ex omnibus maximè activus, deinde frigus, postea humiditas, & ultimò siccitas; illud enim est altero magis activum, quod in majori distantia suam protrahit actionem, & citius, sic autem se res habet quoad qualitates istas, ut consideranti patebit; ergo &c. Dein resistencia in qualitate est, qua impeditur, vel retardatur actio contrarii, ne fiat vel totaliter, vel non tam citò, aut tanta intensione, vel perfectione. Est autem duplex, una *activa*, altera *formalis*, quæ etiam ab aliis *passiva* vocatur. Prima, licet minùs propriè dicatur resistencia, est ipsa actio agentis, sicut potentia resistitiva activa est ipsamet potentia activa agentis, sic ignis calore tanquam potentia, & calefactione tanquam actione

non solum calefacit aquam, verum etiam debilitat virtutem aquæ, ne in ipsum ignem reagat, aut non tam citò, & intense, unde etiam solis qualitatibus activis convenit. Resistencia formalis, quæ propriè est resistencia, explicatur à Doctore 4. dist. 1. q. 5. dum ait, *esse quamdam manentiam, seu persistentiam in proprio statu*, ita, ut res tunc dicatur actu resistere, quando quærit durare, & persistere ad præsentiam contrarii oppugnantis, quæ duratio propriè dicit rei existentiam; sic lapis resistit, ne dividatur, non actione aliqua, sed sua duritie, & gravitate, nemo veatur, vel saltem non tanta facilitate; sic etiam frigus aquæ resistit igni, ne subito calorem inducat in eam, hocque suâ præsentia, & inexistentiâ in aqua; ex opposito aer nullo modo resistit luminoso, quin statim inducat formam in ipso. Quæritur, an resistencia formalis singulis istis quatuor qualitatibus conveniat?

Nota II. Quando quæritur, an qualitates contrariæ simul stare possint in gradibus intensis, aut remissis, per qualitates in gradibus intensis intelligi illas, quæ medietatem graduum excedunt, scilicet quartum; per qualitates autem in gradibus remissis intelligi illas, quæ sunt intra quartum gradum; nulla enim qualitas ultra octo gradus dicitur habere, & si hos possidet, dicitur qualitas *in summo*, quæ latitudo graduum non est ex natura rei, sed voluntaria, ad hoc inventa, ut clariùs, & distinctius, in scholis possit de qualitatibus disputari. Quod qualitates contrariæ in gradibus intensis in eodem subjecto se non compatiuntur naturaliter loquendò, videtur clarum ex ipsa natura contrariorum, quæ est, ut se expellant ab eodem subjecto; alias enim nullæ qualitates essent contrariæ; quæstio ergo procedit de gradibus remissis in ordine ad potentiam naturalem, & de gradibus intensis quoad potentiam supernaturalem, & occasione ex primis qualitatibus desumpta dubitari etiam solet de aliis qualitatibus contrariis.

ASSERTIO I. Resistencia formalis ¹⁵ convenit singulis qualitatibus primis, ita tamen, ut quæ minùs est activa, sit magis resistens, & quæ magis est activa, sit minùs resistens. Communior Peripatet.

Probatur I. quod omnibus conveniat: Quælibet forma, dum est in subjecto, suâ existentia, & informatione impedit, ne alia impossibilis forma introducatur: ergo multò magis formæ istæ contrariæ, scilicet calor, & frigus, humiditas, & siccitas suâ existentia impediunt alterius introductionem, & quærent durare, ac persistere ad præsentiam oppositæ oppugnantis, in quo, ut dictum est, consistit resistencia formalis.

Proba-

Probatur II. quod, quæ minus est activa, sit magis resistiva, atque ita sicut siccitas est minimum activa, ita sit omnium maximè resistiva, dein humiditas, tertio frigus, & quarto calor; quia hic est maximè activus, ideo minimè resistivus; nam quod detur magis, & minus in potentia resistiva, colligitur ex Aristotele in *Prædic. qualitatis*, & 4. *Physic.* 71. ubi adducit exempla de molli, & duro respectu sectionis, quod scilicet durum magis resistat, quam molle, & medium densum magis retardet motum, quam medium raram: sed potentia magis resistiva nequit convenire magis activo: ergo minus activo. *Prob. min.* Quia si qualitas activior esset quoque magis resistiva, nunquam posset à contraria vinci, imò activior totaliter alias destrueret: sed hoc est contra ordinem universi: ergo nequit admitti: cum ergo omnia in pondere, & mensura facta sint, debet aliquid esse in minus activa, per quod possit activiori resistere, & compensare excessum activitatis contrarii, ne totaliter ab ipso destruat. Et hæc est ratio à posteriori petita ex legibus divinæ providentiæ, ob bonum namque universi naturæ Author in hunc modum harum qualitatum vires distribuit, atque temperavit. Et patet ipsâ experientiâ; nam gutta super mapam bene siccam fusa diu stat conglobata ob resistentiam siccitatis, quæ tamen gravitate sua alias deberet labi, & diffundi. De humiditate ad frigiditatem comparata idem patet; quia enim actioni ignis magis resistit humiditas, quam frigiditas, ideo aqua citius calefit, quam desiccetur, item citius, & facilius aqua calefacta frigeat, quam frigida calefiat; quia minorem resistentiam habet caliditas, quam frigiditas. Iste tamen ordo notanter assignatur solum de resistentia *formali*, non verò *activa*, quia activa resistentia non est ab ipsa actione diversa, atque ideo potentia resistiva activa eodem prorsus modo, & ordine ei convenit, ac ipsa potentia activa, & effectiva.

17 *Obijciatur I.* In igne est siccitas: sed hæc æquè parum resistit, quam ipse calor: ergo siccitas non habet maximam resistentiam. Dein aer facilius recipit omnem impressionem: ergo humiditas, quæ in ipso est, non magnam habebit resistentiam.

Respondetur, modicam illam resistentiam in igne potius à calore, quam à siccitate provenire. Dein siccitas, quæ est in igne, ab eo rarefit, quæ raritas resistentiam minuit; quæ faciliorem contrario aditum præbet. Hinc observandum, quod licet primæ qualitates secundum se assignatum ordinem agendi, & resistendi habeant, ex varia tamen illarum com-

binatione, & unione potest ordo ille variari, & immutari, & sic virtus activa, vel resistiva augeri, vel minui, & sic in proposito siccitas juncta cum calore minus resistit, econtra juncta cum frigore magis resistit, ut in terra; quia frigus condensat. Ex quo jam patet ad illud de aëre, quod scilicet facilius recipiat impressiones ob suam raritatem, quæ à calore provenit, non ab humiditate, sit quoque ex tali conjunctione humiditas minus resistens in aëre, uti siccitas in igne.

Obijciatur II. Quod terra sicca multum resistat, potius provenit ex densitate, quam siccitate; ergo. &c.

Respondetur, dist. antec. Provenit ex densitate principaliter, & tanquam tota ratione agendi, & resistendi, neg. antec. provenit etiam, aliquantulum; quia scilicet tam ad agendum, quam resistendum valde conducit densitas, conc. antec. & neg. conseq.

Obijciatur III. Si in siccitate, & humiditate plurimum esset resistentiæ, & parum activitatis, nunquam daretur actio inter illas: sed: ergo. Patet seq. maj. Quia actio unius, cum sit valde exilis, nunquam superare valeret resistentiam alterius.

Respondetur, dist. maj. Si sit plurimum resistentiæ, ita, ut superet actionem alterius qualitatis, conc. quod non daretur actio, si non superet actionem alterius, neg. maj. Advertendum itaque est, quod licet tam in humiditate, quam siccitate sit major resistentia, quam propria ipsarum actio, resistentia tamen unius semper est minor, quam sit actio suæ contrariæ qualitatis, & ideo bene datur inter eas actio.

Obijciatur IV. Si siccitas minimam habet activitatem: ergo frustra assignatur humiditati magna resistentia; quia ad retundendam minimam activitatem siccitatis sufficeret quoque in humiditate modica resistentia.

Respondetur, neg. seq. de resistentia debite intellecta; quia licet ponatur magna humiditatis resistentia, adhuc tamen est minor, quam activitas siccitatis, & sic in ordine ad retundendam activitatem siccitatis non est frustra illa magna humiditatis resistentia.

Obijciatur V. Illi debet adscribi major resistentia formalis, cujus contrarium majorem habet actionem: sed calor contrarius frigori majorem habet actionem, quam siccitas contraria humiditati: ergo frigus majori gaudebit resistentia formali, quam humiditas.

Respondetur, neg. maj. quia adhuc cum minori, quam est v. g. in humiditate, resistentia formali illa in frigore stat proportio cum actione caloris; quia frigus

est magis formaliter resistens, quàm calor, & calor est magis activè resistens, & minus formaliter, quàm frigus, quod idem contingit in humiditate, & siccitate; nam siccitas est magis formaliter resistens, & minus activè, humiditas magis activè, & minus formaliter, & sic semper manet proportio; quia semper unum in uno excedit, & in uno exceditur, semper modicitas in uno coadjuvatur per sufficientiam alterius.

Obijcitur VI. Quælibet forma naturalis magis appetit sui conservationem, quàm corruptionem contrariæ, vel alterius similis productionem: ergo quælibet est forma magis resistiva, quàm activa, consequenter malè in Assertionem ponimus, quòd, quæ minus est activa, sit magis resistiva.

Respondetur, quamlibet formam appetere sui conservationem modò sibi proportionato, & juxta exigentiam propriæ naturæ, & sic non petere perpetuam sui conservationem; quia cum sit ex se corruptibilis, hoc esset contra conditionem propriæ naturæ. Itaque illa forma, quæ est magis activa, petit sui conservationem per sibi similis in specie productionem, & quæ magis est resistiva, quàm activa, magis appetit sui ipsius in individuo conservationem, & hoc ideo; quia ita exigit conditio propriæ naturæ, unde nulla omnino repugnantia est, quòd sit una magis activa, alia contra magis resistiva.

18 **ASSERTIO II.** Contrariæ qualitates, id est, corporeæ naturales, possunt simul coexistere naturaliter in gradibus remissis. Scotus 1. dist. 17. q. 3. Bassolius, Tartaretus, Mairius, Recentiores.

Probat I. Autoritate Aristotelis, qui 5. Physic. 19. ait, aliquid esse plus, vel minus tale, quod plus, minusve habet de admixtione contrarii. Et tex. 62. differtè significat, contraria posse esse aliquo modo simul in eodem subjecto, & modum explicans 4. Met. 27. inquit: *Si aut aliqua ex parte ambo, aut alterum quidem ex parte, alterum verò simpliciter insit*, id est, si ambo sint in gradu remisso, vel si unum est in gradu intenso, aliud sit in gradu remissiori.

Probat II. Ratione Scoti: Quando aqua calefit, non illico, & totaliter corrumpitur frigus, sed successivè, & paulatim remittitur per aliam qualitatem, quæ pariter successivè introducit, & paulatim intenditur: atqui hæc qualitas alia esse non potest, quàm calor paulatim frigus expellens: ergo toto illo tempore, quo exercentur motus intensificationis, & remissionis, manent simul in gradibus remissis calor, & frigus. Maj. patet; si enim ab initio statim periret totum frigus, illico deberet introduci totus possibilis calor;

quia non amplius haberet resistantiam contrarii, ob quam sola sit successio in motu. Tum quia alias mobile non diceretur partim in termino à quo, partim in termino ad quem, ut ait Aristoteles 6. Physic. 32. Min. quoque stabilitur; quia quando aqua calefit, si tunc manus immitatur aquæ, nulla alia qualitas sentitur, quæ frigus expellat, quàm calor formalis, non virtualis in alia forma contentus; hic enim non est qualitas tangibilis. Tum quia alias tunc aqua non diceretur calefieri, cum non calor, sed alia media forma simplex ex contrariis qualitatibus facta, scilicet tepiditas id præstaret, ut volunt Adversarii. Tum quia sic calor, & frigus non amplius possent dici contraria, de quorum ratione est, ut se expellant ab eodem subjecto; non enim calor à frigore, sed ab illa forma media pelleretur. Tum quia ista media qualitas vel ab aqua ipsa, vel ab igne calefaciente producitur, vel ab utroque simul, quidquid dicitur, sequitur, aut aquam producere calorem, aut ignem frigiditatem saltem virtuales, quam contineret illa qualitas. Tum quia & ista tepiditas deberet esse frigori contraria, alias non pelleret illud, & sic adhuc contraria erunt simul, velint, nolint Adversarii, quia successivè expellit. Et quidem non tantum in gradibus inæqualibus possunt esse simul, sed etiam in gradibus æqualibus, quod Doctor docet 2. dist. 2. q. 9. calidum enim agens in frigidum, tandem utique pervenit ad medietatem, vel ad instans, in quo qualitates ad medium sint reductæ.

Obijcitur I. Aristoteles 2. de Gen. 16. 19 ait, qualitates contrarias in eodem subjecto copulari non posse. Scotus 1. dist. 43. q. un. ait, album, & nigrum, & quæcunque contraria, ex suis rationibus formalibus contrariari, & impossibilia esse. Item ait Doctor 2. dist. 15. colorem medium inter duos extremos, v. g. rubeum inter album, & nigrum importare simplicem qualitatem virtute tantum extrema continentem, non autem re ipsa ex ipsa coalescentem: ergo idem in casu de tepore in aqua dicendum, quòd in ea non contineantur extrema formaliter in esse remisso, sed tantum virtualiter.

Respondetur, Aristotelem ibi loqui, & intelligendum esse de qualitatibus, ut ad constitutionem Elementorum concurrunt, quomodo debent esse in gradibus intensis, & in hoc sensu semper intelligendus est, ubi videtur loqui contra nos. Scotus 1. cit. solum vult, repugnantiam contrariorum esse talem, ut ex ea sequatur expulsio aptitudinalis, non actualis semper. In 2. cit. admittit quidem in coloribus simplicem illam qualitatem mediam, neganda tamen est consequentia inde dedu-

cta

Et de alijs qualitatibus contrarijs, quod ex illarum mixtione fiat una tertia qualitas simplex; quia est tantum mixtio quædam imperfecta in esse formali utriusque extremi quoad gradus remissos; non enim ex vicio, & virtute in esse remisso unus coalescit simplex habitus medius. Cur autem sic ex aliquibus resultet aliqua per se species, ut in coloribus, in aliquibus non, ut in primis qualitatibus, & habitibus contrarijs, non provenit ex generali oppositione contrariorum, sed ratio est ipsamet propria contrarietas proveniens ex proprijs rationibus diversarum qualitarum.

Obijcitur II. Contraria sunt formæ sub eodem genere maximè distantes, & ab eodem subjecto se mutuo expellentes; sed hoc ipsis convenit etiam secundum gradus remissos: ergo nec secundum istos simul stare poterunt. Min. prob. ex Aristotele 10. Meteor. 13. & 14. ubi ait, contrarietatem esse oppositionem secundum formam, & essentiam, quæ quidem integra reperitur in singulis qualitarum gradibus tam intensis, quam remissis.

Respondetur, Illud se mutuo expellentes intelligendum esse de expulsionem aptitudinali, non verò actuali, & sic dist. min. convenit ipsis quoad expulsionem aptitudinalem, quæ sola est per se effectus contrarietatis, conc. quoad expulsionem actualem, quæ est accidens separabile ob aliquod impedimentum, neg. min. Impedimentum autem tale est illimitatio, latitudo, & capacitas subjecti plurium graduum, ob quam possunt in eo consistere plures gradus, quatuor frigoris, & totidem caloris, vel tres caloris, & quinque frigoris, modò octavus non excedatur; manet quidem semper contrarietas in quocunque gradu, sed actus secundus contrarietatis, seu actualis expulsio impediri potest ex latitudine subjecti, quæ, si semel excedatur, statim alter alterum expellit.

20 *Obijcitur III.* Error, & scientia, lætitia, & dolor, odium, & amor, & sic de alijs, de eadem re nec in gradibus remissis possunt esse simul, ut etiam patet de sanitate, & ægritudine: ergo idem dicendum in proposito ob paritatem rationis.

Respondetur, quod actus erroris, & scientiæ, lætitiæ, & doloris, odij, & amoris non possunt simul esse, non provenire ex generali ratione contrarietatis, sed ex speciali eorum ratione, & maximè ob contradictionem, quam includunt ex parte objectorum, eò quod unus destruat formale objectum alterius; per actum enim scientiæ v. g. concipitur homo rationalis, per actum erroris irrationalis, objectum delectationis, & amoris est bonum,

Tract. IV.

odij verò malum, & ideò quod unus istorum actuum affirmat, alter negat, quod unus ponit, alter tollit, & sic simul esse non possunt. Sanitas, & ægritudo propriè non sunt qualitatis species, imò privativè opponuntur; sanitas enim dicit debitam proportionem humorum, ægritudo carentiam ejusdem, quomodo etiam pulchritudo, & deformitas, ac etiam juxta Doctorem bonitas, & malitia opponuntur.

Obijcitur IV. Duæ dimensiones, duæ formæ substantiales disparatæ, item magis, & minus album minus repugnant, & tamen naturaliter se non compatiuntur: ergo multò minus &c.

Respondetur con. antec. neg. conseq. & parit. quælibet enim dimensio respicit suum locum adæquatè, qualitates verò latitudinem octo graduum non excedentes, seu in gradibus remissis non respiciunt subjectum adæquatè, nec totam potentiam adæquant, & ideò possunt aliquo modo naturaliter simul esse, duæ autem formæ substantiales requirunt dispositiones contrarias, non sunt intensibiles, & remissibiles, ut dici possint esse simul in gradibus remissis, & generatio unius in ipsis est corruptio alterius ad varietatem individuorum perpetuandam. Dein magis repugnant in eodem subjecto magis, & minus album, quam calor, & frigus v. g. in gradibus remissis; nam minus album habet annexam repugnantiam, seu negationem magis albi, non sic unum contrarium in gradu remisso respectu alterius ob capacitatem subjecti, ex qua capacitate, vel impossibilitate in ordine ad subjectum debet attendi contrarietas, non ex majori, vel minori convenientia in specie, & natura.

Obijcitur V. Si calor & frigus simul sunt in eodem subjecto, ab utroque denominabitur: sed calidum idem est, ac non frigidum: ergo de eodem prædicata contradictoria dicentur, nimirum frigidum, & non frigidum.

Respondetur, si una qualitas excedit aliam, denominationem fieri debere à prædominante; si verò sint æquales, denominationem fieri terminò aliquò simpliciter explicante istam æqualitatem, qualis est tepiditas v. g. vel terminò compositò, ut est siccum, & humidum in æquali gradu. Licet autem secundum rem deberet subjectum denominari duabus contrarijs denominationibus, non tamen contradictorijs; quia ad esse calidum ut duo v. g. non sequitur, non esse frigidum; quia secundum latitudinem subjecti se compatiuntur.

ASSERTIO III. Contrariæ qualitates in gradibus intensis supernaturaliter

possunt esse simul. Scotus cit. 1. & 4. dist. 49. q. 16. cum alijs citatis.

Probatur I. Autoritate Scoti, qui licet 4. dist. 44. q. 3. habeat, non videri posse salvari, quod damnati crucientur simul summo calore, & summo frigore reali actione propter impossibilitatem formarum frigoris, & caloris in summo, & ideo admittat tantum actionem intentionalem per species in igne infernali, eò, quod species intentionales contrariorum non sint ita impossibiles, attamen postea eadem q. 3. in editione Cavelli n. 7. alias litt. G. subjungit, non necessariò negari debere istam actionem realem; quia inquit: Quaecunque arguuntur in tertio articulo, si adscribantur miraculo, non possunt improbari, quibus verbis concedit, posse damnatos simul pati miraculosè frigus, & calorem in summo. Et hoc quidem non tantum transeunter, sed etiam permanenter; quod enim DEUS potest pro aliquo instanti in eodem subjecto, potest etiam deinceps.

Probatur II. Autoritate S. Scripturæ, Job. c. 24. Ab aquis nivium transibunt ad calorem nimium. Et Matth. 13. Ibi erit fletus, & stridor dentium. Ubi Glossa teste Bassolio significat, quod corpora damnatorum frigus patientur, & calorem simul in gradibus intensis.

Probatur III. Ratione: Nulla est repugnantia ex parte subjecti, sive ex parte ipsarum qualitatum contrariarum, quæ à Divina Potentia superari non possit; ergo &c. Prob. antec. de subjecto: Licet subjectum habeat capacitatem limitatam latitudinem octo graduum non excedentem, hæc tamen tantum est in ordine ad agens naturale, non supernaturale: ergo &c. Prob. antec. Ab agente supernaturali recipit formas per potentiam passivam obedientialem, non naturalem: sed potentia obedientialis respectu agentis supernaturalis non est determinata, ut docetur suo locò. Prob. antec. principale quoad ipsas contrarias qualitates: DEUS per suam omnipotentiam potest impedire formalem effectum secundarium oppositarum formarum, qui est media sua informatione expellere formam oppositam ab eodem subjecto, licet non possit impedire primum, qui est informare subjectum, illudque denominare, & reddere formaliter tale: ergo per potentiam DEI possunt esse duæ qualitates contrariæ in summo in eodem subjecto. Prob. antec. DEUS potest impedire, quò minus una quantitas, seu unum corpus alterum expellat actu, licet non possit tollere à quantitate aptitudinem expellendi; quia est passio inseparabilis ab ipsa: ergo etiam poterit impedire, quò minus una forma alteram contrariam expellat. Antec. do-

cetur in lib. Physic. Christus enim Dominus illæso virginali claustro, & utero natus est. Conseq. patet à pari; quia non majorem impossibilitatem habent duo contraria, quam duo corpora; ideo enim ambo impossibilia dicuntur; quia unum expellit aliud: ergo si DEUS actualement expulsionem ab eodem loco potest impedire in corporibus, etiam poterit respectu ejusdem subjecti in contrarijs qualitatibus.

Objicitur I. Contraria in summo in eodem subjecto inferunt contradictoria ex Aristotele 4. Met. 27. sed contradictoria per nullam potentiam possunt simul verificari de eodem: ergo &c.

Respondetur dist. maj. Inferunt contradictoria primò, per se, & ab intrinseco, neg. consecutivè, secundariò, ab extrinseco, & secundum communem naturæ cursum, quomodo etiam intelligit Aristoteles cit. conc. maj. Cum itaque oppositio contrariorum sit positiva, nec conceptus formalis unius consistat in negatione alterius, sicut contingit in contradictorijs, non ab intrinseco, sed ab extrinseco ex eorum effectum secundario, qui est expulsio, sequitur contradictio, quæ divinitus potest impediri, eum consecutio illa seu effectus secundarius possit à DEO tolli, ut dictum est, & si tollitur, non sequitur: est simpliciter calidum: ergo non est simpliciter frigidum, licet secundum viam ordinariam propter expulsionem alias sequeretur, nec proin sequitur: est absolutè calidum, & non calidum, frigidum, & non frigidum: ergo in casu nostro nulla contradictio erit.

Objicitur II. Unum contrarium habet annexam alterius negationem essentialiter, & inseparabiliter: ergo implicat, quòd possint esse simul.

Respondetur dist. antec. Habet annexam alterius negationem identitatis, quòd scilicet non sit idem cum altero, conc. habet annexam negationem compossibilitatis, quatenus unum nequit consociari cum altero in eodem subjecto, neg. quia etiam albedo habet annexam negationem dulcedinis, & tamen simul sunt in lacte.

Objicitur III. Sic non videtur, quomodo salvari possit qualitatum contrarietas, quòd oriatur ex natura ipsarum: ergo &c.

Respondetur neg. antec. quia essentialis ratio contrarietatis non consistit in actuali expulsionem contrariorum ab eodem subjecto, sed in aptitudinali, vel potius radicali, ex qua se ipsæ, & formaliter sunt impossibiles, ante effectum secundarium mutue expulsionis, hanc verò suam impossibilitatem exercent, solum per suos

suos effectus secundarios, quod exercitium suspendi potest à DEO.

Obijcitur IV. Si idem objectum esset simul album & nigrum, idem cibus dulcis, & amarus, non videtur, quomodo posset à sensibus percipi: ergo &c.

Respondetur neg. antec. nam in ordine ad sensum tactus, gustus, vel odoratus agerent illa contraria ad sensationem mediam ex utrisque permixtam, ut modò faciunt liquores contrarii permixti; de visu verò dicendum, quòd vel una tantum forma ageret, quæ scilicet validior esset ad movendum sensum, vel si æquales essent, determinaretur à DEO, vel ambæ moverent; non enim implicat, oculum videre idem objectum simul album, & nigrum, sicut non implicat, videre plura simul, quorum unum est album, aliud nigrum.

Obijcitur V. Una, & eadem est potentia receptiva contrariorum in eodem subjecto, non diversa: sed illa potentia determinatur, & actuatur per unum contrarium: ergo illo stante alterum non potest inesse.

Respondetur, licet sit una, tamen, quantum est de se, ad utrumque esse indeterminatam, & singula respicere ut actus inadæquatos, ut in lib. Phisic. dicitur de potentia materiæ ad formas substantiales, unde in ordine ad agens supernaturale, quod potest vincere eorum repugnantiam, utrumque simul potest recipere.

Obijcitur VI. Termini motus sunt incompossibiles: sed contraria sunt termini motus: ergo &c.

Respondetur dist. maj, Termini motus primi, & formales, quales semper sunt in quocunque motu, & mutatione forma, & privatio, sunt impossibiles, conc. Termini secundarii, & concomitantes, sicut in proposito sunt formæ contrariæ, neg. maj. cum min. si intelligatur de terminis primis, & per se, & consequ.

Obijcitur VII. Scotus 1. dist. 17. q. 3. ait, contraria impossibilia esse in summo, non in gradu remisso: ergo &c.

Respondetur, Scotum ibi patenter loqui de agente creato, unde nec ad rem, nec contra nos.

QUÆSTIO IV.

Quæ Qualitates, & in quo gradu convenient Elementis, & num qualitates symbola sint ejusdem speciei?

24 *Nota*, dum quæritur de qualitatibus convenientibus elementis, non esse sermonem de Elementis, ut modò sunt

disposita pro bono universi; quia sic certum est, quodlibet proprias sibi, ac naturales vindicare qualitates, cum omnis forma proprias requirat dispositiones, omniæque corpora passim videantur suis accidentibus à natura prædita; alias enim cum alijs elementis concurrere non posset ad mixti constitutionem; quia non haberet qualitatem contrariam, cujus ope queat cum alijs conflictari, nec eadem ratione posset in aliud elementorum converti, imò nec de novo generari, nec unquam corrumpi; quia quod corrumpitur, à suo contrario corrumpitur. Sermo itaque est de elementis in sua puritate, ac naturali dispositione, quænam, vel quot ipsis convenient qualitates, & in quo intensiōis gradu, an in summo, vel extra summum? Item quæritur, an qualitates symbolæ elementorum, aliorumque corporum sint ejusdem speciei? Illæ autem dicuntur qualitates *symbolæ*, quæ eodem nomine nuncupantur, ut est calor ignis, & calor aëris, humiditas aquæ, & humiditas aëris, frigus terræ & frigus aquæ. Item qualitates aliorum corporum, ut sunt calor vitalis, & celestis, qui scilicet à celestibus corporibus in hæc inferiora imprimuntur.

ASSERTIO I. Cuique elemento duæ qualitates conveniunt, igni calor, & siccitas, aëri calor, & humiditas, aquæ frigus, & humiditas, terræ frigiditas, & siccitas. Scotus 2. dist. 15. q. un. Mastrius, & Bellutus.

Probat I. Ratione universali pro connexionione duplicis qualitatis in unoquo- 25 que elemento: elementa duo habent munera, unum est, ut invicem transmutentur pro mixtorum constitutione; alterum est, ut tanquam partes integrales universi ita disponantur, ut unum sit locus proportionatus alterius: sed ad primum munus requiritur, ut unumquodque habeat qualitatem alteri contrariam, ut si v. g. aër est calidus, aqua sit frigida; quia omnis transmutatio fit ratione contrarii. Ad alterum munus requiritur, ut unumquodque habeat unam aliam qualitatem, per quam conveniat cum altero sibi contiguo, ut quia aër v. g. continet aquam, communicet cum ea in humiditate; terra, quia est ejusdem aquæ contentiva, conveniat cum ea in frigiditate; locus enim est conservativus locati 4. Phisic. conservatio autem nequit fieri à contrario, sed à simili: ergo unumquodque elementum duas habeat qualitates, necesse est.

Probat II. Particulariter de igne, quòd sit calidus, & siccus, & quidem de calore constat experientiâ. De siccitate ostenditur; tum quia ignis extinguitur ab aqua, etiam calida: ergo aqua igni opponitur in humiditate, consequenter ignis

nis erit siccus. Tum quia ignis, & aqua valde opponuntur: ergo secundum ambas qualitates eorum: atqui aqua est humida, & frigida: ergo ignis calidus, & siccus. Tum quia quod magis aliquod corpus est siccum, eo facilius concipit ignem: ergo signum est, ignem requirere siccitatem ut dispositionem sibi connaturalem.

Probatur III. Quod aer sit humidus, & calidus: *Humidum* ex definitione jam tradita est, quod facile terminatur terminò alienò, & difficulter propriò: sed sic se habet aer; quid enim ipso fluidius? ergo erit humidus. Tum quia si aer poneretur siccus, non differret ab igne, cum sic esset calidus, & siccus, ut ignis. Dein quod sit calidus, & non frigidus, patet; quia actione frigoris aer corrumpitur: ergo non erit frigidus. Patet antec. In hyeme propter frigus aer fenestris extrinsecus adhærescens in aquam abit, & ideò fenestræ rorant. Idem contingit in æstate, cum aqua gelida in phialam vitream infunditur; tunc enim in extima vasis superficie cernitur aspersio quædam causata ex aëre extrinsecus adhærente, qui virtute frigoris intus existentis paulatim in guttulas aquæ resolvitur. Tum quia in aëre est levitas, & raritas: sed istæ proveniunt ex calore, cujus est levificare, & rarefacere; frigoris autem condensare ex Aristotele 2. de Gen. 27. ergo aer erit calidus. Tum quia mel, & oleum sunt calida in prædominio: ergo etiam aer; quia illa sunt mixta aërea, quod inde patet; quia oleum supernatat aquæ: Item vulnera lenit, & fovet, quæ potius exacerbaret, si frigidum esset. Tum quia calor, & humiditas sunt causæ putredinis, ut docuit Aristoteles 4. Meth. c. 2. & Problem. 33. sicut econtra frigus, & siccitas præservant à putredine, unde videmus, quod carnes in hyeme diutius conserventur, quam in æstate, & facilius austro flante, qui est ventus calidus, & humidus, in putredinem abeant, quam aquilone spirante, qui est frigidus, & siccus: sed juxta ipsum Aristotelem loc. cit. aer ad corruptionem, & putredinem valde disponit: ergo erit supapte natura calidus, & humidus, non siccus, & frigidus.

Probatur IV. Quod aqua sit humida, & frigida, imò utrumque habetur experientiâ, & de humiditate testatur Scriptura Job. 12. *Si continuerit (Dominus) aquas, omnia siccabuntur*, ex quo tamen loco non negatur humiditas aëri, sed solum innuitur, per elementum aquæ hinc inde excurrere terram infundi, & rigari, quem effectum aer præstare non potest. Frigiditas ex hoc obvia est, quod calefacta sine ullo extrinseco agente, & infrigidante se ad frigus reducat. *Pisces*

item sunt naturæ frigidioris, & ideò convenientissimè in hoc elemento degunt. Tandem aqua nimium epota dolores causat in ventriculo, & cruditates, dentes labefactat, & similia, utique sua frigiditate, quia remedijs & pannis calidis sedatur dolor: ergo.

Probatur V. Quod terra sit frigida, & sicca: *Siccum est, quod facile terminatur terminò propriò, difficulter alienò*: sed hoc vel maximè terræ convenit, & DEUS init. Genes. terram vocavit *Aridam*: ergo &c. Dein aqua perfusa, & irrigata vi suæ siccitatis humorem absorbit, & paulatim ad nativam siccitatem redit. De frigore etiam patet; terra enim ingenti pollet gravitate, & densitate: sed hæc proveniunt à frigore, ut jam insinuat, & ex definitione colligitur: ergo &c. Nec obstat, quod partes terræ superiores, & extimæ calidæ sentiantur; inde enim est, quod sint expositæ radijs solaribus; nam in visceribus terræ, & subterraneis cavernis, quo solaris calor non pervenit, immane viget frigus. Nota autem, has qualitates ab intrinseco elementis convenire, & à substantialibus eorundem formis produci.

Objicitur contra ignem; Ignis facile terminatur terminò alienò, difficulter propriò. Item metalla igne liquantur: ergo erit humidus; quia agens in agendo intendit assimilare sibi passum.

Respondetur neg. quod ignis facile terminetur terminò alienò; quia sic terminari convenit ipsi non ab intrinseco, sicuti aquæ v.g. sed totaliter ab extrinseco, & coactè, ut flammæ inclusæ, & ideò semper querit exitum; definitio itaque illa humidi competit illis, quæ sponte suâ recipiunt figuram alterius. Metalla autem non solvuntur ab igne, quia sit humidus, alias facilius solverentur aëre, sed solvuntur ejus calore; quia illorum materia est ex humido aqueo, viscoso, & subtili terreo virtute frigoris perfectè mixta, & addensata, unde frigus superatur calore ignis, & sic siccum terreum nequit cohibere humidum aqueum.

Objicitur contra caliditatem aëris I. Aer, ubi maximè recedit à contrarijs, est frigidus, ut constat, in media aëris regione, ubi generantur pluvie, nives, grandines: ergo est frigidus ex natura sua.

Respondetur, frigus illud mediæ regionis aëris provenire ab extrinseco, scilicet à vaporibus aqueis admixtis exhalationibus terreis quæ in ea regione materiam præbent nubibus, & pluvijs, & cum ad naturalem frigoris statum sese reducunt, totam illam aëris regionem infrigidant. Sic etiam aer diebus æstivis calidus quidem tum ex sui natura, tum ex æstu solis, de nocte abscedente sole infrigescit

gescit actione terræ, & aquæ infrigidantium, quam actionem non amplius retundit præsentia solis.

Obijcitur II. Aer institutus est ad refrigerationem animalium per respirationem: ergo non potest naturâ suâ esse calidus, alias esset ad hoc munus ineptus.

Respondetur, neg. conseq. quia cum cor animalis adeo ferueat, ut sæpe ab Aristotele ignis appelletur, & ignitum cor, ut lib. de respir. c. 2. 8. & 10. ideo satis idoneus est aer ad respirationem, præsertim cum actione terræ, & aquæ aliquantum refrigeretur, & condensetur; nimia enim raritas ineptum reddit ad respirandum, ut contingit in quibusdam montibus peraltis.

27 *Obijcitur* III. Motus in rebus calidis calorem, in frigidis frigus excitat; sed aer motus flabellò refrigerat; ergo ex natura sua frigidus erit.

Respondetur, Ideo etiam aerem refrigerare faciem, quando æstuiamus; quia ipse adhuc frigidior est corpore animalis æstuantis, & quia motus ad faciem statim incalescit per tenuissimos halitus ab ea prodeuntes, debet assidue permutari, & flabellò cieri, ut & externus, & internus in poris inclusus, & calefactus pellatur.

Obijcitur IV. Quando homo patitur colicam, aer intus inclusus suo frigore hominem torquet, nec nisi rerum calidarum applicatione sedatur dolor; ergo &c.

Respondetur, quod colicam generat, & intestina divexat, non esse simplicem aerem, sed flatus quosdam frigidos ex indigestione subortos alterius rationis ab aëre, licet subin etiam aer ob nimiam frigiditatem extrinsecam acceptam intestina torquere possit, qui applicatione calidorum rarefcit, & facilius evaporat.

Obijcitur V. Elementa non facile amittunt suas qualitates sibi connaturales, ut ignis calorem, aut si amittunt, maximam patiuntur jacturam: sed aer facile amittit calorem, nec inde quid patitur, ut patet per totam hyemem: ergo calor non erit illi qualitas connaturalis.

Respondetur, aerem esse ad utrumque; facile namque etiam, imò facilius tempore æstivo amittit frigus; licet autem hyemale frigus valde aerem à suo connaturali statu deturbet, non tamen omnino dejicit; tum quia saltem adhuc aliquis gradus caloris in eo conservatur à sole, & coelestibus influxibus. Tum quia illæsa in eo servatur alia qualitas, scilicet humiditas, quæ ei convenit in majori gradu, ac ideo etiam difficilius amittitur.

Obijcitur VI. Ex aëre in hyeme aqua glaciatur, & alta flumina non in imo, nec in medio gelantur, sed in parte superiori, quæ frigori aeris magis exposita, & obvia

Tract. II.

est: ergo semper manet, quod aer naturâ suâ sit frigidus.

Respondetur, neg. 1. part. antec. quia glaciatur solum à frigore accidentali ambiente aërem, in quod similes actiones referenda sunt, & intelligendus Aristoteles, si subin aerem frigidum vocat. Flumina autem in imo, & medio, ac etiam aqua in altis puteis non congelatur; quia in hyeme innatus calor aeris à frigore superveniente correptus ad subterranea quodammodo aufugit, ibique aquam glaciari non finit.

Obijcitur VII. contra aeris humiditatem: Per aerem purum in æstate, item in summo gelu omnia exsiccantur, & tantum ab extrinseco à vaporibus humidus est: ergo ex natura sua siccus est.

Respondetur, neg. 2. part. antec. & ad 1. dicendò, quod si vestes, vel quæcunque alia exsiccantur sereno aëre, id non fieri ab aeris qualitate innata, sed à qualitate ei extrinsecus injecta, vel à sole, vel à vento aliquo urente. Dein aëre sereno solent excurrere per medium subtiles exhalationes, quæ utpote naturæ siccæ omnia exsiccant.

Obijcitur VIII. Nunquam videmus, quod aer se solo humectet, vel calefaciat: ergo omnino otiosa, & frustranea in ipso ponuntur qualitates humoris, & caloris.

Respondetur, Ideo nos non experiri, aerem humectare, ut de aqua; quia aer ob suam subtilitatem, & raritatem nimis diffuit, & dilabitur; ut autem humectaret, deberet corporibus adhærere adinstar aquæ; cum tamen adhuc magis diffuat, quàm aqua, debet deduci, esse eâ humidior. Quoad calorem aeris experimur hyemis tempore in locis, & cubiculis bene clausis, aerem esse calidum, etiam si ibi non sit ignis, aut aliud calefaciens, est etiam in locis subterraneis tunc temporis calidus; quia innatus calor aeris à frigore correptus illuc aufugit.

Obijcitur contra frigiditatem aquæ I. 28 Omnia salsa sunt calida: sed aqua maris est salsa: ergo &c.

Respondetur, dist. min. Aqua maris est salsa ex natura ipsius aquæ, neg. ab exhalationibus admixtis terreis siccis, & adustis per modum cujusdam liquoris, seu salis liquefacti, quæ proveniunt à magnis salis mineris, quæ ab Authore naturæ ab initio ob bonum universi subtus sunt posita, conc. min. & neg. conseq.

Obijcitur II. In aquis multa animalia vivunt: sed animalia calidò conservantur: ergo aqua non est frigida.

Respondetur, aquam circa nos esse permixtam contrariis, & calore præsertim solis eo modo, & sufficienter calefieri, sicut variæ naturæ piscium est consentaneum.

T

Obijcitur

Obijcitur III. Aqua ex vaporibus calidis generatur, ut patet in distillatorio. Item aqua generatur ex terra actione solis illam immutantis ex Aristotele 2. de Gen. ergo cum generetur calore tanquam prævia dispositione, & ipsa calida erit.

Respondetur, Vapores nunquam in aquam converti, nisi prius refrigerentur, & ideo semper in summitate stillicidii poni aliquem pannum madefactum ad illos vapores refrigerandos. Ex aliis vaporibus fit aqua; quia nubes, unde proveniunt, sunt in media regione, ubi aer est frigidus, qui conversionis est causa. Sol autem ut agens universale concurret ad generationem aquæ ex terra concursu accommodato ad talem effectum, non præcisè per calorem.

Obijcitur IV. Frigus intensum corrumpit aquam; nimio enim frigore convertitur aqua in Crystallum: ergo frigus erit ipsi disconveniens.

Respondetur, mutationem aquæ in crystallum, & consimiles non fieri solo frigore, sed etiam concurrere siccum terreum, quod illius humiditati inimicum est.

Obijcitur V. Frigidum linguam animalis, & sensorium tactus constringit, & calidum dilatat; sed aqua juxta Medicos nec dilatat, nec constringit; sapor enim ejus est medius: ergo &c.

Respondetur, Minore admixta æquè sequi, non esse calidam. Itaque dicendum, ex sapore de aqua elementari judicium ferri non posse, cum aqua sit omni sapore secundum se destituta juxta Galenum lib. de rerum effectibus, ubi ait, aquam dignosci quidem gustu, odoratu, & visu, sed negativè ex eo, quia aqua vera, & sincera neque calorem, neque odorem, neque saporem ullum debet obtinere.

Obijcitur tandem contra frigiditatem terræ: Terra naturâ suâ ordinatur ad generationem plantarum, arborum &c. sed ad hanc aptior est calor, quam frigus: ergo terra potius erit calida, quam frigida, præsertim cum nullâ experientiâ probetur frigiditas.

Respondetur, sicut natura providit, ut terra humanæ habitationi, & culturæ deserviens esset humida beneficiò aquarum huc illuc excurrentium, ac pluviarum è coelo decidentium, sic etiam providisse ad eundem finem, ut calore solis, & ope aliarum coelestium influentiarum partes superiores terræ tantum incalescant, quantum sufficit ad culturam. Et si ratio valeret, etiam deberet dici, esse humidam; quia etiam humiditas aptior est. Tandem in specubus subterraneis, quò actio solis non pervenit, viget maximum frigus.

29 **ASSERTIO II.** Singulis Elementis convenit aliqua qualitas in summo, calor

igni, humiditas aëri, frigiditas aquæ, & siccitas terræ. Colligitur ex Aristotele 2. de Gen. 23. & est satis communis contra paucos.

Probat I. universaliter: Unaquæque qualitas primarum debet habere in aliquo subjecto omnem perfectionem sibi naturaliter debitam: sed tale subjectum nequit esse mixtum; quia in hoc qualitates sunt contemperatæ: ergo erit aliquod elementum; omne enim elementum remotis contrariis reducit se ad aliquam qualitatem in summo.

Probat II. quòd talis qualitas in igne sit calor, imò patet experientiâ, cum nullum aliud corpus sublimare sit adeò calidum.

Probat III. quòd in aëre sit humiditas: maxime aëri competit definitio humidi; nam aër facillimè est terminabilis alienò terminò, nec aliquem terminum proprium retinere potest: ergo qualitas humiditatis ipsi in perfectissimo gradu competet. Tum quia propriissimus effectus humidi est subjectum reddere fluidum, & facile labile: sed aër est omnibùs elementis fluidior, cum unde quaque labatur, seseque insinuet in tenuissimos etiam poros, in quos se aqua intrudere nequit: ergo &c.

Probat IV. quòd in aqua sit frigiditas, imò constat experimentò; nullum enim aliud elementum est ita frigidum. Et ipsa terra alias frigida, adhuc frigidior comperitur, si aqua aspergitur, & imbuitur: ergo &c.

Probat V. quòd siccitas sit in terra; patet enim ex ipsa siccæ definitione; nullum enim ita terminatur terminò proprio, & difficulter alienò, sicut terra, quod patet ex effectù; quia deficiente aqua rimas aperit, & in pulverem dissolvitur: ergo terra maxime erit sicca.

Obijcitur I. quòd aër non sit humidus in summo, sed potius aqua: Experientiâ constat, aquam magis humectare, quam aërem, imò tempore pluvie ipsum aërem humectare: ergo ipsi aquæ competet humiditas in summo.

Respondetur, dist. antec: Aqua magis humectat, imò humectat ipsum aërem, intelligendò de humectatione, & humiditate communiter dicta, & in sensu vulgi, conc. propriè dicta, & in sensu Philosophorum juxta definitionem, & mentem Aristotelis, neg. antec. cum conseq. In sensu itaque proprio, & juxta definitionem, & mentem Aristotelis illud est humidum, quod de se est fluidum, difficulter tenetur terminis propriis, de facili alienis, & in hoc sensu semper aër est fluidior aqua. In sensu communi, & apud vulgum illud dicitur humidum, quod irrigat, & madefacit corpora eis adhærendò ratione humi-

humidi aquei, & vaporosi, quod crassum, & aliquantulum viscosum est, & in hoc sensu aqua est humidior aëre. Sic etiam juxta communem sensum aqua humectat aërem, non verò in sensu proprio; quia non magis reddit illum habilem ad alienum terminum capiendum.

Objicitur II. Aer nimis humidus convertitur in aquam: ergo humor in summo potius competet aquæ.

Respondetur, dist. antec. Aer nimis humidus humiditate communiter dicta vertitur in aquam, id est, quando multum imbibit de humido vaporoso, quod est proprium humiditatis aqueæ, conc. aer nimis humidus humiditate propriè dicta, neg. antec. cum conseq.

Objicitur III. Humiditas aquæ est conjuncta cum frigiditate, humiditas verò aëris cum caliditate: sed frigiditas est aptior dispositio ad humiditatem, quam caliditas; quia frigiditas juvat ad tenaciorem adhesionem humiditatis, econtra verò caliditas facit evaporare humiditatem: ergo aqua erit magis humida, quam aer.

Respondetur, dist. min. Frigiditas est aptior dispositio ad humiditatem communiter dictam, conc. quia scilicet aliquo modo constringit illum humorem, ne ita diffusetur, & juvat ejus adhaerentiam. Est aptior ad humiditatem propriè dictam, neg. min. cum conseq. Calor etiam in aëre tantum facit evaporare humiditatem vaporosam, & communiter dictam.

Objicitur IV. Volatilibus prædominatur aer, aquatilibus aqua, sed aquatilibus major convenit humiditas, quam volatilibus: ergo majorem aqua, quam aer possidebit humiditatem.

Respondetur, dist. min. Aquatilibus major convenit humiditas vaporosa, conc. propriè dicta, neg. min. cum conseq. in sensu debito.

Objicitur V. Pisces pollent humore omnium humidissimo, scilicet phlegmatico: sed hic in ipsis provenit ab aqua: ergo hæc erit humidissima.

Respondetur, dist. maj. Pollent humore omnium humidissimo humiditate communiter dicta, conc. propriè dicta, neg. maj. & sub eadem distinctione conc. & neg. min. cum conseq.

Objicitur contra frigiditatem aquæ in summo I. Nix, & alia metheora glaciunt nimio frigore: ergo si aqua esset in summo gradu frigida, etiam ex natura sua glaciaret.

Respondetur, Non solo frigore tantquam causa adæquata fieri congelationem; concurret enim etiam aliqua exsiccatio; quia siccitas juvat ad reddendum corpus solidum, & durum, unde nix ex salis aspersione glaciatur, concurret etiam admixtio terrestrium exhalationum, quæ in quem-

dam humorem, & succum conversæ sunt veluti coagulum ad eam congelandam, & ideo quia ista in aqua non semper adsunt; nec semper glaciatur, etsi sit summè frigida, ut patet, quando aqua in vitreo, vel æreo vase includitur, & circumfunditur nive, summè frigidatur, sed non glaciatur. Potest tandem adæquata congelationis causa refundi in cœlestem influentiam.

Objicitur II. Quod ex natura sua est tale in summo, non sit magis, & magis tale: sed aqua magis, & magis infrigidatur, estque nix ipsa frigidior: ergo aqua non erit in summo frigida.

Respondetur, dist. min. Aqua posita in suo statu naturali cum sua naturali puritate magis & magis frigeat, neg. min. aqua, prout defacto circa nos est posita, quæ valde est impura, & multis exhalationibus permixta, conc. min. & neg. conseq. Nix solum est frigidior aqua in secundo sensu.

Objicitur III. Illud magis censetur alicui convenire, quod difficilius ab eo removeretur: sed humiditas difficilius ab aqua removeretur, quam frigiditas: ergo magis, & in intensiori gradu ipsi conveniet humiditas.

Respondetur, dist. min. Difficilius movetur humiditas, quia sit frigore intensior, neg. min. quia est majoris, & fortioris resistantiæ, quam sit frigus, licet hoc sit majoris activitatis, conc. min. & neg. conseq.

Objicitur IV. Terra magis ab igne, & cœlo distat, & est corpus magis densum, grave, & immobile, quam aqua: ergo est frigidior aqua, hæc enim à frigiditate proveniunt.

Respondetur, neg. conseq. quia elementa non habent qualitates sibi connaturales à cœlo, sed à propria forma. Densitas etiam, & immobilitas non sequuntur ad solum frigus, sed ad frigus cum siccitate permixtum, quam mixtionem habet terra præ cæteris elementis.

Objicitur V. Aqua minus frigeat, quam terra, nam loca maritima sunt mediterraneis calidiora: ergo aqua non est summè frigida.

Respondetur, neg. antec. nam experientia patet ex tactu, quod cæteris paribus aqua semper frigidior sit, quam terra: Regionibus maritimæ ideo sunt mediterraneis calidiores; quia præsertim metheora frigida, ut nix, glacies &c. diutius morantur in terra, quam in mari, & ipsis finitimis regionibus; nam in terra ob ejus siccitatem diu servantur, sed in mari, & circa mare ab humido aqueo citò dissolvuntur.

Objicitur contra siccitatem terræ in summo; quia alias terra non haberet continuitatem requisitam; nam ad continuitatem requiritur aliqua humiditas, &

omne siccum pulverisatur ex Aristotele 2. de Gen. 49. ergo terra non erit summè sicca.

Respondetur, Terram in sua naturali dispositione ob summam suam siccitatem non habere partes inter se bene compactas, & coherentes, sed potius esse corpus friatum, & communitum, quia tamen pollet excellenti frigore, & frigoris est constringere, ac coadunare, ideo ejus partes habent aliquam constipationem, ac consistentiam. Dein Aristoteles tantum loquitur de continuitate mixtorum, in qua plura elementa debent concurrere, quæ non possent invicem continuari sine aliquo humore, non autem verum est universaliter de qualibet continuitate.

32 **ASSERTIO III.** Omnes qualitates symbolæ in quibuscunque corporibus sunt inter se ejusdem speciei specialissimæ. *Mastrius, Bellutus, & est communior.*

*Probat*ur I. *Authoritate Scoti*, qui 2. dist. 15. q. un. in edit. Cavelli apud me n. 9. ait, calorem medicinæ coadjuvare calorem naturalem, quod fieri non posset, si essent diversæ speciei. Et 4. dist. 3. q. 3. ubi loquitur de aqua naturali, & artificiali, ait, non esse ejusdem speciei, sed illam esse elementum, hanc verò corpus mixtum, licet aliqua accidentia similia habeant, & loquitur de similitudine specifica; hæc verò accidentia similia sunt humiditas utriusque, & frigiditas, ut constat ex argumento principali, quod solvit ibi.

*Probat*ur II. præcipuè quoad qualitates symbolas elementorum: Quæ se intendunt, sunt ejusdem speciei, ut patet in aqua addita aquæ: sed qualitates elementorum se intendunt invicem: ergo erunt ejusdem speciei. *Prob. min.* Quia calor ignis intendit calorem aeris; non enim destruit illum, sed augeat; cum solum frigus calori opponatur. Tum quia facilius est transitus elementi symboli in symbolum, qualia sunt ea, quæ in aliqua qualitate conveniunt, ut ignis, & aer in caliditate, quàm symboli in dissymbolum, ut docet Aristoteles lib. 2. de Gen. c. 1. tex. 25. atque hoc quidem juxta ipsum ibid. quia in symbolis conversio non fit cum mutatione utriusque qualitatis, sed unius tantum, altera symbola qualitate permanente; ait enim, facilius est unum, quàm multa transmutare, scilicet unam qualitatem dissymbolum, & sibi symbolum intendente: ergo qualitates symbolæ in elementis erunt ejusdem speciei, alias æquè facilis esset transmutatio dissymbolorum.

*Probat*ur III. quoad qualitates mixtorum comparatas cum elementaribus; tum quia etiam istæ se invicem intendunt; frigus enim à marmore in manu productum adhuc intenditur ab elemento aquæ.

Tum quia omnes albedines, omnes dulcedines sunt ejusdem speciei, in quantumcunque diversis subjectis reperiantur: ergo pariter omnes calores, omnes frigiditates, siue sint in elementis, siue mixtis. Patet conseq. tum à paritate, tum quia omni calori, siue mixti, siue elementi adæquatè competit definitio caloris, quæ est, *quod homogenea congreget, & heterogenea segreget*, & sic de aliis qualitatibus: ergo omnes symbolæ erunt ejusdem speciei.

*Probat*ur IV. quoad qualitates à cælo defluentes: *Experientiâ* constat, ligna, & paleas incendi per radios solis, si ad ipsa applicentur vitra specularia: ergo ille calor radiorum, aut solis est ejusdem speciei cum calore ignis; quia ignis non generatur, nisi interventu caloris, qui sit ejusdem speciei cum igneo calore. Tum quia eodem modo calefiunt ligna, & lapides à calore solis, ac à calore ignis aliquantum distantis, nec sensus tactus discernere potest, qualis sit ille calor, an ab igne, an à sole productus. Tum quia unum non nisi uni contrariatur i. cæli tex. 10. sed frigus elementare æquè opponitur calori solis, ac calori ignis: ergo debet esse unus specie calor; quia unus intendit alterum; manus enim calefacta à calore solis magis calefit à calore ignis.

*Probat*ur V. quoad calorem vitalem, seu animale; tum quia & iste intenditur per alium; manus enim intra sinum calefacta exposita soli magis calefit. Per idem frigus iste, & alii calores pelluntur, nec sensus unum ab alio discernit, augeatur per alium calorem ciborum, vel si stomacho linteamina calefacta per calorem ignis, aut solis applicentur.

*Obijcit*ur, quod qualitates symbolæ elementorum non sint ejusdem speciei I, 33 Qualitates illæ primæ sunt Elementorum proprietates; sed diversa specie subjecta diversas habent proprietates: ergo &c.

Respondetur, dist. maj. Sunt proprietates, quatenus in certo gradu conveniunt uni elemento, & non alteri, conc. sunt proprietates veræ realiter identificatæ elementis, neg. maj. sunt enim accidentia realiter distincta ab illis.

*Obijcit*ur II. Qualitates symbolæ in elementis produciunt effectus specie diversos; sed isti à causis ejusdem speciei produci nequeunt: ergo &c. *Prob. maj.* Humiditas aeris, ut patet in oleo, in quo prædominatur aer, fovet, & nutrit ignem, humiditas verò aquæ illum exstinguit.

Respondetur, dist. maj. Produciunt effectus specie diversos primarios, & per se. neg. maj. primarios enim & per se effectus cujuscunque caloris, est calefacere, cujuscunque humiditatis humectare &c. diversos effectus secundarios, aut operationes, & hoc non ex diversa

essentia

essentia ipsarum qualitarum, sed ex diversa dispositione subjecti, conc. maj. quia ex vario aliorum accidentium consortio qualitarum operationes diversimodè modificantur, & accidentaliter variantur. Jam datò, quòd aqua ratione humiditatis extinguat ignem; concurret enim etiam frigiditas opposita calori ignis, de qua semper gradum aqua etiam calida retinet, id tamen non provenit ex ipsa humiditate ut sic, sed quatenus reperitur in tali subjecto crasso, & denso, ita, ut eum extinguat per modum suffocationis, non ita humiditas aërea; quia propter suam tenuitatem est facilè permeabilis. *Instas*: Oleum est crassius aqua, sicut & cineres, & tamen nec ignis oleo extinguitur, nec cineribus suffocatur: ergo ratio allata est nulla. *Contra*: Etiam oleum in magna copia superinfusum extinguit ignem, licet leniter infusum nutriat, & in flammam convertatur; quia cum tali crassitie habet multam pinguedinem, & aliquid siccitatis admixtum, & ideo facilè concipit calorem igneum, & in tenuem exhalationem transit, ac inflammatur, cinis verò ignem conservat, tum quia siccissimus est; tum quia est de se valde friatus, & comminutus, & ideo facilè transpirationem admittit.

Obijcitur III. Caliditas ignis contrariatur humiditati aëris; quia illam absorbit, non autem ipsa caliditas aëris; quia stant simul in aëre: ergo specie differunt.

Respondetur neg. conseq. nam igneus calor ideo urit, & omnem humiditatem absorbit; quia summus est, non ita aëreus. Tum quia habet siccitatem conjunctam, quæ directè opponitur humiditati, & ipsum calorem acuit ad agendum, unde dici solet *lima caloris*.

Obijcitur IV. Siccitas terræ determinat sibi intensam frigiditatem, & densitatem, siccitas autem ignis determinat summam raritatem, & caliditatem: ergo specie differunt.

Respondetur neg. antec. nam non ipsa siccitas in se considerata, sed ipsa forma ignis, aut terræ ita determinat, siccitas verò in se habet se, ut albedo, quæ per se non magis exigit conjungi cum dulcedine, quàm cum amaritudine, sed solum ut in lacte, vel tali subjecto reperitur.

Obijcitur V. Virtutes motivæ elementorum symbolæ inter se specie differunt, scilicet gravitas terræ, & aquæ, levitas ignis, & aëris: ergo etiam qualitates elementorum symbolæ.

Respondetur neg. conseq. & parit. quia de gravitate, & levitate peculiaris est ratio, quòd specie distinguantur, petita ex primarijs, & immediatis eorum effectibus, qui sunt ferri sursum, & deor-

Tract. II.

sum, quæ ratio in proposito non occurrat de primis qualitatibus.

Obijcitur, qualitates symbolas mixtorum specie differre ab elementaribus: Scotus 2. dist. 15. q. un. ad 2. princip. ita habet: *Dico, quòd in mixto sunt qualitates similes qualitatibus elementi, non eadem, unde est ibi convenientia qualitatis elementaris cum qualitate mixti; in mixto enim animato est calor, & alius, quàm in igne, licet sint in aliquo similes; calor enim ignis alterat ad ignem, & ille alius alterat ad carnem, non ad ignem, unde qualitas mixti est perfectior, quàm qualitas elementi: ergo &c.*

Respondetur, quòd Scotus stet pro nobis, jam patere ex locis allatis, & citatis in prob. I. Assert. hinc autem, & forsan alibi solum excludere identitatem numericam, non verò specificam.

Obijcitur, quòd calor vitalis, seu animalis distinguatur specie ab elementari, seu igneo I. Per calorem vitalem in corpore animato fit nutritio, attractio, expulsio, segregatio, & distributio alimenti: sed nihil horum attingit virtus caloris elementaris: ergo &c.

Respondetur dist. maj. Per calorem vitalem fiunt allegata operationes; si sumatur pro facultate animastica, seu pro virtute nutritiva, vel generativa, quæ nomine à calore mutuato denominatur calor, conc. maj. si sumatur calor accidentaliter pro ipso calore, qui immediate sentitur, ipsi facultati animasticæ famulatur ut instrumentum, ac vitalis solummodo dicitur denominativè ab ipso agente principali, quod est vitale, neg. maj. calor autem subin in primo, subin in secundo sensu capitur.

Obijcitur II. Quæ sunt ejusdem speciei, se mutuo fovent, intendunt &c. sed isti calores se potius invicem interimunt; calor enim extraneus, qui igneus est, in animali agroto vitalem calorem dissipat, & extinguit: ergo &c.

Respondetur dist. min. Se interimunt ex hoc, quòd sint diversæ speciei, vel unus agat in alterum tanquam in contrarium, neg. min. ideo, quia externus internum nimium auget, & intendit, & animalis temperamentum dissolvitur, interiusque cum externo superaddito dilabitur, conc. min. & neg. conseq. Calor itaque vitalis consistit in quadam symetria, & proportionem cum alijs qualitatibus, hinc non debet excessivè augeri, & intendi.

Obijcitur III. Naturale, & innaturale ejusdem speciei esse non possunt: sed calorem febrilem, qui est igneæ naturæ, Medici vocant *innaturalem*, & inimicum naturæ, calorem verò nativum vocant *naturalem*.

II

talentis

ralem: ergo nequeunt esse ejusdem speciei.

Respondetur, Galenum 2. Aphorism. 48. dicere, calorem vitalem agitatione, vel defectu respirationis, vel aliunde ad-auctum in febrim evadere; definiunt enim Medici febrim, *quod sit calor naturalis accensus in ignem*, quæ proin diversitas accidentalis sufficit, ut unus dicatur naturalis, alius non, atque etiam, ut unus promoveat operationes naturales, alter impediatur.

Objicitur IV. In cadavere remanet calor elementaris recedente vitali: sed calor ille cadaveris, seu mortui ad putrefactionem disponit, calor verò vivi præservat: ergo habent diversa munera, consequenter specie differunt.

Respondetur dist. min. Calor mortui ad putrefactionem disponit ob differentiam specificam calorum vivi, & mortui, neg. ob varietatem formarum substantialium, cum quibus sunt conc. min. quia destructio, vel conservatio provenit ex convenientia, vel disconvenientia caloris in ordine ad formam substantialem.

Objicitur V. Omne animal vivit per calorem ex Aristotele lib. de respir. c. 7. sed talis non est calor elementaris: ergo &c.

Respondetur, Si in min. excludatur omnis calor elementaris, neg. in omni namque vivente reperitur aliquis calor elementaris, licet exilis. Tum quia quodlibet animal quatuor elementis constat, & ideò quaslibet qualitates elementares, vel alias ejusdem rationis cum eis habere debet. Tum quia hic calor exigitur ut præcipuum animæ instrumentum ad ejus operationes exercendas.

Objicitur VI. Calor vitalis consequitur animam, igneus autem, & elementaris productionem animæ antecedit velut materiæ, & corporis dispositio: ergo specie differunt.

Respondetur, solum probari, illos calores diversa habere principia, ex quo tamen non benè deducitur, esse effectus specie differentes; nam animalia genita ex putri, & per propagationem sunt ejusdem speciei, licet diversa habeant principia.

DISPUTATIO II.

De Actione, Reactione, & Alteratione.

Absolutâ Disputatione de primis qualitatibus, inter quas exercetur alteratio, jam ad ipsam alterationem explicandam accedimus; cum autem alteratio fiat media actione & reactione, sicut & rarefactio & condensatio regulariter fiant beneficiò alterationis, hinc prius de actione & reactione, postea de alteratione, intensione, rarefactione, & condensatione tractabimus. itaque sit

QUÆSTIO I.

An simile possit agere in simile?

1 *Nota*, aliud esse agens *univocum*, aliud *equivocum*. Univocum est, cujus terminus productus est ejusdem rationis cum ratione agendi, ut cum calor producit calorem. Æquivocum est, cujus terminus productus non est ejusdem rationis cum forma agentis, ut cum sol producit calorem. Aliter proin passum potest assimilari agenti in natura specifica, ut cum habet formam, quam agens potest in passum introducere, sive sit eadem in intensione, sive non, ut duo calida. Aliter potest assimilari non tantum in natura

specifica, sed etiam in gradu, uti assimilantur duo calida ut quatuor. Aliter quoque potest dissimilari in forma, ut si passum caret forma producibili ab agente. Aliter potest dissimilari in gradu tantum, ut quando non habet formam in eadem intensione, qua potest ab agente produci, & taliter est calidum ut duo respectu calidi ut sex. Similitudo, & dissimilitudo mox specificata potest esse *formalis*, vel *virtualis*. Formalis est inter agens univocum, & est *in Natura* quidem, quando agens, & passum habent eandem naturam specificam; *in gradu* verò est, quando habent eundem gradum. Econtrà dissimilitudo de dissimilitudine formali. Similitudo virtualis est inter agens æquivocum, & suum passum, & est, quando passum habet illam formam, quam agens virtualiter continet, & producere potest, & quidem in gradu, quando in eodem gradu habet, quo eam agens æquivocum producit, dissimilitudo econtrà se habet. Adhuc alia potest similitudo, & dissimilitudo intervenire inter agens, & passum, scilicet in quibusdam accidentalibus conditionibus, ut sunt raritas & densitas, major, & minor moles; possunt enim duo calida æquè intensa ita differre, ut unum sit altero densius, & majus. Hic quaeritur, an a-

gens,

gens, ut agat, debeat esse dissimile passio? & quidem quod quæcunque dissimilitudo in natura, & gradu sufficiat, non est dubium; nam calidum potest agere in frigidum, & calidum ut sex potest calefacere calidum ut duo: sed quæstio est, an necessario talis dissimilitudo requiratur tam in agente univoco, quam æquivoco, an verò etiam sufficiat dissimilitudo in raritate, & densitate, & quidem ipsius agentis, non solum medij?

ASSERTIO I. Agens æquivocum potest agere in sibi virtualiter simile tam in specie, quam in gradu. Scotus 1. dist. 17. q. 3. Mastrius, Bellutus, & communis.

2. *Probatur*: Actus v. g. sextus intendit habitum, quem produxerunt priores actus, ad quam intensiorem, licet forte fuerint perfectiores, non poterant pervenire: ergo actus utpote agens æquivocum agit in sibi virtualiter simile in natura, seu specie. Idem patet in pluribus trahentibus navim, quorum quilibet augeat tractionem illam. Dein sit grave ut duo producat pondus, addatur eidem aliud grave itidem ut duo producat pondus, ponderatio illa augebitur, ut quatuor: Similiter ponantur plura corpora luminosa, quorum unumquodque illuminet ut duo, & applicentur eidem medio, magis, & magis illuminabunt: ergo agens æquivocum agit in sibi virtualiter simile tam secundum speciem, quam secundum gradum.

ASSERTIO II. Ut agens, quod requirit dissimilitudinem, agat in passum, non sufficit dissimilitudo in densitate, vel mole. Mastrius disp. 2. de Generat. & Corrupt. q. 1.

Probatur: Si agens in natura specifica quidem, & in gradu simile passo, & solum dissimile in densitate, aut mole, quia scilicet est densius, aut majus passio, hac ratione potest agere in passum producendo. v. g. intensiorem calorem, tunc vel densitas esset ratio productiva majoris qualitatis, vel conditio sine qua non: sed neutrum potest dici: ergo &c. Prob. min. Non enim potest esse conditio sine qua non; quia hæc non augeat virtutem ipsius principij, nec ipsum principium, cum in se talem virtutem nullam habeat eo ipso, quod sit mera conditio. Nec potest esse ratio productiva; quia alias sequeretur, quod eadem v. g. densitas simul calefaceret, & simul frigeret: sed: ergo &c. Prob. seq. Posito enim, quod agens simul esset calidum ut quatuor, & simul frigidum ut quatuor, quod potest esse densius tamen, quam passum, cui applicatur, & quod æquè est calidum, tunc ageret per calorem, & frigus: ergo simul calefaceret, & refrigeraret respectu

eiusdem passi; non enim esset major ratio, cur potius cum calore concurreret, quam cum frigore.

Confirmatur: Si densitas v. g. esset quoddam principium particulare, posset calefacere sine calore, item posset cum qualibet qualitate activa concurrere: sed hæc sunt falsa; ergo &c.

Obijciunt I. Ferrum candens ignit stuppam; sed plus est caloris in igne, quam in non igne: ergo plus est caloris in stuppa à ferro candente productum, quam in se habeat: atqui hoc non potest alicui alteri adscribi, quam densitati: ergo hæc ad agendum confert. Item carbonem, & ferrum candens magis urunt, quam flamma, calor junctus siccitati fortior est, quam junctus humiditati: sed hæc referri non possunt, quam in densitatem majorem: ergo &c. Rursus aer congelat aquam, & tamen non est ita frigidus, sicut aqua congelata, vas æneum in puteo magis frigesit, quam ipsa aqua: ergo densitas aquæ congelatæ, & vas ænei concurrunt ad intensiorem frigoris. Dein flamma major destruit minorem: ergo agens quoque majus, quamvis simile in gradu, potest agere in minus.

Respondetur neg. suppositum min. in primo syllogismo; verus enim ignis reperitur, & asservatur in ferro candente, scilicet in poris, in cæteris autem partibus adhærent qualitates ignis in gradu valde intenso. Deinde ad igniendam stuppam minor calor requiritur, cum in ipsa adsint raritas, & siccitas, & ideò facile ignitur, nec opus est, ut ferrum intensiorem producat calorem, quam in se habeat. Carbonem, & ferrum ignitum, atque calor junctus siccitati magis agunt, quia citius, & quia magis ad ignitionem disponunt, non quia intensiorem calorem, aut supra vires producant, sed quia in ipsis densitas majorem præbet resistantiam, & persistentiam, minoremque penetrabilitatem, densitas quoque adjuvat actionem, & sic majorem præbet activitatem. Aer non solus suo frigore glaciatur aquam, sed etiam concurrunt frigus exhalationum terrearum, & siccarum, quæ semper adsunt, cum sit glacies, quæ semper est cum siccitate, & ventis septentrionalibus, qui multum terreæ exhalationis admixtum habent. Vas æneum in puteo immisum frigidius sentitur, vel quia propria forma substantialis concurrat ad infrigidationem, vel etiam quia major densitas juvat. Flamma major minorem absorbit; quia pabulum ejus totaliter consumit, & devorat, non quia agit in minorem.

Obijciunt II, & datur tanquam ratio præcedentium: In majori magnitudine major virtus existit 8. Physic. 80. & in materia densiori fortior virtus reperitur, quia ex 1. Meteor. c. 12. virtus unita

fortior, sed ex quocunque excessu virtutis agentis supra passum oritur actio: ergo cum densius & majus excedat rarius, & minus in virtute, inter ista cadet actio.

Respondetur dist. maj. In densiori, & majori mole est major virtus extensiva, conc. intensiva, neg. maj. atque ita citius quidem in majori distantia producet effectus; quia densitas, & moles sunt dispositiones ad agendum: ergo quod sunt perfectiores, eò citior, atque etiam perfectior erit actio, non intensivè supra virtutem activam principalem; quia per illas dispositiones non intenditur virtus, sed solum extensivè.

4 **ASSERTIO III.** Agens univocum requirit dissimilitudinem formalem in gradu saltem. Scotus, & citati.

Probatur I. *Experientiâ*, qua videmus, quod calidum v. g. ut unum non intendatur ab alio calido ut unum, sic si aqua calida alia ejusdem qualitatis infundatur, non fit calidior: ergo signum evidens est, agens univocum non agere in passum simile in specie, & gradu, cujus quidem ratio à priori vix reddi potest, quam dicendò, quia hoc est hoc; aliter enim haud demonstrari potest, formam æquivocè agentem esse activam in simile in gradu, non verò formam univocam. Igitur

Probatur II. *ratione à posteriori*: Tum quia non esset potior ratio, cur hoc agat in illud, & non è converso. Tum quia sequeretur, tales calores v. g. similes in gradu adinvicem applicatos semper intendi usque in infinitum, vel saltem usque ad gradum summum; calor enim A intenderet calorem B, & calor B rursus calorem A, & gradus producti iterum agerent adinvicem, & sic in infinitum, vel saltem usque ad gradum summum, quod cum admitti non possit, & experientiâ contrarium habeatur, dicendum est, agens univocum non agere in sibi simile in gradu. Aliud est de agente æquivoco, quod cum semper habeat nobiliorem formam, quam sit qualitas ab ipso producibilis, & alterius rationis, quamvis agat in simile in gradu, non ob id patitur ab effectu producto, & sic nec actio in infinitum, aut saltem in summum crescit; nam licet v. g. vinum calefaciens stomachum à calore stomachi rursus calefiat, non idcirco intenditur actio vini; quia est actio virtualis per calorem virtualem, quæ sunt alterius, & perfectioris rationis.

5 *Obijciatur* I. *Experientiâ*: Dux phialæ vitreæ æquales omnino similes etiam in gradu duritiei, adinvicem collisæ vel utraque vel saltem altera frangitur. Duo ligna æquè calida, si invicem confricentur, intenduntur secundum calorem. In eadem parte aëris, in qua est una species

unius parietis, agit etiam species alterius parietis omnino similis. Dux candelæ, licet sint similes, magis illuminant medium. Fœnum quandoque sponte comburitur. Triticum nimis calefit, nisi aëre refrigeretur, & ventilatione. Carbo- nes separati extinguuntur, uniti se foveant, conservantur, & accenduntur: ergo simile univocum agit in simile.

Respondetur, Fractionem phialarum fieri ab impulsu impresso ob naturalem impenetrabilitatem, & sic agere æquivocè. Ligna illa non intenduntur actione univoca per calorem, sed æquivoca per motum attritionis. Una species non intendit alteram, sed utraque repræsentat suum objectum, respectu cujus est effectus æquivocus. Idem dicendum de duabus speciebus candelarum, quod una alteram non intendat in illam agendò, sed sunt duæ species numero distinctæ, & effectus æquivoci respectu lucis. Accensio fœni fit ab agente extrinseco nimis quandoque calefaciente, ut est sol v. g. & ob majorem dispositionem materiæ facile accendente, non est autem actio in simile. Calefactio tritici provenit juxta Aristotelem ex virtute vegetativa in illo existente, quæ etiam est causa, ut in terra satum germinet, ad germinationem verò requiritur calor naturalis, unde calefactio illa est actio æquivoca. Carbo- nes idèò invicem conservantur; quia major quantitas juvat ad resistendum magis contrariis obsidentibus, ista etiam conservatio non est propriè actio; accenduntur verò, quia moles facit ad majorem extensionem actionis, qualis est ista.

Obijciatur II. Inter duo similia omnia requisita ad agendum adsunt; adest agens v. g. ut quatuor potens producere gradus, adest recipiens; quia passum potest recipere octo gradus: ergo sequitur actio. Prob. conseq. Quia non impedit forma similis; hæc enim potius juvare deberet; quia minus resistit, quam forma contraria, imò jam etiam adest contraria, scilicet gradus frigoris: ergo &c.

Respondetur neg. antec. cum conseq. quia impedimentum est formalis similitudo in specie, & in gradu inter agens, & passum illud, neque actio impeditur solum à majori resistantia contrarij, verum etiam ab omnimoda similitudine, cujus ratio à posteriori assignata est in Probat. II.

6 *Quæres*, an dicta dissimilitudo inter agens, & passum semper debeat esse secundum proportionem majoris inæqualitatis? Ubi pro intelligentia statûs questionis, & terminorum nota, tripliciter agens, & passum adinvicem posse comparari. Primò ut activitas agentis sit omnino æqualis cum resistantia passi, & hæc dici-

dicatur dissimilitudo secundum proportionem æqualitatis. Secundò ut resistentia superet activitatem agentis, & dicatur dissimilitudo secundum proportionem minoris inæqualitatis. Tertiò ut activitas agentis superet resistentiam passi, & dicatur dissimilitudo secundum proportionem majoris inæqualitatis, & quæstio procedit de hac tertia, an scilicet semper requiratur?

Respondetur, affirmativè, tum quia Scotus 2. dist. 2. q. 9. ad quartum princip. apud me in editione Cavelli n. 40. ait, ad hoc, ut movens moveat mobile, debere ipsius resistentiam vincere, & superare: sed hoc est agere à proportionem majoris inæqualitatis: ergo &c. Tum quia Aristoteles 1. de Gen. tex. 88. ait, tunc fieri augmentationem alicujus, quando agens multum excedit passum, mixtionem verò, quando quodammodo æquantur, ubi notanter addidit *quodammodo*, ut denotet, ad actionem semper requiri proportionem majoris inæqualitatis. Tum quia agens agere in passum est formam in ipsum introducere, quam sua activitate intendit producere, passum verò resistere agenti resistentia formali est impedire, ne agens formam contrariam inducat: ergo ad hoc, ut fiat actio, debet activitas agentis esse major resistentia formali patientis; alias enim hanc superare non posset, & sic nunquam fieret actio.

Dices: Aristoteles 4. de Gen. animal. reddens rationem, cur actio aliquando dissolvitur, ait, esse; quia agens in agendo repatitur, interdumve contingit, quod agens plus patiatur, quam agit: ergo &c.

Contra: Aristoteles solum vult, agens repati, aut magis pati, quam agere, atque sic posse esse debilius, & impotentius, si ipsum in potentia sua resistitiva formali comparatur quoad potentiam activam contrarii, vel in potentia etiam activa quoad potentiam quoque activam passi, non tamen si comparatur in potentia activa quoad potentiam resistitivam formalem contrarii patientis, quemodo in proposito debet fieri comparatio; sic enim ob rationem assignatam semper debet esse minor resistentia, quam sit activitas agentis.

Dices adhuc: Parva gutta aquæ excavat lapidem durissimum super illum decidens, funis quoque scindit, & excavat vivos putei lapides: sed major est resistentia lapidis, quam activitas guttæ, & funis: ergo &c. *Contra*: Dist. maj. Parva gutta prima, & per primam alluviam, ac funis per primam statim frictionem excavant, neg. maj. sæpius cadendò, & fricandò, conc. maj. Dist. etiam min. Major est resistentia lapidis, si sumatur secundum totam potentiam resistitivam, conc. min. est major resistentia secundum illam partem solum, in quam prima gutta, & prima frica-

Tract. IV.

tio funis agunt, neg. min. Verum quidem est, primis actibus non ita sensibiliter agere, tamen quælibet gutta, & fricatio aliquid faciunt; vel enim successivè disponunt lapidem illum mollificandò, vel aliquid amovendò.

QUÆSTIO II.

De Intensione qualitatis per Antiperistasin, & reflexionem, causisque hujus intensionis.

Nota I. Hic quæstionem esse, an idem agat in se ipsum & quod actione æquivoca hoc fieri possit, traditum est in Physica, quod verò actione univoca fieri nequeat, tenet communis sententia, & probatum manet ex antecederent dictis; si enim agens univocum nequit agere in sibi simile, multò minùs in se ipsum; quia nihil ita alicui simile est, sicut ipsummet sibi. Solum hic dubitari potest, an, cum v. g. calor se ipsum in se agendò directè intendere haud queat, an saltem hoc possit actione reflexa; per reflexionem enim videtur eadem qualitas intendi univocè, quod idem videtur evenire per antiperistasin. Est autem *Antiperistasis* vox græca, & latine significat *circum obfistentiam* debilioris contrarii à fortiori, per quam obfistentiam contrarium obfistens impedit, ne obfessum ulterius diffundat propriam actionem, propter quod vires suas velut in se colligit, & sic magis intenditur. Ita in hyeme aër in caveis obfessus à frigidior aere calidior est, quam in æstate, sic quoque aquæ puteales tempore hyemali calidiores sunt propter obfistens frigus, quam in æstate, & econtra in æstate frigidiores, cum obfidentur ab aere calido, & hæc major intensio vocatur *Antiperistica actio*.

Nota II. *Reflexionem* esse retrocessionem actionis agentis in eadem parte mediæ, in qua agens actione directæ prius egit, propter adveniens obstaculum intra sphaeram agentis. Talis reflexio fit in pila ad parietem projecta, quæ, antequam virtus agentis terminetur, insilit ad obstaculum, & sic denuo resilit, sic etiam fit in projectione specierum visibilium in speculo, & quidem fit reflexio directæ, si quis se ponat in medio, videtque se ipsum, at verò si se sistat ex una parte speculi, non se videt, sed cernitur ab existente in parte opposita; quia ibi fit reflexio obliqua. *Per eandem partem mediæ* non debet intelligi sola pars, per quam egit agens actione directæ, sed debet etiam intelligi illa pars, per quam egit obliquè per circumferentiam propter reflexionem obliquam.

quam. *Per obstaculum quoque* non debet intelligi quodlibet; species enim visibilis non reflectitur à pariete, sed à speculo, nec lumen ita reflectitur à corpore nigro, sicut ab albo, & hoc ideo; quia requiritur quædam dispositio vel densitatis, vel ut obstaculum sit receptivum illius qualitatis, & quò magis est reflexivum, eò major fit reflexio.

9 *Nota III.* Per antiperistasis duplicem intensiorem fieri posse. Prima est intensio *naturalis qualitatis*, ejus scilicet, quæ subjecto convenit, ut cum aqua frigit, aer calefit. Secunda est *qualitatis disconvenientis* subjecto, & innaturalis, ut cum aqua calefit, vel aer frigit. Sunt autem tam calida corpora calidis, quam frigida frigidis exhalationibus plena, quæ exhalationes in propria qualitate intensiores sunt, quam reliquæ partes; quia sunt quasi quinta essentia illorum corporum, & cum contrariorum proprium sit à se invicem refugere ex naturali propensione, qua res petit conservari, ut patet in plumbo fervente, & liquato, quod in aquam decidens confestim contra suam naturam resilit multo impetu, & fragore, ipsoque in aere quasi suspensum congelascit, sic patet quoque in ligno madido, & viridi; si enim ex una parte ad ignem applicetur, ex altera parte mox effluit humor aqueus suum contrarium fugiens, hinc sequitur, quòd corpus, aqua v. g. tempore æstivo obfessa à calore suas exhalationes frigidas transpirare non possit, ne impingant in contrarium, & ideo se in aquam recipiant, & eam in frigore intendant. Jam ergo est quæstio inter Doctores, quæ sit vera causa intensiōis qualitatis per antiperistasis? quæ eadem quæstio agitur, quæ scilicet sit causa intensiōis per reflexionem?

ASSERTIO I. Per antiperistasis verè, & realiter intenduntur qualitates. Aristoteles 1. Meteor. Summa 3. c. 1. & communis.

10 *Probat* pluribus experiētiis imò: Aquæ puteales, ut jam dictum in notabili, tempore hyemali calidiores sunt, tempore verò æstivali frigidiores: sed hoc non est tantum secundum apparentiam, quatenus aqua in æstate tangitur manibus calidis, & ideo frigidior apparet, quam in hyeme: ergo verè, & realiter per antiperistasis intenditur frigus in aqua. Prob. min. Si aqua putealis in æstate tangeretur manibus eodem modo frigefactis, sicut in hyeme, adhuc frigidiores apparerent, & econtra in hyeme tepidiores. Tum quia in hyeme puteales aquæ recenter extractæ quasi fumare cernuntur: sed hoc non potest aliter explicari, nisi quia ex calore in ipsam aquam agente multæ ejus partes leviores, & rariores facile concepto calore sursum efferuntur, & evaporant: ergo &c.

Si dicas, inde apparere aquas frigidiores; quia per obfessionem contrarii magis aquæ constipantur, & condensantur in æstate, quam in hyeme, & hinc, quia major densitas juvat ad fortius agendum, frigidiores apparent, quam in hyeme. *Contra* est; quia sic potius aquæ puteales frigidiores deberent esse in hyeme, quia sunt densiores in hyeme; frigus enim condensat, calor rarefacit, unde aqua calida rarior est, quam frigida. 2dò Calx aquæ superfusa maximè incalescit, adeò, ut si sit excellens, supposita sibi ligna accendat. Fabriferrarii fornacis ignem aquæ aspergine magis intendunt. 3tiò. Hipocrates lib. 1. aphorismo 15. docet, ventrem animalium in æstate frigidiorē esse, in hyeme calidiorē, & quidem intensivè, non apparenter tantum, quod exinde patet; quia major, & melior est ciborum concoctio in hyeme; quia videlicet per obfessionem frigoris ventres incalescunt, & calor internus stomachi efficitur fortior, ac validior ad majorem cibi copiam digerendam. Ita Hipocrates l. cit. Hinc quoque venit, quòd plus in hyeme comedimus, quam in æstate, & plus ii, qui in Regionibus habitant frigidis, quam qui in calidis.

Objicitur: In hyeme magis conveniunt cibi calidiores, in æstate verò frigidiores, quam econtra: ergo in hyeme ventriculi, seu stomachi calor est minor, quam in æstate; non enim ad extinguendum ignem alius applicatur ignis, nec ad minuendam frigiditatem nivis alia nix. Ratio igitur, quòd stomachus in æstate minus digerat, provenit ex excessu, non ex insufficientia caloris; ad concoctionem enim requiritur certum temperamentum, quod destruitur per nimium calorem.

Respondetur, convenientiam illam ciborum calidorum in hyeme, & frigidorum in æstate non esse propter majorem, vel minorem calorem naturalem, sed propter adventitium majorem in æstate, minorem in hyeme. Unde dist. conseq. Calor stomachi est minor in hyeme, & major in æstate, loquendò de calore naturali, & intrinseco, neg. loquendò de adventitio, conc. conseq. Concoctio igitur à solo calore naturali provenit, & à spiritibus vitalibus in hoc calorem adjuvantibus, in æstate autem, quia pori propter obfessionem calorem externum sunt aperti, calor ille ad externa avolat, & spiritus evaporant, in hyeme propter obfessionem frigus ad intra retinentur.

ASSERTIO II. Intensio qualitatis fit etiam per reflexionem. Scotus 2. dist. 13. q. un. n. 4. & ad 3. n. 9.

Probat I. ex Scoto. Agens naturale, cujus virtus non est exhausta, agit, quantum potest, in passum potens recipere effectum

etum suum; quando verò intra sphaeram agentis occurrit obstaculum, non exhauritur totaliter virtus agentis: ergo tunc ager actione reflexa in medium; hoc enim est potens, & capax intensiorem recipere qualitatem, & ipsa qualitas prior est intensibilis.

Probat II. ab experientia: Perfectius videmus esse lumen in reflexione speculi, quàm in alia parte aeris, species quoque visibiles ad obstaculum in speculo reflectuntur, & hanc ipsam ob causam fit echo: ergo &c.

¹³ *Obijcit* I. Si ignis actione directa produceret calorem ut sex, & reflectendo ut quinque v. g. excederet octavum gradum: sed: ergo &c.

Respondetur, neg. supposit. antec. quòd possit fieri intensio per reflexionem ultra octavum gradum; hic enim nunquam exceditur; ignis enim calidissimus non possidet calorem ultra octo gradus, licet possit subin perveniri usque ad octavum gradum.

Obijcit II. Agens producendo calorem directe in medium, si offendit ad obstaculum, non ideo sentitur statim major calor, sicuti contingit in lumine: ergo signum est, quòd non quælibet qualitas, sed solum lumen intendatur.

Respondetur, conc. antec. neg. conseq. quia sicut, si luminosum illuminaret per totam suam sphaeram, in instanti ageret, in priori tamen naturæ ageret in propinquius, quàm in remotius, sic cum agit actione reflexa, in eodem instanti temporis agit, sed prius naturâ directe, quàm reflexe, cum careat contrario, & inde provenit, quòd reflexio luminis statim conspicitur, at verò calor, sicut causatur actione directa in tempore, ita etiam actione reflexa, & ideo etiam positò obstaculo non statim sentitur major calor.

Obijcit III. Sequeretur, quòd, si luminosum aliquod, aut calidum existeret remissum intra spatium reflexionis, intenderetur per reflexionem: sed hoc est falsum; quia jam simile ageret in simile, & idem in se ipsum actione univoca: ergo &c. Prob. seq. maj. Quia ideo non posset intendi; quia calidum majus nequit intendi à minori: sed hoc non obstat; quia etiam calor directe productus est intensior calore causato per reflexionem, & tamen intenditur ab illo: ergo &c.

Respondetur neg. seq. maj. & quidem quia luminosum æquivocè producit lumen; est enim lumen utique diversæ rationis à corpore luminoso, & ideo nunquam intendetur à lumine; quia effectus æquivocus non intendit suam causam; calidum in suo calore autem non intenderetur per reflexionem; quia simile nequit agere in simile, aut in se ipsum univocè

etiam actione reflexa; nam si calidum se ipsum reflexe intenderet, postea intensius ageret in medium nova actione, qua etiam de novo se ipsum reflexe intenderet in infinitum, vel saltem usque ad summum, quod implicare, nuper jam diximus. Quod dicitur in probat. calorem per reflexionem, qui est minor, intendere effectivè calorem directum majorem, falsum est; quia alias etiam calor ut unum v. g. calefaceret calorem ut tria, sed agens ipsum principale est, quòd per calorem reflexum remissiorem intendit calorem directe productum; neuter enim istorum calorum excedit virtutem activam agentis.

ASSERTIO III. Intensio connaturalis qualitatis fit ab abscessu contrariarum exhalationum in antiperistasi; intensio verò innaturalis per accidens fit propter discessum propriarum exhalationum. Communior.

Probat: Per istum dicendi modum ¹⁴ congruentissimè explicantur experientie, quæ circa hanc rem occurrunt: ergo est bonus, & legitimus. Antec. patet inductione exemplorum. Calor in æstate obsidens puteum præbet aditum exhalationibus calidis permixtis in aqua, ut scilicet foris ad illum prodeant, & sic facilius se illi conjungendo conservent. Qui item calor impedit frigidas exhalationes aquæ, ne exeant; contraria enim naturâ suâ se invicem refugiunt, quæ exhalationes frigidæ, utpote intensiores in propria naturali qualitate, quàm sint reliquæ partes aquæ, istas intendunt, ipsæque forma aquæ non amplius impredientibus exhalationibus calidis producit frigus: ergo per accidens intensio qualitatis naturalis est ex abscessu contrariarum exhalationum, per se verò ab ipsa forma substantiali emanante, seu producente naturalem qualitatem, seu frigus, & ab ipsa actione intensiorum exhalationum naturalium. Jam econtra in hyeme ab obsidente frigore exhalationes naturales frigidæ ab aqua facile ad sibi simile evocantur, calidæ verò innaturales refugientes frigus remanent in aqua: ergo iterum intensio innaturalis qualitatis est per accidens propter discessum naturalium qualitatum, per se verò à remanentibus exhalationibus contrariæ qualitatis. Sic res se habet in ventriculo, qui propter aerem frigidum in hyeme calefit, quia pori condensantur, spiritus vitales fugiunt ad interna, & sic consequenter causant majorem calorem, in æstate verò frigescit; quia pori aperiuntur, spiritus facilius evaporant, & relinquunt ventriculum frigidior, non quia revera intus adsit frigus, sed propter defectum, & carentiam caloris naturalis, quæ carentia dici potest frigus, & ventriculus frigidior.

Sic item res se habet in multis aliis; quædam enim poma in hyeme maturescunt, cum tamen maturatio sit aliqua concoctionis species, quæ calore indiget; hoc autem fit; quia ex frigore obsidente calor insitus intenditur, atque ita plus agit ad maturitatem, licet etiam juvet suo modo siccitas, quæ impedit putrefactionem concoctioni contrariam. Item aqua noctu frigefacta frigidior evadit, quando sol lucet, & eam ambiens aer calefacit; quia humores aquæ intra poros vasis, quod continet aquam, inclusi, & nocturno aëre maximè infrigidati actione solis ad interiora vasis detruduntur, sicque aquam frigidiorum suo modo reddunt, usque dum tandem sol sua actione superet. Hoc etiam modo pepones soli expositi prius frigescent, donec actione solis superante incalificent. Adverte tamen, quandoque antiperistaltim contingere per solam condensationem, non per augmentum reale qualitatis; potest tamen suo modo dici antiperistaltica actio; quia densitas juvat ad celerius, fortius, & validius agendum, non tamen supra proprias vires, in antiperistaltasi autem acquiritur major qualitas, & intensior, quam antea erat, & sic supra vires ordinarias agere potest.

15 **ASSERTIO IV.** Intensionis causa per se, & immediata in reflexione est primum agens, quod actione directa produxit qualitatem in medio, & in obstaculo. Scotus cit. 2. dist. 13.

probatur: Non potest qualitas in medio actione recta ab agente producta se ipsam intendere, neque qualitas existens in medio, ut est virtus principalis agentis producere potest qualitatem se ipsa intensiorem in obstaculo, quæ postmodum qualitas in obstaculo producta sit causa qualitatis per reflexionem in medio causatæ. Neque tandem potest dici, ipsum obstaculum esse causam: ergo erit ipsum agens primum. Prob. antec. quod nequeat qualitas se ipsam intendere; patet enim ex dictis, quod idem nequeat in se ipsum agere actione univoca, & alias si talem haberet virtutem, semper se intenderet. Prob. quod non virtus, seu qualitas in obstaculo causata à qualitate existente in medio tanquam virtute agentis; quia nullum imperfectius potest producere perfectius, etiam ut est virtus agentis perfectioris; quia esse virtutem illius non addit aliquid entitati imperfectiori, hinc si in se consideratum secundum entitatem nequit perfectius producere, neque poterit, ut est virtus perfectioris. Prob. quod non sit obstaculum: Si hoc esset, deberet in quocunque obstaculo admitti virtus activa qualitatis illius, quæ ad illud reflectit, & sic marmor v. g. quia potest esse obstaculum reflexionis frigoris, caloris, & lumi-

nis, jam ex se harum qualitatum esset activum, quod planè absurdum, & falsum est. Tum quia, ut docet Doctor cit. si obstaculum esset agens principale, & effectivum reflexionis, nunquam reflexio fieret obliquè, & secundum lineam determinatè oppositam lineæ incidentiæ; quia, inquit, omne agens agit sphericè, vel hemisphericè, si, ex una parte impeditur, ut patet de igne in circumferentiam calefaciente, & illuminante: ergo obstaculum per lumen receptum deberet ubique reflectere, quod omnino falsum est. Solum ergo potest esse conditio necessariè requisita; nam si non adesset, ulterius agens protenderet suam actionem. Tum quia etiam videmus, quod magis obstaculum est densum, & tersum, eò majorem fieri reflexionem: ergo saltem erit conditio, & instrumentalis causa; causa verò per se intendens reflexi qualitatem erit primum agens.

Obijcitur I. Scotus cit. concedit, lumen 16 primum in pariete receptum causare lumen secundarium: sed hoc esse nequit, nisi per reflexionem: ergo obstaculum per qualitatem receptam erit reflexionis causa.

Respondetur, neg. min. cum enim lumen secundarium non sit ejusdem rationis cum primario, sed species primarii, ideo licet ab isto causetur, non tamen est propriè per reflexionem, sed per veram actionem directam, cum sit multiplicatio luminis sphericè, non determinatè per lineam oppositam lineæ incidentiæ sive obliquè, sive rectè.

Obijcitur II. Secundum nostram sententiam reflexio esset intensior propè agens, quam remotè: sed: ergo &c. Prob. seq. maj. Quia omne agens agit fortius in propinquius: ergo si ipsum agens principale erit causa reflexionis, reflexio erit intensior penes ipsum, quam si sit remota, & prope punctum obstaculi.

Respondetur, neg. seq. maj. ut intelligitur ab Adversariis; quia quod magis actio retrocedit, eò magis finitur, & exhauritur virtus agentis correspondens spheræ, & sic debilior est in fine reflexionis, quam in puncto obstaculi. Ad prob. conc. maj. cum verò actio reflexiva sit continuatio actionis directæ, & pars propinquior puncto reflexionis se habeat ut propinquior agenti, & magis retrocedens à puncto se habeat ut remotior, & non proximior, ut volunt Adversarii, sic bene adhuc dicitur agere fortius in propinquius, quam in remotius, & adhuc dicitur agere uniformiter difformiter, id est, eadem continuata actione intensiori in propinquum, & remissiori in remotum. In sensu quoque Adversariorum sumendo pro parte propinquiori, quæ magis retrocedit à puncto reflexionis, non implicat, actione reflexa

reflexa agens fortius agere in remotum, quam in proximum, bene tamen implicat actione directa.

Obijcitur III. Plus requiritur ad intendendam qualitatem, quam ad producendam aliam similem, vel remissiorem in alio subjecto: ergo si agens agendū actione directa produxit v.g. calorem ut tria in medio, non poterit per reflexionem illum intendere. Patet conseq. Quia per obstaculum non augetur virtus agentis intensivè.

Respondetur dist. antec. Plus requiritur virtutis ad intendendam qualitatem reflexè, quam ad aliam similem producendam; neg. ad intendendam actione directa, conc. antec. & neg. conseq. Cum itaque intensio reflexa fiat per eandem omnino actionem, per quam fieret extensio qualitatis directa, non opus est, ut ad intensiorem reflexam augeatur virtus agentis, bene verò requiritur ad intendendum directè.

Obijcitur IV. Idem manens idem semper natum est facere idem: ergo quia ab obstaculo non intenditur virtus agentis, si primaria actione causavit calorem ut tria, etiam semper talem calorem producet, non maiorem.

Respondetur dist. antec. Idem manens idem semper natum est facere idem eodem actionis genere, conc. diverso genere, neg. antec. Verum quidem est, si semel qualitas sit producta à virtute ad producendum ut sex, & si non impediatur agere directè, non producet in eodem genere, nisi effectum ut sex; si autem actio totalis propter obstaculum interveniens non exhauriatur intensivè, & extensivè, tunc reliquum virtutis exhauritur actione reflexa, quā prior qualitas directè producta intenditur.

Obijcitur V. Luna est, quæ immediate illuminat terram de nocte, & tamen hæc illuminatio est reflexio luminis solaris: ergo obstaculum agit per reflexionem, non primum agens, aliter sol in nocte diceretur illuminare terram, non luna.

Respondetur neg. 2. part. antec. intelligendū de propria reflexione, quia illuminatio lunæ non est propria reflexio radij solaris; non enim conspicitur sol in luna, ut fit in speculo, sed improprie. Lumen itaque in luna est lumen primum solis in illa causatum, sicut est lumen in pariete à sole inspecto, & illuminato, lumen autem à luna in terra productum est secundarium, sicut est lumen, ubi est umbra in die, atque ita assimilatur productioni luminis secundarij à primario.

Tract. IV.

QUÆSTIO III.

An, & ubi detur Reactio?

Nota, Reactionem aliud non esse, quam reciprocā, & retributam actionem, ut dum agens agit in passum, & hoc vicissim reagendū vertitur in illud, & sic dicitur reactio passi in agens, sicut etiam datur in agente *repassio*. Ad hanc reactionem requiritur ex Aristotele 1. de Gen. 53. ut agens, & patiens communicent in materia; spirituale enim nequit pati à corporali. Requiritur etiam, ut agens sit ultimum, & proximum, quare ratione, ait Aristoteles, Medicus non patitur à morbo, sed medicamentum, quia Medicus non est agens ultimum, & proximum, sed ipsa medicina. Potest autem imprimis dupliciter fieri talis reactio in ordine ad qualitates loquendū, uno modo secundum qualitatem contrariam, ut si ferrum ignitum v.g. agit in aquam per calorem, aqua verò reagit in ferrum per frigus. Altero modo, si ferrum quidem agit in aquam per calorem, aqua autem reagit non per frigus tanquam qualitatem contrariam, sed per humiditatem tanquam qualitatem disparem. Dein potest esse, quod passum agat in agens secundum eandem partem, secundum quam agens agit, ut si ferrum ignitum agit in aquam secundum partes suas solidas, & secundum easdem partes solidas ab aqua frigesit, vel secundum diversam partem, ut si ferrum ignitum agat in aquam quidem secundum partes suas solidas, ipsum verò secundum illas ipsas partes solidas non repatiatur, sed solum quoad poros, aut exhalationes contentas in illis. Tandem in generatione non potest fieri reactio; si enim agens agit in passum actione generativa, nequit passum reagere in agens; quia tunc non amplius est passum, sed destruitur; generatio siquidem unius est corruptio alterius; neque contingere potest in augmentatione; hæc enim actio non est proprie inter activa contraria; solum ergo dubitatur in alteratione inter qualitates contrarias, & in motu locali.

ASSERTIO I. In motu alterationis datur reactio, etiam secundum eandem partem, seu contrarietatem. Est satis communis cum Scoto 1. dist. 17. q. 4. num. 6.

Probat I. Authoritate Aristotelis 1. de Gen. & 4. de Gen. ante C. 3. ubi docet, omne agens à passio repati, sic quod secat, hebetatur ab eo, quod secat, quod pellit, pellitur, quod calefacit, refrigeratur.

Probat II. Experimentis: Aqua frigida calidæ superinfusa refrigerat, & cale-

fit, unde tota aqua evadit tepida. Fer-
rum ignitum injectum aquæ frigida frige-
fit ab aqua etiam secundum partes solidas,
& aqua ab ipso calefit. Manus calida tan-
gens frigidam calefacit illam, & ab illa re-
frigeratur. Glacies apprehensa manu ca-
lida tota colliquescit, & simul frigefacit
manum: ergo datur reactio secundum ean-
dem partem, & contrarietatem, quod
maximè patet in aqua calida, & frigida,
quæ in caliditate, & frigiditate contra-
riantur, & adinvicem agunt, in humidi-
tate enim conveniunt.

Probatur III. Ratione: Tum quia
agens naturale debite approximatum, &
non impeditum agit; sed quando cali-
dum, & frigidum debite approximantur,
quodlibet respectu alterius est agens non
impeditum, cum quodlibet habeat acti-
vitatem excedentem resistantiam forma-
lem alterius ex nuper dictis: ergo agente
uno, in altero datur reactio. Tum quia
aliter non posset fieri mixtio, quia in mix-
tione debent elementa inter se attempera-
ri secundum qualitates, quod fieri ne-
quit, nisi adinvicem agant, & patian-
tur.

19 **ASSERTIO II.** In motu locali datur
suo modo reactio. Communis.

Probatur: Dux phialæ vitreæ adin-
vicem collisæ ambæ franguntur, gladius
feriens alium terit, & teritur, & alia hu-
jusmodi. Quia tamen motus localis non
est rigorosa actio, sicut est alteratio, nec
interveniant contrariæ qualitates, sed
solum concurrat impetus impressus, & du-
rities; durities autem non est activa, nec
unus impulsus propriè alteri contrariatur,
ideò non propriè, sed suo modo tantum
datur reactio. Jam contra assertam rea-
ctionem in motu alterationis

20 *Objicitur I.* Sequeretur, idem mo-
veri motibus contrariis v. g. frigiditatis,
& caliditatis; sed hoc implicat: ergo &c.
Prob. seq. maj. Sit v. g. ignis agens pal-
maris calidus ut octo, & medietas hujus
sit intra sphaeram sui contrarii agentis v.
g. aquæ ut octo frigida, tunc hæc medie-
tas repatiatur ab aqua, & erit pars repas-
sa à frigore, patietur item, & movebitur
motu calefactionis ab altera parte ignis
non repassa, utpote cui est debite applica-
ta, cum nihil sit magis applicatum, quam
pars continua suæ parti: ergo eadem pars
ignis moveretur motibus contrariis frige-
factionis, & calefactionis.

Respondetur neg. seq. maj. ad cujus
probationem dicendum, quod pars non
repassa ignis, licet agat cum parte repas-
sa in aquam, non tamen agat in partem
repasam ab aqua motu frigiditatis, quam-
vis etiam hæc pars repassa sit proximior
parti non repasæ, quam sit aqua; non
enim est necesse, ut in omnibus casibus

agens prius agat in propinquius, quam in
remotius, si propinquius sit indispotum,
sicut in proposito est pars repassa propin-
quior. Agit ergo totus ignis immediate
in aquam, & omnes partes in simul per
modum unius agentis, & non pars non re-
passa prius in partem repasam tanquam si-
bi proximior, licet sit dissimilis; quia
impedit aqua reagens, in quam pars non
repassa debet agere virtutem illius debili-
tandò, & pro parte repassa resistendò.

Objicitur II. Sequeretur, quod nun-
quam agens perfectè posset assimilare sibi
passum; quia semper debilitaretur, & con-
sequenter non posset reducere passum ad
illum gradum, quem habebat: sed: er-
go &c.

Respondetur neg. seq. maj. quod nun-
quam, quia quando agens naturale valde
superat sua intensione passum, poterit per-
fectè sibi illud assimilare: nam licet repa-
tiatur, partem tamen victoriæ de contrario,
& remotò impedimentò, reducit se ad
pristinum statum, & tunc poterit passum
totaliter assimilare sibi. Dein quando est
necessarium propter varias operationes
exercendas, & propter generationes per
miscibilium mixtionem, qua omnium
miscibilium refranguntur vires, quæ est
una causa finalis, cur fuerit à natura insti-
tuta reactio.

Objicitur III. Idem esset simul respec-
tu ejusdem in actu, & nobilius, respectu
scilicet passi, & in potentia, ac ignobi-
lius respectu ejusdem passi, quatenus sci-
licet ab ipso repateretur: sed: ergo &c.

Respondetur dist. seq. maj. Effet in
actu, & nobilius, in potentia, & ignobi-
lius respectu ejusdem quidem, at non se-
cundum idem, conc. secundum idem,
neg. seq. maj. Effet itaque in actu, & no-
bilius secundum potentiam activam, in
potentia, & ignobilis secundum poten-
tiam passivam.

Objicitur IV. Potest aliquod agens
applicari alicui passo ita parvo, ut nullam
respectu ejusdem habeat potentiam agen-
di: ergo in hoc casu saltem nulla daretur
reactio.

Respondetur conc. totum; quia ad
hoc, ut fiat reactio, debent ambo, scilicet
agens, & passum habere potentias
activas proximas, in proposito autem si
unica gutta aquæ in accensum rogi, vel
ala muscæ in ingentem flammam immitte-
retur, neutrum utique respectu hujus ha-
beret potentiam activam proportionatam,
& proximè activam.

Objicitur V. Vel agens, & patiens
sunt æqualis virtutis, vel inæqualis? non
primum; quia agens non agit, nisi ex præ-
dominio, & victoriâ in passum. Non se-
cundum; quia debilius, & impotentius
nequit

nequit agere in fortius, & potentius: ergo non datur reactio.

Respondetur, qualitates contrarias in virtute activa nunquam esse pares, illam tamen, quæ majorem habet activitatem, habere minorem resistantiam formalem, quàm alterius activitas sit, & sic quodlibet in activitate excedere alterius resistantiam formalem, unde semper fieri potest reactio, saltem secundum partem, & imperfectè; si enim aqua in ingentem ignem infundatur, licet non extinguat totum ignem; extinguit tamen aliquam partem, aut quoquo modo eam debilitat.

Obijcitur VI. In eodem instanti, quo ignis & aqua applicantur, ut supponitur, habent omnes gradus: ergo in eodem instanti eadem qualitas esset, & non esset; quia in eodem instanti destrueretur; deperderet enim gradum per actionem contrarij.

Respondetur Conc. antec. neg. consequ. quia in eo ipso instanti applicationis nulla est actio secundum partes divisibiles qualitatis, cum actiones inter contraria non fiant in instanti, sed in tempore, & sic falsum est, in eodem instanti eandem qualitatem esse, & non esse. Ex his

21 *Infertur*, dari *sphæram activitatis agentis*, id est, circumferentiam quandam, intra quam omne agens agat, & ultra quam se non extendat, quæ circumferentia dicitur *sphæra*, eò quia omne agens sphæricè, id est, in circumferentiam agat, & suam actionem diffundat, & quidem immediate in totam sphæram; cujus ratio est, quia agens vel immediate agit in aliquam partem sphære, vel solum in superficiem ambientem; si primum, cum illa sit pars divisibilis, & per consequens habeat partes propinquiores & remotiores agenti, jam agens immediate ageret in aliquam partem distantem: ergo etiam in omnes partes sphære posset immediate agere. patet consequ. Ratio enim, cur Adversarij negent hanc immediatam actionem, est, quoniam aliquantulum ageret in distans: ergo si hæc immediata actio conceditur in aliqua parte, poterit etiam concedi in tota sphæra. Ubi tamen sciendum, quod agens in sua sphæra, ut plurimum, producat qualitates suas *uniformiter difformiter*, hoc est, in parte proximiori intensiores, in remotiori remissiores, habitâ proportionem ad majorem, vel minorem distantiam, ut patet ab experientia; lignum enim calidius est in parte propinquiori igni, quàm in remotiori &c. cujus ratio est, quia ad actionem requiritur approximatio: ergo major approximatio faciet, ut intensior producat qualitas. Dantur tamen aliqua agentia, quæ qualitates suas æqualiter intensas producant in tota sua activi-

tatis sphæra, tam in parte viciniori, quàm remotiori; sicut dicitur de stella polari, quæ æquè attrahit magnetem sive remotiorem, sive propinquiorem. Nequit tamen agens producere suas qualitates in quacunque intensione, vel distantia ob suam limitatam virtutem.

QUÆSTIO IV.

De Alteratione.

Nota, *Alterationem* in ratione mutationis diversimodè accipi posse: 1. pro quacunque mutatione, quâ subjectum fit *alterum*, sive accidentaliter sive substantialiter. 2. Pro quacunque mutatione accidentali. 3. Propriè pro mutatione ad qualitatem tantum terminata, quacunque sit illa, sive sint intentionales, ut sunt species sensibiles & intelligibiles, sive sint spirituales, ut intellectiones & volitiones, sive sint corporales, ut albedo &c. 4. Magis propriè sumitur pro mutatione tendente ad corporalem qualitatem. 5. Propriissimè pro mutatione ad contrarias qualitates ad generationem & corruptionem disponentes, ut maxime sunt primæ qualitates. Hòc notatò quaeritur, quid sit alteratio?

ASSERTIO. Alteratio ab Aristotele de Gen. 23. benè definitur, quod sit transmutatio subjecti sensibilis manentis in suis passionibus aut contrarijs, aut medijs. Communis.

Probat & *explicatur*: dicitur 1. *Transmutatio*, loco generis, quia per hanc particulam alteratio cum mutatione substantiali, & accidentali quacunque convenit. Dicitur 2. *Subjecti sensibilis manentis*, per quod subjectum alterationis denotatur corpus naturale, non materia prima, cum hæc non sit sensibilis. Dicitur 3. *In suis passionibus*, per quod datur intelligi terminus hujus transmutationis, qualis sunt qualitates sensibiles comprehensæ sub hoc nomine *passionis*, quarum aliæ sunt *extrema seu contrariæ*, ut calor & frigus, quæ extremam habent oppositionem inter se. Aliæ sunt *media*, quæ sibi invicem extremè non opponuntur, ut albedo, flavedo, & hinc dixit Aristoteles, *aut contrarijs, aut medijs*, per quæ patet, quod Aristoteles non definiverit hic tantum alterationem propriissimè sumptam, quæ solum inter contrarias qualitates generationi inservientes versatur, quia usus est particula disjunctiva: *aut contrarijs, aut medijs*; & per ista differt alteratio ab alijs mutationibus, quales quales sint. Ex his

Infertur, alterationem & generationem 24

nem inter se distingui, tum ratione *terminorum*, à quibus provenit quælibet specificatio motus, nam generatio est per se ad substantiam, alteratio ad qualitatem: tum ratione *subjecti*; generatio enim semper habet ens incompletum pro subjecto, ut est materia prima v. g. alteratio verò habet ens completum, ut est corpus naturale: tum ratione *durationis seu successionis*; quia forma substantialis, quæ non suscipit magis & minus, nata est per se in instanti introduci; qualitas verò, quæ est intensibilis, & habet contrarium, successivè acquiritur. Tum tandem ratione *finis*, quia generatio est propter se, nec ad aliam mutationem ordinatur, alteratio verò ordinatur ad generationem, & est propter aliud; non tamen propterea, si impossibilis esset generatio, impossibilis etiam foret alteratio: tum quia si impossibile foret lignum corrumpi, & formam ignis generari, tamen impossibile utique non foret, lignum ad calorem alterari: ergo implicante generatione non implicaret alteratio. Antecedens patet, quia prius ut prius potest esse sine posteriori: ergo licet substantia ignis foret ingenerabilis, non tamen ingenerabilis inde esset qualitas caloris; tum quia finis caloris primarius non est producere ignem, sed calorem, & respectu hujus est agens principale, respectu verò ignis est instrumentum & ordinatum ab alio agente principali: ergo licet deficeret productio ignis, quæ est caloris finis tantum extrinsecus, non tamen deberet implicare finis primarius, qui est productio caloris & calefacere, consequenter posset esse alteratio, etiamsi implicaret generatio.

Quæres: Quotuplex sit Alteratio?

25 *Respondetur*, aliam esse *intensivam*, aliam *extensivam*. Explicatur: *Alteratio intensiva seu intensio* est acquisitio majoris perfectionis qualitatis, seu plurium graduum qualitatis in eadem parte subjecti. *Extensiva seu extensio* qualitativa est acquisitio qualitatis in alijs, & alijs subjecti partibus. Unde intensio qualitatis ab extensione distinguitur; formam enim seu qualitatem intendi non est magis ampliari per plures partes subjecti, sed est magis perfici circa eandem partem, seu idem subjectum; alias enim qualitates spirituales non possent intendi & augeri, quod est contra fidem, & Concilium Tridentinum Sessione 6. cap. 10. & Luc. 17. *Adauge nobis fidem. Ad Philipp. 1. Oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet, & ipsa Ecclesia canit: Da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum. Dices: Datur etiam remissio qualitarum: ergo datur etiam Alteratio remissiva, & consequenter triplex erit alteratio. Contra neg. conseq. quia remissio per se non re-*

spicit minorem qualitatem tanquam terminum, sed tantum privationem intensioris qualitatis; alteratio verò propriè qualitatem respicit tanquam suum terminum per se; hinc etiam divisio debet fieri in membra per se respicientia qualitatem.

QUÆSTIO V.

Quomodo fiat Intensio Qualitatum?

Nota, Authores valde inter se discrepare in hoc puncto, diversorumque diversa esse placita. Nobis specialiter videndum, & decidendum est, an per intensiorem semper nova acquiratur qualitas, & in remissione deperdatur.

ASSERTIO I. Intensio qualitatis non fit per majorem, vel minorem recessum à contrario, ut volebant Platonici.

Probatur I. Dantur aliquæ formæ, quæ non habent contrarium positivum, ut sunt lumen, visio &c. & tamen intenduntur: ergo intensio non potest consistere in recessu majori à contrario. Item actus erroris, & scientiæ, lætitiæ, & dolor, amor, & odium nec in gradibus quantumcunque remissis simul stare possunt de eadem re: ergo intensio in ipsis non potest consistere in recessu à contrario, & ex opposito sequeretur, quod, qui vult acquirere primitus scientiam, debeat habere, & acquirere errorem in summo, ut sic paulatim habitus scientiæ intendi posset per recessum ab opposito habitu erroris, quod est falsum.

Probatur II. Sequeretur, non posse haberi, nisi volitiones intensissimas: sed: ergo &c. Prob. seq. Quia illud juxta Adversarios erit intensissimum, quod maxime recedit à contrario: atqui cum volitio nullo pacto de eadem re simul admittat volitionem contrariam, maxime ab hac recedit: ergo quælibet esset intensissima.

Probatur III. Motus intensiōis est motus acquisitivus, seu positivus: ergo terminus ejus ad quem debet esse quid positivum, & non quid negativum, quale esset recessus ille, vel ablatio contrarij. antec. patet; quia intensio albedinis est dealbatio, & non nigredinis ablatio.

Objicitur: Aristoteles 3. Top. c. 4. ait, quæ contrarij sunt impermixtiora, sunt magis talia, ut albius quidem nigro impermixtius. Item 5. Physic. 19. Magis, aut minus ex eo, quia plus, aut minus contrarij inest. Item 2. Cœli 37. Remissio cujuscunque fit propter impotentiam: ergo juxta Aristotelem intensio & remis-

remissio qualitatis est ex majori recessu, vel admixtione contrarii.

Respondetur, Sensum illarum propositionum in 3. Top. & 5. Physic. non esse formalem, quasi intensio albedinis formaliter consistat in impermixtione nigredinis, sed esse concomitantem tantum; quia ad intensiorem unius contrarii semper comitatur depuratio ab altero contrario. In 2. cœli. cit. Aristoteles tantum vult, remissionem in motu locali, de quo ibi tantum loquitur, provenire ex impotentia agentis, quod nihil contra nos.

27 **ASSERTIO II.** Intensio qualitatis non fit per maiorem radicationem formæ in subiecto, quomodocunque explicetur. Est contra Thomistas hanc maiorem radicationem variè inter se explicantes.

*Probat*ur I. quod non per communicationem, vel acquisitionem perfectioris existentia, ut aliqui volunt: Tum quia existentia non distinguitur realiter ab essentia, ut suo loco docetur: ergo invariata essentia qualitatis, invariata quoque manebit existentia. Tum quia existentia communis est omni rei productæ extra causas: ergo si per maiorem existentiam fit intensio, omnis res, quæ existit, subibit intensiorem, quod falsum est. Tum quia ubi acquiritur, & habetur perfectior ratio agendi, ibi est perfectior essentia, seu ratio essendi acquisita, & non tantum condicio agendi, qualis est existentia: atqui in forma intensiori est perfectior ratio agendi: ergo etiam perfectior essentia, seu gradus, & ratio essendi, non tantum condicio.

*Probat*ur II. quod non per maiorem, vel minorem dispositionem subiecti, ut alii volunt: Tum quia in aëre eodem modo disposito lumen modò magis, modò minus intensum ceratur: ergo major, vel minor qualitatis intensio refundi non potest in dispositionem subiecti. Tum quia sic etiam deberet dici forma substantialis intendi; sicut enim calor in subiecto bene disposito perfectius agit, & inde intensior dicitur, ita forma substantialis v. g. anima, si informat organum visus magis dispositum, perfectius operatur, quam si informat organum minus dispositum: ergo quoque posset dici intendi, & remitti, quod falsum est. Tum quia vel per istas subiectorum dispositiones intelligunt remotionem impediendi, & oppositæ seu contrariæ qualitatis: sed hæc est sententia Platoniorum jam refutata. Vel intelligunt dispositiones quasdam prævias necessariò requisitas, ut v. g. calor sit in subiecto; verum præterquam quod non quælibet qualitas tales dispositiones requirat, hæc dispositiones essent qualitates quædam, de quibus quæritur, an se ipsis magis, vel minus disponant subiectum,

Tract. IV.

an mediis aliis; si se ipsis magis, & minus disponunt, jam habebunt latitudinem graduum; si mediis aliis, jam dabitur processus in infinitum.

*Probat*ur III. quod non per novum modum educationis, vel unionis, vel radicationis, aut activationis, ut alii prætendunt: Tum quia una forma æquè tam intensior, quam remissior secundum se totam educitur, & à suis principiis dependet: ergo intensio non in maiorem educationem de subiecto referri potest; alias etiam forma substantialis deberet dici intendi; nam & Anima equi v. g. educitur de materia. Tum quia omnis forma qualitatis statim, ac subiecto advenit, unitur ei secundum omnes suas partes non remissè, sed ita, ut magis ei uniri nequeat, sic educitur, & actuat subiectum ita, ut illud amplius actuare nequeat, quod patet in aliis formis quantitatis, animæ &c. ergo major intensio qualitatis in maiorem unionem, & activationem reduci nequit. Tum quia si intensio consisteret in maiori radicatione, ut ipsi explicant in exemplo arboris magis agentis radices, tunc sicut arbor magis radicata difficilius evellitur, sic etiam qualitas magis intensa deberet difficilius posse removeri à subiecto: sed hoc est falsum: ergo &c. *Prob. min.* Rubor ex verecundia causatus est intensior, quam rubor naturalis: sed ille facilius movetur, quam iste: ergo &c. Item febris hæctica est magis radicata juxta Medicos, quam tertiana, & tamen hæc est intensior, quam hæctica: ergo intensio in maiorem radicationem nullatenus referenda est. Tum tandem vel iste modus unionis, educationis, radicationis, ut ponunt Thomistæ, est quid respectivum, vel absolutum? Si respectivum: ergo in ipso erit magis, & minus ratione fundamenti, scilicet qualitatis, sicut paries dicitur magis similis in albedine alteri parieti propter intensiorem albedinem. Si est quid absolutum, vel est divisibile secundum latitudinem graduum, & sic jam admittuntur plures gradus alicujus entitatis saltem modalis in eodem subiecto simul. Vel est indivisibile: ergo in instanti acquiritur, & quælibet alteratio intensiva esset instantanea, non continua, & successiva, quod falsum est; nullum enim indivisibile potest acquiri in tempore.

ASSERTIO III. Intensio qualitatis 28 fit per realem acquisitionem novæ qualitatis, & remissio per deperditionem realem ejusdem. Scotus 1. dist. 17. q. 3. §. contra istam opinionem. cum Suis.

*Probat*ur, imò probata manet ex sufficienti refutatione aliarum sententiarum. Deinde quando manet idem univocè agens principium, manet, & habetur idem specie terminus ad quem; sed in alteratione ali-

Z

qua

qua continuata manet idem calor, qui in principio produxit calorem, & etiamnum per eandem essentiam propriam univoce agit: ergo etiam erit idem specie terminus, scilicet nova qualitas caloris, alias actio intensiva esset specie distincta ab actione productiva; hæc enim terminaretur ad qualitatem, illa solum ad modum qualitatis.

²⁹ *Obijcitur I.* Aristoteles 4. *Physic.* 84. dixit, *subjectum fieri magis calidum, nullo facto in materia calido*, id est, nullo calore facto in materia: ergo &c.

Respondetur, negando illam textus expositionem, quod scilicet per illa verba nullo facto calido intelligatur calor; intelligitur enim subjectum, quod magis fit calidum in alteratione, nullo novo subjecto producto, bene tamen novo caloris gradu.

Obijcitur II. Qualitatem intendi est perfectius inherere subjecto: sed inherencia accidentis est unio ipsius cum subjecto: ergo qualitas intenditur propter perfectiorem unionem, quam habet de novo.

Respondetur, dist. maj. Qualitatem intendi est perfectius inherere subjecto, hoc est in perfectiori gradu, & intensione, ita ut perfectius cadat supra qualitatem, conc. maj. est inherere firmitus, ita ut perfectius cadat supra inherentiam, neg. maj. & concessa min. similiter dist. conf.

Obijcitur III. Eadem quantitas fit magis, vel minus extensa in rarefactione, & condensatione sine additione novæ quantitatis: ergo idem de intensione qualitatis dicendum.

Respondetur, conc. antec. neg. conf. & parit. disparitas est, quod rarefactio, & condensatio non sint motus ad quantitatem, bene verò intensio est motus ad qualitatem, & ideo nova debet acquiri qualitas, non nova quantitas.

Obijcitur IV. Potest eadem causa efficiens, seu idem agens majorem, vel minorem effectum causare juxta variam subjecti dispositionem, licet in se invariatur maneat: ergo poterit quoque eadem causa formalis, seu forma majorem, vel minorem effectum formalem tribuere subjecto ad variationem dispositionum subjecti.

Respondetur, conc. antec. neg. consequ. & parit. quia effectus causæ efficientis, quæ est extrinseca, potest impediri ex indispositione subjecti, quod debet concurrere cum efficienti ad illum effectum, quod impedimentum, cum non adsit in subjecto disposito, ideo dein effectus major, & perfectior potest produci, at effectus causæ formalis, posita forma in subjecto, neque à Deo impediri potest, sed necessario emanat, quantum potest, quare

postea nequit intendi, nisi etiam forma intendatur.

Obijcitur V. Non possunt in eodem ³⁰ subjecto duo accidentia numero distincta, & ejusdem rationis simul recipi, & reperiri: ergo non potest qualitati accedere novus gradus realis qualitatis. Prob. antec. Accidens individuatur à subjecto: ergo uno tantum, & eodem existente subjecto non possunt accidentia ejusdem rationis multiplicari. Prob. antec. Accidens totum suum esse habet in ordine ad subjectum: ergo individuationem debet habere à subjecto.

Respondetur, neg. antec. intellectum de numero distinctis gradibus ejusdem qualitatis; gradus enim isti constituunt unam qualitatem, cujus tantum dicuntur partiales perfectiones. Ad probat. neg. antec. quælibet enim res individuatur propria hæcitate. Ad tertium antec. dicendum; licet accidens habeat ordinem ad subjectum, ordo tamen non potest à subjecto individuari, & licet ab ipso dependeat in genere causæ materialis, vel quandoque in genere efficientis, non tamen in genere causæ formalis, quæ solummodo est essentia, & entitas accidentis, unde implurificatio subjecto possunt accidentia multiplicari, quia principium individuationis est in genere causæ formalis.

Obijcitur VI. Si fieret intensio per acquisitionem realem novæ qualitatis, jam forma haberet partes integrantes: sed hoc nequit esse: ergo &c. Min. patet; de ratione enim formæ est, quod sit principium simplex, non principiatum, & compositum per partes.

Respondetur, conc. seq. maj. neg. min. quodlibet enim ens materiale habet suas partes entitativas integrantes, præcisa quantitate. Ad probationem: Forma utique est simplex, & non composita physicè ex actu, & potentia; quia ipsa ad talem compositionem ut actus concurrat, cum hoc tamen stat, quod possit dici integraliter composita ex partibus entitativis, vel intensivis tantum, si est forma spiritalis accidentalis, quod bene notandum, vel intensivis, & extensivis simul, si est materialis, & accidentalis.

QUÆSTIO VI.

An in intensione præcedens qualitas deperdatur, num omnes gradus qualitatis sint homogenei, & an alteratio fiat continuè, & successivè?

Nota, Dato, & probato, quod intensio in qualitate fiat per additionem realem novi gradus, adhuc queri,

ri, an prior existens qualitas permaneat, vel totaliter corrumpatur, ut quidam volunt? Item, an partes in intensione, quæ *gradus* appellantur, sint dissimiles, & heterogeneæ in perfectione individuali, ita, ut gradus isti naturaliter sint subordinati, ut scilicet secundus necessario præsupponat primum, sitque perfectior illo, tertius præsupponat secundum, illumque excedat in perfectione, quartus tertium, & sic deinceps, an verò omnes sint æqualis perfectionis, ita, ut non magis differat primus ab octavo, quam alio quocunque, etiam alio primo in diverso subjecto? Quod gradus isti sint dissimiles in differentiis individualibus, certum est; sunt enim realiter inter se distincti, habentque proprias differentias individuales, cum realiter separentur, licet cum hoc necessario stet, esse similes in specie, seu ejusdem rationis specificæ; alias enim non esset intensio ejusdem speciei qualitatis. Ulterius litigium est inter Doctores, an, dum fit intensio per alterationem, fiat in instanti, sicuti aliquam qualitatem tam quoad extensionem, quam quoad intensiorem acquiri posse, jam ex alibi dictis patet, & liquet, cum aer tenebrosus illuminatur; illud enim lumen instantaneè causatur, an verò fiat continuè, & in tempore?

32 ASSERTIO I. In intensione præcedens qualitas non deperditur. Scotus 1. dist. 17. q. 3.

Probat I. Auctoritate S. Augustini, qui ad Bonifacium ait: *Charitas meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici.*

Probat II. cum Doctore nostro: In eo ipso instanti, quo quis operatur meritorie, necessario debet adesse præcedens habitus gratiæ; quia concurrat ad actum; ideo enim actus est meritorius; quia provenit à gratia: sed in illo ipsissimo instanti potest Deus operanti meritorie conferre gratiam: ergo in eodem instanti dabitur augmentum, seu novus gradus habitus gratiæ, non corrupto priori. Eodem modo argumentari licet in habitibus naturalibus; in eodem enim instanti, quo quis elicit actum v. g. logicam speculationem, in eodem instanti intendit talis actus habitum: ergo habitus præcedens non debet esse corruptus pro isto instanti in adventu novi habitus, alias non esset ex supposito, & tamen adhuc esset pro isto instanti; quia debet ad actum concurrere, quod implicat.

Probat III. Si grave ut unum applicetur subjecto habenti pondus ut tria, efficiet pondus ut quatuor: ergo si in intensione nova qualitas totaliter producat, & prior destruat, tunc istud agens producat effectum supra suam virtutem, quod est falsum. Item quando ignis intendit calorem in aqua, non est ulla causa,

à qua destruat prior calor; non enim ignis, ut patet: ergo non destruitur. Deinde eodem modo deberet dici, remitti calorem v. g. quod scilicet totus intensus destruat, & novus gradus remissus producat: at talis destructionis nulla potest assignari causa; supervacaneum enim est, & voluntarium recurrere ad causam universalem.

Objicitur I. Termini motus sunt incompossibiles: sed in intensione qualitatis terminus à quo est qualitas remissa, & terminus ad quem qualitas intensa: ergo qualitas præexistens remissa tanquam terminus à quo non poterit manere simul cum qualitate intensa adveniente tanquam cum termino ad quem.

Respondetur, dist. maj. Termini per se motus, ut forma, & privatio, conc. termini motus concomitantes solum sunt incompossibiles, neg. maj. Dist. etiam min. Sunt termini per se intensiōis, ut motus est, neg. concomitantes, conc. min. Licet ergo alteratio, ut intensio est successiva, respiciat positivos terminos, qui bene possunt esse simul, ut patet in augmentatione, ubi prior pars non deperditur, tamen ut motus est, per se terminos respicit privationem formæ intensioris, & dein ipsam formam intensam.

Objicitur II. In motu locali ad acquisitionem unius ubi deperditur præcedens, sic etiam sonus, & vox intenduntur partis præexistentis corruptione: ergo idem dicendum erit in alteratione de aliis qualitatibus.

Respondetur, nego conseq. & parit. quia illa ex natura sua continuò labuntur, nec partes possunt esse simul, & se habent velut contraria, in nostro autem casu partes qualitatis sunt permanentes, nec contraria, sed simul compossibiles. Quando ergo mutatio positiva fit inter contraria, ut inter albedinem, & nigredinem, vel inter quasi contraria, ut sunt v. g. duo ubi, non potest natura causare mutationem positivam sine deperditiva.

Objicitur III. Si remanet calor præcedens remissus adveniente intenso: ergo idem subjectum erit simul intense, & remisse calidum, quod implicat.

Respondetur, dist. Si remanet calor præcedens remissus secundum carentiam ulterioris gradus, quam formaliter importat remissio, tunc simul potest subjectum dici remisse calidum, conc. si remanet tantum secundum entitatem, & non secundum negationem, vel carentiam, neg. seq.

Objicitur IV. Solum subjectum est, quod in motu permanet idem, non termini; qualitas autem remissa non est subjectum: ergo ipsa non permanet.

Respondetur, Subjectum in motu manere,

nere, non terminos, intelligendū de terminis per se, ut in responsione ad imum, conc. terminus enim à quo desinit, terminus ad quem non præexistebat; neg. autem de termino per accidens, & concomitanti, qualis est terminus à quo positivus.

Obijcitur V. Forma non remittitur per ablationem partis à parte: ergo neque intendetur per additionem partis ad partem. Prob. antec. Quia cum in qualitate sint partes intensæ, una est æquè approximata, ac alia, & sic si potest in unam, potest etiam in aliam, consequenter si dicatur destruere unam, deberet dici destruere totam simul.

Respondetur, neg. antec. ad probat. dicendum, non æquè facilè, ac citò totum destrui, quàm minimam partem; successio enim in destructione provenit ex resistantia contrarii, unde tota latitudo partium intensivarum magis resistit, & successionem causat, sicut in motu extensionis tota latitudo partium extensivarum.

34 **ASSERTIO II.** Omnes gradus qualitatis sunt homogenei, & ejusdem perfectionis. Scetus cit. & est apud antiquos communis, tenent etiam ex Recentioribus plures.

Probatur I. Applicetur gravi ut quatuor grave productivum impulsus ut unum, intendetur impulsus à gravi ut quatuor causatus, & evadet ut quinque: ergo novus iste gradus impulsus non erit alterius rationis ab aliis præexistentibus, & majoris perfectionis, aliàs excederet virtutem agentis; quod supponitur ut unum tantum productivum.

Probatur II. In actione reflexa verè qualitates intenduntur, ut nuper dictum: sed illi gradus, per quos fit intensio, non sunt perfectiores præcedentibus: ergo &c. Prob. min. Illi gradus reflexè producti sunt iidem, quos agens produxisset in directum, si non fuisset obstaculum: sed directè agendo in remotiori parte non produxisset, nisi remissiores gradus, quàm jam esset præcedens qualitas: ergo illi gradus, per quos fit intensio in reflexione, non sunt perfectiores præcedentibus. *Confirmatur:* Idem dicendum de quanto quantitate molis, ac de quanto quantitate virtutis: sed illud quantum augetur per partes homogeneas, ut patet de tabula, & aliis continuis: ergo idem dicendum de quanto quantitate virtutis, & perfectionis, ut est de lumine, calore, frigore &c.

Probatur III. Si calido ut octo applicaretur frigus ut unum, tunc ajunt Adversarii, hoc frigidum agendū in calorem corrumpet octavum gradum caloris introducendū unum frigoris: sed admissō, gradus qualitatis esse heterogeneos, hoc erit falsum: ergo &c. Prob. min. Gradus

enim octavus multum excederet in perfectione primum gradum, & si qualitas esset magis resistitiva, quàm activa, ut est siccitas, tunc certè octavus gradus ita resisteret, ut non posset à primo gradu destrui.

Probatur IV. Sit v. g. aliquis, habens quatuor gradus gratiæ ex hoc, quod eliciuerit actum ut quatuor intensum, eliciat postea actum ut unum, tunc acquirit majorem gratiam, & novum gradum, scilicet quintum: ergo si quintus gradus esset perfectior omnibus gradibus præcedentibus, plus merebitur per actum ut unum, quàm per actum ut quatuor, quod est falsum. 35

Obijcitur I. Sequeretur, simile posse agere in simile: sed hoc nos non admittimus: ergo &c. Prob. seq. Posset calidum ut duo intendere aliud calidum ut duo, si gradus sequentes non deberent esse perfectiores: ergo &c. Prob. antec. Quia potest illud conservare: ergo etiam in illud agere intendendū; conservatio enim est actio.

Respondetur, neg. seq. cum sua probat. prima, ob rationes jam suo loco allatas. Ad alteram probationem dicendum, illam conservationem, si fiat, non esse veram actionem, sed solum defensionem à contrario, seu impedimentum actionis contrarii.

Obijcitur II. Ignis in se calidus ut octo in aliqua parte sphaeræ solum producit sex gradus caloris propter distantiam: atqui si gradus essent ejusdem rationis, posset simul octo gradus producere, cum habeat talem virtutem: ergo quia non producit, signum est, non esse ejusdem rationis, & ideo requiri majorem virtutem.

Respondetur, neg. min. cum sua probatione; ignis enim respectu illius partis sphaeræ non habet virtutem producendi octo gradus caloris; quia agens agit uniformiter difformiter, sicut etiam patet, & retorqueri posset de luminoso producente in parte aliqua sphaeræ distante lumen remissius, quamvis in se haberet virtutem producendi lumen intensius in parte propinquiori.

Obijcitur III. Qualitas intensa ut octo aliàs est perfectior, quàm extensa ut octo; quia perfectius agit, & disponit: sed si gradus essent ejusdem rationis, non esset perfectior; quia non haberet perfectiorem entitatem: ergo &c.

Respondetur, dist. maj. Qualitas intensa est perfectior extensa, intellige, si sit in iisdem gradibus, quoad entitatem, neg. quoad modum, conc. maj. Ex hoc itaque est perfectior qualitas intensa; quia habet majorem, & perfectiorem unionem partium inter se in eadem parte subjecti, ex qua majori unione adinvicem sequitur quadam

quædam perfectio in qualitate tum ad agendum, tum ad resistendum; *Virtus enim unita fortior.* Sic qui haberet decem hominum nummos, propter possessionem unitam diceretur ditior illis decem hominibus, licet in entitate non plus haberet, quam illi decem homines.

36 *Obijcitur* IV. Ponat DEUS penetrativè octo corpora calida ut unum, sit quoque in alio loco corpus calidum ut octo, vel illa octo producent calorem ut octo, vel ut unum tantum intensum? si ut octo intensum: ergo non requireretur unio in gradibus, quod falsum est. Nec producent tantum ut unum; quia octo gradus utique plus producent, quam unus alias.

Respondetur, illos gradus, vel octo calida ut unum in subjectis, vel si etiam gradus caloris ab ipsis per Divinam Potentiam separarentur, non constituere calorem intensum ut octo, sed producere solummodo unum gradum caloris; quia ad intensiorem non sufficit penetratio localis, sed requiritur quædam compenetratio partium qualitatis inter se, ut scilicet quilibet gradus cum quocunque alio simul unitus, & compenetratus existat, ut est in calido ut octo.

Obijcitur V. Sequeretur, quod etiam resultet quantitas intensior, si DEUS in eodem subjecto duas poneret penetratas: sed hoc est falsum: ergo &c.

Respondetur neg. seq. & parit. quia qualitati quidem convenit suscipere magis, & minus, & tam intensiorem, quam extensionis, imò magis intensiorem capax est; quantitatis verò ratio est impenetrabilitas aptitudinalis, seu principium exigitivum extensionis impenetrabilis partium, ita, ut neutiquam sint natæ compenetrari, consequenter nec duæ quantitates facerent unam intensiorem.

Obijcitur VI. Per primum gradum caloris expellitur solum octavus gradus frigoris: ergo signum est, octavum gradum caloris esse alterius rationis.

Respondetur, quod potius hic, scilicet octavus, quam alius gradus pellatur à suo contrario, hoc determinari à DEO, qui causas secundas determinat ad individuationem effectus, ut suò locò docetur. Dein licet omnes gradus habeant aptitudinem ad expellendum se ab eodem subjecto, tamen non fit; quia hoc habet capacitatem ad octo gradus contrariarum qualitarum.

37 **ASSERTIO** III. Alteratio intensiva, & extensiva fit successivè, & continuè. Scotus 2. dist. 2. q. 9. & est communis Scottistarum: & Recentiorum.

Probat I. Autoritate Aristotelis, qui 5. Physic. 18. alterationem reducit ad motum proprium: sed motus propriè di-

Tract. IV.

ctus ex tex. 39. est continuus: ergo etiam alteratio erit continua.

Probat II. Ratione: Agens naturale debitè applicatum, & non impeditum agit continuè, nullis interpositis morulis sed in alteratione ita res se habet: ergo fit continuè. Min. ostenditur: Sit v. g. ignis calefaciens subjectum in primo instanti, dic, quæso, quid impedit, quò minus continuet actionem calefactivam in medio tempore inter primum, & secundum instans; ad instans enim non sequitur instans, sed tempus? nihil planè impedit, quia ignis agens non est factus impotentior, & subjectum ponitur debitè applicatum, ut antea. *Dices*, agens agere in subjectum disponendò; sed *Contra* est, quod hæc dispositio etiam esset qualitas, & sic vel daretur dispositio dispositionis, vel jam hæc qualitas in tempore produceretur, & sic utique continuè, & successivè. Nec potest dici, ignem introducere raritatem; nam multa calefiunt, quæ non rarefcunt, ut adamas, & aliqua calore potius indurescunt, ut lutum: ergo raritas non potest asseri ut prævia dispositio caloris. Nec tandem dicas, agens ex natura sua agere morulis interceptis, & determinari dein à DEO, quando, & quanto tempore desinat, & incipiat agere; quia sine fundamento hoc asseritur; sic enim lapis descendens naturaliter quiesceret in aëre, luminosum non continuè illuminaret, oculus suas actiones morulis interceptis interrumpere deberet, quæ omnia sunt contra experientiam.

Probat III. Maxime de successione: Tunc motus est successivus, quando in passo invenitur resistentia 4. Physic. tex. 71. sed in minima subjecti parte, in quam primò agens agit, jam est qualitas contraria resistens: ergo jam tunc est motus, seu alteratio successiva, & sic consequenter.

Obijcitur I. Aristoteles 8 Physic. 23. 38 ait, dicere alterationem fieri continuè, est adversari valde manifestis: ergo &c.

Respondetur, Aristotelem solum velle, alterationem non fieri continuè, id est semper; res enim non semper, quamdiu sunt, alterantur, dum autem fit, seu quando alterantur, non negavit, fieri continuè.

Obijcitur II. Velocitas, & tarditas in motu explicari non possunt, nisi per plures, vel pauciores morulas: ergo &c.

Respondetur, Tarditatem, & velocitatem motus non explicari per plures, aut pauciores morulas, sed per coexistentiam ad majus, aut minus tempus.

Obijcitur III. Lapis magnus super asserem positus non statim, sed primum post aliquos dies, vel annos frangit illum: ergo

go signum est, non continuè causare impetum, sed interpositis morulis.

Respondetur neg. conseq. quia quòd lapis non statim ab initio fregerit asserem, non exinde provenit, quasi lapis subinde quievisset; totum enim impetum à se producibilem statim ab initio, & deinceps semper imprimit ligno, sed inde est, quòd ille impulsus non superaverit, nec excesserit resistantiam ligni; alias enim juxta excessum vel majorem, vel minorem etiam vel totalem, vel aliqualem saltem divisionem causasset; superat autem modò; quia aliunde lignum vel ex humiditate, vel vetustate, aut alio ex capite amisit aliquid resistantiæ.

Obijciuntur IV. Quando editur sonus, tunc ab existentibus in parte proximiori statim, ac sit v. g. ictus, & videtur ictus, & percipitur sonus, ab existentibus autem remotius prius videtur ictus, & primum post aliquantum tempus percipitur sonus: sed hoc ideò est; quia sonus statim producit species, quas percipiunt proximiores, hæ autem species aliquamdiu quiescunt, usquedum producant alias, per quas percipiant remotiores: ergo datur agens, quod aliquamdiu cessat.

Respondetur, quia sonus non fit in instanti, sed in tempore ex eo, quòd causetur per motum, qui est successivus, ideò non producere species in instanti, sed in tempore, unde fit, quòd nec istæ primæ species ab ipso sono causatæ possint alias in remotiori parte causare, nisi in tempore, & successivè, nec inde sequitur, species quiescere.

Obijciuntur V. Si ignis v. g. per integram horam calefaciat, vel in quolibet instanti illius horæ producitur aliquid, vel non? si non: ergo non agit continuè. Si aliquid: ergo jam aliqua pars qualitatis producitur in instanti.

Respondetur, in quolibet instanti indivisibile qualitatis acquiri, in tempore verò produci partem qualitatis; habent enim etiam qualitates, sicut quantitates, sua indivisibilia continuativa, & terminativa partium qualitatum, & quidem indivisibilia tam intensiōis, quam extensiōis, & hæc indivisibilia acquiruntur per instantia temporis, in quibus non acquiritur pars: ergo indivisibile ad hoc requiritur, ut motus sit continuus. *Instas*: Ergo indivisibile solitariè existet, & quidem naturaliter, quod implicat. *Contra*: Non implicat pro aliquo instanti solum indivisibile sine partibus esse; in instanti enim pars esse non potest; motus enim est successivus, cujus partes acquiruntur in tempore. *Urget*: Si in quolibet instanti temporis acquiritur indivisibile qualitatis: ergo sicut sunt infinita instantia temporis, erunt etiam tot

indivisibilia qualitatis. *Contra*: Conc. conseq. quia tantum sequitur infinitas syncategorematica.

QUÆSTIO VII.

De Rarefactione, & Condensatione.

Nota I. Circa summam hanc difficultatem Doctores in diversas valde opiniones, & partes abiisse, quemodò scilicet fiat rarefactio, & condensatio corporum, quisve modus sit eam explicandi.

Corpora rarefcere, & condensari, nemo hactenus ambigebat, patet enim, dum aqua fervet in cacabo, quæ ut sic majorem, & ampliorem petit locum, quam prius obtinuit, & dum vapores in nubem concrefcunt; ut sic enim in minorem locum addensantur, & coarctantur. Hic primò videndum, an rarum fiat interveniente vacuo, seu sit id, in quo vacua multa insunt partibus, densum verò, cujus partes sunt constipatæ, ut volebant Antiqui vacuum admittentes, an verò condensatio fiat per compenetrationem partium corporis addensati, rarefactio verò per extractionem earundem abinvicem, ut alijs placitum erat. Alia est sententia, quæ non videtur Scoto difformis, & à multis Scotistis tenetur, & vult, rarefactionem fieri per acquisitionem substantiæ extraneæ, seu per ingressum quorundam corpusculorum in poros corporis rarefcientis, cujus hoc modo partes magis dilatantur, condensationem verò fieri per expulsionem eorundem corpusculorum, ob quorum egressum postea partes corporis inter se magis constipantur, & addensantur, ad cujus clariorem intelligentiam observanda est multiplex *Rari*, & *Densi* acceptio; subin namque rarum accipitur pro corpore laxo, & fluido, interdum pro corpore poroso, item pro corpore non spissè contexto, quo sensu pannus dici solet in filis rarus, item pro corpore rimoso, qualiter ædificium, ablatò cæmentò, ex antiquitate dicitur rarum. Tandem propriè, & in rigore Philosophico, ut accipit Aristoteles 4. Physic. 83. accipitur rarum pro eo, quod parum habet materiæ sub magna extensione, densum verò pro illo, quod multum habet materiæ sub parva dimensione. Alia adhuc extat sententia, quæ docet, rarefactionem fieri per acquisitionem novæ quantitatis, condensationem verò per depreditionem, & quidem aliqui volunt, in rarefactione totaliter produci novam quantitatem majorem, corruptâ totaliter præcedente, in condensatione verò cor-

sumpi

rumpi totaliter maiorem, & acquiri novam minorem. Alij verò dicunt, in rarefactione tantum acquiri novam partem quantitatis, in condensatione verò deperdi aliquam partem quantitatis. Rursus alia est sententia, per rarefactionem, & condensationem acquiri qualitates quasdam, quæ raritas, & densitas appellantur, quarum ope postea corpus extenditur, vel contrahitur ad maiorem, vel minorem locum, quæ extensio, vel contractio sint effectus raritatis, & densitatis.

40 *Nota II.* Solius quantitatis esse res materiales reddere extensas in loco occupativè, & impenetrabiliter, unde substantia materialis quantitate spoliata adhuc quidem partes retineret extensas, & unam extra aliam, etiam in ordine ad locum, sed penetrabiliter; quare dum fit sermo de situ, seu de positione de genere sitûs, quæ est ordo partium locati ad partes loci, licet communiter censeatur modus quantitatis, tamen si situs sumatur pro qualicunque extensione partium rei materialis in loco, non est modus solius quantitatis, sed universaliter cujuscunque rei corporeæ, etiam seclusa quantitate. Dein adverte, differentiam esse inter ubi, & situm; per ubi enim significatur totalis præsentia rei ad totum locum, per situm verò significantur partiales præsentia partium locati ad partes loci, & sic potest aliquod corpus retinere idem ubi mutato situ, utpote vinum in dolio in vectura semper retinet eundem locum totalem intra dolium, & sic idem ubi, & tamen per agitationem partes vini alias, & alias præsentias partiales acquirunt, & sic mutatur situs, qui attenditur ex positione partium locati ad partes loci.

ASSERTIO I. Rarefactio non fit interveniente vacuo, & condensatio per constipationem, nec per extractionem partium abinvicem, & penetrationem earundem. Ferè communis.

41 *Probatur I.* Raritas, & densitas in quantitate permanente æquivalent, & correspondent velocitati, & tarditati motûs in quantitate successiva; motus enim velox dicitur ille, qui habet partes suas spissas, constipatas, & veluti condensatas, tardus verò, qui easdem habet veluti raras, & quodammodo inter se distantes in ordine ad tempus: sed in velocitate motûs nulla intercedit partium compenetratio, vel confusio, nec in tarditate fit extractio unius partis ab alia, cum qua prius fuisset compenetrata, neque fit interruptio, aut media quies: ergo idem dicendum de partibus quantitatis permanentis, quòd, licet sint modò magis inter se constipata, & propinquæ per condensa-

tionem, modò distantes, & magis extensa per rarefactionem, hæc totum contingat absque interceptis vacuitatibus, & partium divulsione, & absque ulla penetratione, & earum penetratarum extractione. Min. patet; semper enim in motu fit transitus per partem post partem: ergo nulla compenetratio, consequenter nulla extractio. Item quòd non fiat quies, seu nullæ sint morulae, jam dictum est; alias enim lapis cadens deorsum naturaliter in aëre quiesceret.

Probatur II. Non datur vacuum in rerum natura, ut suò loco probatum est, & patet, dum ore attrahitur aër ex fistula, statim ascendit vinum, vel aqua contra naturalem cursum, ne detur vacuum: ergo rarefactio non potest fieri mediante vacuo. Tum quia cum hyemali tempore glaciuntur flumina, ceteraque aquæ, & liquores, ipsæque comprimuntur aër ob summum frigus, magnum, & vastum relinqueretur spatium, seu vacuum, non nisi tempore æstivo replendum, quòd omnino falsum est. Tum quia alias corpus rarefactum non occuparet maiorem locum, sed solummodo magis distitum, prius verò continuatum, si vacua intercederent.

Probatur III. Equè implicat, naturaliter duo corpora se penetrare invicem, ac implicat, dari vacuum; omnia enim corpora sunt quanta, quantitas verò affert impenetrabilitatem: ergo sicut non potest fieri rarefactio per vacua, ita non potest fieri condensatio per penetrationem partium, & rarefactio per extractionem earum; si namque daretur talis penetratio naturaliter, tormenta bellica non tanta vi dirumperentur, sed potius ignis penetraret metallum.

ASSERTIO II. Rarefactio non fit per 42 acquisitionem substantiæ extraneæ, & condensatio per deperditionem ejusdem. Scotus 4. dist. 12. q. 4. a. 20.

Probatur I. Autoritate Scoti mox cit. Quia species sacramentales possunt rarefieri, ut patet de vino consecrato, jam sic ait Scotus: *Effet alia difficultas; quia quàm citò rarefierent species illæ, statim effet ibi alia substantia nova, & per consequens non ubique corpus Christi. Mirum etiam videtur, quòd nulla substantia manens eadem omnino possit transmutari à raro in densum, nec è converso:* ergo juxta Scotum rarefactio, non fit per acquisitionem substantiæ extraneæ, seu corpusculorum aliquorum; sic enim non ubique Christus, nec solum Christi corpus lateret sub speciebus Eucharisticis. Imò cum hæc corpuscula in condensatione egrediantur, deberet Sacerdos satagere, ut illa caperet, & in sacrario reponeret. Sed &c. Dices cum Poncio, Sacerdotem non

debere satagere, ut aërem sacras species contingentem capiat: ergo nec illa corpuscula. *Contra*: Illa corpuscula se haberent veluti partes integrales totius molis, v. g. vini in calice contenti, spectantes ad integritatem vini ut rarefacti, secus longè est de aëre, qui esset tantum corpus extrinsecum. *Confirmatur*: Concilium Trid. SS. 13. Can. 2. definit, totam substantiam vini converti in sanguinem, manentibus tantum speciebus: at in casu juxta hanc sententiam, quo consecraretur vinum rarefactum, non tantum species manerent contra Concilium: ergo &c. Scotus cit. n. 12. contrariam sententiam tantum refert, non assertivè tenet.

Probatur II. Juxta Scotum mox supra relatum corpora rarescunt, & addensantur secundum eandem substantiam, ita, ut eadem materia transeat de uno statu ad alium, ut docet Aristoteles 4. Physic. tex. 84. ubi ait: *Est autem corporis materia & magni, & parvi eadem.* Sic aqua rarefit, cum calore in vapores abit, quando verò vapor ad naturam aquæ redit, condensatur eadem substantia: sed si rarefactio, & condensatio fierent per acquisitionem, & deperditionem talium corpusculorum, nullum unquam corpus rareficeret, & addensaretur juxta eandem substantiam, imò absolutè nunquam rarefieret; quia nulla ejus pars fieret rara, sed quælibet per se maneret, qualis antea erat, & solum inter unum, & alterum introducerentur corpuscula illa: ergo &c. *Confirmatur*: Ista corpuscula à nullo sensu ullibi percipiuntur, sed ubivis sentiuntur corporis rarefacti qualitates, ut patet in igne, & vino rarefactis: ergo non dantur. Item non potest explicari, quænam sit hæc substantia, aut corpuscula, & cum sint subtiliora corpore rarefacto, deberet dari substantia quædam rarior igne, & aëre. Tandem nullatenus apparet, quæ ratione talis substantia, aut corpuscula in igne servantur, & non potius ab eo consumantur: ergo &c. *Dices*, talia corpuscula habere alias qualitates, ratione quarum resistunt igni, etiam in minima materia, sicut pulvisculus adamantis, auri, & argenti. *Contra*: Hæc ipsa tandem consumuntur ab igne, & substantia, quæ intromittitur in ignem, sunt vapores, terreæ exhalationes, & aër, quæ præsertim duo ultima facillimè accenduntur, & in ignem convertuntur. Dein corpuscula, quæ aquam reddunt raram, sunt particule aëris in eis poris inclusæ juxta Adversarios; verum cum aër naturaliter petat aquæ eminere, non videtur, quomodo hæc particule contineantur, & non potius foras evolent.

Probatur III. Experimentijs: Accipia-

tur cannula vitrea crassior ex superiori parte per foramen quoddam aperta, & impleatur in inferiori parte aqua, dein per illud foramen immittatur alia cannula subtilior, quæ pertingat ipsam aquam, ita tamen, ut reliquum foraminis sit perfectissimè cerâ oclusum, tunc si quis manu calida complectatur cannulam crassiorem, videbitur per cannulam subtiliorem paulatim aquam ascendere, quod clariùs conspicietur, si aqua sit colore aliquo imbuta, cujus nulla alia ratio est, nisi quia calore manûs illius cannulæ aër rarefit, & majorem locum occupat, quare aqua, ut illi locum cedat, per cannulam subtiliorem, utpote quæ in parte inferiori aquam pertingente est aperta, ascendit. Jam in hoc casu aër non rarefit per ingressum corpusculorum; quia ex superiori parte orificium supponitur perfectè elausum, & ex inferiori parte, ubi cannula est aperta, definit in aquam: ergo &c. Item si phiala vitrea ad ignem calefacta supponatur per suum orificium aquæ frigidæ, ascendit aliquantulum aqua intra phialam, ne aër vi frigoris addensatus relinquat vacuum: at si aër haberet poros ejusmodi corpusculis repletos, non esset opus, ut aqua ascenderet; nam talia corpora egressa per condensationem, illam concavitatem vasis replere possent: ergo condensation quoque non fit per expulsionem talium corpusculorum.

Probatur IV. Ex absurdis: Sequeretur, calorem congregare heterogenea, & quidem per se conjungendò scilicet in rarefactione v. g. aëris illa corpuscula alterius utique rationis, quam sit aër, & frigus segregare heterogenea scilicet in condensatione expellendò illa corpuscula, quod est contra definitiones istarum qualitatum ab Aristotele traditas. Sequeretur item, repletionem spongiæ per aquam, aut alium humorem esse veram rarefactionem, & expulsionem in compressione veram condensationem, & similiter discurre, quando folles in attractione, & elevatione replentur aëre, & in demissione iterum expellitur; quia tam partes folium, quam spongiæ antecederent possunt esse unitæ, & continuatæ, quod autem illa repletio, vel ingressio debeat fieri imperceptibiliter, est merum voluntarium dictum ad evadendum: cum ergo in casibus positis adesset, quidquid requiritur juxta impugnatam sententiam ad rarefactionem, & condensationem, deberet dici vera rarefactio, & condensatio, quod absurditatem sonat; quia tantum improprijssimè talis vocari potest.

Objicitur I. Condensatio aliud non dicit, nisi majorem unionem partium: sed partes magis uniuntur, quando extranea corpora expelluntur: ergo &c. Firmatur experientiâ: Caro humana fit rara, cum

eum ejus pori replentur humoribus, de-
siccatur verò, & condensatur ad eorum à
poris egressum. Item aqua, quando fer-
vet, habet quasdam bullas aëre plenas,
& quò magis bullit, eò sunt majores:
ergo ea rarefactio fit per intromissionem
aëris in aquam, & condensatio per emis-
sionem ejusdem.

Respondetur, dist. maj. dicit mayo-
rem unionem partium in ordine ad se, neg.
in ordine ad locum, conc. maj. & neg.
min. cum conseq. Sic etiam, rarefactio
non dicit majorem distantiam partium in
ordine ad se per discontinuationem, sed
tantum in ordine ad locum, quod magis
constabit infra assert. V. Quoad illas ex-
perientias allatas negatur, illas esse veras
rarefactiones; quia vera rarefactio tunc
solum contingit, quando eadem ipsa sub-
stantia corporea modò majorem, modò
minorem locum occupat, at in allatis
Exemplis non eadem substantia modò ma-
jor, modò minor est, sed diversa, ut
patet.

Obijcitur II. Accendatur intra cu-
biculum bene clausum stuppa, tunc ra-
refiet materia stuppæ, majoremque occu-
pabit locum, consequenter alia corpora
debent condensari cedendò: sed hujus
condensationis nequit assignari alia ra-
tio, bene tamen salvatur dicendò, stup-
pam rareficientem attrahere aliquas partes
aëris, cæteris retinentibus suam exten-
sionem, quæ est sententia à nobis impu-
gnata: ergo &c.

Respondetur, conc. maj. quia quòd
unius rarefactio connexionem habeat cum
alterius condensatione, non est inconve-
niens; quia hoc etiam in aliis mutationi-
bus evenit, quòd scilicet unius genera-
tio est alterius corruptio, unius auctio
alterius diminutio. Min. autem neg.
quia si nulla aperiatur fenestra, ut fors
aliquod frigus ingrediatur ad partem aëris
econdensandam, tunc portio quædam solo
motu locali in aliquo angulo condensabi-
tur; sic enim etiam mobile motu recto in
aëre motum aërem altiore condensa-
pellendò, posteriore rarefcente, & ita in
proposito flamma per se rarefacit, & ex-
tendit corpus, per accidens pellit effe-
ctivè aërem, & sic aliqua portio in aliquo
angulo, quem ignis non attingit, conden-
satur. Dein in sententia quoque Adver-
sariorum debet simul admitti cum rarefa-
ctione condensatione, vel e contra; si enim
unum corpus constipatur per egressum
corpuseulorum, jam aliud rarefiet pro-
pter ingressum illorum corpuseulorum.

Obijcitur III. Admittendò corpuscu-
la salvatur à priori, quòd non detur va-
uum, quod non salvatur in aliis senten-
tiis: ergo &c. Patet antec. quia cum
totum universum sit plenum corporibus,

Tract. IV.

& unum naturaliter non possit penetrare
aliud, sic ubi fit major unius occupatio,
alterum statim se ingerit rarefcenti.

Respondetur, neg. antec. quia à prio-
ri non potest assignari ratio, cur vacuum
in rerum natura repugnet, sed id solum
dependet ab extrinsecò Dei decreto, quo
decrevit totum hoc universum unitum,
& contiguum conservare. Neque ratio
in objectione est à priori; quia econtra
dici posset, repugnare naturaliter pene-
trationem dimensionum ob impossibili-
tatem vacui.

Obijcitur IV. Admittendò corpus-
cula redditur ratio, cur caloris sit rare-
facere, frigoris verò condensare; quia
calor sejungit, & discontinuat partes, ut
intret aër, vel atomi, frigus unit expel-
lendò extranea corpuscula: ergo &c.

Respondetur, neg. antec. sed ratio,
quòd calor rarefaciat, & frigus conden-
set, est; quia caloris est movere partes à
centro ad circumferentiam eas levifican-
dò, frigiditatis verò à circumferentia ad
centrum, eas quodammodo aggravandò,
& comprimendò.

ASSERTIO III. Rarefactio non fit 44
per acquisitionem novæ quantitatis, &
condensatio per deperditionem ejusdem,
sive totalis, sive partialis. Scotus cit.
contrarium tamen tenent plures Scotistæ.

Probat I. Ita expressè docet Scotus
cit. non solum quoad quantitatem tota-
lem, sed etiam partialem; nam cit. n. 20.
sed de tertia transmutatione expressè ait
Omnis opinio dicens, quòd aliqua quan-
titas est nova, patitur eandem difficulta-
tem, quam & illa, quæ ponit, totam quan-
titem esse novam. Rationes Scoti sunt
contra quantitatem partialem: Vel illa
pars quantitatis acquiritur, & producit
in tota materia præcedente, vel tantum in
parte materiæ: atqui non in tota materia;
quia alias eadem materia afficeretur du-
plici quantitate, imò illæ quantitates se
penetrarent, & sic non efficerent materiam
extensorem. Non in parte materiæ; vel
enim illa pars prius habuit quantitatem,
& sic iterum eadem materia duplici affi-
ceretur quantitate, vel non habuit? &
sic daretur materia sine quantitate, quod
omnino falsum est: ergo &c. Quoad
quantitatem totalem majorem: quia hæc
subjectari non posset, cum ipsam utpote
major excederet secundum partem, secun-
dum quam vel maneret sine subjecto, vel
compenetraretur cum alia parte quantita-
tis, quæ omnia absurditatem redolent, &
inferunt. Item quoad condensationem:
Si per hanc aliqua pars quantitatis deper-
ditur, tunc illa portio materiæ, quæ illi
substabat, vel remanebit sine quantitate,
vel informari incipiet à quantitate rema-
nente: at sic idem accidens esset in plu-
ribus

Bb

ribus subjectis, aut migraret de subjecto in subjectum, relinquendò partem materiæ nudam, quæ omnia sunt falsa: ergo &c. Si tandem dicatur, in condensatione priorem quantitatem deperdi, & acquiri novam minorem, jam partes materiæ excederent quantitatem, & sic admitti deberet aliqua portio materiæ sine quantitate, vel quòd eadem pars quantitatis informet duas partes materiæ, atque ita sit idem accidens in duobus subjectis adæquatis. Respondent Scotistæ, quantitatem esse homogeneam, & sic quando in rarefactione acquiritur nova quantitas partialis, materiam non informari duabus quantitatibus, sed una totali majori, sicut quando v. g. habitus Charitatis augetur, anima non dicitur informari duplici Charitate. Contra: Licet sit homogenea, tamen adveniens est realiter à priori distincta, & solum unum unitate integritatis cum ea constituit, petitque novum, & aliud subjectum, sicut gutta aquæ alteri aquæ superaddita. Exemplum de Charitate non est ad rem; quia subjectum ibi est indivisibile, & Charitas in anima augetur intensivè, non extensivè.

Probatur II. In corpore rarefacto reperiuntur eadem accidentia, quæ antea; totum enim vinum v. g. est ejusdem coloris, saporis. Jam vel ista accidentia sunt eadem numerò, vel eadem tantum secundum speciem de novo producta in nova quantitate sive partiali, sive totali: atqui non eadem numerò, quæ in priori quantitate; quia sic migrarent de subjecto in subjectum; quantitas enim est immediatum subjectum accidentium, quo mediante adhærent accidentia corpori substantiali ut subjecto ultimato. Non possunt etiam eadem esse secundum speciem; quia agens rarefaciens corpus non potest omnia illa accidentia producere, cum illa nequeat virtualiter continere; ignis enim rarefaciens vinum, aut aquam non continet illorum qualitates, saporem, dulcedinem, humiditatem: ergo nec potest producere.

Probatur III. Rarefiant species Sacramentales, jam si nova quantitas cum novis accidentibus producat, vel Christus non erit ibi, vel erit ibi sine consecratione, & quidem sub totali, vel partiali. Item cum quantitas in Eucharistia sit sine subjecto, jam si virtute agentis naturalis rarefacientis nova quantitas producat, producat per creationem, & priorem destruet per annihilationem, quod opus solius Dei est. Ita Scotus cit. n. 14.

45 *Obijcitur I.* In rarefactione acquiritur nova extensio, & in condensatione deperditur: ergo & nova quantitas; quia extensio est ratio formalis quantitatis, vel saltem ejus passio.

Respondetur, neg. conseq. cum ejus probat. quia actualis extensio localis non est ratio formalis quantitatis, nec ejus propria passio, sed effectus, & actus passionis ejus ab ea separabilis spectans ad prædicamentum sitûs.

Obijcitur II. In rarefactione res quantitas fit major, in condensatione minor; ergo variatur quantitas.

Respondetur, neg. antec. quia in rarefactione, & condensatione idem corpus fit tantum magis, & minus extensum, non majus, aliàs liceret ceram, & oleum rarefacta pluris vendere.

Obijcitur III. Si in rarefactione non fieret quantitas major, aër decem pedum diceretur æqualis aquæ unius pedis. Item eadem res posset modò dici pedalis, modò bipedalis, quæ tamen sunt differentiarum quantitatis: sed: ergo &c.

Respondetur, dist. 1. seq. Posset dici æqualis æqualitate, quæ attenditur penes extensionem localem, & est passio prædicamenti sitûs, neg. æqualitate, quæ attenditur penes multitudinem partium quantitatis, & materiæ, conc. quia non sunt plures in uno, quàm in alio. Secunda sequela negatur; quia esse pedale, & bipedale, cubicum, tricubicum &c. non sunt verè, & propriè species quantitatis, sed sitûs; quia pedalitas propriè dicit tantam distantiam duarum partium in ordine ad locum, & ratione hujus dicuntur quantitatis species.

Obijcitur IV. Intensio qualitatis non fit sine additione qualitatis: ergo nec quantitas.

Respondetur, neg. conseq. & parit. quia intensio fit in eadem parte materiæ, & non repugnat, eandem materiam simul pluribus partibus gradualibus informari, quod nequit dici de extensione; quia de ratione quantitatis est impenetrabilitas.

Obijcitur V. Ratio occupandi locum est ipsa quantitas: ergo ratio occupandi majorem locum erit major quantitas.

Respondetur, neg. antec. quia substantia corporea est ratio occupandi locum dimensivè, & divisibiliter; à quantitate verò solum habet, quòd occupet impenetrabiliter. Itaque substantia corporea est ratio essendi in loco extenso, & divisibili fundamentalis, ubicatio, quæ est præsentia localis, est ratio formalis, cur sit in tali loco, positio verò de genere sitûs, quæ est actualis extensio per locum, est ratio formalis, cur sit in tanto, & tanto loco.

Obijcitur VI. Majus, vel minus quantum cognoscimus ex majori, vel minori mole, & extensione: ergo si majore extensio non arguit majorem quantitatem, destruitur medium cognoscendi majus, vel minus quantum.

Respondetur, Majus, & minus extensum

tensum cognosci à majori mole, & extensione locali, si corpora comparentur in eodem statu, v. g. duo rara, vel duo eodem modo condensata; quòd si in diverso statu comparentur, tunc non tam attendi debere extensionem localem, quàm multitudinem materiæ, & substantiæ repertam in utroque sub eadem dimensione.

Obijcitur VII. Rarum communiter definitur, quod parum habet de materia sub magna quantitate, & densum, quod habet multum de materia sub parva quantitate: ergo &c.

Respondetur, per quantitatem in illis definitionibus intelligi majorem, vel minorem extensionem localem, non verò dimensionem quantitativam.

Obijcitur VIII. Corpus, quod rarefit, augetur in longum, latum, & profundum: sed hæc sunt dimensiones quantitatis: ergo &c.

Respondetur, dist. maj. Augescit in longum, latum, & profundum per additionem novæ quantitatis, quæ essent dimensiones quantitatis, neg. maj. quia alias & nova substantia addi deberet: augetur per majorem extensionem, & dilationem ejusdem quantitatis spectantem ad prædicamentum sitûs, conc. maj. & sic distincta minori neg. conf.

Obijcitur IX. Quando corpus rarefit, acquirit nova puncta: ergo & novas partes quantitatis; si enim termini multiplicentur, debent etiam terminata multiplicari. Prob. antec. Ante rarefactionem puncta corporis erant adæquata, & correspondebant punctis loci minoris: ergo sicut post rarefactionem addita sunt nova puncta loco; quia major est, sic etiam ipsi locato, alias puncta prius uni loco adæquata forent adæquata pluribus.

Respondetur, neg. antec. quòd scilicet corpus rarefactum acquirat nova puncta, ad cuius probat. conc. antec. neg. conseq. quòd illa minora puncta corporis prius correspondentia minori loco postea non possint correspondere majori loco in rarefactione; quia non implicat, quòd minus quantum cum paucioribus punctis correspondeat pluribus punctis alterius quantitatis majoris, ratione tamen diversæ dispositionis, & situationis, quod patet exemplò circuli majoris, & minoris in eo inclusi; dum enim sic sunt dispositi, & situati, possunt singula puncta circuli minoris correspondere singulis majoris; nam à quolibet puncto circuli majoris duci possunt lineæ ad centrum minoris transeuntes per singula ejus puncta absque eo, quòd coincidant, nisi in centro; at verò si circuli illi extendantur ad modum lineæ rectæ, non poterunt singulis lineis ductis à punctis circuli majoris correspondere

singula puncta in linea illa circuli minoris.

ASSERTIO IV. Rarefactio, & condensatio non fiunt per acquisitionem novæ qualitatis. Aristoteles in Prædic. qualit. ubi negat, raritatem, & densitatem esse qualitates, illasque rejicit ad prædicamentum sitûs: Scotus cit. quia ibi ne quidem mentionem de acquisitione qualitatis fecit, licet alios modos retulerit.

Probatur I. Rarum est, quod habet parum de materia sub magnis dimensionibus. Densum verò est, quod multum habet de materia sub parva dimensione: atqui hæc solius dimensionis fit mentio, quæ sive in ordine ad totum, sive in ordine ad locum pertinet ad quantitatem, vel ad situm, non verò spectat ad qualitatem, cujus non est ordinare, & extendere partes in loco: ergo qualitas hæc locum non habet. *Confirmatur*: Dum res habet partes magis propinquas, est densa, dum habet remotiores, est rara formaliter: sed hoc fit nullà prorsus interveniente qualitate: ergo &c.

Probatur II. Si raritas, & densitas essent qualitates, tunc raritas posset esse densitas, & densitas posset esse raritas: sed: ergo &c. Prob. seq. maj. Illud potest esse densum, cujus partes possunt esse magis propinquæ adinvicem, & illud potest esse rarum, cujus partes possunt esse magis distantes: sed partes raritatis possunt esse magis propinquæ, & densitatis magis distantes: ergo raritas posset esse densitas, & e contra. Min. patet; quia cum raritas, & densitas supponantur esse qualitates materiales, & sic etiam habebunt suas partes materiales entitativas, sicut quælibet alia materialis qualitas, consequenter possunt esse magis, & minus extensæ, præsertim cum hoc ipsi substantiæ comperat, & quidem ut quod, non solum ut quo, quod argumentum directè probat.

Probatur III. Hæc sententia in nullo satisfacit principali difficultati à nobis infra discutiendæ, quæ est radix totius controversiæ in hac perardua materia: ergo non est admittenda, & amplectenda. Prob. antec. Per hunc dicendi modum nullatenus explicatur, quomodo idem corpus invariatur quoad substantiam modò majorem, modò minorem occupet locum, sicuti per qualitatem res non ordinatur ad locum, nec in loco, ita non videtur, quòd ope qualitatis additæ modò majorem, modò minorem locum occupet, quæ est difficultas hic: ergo &c.

Obijcitur I. Aristoteles 7. Physic. 47 tex. 11. enumerat raritatem, & densitatem inter qualitates sensibiles dicens: *Sensibilia autem sunt -- ut gravitas, levitas --*

humiditas, siccitas, densitas, & raritas: ergo &c.

Respondetur, Aristotelem ibi loqui populariter, & juxta famosam opinionem, præsertim cum raritas, & densitas modum habeant prædicandi qualitatum, sicut forma, & figura, cum etiam sint aliquid ad quantitatem pertinens, possint tactu percipi, sicuti quantitas.

Objicitur II. Scotus 4. dist. 12. q. 4. n. 18. ait. *Tota raritas est primus terminus motus alterationis, illius autem subjectum est totum quantum: ergo illud præsupponitur naturaliter isti termino: ergo non potest per accidens acquiri per hoc, quod tanta qualitas acquiritur:* ergo juxta Scotum raritas est qualitas. Item 3. dist. 4. q. un. n. 7. ait: *Tertio sequitur condensatio, quæ est quedam alteratio: sed alteratio est motus ad qualitatem: ergo &c.*

Respondetur, Doctorem 1. locò solum intendere contra Gotfredum ostendere, subjectum alterationis, quod est quantitas, non acquiri per accidens ad acquisitionem qualitatis; quia præsupponitur acquisitum, minimè verò ait, rarefactionem esse motum ad qualitatem. In 2. loco tantum vult, rarefactionem, & condensationem regulariter comitari alterationem factam per calorem, vel frigus. Vel ibi locutus est in aliorum opinione; quia veritatem hujus rei ibi non investigabat.

Objicitur III. Eadem quantitas omnino immutata ex se magis, & minus extendi nequit, sed requiritur aliqua qualitas tanquam causa disponens: sed ista nequit esse alia, nisi raritas, & densitas: ergo &c. Prob. min. Non enim potest esse calor, & frigus; quia major extensio est quidam motus localis, cujus causæ sunt gravitas, & levitas: ergo ipsa raritas, & densitas tanquam qualitates disponent ad majorem, vel minorem extensionem tanquam effectus suos.

Respondetur, conc. maj. neg. min. in sensu Adversariorum, qui volunt, raritatem, & densitatem tanquam qualitates disponentes ad actualem extensionem, vel condensationem acquiri; corpora enim per calorem, & frigus rarefiunt, & condensantur; licet autem gravitas, & levitas sint principia motus ad ubi, non tamen sunt ita principia motus ad situm, quin iste aliunde oriri possit; possunt siquidem calor, & frigus esse immediata principia majoris, vel minoris extensionis localis partium locati, qui est motus ad situm.

Objicitur IV. Quædam partes corporis sunt densiores aliis, aliæ aliis rariores, ut ossa sunt densiora carne, & humores rariores carnibus, & ossibus: sed hoc in eis non importat esse magis, vel

minus quanta, esse magis vel minus extensa, sed esse affecta tali, vel tali qualitate: ergo &c. Prob. min. Quia corpus Christi in Evcharistia habet quasdam partes actu raras, quasdam actu densas; quia in eo statu habet perfectam organizationem, & tamen ibi prorsus nullam habet extensionem localem.

Respondetur, neg. min. cum sua probat. quia corpus Christi in Evcharistia non est actu, seu in actu secundo rarum, aut densum, sed tantum in actu primo, quatenus una pars est ita constituta, & complexionata, ut minorem extensionem localem postulet cum majori copia materiæ, & alia majorem cum minori copia materiæ, in quo sensu non competunt definitiones rari, & densi; hæ enim intelligendæ sunt de dimensionibus localibus actualibus.

Objicitur V. Cum æquali quantitate, & extensione locali stat, unum corpus esse magis densum, vel rarum, quam aliud: ergo nec in quantitate, nec in aliquo ejus modo, sed in qualitate consistet formalitas rari, & densi. Prob. antec. Sit vas unum aqua totaliter plenum, alterum plenum ad medietatem, cujus tamen aqua per ignem ita rareseat, ut etiam totum vas repleat, hæ duæ aquæ habent æqualem extensionem in ordine ad locum, & tamen una est densior altera.

Respondetur, dist. antec. Cum æquali extensione locali, & simul æquali materia stat major, vel minor densitas, aut raritas neg. antec. cum æquali extensione locali, sed inæquali materia, ut in casu allato de vase, conc. antec. & neg. conseq. Raritas itaque, & densitas non consistit in extensione locali simpliciter, sed raritas in extensione locali majori cum pauciori materia, densitas in extensione locali minori cum majori materiæ copia.

ASSERTIO V. Rarefactio fit per extensionem majorem localem partium locati, & condensatio per extensionem talem minorem ad prædicamentum situs pertinentem. Maftrius, & Bellutus, qui etiam tenent præcedentes Assertiones.

Probatur I. ex Scoto; nam licet non omnino clarè circa hoc mentem suam expresserit, tamen 4. dist. 12. q. 4. refutat opinionem Gotfredi de acquisitione, & deperditione substantiæ, aut quantitatis, & præsertim in solut. ad 1. argum. Gotfredi fin. vult, raritatem attendi debere ex occupatione majoris loci, ut colligitur ex ipsius verbis. & 3. dist. 2. q. 3. ad primum principale, ait: *Dico, quod posset dici, quod cum illa alteratione fuit occupatio minoris loci, sicut universaliter est circa quamcunque condensationem.*

Probatur II. manifestè ex Aristotele; nam in Prædicamento qualitatis ita loquitur:

quitur: Rarum verò, & spissum, & asperum, & lene putabuntur quidem quale quid significare, sed aliena hujusmodi putantur à divisione, quæ circa quale est; quamdam enim positionem magis videntur partium utrumque significare; spissum enim dicitur, eò quòd partes sibi ipsis propinqua sint, rarum verò, eò quòd distant à se invicem &c. Quæ autoritas omninò clara est, quidquid Adversarij dicant, aut quomòdòcunque explicent.

Probat III. Ratione: Tunc corpora dicuntur formaliter rarefcere, vel condensari, quando eorum partes non amplius servant eundem ordinem inter se respectu loci, sed magis comprimuntur, vel magis dilatantur: ergo primus, & per se terminus rarefactionis, & condensationis est talis partium compressio, vel dilatio: atqui hæ non important, nisi variam extensionem, & positionem partium in loco, quæ spectat ad prædicamentum sitûs: ergo rarefactio & condensatio fit per majorem vel minorem extensionem localem ad prædicamentum sitûs pertinentem. *Dices*, etiam acquiri novum ubi; quia mutatur etiam præsentia localis totius corporis. *Contra*: Dist. acquiritur concomitanter, & consequenter tanquam terminus secundarius, conc. tanquam terminus primarius, & per se, neg. sicut enim in motu locali ad ubi per se terminus, & primarius est præsentia totalis, seu ubicatio totius corporis, & præsentia partium est terminus tantum secundarius, & concomitans, ita hîc in rarefactione, & condensatione res econtra se habet.

Probat IV. Sicut in motu, seu in quantitate successiva explicatur major, vel minor extensio, id est, velocitas, & tarditas, ita in præsentia debet explicari raritas, & densitas: sed ibi non potest explicari per morulas, aut quietem interpositam, ut nuper visum, sed quòd motus secundum eandem suam entitatem, & secundum easdem partes modò extendatur, modò contrahatur magis in sua successione, & duratione: ergo etiam hîc idem corpus dicitur per extensionem, vel contractionem ejusdem substantiæ mediante rarefactione, & condensatione modò majori, modò minori coexistere loco.

49 *Obijcit* I. Sequeretur, etiam Angelum debere dici rarefcere, & condensari, dum jam majus, jam minus spatium occupat: sed: ergo &c.

Respondetur neg. seq. quia rarefactio, & condensatio non dicunt majorem, aut minorem occupationem loci utcunque, sed per majorem unionem partium in loco, aut per dilatationem, Angeli autem occupatio non fit secundum partes, cum Angelus non habeat partes.

Obijcit II. Si corpus extensum re-

Tract. IV.

digatur à DEO in punctum, tunc deberet dici condensari, & si postea extendatur ad locum, rarefieri: sed: ergo &c.

Respondetur neg. seq. quia punctum nulla est extensio localis, qualis in rarefactione, & condensatione intervenit.

Obijcit III. Dum res transit de uno loco ad alium, mutat præsentiam partium locati ad partes loci, & tamen non mutat raritatem, & densitatem: ergo non consistit in tali respectu de genere sitûs.

Respondetur neg. suppositum antec. quòd illa mutatio præsentiae partium locati ad partes loci sit raritas; raritas enim, & densitas non consistunt in qualicunque respectu partium locati ad loci partes, sed præsertim in majori, aut minori distantia, quam partes servant ad se invicem in loco.

Obijcit IV. Partes non possunt fieri immediatiores, quàm quòd continuentur per indivisibile, nisi penetrentur, nec possunt magis abinvicem distare, quàm per indivisibile, nisi discontinuentur: ergo nequeunt in condensatione magis constipari, nec in rarefactione magis dilatari, nisi addita, vel dempta aliqua parte.

Respondetur conc. antec. loquendò de immediatione, atque distantia partium in ordine ad se, non tamen in ordine ad locum, & idè neg. conseq. lac enim in olla ferventi obtinet quandoque triplo plus loci, quàm antea, & tamen censent omnes, eandem esse quantitatem lactis, dum friget, ac dum fervet, & ratio hujus est, quia positio de genere sitûs alia, & diversa est à positione de genere quantitatis, & motûs totius ad ubi; quantitas enim ex natura sua solùm habet extendere substantiam per partes extra partes impenetrabiliter, quando non est rarefactio, vel condensatio, determinare verò corpus ad tantum, vel tantum locum, ut palmarem, vel bipalmarem spectat ad positionem de genere sitûs.

Obijcit V. Dum corpus rarefit, conservaturne prior extensio, elque nova adjicitur, vel tota præcedens deperditur, & alia totalis nova generatur? atqui sic incurruntur difficultates contra acquisitionem, & deperditionem quantitatis: ergo.

Respondetur, tam in rarefactione, quàm in condensatione semper partes mutare priorem extensionem localem, & novam acquirere majorem, vel minorem; quia in condensatione una cedit alteri locum, quem ipsa obtinebat, & in rarefactione una pellit alteram à loco, quem occupabat, alioquin non quælibet pars rari esset rara, nec densi densa. Neque tamen hîc urgent difficultates contra acquisitionem, & deperditionem quantitatis allatæ; quia extensio localis non supponi-

ponitur cæteris accidentibus tanquam proximum eorum subjectum, ut quantitas, & totaliter diversa sunt munera hujus, & illius.

Objicitur VI. Idem corpus naturaliter nequit esse in pluribus locis, & naturaliter nequit dari penetratio dimensionum, quibus principiis positis sic: Partes corporis ante condensationem non erant penetratæ, sed una extra aliam in loco sibi adæquato: ergo quodcumque modò in condensatione acquisitò, & positò, non potest quælibet poni in minori; quia non potest esse, nisi in loco sibi adæquato; neque enim possunt compenetrari: ergo non possunt in condensatione minorem occupare locum, quàm antea. Similiter ante rarefactionem partes corporis singulæ erant in loco sibi adæquato, quia non erant penetratæ: ergo quantumvis novum modum acquirant, non potest quælibet pars in loco majori poni; non enim potest esse, nisi in loco sibi adæquato, neque potest eadem pars poni in pluribus locis, consequenter nec corpus poterit tunc majus spatium occupare, quàm antea.

Respondetur conc. utrumque antec. cum principiis illis Philosophicis, in quibus fundantur, & negandò utramque consequ. atque explicandò mysterium hoc de raritate, & densitate ostenditur consequentiæ malitia. Itaque sicuti quantitas successiva in motu est ratio, cur fiat in tempore, ratio autem, cur fiat in tanto tempore majori, vel minori, id est, cum velocitate, vel tarditate, non provenit præcisè ex quantitate successiva, sed ex alijs, v. g. ex potentia motiva majori, vel minori, ex varia ejus applicatione, resistantia medijs, & alijs, ita in proposito dicendum, quòd quantitas permanens in corporibus est ratio essendi in loco impenetrabiliter, ratio autem, cur sit in tanto loco majori, vel minori, non provenit ex ea præcisè, sed ex multis alijs, præsertim ex vario temperamento quarundam qualitatum concurrentium ad rarefactionem, & condensationem. Quomodo intacta manent illa duo principia, & consequenter mala erit utraque consequentia; nec enim in rarefactione eadem pars ponitur in pluribus locis, sed tantum in majori loco, quàm antea erat, nec dein in condensatione penetratur cum alia in eodem loco, sed tantum ponitur in minori. Ratio est; quia corpus ponitur in pluribus locis per sui replicationem absque variatione prioris, at in rarefactione nulla pars retinet priorè locum, nec unquam duo loca occupat ei æqualia, sed unum duntaxat locum acquirit majorem per majorem extensionem. Sic etiam pariter in condensatione non contingit penetratio par-

tium; quia non condensatur corpus per coexistentiam unius partis in loco alterius, sed per coarctationem singularum ad minus spatium, quàm antea occuparent; sicut enim admittitur, eundem motum modò majori, modò minori tempore coexistere absque eo, quòd duæ partes motus coexistent eidem tempore, aut eadem pars simul, & semel in diversis temporibus, ita in proposito admitti debebit, idem corpus posse modò coexistere majori, modò minori spatio absque eo, quòd simul sit in pluribus locis, aut aliqua ejus pars compenetratur cum alia. Ad id, quòd dicitur, corpus esse non posse, nisi in loco sibi adæquato, respondendum, commensurationem istam inter locum, & locatum pensari debere ex vario statu raritatis, vel densitatis utriusque; nam in hoc sensu locus bipalmaris commensuratus erit corpori quantitatis palmaris rarefacto. *Dices* cum Poncio nostro, per hanc nostram explicationem nos labi in sententiam Scotistarum illorum, qui dicunt, in rarefactione novam acquiri quantitatem partialem, nec exinde sequi, materiam informari duabus quantitatibus, sed tantum una majori, quos tamen impugnavimus supra. *Contra:* Imprimis illa sententia de acquisitione quantitatis præter istam difficultatem adhuc alias patitur, ut videre est supra Assert. III. præsertim in probat. 2. & 3. Deia quia inhaesio quantitatis in substantia non est pura, & simplex coexistentia accidentis ad subjectum, sicut est coexistentia rei temporalis ad tempus, & rei locatæ ad locum, sed est vera, & realis dependentia effectus ad suam causam materiale, nullatenus currit paritas, & ideo nos multò congruentius explicamus, quòd, & quomodo in rarefactione una pars non ponatur in pluribus locis, sed tantum in majori loco, quàm Adversarij, quòd non ponantur duæ quantitates in eadem materia, sed tantum una major; deberet enim etiam acquiri major materia, seu subjectum. *Instas:* Si quantitas v. g. palmaris per rarefactionem occupat spatium quantitatis bipalmaris: ergo jam duo loca sibi adæquata occupabit. *Contra:* Neg. consequ. quia solum occupat duo loca inadæquata, unum verò adæquatum; qui enim fuit locus adæquatus ante rarefactionem, facta rarefactione evadit inadæquatus; quia ea mediante rursus tantundem loci occupat, unde patet, ut jam insinuatum est, commensurationem inter locum, & locatum pensari debere ex vario statu raritatis, & densitatis.

Quæres, An ex parvo fieri possit aliquod corpus magnum à DEO absque rarefactione, & accessu novæ materiæ?

Respon-

Respondetur, posse hoc modo, si DEUS iterato idem corpus in pluribus locis, aut partes corporis replicet; sicut enim per replicationem potest idem corpus in pluribus locis constitui, ita etiam in duobus propinquis, ita, ut sibi ipsi contiguer, & hoc modo exeresceret tale corpus

in maiorem molem non quoad dimensiones, sed quoad extensionem localem nulla interveniente rarefactione. Unde constat Adami, ex qua DEUS formavit Evam, & panes, quibus Christus pascebat, ut legitur in Evangelio, fuerunt aucti per additionem.

DISPUTATIO III.

De Generatione, & Corruptione in genere.

Explicata Alteratione, & annexis, quæ generationem substantialem præire solent, nunc de ipsamet substantiali generatione agemus, & cum generatio unius sit corruptio alterius, statim etiam hic de corruptione tractabimus, præsertim cum cognitio unius valde juvet ad notitiam alterius. Itaque sit

QUÆSTIO I.

Quid sint Generatio, & Corruptio?

Nota I. Quoddam datur *Generatio Substantialis*, defacto apud omnes in confesso esse, imò id probat quotidiana experientia; videmus enim indies homines, & animalia oriri, ex arboribus fructus produci, granum tritici humo mandatum corrumpi, atque ex eo corrupto spicam pullulare, corrumpi lignum, & ignem fieri, & alia huiusmodi: ergo datur substantialis generatio in rerum natura; nam per generationem substantialem aliud non intelligimus, quam productionem rei ex aliquo, per quod opponitur creationi, quæ est factio rei ex nihilo. Potest autem generatio dupliciter spectari, & in ratione *productionis*, & in ratione *mutationis*, quæ rationes sunt diversæ, & separabiles; in Divinis namque reperitur vera generatio in ratione productionis, cum Filius verè generetur à Patre, non tamen in ratione mutationis; quia hæc involvit imperfectionem, scilicet aliter se habere nunc, quam prius. Datur etiam in creatis una sine altera; productio enim cœli, & terræ fuit vera generatio in ratione productionis, non verò mutationis; quia non præcessit materia cum carentia formæ. Item quando ex speciebus Eucharisticis corruptis aliquid producitur, est iterum vera generatio, &eductio formæ de potentia materiæ sine ulla mutatione vera subjecti; quia non præcessit materia cum carentia formæ in

aliquo instanti temporis, cum in eodem instanti subrogetur ibi materia. Dixi, *in aliquo instanti temporis*, non enim sufficit, quod privatio præcedat formam prioritate naturæ; quia physicè mutari est rem aliter se habere nunc, quam prius; ac instans seu prioritas naturæ non significat tale aliquod instans reale secundum nunc, & prius: ergo &c. Has quoque duas rationes non esse confundendas, sed ut valde distinctas, & separabiles agnovit Scotus 1. dist. 2. q. 7. Videndum itaque, quomodo generatio sub utraque acceptione sit definienda. Et quidem loquendò de generatione substantiali sub ratione mutationis plures assignatæ sunt ab Aristotele definitiones. Prima 2. Physic. 14. *Generatio est via in naturam*. Secunda 7. Physic. *Est mutatio ex non subjecto in subjectum*. Tertia 8. Physic. 62. *Est mutatio de non ente ad ens*. Quarta 1. de Gen. 23. *Est mutatio totius in totum, nullo sensibili remanente, ut subjecto eodem*. Quinta eodem lib. tex. 25. *Est mutatio à substantia in potentia ad substantiam in actu*.

Nota II. Cum oppositorum sit eadem ratio, & disciplina, hinc oppositam hęc generationi corruptionem etiam considerare sub ratione mutationis, & sub ratione destructionis, seu actionis destructivæ, & ita quidem, ut corruptio in ratione mutationis sit diversa à generatione, & importent duas mutationes realiter distinctas. Prob. ex Aristotele 5. Physic. ubi duplicem constituit mutationem, unam de non subjecto in subjectum, id est, de non esse formæ ad esse formæ, quam, ait, esse generationem, alteram de subjecto in non subjectum, id est, de esse formæ ad non esse formæ, quam, ait, esse corruptionem: ergo non est unica mutatio, sed duæ. Dein istæ mutationes habent diversos terminos à quo, & ad quem; nam generatio habet terminum à quo privativum, scilicet non esse formæ, terminum verò ad quem positivum, scilicet esse formæ, corruptio econ-

trā habet terminum à quo positivum, scilicet ipsum est formæ, terminum ad quem privativum, scilicet non esse formæ: ergo eandem mutationem importare nequeunt, cum mutatio sit transitus de uno in aliud, quæ inter diversos terminos à quo, & ad quem eadem esse nequit. Si tamen corruptio consideretur in ratione destructionis, ut opponitur generationi sub ratione productionis, non est peculiaris actio distincta à generatione, quæ sit per se destructiva rei, quæ corrumpitur. Tum quia per omnem actionem agens aliquid facit, & idem est agere, quod producere, loquendū de actione propriè dicta: ergo secundum hanc formalitatem actio semper debet attingere aliquid factum, consequenter repugnat talis actio, quæ per se sit corruptio, & petat nihil attingere. Tum quia actio importat influxum agentis: at influxus terminatur ad aliquid, non ad nihil: ergo non potest dari actio corruptiva terminata ad nihil; implicat enim, agens influere in non esse; quia influere est ponere, non tollere. Itaque sicut natura in agendo, & operando non intendit per se res destruere, sed efficere, & producere, & per accidens solum sequitur alterius interitus, ita non per se instituit peculiarem actionem destructioni rerum inservientem, sed eadem actione, qua aliam generat, aliam destruit per accidens, & secundariò. Sed *inquis*, quomodo id contingit, & explicatur?

Respondetur, hoc non esse ita intelligendum, quomodo communis fert sensus, quod generativa actio concomitanter, & ex consequenti attingat corruptionem tanquam effectum mediatum, & secundarium; quia actio nihil causat, nisi influendū, & ponendū in esse, qui influxus, & attingentia semper est actus efficientiæ, sive primariò, sive secundariò, sive immediatè, sive mediatè attingat, quod tamen respectu corruptionis verificari non potest. Hòc itaque modò intelligendum est, quod actio generativa unius solum sit corruptiva alterius virtualiter, quatenus agens per actionem generativam, producit formam novam incompossibilem cum veteri formæ, & ita mediante informatione novæ formæ pellicur antiqua, ejusque sequitur privatio, quod est formam veterem destruere non efficientia formali, sed virtuali. Ita Doctor 4. dist. 12. q. 3. *Dices*: Quando extinguatur lumen, fit illius formæ corruptio, & tamen non est generatio ulla: ergo realiter possunt separari, consequenter sunt distinctæ actiones. Item terminus generationis est esse formæ, corruptionis non esse formæ: sed actiones distinguuntur per terminos: ergo &c. *Com-*

tra: Extinctio illa luminis in aëre per nullam actionem positivam exercetur, sed per solam ablationem, & cessationem influxus conservativi illius formæ eo modo, quo DEUS universum mundum annihilaret sola cessatione influxus, quo ipsum modò conservat. Ad alterum: Non esse formæ non est terminus capax actionis, cujus munus est efficere, & ponere, non tollere, & destruere, bene tamen est terminus capax mutationis, unde distinguitur corruptio à generatione in ratione mutationis, non in ratione actionis, & productionis.

ASSERTIO I. Generatio sub ratione productionis est actio productiva termini, seu compositi substantialis dependenter à subjecto. Mastrius, & Bellutus.

*Probat*ur declarandū: Dicitur *actio productiva*, & habetur genus; generatio enim substantialis in hoc tanquam ratione communi actionis convenit cum generatione accidentali, & ipsa creatione; nam omnes sub hac ratione important respectum intrinsecū advenientem causæ efficientis ad effectum productum. In hoc quoque distinguitur à generatione sub ratione mutationis à conversione, & unitione; quia mutatio respicit terminum à quo, & ad quem, & propriè importat transitum subjecti communis ab uno in aliud præscindendū omnino à causa efficiente, & ab effectu producto. Similiter conversio intrinsecè, & formaliter respicit solam rem desinentem ut terminum à quo, & rem succedentem ut terminum ad quem, non autem agens, unde dicimus, aquam converti in aërem, lignum in ignem, omnino præscindendū ab agente. Unitio tandem, seu actio unitiva solum partes unit, & nullam substantiam formaliter producit, cujus proprius terminus est unio, quæ importat respectum extrinsecū advenientem. Dicitur *Termini, seu compositi substantialis*, per quod tam ab accidentali, quam ab educatione distinguitur, quæ licet sit productio substantialis, non tamen attingit compositum, sed solam formam substantialem, quæ propriè dicitur educi de potentia materiæ, generatio verò est solius compositi, ut docet Aristoteles 1. Physic. 64. unde, ut docet Scotus 3. dist. 2. q. 2. totum est primus terminus ad quem generationis, non altera pars tantum, imò si utraque pars præexistet, & de novo unirentur, adhuc tamen esset generatio, vel productio ipsius compositi. Dicitur tandem, *dependenter à subjecto*, per quod distinguitur à creatione, per quam independenter à subjecto res totaliter extrahitur ex nihilo, unde hæc duæ actiones distinguuntur ex parte subjecti; quia una præsupponit, altera non præsupponit illud. Scotus 4. dist. 11.

q. 4. distinguit eas etiam ex parte termini à quo; terminus enim à quo generationis est negatio in genere, & in subiecto, terminus à quo creationis est negatio extra genus; quia quod creatur, fit ex nihilo prorsus.

† ASSERTIO II. Generatio in ratione mutationis est mutatio à substantia in potentia ad substantiam in actu.

*Probat*ur declarandò: Per substantiam in potentia intelligitur materia, per substantiam in actu forma. *Mutatio* tenet locum generis; quia convenit cum aliis mutationibus, quæ non sunt generationes substantiales. Differentia datur intelligi per *substantiam in potentia*, non quidem ad quodcunque, sed ad substantiam, & per *substantiam in actu*, quæ est forma substantialis, ubi etiam denotatur terminus à quo scilicet privatio immediate præcedens, & sic sensus definitionis erit, quodd generatio sub ratione mutationis sit successio formæ substantialis in subiecto ipsius potentiali post privationem ejus immediate præcedentem.

*Infer*tur, quintam Aristotelis definitionem, quodd generatio in ratione mutationis sit *mutatio totius in totum nullo sensibili remanente, ut subiecto eodem*, convenire generationi, quatenus conversio est; generatio enim non solum est mutatio substantialis, sed etiam substantialis conversio, cujus discrimen à mutatione præsertim est in hoc, quodd sit inter terminos positivos, inter rem scilicet desinentem, & succedentem, mutatio verò pro termino à quo habet privationem, quia verò in ista conversione sola forma in aliam definit, & convertitur, & subiectum manet commune, ideo generatio est conversio partialis tantum, non totalis. Cum autem in allata definitione dicitur mutatio, seu conversio *totius in totum*, totum ibi non capitur syncategorematicè, ut scilicet idem significat, quodd quilibet pars; quia in generatione semper manet altera pars, scilicet materia, sed categorematicè, ut dicit compositum illud per se unum ex materia, & forma integratum; verè enim in generatione totum hoc modò sumptum mutatur in aliud totum; quia nova forma cum veteri materia constituit novum totum à priori specie diversum. Cum dicitur *nullo sensibili remanente ut subiecto eodem*, non debet absolute intelligi; quia quando perit homo, remanet cadaver, scilicet corpus pro altera parte compositi, quodd est sensibile, sed ita debet intelligi, quodd in mutatione substantiali non manet idem subiectum sensibile in actu specifico, & completo. Vel potest dici, quodd non maneat ut idem subiectum utriusque formæ, præcedentis scilicet, & subsequæ, seu post remanentis; sic

Tract. IV.

enim idem subiectum remanere non potest, nisi sola materia prima, quæ sensibilis non est.

ASSERTIO III. Corruptio in ratione mutationis est transitus, seu mutatio subiecti ab esse formæ ad non esse formæ.

*Probat*ur: Hæc definitio constat genere, & differentia: ergo &c. *Prob. antec. Transitus*, seu *mutatio* (juxta Scotum successio non esse formæ in materia post esse ipsius immediate præcedens) habet locum generis; quia in hoc convenit cum generatione; esse enim mutationem, seu successionem termini ad quem posterioris post terminum à quo priorem in subiecto, tam essentialiter de generatione dicitur, ac de corruptione, licet in hac succedat privativus, in illa positivus. Tum quia mutatio, ut sic non dicit necessario conceptum positivum, sed à positivo, & privativo præscindit: ergo poterit ut commune genus generationi, & corruptioni convenire. Per hoc quoque, quodd dicitur *mutatio subiecti*, seu *successio in subiecto*, lecernitur corruptio ab annihilatione; quia in hac mutatione, seu corruptione non totum destruitur, sed semper pars manet, scilicet materia tanquam subiectum, in quo fit successio, in annihilatione verò non tantum totum categorématique destruitur, sed etiam syncategorematicè, id est, definit secundum se totum, & quamlibet sui partem. *Dices*: Sic forma dicitur annihilari per corruptionem; quia nihil ejus remanet. *Contra*: Negatur hoc; quia negatio formæ, quæ terminat corruptionem, est in subiecto apto nato, & est vera privatio; cum enim aqua corrumpitur in aërem, materia, quæ modò est, sub forma aëris, manet apta nata ad formam aquæ, cujus privationem modò habet, & sic non est negatio extra omne genus entis, sed in subiecto apto nato, unde desitio formæ non est annihilatio ejus; quia hujus negatio est extra omne genus entis, & nullatenus in aliquo subiecto apto nato, quodd discrimen bene notandum est. Per hoc, quodd dicitur, *ab esse & non esse*, distinguitur corruptio à generatione; licet enim convenient in communi subiecto, per quodd ambæ differunt à creatione, & annihilatione, tamen inter se distinguuntur penes terminos à quo, & ad quem, ut jam patet ex notabili. Tandem adverte, si corruptio consideretur sub ratione actionis destruxivæ, tunc definiendam esse, quodd sit *destructio compositi substantialis remanente materia, seu resolutio compositi in materia*, sicut enim solum compositum est proprius generationis terminus in ratione productionis, sic modò econtra terminus ad quem corruptionis

D d

in

in ratione destructionis erit non esse compositi.

QUÆSTIO II.

De Subjecto, & Termino Generationis, & Corruptionis.

6 **N**ota, Doctores inter se discrepare in præfenti tam de subjecto generationis, quàm de termino, & quidem de termino totali, & completo, qui terminus *qui* appellatur, quàm formali, & incompleto, qui terminus *quo* nuncupatur, suntque variorum varia placita, nos oportet resolvere quæstionem juxta jam allatam distinctionem generationis, scilicet in ratione mutationis, & productionis; licet enim communiter generatio dicatur mutatio, ut comparatur ad subjectum, productio verò, ut comparatur ad terminum, nihilominus absolute loquendò, in ratione quoque mutationis suum debet respicere terminum ad quem, & in ratione productionis suum subjectum; sic enim non dicit, nisi relationem quamdam producentis ad productum, si activè, vel producti ad producentem, si passivè sumatur, ubi utique subjectum requiritur. Sicut quoque in præcedentibus consideravimus corruptionem sub ratione mutationis deperditivæ, & sub ratione actionis destructivæ, ita pariter subjectum, & terminus ejus in præfenti sub eadem distinctione assignari debent.

7 **ASSERTIO I.** Generationis in ratione mutationis subjectum est materia, terminus verò est forma ipsa, quæ de novo acquiritur, non compositum. Scotus 7. Met. q. 8. & 1. dist. 2. q. 7. Aristoteles expressè 1. de Gen. 24. sic ait: *Est autem & materia maximè quidem, & propriè subjectum generationis, & corruptionis susceptible.*

*Probat*ur I. Subjectum inhæſionis nequit esse compositum, quod de novo fit; dum enim generatio exercetur, compositum adhuc non est, vel non intelligitur esse, nec ipsum manet sub utroque termino, nec dicitur mutari, sed produci: ergo subjectum generationis sub ratione mutationis statui non potest, sed sola materia.

*Probat*ur II. Id, circa quod exercetur motus, & mutatio, est propriè subjectum inhæſionis; ait enim Aristoteles 3. Physic. 18. *Manifestum est, quòd motus est in ipso mobili:* sed materia est, circa quam exercetur motus, seu mutatio; ipsa enim est, quæ à privatione transit ad formam in generatione, vel econtra in cor-

ruptione: ergo ipsa est subjectum inhæſionis; accidentia enim, qualis est generatio, nullum, nisi subjectum inhæſionis agnoscunt. Conseq. patet ampliùs ex Aristotele 5. Physic. 12. ubi de mutatione loquitur, & in fine textus dicit, *cui inest, illud mutatur:* atqui materia mutatur: ergo &c. *Confirmatur:* Idem est subjectum motus, seu mutationis, ac termini ejus; motus enim est ipsa forma in fieri: sed materia est subjectum formæ tanquam termini: ergo erit etiam subjectum generationis, quæ est via ad formam.

*Probat*ur III. quòd forma sit terminus: Principia generationis in ratione mutationis tria tantum sunt, scilicet materia ut subjectum, privatio ut terminus à quo, & forma ut terminus ad quem: ergo implicat, alium hîc assignari posse terminum, quàm formam; in nulla siquidem mutatione aliud acquiritur, quàm forma, ad quam subjectum mutationis transit; quia ad compositum non transit, neque illud recipit, sed componit.

*Objicit*ur I. Generatio etiam substantialis est accidens; quia tantum terminativè & extrinsecè dicitur substantialis, non entitativè, & intrinsecè: atqui solum compositum, non verò materia est proprium subjectum accidentium, ut suo locò docetur: ergo compositum, non materia erit generationis subjectum. 8

Respondetur, dist. maj. Generatio est accidens quoddam imperfectum respectivum, & via quædam in terminum, conc. est accidens quoddam perfectum, & completum, ut est quantitas, albedo, frigiditas, & cætera accidentia materialia, neg. maj. & dist. etiam min. Compositum solum, seu corpus substantiale est subjectum accidentium, & quidem ultimum; nam primum est quantitas immediatè substantiæ inhærens, qua mediante postea cætera inhærent, si accidentia sumantur in secundo sensu pro perfectis, conc. si in primo sensu pro imperfectis, neg. min. nam nullatenus inconvenit, similia in materia recipi, ut patet etiam de respectu unionis.

*Objicit*ur II. Non repugnat, aliquid esse terminum alicujus actionis, & simul subjectum ejus: ergo nec repugnabit, compositum denuo genitum esse terminum generationis, & simul subjectum ejus. Prob. antec. Ad subjectum requiritur prioritas in genere causæ materialis, ratio termini solum exigit posterioritatem in genere causæ efficientis, in quantum posterius producit sub hac ratione; non autem implicat, idem esse prius, & posterius respectu ejusdem in diverso genere causæ: ergo &c.

Respondetur, neg. antec. cum tota probatione; quia implicat planè, idem esse subjectum, in quo proceditur ad formam,

nam, & juxta eandem suam entitatem esse etiam formam, quæ postea acquiritur. Dein argumentum non est ad rem; quia urget de generatione in ratione productionis, & actionis, cum hîc sit sermo de ea in ratione mutationis.

9 ASSERTIO II. Subiectum generationis in ratione productionis est generans, terminus totalis, adequatus, & qui est compositum, ut includit naturam, & singularitatem, terminus autem formalis, & quo est forma denuo producta, vel inducta in materia. Scotus 7. Met. q. 10. Scotistæ communiter.

Probatur I. quoad subiectum. Actio omnis, ut in Physica docetur, fundatur in agente; sed, ut patet, in generatione agens est ipsum generans: ergo in isto subiectabitur generatio, ut actio est. Maj. prob. in Lib. Physic. actio enim secundum suam rationem formalem denominat agens, & non passum: ergo in agente subiectatur. Tum quia agens, & patiens adinvicem referuntur per actionem, & passionem: ergo actio in agente, & passio in patiente fundabitur. Patet consequ. In eodem reperitur fundamentum, & relatio; sed potentia activa, quæ est fundamentum actionis, est in agente, & passiva, quæ est fundamentum passionis, est in passio: ergo &c.

Probatur II. quoad terminum adequatum, & qui: Ille est terminus qui, quem agens simpliciter, & per se intendit, & ad quem actio ultimato tendit: sed agens per se, & simpliciter intendit productionem compositi, cætera tantum tanquam media ad illud, & actio generantis ultimo ad totum producendum refertur, eoque producto definit: ergo compositum erit terminus adequatus, & qui generationis in ratione productionis, & quidem, ut Assertio sonat, prout includit naturam, & singularitatem; quia generationes sunt circa singularia 1. Met. c. 1. natura enim in communi non est idoneus generationis terminus, esto constans materia, & forma, sed ut in singularibus; non ignis ut sic, sed hic ignis generatur. *Nota* autem, quod iste terminus, dicatur qui, quia est id, quod simpliciter, & absolute in recto dicitur fieri; *adequatus* dicitur, quia natura intendit rem constituere in esse integro, & perfecto. *Primus, seu primarius* nominatur primitate tamen in ordine intentionis, nam in ordine executionis forma est primus terminus; quia primum, quod natura exequitur, ut compositum constituat, esteductio formæ de potentia materiæ, & unio ejus cum materia.

Probatur III. quoad terminum formalem, & quo: Aristoteles 2. Physic. 14. ait: *Generatio via est ad naturam*, & init. tex. 15. *Forma itaque natura est:*

ergo forma erit terminus formalis, & quo mediante acquiritur compositum, prout exponunt Interpretes. Tum quia terminus formalis juxta Doctorem, & ipsos Adversarios est ille, in quo generans assimilatur sibi genitum, & à quo genitum specificatur; hæc enim ratione dicitur terminus quo; quia nimirum est id, quo terminus totalis constituitur in suo esse formali, & specifico; sic declarat Scotus, ut videre est 1. dist. 5. q. 2. n. 11. atqui enumerata efficit, & præstat forma, non unio, quæ non est substantia, sed merus respectus accidentalis: ergo forma erit terminus formalis, & quo. Neque est necesse, ut terminus formalis in generatione semper de novo accipiat esse; nam æquè bene dicitur terminus ad quem, quando præexistit, dummodo de novo in materiam inducatur, & æquè bene munera termini formalis exerceat, scilicet constituendi formaliter, specificandi, assimilandi &c. cum tamen hæc munera non præstet, nisi ut unita materiæ, mediæque unionem constituat compositum, ideo unio pertinere dicitur ad terminum formalem ut conditio necessariò prærequisita, non verò ut ratio terminandi.

Obijciatur I. Illud propriè, & primò 10 fit, & generatur, atque ita est terminus adequatus, & qui, quod secundum se totum generatur, & fit: sed compositum non fit in generatione secundum omnem sui partem; quia materia præexistit, sed sola forma secundum se totam producit: ergo forma erit terminus qui.

Respondetur, dist. maj. Illud primò fit primitate totalitatis, quod secundum se totum fit, conc. fit primò primitate adæquationis, neg. maj. Primitate autem adæquationis primò producit, quod habet rationem totius, non partis; totum enim generatur per se, & non gratiâ alterius, qua ratione dicitur per se primò generari.

Obijciatur II. Sola forma per se primò generatur, & transit de non esse ad esse compositum non nisi ratione formæ: ergo sola forma erit terminus qui.

Respondetur, neg. antec. quia totum est, quod primò primitate universalitatis accipit esse in omni generatione; loquendò enim de esse simpliciter, ut idem est, quod esse per se modum subsistentis, totum transit de non esse ad esse non beneficio formæ, sed secundum suam totalitatem, seu ratione formæ totius.

Obijciatur III. Terminus qui est ille, qui per se primò directè, & non secundariò, ac mediatè in generatione attingitur: sed res ut subsistens, vel ipsa subsistentia ita attingitur; completum enim, & integrum esse, ad quod ordinatur genera-

neratio, primò, & per se invenitur in ipso subsistente: ergo &c.

Respondetur, neg. min. quia natura singularis, & per se existens est terminus sufficiens generationis seclusa subsistentia, in natura enim singulari jam invenitur sufficienter integrum, & completum esse, ad quod ordinatur generatio; hinc ait Doctor 3. dist. 6. q. 1. n. 3. *Generationis terminus est esse existentia*, non verò subsistentiæ, nisi secundarius, & resultans.

Obijcitur, contra terminum formalem I. Homo dicitur generare hominem, non quia formam producit, sed quia illam unit; si enim forma præexisteret à Deo producta, & agens naturale illam uniret, diceretur adhuc generare: ergo unio, non forma erit terminus formalis.

Respondetur, quomodo homo concurrat, vel generet, declarandum fore suo loco, pro nunc tamen negari, actionem unitivam esse eandem cum generativa; licet enim sint necessario connexæ, habent tamen alium, & alium terminum, generativa formam, unitiva unionem. Hoc quidem verum est, agens, quod unit partes, generare etiam compositum, non formaliter, quasi per eandem actionem, sed concomitanter, quatenus una actio est connexa cum alia, & terminus unius cum termino alterius.

Obijcitur II. Terminus formalis est, quo habetur totalis terminus; at posita formâ à Deo extra materiam non habetur terminus totalis, seu compositum, bene verò posita unione: ergo &c.

Respondetur, posita quidem formâ extra materiam non haberi terminum totalem, seu compositum, posita verò formâ in materia haberi beneficiò ejus ut termini formalis, & beneficiò unionis ut prævia conditionis applicantis ipsum terminum formalem.

Obijcitur III. Forma non est terminus, nisi *ut unita* materiæ: ergo unio erit terminus formalis non forma.

Respondetur, dist. antec. Si verbum *ut* reduplicat rationem formalem terminandi, ita ut unio significata per verba *ut unita* denotet rationem formalem termini, neg. antec. si reduplicet solam conditionem, conc. antec. & neg. conseq.

Obijcitur IV. Unitio est formaliter generatio; in productione namque unionis consistit formaliter productio compositi: ergo quod est terminus formalis unionis, erit terminus formalis generationis: atqui unio est terminus formalis unionis; quia ad illam per se tendit: ergo unio quoque erit terminus formalis generationis. Prob. maj. Producere totum quatenus totum, & compo-

tum quatenus compositum est producere ipsam totalitatem, & compositionem: sed hæc formalissimè in unione consistit: ergo productio unionis est verè, & formaliter productio compositi.

Respondetur, neg. maj. vel 1. antec. quia unitio non est generatio, cum non sit productiva termini substantialis, sed solummodo unionis, quæ est merus respectus. Ad probat. dist. maj. vel potius declaratur explicandò sensum & acceptionem totius, & compositionis: Producere totum grammaticaliter, id est, simul ponere partes, est producere totalitatem, & compositionem etiam, id est illud unitum, & aggregatum ex materia, & forma, conc. maj. & sic producere dicit tantum unionem, & respectum extrinsecum. Est producere totum philosophicè, neg. maj. Philosophicè autem producere significat causalitatem partium intrinsecam in ordine ad totum philosophicum, seu tertiam entitatem, quomodo dicit respectum, & causalitatem intrinsecam, quæ versatur inter partes, & totum propriè dictum, activa quidem ex parte partium componentium, passiva ex parte totius constituti.

ASSERTIO III. Subjectum corruptionis sub ratione mutationis est materia, terminus verò est privatio, seu non esse formæ, in ratione autem destructionis terminus ejus est non esse compositi. Mastrius, & Bellutus, qui etiam tenent priores Assertiones.

Probatio patet, & quidem quoad rationem mutationis; nam sicut per generationem transit materia de non-esse formæ ad esse formæ, ita econtra per corruptionem transit de esse formæ ad non esse formæ, ita, ut in materia tanquam communi subjecto utraque exerceatur mutatio. Quoad rationem æque res patula est; sicut enim per generationem in ratione productionis solum compositum accipit esse; hoc enim est, quod propriè, & per se dicitur generari, ita compositum est, quod dicitur propriè corrumpi, & per corruptionem desinere; secus est de formâ, quæ sicut propriè non dicitur generari, sed educi de potentia subjecti, ita nec propriè dicitur corrumpi, sed desinere in materia, & in ejus potentiam rursus reduci, tamen ob nominum penuriam etiam dicitur forma corrumpi in communi modo loquendi.

QUÆSTIO III.

An in rerum naturalium interitu fiat resolutio usque ad materiam? ubi etiam examinatur dictum illud Aristotelicum: Generatio unius est corruptio alterius.

Nota, sensum hinc non esse, an in corruptione alicujus compositi ita nudeatur materia, ut omni forma substantiali privata existat; nequit enim naturaliter sine omni forma existere, sed statum questionis esse, an materia, dum subicitur formæ succedenti, omni forma tam substantiali, quam accidentali, quibus antea erat induta, exuatur, ita, ut nec actus aliquis substantialis, nec accidentalis idem, qui prius erat in re, servari valeat in genito?

¹³ ASSERTIO I. In viventium interitu non fit resolutio usque ad materiam primam. Scotus 4. dist. 11. q. 3. n. 28. cum suis.

*Probat*ur, imò probatum manet ex Lib. Physic. ubi satis ostensum est, præter animam in viventibus dari formam mixtionis, seu corporeitatis, quæ post discessum animæ remaneat: ergo in interitu viventium non fit resolutio usque ad materiam primam.

¹⁴ ASSERTIO II. In interitu non viventium fit resolutio usque ad materiam primam.

*Probat*ur I. Ideò in viventibus non fit resolutio usque ad materiam primam; quia datur in ipsis forma corporeitatis: sed in non viventibus talis forma non datur, quæ remaneret post alterius interitum, & insuper adæquatum, & proximum subjectum accidentium est ipsam compositum, non materia prima: ergo hoc dissolutò nulla forma sive substantialis, sive accidentalis remanebit, cum illa hinc non detur, hæc verò non amplius habeat subjectum, consequenter fiet resolutio usque ad materiam primam.

*Probat*ur II. Aristoteles c. de substantia ait, quòd prima substantia, seu compositum primò substat accidentibus, & eà corruptà nihil remaneat, non ergo existentibus primis substantiis impossibile est aliquid eorum esse. Et 1. de Gen. 23. distinguit generationem ab alteratione; quia subjectum alterationis est ens actu, & sensibile, scilicet compositum, generationis verò ens in potentia. Item 7. Met. tex. 8. ait, materiam recipere prius formas substantiales, & postea accidentales: ergo formæ accidentales, seu accidentia non nisi in composito fundantur, quò proin destructo nec ipsa manebunt, & consequenter fiet resolutio usque ad materiam primam.

Tract. IV.

teriam primam, ubi non datur compositum incompletum per formam mixtionis; in hoc enim licet non permaneant accidentia consequentia animam, & corpus vivens, manent tamen illa, quæ formam mixti comitantur, & compositum incompletum.

Objicitur I. Aristoteles 1. de Gen. 24. 15 asserit, in mutatione aquæ in aërem servari eandem perspicuitatem, & humiditatem, atque ita manere eadem accidentia in corrupto, & re genita. Item 2. de Gen. 25. docet, inter elementa symbola faciliorem esse transitum; quia una sola qualitas est permutanda, altera, quæ erat in corrupto, permanente in re genita: ergo juxta Aristotelem neque in non viventibus fit resolutio usque ad materiam primam.

Respondetur, Aristotelem in primo loco tantum velle, accidentia illa manere eadem non numero, sed specie; poterat enim esse dubium, an qualitates, in quibus elementa conveniunt, essent ejusdem speciei. Dein Aristoteles tantum dubitative fuit locutus; ait enim ibi, in his autem, si maneat aliqua passio eadem contrarietatis in genito, & corrupto. In 2. loco Aristoteles tantum loquitur de mutatione proprie dicta, quomodo mutatur unum contrarium in aliud, & hac ratione tantum una qualitas mutatur, cum tantum una habeat contrariam, v. g. quando ignis mutatur in aërem, solum siccitas ignis mutatur in humiditatem, hoc tamen stante fit adhuc mutatio, seu variatio potius alterius qualitatis ad consecutionem alterius compositi geniti, & de hac non fuit locutus Aristoteles.

Objicitur II. Nullum agens agit, nisi mediis dispositionibus; dispositiones enim in materia ligni existentes sunt causæ ignis de novo producti: ergo ne detur effectus sine causa existente, quando ipse producit, permanere debent illæ dispositiones in ipso generationis instanti, consequenter in genito manebunt, quæ fuerunt in re corrupta.

Respondetur dist. antec. Agens agit mediis dispositionibus alterandò, conc. generandò, quasi ipsæ dispositiones attingerent principaliter, vel instrumentaliter formam substantialem, ut volunt Thomistæ, neg. antec. quia dispositiones tantum deserviunt ad expellendas dispositiones contrarias, in ipso verò instanti generationis agens est, v. g. ignis, qui immediatè attingit productionem formæ substantialis. Datò autem, quòd is deficeret, recurrendum esset ad agens universale, ad quod est communis fuga naturalium, cum deficiunt causæ particulares.

Objicitur III. Si ante instans generationis

E c

tionis corrumpantur illae dispositiones in materia, tunc in instanti generationis materia esset nuda, & consequenter indifferens ad omnem formam: sed: ergo &c.

Respondetur neg. seq. quia licet non sit aliqua determinatio intrinseca in materia per dispositiones jam abolitas in ea derelicta, est tamen determinatio extrinseca ex parte agentis attendenda; quia enim materia subest actioni talis, vel talis agentis, sic, & sic alterantis, ideo hanc potius, quam illam formam suscipit.

Obijcitur IV. Non potest assignari, à quo corrumpantur illae dispositiones praëxistentes in materia, v. g. in materia ligni calor, & siccitas; non enim ab ipsomet agente igne; hujus enim calor non destruit calorem, nec siccitas siccitatem, cum simile non agat in simile, sed in contrarium: neque à forma ignis adveniente, cum sint accidentia ei connaturalia, & requisita: ergo &c.

Respondetur, Dispositiones illas, v. g. calorem, & siccitatem corrumpi ab agente formam introducente, scilicet ab igne, non quidem per se, quia quod sic corrumpitur, à suo contrario corrumpitur, sed corrumpi per accidens, & consecutivè, quatenus ab igne corrumpitur lignum, cui nitebantur, hoc autem modo non est inconveniens, quod simile corrumpat simile per accidens, corrumpendò subjectum, cui insidebat.

Obijcitur V. Lumen ab uno corpore lucido productum potest ab altero conservari: ergo idem calor, & siccitas in eodem subjecto poterit conservari, scilicet in materia ligni succedente forma ignis.

Respondetur neg. antec. quia cum lumen sit de illorum effectuum serie, qui à sua causa efficiente dependent ne dum in fieri, sed etiam in conservari, ideo implicat, quod idem numerò lumen ab uno luminoso corpore productum ab altero succedente conservetur, licet aliàs benè dentur accidentia talia, quæ in conservari non dependent à sua causa efficiente, uti etiam sunt calor, & siccitas, si tamen maneant in eodem subjecto; nullum enim accidens potest migrare de subjecto in subjectum, hinc cum materia non sit subjectum, sed compositum, seu lignum v. g. (ex quo patet ad consequ.) implicat, quod remaneant; quia compositum destruitur, licet etiam adveniat forma ejusdem speciei, & virtutis cum illa, à quibus fuerant producta.

16 *Quæres*, quid jam sentiendum, & resolvendum de dicto Aristotelis, de quo in titulo Quæstionis fuit facta mentio?

Respondetur I. Hoc effatum habere

Aristotelem 3. *Physic.* 73. & 1. de *Gen.* 17. & 24. & cit. tex. 17. illud adducere ad solvendam dubitationem, quomodo possit perpetuari generatio; cum enim illud subjectum, ex quo quævis res generatur, scilicet materia sit ens finitum, quod continua ablatione debuisset esse consumptum, & sic jam dudum defecisse hoc universum, hoc dubium solvit dicens, sufficere finitam materiam ad perpetuitatem generationis; quia *generatio unius est corruptio alterius*, & econtrà *corruptio unius est generatio alterius*, & sic esto materia infinita non sit, salvatur tamen hoc modo perpetua generatio, & corruptio.

Respondetur II. Veritatem hujus effati Aristotelici fundari in duobus fundamentis. Primum est; quia materia ex innata propensione, & appetitu ad formam, & ex naturali ejus indigentia non potest secundum communem cursum naturæ existere nuda ab omni forma. Alterum est, quod duæ formæ specificæ non possint simul esse in eadem materia, cum non possit eadem res esse essentialiter in duabus speciebus ultimis, ex quibus duobus fundamentis salvatur perpetuitas generationis, & corruptionis; si enim ex primo materia sine forma existere nequit, sequitur, ad interitum unius alterius sequi ortum, & ex secundo, ab ortu unius alterius interitum provenire, cum naturaliter duæ simul in materia persistere nequeant.

Respondetur III. Hoc pronuntiatum triplicem posse habere sensum, *formalem*, *causalem*, & *concomitantem*. Quoad sensum formalem, & identicum, si sumantur in ratione mutationis, tunc falsa est propositio; quia generatio, & corruptio diversas important mutationes; si vero sumantur in ratione actionis, erit vera, & faciet sensum formalem, & identicum; quia corruptio non importat diversam actionem à generatione; nam eadem prorsus actione, qua una forma introducit, alia expellitur. Quoad sensum concomitantem apud omnes in confesso est, effatum, seu propositionem illam esse veram, quatenus generatio unius semper alterius corruptioni juncta est, & econtrà, & in hoc præsertim sensu eam pronuntiavit Aristoteles. Porro cum Aristoteles 1. de *Gen.* 20. fin. hæc formalia habeat: *Est alterius generatio semper in substantijs alterius corruptio, & alterius corruptio alterius generatio*, verum esse debet dictum Aristotelicum universaliter in omnibus substantijs tam animatis, quam inanimatis, in his quidem immediate, vel in facto esse, quatenus statim corrupta illa unica formâ, qua constituitur, generatur immediate, & actu alia,

alia, vel econtra producta novâ prior cor-
rumpitur; in animatis verò salvatur tan-
tùm mediâtè, & in fieri; quia licet post
discessum, vel interitum formæ specificæ,
seu animæ nihil videatur generari; for-
ma enim mixtionis, seu cadaver est illa
ipsa forma, quæ in vivente præfuit, ta-
men jam tunc ponitur in fieri, seu in via
ad corruptionem; quia tandem mediâtè
cadaver, seu forma illa corporeitatis re-
solvitur in vermes, & cineres, & ita in
ultimata corruptione, & totali, ac com-
pleta semper habetur nova forma.

17 *Respondetur IV.* Quoad sensum cau-
sale esse difficultatem; cùm enim in ge-
neratione intercedat tam formæ prioris
expulsio, quàm novæ introductio, &
communiter dicatur, formam priorem
expelli, quia nova advenit, & novam ad-
venire, quia prior expellitur, hinc orta
est contentio, quænam istarum proposi-
tionum sit vera, an scilicet introductio
formæ novæ sit prior expulsionem antiquæ,
an verò econtra sit prior expulsio antiquæ
quàm introductio novæ? Ubi observan-
dum est, non esse sermonem de causalita-
te in omni rigore, sed eo modo, quo di-
ci potest v. g. corruptio habere causam,
quatenus scilicet ad generationem conse-
quitur; neque esse sermonem hîc de prio-
ritate temporis; quia certum est, exer-
citiū generationis, & corruptionis in
eodem instanti fieri, uni intrinseco, alteri
extrinseco; si enim fierent in diversis in-
stantibus, cùm inter ea debeat tempus
dari, jam in eo tempore intermedio ma-
teria esset sine forma, vel simul sub dua-
bus formis, quod utrumque absurdum est,
saltem naturaliter loquendò. Est igitur
sermo de prioritate naturæ, quæ sufficit
ad causalitatem, si est cum aliqua depen-
dentia posterioris ab eo, quod dicitur na-
turâ prius. Jam

Respondetur V. Cum Maestro, licet
secundum imaginationem possit videri
prior expulsio formæ antiquæ, tamen in
re, & absolutè loquendò priorem esse in-
troductionem novæ, ita, ut hæc causa-
lis sit absolutè vera, quia forma nova in-
troducitur, ideo prior expellitur. Pro-
batur quoad omnia genera causarum. In
genere causæ finalis juxta Doctorem 2.
dist. 1. q. 3. ad tertium princip. quia ge-
neratio per se intenditur ab agente, cor-
ruptio non nisi per accidens: ergo in hoc
genere causæ prior est productio, seu ge-
neratio formæ novæ, quàm corruptio, vel
expulsio antiquæ. In genere causæ for-
malis: quia expulsio formæ præcedentis
est effectus secundarius formæ novæ: er-
go necessariò præsupponitur introductio
ejus in materia, & hinc communiter con-
ceditur, formam veterem à nova expelli,

& ad hujus accessum illam recedere. In
genere causæ efficientis: Quia efficiens
non corrumpit, ac depellit à materia for-
mam veterem, nisi introducendò novam
impossibilem illi, qua ratione actio
generativa formæ novæ dicitur virtuali-
ter corruptiva antiquæ: ergo &c. In genere
causæ materialis, seu ex parte materiæ, ubi
major videtur esse difficultas, quia ipsa for-
mam non recipit, nisi denudata, & ex-
purgata ab his, quæ impediunt receptio-
nem formæ novæ, ex quibus præcipuum
impedimentum videtur esse forma vetus.
Attamen etiam hîc manet vera responsio;
quia ipsamet purgatio materiæ ab impe-
dimento formæ oppositæ est per informa-
tionem, & receptionem formæ novæ;
ergo est effectus formæ novæ, conse-
quenter repugnat, quòd sit prior, sed
omni modo erit posterior. Dices: Licet
responsio valeat in formis contrariis, qua-
rum una immediâtè expellitur ad ingres-
sum alterius, tamen in substantialibus ad-
mitti non debet; quia in his forma præ-
cedens non expellitur virtute formæ sub-
sequentis, sed virtute dispositionum præ-
cedentium, & defectu suarum: ergo cum
prius corrumpantur dispositiones formæ
prioris, quàm posterior introducatur,
prius etiam corrumpetur illa, quàm ge-
neretur ista. Contra: Negatur, per alte-
rationem præviam etiam usque ad ulti-
mum instans inclusivè induci gradum in-
compossibilem formæ præcedenti (quo
tamen admissio argumentum satis urgeret)
sed primus gradus impossibilis priori
formæ dimanat à nova forma eò ipso,
quòd est introducta, atque ideo introdu-
ctio formæ novæ semper præcedit expul-
sionem veteris. Instas: Non minùs ob-
stat introductioni formæ ignis in ligno
frigus, & humiditas, quàm ipsa forma
ligni: sed propter talem obicem illa ante-
cedenter pelluntur: ergo est ista. Con-
tra: Frigus tollitur antecedenter ad for-
mæ novæ inductionem citra corruptio-
nem gradus pro forma ligni determinati,
& requisiti, hic autem gradus, sicut &
ipsa forma ligni corrumpitur ad ingressum
formæ novæ, unde forma vetus est obex,
qui tollitur concomitanter, & consequen-
ter, non autem antecedenter. Hinc ad-
vertas, sufficere formæ novæ, ut in suo
ingressu materiam non inveniat occupa-
tam ab alia forma, ad hoc autem parùm
refert, quòd forma præcedens prius na-
turâ fuerit expulsa, vel quòd tunc primò
expellatur, unde clarè infertur, minimè
opus esse, quòd expulsio veteris formæ
antecedat introductionem novæ, sed suf-
ficere, si eam concomitetur, vel sequa-
tur.

QUÆSTIO IV.

*An Generatio, & Corruptio fiant
in instanti, vel successivè, & si hoc,
unde proveniat?*

NOta, aliquos Doctores velle, quamlibet formæ substantialis introductionem fieri in instanti, alios econtra dicere, fieri successivè, hancque successionem provenire nedum ab extrinseco ex parte mobilis, sed etiam ab intrinseco, ex intrinseca nimirum latitudine formæ, quæ de successivè acquisibilis est; quia secundum se divisibilis est tam extensivè, quam intensivè, ut ipsi volunt. Igitur hinc inquirere oportet, an in aliquo saltem sensu formæ substantiales habeant latitudinem graduum, & suscipere possint magis, & minus, quod aliud non est, quam habere plures, vel pauciores gradus perfectionis individualis invicem compenetratos, (secundum gradum enim specificum esse rerum in indivisibili consistit) ita, ut illa substantia dicatur perfectior, quæ plures partes ejusdem formæ in eadem materiæ parte unitas habet, quæ partes gradus formæ substantialis dicuntur ad differentiam partium entitativarum extensionis ejusdem formæ, ratione quorum graduum potest una substantia perfectionem operationem elicere, quam alia.

ASSERTIO I. Generatio, & Corruptio non viventium fiunt successivè. Scotus citand. Tartaretus, Lichetus, Faber, Maftrius, & Bellutus.

18 *Probatur I. Autoritate Scoti 4. dist. 43. q. 5. ubi inquit, agens creatum successivè inducere formam substantialem, si autem in Resurrectione in instanti inducatur, id fieri virtute Divina. Accedit autoritas Aristotelis, qui 4. Physic. 129. ait: Manifestum est, quòd omnem mutationem, & omne, quòd movetur, necesse est moveri in tempore; velocius enim, & tardius secundum omnem est mutationem. Clarius 7. Physic. 34. ait: In generatione quoque, & corruptione idem considerandum est, quomodo aquè velox, si in aequali tempore generetur, velocior autem, si in inequali: ergo &c.*

Probatur II. Ratione: Quotiescunque passum, circa quòd agens naturaliter exercetur, est contrariis affectum, semper inter sphaeram activitatis suæ agit uniformiter difformiter producendò qualitatem intensiorem in partibus sibi propinquiorebus, & remissiorem in remotioribus; quia major, vel minor distantia agentis à passo multum juvat, vel impedit actionem ejus: ergo cum in qualibet generatione semper præcedant dispositiones præviæ, quæ non nisi in tempore, & succes-

sivè introducuntur, ipsa quoque generatio per concomitantiam fiet successivè, & in tempore. Prob. conseq. Ultimas dispositiones necessariò, & naturaliter consequitur introductio formæ substantialis: ergo si illæ successivè introducuntur, idem de forma substantiali per concomitantiam dicendum erit.

Probatur III. Forma materialis habet latitudinem saltem extensivam, scilicet pluralitatem partium, adest etiam impedimentum, quò minus introducantur omnes simul; quia cum in subjectum contrariis affectum introduci debeant, oportet prius contrarium expellere, ejusque resistantiam vincere, quòd ab agente naturali subito fieri nequit, sed paulatim per partem post partem: sed hæc sunt duo requisita ad successivam formæ introductionem: ergo &c. Dices, hoc esse impedimentum ab extrinseco ratione dispositionum, non ab intrinseco formæ. Contra: Hoc sufficit, ut successio in generationem ipsam redundet; quia ad successionem non requiritur, ut tale impedimentum prodeat ab intrinseco formæ, sed sufficit, unde quaque proveniat.

Probatur IV. Successio motus localis asseritur propter impossibilitatem diversorum ubi in eodem subjecto absque vera contrarietate: ergo etiam licet inter formas substantiales vera contrarietas non reperiatur, quia tamen adest impossibilitas inter formam priorem, & novam, sufficiens ratio erit ad asserendam successionem in inducenda forma. Confirmatur: Experiencia patet, ignem v. g. non simul, sed successivè occupare omnes partes ligni: ergo &c. Dictum est in Assertionem: Generatio non Viventium &c. quia de Generatione Viventium dicetur in Disputatione sequenti, quòd sit instantanea.

Objicitur I. Si generatio fit successivè; ergo fit, & incipit per ultimum non esse, ita, ut sit verum dicere, nunc non est, & immediate post erit, unde quaeritur, an in eo instanti, quòd est ultimum non esse generationis, completa sit dispositio formæ introducendæ in aliqua parte subjecti, vel non? si est completa, necessariò debet fieri in eo instanti; quia nequit materia esse ultimè disposita pro receptione alicujus formæ, & non habere illam: si non est completa: ergo falsum est, generationem incipere in tempore immediate sequenti; quia in instanti antecedenti materia non est ultimè disposita.

Respondetur, si per completam, & ultimam, dispositionem intelligatur gradus aliquis impossibilis formæ præcedenti, tunc verum esse, in eo instanti, quòd est ultimum non esse generationis, dispo-

dispositionem formæ non esse completam, & ultimam; quia talis gradus non venit, nisi cum ipsa forma nova, & in hoc sensu dispositio ultima non præcedit, sed concomitatur formam ipsam, & acquiritur non per alterationem, sed per generationem ipsam concomitanter. Si verò per dispositionem ultimam intelligatur illa, quæ immediatè præcedit gradum formæ novæ impossibilem cum forma veteri, qualis dispositio est purè introductiva, & antecedens, tunc conceditur, in eo instanti materiam esse ultimò dispositam, at necesse non est, cum tali ultima dispositione adesse formam novam; quia hæc dispositio bene compossibilis est cum forma corrumpenda.

Obijciuntur II. Potest agens naturale materiam aliquam divisibilem, & quantam in momento disponere: ergo ex hoc, quòd materia sit divisibilis, non sequitur, quòd dispositio, & consequenter ipsa generatio fiat successivè. Prob. antec. Materia generationis hominis, aut alterius viventis tota simul recipit formam ex hoc, quòd viventia terminum parvitatæ sibi determinant: ergo tota simul in instanti etiam disponitur.

Respondetur, neg. assumpt. ad ejus probat. Si sermo ibi est de anima, conceditur, totam simul ingredi, si autem sermo est de forma mixtionis, seu corporeitatis, negatur, totam simul recipi, successivè enim inducitur, unde secundum Aristotelem lib. 3. de part. animal. c. 4. primò generatur cor, & secundum Medicos cor, cerebrum, & jecur ante omnia membra fiunt, atque ita dispositio ad formam mixtionis non fit in instanti, bene verò dispositio ad animam, quæ aliud non est, quàm completa organizatio corporis.

Obijciuntur III. Divisibilitas subjecti non arguit necessariò successionem in motu, aliàs illuminatio fieret successivè: ergo quando subjectum est divisibile, non necessariò agens in ipsum uniformiter difformiter agit.

Respondetur, non cujuslibet subjecti divisibilitatem causare successionem in acquisitione formæ, sed divisibilitatem subjecti contrariis affecti; hæc enim causat resistantiam mobilis ad motorem. Ex quo etiam patet discrimen inter acquisitionem formarum accidentalium, & substantialium; quia in illis vera contrarietas plerumque intercedit, non in substantialibus, & quia etiam accidentales habent intrinsecam latitudinem graduum, ratione cujus suscipiunt magis, & minus, non ita substantiales.

20 **ASSERTIO II.** Successio in generatione, & corruptione non provenit ab intrinseco formæ substantialis, quasi in ali-

Tra. Et. IV.

quo sensu susceperet magis, & minus. Tartaretus, Bargius, Major, Mastrius.

Probatum I. Aristoteles c. de subst. assignavit velut ejus proprietatem, per quam ab accidentibus distinguitur, non suscipere magis, & minus, & ideo pluribus in locis, præsertim 5. Physic. 55. dixit, generationem substantialem indivisibiliter fieri, hoc est, quòd forma substantialis indivisibiliter acquireretur, quantum est ex se, & per se, esto per accidens, & ratione dispositionum successivè introducatum.

Probatum II. Suscipere magis, & minus est plures portiones ejusdem formæ specificæ uniri, & compenetrari ad constituendam unam formam perfectiorem; sed nec duæ formæ substantiales, nec duæ quantitates unquam in eodem subjecto ita se compenetrarent ad constituendam unam integraliter, sed manerent duæ distinctæ; nunquam enim duæ animæ v. g. in equo facient unam animam: ergo &c. Minus ratio petenda est ex ipsis rerum naturis, quarum una est intensa tantum, ut accidens animæ rationalis, quædam extensa tantum, ut materia, & forma corporea, alia intensa, & extensa, ut qualitas corporea, alia tandem nec extensa, nec intensa, ut anima rationalis, & Angelus.

Probatum III. Deberet substantia dici intendi, & remitti, sicut qualitas: sed ergo &c. Prob. seq. Illi gradus in substantiali forma ita sunt realiter distincti, sicut in qualitate; quia sunt plures partes intensivæ ejusdem formæ, sicut partes intensivæ qualitatis: ergo sicut ob hanc distinctionem contingit in qualitate intensio, & remissio, quatenus unus deperditur, aliis remanentibus, idem contingere poterit in substantia, nec videtur, cur in substantia deberent esse conjuncti, in qualitate autem possint esse divisi.

Obijciuntur I. Calor intenditur, & remittitur: ergo & ignis. Prob. consequ. Causa naturali similiter se habente, & effectus similiter se habet: ergo ex variatione effectus colligitur variatio causæ; calor autem est effectus formæ ignis.

Respondetur, cum Doctore 8. Met. q. 3. neg. consequ. cum ejus probat. quæ tunc tantum tenet, quando variatio effectus provenit ab intrinseco causæ, non tamen quando provenit ab extrinseco, & à contrario, ut est in proposito; calor enim ignis non remittitur à forma ignis, sed à contrario, & sic potest à contrario remitti effectus, licet non remittatur causa.

Obijciuntur II. Agens per se modò inducit perfectiorem, modò imperfectiorem dispositionem in materia: ergo melior dispositio meliorem formam inducit; dispositio enim ordinatur ad informationem

nem formæ, & aliàs deberet dici, tantum per accidens se habere.

Respondetur, neg. antec. agens enim semper per se intendit perfectiores dispositiones, si non adsit impedimentum, & si imperfectiores producit, est per accidens, & sic neg. etiam conseq. Verum tamen est, dispositionem ordinari ad informationem formæ, non tamen melior dispositio ad meliorem informationem ordinatur, loquendo de informatione simpliciter, difficilius quidem separatur forma à bene disposita materia, quam à minus bene disposita. Dum dicitur, aliàs dispositionem tantum per accidens se habituram, neg. forma enim per se respicit materiam perfectè dispositam, si imperfectè est disposita, est merum per accidens; eadem enim anima modò imperfectum informat corpus, quæ prius informabat perfectum.

Obijciatur III. In nutritione, quia propter reactionem alimenti debilitatur virtus nutritiva, semper impurius generatur caro ex Doctore 2. dist. 15. & dist. 29. q. un. ita, ut caro propter impuritatem fiat tandem improporcionata informationi animæ. Item unus ignis est altero calidior, unum vinum vehementius agit, estque altero generosius, & dulcius: ergo quia ex operatione arguimus formam, erit una forma perfectior altera intra eandem speciem.

Respondetur, In nutritione carnem repati ab alimento, dum in illud agit, & ideo debilitari, non quidem quoad formam substantialem carnis, sed quoad instrumenta, quæ sunt accidentia, quibus alterat alimentum, quod proin ob refractas vires non potest perfectè alterare, & in se convertere, quia aliquid ex alimento remaneat, cum autem hoc habeat contrarias qualitates, id semper agit in carnem ita, ut vel totaliter destruat ipsam, vel saltem impediat, ne ad pristinam redeat perfectionem, & sic in nutritione generatur caro impurius non ob remissionem substantialis formæ, sed qualitatum, & ob admixtionem partium alimenti, à quibus impeditur actio formæ substantialis. Quod additur de igne, negatur, unum esse calidiorum alio ratione formæ, sed id interdum apparet ob densitatem materiæ, & majorem quantitatem, quæ valde conferunt ad fortius agendum. Quod unum vinum sit alio vehementius, & dulcius, non provenit ex majori perfectione substantialis formæ, aliàs omne vinum in se haberet aliquid dulcedinis, vel acritatis. Illæ ergo qualitates ab extrinseco proveniunt, scilicet à terra, aëre, stellis &c. ad quæ accidentia forma substantialis est indifferens.

Obijciatur IV. D. August. 15. Trinit.

c. 13. videtur ponere unum intellectum alio perfectiorem. Item Articulus quidam Parisiensis damnat dicentes, animam Christi non esse perfectiorem animam Judæ, quod intelligi non potest de accidentalibus; hoc enim aliàs clarum est. Aristoteles in Præd. de substantia ait, primam substantiam esse magis substantiam, quam secundam. Item 1. de Gen. 18. ait: Cujus magis differentia hoc aliquid significant, magis substantia est. Tandem videtur etiam Scotus in hanc sententiam inclinare 8. Met. q. 3. & 3. dist. 15. ait, corpus Christi fuisse complexionatum, sicut anima illius corporis erat perfectissima: ergo &c.

Respondetur, Augustinum loqui non de intellectu, & potentiis animæ formaliter, sed de potentiis, quæ sunt in secunda specie qualitatis, nempe de habilitatibus ad utendum illis potentiis, quatenus unus facilius utitur intellectu, & facilius apprehendit, quam alter propter perfectiorem organorum dispositionem, & ideo magis ingeniosus dicitur. Articulus ille Parisiensis communiter negatur, teste Mastro, posset tamen dici cum Tartareto, intelligi debere de accidentibus spiritualibus animæ connaturalibus, ut sunt ingeniositas, & perspicacitas intelligendi. Aristoteles in prædic. substantiæ loquitur de substantia non in essendo, sed in substando. 1. de Gen. loquitur de substantiis diversæ speciei, hic autem est sermo de substantiis ejusdem speciei. Scotus in Metaph. est problematicus; ait enim, non adesse rationem convincentem pro, nec contra. In 3. sent. explicatur, ut D. Augustinus.

QUÆSTIO V.

An, quod est corruptum, vel res adhuc existens, possit denuo reproduci, & qua virtute?

Nota, Platonicos voluisse, naturaliter possibile esse, ut non tantum aliqui effectus numero iidem redeant, sed omnia prorsus hujus universi individua peractis certis annorum periodis esse reditura: quorum ratio est, quod redeunte eadem causa idem sit rediturus effectus: sed completa circulatione octavæ sphaeræ per motum naturalem (quæ secundum aliquos triginta sex millibus annorum finitur, secundum alios quadraginta novem millibus) omnia corpora coelestia redibunt ad eundem situm, & eundem numero motum repetent, quem prius fecerunt, atque ideo eosdem numero effectus reproducent. At falsum est hoc fundamentum; nam præterquam, dato, quod octava sphaera reditura sit ad idem

idem punctum, quod falsum sit, reliquos orbis ad idem redire punctum juxta Astrologos, soli cœlestes orbis non sunt adæquata causa omnium effectuum inferiorum, licet subin etiam præstent influxum quemdam. Dein in specie humana sequeretur ex parte intellectus addiscere non fore aliud, nisi reminisci, & ex parte voluntatis sequeretur, non esse liberam; nam si redituri sunt iidem omnino effectus: ergo necesse erit prolabi in eadem peccata in illo sæculo, quæ in priori parata sunt, nec quidquam liberum erit quoad alios effectus. Impedimentum tamen, quod naturaliter redire nequeant iidem effectus, non est intrinsecum ex parte causarum, sed extrinsecum, ex parte scilicet causæ primæ, quæ ex suo beneplacito, & liberalitate vult, beneficium existentiae ad plures, & plures effectus extendi, ex quibus etiam ostenditur magis rerum copia, naturæ fecunditas, specierum amplitudo &c. & sic decrevit non concurrere ad reproductionem eorundem effectuum numero. Quæstio ergo superest de potentia supernaturali. Deincum non possit naturaliter idem effectus reproduci semel corruptus, vel annihilatus, neque poterit eadem virtute naturali adhuc existens denuo causari, unde etiam hic quæstio movetur de potentia divina, qua multi volunt, posse rem adhuc existentem denuo redire, sicut docent, Christum se reproducere in Venerabili Sacramento Eucharistiæ, & replicationem ejusdem corporis fieri per iteratam reproductionem.

23 **ASSERTIO I.** Per potentiam divinam potest tam ens permanens, quam successivum quodcumque, sive corruptum, sive annihilatum reproduci. Doctor 4. dist. 43. q. 9. & cum eo teste Mastro Riccio omnes.

Probatur I. Non est repugnantia ex parte Dei, qui idem, & immutabilis perseverat: neque ex parte creaturæ; quia hæc, antequam esset, erat creabilis: ergo post annihilationem erit etiam recreabilis. Prob. conseq. Non esse sequens annihilationem est ejusdem rationis cum non esse præcedente creationem: ergo si ante creationem habuit possibilitatem, habebit quoque post annihilationem.

Probatur II. Ex opposito sequeretur, Deum non posse brutum idem numero suscitare, quod tamen fecisse legitur S. Sylvester præsentibus Constantino, & Helenæ suscitandæ taurum. Item Deus non posset in resurrectione hominis eandem numero formam corporis reproducere, & eadem accidentia; quia hæc fuerunt corrupta: sed: ergo &c.

Probatur III. speciatim de ente successivo: Sicut alia res, sic & motus v.g. revolutio cœli hodierna potuisset à Deo

anticipari multo tempore: ergo poterit eadem facilitate eandem repetere post multum tempus. Prob. conseq. Ratio successionis non ponit implicantiam; successio enim formaliter non dicit aliud, nisi ordinem prioris, & posterioris inter partes rei successivæ, ita, quod subtili relatione nequeant simul coexistere in eodem temporis spatio: at hoc totum haberetur in reproductione rei successivæ; non enim reproducerentur omnes ejus partes simul, sed adhuc una post aliam, eodem omnino ordine servato ad invicem, quem habuerunt in prima productione: ergo.

Probatur IV. Annihilatio, vel corruptio in quocunque ente solum destruit id, quod ponit generatio, vel creatio: sed hæc solum ponit actualitatem rei, non possibilitatem, quæ jam præsupponitur: ergo annihilatio quoque, vel corruptio tantum tollit actualitatem, quam res habebat, non possibilitatem ad denuo produci.

Obijciatur I. Ad præteritum non est 24 potentia ex communi axiomate: at sic Deus præteritum faceret non præteritum: ergo &c.

Respondetur, ad præteritum non dari potentiam reduplicativè, ut præteritum est, quasi possit fieri, ut id, quod fuit, non fuerit, dari tamen potentiam ad præteritum specificativè, ut nimirum iterum sit, quod jam fuit, unde neg. min. quia licet id, quod est præsens secundum coexistentiam, quam modò habet ad moram præsentem, nequeat dici præteritum, tamen potest dici tale secundum aliam coexistentiam, quam antè habuit.

Obijciatur II. Tunc eadem res bis esset, & haberet duplicem existentiam: sed: ergo &c.

Respondetur, neg. seq. maj. non enim, si res bis existeret, duplex esse haberet, sed idem bis productum, nec consequenter duplicem existentiam, & durationem intrinsecam, sed eandem bis repetitam, quare geminaretur solum coexistentia ad duplex tempus extrinsecum reale, vel imaginarium interruptum, ut patet exemplo corporis pluries replicati.

Obijciatur III. Identitas effectus pendet ex identitate actionis; nam actiones distinguuntur per terminos, & econtra: sed Deus non potest eandem rursus actionem edere: ergo nec eundem effectum, vel terminum actionis.

Respondetur, neg. maj. quia absolute loquendo potest idem effectus esse terminus diversarum actionum, imò & agentium disjunctim, potuit enim, quia ab hac causa est productus, produci ab alia, ut in Physica est dictum. Bene quidem ex distinctione terminorum arguitur alienitas

tas actionum, non tamen econtra; quia idem terminus acquiri potest duplici via, ut eadem rana per actionem univocam, & æquivocam. Potest etiam negari min. quia eadem ipsa actio potest replicari, sicut defacto eadem actio creativa sub ratione conservationis toto tempore sequenti perseverat.

Objicitur IV. Tempus medians inter reparatum, & corruptum divideret reparatum à corrupto, atque ita non esset idem, quod fuit corruptum; quia non esset omnino indivisum: ergo &c.

Respondetur. Sicut idem corpus pluribus in locis replicatum dicitur à se divisum localiter, non entitative, ita eandem rem reproductam divisam fore à se ipsa jam pridem producta temporaliter, non entitative, unde illa divisio non cadit super existentiam rei absolute, sed potius super coexistentiam ad diversa tempora.

25 **ASSERTIO II.** Res adhuc existens nequit divina virtute reproduci. Scotus 1. dist. 2. q. 3. & alibi pluries, estque communior.

Probatur I. Quælibet generatio, seu productio substantialis est à non esse simpliciter ad esse simpliciter ex suo formali, & intrinseco conceptu; quia habet pro termino à quo, & ad quem privationem substantialem, & formam substantialem: ergo nequit effectus, dum adhuc actu existit, reproduci; quia materia illa non habet privationem formæ in se.

Probatur II. Ut in Physica probatum est, nequit idem effectus dependere duabus dependentiis totalibus vel ab eadem, vel pluribus causis: sed si eadem res adhuc existens posset reproduci, jam sic dependeret: ergo &c. Patet min. Si enim ab eadem causa denuo reproducetur, jam dependeret per generationem, &

regenerationem, si ab alia, tunc sicut à prima, sic etiam à secunda dependentia totali dependeret.

Objicitur I. Idem numerus effectus 26 latet infinities in potentia infinita Creatoris; ergo sæpius potest reproduci, etiam quando extat in rerum natura; quia actualis ejus existentia nec exhaurit omnipotentiam Dei, nec rei affert impossibilitatem essendi.

Respondetur. effectum latere posse infinities in potentia Creatoris, quatenus infinities potest illum destruere, & rursus eundem reparare, non verò quia possit eum sæpius reproducere, quando adhuc existit; id enim repugnat ex rationibus in probat. allatis.

Objicitur II. Nequit Deus idem corpus replicare in pluribus locis per solam adductionem, sed necessariò requiritur substantialis productio: ergo &c. Prob. antec. Si Deus velit replicare Petrum Romæ existentem Venetiis per solam productionem ubi Venetiis in ipso, & non per reproductionem substantialem, vel tale ubi producit in ipso existente Romæ, vel Venetiis? non primum; quia alias ubi venetum poneretur Romæ, non secundum; quia antè illud ubi Petrus jam existeret Venetiis.

Respondetur. neg. antec. ad cujus probationem dicendum, cum ubi sit respectus extrinsecus adveniēns, non potest produci, nisi post extremorum approximationem, & ideo oportet, ut Petrus replicetur, & prius naturā existat Venetiis, antequam ubi oriatur, quod idem contingit, quando quis se ab uno loco ad alium transfert; pro illo tamen priori naturæ tantum fundamentaliter, non formaliter existit in loco, ut etiam de aliis relationum extremis

dicatur.

DISPUTATIO IV.

De Generatione Elementorum, Mixtorum, & Viventium.

Postquam absolvimus Generationem ut sic, jam hic tractationem instituimus de Generatione in Specie seu in particulari, nimirum de Generatione Elementorum, Mixtorum, atque Viventium, itaque sit

*** (o) ***

QUÆSTIO I.

De Generatione Elementorum.

Nota, Plurimos Antiquos ante Aristotelem duce Empedocle quatuor elementa posuisse ingenerabilia, & incorruptibilia substantialiter, licet secundum qualitates essent alterabilia, unde mate-

materiam primam ab elementis non distinxerunt, sed esse ipsa quatuor elementa, dixerunt, quæ ad compositionem mixtorum tanquam subiectum receptivum formarum concurrunt. Hanc à Peripato dudum eliminatam sententiam plures Recentiores, videndi apud Maftrium hîc, amplexati sunt. Porro alia esse *elementa symbola*, quæ scilicet in aliqua qualitate conveniunt, *alia dissymbola*, quæ in nulla conveniunt, jam patet ex alibi dictis. Quæritur, an quodlibet elementum ex quolibet generari possit?

ASSERTIO I. Elementa sunt generabilia, & corruptibilia non tantum secundum partes, sed etiam secundum totum, licet quoad actualement corruptionem solum secundum partes corrumpantur, & generentur. Communis cum Scoto 2. dist. 15.

Probat I. quod generentur, & corrumpantur; tum quia videmus quotidie ignem corrumpi, & in aërem transire; flamma enim candelæ aliquamdiu tantum lucet, & dein in aërem vertitur; non enim potest dici, adhuc in aëre persistere, sed propter nimiam raritatem non apparere; quia alias in cubiculo, ubi sat magna fax erat accensa, non paulo post esset totum igne plenum, omniâque comburi, necesse foret, imò daretur ignis, & aëris compenetratio, quæ tamen falsa sunt. Tum quia, si ferrum candens, vel titio in vas aquâ plenum immergitur, statim extinguitur, nec ullibi amplius comparet ignis. Tum quia videmus, aliqua corpora mixta ferè tota in ignem transire, ut stuppam, oleum, pulverem tormentarium, sulphur &c. sed in his corporibus tantus ignis non potuit præexistisse; quia sic valde excederet alia elementa, nec posset ab illis detineri, quin evolveret, & mixtionem illam dissolveret: ergo de novo generabitur ignis ille.

Probat II. quod actu solum secundum partes corrumpantur; quia inter se sunt adeo proportionata quoad actionem, & resistantiam, & eorum vires adeo æquilibratæ, cœlo peculiaribus influentiis eorum actiones moderante, ut nequeat unum totaliter aliud in se convertere; alias enim destrueretur ordo universi præfixus ab agente supremo, quod naturæ viribus possibile non est; iste enim ordo juxta Scotum 2. dist. 2. q. 12. præfixus à superiori agente necessarius est unicuique inferiori agenti: ergo &c.

Obijcit I. Ut aër in se convertat ignem, debet remittere calorem ignis; sed hoc non potest, cum non habeat frigus adjunctum secum: ergo aër non potest corrumpere, aut in se convertere ignem.

Respondetur, licet caliditas ignis non

Tract. IV.

remittatur ab aëre, nihilominus propter humiditatem aëris inductam nonnihil hebetari ejus activitatem; siccitas enim prius acuit potentiam activam, & hoc sufficit pro inductione formæ aëris, nam postquam est introducta, tunc destruitur prior caliditas, & altera proportionata generatur.

Obijcit II. Ignis non potest per suam siccitatem, utpote quæ est minimæ activitatis, corrumpere humiditatem aëris, neque per calorem; quia calor non opponitur humiditati, imò est cum illa composibilis: ergo aër nec ex parte corrumpi potest.

Respondetur neg. antec. bene enim potest ignis per suam siccitatem aërem corrumpere; quia licet siccitas sit minimæ activitatis, humiditas tamen est minoris resistantiæ, potest etiam calor saltem indirectè, & per accidens agere in humiditatem saltem per accidens rarefaciendâ partes, ut postea evaporent. Insuper maximus calor, qualis est igneus, non est composibilis cum humiditate.

Obijcit III. Ut aliquid in ignem convertatur, debet esse viscosum; quia ignis eget pabulo: sed elementa pura non sunt viscosa: ergo non possunt converti.

Respondetur neg. maj. Sufficit enim, quod sit calefactibile, & desiccabile, quali alimento ignis noster semper eget, non tamen in sua sphaera in concavo lunæ, cujus ratio est; quia hîc ignis continuò generatur, semper sursum tendit, & semel excitatus idem numero non permanet, hinc ut conservetur saltem idem specie per novam, & novam generationem, semper debet subministrari novum pabulum, quod non habet locum in concavo lunæ, cum ibi quiescat ut in sua propria sphaera, nec amplius sursum tendat.

Obijcit IV. Aqua est tenacissima naturæ, unde si, dum ebullit, diligenter exciperetur vapor vale distillatorio, tantum aquæ exciperetur, quantum ex vase evanuit: ergo ab igne aqua solum in vaporem convertitur, qui est substantialiter aqua, & non corrumpitur.

Respondetur negandò in antec. 2. part. quod tota aqua, seu tantum aquæ recipiatur in vase distillatorio, quantum evanuit ex altero vase, sed tantum in majori parte, non destruitur autem totaliter; quia vapor ille sursum tendendò recedit ab igne, & nisi à frigore superveniente condensetur, in aërem resolvitur, ut etiam communiter evenit de vaporibus in nubes congregatis; si enim propter subtilitatem, & remissioem humiditatem nubes illæ in pluviam non resolvuntur, evanescent, quod est signum conversionis in aërem.

Gg

Obji.

Obijcitur V. Cineres, qui sunt essentialiter terra, non possunt ab igne corrumpi: ergo si à tam vehementi agente, quale est ignis, corrumpi non possunt, nec ab ullo alio agente corrumpentur.

Respondetur imprimis negandò, cineres esse terram substantialiter; nam diversorum mixtorum cineres diversas habent virtutes, & proprietates, imò verò ferè easdem cum ipsis mixtis. Neque ex hoc, quòd ab igne non destruantur, arguere debemus omnimodam incorruptibilitatem, alias adamas, & linum quoddam, quo veteres utebantur in combustione cadaverum, quia non consumuntur igne, essent incorruptibilia, quòd idem dici deberet de lapide amianto, albesto, & alijs, qui ignem semel conceptum diutissimè conservant. Possunt ergo consumi alijs medijs applicatis.

3 *ASSERTIO II.* Potest ex quocunque elemento aliud quodcunque generari immediate, siue sint symbola, siue dissymbola. Scotus 4. dist. 43. q. 3. Aristoteles 2. de Gen. 24.

Probaturs I. De Elementis symbolis: Aër in ignem, & ignis in aërem transmutatur, ut cum silicis, & chalybis attritu accenditur aër. Aër convertitur in aquam, ut patet in subterraneis locis, & tempore hyemali in fenestris. Terra convertitur in aquam, & aqua in terram, quòd patet in fluminibus. Terra item convertitur in ignem, nam exhalationes, quæ secundum veriorè à terra non differunt essentialiter, facillimè accenduntur, ut patet in montibus ignem evomentibus, licet enim pabulum principale illius ignis sit vena aliqua sulphurea, vel quiddam simile, tamen omnino verum videtur, adesse aliquam conversionem terræ in ignem. Quòd tandem etiam ignis convertatur in terram, patet in casu, quo modicus ignis terræ operitur; nam tunc extinguitur, & materia illa nequit esse sine forma substantiali: ergo alia forma accessit, non forma aëris, & aquæ; quia terra non habet formas illas in sua virtute. Tum quia si etiam agens corrumpens ignem est terra inducendò proprias dispositiones, nequit postea inducere aliam formam, nisi quæ petit dispositiones illas; talis autem est forma terræ.

Probaturs II. de dissymbolis: Si in fornacem accensam gutta aquæ injiciatur, non potest converti in aërem, vel in aliquod mixtum, scilicet fumum; quia ignis ut ignis est agens univocum, & nequit producere, nisi ignem: ergo nequit producere formam aëris, vel mixti, consequenter formam ignis. Tum quia, & est ratio Aristotelis valens universim de omnibus elementis: Omnia, & singula elementa sunt ad invicem contraria, &

activa ratione suarum qualitatum: ergo potest unumquodque agere in aliud, & in eo producere suas qualitates, & consequenter propriam formam, qua immediate expellatur forma alterius elementi.

4 *Obijcitur I.* Non potest transiri de extremo in extremum immediate, sed tantum per medium: sed elementa dissymbola sunt extrema: ergo non potest unum immediate converti in aliud, quòd patet in terra, & aëre; quia terra est adeò gravis, & densa, ut nequeat immediate converti in aërem, sed prius in exhalationes. Item nequit aër in terram converti; quia terra non est tantæ activitatis, ut illum in se vertere possit. Tandem nunquam visus est ignis ex aqua nutriri, & augeri, sicut oleò, & butirò: ergo nequit in aquam converti.

Respondetur, dist. maj. Si medium, & ordo inter extrema sit essentialis, & per se, quale medium est, v. g. embrio, seu forma embrionis inter semen, & ipsum corpus; necessariò enim tanquam per medium per se prius transit semen in formam embrionis, quam corporis, conc. maj. si ordo, & medium sit tantum accidentale, ut est in proposito, neg. maj. quia non necessariò requiritur elementum medium, aut mixtum, sed bene, ut materia prius accipiat statum medium, ut per ipsum transeat ad proximas, & ultiores dispositiones pro alio elemento, sub quibus adhuc perseverare possit forma prior viâ corruptionis, quousque à forma posteriori alterius elementi expellatur. Ad id, quòd additur de terra, & aëre, dicendum, quòd sicut terra regulariter resolvitur in exhalationes adeò aëri similes, ita ex vehementi actione agentis poterit interdum resolvi in aërem immediate. Dein cum vapores non sint mixta substantialiter diversa ab aqua, nec exhalationes à terra, etiamsi terra non, nisi media exhalatione, resolveretur in aërem, tamen adbuchaberemus intentum. Quòd dicitur de igne, & aqua, patet ex probatione II. posse sic converti; quòd autem aqua non nutriat ignem, sicut oleum, est ratio, quòd flamma illa modica non sufficiat ad conversionem aquæ, sicut illa in fornace.

Obijcitur II. Si aër elementum symbolum posset converti in ignem, tunc ignis in aëre accensus nunquam extingueretur; ignis enim perit propter defectum pabuli, sic autem vix unquam posset deesse pabulum: ergo &c.

Respondetur, neg. seq. quia licet aër possit esse pabulum ignis, habet tamen quoque vim resistendi; vires enim elementorum, ut notat Scotus 4. dist. 49. q. 3. sunt contemperatæ in agendo, & resistendo, ut perpetuò conservari possint, hoc tamen non impedit, quin in pugnando aliqua

aliqua particula aëris devincatur, & convertatur in ignem.

Objicitur III. Terra non est combustibilis, ut patet, dum lateres ex terra cocti in fornace integri permanent, & cum sit densissima, antequam veniret ad raritatem ignis, prius attingeret raritatem aëris, sicque in illum converteretur: ergo &c.

Respondetur, terram posse in ignem converti, patere ex hoc, quod facillimè ex silice ignis excitetur chalibis attritu. Lateres autem, cum sint quid compactum ex terra, & aqua, potius ignis condensat, quam rarefaciat partes eorum destruendò humorem illum, dein in calce quàm plurimæ partes ignitæ delitescunt. Tandem licet terra perveniat prius ad aëris raritatem, tamen ob præsentiam ignis, & ejus vehementem actionem educitur forma ignis, licet pro tunc impuri, nec inconvenit ad interim sub illa raritate perseverare in statu violento; sic enim etiam perseverat aqua sub calore.

Objicitur IV. Pars terre in amphoram aquæ immissa cadet ad profundum, & ibi perpetuò manebit, nec convertetur in aquam, item nec flumina rapiendò secum, aut convertendò in selittora augentur: ergo nec symbola in symbola elementa immediatè converti possunt.

Respondetur, neg. antec. quia verè temporis decursu particula illa terræ in amphoram injecta convertitur in aquam, quod etiam fieri in alveis fluminum omnino credibile est.

Quæres I. an facilior, & citior sit transitus inter Elementa symbola, quàm inter dissymbola? Ratio dubitandi est, quia licet difficilius duo ab uno superentur, & facilius unum à duobus, æquè tamen facile est, vel difficile, unum ab uno, atque duo à duobus superari; quia qualis est proportio duorum ad duo in agendo, & resistendo, talis est unius ad unum: cum ergo in elementis dissymbolis pugnent ambæ qualitates ex utraque parte agendò, & resistendo, sanè si cætera sint paria, æquè facilis videtur utrobique transmutatio in symbolis, & dissymbolis.

Respondetur, faciliorem esse transitum in symbolis, quàm dissymbolis. Ratio est; quia cum substantia transeunter quoque producat accidentia in externo subiecto, ita quod ignis v. g. non solo calore calefaciat, sed etiam propria forma substantiali, ut suo loco dictum est, actione scilicet æquivoca, jam cum elementa inter se pugnant, non tantum qualitates pugnant actione univoca, sed etiam formæ substantiales æquivoca, & ideo licet, quando dissymbola pugnant, duæ qualitates agant, & non una tantum, ut in symbolis, tamen agens æquivocum, scilicet forma substantialis, adhuc est unum

tam in his, quàm in illis: ergo cum forma substantialis in dissymbolis cum duplici hoste dimicet, in symbolis verò cum uno tantum, ideo de isto facilius, & citius triumphum obtinebit, quàm de illis, consequenter facilior transitus erit in symbolis, quàm dissymbolis.

Quæres II. an ex congressu duorum elementorum possit tertium oriri?

Respondetur, oriri posse ex congressu dissymbolorum, non verò symbolorum. Ratio quoad symbola est; quia nequit aliquod elementum produci, nisi in materia præhabeantur dispositiones ipsius connaturales: sed in congressu symbolorum nequit haberi sufficiens dispositio pro elemento tertio: ergo &c. Prob. min. Si concurrunt v. g. aër, & aqua, vel corrumpitur humiditas utrique communis, & sic permanerent tantum duæ qualitates contrariæ, scilicet calor, & frigus, quæ non sunt dispositiones connaturales alicujus elementi, vel corrumpuntur ambæ contrariæ qualitates, remanentibus symbolis, & neque sic tertium consurget elementum; quia ex simplici humiditate elementum non consurgit, vel tandem una tantum ex contrariis qualitatibus destruitur, scilicet caliditas, & sic, quia hæc corrumpi nequit, nisi generatione frigoris, jam in aëre erit frigus, & humiditas, quæ sunt dispositiones aquæ, & sic neque hinc haberetur tertium quoddam ab aëre, & aqua, & idem dicendum, si frigus corrumpetur; quia haberetur aër. Ratio quoad dissymbola est; quia corrupta v. g. frigiditate aquæ, remanente humiditate, & corrupta siccitate ignis, remanente caliditate, efficitur actione æquivoca aër: ergo ex igne, & aqua tanquam dissymbolis elementis generatur tertium; quod autem defacto non ita facile hoc fiat, est propter distantiam, & impuritatem elementorum, non quasi absolute id repugnaret. Tam quia dum aqua in prunas aspergitur, ignis extinguitur, & aqua consumitur: sed in hoc casu quò aliò veniet, aut convertetur, quàm in aërem? non enim potest dici, in vaporem resolvi; quia aqua substantialiter consumitur, & vapor ille non est, nisi substantialiter aqua: ergo vertetur in aërem. Dices: Eò ipso, quod ignis, & aqua se mutuò corrumpunt, nequeunt attingere productionem tertii elementi, scilicet aëris; quia non existunt in eo instanti, quo aër producendus erat; quod autem non existit, effectum realem causare non potest: ergo &c. *Contra*: Causa per se in casu est virtus cœlestis; nam ad causas universales recurrendum est, si in sublunariis per se reperiri non potest.

QUÆSTIO II.

*De Generatione Corporis mixti,
seu Mixtione.*

7 **N**ota I. *Mixtionem* secundum nominis ethimologiam significare conjunctionem plurium corporum confusa quadam ratione, unde accidentia in eodem subjecto, ut albedo, & dulcedo in lacte non dicuntur misceri; quia non sunt corpora. Mixtio autem triplex est, *Impropria, Propria, & propriissima*. Impropria est, per quam multa corpora, vel multe particule eorum confusa quadam unione conjunguntur secundum approximationem localem, immutatis vero manentibus omnino eorum substantiis, & hoc sive adhuc possint discerni, ut est mixtio hordei, & frumenti, sive non, ut farina ex granis hordei tritici. Propria est, cum aliqua ita conjunguntur, ut per mutuam actionem, & reactionem communicent inter se qualitates, & ad certam temperiem se reducant, non tamen aliquod substantiale tertium resultat distinctum, sic aqua calida, & frigida adinvicem attemperantur, & ad tepiditatem se reducunt, sic etiam Pharmacopola multa conficiunt medicamenta. Propriissima est, quando ex unione aliquorum, & ex mutua ipsorum alteratione aliquod tertium substantiale distinctum resultat, & de hac est sermo in presenti, ad quam tria concurrunt, & primum est localis conjunctio eorum, quæ miscenda sunt, secundum est mutua ipsorum alteratio, per quam singulorum materiae disponuntur in eo gradu, & proportionem, quam requirit forma mixti introducenda, tertium est introductio formæ mixti. *Miscibilia* sunt corpora illa, quæ apta sunt conjungi, & ad Mixtionem concurrere, & hoc sive secundum approximationem tantum localem, sive secundum alterationem tantum, sive secundum mutationem substantialem, ex qua tertium aliquod resultat juxta diversitatem mixtionis. *Mixtum* est id, quod ex mixtione resultat, & quandoque est unum per accidens, si de prima, & secunda mixtione loquamur, estque totum quoddam integrale, & aggregationis, at si resultat ex propriissima mixtione, est unum per se; quia est totum quoddam essentielle. Indagatur hæc, quid sit, seu quomodo propriè definiatur mixtio propriissima?

8 **N**ota II. *Miscibilia* propriè esse omnia quatuor elementa, quia sunt activa, & passiva adinvicem, possunt facile dividi, ac comminui in minutas partes, possunt concurrere in proportionata, & non nimis magna, ac excessiva multitu-

dine, vel mole, item in proportionem secundum activitatem, & resistantiam, quæ sunt conditiones miscibilium. Quomodo autem elementa tanquam miscibilia manent in mixto, controvertunt Doctores; alii enim volunt, manere formaliter, & in actu quoad proprias substantias, sed in esse refracto, & remisso, alii vero volunt, manere in potentia, & virtualiter. Quod aliquo modo remaneant, insinuat Aristoteles 3. cœli. 3. 1. dum ait: *Elementum est corpus, in quod cetera corpora dividuntur, in quibus potentia, aut actu inest, ipsum vero in specie diversa est indivisibile.*

9 **ASSERTIO** I. Mixtio est mutatio substantialis ad formam mixti ex miscibilibus congregatis, & per mutuam alterationem dispositis, atque corruptis, in qua virtualiter uniuntur, & continentur, Ruvius apud Mastrium hæc.

*Probat*ur explicandò: *Mutatio* substantialis stat loco generis. Per id ad formam mixti excluduntur generationes elementorum, in quibus elementis miscibilia non uniuntur, & continentur. Per verba *ex miscibilibus congregatis &c.* explicatur terminus à quo, per quem differt à generatione illius mixti, quod non fit ex prævia alteratione miscibilium, sed ex altero mixto immediatè producitur, ut sunt viventia ex semine genita, quæ generatio non est propriè, & rigorosè mixtio. Per particulas *in qua virtualiter uniuntur, & continentur* explicatur ratio formalis mixti, quod est continere in se virtualiter elementa.

10 **Quæres** I. utrum ex liquoribus mixtis resultat tertium quoddam mixtum?

Respondetur, ex liquoribus ejusdem speciei mixtis non resultare tertium quoddam distinctum mixtum, bene verò ex liquoribus diversæ speciei. Ratio primi est; quia nulla res corrumpit alteram suæ speciei, ut in illa specie aliam producat, cum omne agens tendat ad producendum sibi simile, neque etiam corrumpit illam, ut in eadem specie producat aliud individuum; non enim intendit agens individualem similitudinem, quam consequi non potest, sed specificam, quæ jam præsupponebatur. Quod autem aliquando hujusmodi liquores dissimiles sint in accidentibus, ut vinum album, & rubrum, non officit; hanc enim permixtionem non sequitur mutatio substantialis, sed solum accidentalis, sicut ipsa diversitas horum liquorum non est in substantia, sed in accidentibus solum. Ratio secundi est; quia per commixtionem diversæ speciei tanta potest fieri alteratio illorum per mutuam qualitatam, quæ in ipsis sunt, refractionem, ut temperamentum, & dispositiones corrumpantur, ipsæque consequen-

ter formæ substantiales, & sic unus in alium, vel ambo in tertium quoddam mixtum transeant: ergo &c.

Quæres II. an omnia elementa possint concurrere ad generationem mixti, ita ut forma mixti in omnium materiam possit introduci?

II. *Respondetur*, affirmativè; quia omnia elementa possunt per mutuam actionem tandem disponi cum tali proportionem, ut se mutuo privent dispositionibus necessariis ad retinendam suam formam elementarem, similiter qualitates eorum possunt ita attemperari, ut forma mixti in cujusque materiam possit induci, quod non est contra naturam elementorum, & earum qualitatum: ergo &c. Verum tamen est, defacto non fieri, ut omnia quatuor simul congregentur in ea proportionem, ut mutua actione possint se secundum suas qualitates eatenus refringere, quatenus proveniat debita dispositio mixti, præsertim cum virtutes naturales eorum tendant in diversa.

12 *Quæres III.* utrum forma mixti possit introduci in unum tantum elementum?

Respondetur, affirmativè; sic enim tenet Scotus 2. dist. 15. q. 1. & patet, cum aqua in vinum convertitur, & dum ex aqua sola pisces, & alia animalia producuntur.

13 **ASSERTIO II.** Elementa virtualiter tantum continentur in mixto. Scotus 2. dist. 15. D. Thomas 1. p. q. 67. art. 4. Nominales, & Recentiores communiter. Mastrius, & Bellutus Disput. 7. de Generatione. q. 3.

*Probat*ur: Elementa in mixto non possunt manere formaliter: ergo virtualiter tantum. Prob. antec. Tum quia quæ repugnant inter se, repugnant etiam in tertio: sed ignis, & aqua formaliter secundum suas formas repugnant inter se: ergo etiam in tertio, consequenter in mixto simul inveniri non poterunt. Tum quia vel elementa essent ad invicem compenetrata ita, ut omnia essent in una parte, vel unum in una parte, & alterum in alia? Non primum; tum quia formæ contrariæ naturaliter non possunt ita esse simul. Tum quia quantitates plures, quæ scilicet consequuntur elementares formas, deberent simul compenetrari, quod nequit fieri naturaliter. Tum quia nequeunt in eodem supposito esse plura supposita distincta, & disparata: sed quælibet forma elementi nata est constituere proprium suppositum, cum non sit alteri formæ elementari subordinata, nec communicabilis: ergo nequeunt esse simul compenetrata in eodem plura elementa formaliter. Neque secundum; quia sic non quælibet pars mixti esset mixta, si scilicet in una parte solum esset unum elementum, in alia

Tract. IV.

aliud, nec ullum mixtum esset homogeneum, cum haberet meras partes diversæ rationis, quæ falsa sunt: ergo à primo ad ultimum non potest dici, elementa formaliter manere in mixto, sed solum virtualiter, quod expresse docet Aristoteles 1. de Gen. 84. ubi ait: *Contingit mista esse quodammodo, & non esse, actu quidem existente alio generato ex ipsis, potentia autem quid utriusque eorum, quæ erant, antequam miscerentur. Neque permanent igitur actu; salvatur enim virtus eorum.*

*Obijcit*ur I. Aristoteles 1. de Gen. 83. 14 ait, quod, si Elementa totaliter corrumpantur, non esset mixtio, sed generatio, cum tamen mixtio distinguatur à generatione: ergo &c.

Respondetur, Dum Aristoteles negat, mixtionem esse generationem, non intelligendum esse absolute; quia etiam mixtio est generatio substantialis, sed de illa generatione loqui, in qua unum ita destruitur, ut nullo modo in alio remanere dicatur, nec virtualiter quidem.

*Obijcit*ur II. Non majori ratione elementa materia mixti dicerentur, quam semen materia hominis, & homo materia cadaveris; quia homo præsupponit semen, & cadaver hominem: sed: ergo &c.

Respondetur, neg. maj. quia elementa manent virtualiter in mixto, non sic semen in homine, nec homo in cadavere.

*Obijcit*ur III. Passio non est sine subiecto: sed qualitates primæ sunt passionem elementorum, & reperiuntur formaliter in mixto: ergo sic etiam ipsa elementa.

Respondetur, jam suo loco dictum esse, primas qualitates non esse rigorose elementorum passionem, sed appropriate, & largè, quatenus illis primò & in excessu conveniunt, quod non impedit, quin in mixto dictæ qualitates formaliter reperiuntur; hoc enim patet experientia; quia sensu tactus metalla sentiuntur frigida, homo calidus formaliter, & sic de aliis, cum quo tamen stat, posse dari alias virtuales qualitates in mixtis, quod alibi jam admisimus; solum hinc negatur, virtuales qualitates dari in mixtis, quæ continerent primas qualitates, ut aliqui volunt.

*Obijcit*ur IV. Juxta Scotum 2. dist. 15. eodem modo sunt elementa in mixto, quomodo contraria in medio, & vegetativa, ac sensitiva in rationali: sed contraria sunt formaliter in medio, sicut etiam gradus vegetandi, & sentiendi in rationali: ergo &c.

Respondetur, omnem similitudinem claudicare. Ad illud tamen de contrariis dicimus, quod media aliquando specie ab extremis differunt, ut sustinetur de coloribus mediis, & in istis extrema virtualiter

H h

conti,

continentur. Paritas de anima non valet in omnibus, alias sicuti anima rationalis est principium sentiendi *quo formata*, ita forma mixti esset principium *formale* quo mixtum sit aqua, aër, ignis, & terra, quod est falsum. Valet ergo quoad virtutalem continentiam in genere causæ quasi formalis secundum gradum perfectionis majoris; sicut enim anima rationalis excedit in gradu perfectionis sensitivam, ita forma mixti excedit elementares, quomodo dicitur illas continere virtualiter.

Obijcitur V. In ea aliquid resolvitur, ex quibus constat: sed in combustionem ligni accenditur flamma, quæ est ignis, legregantur cineres, qui sunt terra, exhalat fumus, qui est vapor aëreus, & effluit humor aqueus ex ligni extremitatibus: ergo ex iisdem formaliter constabat.

Respondetur, majorem esse veram, si resolutio fiat per solam unionis ablationem, non verò si resolvatur tanquam in aliquid de novo productum ex ipso, ut fit, dum mixtum destruitur per introductionem formæ substantialis elementi in materiam mixti. Itaque in combustionem ligni flamma illa prius non erat, sed de novo advenit ab agente extrinseco, cujus virtute plures ligni partes in flammam convertuntur, nec cineres sunt terra, nec fumus aër, sed quid mixtum. Dein in mixtis sunt perfusa realiter elementa in poris, ut aquositas, aër, terra, quæ tamen non est vera mixtio, cum sint discontinua corpora, & solum juxtaposita.

15 *Quæres I.* quidnam sit Temperamentum mixtorum?

Respondetur, Galenum sic describere: *Est concentus, seu harmonia quatuor primarum qualitatum ad certam mediocritatem reductarum.* Alii sic describunt: *Temperamentum est symmetria, seu proportio primarum qualitatum.* Et bene; nam omnes formæ mixtorum postulant qualitates primas in certa, & determinata quadam intensione, una in tali, altera in alia intensione, quæ dein proportio qualitatum in tali intensione, vel remissione vocatur *temperamentum*, seu dispositio & complexio congrua formæ mixti.

16 *Quæres II.* quotuplex sit temperamentum?

Respondetur, dividi imò in *Uniforme*, & *Difforme*. Uniforme vocatur temperamentum æquale ad pondus, & est, quando omnes qualitates sunt æquales in gradu, & intensione. puta, quia omnes sunt v. g. ut quatuor, estque, & appellatur *temperatissimum*. Difforme est, quando aliqua qualitas excedit in gradu, & hoc appellatur temperamentum *æquale secundum justitiam*, quia, quod est alicui debitum ex justitia, illi tribui debet, quomodo etiam temperamentum uniforme

vocatur. Temperamentum difforme est duplex, *Simplex*, & *compositum*. Simplex est, quando una duntaxat qualitas excedit contrariam, alias verò manent in æquali gradu attemperatæ. Compositum est, si duæ qualitates oppositæ excedunt alias duas. Estque compositum hoc temperamentum *quadruplex*. Primum est, in quo abundat, & excedit calor, & siccitas, & hoc dicitur *igneum*, & in animalibus *Cholericum*. Secundum, in quo abundat, & excedit humiditas, & frigiditas, & hoc vocatur *aqueum*, in animalibus verò *phlegmaticum*. Tertium, in quo abundat, & excedit humiditas, & calor, & dicitur *aëreum*, in animalibus *sanguineum*. Quartum, in quo abundat, & excedit siccitas, & frigiditas, & appellatur *terreum*, in animalibus *melancholicum*. Temperamentum uniforme, scilicet æquale ad pondus erit veluti species atoma; quia cum illa proportio æqualitatis in indivisibili consistat, non possunt plures species inferiores reperiri, sed solum plura individua. Quod autem hoc temperamentum possibile sit, colligitur ex Scoto 4. dist. 49. q. 13. Et ratio est; tum quia non videtur, ex quo capite sit impossibile, omnes quatuor qualitates ita posse attemperari, ut coeant cum omnimoda æqualitate graduum suorum intensiōis, vel remissionis: ergo &c. Tum quia Theologi communiter tenent, Christum Salvatorem nostrum habuisse ejusmodi temperamentum, unde erat speciosus præ filiis hominum, & omnium sanissimus. Idem plures sentiunt, teste P. Sannig de Adamo in statu innocentiae.

Quæres III. quodnam temperamentum sit accommodatius?

Respondetur, Temperamentum, quod ex Cholerico, & melancholico componitur, judicare plures versatiores Medicos esse in homine præ cæteris accommodatius ad nobiliores functiones humanas. Rationem dant; quia illi, quorum corpora cum simili temperamento condita sunt, ob flavam bilem, seu choleram sunt agiles, aërei, facile apprehendentes, expeditè ac velociter ratiocinantes, ob melancholiam verò admixtam animum ab externis avocant, & in se recollecti speculantur agibilia grandia, incumbunt executioni præmeditatarum, & præconceptarum suarum actionum, de inventis constanter judicant, & cum siccitas præponderet in eorum corpore, pauca habent excrementa, quæ alias spiritus conturbant, & obfuscant. Quare refert Philosophus sect. 30. Problematis omnes insignes, & ingeniosos antiquos Philosophos, item celebriores rerum publicarum Administratores, & laureatos Poëtas fuisse melancholicos. Sanguineorum temperamentum

tum succedit cholericò - melancholicò, sed est eo longè inferius; nam et si sanguinei sint valde habiles ad functiones potentiarum vegetativarum, quia scilicet calidi, & humidi sunt, non tamen æquè ad functiones sensuum internorum. Cholerico deinde temperamentum succedit sanguineo, & qui illo potiuntur, citò quidem apprehendunt, & ac expedite penetrant, & intelligunt, attamen quia sunt inquieti, minùsque constantes, ac laborum impatientes, & citò arrepta quavis occasione animum ad alia convertunt, idèò minùs solidè judicant, & ratiocinantur. Phlegmaticorum temperamentum est omnium vilius; quia eo præpediti ob nativi caloris imbecillitatem abundant excrementis obfuscatis, & oppressivis spirituum, unde tales sunt plerumque rudes, stolidi, somnolenti, & ad generosas actiones inhabiles.

18 *Quæres IV.* An ab Elementis possint produci mixta, & an unum mixtum possit producere aliud, specialiter, an viam possit in se convertere aquam?

Respondetur, mixta non posse produci ab Elementis; cum quia mixta sunt perfectiora Elementis: ergo ab Elementis produci nequeunt. Tum quia Elementa miscibilia, quando ex eis generatur mixtum, non amplius existunt, quia corrumpuntur: ergo nequeunt producere mixta. Quare formæ mixtorum producantur vel à DEO, vel ab astris, vel ab alijs mixtis; nam imprimis de mixtis viventibus patet, quòd producant alia mixta vivencia. De mixtis inanimatis probatur, nam Magnes convertit in se ferrum, Acetum convertit in se vinum, humores noxij in stomacho cibos convertunt in similes humores, gutta aquæ in vini dolium immissa actione ipsius vini transmutatur in vinum, ut docet Aristoteles 1. de Gen. siquidem vinum habet fortes qualitates alterativas formales & virtuales, quales non habet aqua; cur ergo, si gutta aquæ infunderetur dolio vini, non posset tam parva aqua à tantæ quantitatis vino in vinum converti? *Nec dicas*, quòd ex vino extrahi possit aqua: ergo vinum aquam in se non convertit. *Respondetur* enim dist. consequ. Ergo vinum omnem aquam in se non convertit, conc. consequ. aliquas partes aquæ neg. consequ. quia etiam ignis alias activissimus nunquam potest in se totum lignum convertere, sed partes crassiores resolvuntur in cineres; sic etiam vinum in se convertit tantum partes aquæ subtiliores, non crassiores, quæ remanent, & extrahi possunt. Ex his

19 *Inferitur I.* Elementa esse propriè miscibilia, quia hæc sola continentur virtualiter in mixtis, non verò unum mixtum in alio; hinc elementa fiunt per simpli-

cem generationem, mixta per mixtionem, animata per generationem vitalem. Similiter elementa destruuntur per simplicem corruptionem, mixta per putredinem, animata per mortem, & idèò etiam elementa, quando non possunt destrui, dicuntur *incorruptibilia*; quando verò mixta non possunt destrui, vocantur *imputribilia*, & vivencia, quando nequeunt destrui, vel interire, dicuntur *immortalia*.

Inferitur II. Mixta alia esse perfecta, quæ scilicet essentialiter & specie differunt ab elementis, ut sunt vivencia, lapides, metalla, &c. Alia esse imperfecta, quæ non essentialiter, sed tantum accidentaliter differunt ab elementis, & talia sunt v. g. nix, glacies, grando, nubes, ventus &c. quæ tantum accidentaliter differunt ab aqua & aëre, ut de Meteoris jam dictum fuit.

Inferitur III. Corruptionem mixti esse transitum materiæ à forma mixti ad ejus privationem, & esse duplicem, nimirum violentam, quæ fit per combustionem, nimirum quando per ignem destruitur mixtum, & per Petrificationem, v. g. dum quercus diu sub aquis latens dicitur in Petram, seu lapidem converti; & naturalem, quæ fit per putredinem, quæ est corruptio caliditatis mixti ab aliena caliditate, ad quam tamen requiritur, ut mixtum, quod putrescit, sit humidum humiditate naturali, vel adventitia.

QUÆSTIO III.

De Generatione Viventium.

Nota, hic non esse quæstionem de generatione in ratione mutationis, sed in ratione productionis; dupliciter autem possunt vivencia produci, vel per veram propagationem viventis à vivente, vel per putrefactionem, uti sunt plantæ & animalia imperfecta; siquidem aliqua vivencia ex natura sua petunt oriri per veram generationem vitalem, alia verò sponte oriuntur ex putrescente materia, alia quædam utroque modo gigni possunt; equi enim solum ex semine per propagationem vitalem generantur, apes tantum ex putri, mures fiunt utroque modo. Hinc vivencia, quæ solum fiunt per propagationem ex semine, dicuntur vivencia perfecta, quia plura requiruntur ad eorum constitutionem; alia verò vocantur imperfecta, eoquòd pauca exigant ad sui constitutionem. Porro generantium ex congressu maris & foeminae alia sunt *Vivipera*, quæ foetum vivum pariunt, alia dicuntur *Ovipara*, quæ immediate ova

pariunt, alia *Vermipara*, quæ vermem informem pariunt papillone inclusum. Hoc notato quaeritur, quid sit Generatio Viventium, & quænam ejus causæ?

ASSERTIO I. Generatio vitalis est productio naturalis viventis à vivente similis producenti in natura, mediante principio conjuncto. Scotus 1. dist. 13. q. un. & 3. dist. 8. q. un.

23 *Probat*ur declarandò: dicitur *Productio*, & tenet locum *generis*, quia hæc particula communis est etiam generationi communiter sumptæ pro quacunque productione substantiali, significaturque hic generationem considerati sub ratione productionis, non verò mutationis. Est autem productio idem ac origo. Dicitur *naturalis* ad differentiam generationis viventium ab illis omnibus productionibus, quæ fiunt per principium liberum, seu per voluntatem, qualis est imprimis Processio Spiritûs Sancti in Divinis, quæ etsi sit origo viventis à vivente, non tamen est generatio, quia Spiritus sanctus non procedit naturaliter per intellectum, sed liberè per voluntatem. Excluditur etiam hic productio Adami, & Angelorum per voluntatem Divinam facta liberè. Dicitur *viventis à vivente* ad excludendas generationes inanimatorum quorumcunque, & ad distinctionem productionis quorundam animatorum, quæ producuntur ex putri materia inanimata, ut ranæ, serpentes, vermes &c. Dicitur *similis producenti in natura*, ad significandum, quòd vivens genitum debeat esse ejusdem naturæ cum generante. Ubi observandum, similitudinem requisitam nec tantam esse debere, ut sit specifica & atomata, neque adeò tenuem, ut sit præcisè in ratione aliqua generali entis, vel substantiæ, sed sufficere, quòd sit in genere aliquo ultimo, in quo diversæ species conveniant, quale genus etiam datur commune asino, equo, & mulo, licet defacto *innominatum* sit, & sic quando ex congressu asini & equæ generatur mulus, adhuc est generatio vitalis hic comprehensa. Dicitur *mediante principio conjuncto*, quòd intelligi debet de Principio activo, non passivo, quod ut materia tantum se habet, unde nec Eva genita dici potest ab Adamo, licet formata sit ex ejus costa, nec animalcula quædam & vermes ex corporibus animalium enascentes, è sudore, aliisque excrementis, dici possunt ab eis generari, quia talia corpora & excrementa tantum materialiter concurrunt subministrando materiam. Debet autem hoc principium esse conjunctum intrinsecè & consubstantialiter generanti, ut genitum dici possit de substantia generantis coalescere, ita ut genito comunicetur aliquid à generante, quod erat prius ejus substantia, vel ali-

quo modo aliquid ejus; hoc in Divinis est eadem numero natura Divina, quæ à Patre comunicatur Filio; in plantis verò, brutis, & hominibus est semen, quod à generante deciditur. Ex hoc capite excluduntur generationes, quæ fiunt à dæmonibus, quia nihil sui communicant. Ex quo

Infertur I. Solum vivens materiale 24 seu corporeum, sicut & vivens spirituale infinitum posse generare, non verò spirituale finitum, v. g. Angelus. Ratio est, quia generatio debet fieri mediante principio conjuncto generanti & genito, ita ut à generante comunicetur genito; atqui solum vivens materiale utpote divisibile potest de sua substantia aliquid communicare genito, scilicet semen, & solum vivens spirituale infinitum scilicet DEUS Pater potest suam essentiam Divinam communicare genito Filio Divino, ita ut sit una essentia in generante & genito, in qua proinde sibi maximè conjunguntur in summam similitudinem, imò omnimodam identitatem naturæ; vivens autem spirituale finitum v. g. Angelus, cum sit indivisibile, nequit aliquam partem suæ substantiæ alteri communicare, & cum sit finitum, nequit suam essentiam communicare genito, ita ut eadem essentia sit in generante, & genito, cum hoc facere sit infinitæ perfectionis, & in eo consistat Mysterium SSS. Trinitatis: ergo solum vivens materiale, & spirituale infinitum possunt generare, non verò vivens spirituale finitum. Quare etiam definitio generationis vitalis supra data convenit univocè generationi vitali increatæ, & creatæ. Quando autem narratur, Dæmones incubos ex muliere generasse infantes, dicendum est, quòd hoc fecerint per semen humanum aliunde acceptum à viro, & transfusum in matricem fæminæ, ut dictum est in nostra Theologia in Lib. II. sentent. disp. 3. de Angelis, q. 7.

Infertur II. Ut generatio viventis 25 tribuat Generanti nomen *Patris*, & genito denominationem *filij*, requiri, ut inter generantem & genitum sit similitudo in *natura intellectu*ali, quia solum Verbum Divinum & homines propriè dicuntur filij, & solus Pater Divinus & homines propriè dicuntur Patres & Matres, non autem bruta, nisi impropiè, multò minùs Plantæ. ita Doctor Subtilis 3. dist. 8. quæst. un.

Ante sequentes Assertiones nota, 26 tria intervenire in generatione prolis, ad quæ possunt parentes activitatem & concursum habere, nimirum seminis subministrationem, corporis organizationem, & animæ informationem. Circa seminis subministrationem, sciendum, quòd semen sit corpus ex Reliquiis alimenti ultimi elabo-

elaboratum ad generationem viventis; non est animatum, cum sit humor fluidus in animalibus, sicuti sanguis, qui etiam non est animatus; in plantis verò semen tamdiu est animatum, quamdiu est continuum cum plantis, & cum illis per intusumptionem crescit, quia nondum est ab illis decerptum & separatum; post separationem verò ab illis perdit animam vegetativam. Semen in communi est heterogeneum, quia continet in se partes crassiores & subtiliores, quæ in se invicem agunt, ut patet de seminibus plantarum; & quidem certum videtur, quodd semen Patris sit specie distinctum à semine matris; tum quia alias femina naturaliter posset concipere, & parere sine semine viri; tum quia potentia generativa completæ organicæ in viro & femina sunt specie distinctæ, propter quod tamen Pater & Mater non differunt specie, cum hæ potentia sint partes minus principales, & natura humana possit utramque habere in diversis corporibus, imò in eodem corpore. Jam sic

ASSERTIO II. Pater & Mater per sua semina activè concurrunt ad generationem proles. Est omnium Medicorum & Scoti 3. d. 4. q. un. Sententia contra opinionem Aristotelis & Thomistarum.

27 *Probatur:* Quia filius quandoque magis assimilatur Matri, quam Patri: ergo in matris semine est aliqua virtus activa, sicut in semine patris. Conseq. patet, quia agens est, quod intendit assimilare sibi effectum, ita ut effectus nulli assimilaretur nisi propter aliquam actionem illius; principium enim passivum ut passivum non est principium distinguendi, nec assimilandi. *Nec dicas*, illam similitudinem provenire, quia mater subministrat sanguinem menstruum, ex quo nutritur proles; nam *contra est*, quia etiam materia, ex qua efficitur pediculus, est ab homine, cui tamen nunquam assimilatur, eò quia nihil est in illa, quod sit activum. Ex quo

28 *Infertur I.* Ad conceptionem proles requiri semen patris, & matris, ita ut transferantur in matricem, commisceantur, in se invicem agant, condensentur, & figurentur primò membra principalia, nimirum Cor, Jecur, Cerebrum &c. concurrente simul sanguine menstruo matris (qui vocatur *menstruus*, quia singulis mensibus emittitur à feminis ab anno decimo quarto, usque ad annum ætatis quinquagesimum, quique appropinquante proles natiuitate attrahitur ab uberibus matris, & ibi in lac convertitur) tanquam materia & alimentò, & sic incipit organizatio corporis, quæ in masculis perficitur die quadragesimo post conceptionem, & in femellis die octuagesimo, & tunc anima ra-

Tract. IP.

tionalis creatur, & unitur corpori, & hoc incipit nutriri & augmentari, usque dum ordinariè in fine mensis noni post conceptionem proles in lucem prodeat, & nascatur.

Infertur II. Tam patrem, quam matrem vi seminum suorum activè & passivè concurrere ad corporis organizationem, seu formam corporeitatis (quæ vocatur *Embryo*, usque dum animetur) quia si pater non concurreret activè vi sui seminis ad formam corporeitatis sui filij, nullo modo esset ejus causa, cum animam non producat. Similiter si mater per suum semen activè non concurreret, proles ipsi non assimilaretur, ut jam supra dictum; imò mater virtute propria immediate activè attingit organizationem seu formam corporeitatis proles, cujus signum est, tum quia extra uterum matris nequit fieri organizatio, etiamsi adsit semen patris & matris, tum quia talis effectus non videtur excedere activitatem matris. Excipiuntur *Ovipara*, quia gallina pariens ova, etiamsi jam mortua sit postea, possunt tamen ex ovis excludi pulli, si ova alteri avi diversæ speciei, imò simò subji-ciantur, vel in furno calido ponantur, quod signum est, matrem non concurrere immediate activè ad productionem formæ corporeitatis & animæ in oviparis, sed semen & astra erunt causa effectiva formæ corporeitatis, & solus DEUS animæ in ipsis. *Nec dicas*: Saltem si gallinæ suæ, quæ peperit, ova subji-ciantur, causabit effectivè formam corporeitatis, & animam. *Resp.* Neg. quia alias etiam avis diversæ speciei incubans ovis gallinæ efficeret formam corporeitatis & animam pullorum gallinæ, quod nemo diceret.

Infertur III. Causam effectivam for- 30 mæ corporeitatis plantarum ex semine genitarum esse semen & astra principaliter, cum semina plantarum non minus sint activa, quam semina animalium perfectorum, quod maxime patet in gravis tritici, in quibus est quædam particula acuta, in qua existit vis activa & germinativa, quæ corrupta non amplius germinant; atqui tale semen se solo videtur insufficiens, cum sit imperfectius formæ corporeitatis, v.g. in arbore: ergo debet assignari alia causa principalior; sed alia nequit esse præter astra; terra enim & aqua etiam sunt imperfectiores, quam forma corporeitatis plantarum: ergo semen & astra simul erunt causa effectiva formæ corporeitatis plantarum. Causa verò effectiva formæ corporeitatis plantarum & animalium ex putri materia genitorum non est semen, cum hoc, ut supponitur, non adsit, nec aqua, terra, aër, ignis aut pulvis, quia hæc sunt imperfectiora prædicta cor-
porei

poreitatis formā: ergo sola astra erunt causa effectiva formæ corporeitatis plantarum & animalium ex putri genitorum.

31 *Infertur* IV. Generationem viventium esse instantaneam, generationem vero non viventium, item nutritionem & augmentationem fieri successivè. Ratio de generatione viventium est, quia hæc requirit determinatum subiectum debitè dispositum & organizatum, cum anima non possit introduci in quamcunque materiam; definitur enim esse *Actus corporis organici*; positâ autem tali organizatione anima statim informat tale corpus, cum adsint omnes requisitæ conditiones; ergo generatio viventium erit instantanea. In generatione autem non viventium, item in nutritione & augmentatione, cum fiant inter contraria, quæ agens limitatæ virtutis non potest unicâ vice mutandò superare, sed prius secundum unam partem, eamque viciniorē, & postmodum aliam, idè necessaria est in illis successio. Ex quo pariter sequitur, corruptionem seu mortem viventium esse instantaneam, quia si in corpore non ampliùs adsint debitæ qualitates & requisita ad continuandas operationes vitales, statim tota anima, si est spiritualis, egreditur è corpore; si verò sit materialis, tota perit.

32 **ASSERTIO III.** Anima rationalis non producitur ab Angelo aut homine, sed à solo DEO in instanti completæ organizationis creatur, non ante, vel extra corpus, sed in corpore, & à DEO unitur corpori, quam unionem tamen nec pater, nec mater immediatè effectivè attingit. Prima & secunda pars est certa. Tertia est Scoti 4. d. 43. q. 3. art. 3. ubi ait, solum DEUM esse causam effectivam hujus unionis, creando & infundendo animam, quem sequitur Māstrius disp. 8. de generatione, q. 2. art. 2. Bellutus, & alij contra Recentiores.

Probatur Assertio quoad I. partem: Anima rationalis debet creari; sed nec Angelus, nec homo possunt creare, ut aliibi dictum, sed solus DEUS: ergo anima rationalis non potest produci ab Angelo, vel ab homine, sed à solo DEO. prob. maj. Anima rationalis non potest educi è subiecto seu corpore, aliàs in fieri & conservari dependeret à corpore, & consequenter destructo corpore etiam ipsa periret, quod est falsum, cum de fide sit animam rationalem esse immortalem: ergo anima rationalis debet creari, & consequenter potest à solo DEO produci.

Probatur Assertio quoad II. partem. Tum quia Concilium Bracarense I. can. 6. ita definit: *Si quis animas humanas dicit prius in cælesti habitatione peccasse, &*

pro hoc in corpora humana dejectas esse, sicut Priscillianus dixit, Anathema sit. Tum quia omnis actus incompletus ex natura sua natus informare subiectum, naturaliter loquendo producitur in subiecto, sed anima rationalis est actus incompletus, ex natura sua natus informare corpus: ergo à DEO creatur in corpore, etque unitur, & quidem in eo temporis instanti, quò corpus debitè est organizatum, quod juxta suprâ jam dicta, juxta communem sententiam fit in masculis quadragesimo, in femellis verò octuagesimo circiter die à conceptione; hinc in veteri lege femina, si masculum peperisset, quadraginta tantum, si verò femellam, octuaginta diebus ab ingressu templi prohibebatur.

Probatur Assertio quoad III. partem, 33 *Ratione Scoti citati:* Ille unit effectivè animam corpori, qui animam producit in corpore; atqui solus DEUS producit animam rationalem in corpore humano juxta antea dicta: ergo solus DEUS unit animam rationalem corpori, ut causa efficiens hujus unionis, consequenter nec mater, multò minùs pater immediatè effectivè attingunt unionem animæ rationalis cum corpore.

Objicitur I. Si Parentes solam formam corporeitatis, & non unionem animæ rationalis ad corpus immediatè effectivè attingerent, homo non generaret realiter & substantialiter alium hominem; sed hoc dici nequit: ergo. *Probatur* sequela majoris. Quia tunc Parentes tantum producerent dispositiones ad generationem hominis; atqui hoc non est producere substantiam hominis, sed solum accidentia: ergo.

Respondetur neg. seq. maj. ad cujus probationem neg. min. quia dispositiones hominis non sunt pura accidentia, ut in non viventibus contingit, sed sunt formæ illæ partiales substantiales integrantes formam corporeitatis, quæ cum realiter ab homine producantur ex sua substantia nempe semine, & sint pars intrinseca constituens hominem genitum, ita producendo potest dici substantialiter producere hominem, maxime cum actio parentum non terminetur ad corpus in se, sed animæ unitum, quia eodem instanti, in quo ultimò fit corpus, animatur. Deinde et si parentes producerent unionem animæ ad corpus, non propterea possent dici substantialiter producere hominem, cum illa unio sit tantum accidens relativum. Denique posset etiam dici, matrem effectivè producere tertiam entitatem hominis, quæ est substantia materialis completa, quia hæc non creatur, sed generatur.

Objicitur II. Unio animæ rationalis ad

ad novas partes per nutritionem acquisitas fit à potentia nutritiva hominis: ergo etiam prima unio ad corpus poterit fieri à potentia generativa hominis.

Respondetur, neg. cons. quia plus requiritur ad generationem, quam ad nutritionem; generatio enim non præsupponit corpus animâ informatum, sicut præsupponit nutritio; tamen propter hanc rationem videtur probabile, matrem immediatè effectivè posse attingere unionem animæ rationalis cum corpore.

34 **ASSERTIO IV.** Animæ materiales Brutorum, quæ ex semine in Matrice generantur, producuntur effectivè à DEO & matribus; animæ verò plantarum ac etiam animalium imperfectorum ex putri materia genitorum producuntur immediatè à solo Deo. Communis.

Probatur Assertio quoad I. partem: Quiaeductio animæ materialis è corpore organizato non excedit vires matris, cum hæc sit ejusdem perfectionis cum anima materiali: ergo matri adscribi potest, & debet, cum non sit necessitas recurrendi ad solum Deum, idem dicendum de rebus entitate similium brutorum, quod à matre effectivè producantur ob eandem rationem, concurrente Deo effectivè.

Probatur Assertio quoad II. partem: Quia animas plantarum, & animalium imperfectorum ex putri materia genitorum non potest producere semen, etiamsi adesset, quia hoc est inanimatum; nec Angeli, quia hi præter suos actus vitales & motum, nequeunt causare substantiam. Nec cæli & astra, quia sunt imperfectiora viventibus. Nec denique calor aut aliæ qualitates possunt aliquam animam producere, quia sunt accidentia, quæ nequeunt producere substantiam; ergo erit recurrendum ad Deum, qui ut author naturæ defectum causarum secundarum supplere debet.

35 *Quæres*: An anima animalis ex putri materia sit ejusdem speciei cum anima ex semine producta?

Respondetur, affirmativè. Tum quia idem specie calor potest produci à sole & igne, idem specie ignis ex chalybe & silice: ergo etiam eadem specie anima potest produci ex semine & putri materia. Tum quia genita ex putri & ex semine habent eadem omninò accidentia, easdem operationes circa eadem Objecta, ab eisdem conservantur, & ab iisdem corrumpuntur, habent eundem motum sive sursum, sive deorsum, sive progressivum, habent eadem organa &c. sed hæc omnia arguunt identitatem specificam formæ: ergo. ita Scotus 1. d. 2. q. 7.

Dices: Quæ diversam habent materiam, habent etiam diversam formam, quia non quodlibet ex quolibet generatur,

sed genita ex putri & semine habent diversam materiam, ut patet: ergo etiam diversam formam. Deinde Aristoteles 1. de Gen. cap. 1. ait: *quæ non ex coitu, sed ex putri materia oriuntur, ea generant quidem, sed genere diversum, quodque gignitur, nec mas est, nec femina; talia sunt nonnulla ex genere insectorum*: ergo. Sed

Contra est, dist. maj. Quæ diversam habent materiam primam, habent diversam formam, conc. maj. (est autem materia prima in omnibus corporibus una specie atoma licet numero multiplicata) quæ habent diversam materiam secundam, seu informatam substantiali forma, neg. maj. quia idem specie ignis ex aère, ex terra, ex ligno fieri potest. Dist. etiam min. genita ex putri, & semine habent diversam materiam primam, neg. min. secundam, conc. min. & neg. conseq. Aristoteles loquitur de animalibus imperfectioribus; animalium enim ex putri genitorum alia sunt imperfectissima, quæ nihil generant, alia imperfectiora, quæ aliquod generant vivens alterius speciei prorsus infæcundum, ut pediculi generant lendes, alia sunt imperfecta, quæ ex coitu alia similia procreant etiam fæcunda, licet ob imbecillitatem naturæ quartam non transcendant generationem.

QUÆSTIO IV.

De Nutritione Viventium.

Nota I. Nutritionem posse sumi dupliciter. Primò improprie pro quacunque conversione unius corporis in alterius substantiam, quomodo etiam non viventibus convenit, unde ignis nutriri dicitur oleo, stuppâ, vel ligno. Secundò sumitur proprie pro conversione unius substantiæ in substantiam alterius facta à virtute vitali intrinseca per intus susceptionem alimenti secundum omnes partes viventis propter restaurationem deperditi, & hæc est propria viventium, & à prima differt; quia illa non est actio vitalis, & non fit per intus susceptionem, & secundum omnes partes, sed per juxta positionem, & secundum aliquas partes. Dum autem gutta aquæ convertitur in vinum, non est proprie nutritio; quia non est propter restaurationem deperditi, nec adhuc est proprie nutritio, quando videntur per olei affusionem partes ignis quasi deperditæ restaurari; quia hæc restauratio per accidens tantum se habet ad conversionem olei, & insuper non fit à principio vitali, quod semper requiritur ad nutritionem propriam. *Nutrimētum* autem est id, ex quo fit nutritio, estque duplex, Proxi-

num, & Remotum. Proximum est id, quod immediate verti debet in substantiam aliti, quod in plantis est succus ex terra, & aqua conversus, & per radices attractus. In Animalibus exsanguibus est humor quidam proportionalis sanguini, in sanguineis verò principaliter est sanguis, minus principaliter potest etiam esse chylus, pituita, atra, vel flava bilis saltem aliquibus partibus. Nutrimentum remotum est id, ex quo proximum conficitur, estque varium juxta diversitatem viventium; quod enim uni cibus est, alteri virus est.

37 *Nota II.* Nullum accidens posse subire rationem nutrimenti remoti. Ratio est; quia in nutritione forma viventis inducitur in materiam Alimenti per conversionem substantialem: sed sola accidentia non possunt in se recipere formam substantialem: ergo &c. Prob. min. Forma determinata ad aliquod receptivum non potest aliud perficere, sicut nec albedo Angelum, nec sapientia lapidem: sed forma substantialis determinatur ad materiam substantialem, ut ad proprium susceptivum: ergo non potest perficere accidens. Tum quia forma de genere priori non potest perficere susceptivum de genere posteriori: ergo nec forma substantialis poterit perficere quantitatem, seu accidens. Tum quia in nutritione fit unum per se: sed ex forma substantiali, & quantitate v. g. nequit fieri unum per se: ergo &c. Ex quo dico amplius, nec odoriferas exhalationes, seu odores posse nutrire; tum quia non possunt incrassari, cum sint maxime similes aëri, quod tamen requiritur. Tum quia exhalatio odorifera non continetur in ea sede, in qua conficitur alimentum: ergo non immutatur à virtute nutritiva. Antec. pater; quia nutrimenta conficiuntur in stomacho, in hepate, in corde &c. sed odores directe petunt cerebrum, ubi nullum est instrumentum concoctionis alimentorum: ergo &c.

38 *Nota III.* Vinum nutrire; tum quia Aristoteles sect. 3. Problem. 13. & 15. ait, merum difficilius concoqui, quam dilutum, supponens, utrumque concoqui, & immutari. Tum quia vinum accedit ad locum concoctionis, & est incrassabile vi caloris, ut docet Aristoteles 4. Meth. Sum. 4. c. 1. ubi ait, vinum condensari. Simplex quoque elementum potest esse nutrimentum; quia serpentes terram nutriuntur juxta illud Genes. 3. *Terram comedes cunctis diebus vite tuae.* Item plantæ, flores à terra avulsi in aqua aliquamdiu vivunt, & augentur. Chamæleon solo aëre vivit, teste Plinio lib. 8. c. 33. Pyraustæ ex solo igne vivunt: ergo &c.

39 *Nota IV.* Post nutrimenti declarationem observandam esse *potentiam nu-*

tritivam, quæ ab Aristotele 2. de an. 48. definitur, *quod sit potentia, qua vivens conservat seipsum, quatenus est hujusmodi*, intellige, quatenus est hoc in individuo. Hæc potentia non est calor naturalis, vel temperamentum primarum qualitatum, ut aliqui volunt; quia hujusmodi temperamentum, & calor naturalis, sunt accidentia, quæ ad productionem substantiæ pertingere nunquam possunt; dum verò Aristoteles calorem naturalem potentiam nutritivam appellat, loquitur solum, ut est potentia instrumentalis, non principalis; inservit namque ut instrumentum ad nutritionem, in qua mediante potentia nutritiva convertitur alimentum in substantiam aliti. Est autem ista potentia non tantum in viventibus specie differentibus, sed etiam in eodem vivente diversa juxta diversitatem formæ corporeitatis, in quibus diversos effectus producit; nutritiva enim ossis producit os, nutritiva carnis carnem. Requiritur quoque ad eam plures aliæ virtutes adhuc, videlicet *attractiva, retentiva, expulsiva, secretiva, chylifactiva, sanguifactiva*, quas accuratius explicare ad Medicos spectat. Tandem dum potentia nutritiva suum exercet munus, in ipsa nutritione plures intercedunt mutationes; nam imprimis alteratur cibus in ore per comminutionem, & admixtionem salivæ, inde delatus ad stomachum calore naturali ejusdem, adjuvantibus cæteris membris vicinis, præsertim hepate, concoquitur, & in massam quamdam, quam Medici *chylum* compellant, transformatur, qui chylus per inferius orificium ad intestina deductus secundum partem meliorem per meseraicas venas fugitur, & impurioribus per secessum demissis trahitur ad jecur, à quo in *chylum* convertitur, quæ est massa quædam aggregata ex quatuor humoribus, sanguine scilicet, pituita, flava, & atra bili; sanguis per *cavam magnam* (est vena sic appellata) ad omnes partes corporis deducitur, & ex ipsa unaquæque pars aliquam partem in suam convertit substantiam, in qua conversione formaliter, & realiter loquendo consistit ipsa nutritio; nam si hæc sola fieret, jam nutriretur vivens. His præmissis, & notatis, quaeritur, utrum in nutritione aquiratur nova substantia, seu novæ partes materiæ, & formæ? Item an vivens continuo nutriatur, id est, an nutritio semper fiat sine interruptione toto vitæ tempore, an verò aliquamdiu cesset? Item cum actione caloris naturalis in vivente consumatur ex una parte substantia propria corporis, & ita corpus decreseat, ex alia verò parte convertatur alimentum in substantiam ejusdem, ut reparetur, quod amissum erat, & transmutationes istæ toto vitæ tem-

tempore fiant, non videtur ad finem vitæ permanere ulla pars eorum, quam habuit vivens in principio vitæ, mutatis autem partibus substantialibus ex parte formæ, & materiæ mutatur entitas, & substantia rei, unde dubitari etiam solet, an maneat idem vivens numerò ante, & post nutritionem toto tempore vitæ?

40 **ASSERTIO I.** In nutritione acquiruntur novæ partes materiæ, & formæ, si hæc sit divisibilis. Scotus 4. dist. 44. q. 1.

Probatur I. Vivens secundum suam substantiam fit majus: ergo vel per replicationem ejusdem substantiæ, vel per rarefactionem, vel per veram additionem novæ substantiæ. Non primum; quia replicatio in pluribus locis non est naturalis, nutritio autem, & auctio est naturalis. Non secundum; quia sic corpus viventis aucti esset rarius, & tenuius corpore viventis parvi, quod est falsum. Restat igitur tertium dicendum, quod fiat majus per veram additionem novæ partialis substantiæ, seu novarum partium, quæ sint de ratione viventis, substantialiter tamen, seu entitative actu distinctæ à precedentibus; quia nutritio de sua ratione formali respicit pro termino substantiam viventis non totalem; alias enim à generatione simpliciter non differret, sed partialem, unde *aggeneratio* dici solet, & hoc præsciendò à quantitate, seu ut illa substantia præcedat naturâ quantitatem: ergo hæc nova substantia distinguitur à priori substantia se ipsa, & non per quantitatem; hæc enim subsequitur, & præsupponit illam; non distinguitur autem ut totum à toto; quia non sunt duo divisa, sed unita: ergo ut pars à parte.

Probatur II. Specialiter, quod acquiratur nova pars formæ: Omnis forma præter rationalem est divisibilis, materialis, & de potentia materiæ educitur: ergo ad extensionem materiæ extenditur quoque forma. Prob. consequ. ex Aristotele in Prædicam. c. de quantitate, ubi habet, quod quanta est superficies, tanta est albedo: ergo quanta est materia, tanta est forma, materia autem in nutritione extenditur: ergo etiam forma. Tum quia quando viventi advenit nova materia, vel pars formæ istam perficiens, quæ prius juxta Adversarios informabat aliam partem materiæ, cessat informare priorem materiam, vel non? Si non: ergo idem perfectivum perficeret duo perfectibilia adæquata, quod etiam de potentia Dei absoluta implicat; cum nequeat forma materialis duas materias adæquatas informare: si cessat informare: ergo illa prior materia debet ab alia forma informari, & sic jam daretur nova pars formæ, vel naturaliter materia sine forma.

Obijciatur: Si in nutritione semper ac-
Tract. IV.

quireretur nova pars materiæ, & formæ, homo nunquam senesceret; quia semper carnem juvenem acquireret: sed: ergo.

Respondetur, neg. seq. quia licet semper nova caro acquiratur, cum semper fluat, & refuat; quia tamen calor naturalis ex continua actione debilitatur, hinc caro impurior generatur, & ita senescit aliquis, & in tantum debilitatur, ut non possit amplius convertere, & resistere corruptenti.

ASSERTIO II. Nutritio non fit semper continuò. Communis cum Mastro. 41

Probatur: Tum quia juxta Scotum, & Aristotelem 8. Physic. diminutio, augmentatio, & alteratio fiunt ad modum excavationis lapidis à gutta aquæ; sicut enim non à qualibet gutta lapis excavatur, sed ab ultima, cæteræ verò tantum disponunt, ita & illi motus; consequenter non semper fit nutritio. Tum quia homo in primo instanti generationis non potest statim agere in alimentum, etiamsi illud approximatum haberet, sed est necessaria prævia alteratio, quæ in tempore fit: ergo datur aliquod tempus, in quo vivens non nutritur. Tum quia in progressu temporis potest esse impedimentum ex parte ipsius caloris vitalis; quia potest morbo debilitari, vel potest esse impedimentum, si ex magna ciborum copia maneat obstructus, & suffocatus, & sic impediri potest, ut omnino non agat, vel non nisi ita remissè, & imperfectè, ut non possit alimentum convertere. Potest item esse impedimentum ex parte alimenti, ut si ineptum sit ad conversionem, vel si difficilè disponatur, nam tunc per aliquod tempus cessabit conversio. Verumtamen cum calor vitalis sit agens necessarium, semper aliquam actionem exercebit vel transmutandò alimentum in substantiam alicui, vel præparandò aliquod alimentum ex præviis decoctionibus, vel tandem, si non adsit cibus, in propriam viventis substantiam agat, illam absumentdò, qua ratione nequit vivens diu sine alimento vivere; quia tunc calor consumeret humidum radicale, ita, ut corpus redderet omnino ineptum ad animationem, unde communiter concluditur, ordinariè non posse hominem sine cibo vivere ultra septem dies.

ASSERTIO III. Vivens toto vitæ 42 tempore idem numerò manet. Scotus 4. d. 44. q. 1. Mastro de Gen. disp. 8. q. 7.

Probatur: Tum quia videmus, senes recordari eorum, quæ in adolescentia evenerunt, eadem ferè accidentia, cicatrices, nævi, & similia persistunt in corpore: ergo eadem quoque substantia. Tum quia aliàs nutritio non esset quædam aggeneratio secundum partem, sed potius

Kk

simpli;

simpliciter generatio totalis. Tum quia Christus Dominus, qui in utero virginali conceptus fuit, & à purissima virgine ablactatus, idem numerò factus homo à Judæis pro salute humani generis cruci fuit affixus: ergo &c. Verum

Quæres, unde salvetur, vel habeatur numerica unitas viventis in continua partium mutatione?

43 *Respondetur*, ex hoc, quòd partes solidiores, licet fluant, magna tamen ex parte invariatae manent quoad substantiam, licet mutantur quoad accidentia. *Probat*ur; nam imprimis ad salvandam identitatem *numericam* non sufficit identitas per æquivalentiam in partibus similibus illis, quæ corruptæ sunt, consistens, ut si reparetur navis, & semper successive nova alia, & alia pars mutetur, usque dum tandem nulla amplius illarum adsit, quàm primò constabat, & tamen adhuc æquivalenter censetur eadem numerò navis; quia ista unitas non censetur proprie unitas numeralis, sed in æstimatione quadam morali consistit. Nec salvat, quòd ista mutatio paulatim fiat, & una pars verè continuetur alteri; hæc enim omnia non inferunt identitatem numeralem. Nec salvat alius dicendi modus, quòd scilicet vivens mutetur quidem toto vitæ tempore secundum partes materiales, non secundum formales; partes autem in hoc dicendi modo *formales* vocantur partes integrantes secundum communem essentiam rationem spectatae, & *materiales* vocantur eadem consideratae quoad condiciones individuantes. Quia & hæc unitas partium formalium secundum rationem communem essentiam non est unitas numeralis, quæ alias sumitur à differentiis individualibus, sed est specifica, & essentialis, cum desumpta sit ab essentia communi remanente. Unde sequitur, ex solo nostro modo saluari identitatem numericam; sic enim salvatur, hunc esse eundem filium, eundem bovem, qui ante plures annos fuerunt nati.

44 *Infertur*, omnes partes viventis, etiam spermaticas (sunt illæ, quæ ob humiditatem, molliem, ac viscositatem minus resistunt activitati caloris naturalis, ac ideo magis fluunt, & fluidæ etiam dicuntur) fluere, hoc est, per calorem naturalem viventis destrui; quia Aristoteles 1. de Gen. 31. docet, omnes partes nutrir, diminui, & augeri: ergo etiam spermaticæ partes minuantur, non semper permanent. Cum hoc tamen fiat, quòd non sit necesse, ut partes duriores totaliter fluant, sed manebunt magna ex parte invariatae quoad substantiam. Ratio est; quia partes istæ cum humiditate magnam habent annexam siccitatem propter prædominium terræ, unde ex se habent, ut

possint valde calori resistere, qui in ipsis non est tantæ activitatis: ergo licet calor continuò agat in partes duriores; quia tamen agit remissiori actione, nequit totaliter illas destruere. Nota hinc pariter, cerebrum etiam secundum aliquas partes conservari; quia in ipso viget frigiditas, & calor est debilis, cor quoque permanere adhuc secundum partes terrestriores, quod idem de jecore dicendum. Ex his

Infertur I. Ex Aristotele lib. de Juv. 45 c. 14. virtutem nutritivam tripliciter se habere pro tota hominis vita; nam à primo ortu usque ad annum circiter trigessimum quintum (quousque *Juventus* se extendit) potentia nutritiva plus alimenti convertit in substantiam alicui, quàm hoc per calorem naturalem deperdat, quò tempore vivens crescit secundum omnem dimensionem, & versus omnem partem. Ab hinc verò usque ad annum circiter quinquagesimum (quousque *virilis ætas* se extendit) virtus nutritiva tantum alimenti convertit in substantiam alicui, quantum hoc deperdit, & in hoc tempore pro moderno tempore sistitur augmentatio. Ab hinc usque ad mortem (quousque *Senectus* se extendit) virtus nutritiva minus ex alimento restituit, quàm deperit, donec tandem calore naturali, & humido radicali omninò consumptis mors sequatur, nisi eam antea vel morbus vel casus acceleraverit.

Infertur II. Receptam esse divisionem 46 ætatis humanæ in septem partes; *primò in infantiam*, quæ durat usque ad septimum annum, diciturque homo *infans*, quasi *non fans*, quia mutus nascitur, & modò *fari*, id est, loqui discit, & incipit; diciturque hæc ætas *Lunaris*, propter prædominium humiditatis in hac ætate, cujus humiditatis præcipua causa est Luna. *Secundò in pueritiam*, quæ durat usque ad annum ætatis circiter decimum quintum, & dicitur *Mercurialis*, quia tunc homines incipiunt addiscere scientias, quibus præest Mercurius. *Tertiò in adolescentiam*, quæ durat usque ad vigesimum quintum annum, diciturque *Veneræ*, quia tunc homo fit aptus generationi. *Quartò in juventutem*, quæ durat usque ad annum trigessimum quintum, diciturque *Solaris*, quia tunc homo est perfectæ ætatis. *Quintò in virilem ætatem*, quæ durat usque ad quinquagesimum annum, & *Marti* tribuitur, qui est Planeta calidus & siccus, præparans ad robur corporis. *Sextò in Senectutem*, quæ durat usque ad sexagesimum quintum ætatis annum, & dicitur *Jovialis*, quia Jovi subicitur propter gravitatem, prudentiam & præeminentiam. *Septimò in Decrepitatem, seu Decrepitam ætatem*, quæ durat usque ad finem vitæ, & *Saturno* tribuitur, qui est causa

causa frigiditatis, siccitatis, pigritiæ, tristitiæ, aliarumque imperfectionum, quibus scatent decrepiti.

47 *Infertur III. Famem* ab Aristotele 2. de anima definiri, quod sit appetitus calidi & sicci, & *sitim*, quod sit appetitus frigidi & humidi. Dicuntur *Appetitus*, non formaliter, quia propriè sunt dolores animalia torquentes, sed causaliter, quia isti dolores causant appetitum cibi & potus; siquidem fames & sitis oriuntur tunc in animali, quando membra externa ad se trahunt ex venis sanguinem, venæ surgunt ex hepate, hepar ex stomacho, & consequenter si ibi non sit cibus & potus, oritur dolor in ventriculo seu stomacho, & in œsophago, ac faucibus, qui est fames & sitis.

QUÆSTIO V.

De Augmentatione, Diminutione & Morte Viventium.

48 *Nota I. Augmentationem* dupliciter sumi; primò pro auctione, per quam corpora absque additione alicujus substantiæ augentur, & hæc propriè est rarefactio, de qua hic non agitur. Secundò pro accretione, quâ corpora augentur per additionem alicujus substantiæ, & hoc dupliciter; vel enim talis additio fit solum à causa extrinseca, ut cum uni aquæ additur alia, vel fit à causa intrinseca, ut cum vivens per principium intrinsecum alimenti conversivum augetur, & hæc propria viventium solum est augmentatio, de qua loquimur in præsentì, cujus tres conditiones numerantur ab Aristotele 1. de Gener. 33. prima, ut id, quod augetur, secundum omnes partes augeatur. Secunda, ut majus fiat ex adveniente materia. Tertia, ut id, quod augetur, permaneat idem ante & post augmentationem, quæ sic peragitur: primò fit quædam distensio partium viventis versus omnem dimensionem, quæ distensio fit ab anima radicaliter, & à potentia augmentativa immediate & principaliter, à calore verò instrumentaliter, & per eam aperiuntur partium pori, quâ distensione factâ egreditur ex venis capillaribus sanguis. Secundò post hanc distensionem ingreditur poros ex venis illis capillaribus sanguis, qui decoquitur, & in *cambium*, *rorem*, vel *gluten* convertitur (qui sunt tres gradus, per quos ex communi Medicorum sententia transit sanguis, antequam convertatur in substantiam alicui) Tertiò fit conversio alimenti in substantiam alicui, quæ est *nutritio*. Quartò fit acquisitio partialis quantitatis, quæ est *augmentatio*, &

ultimò consequitur illa extensio ad majorem locum occupandum. Ex quo sequitur, nutritionem & augmentationem, *se pariformiter accipiantur*, semper esse necessario connexas, per nutritionem enim acquiritur nova pars substantialis, per augmentationem pars quantitatis; naturaliter autem unum sine altero acquiri non potest. Dictum est: *Si pariformiter accipiantur*; si enim nutritio pro quacunque acquisitione novæ partis substantialis sive majoris, sive minoris, sive æqualis cum parte substantiali antea habita & deperdita accipiat, augmentatio verò accipiat solum pro acquisitione novæ, & *majoris quantitatis*, quàm antea fuerat deperdita, tunc non habent necessariam semper connexionem, quia etiam in senibus fit nutritio, non tamen in hoc sensu augmentantur, quia non fiunt majores in quantitate, sed potius decrescunt. Hòc notatò queritur, in quo consistat augmentatio, & an sit distincta à nutritione?

Nota II. Diminutionem viventis seu decretionem, *ut oppositam nutritioni*, 49 esse amissionem partis substantialis præhabitiæ, per actionem caloris naturalis, vel aliarum causarum consumptæ; *ut oppositam augmentationi* verò esse amissionem partis quantitatis præhabitiæ, quæ videlicet consequitur amissionem partis substantialis; destructò enim subjecto quantitatis, quod est pars substantialis, necesse est, ut etiam pereat accidens ipsi inherens, nimirum quantitas. Potest utraque diminutio considerari *positive*, & *negative*: Diminutio negativa est pura amissio partis substantialis, vel quantitatis; positiva verò est acquisitio novæ, sed minoris partis substantialis vel quantitatis, quàm antea fuerat deperdita. Porro ex frequentata diminutione viventis denique consequitur mors viventis, pro qua

Nota III. Mortem viventium esse privationem vitæ; *Vita* autem est duplex, 50 nimirum *substantialis*, & *accidentalis*. Vita accidentalis & in actu secundo est quælibet operatio vitalis viventis, v. g. visio, auditio &c. Vita substantialis est tertia entitas viventis, cujus principium radicale est anima, & conditio sine qua non est unio animæ ad corpus; dispositio autem ad eam est calor naturalis, qui, ut conservetur, requirit *humidum radicale*, quod est ipsa tota substantia, seu tertia entitas viventis, & *humidum nutrimentale*, quod est alimentum proximum, nimirum sanguis, vel humor æquivalens. Porro privatio vitæ, seu mors viventis potest provenire à causa extrinseca, nimirum ex vulnere, veneno, igne, aqua, &c. ut constat quotidianâ experientiâ; &

tunc mors dicitur *violenta*. cum autem etiam aliqua mors dicatur *naturalis*, nimirum quæ provenit ex morbo naturali, vel senectute &c. Hinc dubitatur, an mors viventis possit provenire ab intrinseco viventis, ita, ut si nulla foret causa extrinseca mortis, nihilominus vivens non posset vivere in æternum, sed certò elapsò tempore deberet mori?

51 **ASSERTIO I.** Augmentatio formaliter non consistit in extensione, sed in acquisitione partialis quantitatis, ut mutatio est; ut verò actio productiva est, consistit in productione partialis quantitatis, estque realiter & specie distincta à nutritione. Scotus 4. dist. 44. q. 1. Mastrius de Gen. disp. 8. q. 8. & communis.

Probatur Assertio quoad I. partem. Tum quia augmentatio est motus ad quantitatem ex Aristotele 5. Physic. ergo non consistet in extensione, quia hæc vel terminatur ad locum, vel ad raritatem, quorum neutrum spectat ad prædicamentum quantitatis: tum quia extensio localis est effectus augmentationis; hæc enim causalis est vera: *ideo vivens occupat majorem locum, quia est augmentatum*: ergo extensio nequit constituere formalitatem augmentationis.

Dices: Aristoteles 4. Physic. 63. ait, tam additionem quantitatis, quam rarefactionem, & extensionem esse augmentationem. *Contra:* Aristoteles ibi sumit augmentationem largè pro quacunque autione substantiæ corporeæ, non autem ut est augmentatio viventium.

Probatur Assertio quoad II. partem, nimirum, quòd augmentatio consistat in acquisitione partialis quantitatis, ut mutatio est: Tum quia Aristoteles 1. de Gen. 31. & 2. de anima 47. ait: *Est autem esse aliud Elemento, & augmentativo; secundum enim, quòd quantum quoddam est, augmentativum est; secundum autem, quòd hoc aliquid & substantia, alimentum est*: ergo. Tum quia quantitas potest verè per se terminare motum; ergo acquisitio quantitatis est verus motus ad illam; sed non alius, quàm augmentationis: ergo augmentatio, ut motus & mutatio est, est acquisitio partialis quantitatis. *Probatur major:* Quantitas habet veram entitatem acquisibilem, & contrarietatem sufficientem, ut possit causare successionem; sicut enim latitudo spatij, & latitudo intensiva caloris sufficiunt, ut inter unum & aliud ubi, inter remissum calorem & intensum detur vera mutatio, ita latitudo, quæ inter majorem & minorem quantitatem adest, sufficiens erit ad causandum motum.

Probatur Assertio quoad III. partem, quòd augmentatio, ut actio productiva est, consistat in productione partialis quantitatis. Quia si prior quantitas destrueretur ad acquisitionem novæ, ita ut non partialis tantum, sed totalis nova acquiratur, deberent omnia alia accidentia migrare de subjecto in subjectum, cum quantitas sit subjectum omnium aliorum accidentium; sed hoc est falsum: vel deberent simul mutari, & alia numero distincta accidentia produci, quod est contra experientiam & etiam contra rationem; si enim in homine, quando augmentatur, tota hominis quantitas destrueretur, & nova produceretur, & reliqua accidentia in quantitate subjectata etiam nova producerentur, quæso, quodnam agens produceret totum novum calorem, humiditatem, colores &c. in homine? certè nullum est assignabile: ergo per augmentationem non destruitur totalis quantitas, sed tantum partialis producitur, & non totalis.

Probatur Assertio quoad IV. partem, quòd augmentatio sit realiter & specie distincta à nutritione, quia habent terminos realiter & specie distinctos; terminus enim nutritionis est pars substantialis; terminus verò augmentationis est pars quantitatis; atqui substantia & quantitas realiter & specie distinguuntur: ergo etiam nutritio & augmentatio, ut productiones, & mutationes sunt, realiter & specie distinguuntur.

Dices: Aristoteles 1. de Gen. 41. ait: *Differunt nutrimentum, & augmentatio ratione*; Item *nutrimentum augmentationi idem quidem est*: Ergo nutritio & augmentatio non distinguuntur realiter & specie.

Contra: Aristoteles ijs verbis solum innuit, non assumi aliam materiam vel cibum pro augmentatione & nutritione, sed idem alimentum pro utraque intervenire.

ASSERTIO II. Vivens ab intrinseco 52 habet principium corruptionis ex actione caloris naturalis agentis in humidum radicale. Communis cum Scoto apud Mastrium citatum quæst. 9.

Probatur: Tum quia calor naturalis agit naturaliter & necessariò in humidum radicale, seu substantiam viventis, depascendo aliquas ejusdem partes, & consequenter successu temporis destruet illud totum, & licet per nutritionem novæ partes quotidie viventi aggenerentur, tamen cum calor naturalis etiam debeat agere in alimentum, & ad ejus conversionem in substantiam aliti, ab illo reparatur, cum sit ei dissimile, & consequenter

ter calor naturalis debilitatur; unde non potest deinde tam perfectè convertere alimentum in substantiam aliti, nec perfectam producere carnem, sed imperfectam; quapropter progressu temporis ita debilitatur vivens, ut impotens fiat omnino ad operationes vitales exercendas, & consequenter cogitur senescere, & mori. Tum quia quodlibet vivens determinatam petit latitudinem, calidi & humidi, extra quam anima nequit informare corpus, aut conservari in corpore; jam autem calor naturalis utpote ex natura sua exsiccativus, partes subtiliores à crassioribus & terrestrioribus in mixto per evaporationem segregando, vivens continuò exsiccat, ut tandem illud ad tantam perducat ineptitudinem, ut improporcionatum fiat ad conservandum calorem naturalem, quò evanescente desinit anima informare corpus, & contingit *Mors*, ab Aristotele *naturalis* appel-

lata, quatenus evenit secundum communem naturæ cursum, licet sit corpori & animæ violenta, cum sit contra eorum naturalem inclinationem. Ex quo

Infertur, etiam lignum vitæ in paradiso non habuisse virtutem naturalem conservandi vitam nostrorum Protoparentum in perpetuum; siquidem lignum vitæ, ut converteretur in substantiam hominis, debebat ab hoc alterari, & sic debebat reagere in hominem & ejus calorem naturalem, atque hunc debilitare; non videtur autem, quòd agens debilitans passum, virtutem naturalem habeat illud perpetuò conservandi; potuit tamen lignum vitæ conservare vitam ad longius tempus; de quo videantur dicta in nostra Theologia in II. Libro sentent.

Disp. 2. de peccato originali,
quæst. 15.

IN TRES ARISTOTELIS LIBROS

DE

ANIMA DISPUTATIO I.

De Essentia, & Speciebus Animæ.

Post Explicationem Corporis simplicis in Libris de Cælo & Mundo, & corporis mixti in Libris de Generatione & Corruptione, descendimus denique ad explicandum corpus animatum, quod est nobilissima Species corporis naturalis ut sic; & cum forma corporis animati, nimirum anima, sit ejusdem pars nobilior, de eadem facimus initium. Itaque sit

QUÆSTIO I.

Quomodo Anima definiatur, & in quo consistat Ratio Vitæ in Actu primo?

Nota, Relictis varijs Antiquorum opinionibus circa animæ quidditatem & definitionem, primò gnàviter explicanda est, & examinanda definitio animæ tradita ab Aristotele, & cum in hac definitione fiat mentio de *Vita*, hinc sciendum, quòd *Vita* sit duplex, nimirum vel in actu primo, vel in actu secundo. Vita in actu secundo sunt ipsæ operationes & actus vitales. Vita in actu primo est principium similium operationum. Quomodo autem hoc principium, seu vita in actu primo explicetur, in qua ventia conveniunt cum alijs viventibus, & distinguuntur à non viventibus, inter Doctores magna est controversia; quæ non obstante sit nostra

ASSERTIO I. Anima benè definitur, quòd sit actus primus corporis physici organici potentiâ vitam habentis. Ita Aristoteles lib. 2. de Anima, textu 6.

Probatum & explicatur: dicitur 1. *Actus*, per quem intelligitur substantialis, non verò actus accidentalis; vivens enim & non vivens differunt essentialiter & substantialiter, sed nonnisi per animam; corpus siquidem est ipsis commune: ergo anima non est accidens, sed substantia, seu forma substantialis, non quidem *Corpus*, sed simplex, quia anima est simul cum qualibet corporis parte; duo corpora autem non possunt esse simul: ergo. Item anima est actus & forma *informans*, non *assistens*. Cujus ratio est: tum quia forma informans est, quæ materiam substantialiter informat, & dat esse specificum composito; forma verò assistens est, quæ rei in proprio esse constitutæ advenit, & non dat ei aliquod esse, sed solum aliquam rationem, ad quam est in potentia, ut nauta navi, intelligentia seu Angelus cælo &c. Sed anima dat viventi esse specificum: ergo anima est actus informans, non assistens solum. Tum quia hoc est de fide determinatum in Concilio Vienneſi & Lateranenſi sub Leone X. sess. 8. Tum quia homo elicit operationes inorganicas, nimirum intellectiones & volitiones: ergo harum operationum debet in se habere principium; sed non aliud, quàm animam ut informantem: Ergo. Prob. min. si anima tantum esset forma assistens & non informans, tunc eodem modo se haberet homo ad animam, sicut se habet

habet navis ad nauclerum, corpus assumptum ad Angelum, vel corpus obsecum ad dæmonem; in his enim alia unio non adest, nisi unio assistentiæ; sed nec navis, nec corpus assumptum, nec obsecum dicuntur intelligere intellectu assistentis, licet forma assistens ipsis sit intimè præsens: ergo nec homo diceretur intelligere intellectu animæ rationalis, si tantum esset forma assistens. Tum quia homo distinguitur essentialiter à brutis per gradum rationalitatis, aliàs homo esset brutum quoddam: ergo anima rationalis ut sic reduplicativè etiam erit forma informans. Prob. conseq. quia forma informans est, quæ dat esse specificum, non sic forma assistens. Dicitur 2. *Primus*, id est actus productivus, seu potens producere aliquas operationes. Item dicitur *primus*, quia est forma perfectior inter omnes formas informantes. Dicitur 3. *Corporis*, per quod maximè intelligitur totum compositum constitutum ex materia prima & forma corporeitatis, quia hoc propriè est corpus, quod est subiectum animæ; materia autem prima sola potius est pars constitutiva corporis. Dicitur 4. *Physici*, seu naturalis ad differentiam corporis artificialis, quod poterat subintelligi, dum addebatur *corporis organici*, quia instrumenta solent *organa* vocari, sive sint artificialia, sive naturalia. Dicitur 5. *Organici*, per quam particulam intelligitur, quod corpus debeat habere diversa organa, seu partes dissimiles & heterogeneas, per quas anima diversas efficiat operationes; & tales partes reperiuntur suo modò in omnibus corporibus viventium, licet in uno perfectius, quàm in alio; nam in plantis ista organa sunt paucissima, cum ipsarum operationes non sint sensitivæ. Dicitur 6. *Potentia vitam habentis*; corpus enim seu constitutum illud ex materia prima & forma corporeitatis proximè est potens informari ab anima, ab eaque vitam recipere, ac mediante animâ vitales elicere operationes.

Aliam adhuc animæ definitionem tradidit Aristoteles 2. de An. 24. dicens: *Anima est principium primum, quò vivimus, sentimus, movemur, & intelligimus*; Quæ definitio disjunctivè, non verò copulativè intelligenda est, ita, ut in quocunque sit anima, saltem una, aut aliquæ operationes vitales ex prædictis reperiuntur. Utraque quidem definitio est bona; quia explicat essentiam animæ, licet nulla sit purè quidditativa; ponitur enim corpus in prima definitione, quod non est de essentia, sed tam ordo ad corpus, quàm ordo ad operationes, qui ponitur in secunda definitione, sunt animæ solùm proprietates,

ASSERTIO II. Vita in actu primo, seu discrimen illud, quò omne vivens à non viventibus per se primò disconvenit, est principium intrinsecum per se institutum ad acquirendam aliquam perfectionem ipsi viventi, cui hoc principium inest, vi propriæ generationis indebitam. Mastrius de anima, disp. 1. q. 2. contra Thomistas, & alios.

Probatur: Perfectiones vi generationis viventi indebitæ sunt operationes actuales vitales, seu vita in exercitio, & in actu secundo; viventi enim vi generationis tantum debetur essentia actualis habens vitam in actu primo, & proprietates, non verò illæ operationes, v. g. augmentatio; aliàs enim in illo instanti esset in statu violento, & nulla generatio esset naturalis; atqui, quò aliquid est per se potens, seu quod est per se principium ordinatum ad habendum proximè illas operationes, seu vitam in actu secundo, illud est vita in actu primo: ergo principium à nobis assignatum est vita in actu primo; illo enim solo posito intelligitur aliquid potens habere vitam in actu secundo, & convenit cum omnibus alijs viventibus, seu habentibus tale principium, & disconvenit à non habentibus, & illo non posito econtra fit: ergo &c. Hoc autem principium debet esse per se operationis immanentis; si autem Angelus producat intellectionem in alio Angelo, est de per accidens. Non viventia tale principium non habent, vel est per se ordinatum ad perfectionem ipsis debitam, ut patet in gravibus v. g. quæ ab intrinseco moventur, quando sunt extra locum naturalem, & quando sunt in loco suo naturali, quiescunt, viventia verò ulterius se perficiunt.

Obijciunt I. Status naturalis alicujus rei est, cum habet totam suam perfectionem: ergo status naturalis viventis est, cum habet perfectam magnitudinem, & sic illa magnitudo, quæ vitaliter per augmentationem acquiritur, erit debita ex vi generationis.

Respondetur neg. antec. quòd tunc tantum sit status naturalis, cum habet omnem perfectionem; quia vivens in principio verè in statu naturali est, licet nondum habeat omnem suam perfectionem, benè tamen tunc vivens est in statu minùs perfectò, cum quo stat naturalitas.

Obijciunt II. Generare igni non est debitum ex vi generationis, & tamen in igne non est generatio vitalis: ergo ex hoc, quòd aliqua perfectio sit indebita, non est dicendum, quòd principium ad illam sit ratio vitæ in actu primo.

Respondetur, conc. antec. neg. conseq. & parit. quia generatio activa ignis est omnino transiens; at generatio vitalis est aliquo modo immanens, cum fiat principio vitæ conjuncto, & agat in partem aliquam propriæ materiæ, non sic ignis.

Obijciuntur III. In divinis intellectio, & volitio sunt vitales, & tamen sunt necessario debitæ perfectiones DEO: ergo ratio vitæ non potest consistere in principio ad acquirendam perfectionem indebitam naturæ.

Respondetur, dist. antec. Sunt necessario debitæ DEO, quatenus præcisè est vivens, neg. quia non est de ratione viventis, quod sit semper in actu secundo: quatenus est tale vivens, scilicet infinitum nullam admittens imperfectionem, conc. antec. Si proin Deus posset aliquid de novo accipere, posset de novo intelligere. *Dices*: Angelo debetur cognitio sui magis, quàm centrum lapidi, & tamen talem cognitionem acquirit per vitam in actu primo: ergo per vitam in actu primo non necessario acquiritur perfectio indebita. *Contra*: neg. antec. quia Angelo vi productionis suæ non debetur intellectio; si enim nullam haberet operationem, non esset in statu violento, sicut est lapis sursum.

QUÆSTIO II.

Quotuplex sit anima, & an omnes, vel quæ sit indivisibilis, nec non an plures, quàm una sint in uno vivente?

Nota, Circa numerum animarum defacto non multum litigari; errasse tamen circa illum antiquos, maxime qui putabant, plantas, & bruta rationis esse capacia, & hinc tantum unam animam, scilicet rationalem admiserunt. Dum quaeritur de divisibilitate animæ, solum quaestio est de divisibilitate in partes physicas integrales, & entitativas. Sunt autem alia *animalia perfecta*, alia *imperfecta*. Perfecta dicuntur ea, quorum partes separatæ non vivunt, ut sunt bos, asinus, equus: imperfecta, quæ ab Aristotele lib. de Senect. *insecta* dicuntur, sunt ea, quorum partes separatæ vivunt, cujusmodi sunt pleraque reptilia, serpentes, vermes &c. Quaestio etiam est, an in eodem animali reperiantur anima vegetativa, & sensitiva, & in homine etiam rationalis tanquam formæ realiter distinctæ, licet subordinatæ, sicut nos posuimus in Physicorum libris cum anima formam corporeitatis? Dein observandum, *continentiam virtuales* esse triplicem; primo

liquidem una forma aliam dicitur virtualiter continere; quia potest eam producere, ut sol calorem. Secundo, quia, cum sit perfectior, potest materiam perficere perfectiori gradu, & consequenter etiam gradu formæ imperfectioris, sed eminentiori modo, ut forma mixti perfectius perficit materiam, quàm formæ elementorum. Tertiò quia potest operationes, & effectus formales alterius formæ causare, unde ratio inferioris formæ potest superiori accommodari, quo sensu dicitur anima imperfectior contineri à perfectiori.

ASSERTIO I. Datur anima vegetativa, sensitiva, & rationalis, quarum prima in plantis, secunda in brutis, tertia in hominibus reperitur. Scotus 4. dist. 44. q. 1. Communis.

Probat: Tot sunt animæ, quot sunt diversæ operationes vitales, seu diversi modi vitaliter operandi: sed sunt tres tales diversi modi operandi: ergo tres quoque erunt animæ diversæ. Maj. patet; quia cum anima sola, & unica ex sua propria ratione habeat, ut eliciat operationes vitales, hinc ex diverso modo vitaliter operandi à posteriori colligitur diversus modus essendi animarum. Prob. min. Nam in aliquibus reperuntur præcisè operationes illæ vitales, quæ sunt materiales, & exercentur in aliquo organo corporeo, ut sunt nutritiones, & augmentationes, & habetur anima vegetativa, quæ vivunt plantæ. In aliis inveniuntur operationes vitales magis nobiles, & excellentes, scilicet sensationes, quæ proveniunt ab anima sensitiva, qua vivunt bruta. In aliis demum reperuntur operationes vitales nobilissimæ independentes ab organo corporeo, ut intellectiones, volitiones, & animam rationalem adstruunt, quæ vivunt homines, & præter hos operandi vitaliter modos alius non est assignabilis: ergo neque alia anima.

Obijciuntur: Vel sunt tres animæ genere, vel specie? sed neutrum videtur posse dici, cum sint entia solum incompleta: ergo &c.

Respondetur, in rigore loquendò nec esse tres genere, nec specie, cum sint entia incompleta, sed tria genera, id est, tres animæ distinctæ, quarum una constituit speciem specialissimam, scilicet rationalis, reliquæ verò genera subalterna.

Quæres I. quot dantur gradus Animarum?

Respondetur, quatuor; quæ divisio graduum viventium sumitur ex separabilitate ab eodem subjecto; quædam namque sunt, quæ solum vegetantur, nutriuntur, augentur, & generantur, & est primus gradus *plantarum*; quædam insuper sentiunt, sed non moventur loco, ut

ostrea,

ostrea, concha, & est secundus gradus; quædam insuper etiam loco moventur, ut patet, & quædam præterea discurrent, & habetur tertius, & quartus gradus.

Quæres II. quot sint genera potentiarum?

Respondetur, quinque; quia sunt quinque operationes, scilicet vegetativa, sensitiva, appetitiva, locomotiva, & rationalis: ergo etiam debent quinque ipsis respondere potentia, vegetativa, sensitiva, appetitiva, locomotiva, & rationalis.

8 ASSERTIO II. Anima rationalis est indivisibilis, cæteræ animæ omnes sunt divisibiles. Scotus 1. dist. 2. q. 7. estque comunior.

Probat, quoad animam rationalem I. auth. Aristotelis 2. de an. 21. ubi postquam præmisit, animam ad divisionem corporis esse divisibilem, excludit ab hac propositione animam rationalem. II. Anima rationalis est spiritualis: ergo est indivisibilis. antec. patet; quia ita vocatur in Scriptura, ut 1. Corinth. c. 2. Tum quia recipitur in nobis aliqua cognitio spiritualis, & immaterialis: ergo non nisi in subjecto immateriali, & spirituali, quale non est, nisi anima. Prob. conseq. principium materiale ab immateriali, & corpus à spiritu differt, quod materiale habeat partium extensionem, non tamen immateriale: ergo si anima rationalis est immaterialis, & spiritualis, erit quoque inextensa. Antec. patet; quia materiali semper convenit extensio partium, ut substat quantitati, impenetrabilium, ut à quantitate præscindit, penetrabilium, & entitativarum. III. Si anima rationalis esset divisibilis, esset mortalis: sed: ergo &c. Prob. seq. Tum quia quidquid divisibile est, eò ipso, quod dividatur, amittit illud esse, quod prius habebat. Tum quia in abscissione v. g. digiti, pars animæ non potest se retrahere ad materiam remanentem; alias enim hæc duabus animabus informaretur: si ergo abscindatur, & remaneat, erunt duæ animæ, & posset mereri, quod falsum est: ergo deberet perire, & sic mortalis esset. Dices: Omne, quod recipitur, per modum recipientis recipitur: sed corpus, in quo anima rationalis recipitur, est extensum: ergo & ipsa anima. Contra: Anima rationalis est virtualiter divisibilis, sicut Angelus est in loco divisibili per virtutalem sui diffusionem, & sic recipitur per modum recipientis non formaliter, sed virtualiter.

Probat, quoad cæteras animas I. de plantis, & animalibus imperfectis; quia rami abscissi manent adhuc viventes non secus, ac essent duæ arbores, unde ex illis variæ fiunt institutiones, & implantationes. Idem etiam apparet in animalibus imperfectis, ut in lacertis, & aliis ver-

fact. IV.

mibus; partes enim divisæ retinent sensum, & motum: ergo &c. II. de animalibus perfectiorum: Si anima equi v. g. esset indivisibilis, sequeretur, quod à materia non dependeret, vel quod idem effectus produceretur, & naturaliter penderet à pluribus causis totalibus, vel ab una totali, & ab altera partiali, quæ omnia sunt falsæ: ergo &c. Prob. seq. Quia in generatione forma equi adæquate educitur de tota materia ad generationem requisita, in nutritione verò eadem anima deberet se extendere ad novam materiam, à qua si dependeret, jam idem effectus plures causas haberet in eodem genere adæquatas, vel unam adæquatam, & alteram partialem. Si non dependeret: ergo informaret materiam absque eo, quod de illa educatur, quod proprium est solius animæ rationalis.

Obijciunt I. Aristoteles 1. de an. 94. 9 asserit, omnem animam indivisibilem esse. Item 1. de Gen. 35. docet, in augmentatione partem secundum formam manere, non autem partem secundum materiam: ergo forma est indivisibilis.

Respondetur, Aristotelem in 1. loco loqui de indivisibilitate essentiali, & specifica. In 2. loco Aristoteles eandem partem dicit secundum formam, & secundum materiam; quousque enim habet vim conservandi se ipsam, dicitur pars secundum formam, unde dicitur non fluere secundum formam; dum verò incipit fluere, efficitur pars secundum materiam, hinc dicit, partes secundum materiam fluere, non secundum formam.

Obijciunt II. In animalibus vehementis dolor tactus impedit operationem visus: ergo idem est principium utriusque.

Respondetur, quod impediat, solum provenire ex hoc, quod partes animæ diversorum membrorum omnes coherant, & omnes potentia sibi mutuo sint subordinatæ, non verò quod anima talis sit indivisibilis. Et hinc etiam provenit, quod summa tristitia in una parte remittat delectationem in alia.

Obijciunt III. In membris animalium abscissis non apparet ulla vitalitas, sicut in membris abscissis hominum: ergo animæ eorum erunt indivisibiles.

Respondetur, formas perfectiorum animalium in parte abscissæ materiæ asseruari non posse, non quia indivisibiles sint, sed quia majori accidentium apparatu, & pluribus egent organis, quæ in disjunctione destruuntur. Dein etiam pulli, & gallinæ abscisso capite adhuc vivunt aliquamdiu.

Obijciunt IV. Quando aliquid crescit per additionem formæ, quanto plius crescit, tanto majorem vim habet; nam additæ

Mm

addita forma additur virtus: sed animalia perfecta in grandi mole constituta minores habent vires, ut experientia constat: ergo &c.

Respondetur, neg. min. si enim cætera sint paria, major vis est in majori corpore, & si subin minores habent vires, id est, quia maxima spirituum copia requiritur ad tantam molem regendam, quam natura non facile potest procreare. Dein potest etiam negari maj. universaliter; arbor enim, si nimium crescat, non tanta virtute fructificat; quia alimentum in tot, ac tantas partes distributum non æquè sufficit omnibus.

10 *Quæres*, an animæ divisibiles sint homogeneæ, vel heterogeneæ?

Respondetur, esse homogeneas in toto corpore. Ratio est; alias enim sequeretur, nullum animal esse unum per se, & in una specie infima, sed tantum unum unitate ordinis, & continuationis. Prob. seq. Ideo dicitur unum animal in infima specie, quia habet unam specie formam: sed si anima esset heterogenea, non haberet unam specie formam, sed unam tantum unitate ordinis, & continuationis partium dissimilariarum, quæ unitas non sufficit ad constituendum per se unum substantiale, & specificum in specie infima.

ASSERTIO III. In quolibet vivente una tantum anima reperitur cæteras inferiores continens. Scotus 2. dist. 1. q. 5. Mastrius, Bellutus.

11 *Probat*ur I. Ideo probatur, dari formam corporeitatis in viventibus; quia videmus, quod abeunte anima, adhuc forma corporis remaneat, ex quo infertur, quod sit realiter distincta ab anima viventis: ergo cum è contrario videamus, quod recedente anima rationali in homine non maneat sensitiva, nec vegetativa, & in bruto abeunte sensitiva non maneat vegetativa, sicut semper manet forma corporis, clarè infertur, non esse animas distinctas in vivente, sed semper unam, quæ inferiores contineat. Prob. conseq. Quia non magis anima imperfectior à perfectiori dependet, quam forma corporeitatis ab anima: ergo si forma corporis potest remanere, posset etiam manere alia anima, si esset distincta.

*Probat*ur II. Anima sensitiva exercet operationes vegetativæ: ergo potest esse ratio vegetativæ, seu ipsam quoad operationes continere. Prob. antec. Quando augetur, & nutritur animal, tunc acquiritur etiam nova pars ipsius animæ sentientis, quæ est operatio alias vegetativæ: sed hæc non potest adscribi vegetativæ: ergo ipsi sensitivæ. Prob. min. Quia cum vegetativa sit imperfectior, non po-

test esse ratio producendi perfectius, sicut in casu est sensitiva.

Objicitur I. Operatio propria arguit propriam formam: sed in homine sunt operationes animæ vegetativæ, & sensitivæ: ergo &c.

Respondetur, operationem propriam arguere propriam formam, vel aliam superiorem virtualiter includentem illam.

Objicitur II. operationes genere differentes & contrariæ non possunt esse ab eadem anima: sed idem homo idem objectum eodem tempore appetitu sensitivo appetit, quod appetitu rationali refugit, vel utroque appetitu idem refugit, aut appetit, sed uno naturaliter, alio liberè: ergo ab una anima istæ operationes esse non possunt.

Respondetur, neg. maj. quia differentia generica operationum non arguit differentiam genericam principiorum, saltem semper, sed diversitatem potentiarum in una superiori forma virtualiter alias continente, ut patet in sole. Neque operationes contrariæ arguunt semper diversitatem specificam principiorum, ut patet in voluntate projectionem mercium volente efficaciter, & nolente ineffaciter. Nec tandem isti actus sunt verè oppositi; quia non respiciunt objectum secundum eandem, sed diversas rationes.

Objicitur III. Una forma dat unicum esse: sed in homine sunt tria esse: ergo &c.

Respondetur, dist. maj. Una forma omnino simplex non continens alias dat unicum esse, conc. una forma continens alias virtualiter, neg. maj. Possunt ergo illa tria esse provenire ab una realiter forma; quia sunt realiter identificata eidem.

Objicitur IV. Sensitiva de sua ratione formali est extensa, cum sit materialis: ergo virtualiter in anima rationali nequit contineri, quæ est spiritualis.

Respondetur, neg. antec. cum sua probat. quia sensitiva de sua ratione formali non est materialis, sed præscindit; esse enim principium quo formale sentiendi, & vegetandi non includit necessariò materialitatem, & extensionem, ut includit principium quo formale corporis, seu forma corporeitatis.

Objicitur V. Homo est formaliter sentiens, & vegetans: ergo per formam, quæ formaliter, & actu in ipso reperiatur: atqui hæc nequit esse anima rationalis: ergo. Probat. hoc; quia forma dans esse per informationem, dat illud esse, quod in se formaliter habet secundum substantiam; sed anima rationalis formaliter, & secundum substantiam non habet sensitivam: ergo &c.

Respondetur, neg. min. subillat, quod tale

tale principium nequeat esse anima rationalis. Probat. dist. Dat illud esse, quod in se habet formaliter, eo modo, quo habet formaliter, conc. alio, neg. Anima autem rationalis non est formaliter sentiens, aut vegetans, nisi ut quo, & hoc secundum verum esse reale, & actuale, quod in se habet. Non igitur opus est, ut anima rationalis formaliter sit talis secundum entitatem, sed solum quod sit principium formale constitutum compositi in esse tali, sicut albedo dicitur alba ut quo, non ut quod, sic totum sentit animam, non autem anima est sensitiva in entitate, & ut quod.

QUÆSTIO III.

Quenam partes corporis informantur ab anima?

13 *Nota*, Partes corporis animalis alias esse similes, & homogeneas, quæ scilicet constant ex particulis ejusdem rationis, ut os, caro, nervi, &c. alias esse dissimiles, & heterogeneas, quæ ex similibus componuntur, ut caput, manus. Similium partium alie sunt solidæ, ut caro, pellis, alie fluidæ, ut sunt quatuor humores, *sanguis*, *pituïta*, seu phlegma, *cholera*, seu flava bilis, *melancholia*, seu atra bilis, item Spiritus tam vitales, quam animales, item pinguedo, sebum, adeps, medulla, semen, lac. Rursus alie sunt partes corporis, quæ per se pertinent ad constitutionem corporis, & sunt, quæ organis inserviunt, & ad primam consistentiam compositi corporis pertinent, ut sunt ex solidis, caro, nervi, venæ, ossa &c. Alie dicuntur *excrementitie*, quæ ex partibus inutilibus alimenti gignuntur, & istarum alie sunt merè *excrementitie*, quæ tanquam inutiles expelluntur à corpore, ut fæces, saliva; alie sunt *excrementitie innatæ*, quæ naturaliter ex ipso corpore proveniunt, & ad ornamentum, ac alios usus inserviunt, ut pili, ungues, squammæ &c. Partes merè excrementitias non informari ab anima, adeoque non vivere, cum nullam operationem vitalem habeant, apud omnes in confesso est, sicut & certum est, partes solidas, quæ ad primam consistentiam corporis spectant, animari. Dubium ergo est de humoribus, & aliis.

ASSERTIO I. Nulla pars fluida vivit. Scotus 2. dist. 18. q. un.

14 *Probat*, de sanguine I. Alimentum, si etiam ponatur vivens, non potest esse animatum eadem animâ, quâ vivit nutritum; sed ex Aristotele 3. de part. animal. c. 5. & juxta communem sanguis est

ultimum, & principale alimentum ipsius viventis: ergo &c. Prob. maj. Nutritio est mutatio substantialis alimenti in substantiam alicui, unde solet *aggeneratio* vocari; sed in talem novam partem acquisitam ex alimento debet nova forma induci, scilicet ipsius alicui: ergo prius non erat in alimento talis forma, alias deberet deperdi, & induci.

Probat II. 5. Physic. 39. habetur, simpliciter unum necesse est esse continuum: sed quod una forma substantiali informatur, simpliciter est unum: ergo debet esse continuum: atqui sanguis non est continuus cum ulla parte animalis: ergo nec animatus formâ animalis. Prob. min. subsumpt. Aristoteles 2. de part. animal. c. 3. ait: *Non enim sanguis continuus carni, nec cognatus est, sed in corde, ac venis quasi vasis continetur*; vas autem non est continuum cum liquore contento, quod patet de sanguine in anatomicis; nec enim in ullo membro continuationis apparent signa, sed corde scisso totus sanguis effluit, sicut fracto vitreo tota aqua dispergitur.

Probat III. Nulla vitalis operatio in sanguine reperitur: ergo non vivit. Prob. antec. Quia si ulla esset, esset nutritio: sed hæc non est; quia tantum augetur sanguis per juxtapositionem: ergo: &c. Prob. min. Quia sanguis, sicut quilibet alius humor, in jecore generatur, & facta humorum segregatione per partes corporis diffunditur, quod est augeri per juxtapositionem, non per intussumptionem alimenti.

Quoad reliquos humores probatum manet ex dictis hucusque de sanguine; si enim ullus humor viveret, tunc vel maximè sanguis: cum ergo hic non vivat, nec ullus alius vivet, quia minus inserviunt corpori; idem dicendum de lacte, semine, pinguedine, medullis ossium &c. *præter medullam spinæ dorsi*, quæ continuatur cum cerebro, nec est alimentum spinæ dorsi, & ideo sicut cerebrum vivit, cum sit continuum cum reliquis partibus vivis, nec sit alimentum, hinc idem sentiendum de medulla spinæ dorsi.

Obijcit I. Levit. 17. habetur: *Anima omnis in sanguine est*: ergo &c.

Respondetur, animam esse in sanguine non tanquam in subjecto animato, sed tanquam in eo, à quo dependet; vita enim fovetur, & alitur à sanguine.

Obijcit II. Aristoteles 3. de hist. animal. c. 19. ait: *Semper, quamdiu vita servatur, sanguis unus animatur, & servatur*: ergo &c.

Respondetur, Aristotelem non velle, sanguinem animari, dum est sub forma sanguinis, sed dum transiit per nutritionem in carnem.

Objicitur III. Sanguis movetur ad faciem, si quem pudeat, ad interiora, si quis timeat, bullit, dum irascitur: sed hæc non nisi ab anima possunt evenire media apprehensione, & appetitu: ergo animatur sanguis.

Respondetur neg. min. quia motus illi fiunt per lymphathiam partium corporis, in quibus continetur sanguis; motis enim, & alteratis partibus illis, sanguis etiam movetur.

16 *Objicitur* IV. Sanguis est organum, & instrumentum, quo vivens aliquas operationes exercet: ergo est animatus, ut alia organa.

Respondetur neg. antec. quod scilicet sanguis sit organum animæ propriè; tale enim est pars quædam heterogenea constituens unum completum principium cum potentia animæ; at sanguis est homogeneus, & solum dicitur instrumentum, quatenus suo calore fovet, & inservit actionibus vitalibus.

17 **ASSERTIO II.** Dentes, cornua, rostra, plumæ, & ungues vivunt. Communior.

*Probat*ur I. Aristoteles 2. de Gen. animal. c. 4. ait, dentes esse ejusdem naturæ cum ossibus: sed ossa secundum omnes vivunt: ergo & dentes.

*Probat*ur II. Dentes habent suam medullam, ut reliqua ossa, nutriuntur ex illa, augmentantur secundum omnem dimensionem, habent nervos, & venulas, ex quibus alimentum sumunt per intussumptionem: ergo vivunt. Prob. antec. Partes exteriores dentiū in pueris sunt minus distantes à se, in adolescentibus verò & viris sunt magis distantes; atqui si non per intussumptionem, sed juxtapositionem crescerent, potius contrarium deberet fieri; quia ad extra augerentur: ergo &c.

*Probat*ur III. Ungues augentur secundum omnem dimensionem; si enim ad planam superficiem relescentur, non modo crescunt, sed etiam rotundantur, & acuminantur, quod maximè patet in unguibus, rostris, & cornibus animalium: ergo hæc omnia vivunt. Plumæ quoque avium animatæ videntur ex hoc, quod pennæ tenerrimæ sæpè sanguine in cavo plenæ inveniantur, & resectæ ita recrecant, ut pristinam figuram acuminatam recipiant, ut antea: sed hoc nequit fieri per juxtapositionem à radice plumæ: ergo per intussumptionem. Prob. min. Quia alias non ampliùs acuminarentur, ut priùs, sed solum promoverentur cum illa relectione.

Objicitur: Ex 2. de Gen. anim. c. 4. dentes solum tangunt ossa, non continuantur cum illis. Item per totam vitam crescunt, animata autem habent certum terminum magnitudinis, & auctioris: Ergo.

Respondetur, Aristotelem solum voluisse, non continuari immediatè, sed tamen mediatè per nervos. Ex illa autem accretione, seu potius nutritione magis tribuitur vita, dum semper ad utilitatem viventis reparantur.

ASSERTIO III. Capilli, & pili probabiliùs vivunt. Mastrius, & Bellutus.

*Probat*ur: Quia in incisione non solum crescunt, sed etiam acuminantur, ut plumæ: ergo crescunt per intussumptionem, non juxtapositionem. Prob. consequen. Si enim augerentur per juxtapositionem, deberent semper fieri crassiores, aut saltem uniformiter manere, & crescere, & non acuminari. Accedit testimonium aliquod oculatorum, quod pili, & capilli sint cavi. & perforati, & in ipsorum radicibus humor quidam reperiatur, ut in pennis, quod indicat, augmentum fieri per intussumptionem ad modum viventium, qui etiam humor est causa canitie subinde infra unam noctem ob vehementem apprehensionem, & timorem mortis contractæ.

Objicitur I. Capilli, sicut & ungues non habent determinatam magnitudinem, sed semper crescunt: atqui viventium partium est determinata magnitudo: ergo &c.

Respondetur neg. maj. ut patet experientiâ tum in unguibus, cornibus, & rostris, ac pennis avium, tum in capillis fæminarum.

Objicitur II. Hæc omnia fiunt ex excrementis, quæ à natura expelluntur extra corpus: sed partes animatæ non debent fieri ex his, quæ negliguntur à natura: ergo &c.

Respondetur, non esse inconveniens, partes excrementitias, sed inservientes viventi vel ad ornatum, vel ad fovendas alias partes principales, uti folia conservant fructus, generari ab excrementis; quia sicut deficiunt in perfectione à cæteris partibus animatis, ita etiam fiunt ex materia imperfectiori.

Quæres, an hæ partes vivant animâ totius?

Respondetur affirmativè; quia alias similes partes post mortem semper deberent crescere, & vivere. Quod si aliquoties fiat, vel est per miraculum, vel tantum apparenter, vel per juxtapositionem.

QUÆSTIO IV.

Quenam sit Sedes principalis animæ, & num animæ rationalis immortalitas possit demonstrari?

Nota I. Per sedem animæ intelligi partem aliquam principalem corporis, cum

cum qua per naturam primò connectitur, & ex qua aliquo modo pender, vel pro esse, & conservatione, ut animæ mortales, vel pro suo munere fungendo, ut anima rationalis.

Nota II. Quòd animæ rationalis immortalitas sit de fide, patere ex Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Sap. 5. *Iusti autem in perpetuum vivunt.* Et ita definitum, & declaratum fuit in Concil. Vienn. sub Clemente V. & Lateran. sub Leone X. less. 8. Quæritur autem, utrum etiam animæ rationalis immortalitas possit demonstrari?

ASSERTIO I. Sedes animæ est cor. Scotus. 4. dist. 49. q. 14.

20 *Probat* I. Illud censendum est membrum præcipuum in animali, cui primò competit temperamentum præcipuum, & necessarium, non quidem ad aliquam operationem, sed ad conservationem ipsius vitalis substantiæ: sed tale est cor, non autem cerebrum, aut jecur: ergo cor est membrum princeps in animali. Prob. min. Temperamentum necessarium ad vitæ conservationem consistit in calido, & humido, ut omnes concedunt: sed tale non competit cerebro, quod ex sua natura est frigidum, neque primò jecori; nam licet hoc quoque sit calidum, & humidum, attamen cor est fons omnis caloris in animali, cum sanguis concoctus à corde, qui sunt spiritus vitales per totum corpus per arterias diffusi, concurrat ad vitales operationes, sanguis autem concoctus à jecore imperfectior inserviat tantum ad alimentum: ergo cor erit sedes animæ.

Probat II. Anima quoad gradum vegetativum residet in corde tanquam in propria sede etiam secundum Medicos; nam à corde proveniunt actiones vegetantis animæ medijs calore, & spiritibus vitalibus: ergo quia est una tantum anima in quolibet vivente, etiam secundum alios gradus sedem ibi habebit; quia illi gradus realiter non distinguuntur.

Probat III. Illa est pars princeps in animali, ex cujus læsione provenit interitus animalis: sed ex læsione cordis saltem notabili provenit interitus animalis, ex læsione autem cerebri tantum perturbatio: ergo &c.

21 ASSERTIO II. Animæ rationalis immortalitas pro statu isto rigorosè non est demonstrabilis. Scotus 4. dist. 43. q. 2. art. 2. Mastrius, Cajetanus, Arriaga.

Probat: Quia nequit demonstrari à priori, cum animæ quidditatem non cognoscamus pro statu isto, nisi à posteriori: sed à posteriori non apparet immortalitatis necessitas, ut patebit ex respon-

Tract. IV.

sione ad objecta: ergo. Specialiter autem probatur adducendò potiora argumenta Adversariorum, quibus demonstrare conantur animæ rationalis immortalitatem, eaque solvendò, & demonstrandò, non esse demonstrationes evidentes puro Philosopho, quin possit illa solvere, licet sint rationes valde efficaces. Itaque

Obijci I. Nulla forma per se subsistens est generabilis, & corruptibilis; quia habet esse inseparabile à se ipsa: sed anima rationalis est hujusmodi: ergo &c.

Respondetur dist. maj. Si per se esse, & subsistere sumatur, ut distinguitur ab esse in alio inherendò, vel ut dicit existentiam compositi, neg. maj. quia alias omne compositum, & omnis forma substantialis esset immortalis; si per se subsistere sumatur, prout dicit omnimodam independentiam à materia, conc. maj. negatur autem minor à puro Philosopho, quia tantum est credita.

Obijci II. Omnis corruptio est cum contrarietate: sed in anima rationali nulla est contrarietas: ergo non habet corruptionem.

Respondet purus Philosophus distinguendò maj. Omnis corruptio est cum contrarietate, si illud, quod corrumpitur, corrumpatur per se, conc. si ad corruptionem tantum alterius, neg. maj. quia diceret purus Philosophus, animam non per se corrumpi, sed tantum ad corruptionem compositi propter adventum contrariorum in ipso. Deinde sicut dispositiones requisitæ ad animationem dicuntur qualitates connaturales respectu animæ, ita dispositiones contrariæ sicut destruunt animationem, sic animæ dici possunt sub modò contrariæ, id est, impossibiles cum eadem, quod sufficit ad corruptionem.

Obijci III. Habemus naturalem appetitum ad cognoscendum DEUM distinctè & clarè, & ad semper existendum: ergo nostra anima est immortalis, patet consequ. quia non datur appetitus naturalis ad impossibile.

Respondet Scotus, quòd antecedens vel intelligitur de desiderio & appetitu naturali, qui non est actus elicited, sed naturalis inclinatio, & tunc negaretur à puro Philosopho in nobis hanc inclinationem reperiri, quæ nequit probari, nisi primò demonstraretur ejus possibilitas; vel intelligitur antecedens de desiderio & appetitu naturali, qui est actus elicited conformis inclinationi naturali; sed negaret Philosophus actum talem elicited esse conformem inclinationi naturali, nisi prius ostendatur existentia talis inclinationis; siquidem etiam bruta appetunt semper vivere, cum summè refugiant mortem, ex

N n

quo

quo tamen non licet inferre immortalitatem eorum.

²³ *Obijcitur* IV. DEUS & Angeli sunt immortales, quia sunt intellectivi, rationales, spirituales & simplices; sed anima rationalis etiam est talis: ergo etiam est immortalis.

Respondetur, DEUM & Angelos esse immortales, quia à nullo alio dependent in existendo; non sic animam rationalem, quæ in existendo juxta purum Philosophum dependet à corpore corruptibili.

Inst. Anima rationalis exercet multas operationes à corpore independentes: ergo habet esse à corpore independens & separabile, quia ex modo operandi independenti benè colligitur modus essendi independens. Anteced. patet in intellectione, & maxime in Extasi, & raptu.

Respondetur neg. Imprimis consequentiam, quia etiam calor receptus in aqua operatur omnino independentem ab aqua; hæc enim non concurrit ad calefactionem. imò potius impedit, & tamen calor quoad hunc modum calefaciendi nequit naturaliter sine aqua existere. Deinde negatur etiam probatio antecedentis; pro statu enim isto anima rationalis à corpore dependet etiam in intellectione, ut infra dicetur, non quidem tanquam ab organo, ut in visione, sed tanquam ab eo, à quo recipit species; oportet enim intelligentem phantasmata speculari. Demum in Extasi naturali anima non est omnino abstracta à sensibus; licet autem hoc in extasi supernaturali & Divina concedatur, hoc tamen non est nobis naturaliter notum.

Obijcitur V. Naturaliter evidens est, animam rationalem esse spiritalem; sed spiritualitas arguit independentiam à corpore etiam secundum esse: ergo naturaliter quoque evidens erit animam à corpore non dependere, & consequenter immortalem esse. Prob. min. quia esse spirituale idem est, quod esse immateriale, & esse immateriale idem est, ac à materia non dependere.

Respondetur dist. min. Sed spiritualitas arguit independentiam omnimodam & totalem à corpore, negaretur minor à puro Philosopho dicente animam dependere à præcipuis corporis partibus, sine quibus nequit corpus informare, &

maximè, quas sibi determinat in prima productione, non quod in illis extendatur, sed quod necessariò illas exigit ad sui conservationem, sicut necessariò illas præexigit ad sui productionem, & corporis informationem. Sed spiritualitas arguit aliqualem independentiam à corpore, scilicet ab illis partibus, sine quibus homo adhuc viveret conced. min. & neg. conseq.

Obijcitur VI. Evidens est DEUM justum esse; ergo etiam evidens est DEUM bonos præmiare & malos punire; atqui multi justii in hac vita pro suis bonis operibus non accipiunt præmium, nec omnes mali in hac vita propter sua peccata puniuntur: ergo post hanc vitam debet esse vita alia, in qua hoc fiat, & consequenter anima durat post mortem hominis, adeoque erit immortalis.

Responderet purus Philosophus, DEUM bonos præmiare præmiò temporali, & malos punire poenâ temporali, *vel in hac vita*, quia justus in ipso virtutis actu præmium seu gaudium perciperet, & malus in peccato poenam seu tristitiam, juxta illud S. Augustini lib. 1. Confess. 12. cap. dicentis: *Fuisti Domine, & ita est, ut poena sit sibi omnis animus inordinatus.* Ita Scotus: *Vel in altera vita, non perpetua, sed temporali*; assereret enim purus Philosophus, animam posse quidem post mortem per aliquod tempus adhuc existere, & intra hoc tempus à DEO præmiari, vel puniri; non verò animam posse in æternum existere, quia est talis naturæ, ut post separationem à corpore per seipsam desinat, sicut docent Philosophi de impulsu seu impetu, qui absque contrariis paulatim desinit. Ita Arriaga. Ex his

Inferitur, Rationes pro ostendendo animæ rationalis immortalitate afferri solitas esse satis efficaces, & supposita fide convincentes, non tamen naturaliter evidentes, quin saltem à puro Philosopho solvi valeant & negari, & consequenter naturaliter evidenter animæ rationalis immortalitas demonstrari non possit. Quare noster Doctor subtilis cit. concludit, maximas esse referendas gratias misericordie Creatoris, qui nos per fidem in his, quæ eruditissimi attingere non poterant, certissimos reddidit.

DISPUTATIO II.

De Animæ Potentijs, Actibus, & Habitibus.

QUÆSTIO I.

Quomodo Potentiæ Animæ distinguantur ab Anima?

Nota I. Potentiam Animasticam seu vitalem posse dupliciter sumi, *vel pro formali, vel pro materiali.* Potentia formaliter sumpta est relatio principij ad principiatum, quâ nimirum agens potens producere aliquam formam respicit eandem ut à se producibilem, quæ relatio est transcendentalis, si respicit terminum producibilem possibilem tantum; prædicamentalis verò, si versatur inter principium & principiatum actuale, de qua tamen potentia hic non loquimur. Potentia pro materiali accepta est passio quædam metaphysica ipsius producentis formam, estque fundamentum proximum præfate relationis. Sic v. g. potentia ridendi seu risibilitas metaphysica est passio realiter identificata suo subjecto, seu potentiæ risivæ physicæ, ac fundamentum proximum seu ratio fundandi relationem inter potentiam risivam physicam & risum actualem, vel possibilem. Eodem modo discurrendum est de potentia passiva seu receptiva v. g. materiæ primæ in ordine ad formas. Et de potentia in hoc sensu nempe pro materiali accepta, præsertim de potentia activa vitali in hac quæstione est sermo.

Nota II. Potentias vitales alias esse organicas, alias inorganicas. Potentiæ organice illæ sunt, quæ ad operandum certa organa corporea exigunt, quales sunt omnes potentiæ animæ vegetativæ, ac sensitivæ, item potentia risiva, flectiva, locutiva &c. in homine. Cæterum anima vegetativa tres potissimum ejusmodi potentiæ assignantur, scilicet *potentia nutritiva, augmentativa, & generativa*, quæ omnes ad operationes suas certa quædam organa corporea requirunt. Plures ejusmodi potentias habet anima sensitiva, quinque scilicet externas, quæ sunt *potentia visiva, auditiva, gustativa, olfactiva, & tactiva*, & præter has etiam habet potentiam *cognitivam internam*, item *potentiam appetitivam*, ac demum *locomotivam*. Potentiæ inorganice sunt, quæ ex natura sua nullò organo corporeo ad operationes & actus suos indigent. Tales sunt *duæ potentie anime rationalis*, nimirum *intellectus, & voluntas*, quæ idcirco etiam *potentie*

spirituales appellantur, eoquod in operando sint independentes ab organo corporeo, nam utique anima rationalis mediante intellectu potest intelligere, ac mediante voluntate velle etiam dum est separata à corpore, licet defacto & pro statu conjunctionis animæ cum corpore, intellectus in poenam peccati originalis dependeat à cerebro, ac Phantasmatis.

Nota III. Suppositâ doctrinâ Scoti de existentia formæ corporeitatis, & tertiæ entitatis à materia & forma unitis distinctæ, in nostra Physica universali traditâ, potentias organicas ulterius alias esse *completas seu adequatas*, alias *incompletas seu inadéquatas*. Potentia organica adæquata rursus est duplex, *una Physica, altera Metaphysica.* Potentia organica adæquata Physica juxta Scotum in 4. dist. 44. quæst. 2. est partialis tertia entitas viventis, v. g. visus, auditus &c. connotans certum organum corporis, & certam facultatem animæ, seu potentiam organicam inadéquatam, quæ eidem nimirum animæ, est ratio formalis proxima constituendi unâ cum organo corporeo v. g. oculo, aure &c. dictam potentiam physicam, v. g. visum, auditum &c. & in hoc sensu potentia organica adæquata physica coincidit cum causa physica productiva v. g. visionis, auditionis &c. Potentia organica adæquata metaphysica est quædam formalitas seu passio metaphysica resultans ex potentia physica primum explicata, tanquam principium immediatum & ut quo, nimirum quod tertia entitas physica partialis v. g. visus elicit visionem, auditus auditionem &c. idem dicendum de alijs potentijs physicis seu partialibus tertijs entitatibus compositi viventis. Dicuntur autem *Potentia adæquata, seu completa*, non quasi ex pluribus potentijs inadéquatis constituerentur, sed ideo, quia à potentijs organicis physicis adæquatis, quæ sunt composita physica essentialiter (licet non integraliter) completa, profluunt, & ut simul discernantur à potentijs organicis inadéquatis, quæ non à potentijs organicis physicis adæquatis, sed ab anima tantum tanquam parte essentiali prædictarum potentiarum promanant.

Potentia organica inadequata etiam alia est *physica*, alia *metaphysica*. *Physica* est tertia entitas oculi, auris v. g. item anima, quia hæc duo constituunt & causant potentiam organicam physicam adequatam. *Potentia inadequata metaphysica ex parte organi* est formalitas quædam resultans ex tertia entitate oculi, auris v. g. quæ eidem est ratio formalis, & principium quo constituendi cum anima tertiam entitatem v. g. visus, auditus &c. *Potentia vero inadequata metaphysica ex parte anime* est certa quædam facultas, seu formalitas metaphysica ab anima profluens, quæ eidem est ratio formalis, & principium quo constituendi cum certo organo corporeo tertiam entitatem partialem, seu potentiam physicam v. g. visum, auditum hominis vel leonis &c. nam cum anima ut causa formalis constituat plures tertias entitates partiales inter se distinctas, v. g. visum, auditum, gustum, odoratum, & quascunque alias partes integrales viventis v. g. hominis, sic jam debent in anima relucere quædam formalitates, quæ sunt potentie inadequatae ac rationes formales proximæ animæ constituendi unâ cum organo corporeo, v. g. oculo, aure, naso &c. tertiam entitatem visus, auditus, odoratus, &c. ex qua postmodum metaphysicè resultat potentia adequata visiva vel auditiva metaphysica, quæ est principium proximum & ut quo eliciendi visionem, auditionem &c. Cum enim in via Scoti tertia entitas physica à suis partibus essentialibus & substantialibus etiam simul sumptis & unitis realiter distinguatur, hinc sicut totum corpus & anima inter se unita constituunt totum aliquod tertium, seu tertiam entitatem totalem, ita pars integralis totius corporis organici v. g. oculus, auris, unâ cum anima, mediante correspondente sibi potentiâ inadequatâ constituit partem aliquam illius tertiæ entitatis totalis integram, quæ pariter realiter distinguitur ab anima, & illa parte corporis tanquam constitutum à partibus constitutivis. Ex his

- 4 *Nota IV.* Quod potentia vitalis metaphysica ut sic bene definiatur, quod sit principium proximum operandi vitaliter. dicitur 1. *Principium*, loco generis, per hoc enim convenit cum aliis principis, quæ non sunt potentie vitales. dicitur 2. *proximum*, ad insinuandum, quod potentia sit principium quo & immediatum operationum vitalium; hic enim definitur potentia metaphysica, non physica, quæ est tertia entitas physica partialis compositi viventis, qualis est v. g. visus, auditus, &c. hæc enim potentia non est principium immediatum & proximum quo operationum vitalium, sed tantum mediatum & ut quod; sic visus quidem

videt, & auditus audit ut principium productivum auditionis quod; nihilominus principium proximum & immediatum ut quo est potentia metaphysica resultans seu emanans ex visu, seu tertiâ entitate visus. dicitur 3. *operandi*, quia hic præcipue agitur de potentiis activis vitalibus ut sic, quibus viventia suos actus vitales producant, ac mediantibus iis in sua objecta tendunt, non verò quatenus prædictos actus in se recipiunt. Additur demum *vitaliter*, ad designandum principium, seu effectum, in quem potentia vitalis immediate ut principium quo influat; tales autem effectus sunt visio, auditio, intellectio, volitio &c. & per hoc differt potentia vitalis à non vitali, v. g. à potentia, quam habet ignis ad producendum alium ignem, quia hæc non operatur vitaliter. Ex quo sequitur, quod licet totus homo sit subiectum ultimum denominationis actuum vitalium, non tamen totus homo (seu omnes tertiæ entitates hominis partiales simul sumptæ) sit principium quod productivum actuum vitalium materialium, sed principium physicum visionis, v. g. productivum ut quod est solus visus, seu tertia partialis entitas visus; siquidem destructâ potentiâ physicâ auditivâ &c. potest adhuc visus seu potentia visiva elicere visionem. Dictum est: *actuum vitalium materialium*; aliter enim discurrendum est de actibus vitalibus spiritualibus, quales sunt: intellectio & volitio; nam hi actus eò ipso, quod sint spirituales, etiam petuntur produci à principio spirituali, quale non est aliqua tertia entitas in homine, cum hæc purè materialis sit juxta dicta in Physica universali, consequenter horum principium physicum productivum ut quod est sola anima; principium quo verò, metaphysicum, & immediatum est intellectus ac voluntas, intellectus quidem intellectionis, voluntas verò volitionis; totus homo demum est subiectum denominationis talium actuum, sicut etiam est subiectum denominationis actuum vitalium materialium; nam homo dicitur intelligere, velle, audire, videre, ridere &c. licet totus homo quæ talis nullum actum vitalem eliciat, quidquid enim homini totali tribuitur, id ei convenit tantum ratione tertiæ entitatum partialium, vel ratione anime vel corporis. his notatis, in hac quæstione non movetur dubium, quomodo potentie organicæ completæ & adequatæ ab anima distinguantur; clarè enim patet, quod realiter ab anima distinguantur, cum tertia entitas hominis realiter ab anima distinguatur, ex qua tertia entitate emanant potentie organicæ completæ metaphysicæ, & ei realiter identificantur, imò quæ tertia entitas sunt ipsæ potentie organice

ganicæ adæquatæ physicæ juxta supradicta. itaque solum quæstio procedit de potentiis inorganicis, ac etiam de potentiis organicis inadæquatis, quomodo distinguantur ab anima? etenim Thomistæ has potentias distinguunt realiter ab anima; dicunt enim esse quædam accidentia de secunda specie qualitatis, in qua ponitur naturalis potentia & impotentia. Nominales nullam omnino distinctionem admittunt. Scotistæ agnoscunt distinctionem suam formalem mediam. Cum quibus sit

5 ASSERTIO I. Nec potentiæ inorganicæ, quales sunt intellectus & voluntas, nec potentiæ organicæ inadæquatæ distinguuntur realiter ab anima. Scotus 2. dist. 16. q. un. cum suis contra Thomistas.

Probat I. Anima est per se principium intellectiōis & volitionis: ergo hos actus non producit per potentias realiter distinctas. Antecedens patet, quia si per accidens concurreret, anima tantum per accidens mereretur, peccaret, beatificaretur, quod est falsum. consequ. prob. Quando actus primus per accidens convenit alicui, etiam actus secundus per accidens tribuitur ei: ergo si potentiæ, quæ ponuntur actus primus intellectiōis & volitionis, sunt accidentia realiter distincta ab anima, per accidens convenient animæ, & consequenter intellectiō & volitio, quæ sunt actus secundi, per accidens provenirent ab anima.

Probat II. Quando duo principia ab invicem realiter distinguuntur, & non sunt contraria, unum non impeditur ab altero in operando; sed videmus ex nimia unius potentiæ attentione circa propriam operationem, impediri operationem alterius potentiæ & debilitari; sic oculus quamvis speciem impressam visibilem in se recipiat, si tamen anima non attendit, sed aliis actionibus vitalibus intendit, non fit visio: ergo potentiæ etiam organicæ inadæquatæ non erunt principia realiter distincta ab anima, sed eidem realiter identificata.

Probat III. Potentiæ animæ v. g. intellectus & voluntas (idem est de cæteris) si essent realiter distinctæ ab anima, hæc supernaturaliter posset conservari à DEO sine illis, nimirum sine intellectu, voluntate &c. & sic anima v. g. rationalis posset constituere hominem, qui nec esset intellectivus, nec volitivus, nec risivus, nec visivus &c. sed hoc est absurdum: ergo.

Probat IV. Nulla est necessitas prædictas potentias realiter distinguendi ab anima; tum quia si secundum Adversarios anima in se immediatè potest producere potentias animasticas realiter à se distinctas, cur non posset immediatè sine potentiis

Tract. IV.

realiter distinctis in se producere actus ipsos vitales? tum quia, quod intellectus & voluntas sint principia diversorum essentialiter actuum, non evincit, quod inter se realiter distinguantur, cum etiam unicus & idem realiter intellectus possit producere actus essentialiter diversos, nimirum assensum & dissensum, scientiam & errorem, iudicium, & discursum: ergo nec evincet, quod ab anima realiter distinguantur.

Obijcitur I. Lucæ 10. dicitur: *diliges Deum tuum ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis*; sed per vires intelliguntur potentiæ animæ, quæ recensentur ut ab hac distinctæ: ergo.

Respondetur, per animam intelligi potentias inorganicas spirituales, videlicet intellectum & voluntatem; per vires verò intelligi potentias organicas adæquatas, quæ utique realiter distinguuntur ab anima juxta jam supradicta.

Obijcitur II. Anima est actus Corporis organici; sed intellectus non est actus corporis organici: ergo anima realiter distinguitur ab intellectu.

Respondetur, dist. min. Intellectus non est actus corporis, id est, non est potentia alligata organo corporis, sicuti sunt potentiæ organicæ conced. min. non est actus corporis, quatenus est realiter idem cum anima, quæ est actus corporis neg. min. cum consequ. sed ex hoc habetur tantum distinctio formalis inter animam & intellectum, ut statim dicitur.

Obijcitur III. Potentiæ specificantur ab operationibus; sed operationes vitales animæ sunt accidentia realiter ab anima distincta: ergo etiam potentiæ animasticæ erunt accidentia realiter ab anima distincta.

Respondetur, dist. maj. Potentiæ specificantur ab actibus, id est, accipiunt ab actibus differentias essentielles neg. maj. Potentiæ specificantur ab actibus à posteriori conced. maj. quia potentiæ solum dicunt ordinem ad accidentia seu actus vitales, qui non est de quidditate potentiæ, sicuti substantia vel anima dicit ordinem ad passionem, vel potentias, quæ juxta Thomistas sunt accidentia realiter ab anima distincta, propterea tamen etiam juxta ipsos anima non est accidens.

Obijcitur IV. Intellectus recipit habitum fidei, & voluntas habitum charitatis, qui sunt inter se & ab intellectu & voluntate realiter distincti: ergo etiam ipsæ potentiæ, quæ per tales habitus operantur, realiter inter se distinguuntur.

Respondetur, neg. cons. quia sicut eadem essentia animæ in se recipit potentias, juxta Thomistas, realiter distinctas, & mediatè actus, & habitus harum potentialium; ita secundum nos eadem essen-

O o

tia

tia animæ, mediis potentiis formaliter distinctis, recipit actus & habitus realiter à se distinctos.

Obijcitur V. Actus & potentia spectant ad idem prædicamentum, seu sunt ejusdem rationis; sed actus vitales v. g. intellectio, volitio &c. sunt accidentia: ergo etiam potentia sunt accidentia realiter ab anima distincta.

Respondetur, dist. maj. Actus entitativus & potentia objectiva, hoc est, res existens & res possibilis spectant ad idem prædicamentum, conced. maj. actus productus vel receptus, & potentia productiva vel receptiva spectant ad idem prædicamentum neg. maj. & concessa minore similiter dist. conseq. nam etiam secundum Adversarios anima est potentia productiva & receptiva suarum potentialium tanquam actuum, nec tamen anima & potentia secundum ipsos ponuntur in eodem prædicamento, cum animam ponant in prædicamento substantiæ, potentias vero in prædicamento qualitatis.

Obijcitur VI. Potentia naturalis est species qualitatis; sed potentia animæ sunt potentia naturales: ergo sunt species qualitatis, & consequenter in prædicamento qualitatis reponi debent, adeoque erunt accidentia realiter ab anima distincta.

Respondetur, dist. maj. Potentia naturalis, quæ est separabilis à subjecto suo, est species qualitatis conced. maj. quæ est inseparabilis neg. maj. & similiter dist. minori neg. conf. quia calor, frigus &c. sunt separabilia à subjectis suis, & ideo potentia naturales realiter ab eis distinctæ; non sic potentia animæ sunt separabiles ab anima, & consequenter etiam ab ea non sunt realiter distinctæ.

7 **ASSERTIO II.** Potentia inorganicæ, sicut etiam potentia organicæ inadæquatæ distinguuntur ab anima formaliter ex natura rei. Scotus in 2. dist. 16. q. un. Maius cum communi Scotistarum.

Probatur: Potentia animæ tam inter se, quam in ordine ad animam, fundant prædicata contradictoria actualia ante opus intellectus: ergo ante intellectum ab invicem distinguuntur, non quidem realiter, uti modò antea probatum est: ergo formaliter ex natura rei. Probatur antec. Potentia dicuntur ab anima originari & fluere; item aliæ potentia dicuntur organicæ, aliæ inorganicæ; sed fluere & non fluere, esse principium emanativum & non esse, esse potentiam organicam & non esse sunt utique contradictoria ante opus intellectus: ergo. Item voluntas est potentia libera, intellectus est potentia naturalis: ergo nequit idem omnino esse principium intellectus & voluntas. prob. conseq. Primæ differen-

tia alicujus generis nequeunt ullò pacto eidem simul convenire, sive deinde respectu ejusdem, sive diversorum; sed esse principium naturale, & esse principium liberum sunt primæ differentia dividentes principium activum in communi: ergo eidem convenire non possunt, consequenter intellectus & voluntas erunt ex natura rei formaliter distincta principia.

Obijcitur I. Non est necessitas ponendi inter intellectum & voluntatem distinctionem formalem ratione actuum specie distinctorum, quia v. g. sol eadem formaliter virtute calefacit & exsiccatur; nec est necessitas ex diversitate modi agendi, nimirum naturaliter & liberè, organicè & inorganicè, quia anima est causa principalis horum actuum, potentia autem sunt tantum instrumentales: ergo eadem anima secundum propriam essentiam aget naturaliter, & liberè, organicè, & inorganicè.

Respondetur, neg. antec. quia agere naturaliter & liberè sunt duo oppositi modi agendi ex suis rationibus formalibus, non sic est de virtute calefactiva & exsiccativa solis, ubi non est differentia ex parte modi agendi, sed tantum ex parte subjecti seu passi, in quod agunt; si enim cera haberet tales qualitates, sicut lutum, etiam sol induraret & exsiccaret ceram sicut lutum. Deinde potentia non sunt causæ instrumentales animæ, sed rationes formales, per quas anima elicit suos actus; cum ergo ex natura rei in anima sit alia ratio & perfectio posse operari inorganicè, & alia posse operari organicè, & iterum alia perfectio posse videre, alia audire, alia nutrire &c. ideo tales rationes formales, licet animæ identificentur realiter, debent tamen ab eadem formaliter distingui.

Obijcitur II. Potentia organicæ metaphysicæ v. g. visiva, auditiva &c. sunt materiales, sed nihil materiale potest realiter identificari cum spirituali: ergo potentia organicæ metaphysicæ non possunt identificari realiter animæ rationali, utpote spirituali, & consequenter etiam non possunt formaliter ab ea distingui.

Respondetur, dist. maj. Potentia organicæ completæ & adæquatæ sunt materiales, conced. maj. potentia organicæ incompletæ, & inadæquatæ, subdividuo: sunt materiales, si profluant ab anima sensitiva, vel vegetativa sola conced. maj. si profluant & emanant ab anima rationali neg. maj. & concessa minori dist. conseq. ergo potentia organicæ adæquatæ non possunt identificari animæ rationali conced. conseq. inadæquatæ n. conf., siquidem potentia organicæ adæquatæ metaphysicæ identificantur realiter cum tertiis entitatibus partialibus, seu cum potentiis physicis,

cis, v. g. potentia visiva adæquata cum visu, auditiva cum auditu &c. quæ utique sunt materiales. Econtra verò potentiæ organicæ inadæquatæ secundum se abstrahunt à spiritualitate, & materialitate, suntque spirituales identicè saltem, si emanant ab anima rationali, utpote spirituali; materiales verò, si promanent ab anima, quæ non est rationalis, sed solum sensitiva vel vegetativa, utpote materialibus.

Obijcitur III. si potentiæ organicæ inadæquatæ sunt identificatæ cum anima, tunc ubique debent esse, ubi est anima, ex qua metaphysicè profluunt; sed eadem anima rationalis, loquendo de homine, quæ est in pede, est etiam in aure, vel oculo: ergo etiam potentia inadæquata auditiva & visiva erit in pede, & consequenter pes audiet, videbit &c.

Respondetur, concessò totò syllogismo dist. illatum: consequenter pes audiet, videbit &c. si haberet proportionatum organum requisitum ad visionem vel auditionem, concedo illatum. Secus, neg. illatum. nam licet eadem anima rationalis sit in omnibus partibus integralibus ejusdem hominis, quas in genere causæ formalis constituit; quia tamen una pars integralis habet organum aptum ad audiendum, altera ad videndum, &c. hinc anima una cum organo, mediante potentiâ inadæquata v. g. visivâ, constituit potentiam physicam visus, cum alio organo, mediante potentiâ inadæquata auditiva auditum &c. unde licet eadem anima rationalis cum omnibus suis gradibus metaphysicis ac potentiis inadæquatis utpote sibi realiter identificatis influat in omnes partes corporis, quas informat, non tamen secundum omnes potentias reduplicativè influat ad constituendas potentias physicas, v. g. ad constituendum visum, vel auditum &c. sed ad visum constituendum concurrunt reduplicativè, tantum secundum potentiam visivam inadæquatam, ad constituendum auditum secundum potentiam auditivam inadæquatam; reliquæ verò potentiæ tantum concurrunt specificativè & concomitanter propter earum inter se realem identitatem. Idem cum proportionè dici debet de anima sensitiva in bruto, & vegetativa in plantis, imò de ipsa tertia entitate viventis v. g. hominis, bruti, plantæ; licet enim prædictæ animæ non sint spirituales, nec indivisibiles, sicut anima rationalis hominis, & licet tertia entitas hominis, bruti, aut plantæ non sint spirituales & indivisibiles, sed materiales & divisibiles, tamen juxta supra dicta partes animarum in brutis & plantis sunt homogeneæ seu ejusdem speciei, & etiam partes integrales tertiarum entitatum partialium in homine, bru-

to, & planta sunt homogeneæ seu ejusdem speciei juxta dicenda in quæstione sequenti.

QUÆSTIO II.

Quomodo Potentiæ Organicæ Animasticæ Adæquatæ distinguantur ab Anima, à tertia entitate compositi viventis, & inter se?

Nota I. Quòd supposita sententiâ Doctoris nostri subtilis (quam probavimus in Physica nostra universali) quòd materia & forma substantialis etiam simulsumptæ & unitæ causent totum substantiale, essenziale, physicum ab ipsis realiter distinctum (quod Scotistæ appellant *tertiam entitatem* substantialem, essentialem, & physicam) admittendum sit, tertiam entitatem totalem v. g. hominis, constare ex partibus integralibus seu tertiis entitatibus partialibus, ita ut omnes simulsumptæ in recto sint tertia entitas totalis hominis. Ratio est: tum quia sicut aqua est totum compositum essenziale, quatenus est constituta ex materia prima & forma substantiali aquæ, & tamen eadem ipsa aqua est simul totum integrale, quatenus consideratur secundum partes integrales; ita etiam tertia entitas physica v. g. hominis, essentialiter composita ex anima rationali & corpore humano erit totum integrale, si consideretur secundum partes integrales, seu secundum tertias entitates partiales, sicut aqua, tum quia tertia entitas physica hominis & brutorum, & plantarum est materialis juxta dicta in nostra Physica universali: ergo etiam erit divisibilis in partes integrales, adeoque constabit ex partibus integralibus. *Nec ob stare potest*, quòd tertia entitas totalis, v. g. hominis sit aliquod totum essenziale per se, quod debet constitui ex partibus, quarum una sit per se actus, & altera per se potentia, adeoque non possit esse totum integrale, quia hoc componitur ex pluribus totis essentialibus completis, ut patet de aqua, tanquam toto integrali composito ex pluribus aquis essentialiter completis; *Respondetur* enim, quòd tertia totalis entitas v. g. hominis sit aliquod totum essenziale per se, si consideretur quoad partes intrinsecè constituentes & essentielles, quatenus nempe quælibet tertia entitas partialis componitur ex materia & forma; si verò tertia entitas totalis, v. g. hominis consideretur ut integrata ex tertiis entitatibus partialibus, quarum quævis est totum essenziale constans ex per se actu & potentia, tunc est totum integrale, sicut hoc in composito seu

seu toto essentiali & integrali aquæ evidenter constat.

11 *Nota II.* Gradus metaphysicos v. g. homini convenientes, uti sunt animalitas, rationalitas &c. sicuti etiam proprietates metaphysicas, uti sunt risibilitas, flebilis &c. metaphysicè pullulare à singulis partialibus tertijs entitatibus hominis, ita ut à qualibet vera parte integrali hominis profluat partialis animalitas & rationalitas, quæ omnes simul sumptæ sunt animalitas & rationalitas totalis, seu totius hominis. Ratio est, quia totus homo est animal rationale totale: ergo quævis pars ejus integralis erit animal rationale parziale, consequenter ex quavis parte integrali hominis resultat animalitas, & rationalitas, &c. tanquam gradus metaphysici, risibilitas & flebilis tanquam proprietates metaphysicæ. Prob. conseq. totus homo integraliter sumptus nihil aliud est, quàm omnes partes integrales ejus simul & unitim sumptæ, sicut tota aqua integralis nihil aliud est, quàm omnes guttæ ejus simul acceptæ: ergo sicut totus homo est totum animal rationale, ita partes integrales hominis erunt partialia animalia rationalia. Et cum homo seu animal rationale (*idem cum proportionem dicendum de leone, bove, quercu*) sit species infima, & anima rationalis sit ejusdem rationis in oculo, aure, corde &c. hinc omnia partialia animalia rationalia in homine erunt eadem specie & homogenea (*licet corpus organicum sit quoad formam corporeitatis heterogeneum*) cum à forma ultimata viventis, quæ est anima, tribuatur viventi seu tertiæ entitati viventis esse specificum infimum. *Nec dicas:* Ergo v. g. visus erit animal rationale, & consequenter etiam homo. *Respondetur* enim, distinguendo illatum: ergo visus erit animal rationale parziale & homo partialis conced. erit animal rationale totale, seu homo totalis, neg. illatum. unde sicut pes, manus, digitus &c. ante adventum animæ sunt corpora partialia hominis, ita visus, auditus &c. utpote composita ex parte corporis, & anima rationali erunt partiales homines, seu melius loquendo, partes integrales hominis; quod idipsum fermè quicumque extranei negantes tertiam entitatem physicam distinctam à suis partibus simul sumptis & unitis concedunt, dum dicunt visum, v. g. qui juxta ipsos nihil aliud est, quàm oculus & anima rationalis eidem physicè unita, esse partem integram hominis. Idipsum servatâ proportionem dicendum est de alijs partibus integralibus sive hominis, sive alterius cujuscunque compositi viventis.

12 *Nota III.* Potentias organicas adæquatas metaphysicas (*idem est de gradibus*

& proprietatibus metaphysicis) non subiectari in sola anima, nec in solo corpore, nec in utroque simul, sed in tertijs entitatibus partialibus hominis, cum quibus etiam realiter identificantur, ita ut potentia adæquata visiva metaphysica in visu, potentia auditiva in auditu &c. subiectetur, eique non quidem formaliter sed realiter tanquam passio metaphysica suo subiecto ac radici identificetur. Ratio est, quia corpus solum non recipit in se visionem; alias enim solum corpus esset vivens sensitivum: nec anima in homine recipit in se visionem, quia hæc est corporalis, illa verò spiritualis: nec utrumque simul, nimirum corpus & anima in se recipiunt visionem; quia idem accidens non potest subiectari in duobus subiectis realiter distinctis: ergo nec potentia adæquata visiva metaphysica subiectabitur in sola anima, nec in solo corpore, nec in utroque simul; cum in illo sit principium productivum, vitaliter & immanenter operans, in quo recipitur actus vitalis; hic autem recipiatur in potentia organica adæquata physica, tanquam principio productivo & receptivo *ut quod*, & in potentia organica adæquata metaphysica tanquam in principio productivo, & receptivo *ut quo*: Ergo potentia organica adæquata metaphysica subiectabuntur in potentijs organicis adæquatis physicis, seu tertijs entitatibus partialibus hominis, cum tertiæ entitates partiales hominis & potentia organica adæquata physica sint unum & idem etiam formaliter. His notatis quæritur, quomodo potentia organica adæquata tam physica quàm metaphysica distinguantur ab anima, item à tertia entitate compositi viventis, & inter se? sit

ASSERTIO I. Potentia organica adæquata tam physica, quàm metaphysica distinguuntur realiter ab anima. Communis Scotistarum. 13

Probatur: Potentia organica adæquata physica sunt ipsæ tertiæ entitates partiales compositi viventis juxta dicta superius, & potentia organica adæquata metaphysica emanant ex potentijs organicis adæquatis physicis, eisque identificantur realiter; atqui tertiæ entitates partiales compositi viventis realiter distinguuntur ab anima, juxta Scotistas, tanquam effectus realis à sua causa: ergo etiam potentia organica adæquata physica & metaphysica realiter distinguuntur ab anima.

ASSERTIO II. Potentia organica adæquata physica sunt formaliter ipsæ tertiæ entitates partiales viventis, à quibus potentia organica adæquata metaphysica emanant, adeoque hæc ab illis tantum formaliter ex natura rei distinguuntur, & non 14

non strictè realiter. Est iterum communis Scotistarum.

*Probat*ur: Quia nihil aliud assignari potest, quod sint potentia organica adæquata physica, quam partiales tertiae entitates viventis; & cum ab his potentia organica adæquata metaphysica emanent, sintque abinvicem inseparabiles, clarè sequitur, quod potentia organica adæquata physica sint formaliter ipsæ tertiae entitates partiales viventis, & potentia organica adæquata metaphysica non distinguantur realiter, sed tantum formaliter à potentijs organicis adæquatis physicis.

15 **ASSERTIO III.** Potentia organica adæquata physica, v. g. visus, auditus &c. sicut & potentia organica adæquata metaphysica, quæ à diversis partibus integralibus ejusdem viventis, v. g. hominis profluunt, realiter inter se distinguuntur. Sequitur ex præcedentibus.

*Probat*ur: Visus est realiter separabilis ab auditu in homine, cui eruantur oculi, & relinquuntur aures, & sic de alijs potentijs organicis adæquatis physicis: ergo abinvicem realiter distinguuntur; & cum potentia organica adæquata metaphysica realiter identificentur cum potentijs organicis adæquatis physicis: ergo sicut istæ realiter inter se distinguuntur, sic etiam hæc inter se realiter distinguuntur, hoc est, potentia visiva adæquata metaphysica realiter identificata cum visu, seu tertia entitate partiali visus, est realiter distincta à potentia auditiva adæquata metaphysica realiter identificata cum auditu, seu tertia entitate partiali auditus, cum sint abinvicem realiter separabiles, sicuti animalitas, quæ est in homine, est realiter distincta ab animalitate in leone, quatenus animalitas hominis, etsi sit gradus metaphysicus, realiter identificatur homini, & animalitas leonis leoni: ergo cum homo & leo distinguantur abinvicem realiter, sic etiam animalitas hominis & leonis distinguuntur abinvicem realiter.

16 *Obijci*tur I. Formalitates metaphysicæ ejusdem suppositi sunt realiter inter se eadem, & identificata; atqui potentia auditiva & visiva Petri v. g. sunt formalitates ejusdem suppositi: ergo realiter sunt inter se eadem, & consequenter abinvicem realiter non distinguuntur.

Respondetur dist. maj. Formalitates ejusdem suppositi sunt realiter inter se eadem, si promanent etiam ab eadem parte physica ejusdem suppositi, conced. maj. si à diversis, & realiter distinctis partibus physicis, seu tertijs entitatibus partialibus promanent neg. maj. & sic distincta minori neg. consequ. Nam cum ejusmodi formalitates realiter identificentur partibus

Tract. II.

physicis integralibus realiter inter se distinctis, utpote separabilibus, etiam ratione alium partium inter se debent distinguì realiter.

*Obijci*tur II. Ex dictis superius tertiae entitates partiales hominis v. g. sunt homogeneæ & ejusdem speciei, quia quælibet est animal rationale saltem parziale, quæ animalia rationalia partialia sunt ejusdem speciei infimæ, alias enim homo totus non esset species infima: ergo omnes formalitates, seu gradus metaphysici, & similes proprietates v. g. animalitas, rationalitas, risibilitas, flebilis, potentia visiva, auditiva &c. convenient cuilibet tertiae entitati partiali hominis, v. g. quæ est in pede, brachio, &c. & eidem identificabuntur; alias enim si unus gradus metaphysicus, vel una proprietas aut potentia metaphysica uni tertiae entitati partiali hominis identificaretur, & non alteri tertiae entitati partiali hominis, statim sequeretur, unam tertiam entitatem partialem hominis esse specie distinctam ab alia tertia entitate partiali hominis, & sic totum hominem non esse speciem infimam; subsumo: Atqui tertia entitas partialis hominis v. g. quæ est in pede, non habet animalitatem, rationalitatem, risibilitatem, potentiam visivam, auditivam &c. sibi identificatas, alias v. g. pes posset ridere, videre, audire, &c. Ergo tertiae entitates partiales hominis non sunt homogeneæ, nec ejusdem speciei, sed diversæ.

Respondetur I. Hoc argumentum etiam esse solvendum à nostris Adversarijs negantibus tertiam entitatem realiter distinctam à corpore & anima unitis, nam & hi admittunt totum hominem esse animal rationale ejusdem speciei infimæ, & consequenter tenentur admittere v. g. pedem hominis unitum animæ rationali esse animal rationale, risibile, flebile, visivum, auditivum &c. & consequenter pedem unitum animæ rationali posse ridere, ratiocinari, videre, audire &c. Ergo sicuti nostri Adversarij solvunt hoc argumentum, sic & nos solvimus, ideo

Respondetur II. Concedendo primam consequ. Assumptum verò dist. Atqui tertia entitas partialis hominis, v. g. quæ est in pede, non habet animalitatem, rationalitatem, risibilitatem, potentiam visivam &c. sibi realiter identificatas secundum id, quod dicunt ipsi gradus, proprietates & potentia metaphysicæ quoad suam entitatem intrinsecam, neg. assumptum; secundum id, quod dicunt connotative, seu quod connotant, nimirum, quoad organum corporis requisitum ad quamlibet operationem, seu actum vitalem organicum conced. Assumptum, & neg. consequ. quod enim tertia partialis

P p

enti

entitas v. g. quæ est in pede hominis, non possit ridere, videre, audire &c. non provenit exinde, quod non habeat Potentiam metaphysicam ridendi, videndi, audiendi, &c. etiam adæquatam quoad entitatem suam intrinsecam, sed ex eo, quia non habet connotatum harum potentiarum, nimirum proportionatum organum ad ridendum, videndum, audiendum &c. Cuius exemplum valde clarum jam dedimus in quaestione precedenti in fine de anima rationali, quæ est eadem numerò etiam in pede & oculo v. g. & omnes formalitates æ potentiæ & proprietates metaphysicæ identificatæ animæ rationali, quæ est in oculo, vel capite, sunt etiam realiter identificatæ animæ rationali, quæ est in pede, eum sit eadem numerò anima rationalis, & tamen anima rationalis, quæ existit in pede hominis, non potest ridere, flere, videre, audire &c. & hoc ideo, non, quod non habeat risibilitatem, potentiam visivam, auditivam &c. quoad suam entitatem intrinsecam, sed quia in pede non habet connotata harum potentiarum, nimirum organa proportionata & requisita ad ridendum, videndum, audiendum &c. idem dicendum eum proportionem de animabus brutorum & plantarum; licet enim hæ sint materiales & divisibiles, & consequenter non eadem numerò anima sit in oculo, & pede v. g. leonis, sicuti eadem numerò anima rationalis est in omnibus partibus hominis, tamen eadem specie infima anima est in omnibus partibus leonis &c. cum animæ brutorum & plantarum sint homogeneæ, & leo, bos, quercus &c. sit species infima, sicuti homo.

QUÆSTIO III.

De Actu vitali in Communi.

¹⁸ **N**ota I. *Actum vitalem* sic dici à *vita*, quia ab ea procedit, & definitur, quod sit *Actus ultimus viventis ut vivens est*. Per ly *Actus* convenit tanquam in genere cum omnibus actibus. Per ly *ultimus* differt ab anima, quæ est actus primus viventis, & ab actione, quæ non est actus ultimus viventis, sed modus, seu ratio, quæ sit ultimus actus vitalis. Dicitur *viventis ut vivens est*, per quod distinguitur ab alijs actibus, qui procedunt à non viventibus, & etiam ab illis, qui à vivente quidem procedunt, non tamen quatenus vivens est. Talis actus est casus hominis v. g. ex arbore, qui quidem est actus viventis, non tamen quatenus vivens est, quia non provenit à vita hominis, sed ejus gravitate.

¹⁹ **N**ota II. *Actus vitales alios esse per-*

*fectos, alios imperfectos; Imperfecti sunt, qui non tendunt in aliquod objectum, illud percipiendo, vel appetendo. Tales sunt generatio, nutritio, augmentatio, & motus progressivus in animalibus, vel etiam motus localis inorganicus in anima rationali separata. Perfecti sunt, qui tendunt in aliquod objectum, illud percipiendo, vel appetendo. Tales sunt actus intellectus & voluntatis, & actus sensuum tam externorum, quam internorum. De actibus vitalibus imperfectis, cum jam multa in libris de generatione dixerimus, nihil superest dicendum, quam quod illorum vitalitas sit *physica*, quæ consistit in hoc, quod procedant à principio vivente ut vivens est. De actibus vitalibus perfectis verò hic inquiritur, quid propriè sint, & quomodo eorum vitalitas explicetur? Item an possint à solo DEO produci, & quomodo potentiæ distinguantur per actus, & hi per objecta?*

ASSERTIO I. Ad actum vitalem non sufficit receptio speciei, sed requiritur quoque actio ipsius potentiæ vitalis. Scotus quodl. 13. & 1. dist. 3. quæst. 7.

Probat I. Sequeretur ex opposito, quod nunquam intellectus posset falsum cognoscere; species enim semper eodem modo repræsentat, quia naturaliter repræsentat, & semper eodem modo informat; sed: ergo. Item non posset unus magis intelligere quam alter, aut videre, quia species uni ita repræsentat sicut alteri. Item tolleretur libertas, quia quod non potest liberè producere formam, neque potest dici, quod liberè recipiat.

Probat II. In oculis dormientis causatur & recipitur species, si quis apertis oculis dormiat; in aure etiam dormientis recipitur species soni, alias enim non excitaretur à vehementi somno, & tamen nulla in his casibus fit sensatio: ergo signum evidens est, quod ad actum vitalem non sufficiat sola speciei receptio, sed requiratur etiam ipsius vitalis potentiæ actio.

Probat III. Concilium Trident. sess. 6. Can. 4. damnat docentes, liberum hominis arbitrium nihil cooperari assentiendò DEO excitanti, & nihil omnino agere, merèque passivè se habere: Ergo dum liberum arbitrium consensuendò DEO excitanti operatur vitaliter, aliquid producit: Ergo ad actum vitalem requiritur actio potentiæ vitalis.

ASSERTIO II. Per actionem potentiæ vitalis producitur qualitas quædam includens tres respectus, duos ad potentiam, scilicet producti ad producens, & recepti ad recipiens, ac tertium ad objectum, qui dicitur respectus tendentiæ, seu attingentiæ. Scotus cit.

Pro-

Probatur: Actio, quæ dicit causalitatem actualem causæ efficientis, si communiter sumatur, dicit relationem producentis, vel educantis ad effectum; sed hæc actio hic spectatur, ut est vera causalitas causæ efficientis: ergo dicit relationem producentis ad effectum seu terminum, consequenter sicut omnis relatio debet habere suum terminum, & causa in actu suum effectum, ita etiam actio in nostro casu; atqui terminus iste non potest esse aliud, nisi qualitas: ergo. *Prob. min. subsumpta:* Quia non est substantia; terminus enim iste adest, & abest sine subiecti corruptione; nec est quantitas, quia hæc tantum in corporibus, etiam non viventibus seu inanimatis reperitur; actus autem vitalis reperitur solum in viventibus, & etiam spiritualibus. Nec est actio, aut passio; quia hæc non per se accipiunt esse, sed per illas aliud dicitur accipere esse: At hæc forma per actionem accipit esse: ergo ipsa non est actio. Nec potest esse relatio; quia terminus à potentia vitali productus est ultima perfectio ipsius secundum Aristotelem 1. Ethic. c. 9. Sed nulla relatio potest esse ultima perfectio potentia vitalis: ergo &c. *Prob. min.* Ultima perfectio maxime appetitur, etiam appetitu naturali: sed relatio non appetitur, sed fundamenta appetuntur: ergo non est ultima perfectio. Manet ergo, quod terminus per dictam actionem productus sit qualitas de prima, vel tertia specie qualitatis, ubi ponuntur habitus, & dispositio, passio, & patibilis qualitas. Quod autem dicat illos tres respectus, patet; actus enim producitur à potentia, & in potentia recipitur: ergo dicit ad illam relationes producti, & recepti, & quia potentia verè per actum vitaliter percipit objectum, in illud tendit, illi intentionaliter unitur, & circa illud operatur, hinc rectè dicitur, actum dicere quoque relationem attingentia ad objectum. Unde potentia ab actu tripliciter denominatur, scilicet *productiva*, ut activè concurret ad actum, *receptiva*, ut illum recipit, & *operativa*, quatenus per actum vitaliter percipit, & attingit objectum.

22 *ASSERTIO III.* Ratio vitalitatis in actu consistit in sola dicta qualitate, seu absoluto. Scotus quodl. 13. Makrius & alij.

Probatur: Tum quia actus vitalis in communi est univocus enti creato, & increato: sed in DEO actus vitalis, qualis est intelligentia ingenta, & volitio improducta, & essentialis solum dicit entitatem absolutam de ratione formali: ergo etiam in nobis dicit quid absolutum, consequenter dictam qualitatem. Tum quia relatio propriè est forma mortua & neces-

sario insurgit: sed actus vitalis est, qui constituit vivens in esse viventis in actu secundo, & aliquis actus, scilicet voluntatis est liber: ergo non erit relatio, maxime, cum hæc dicat imperfectionem, actus autem vitalis sit ultima perfectio appetita à vivente, consequenter semper manet, quod dicat illam qualitatem absolutam, & non aggregatum ex absoluto, & respectivo; quia nulla relatio potest esse de essentia absoluti.

Obijciatur: Vivens creatum ut sic dicit essentialiter actionem, & passionem in actu primo; quia est potentia se movens ab intrinseco: ergo vivens in actu secundo dicit essentialiter actionem, & passionem actuales, & terminum. *Prob. conseq.* Quia vivens in actu secundo est exercitium actus primi activi: sed tale exercitium est formaliter actio, & passio: ergo &c.

Respondetur conc. antec. & conseq. quod scilicet vivens in actu secundo dicat formaliter potentiam cum actione, seu cum relatione illa producentis, non tamen conc. dicere etiam passionem formaliter, quia actio, & passio non sunt idem realiter, ut falsò hic supponit argumentum; at argumentum totaliter non est ad rem; quia actus vitalis non est exercitium potentia productivæ, sed terminus illius exercitij, & de isto termino nos loquimur in præsentia, quid essentialiter dicat, non de ipso exercitio.

Quæres I. An dicti actus saltem à DEO 23 possint sine concursu potentia produci?

Respondetur, posse sive in potentijs, sive in seipsis existentes, & hoc etiam ut vitales sunt, qui, si ponerentur in potentijs, adhuc ipsas denominarent vitaliter operantes. Ratio est; tum quia DEUS potest supplere omnem causalitatem causæ efficientis, maxime in absolutis: ergo potest DEUS producere actus vitales tam inquam extra potentias. Tum quia vitalitas in istis actibus dicit differentiam essentialem: ergo debent produci, si producantur, ut vitales; quia res nequit esse sine sua essentiali differentia. Tum quia ad operationem nihil facit productio actus, sed sufficit qualitas cum tendentia potentia in objectum: ergo si DEUS produceret hanc qualitatem, & poneret in potentia, posset eam denominare operantem vitaliter; quia posset potentia cum ea tendere in objectum.

Quæres II. Quomodo intelligendum 24 sit illud Philosophi 2. de An. 33. *Potentia distinguuntur per actus, & actus per objecta.*

Respondetur, nec potentias per actus, nec actus per objecta distingui. aut specificari essentialiter, & intrinsecè. Ratio est; quia hoc vel deberet intelligi, quasi

objecta sint constitutiva, & distinctiva formalia actuum, & actus potentiarum, vel quasi ordo potentiae ad actum, & actus ad objecta sit eis essentialis, & intrinsecus, ratione cuius habeant rationem differentiae ultimae: sed neutrum potest dici: ergo. Non primum; nam actus est totaliter distinctus à potentia, & objectum est extra essentiam actus omnino; ergo non possunt esse intrinseca constitutiva formalia. Non etiam secundum dici potest; quia actus vitales pro formali dicunt entitatem absolutam, potentiae verò, licet formaliter sumptae, ut dicunt relationem principii ad operationes principiatas, sunt res relativae, si tamen fundamentaliter spectentur, prout dictam fundant relationem, & quando dicuntur perfectiones, & facultates animae, sunt formalitates absolutae, & realiter identificantur animae. Itaque potentiae distinguuntur, & specificantur solum per actus, & actus per objecta à posteriori, & ab extrinseco, manifestativè, seu manifestandò eos, quoniam semper notior est distinctio objectorum, quam actuum, & actuum, quam potentiarum.

QUAESTIO IV.

Quanam Potentia sint Habituum capaces?

25 *Nota*, esse communem sententiam, dari habitus, & patet experientia; videmus enim, homines usu acquirere facilitatem quamdam agendi, quam prius non habebant: ergo aliquam formam de novo habent. Definitur autem habitus, prout de eo hic est sermo, quod sit *qualitas quadam de prima specie qualitatis permanens, disponens subiectum, non quidem ad simpliciter agendum, sed ad promptè, faciliter, & expedite operandum, ex frequentatione actuum acquisita in potentiis anima*. Ita Scotus 4. dist. 6. q. 10. Quod sit *qualitas*, patet; quia cum sit aliquo modo activa, non potest ad aliud accidentis genus reduci. Quod ad primam speciem qualitatis pertineat, inde clarum est; quia in hac specie illae qualitates collocantur, quae disponunt subiectum ad agendum, sed adhuc ab extrinseco proveniunt; nam quae ab intrinseco competunt, in secunda specie reponuntur. Dicitur *permanens* ad differentiam actuum, qui cito transeunt. Dicitur *disponens*, ad explicandum munus illius, & ad differentiam qualitatum non disponentium subiectum ad agendum. Dicitur *ex frequentatione actibus acquisita* ad differentiam habitus infusi, quia Deo

immediate infunditur in anima. Dicitur tandem *in potentiis anima*; quia communis ferme omnium est sententia, habitus acquisitos in potentiis non in anima immediate subiectari, ita, ut essentia animae sit subiectum remotum, potentia subiectum proximum, seu essentia sit *subiectum quod*, potentia verò sit *subiectum quo*, quod idem in sententia Scoti de habitibus supernaturalibus tenetur. Ratio autem est; quia actus, & habitus in eodem subiecto existunt; actus enim habitum producant, & habitus ad actus concurrunt: sed omnis actus immediate est in potentia: ergo &c.

ASSERTIO I. Potentiae inorganicae, videlicet intellectus, & voluntas in homine, & sensitivae internae, sive in hominibus, sive in brutis existant, sunt verè habituales in ordine ad quodcunque objectum. Scotus 3. dist. 23.

*Probat*ur: Illa potentia est habitua-¹⁶ bilis, quae vel aliquam patitur difficultatem in operando, ut promptius, & facilius operetur, vel si est ad plura indeterminata, quoad elicitionem actus delectabilius, & promptius ad unam partem se determinet, vel tandem, si nullam patitur difficultatem, nec est ad plura indeterminata, adhuc tamen potest intensius operari, ita, quod si non repugnat ipsi, actum intensiorem habere supra vires, debemus dicere, quod sit habitusabilis, ut intensius operetur: sed quaelibet potentia ex enumeratis est ejusmodi respectu cujuslibet objecti: ergo quaelibet erit habitusabilis. Maj. patet; quia habitus ponitur in potentia ad hoc, ut facilius, promptius, citius, & intensius operetur, non quod necessario omnia ista in simul debeat causare in potentia, sed sufficit aliquid istorum. Prob. 1. *de voluntate*; quia habet indifferentiam ad actus contrarios, & objecta, item potest intensius, & remissius operari, & videmus, quod ex frequenti usu intensius operetur: ergo est habitusabilis. Prob. 2. *de intellectu*; quia videmus, intellectum usu, & consuetudine facilitari circa aliquos actus, ut patet praecipue in practicis; stante enim perfectissima cognitione regularum, & scientiarum, adhuc intellectus non promptè, & expedite illas applicat in principio, sed exigitur aliquis usus, ex quo acquiritur facilitas progressu temporis, quae aliud non erit, quam habitus: ergo &c. Prob. 3. *de appetitu sensitivo* in homine; quia qui rebus sensibilibus saepius vacant, magna difficultate retrahuntur ab iis, & maxima facilitate prosequuntur illa: ergo &c. Prob. 4. *de potentia cognoscitiva* ex Aristotele de mem. & reminis. c. 3. dicente, consuetudinem multum conferre ad bene memorandum, quod etiam patet experientia.

Nec

Nec dicas, hoc provenire ex majori specierum perfectione; quia species solum inclinant ad propria, & determinata objecta, at facilitas in memoria juvat indeterminatè tam ad res cognitæ, quàm de novo apprehendendas. Nec etiam dicere valet, ex frequenti usu puriores gigni spiritus, purgarique organum excrementis, & ex hoc oriri facilitatem illam. *Non valet*; nam licet spiritus puriores juvent memoriam, potentia memorativa tamen non consistit in spiritibus, sed in toto conjuncto ex organo, & potentia animæ, quæ ut ita constituta immediatè operatur intensius, & facilius: ergo ipsa ut sic verè acquirit habitum novum. Tum quia spiritus facillimè etiam exhalant, & transeunt. Ex quibus omnibus etiam patet de potentiis brutorum; quia experientià videmus, bruta verè de novo assuefieri ad aliquos actus, ita, ut intensius, promptius, & facilius post usum operentur. Insuper Aristoteles 1. met. c. 1. dixit, brutis quodammodo prudentiam, & disciplinabilitatem convenire: ergo &c.

27 *Objicitur* I. Habitus naturaliter agunt, voluntas autem liberè operatur: ergo habitus nequeunt concurrere ad actum liberum.

Respondetur, habitum esse causam subordinatam potentiæ, & ideo posse ad actum liberum concurrere, quamvis sit causa naturalis.

Objicitur II. Intellectus circa prima principia est summè determinatus: ergo respectu illorum non datur habitus. Item habitus est qualitas firma adhærens potentiæ; opinio verò, quæ habetur circa res opinabiles, non firmè adhæret; in hoc enim distinguitur à scientia: ergo circa res opinabiles etiam non datur habitus.

Respondetur, summam illam determinationem quoad principia prima non obstat; quia adhuc intellectus habet indeterminationem quoad intensionem, & remissionem actus. Ad alterum de opinione, verum quidem est, non posse ipsi convenire, quòd radicetur, & firma hæreat ex propria natura, potest tamen ipsi competere talis firmitas ex actuum frequentatione.

Objicitur III. Habitus est, quò utimur, quando volumus: at bruta non habent talem potestatem, sed necessariò agunt: ergo in ipsis non datur habitus.

Respondetur, solum verum esse de habitibus humanis, quòd utamur illis, quando volumus, non de omnibus.

ASSERTIO II. Potentia vegetativa, sensitivæ externæ, & locomotiva, sive in homine sint, sive in brutis, non sunt habituabiles. Scotus 2. dist. 3. q. 10. Mastrius, Bellutus.

28 *Probat*ur, I. de vegetativa: Potentia Tract. IV.

tia vegetativa est summè ad unum determinata, ita, ut nullam habeat indifferentiam, nec possit intendi, aut remitti: sed ex Scoto 2. dist. 3. q. 10. tales potentie sunt inhabituabiles: ergo vegetativa non est habituabilis. Maj. patet; quia experientià constat, ex continuatione nutritionis nullam facilitatem de novo acquiri in potentia, sed potius debilitari. Tum quia talis habitus, cum sit accidens, non posset inclinare, & concurrere ad nutritionem, quæ est substantialis, sed tantum ad alterationem præviam; hæc autem fit mediis primis qualitatibus, ad quas non datur habitus.

*Probat*ur II. de sensibus externis; 29 quia etiam sensus externi nullam prorsus habent indifferentiam, nec ex se possunt intendi, aut remitti, vel facilitari: ergo non sunt habituabiles. Prob. antec. Tota intensio, aut remissio in ipsis inde provenit, quatenus modò perfectius, modò imperfectius applicantur objecta, vel quatenus imperio voluntatis subduntur, & sic totum à conditione applicativa provenit, non quòd major, vel minor facilitas in potentia sit acquisita. Potest etiam remissio provenire ab indispositione, aut latione potentiæ, quæ tamen per internos actus non tollitur.

*Probat*ur III. de potentia locomotiva: Habitus, seu qualitas ista in potentia generata debet esse indifferens & indeterminata ad quodlibet ubi, & ad omnem locum, & ad omnem differentiam positionis in motu: sed talis qualitas indeterminata nulla datur: ergo nec habitus in potentia locomotiva. Prob. min. omnis qualitas inclinans ad aliquem motum, vel actionem, inclinatur ad determinatam actionem, ut patet in forma nobilissima, quæ est charitas: ergo neque habitus ille posset inclinare ad quodlibet ubi indifferenter. Hinc negat Scotus 4. dist. 49. q. 14. agilitatem corporis gloriosi esse habitum quemdam ad expeditius, & aptius movendum localiter, sed tantum esse duplicis impedimenti amotionem, seu ablationem inflexibilitatis ex juncturis & nervis, & grossorum humorum, ac fumositatum ex corpore, quibus ablati redditur corpus agile, juncturæ, & nervi flexibiles. Deinde habitus acquisitus generatur ex frequentatis actibus à potentia elicitis: sed actus potentiæ motivæ nequeunt generare habitum: ergo &c. Prob. min. actus potentiæ motivæ sunt motus locales: sed motus ex dictis in Physica est respectus, qui est qualitate imperfectior, & de genere steriliū: ergo motus nequeunt generare qualitatem, quæ est perfectior.

Objicitur I. Scotus 3. dist. 33. ita 30 habet: Conceditur quòd in parte corporis potest esse virtus, & habitus, sicut patet

in manu scriptoris, & pictoris; manus enim mea inexercitata inhabilis est; in illa facultate, habilis autem est exercitata; ergo &c.

Respondetur, Scoti intentum loc. cit. solum fuisse ostendere, voluntatem esse verè subjectum virtutis, & hoc deducit ex concessis ab Adversariis dicentibus, dari habitus in appetitu sensitivo: ergo multò magis, inquit Scotus, in voluntate, quæ est sensitivi appetitus imperativa, & determinativa, ex quo licet Adversarii inferebant, dari quoque habitus in potentia motiva, eò quòd & ipsa voluntati subjaceat, admittit hoc Scotus, quia nihil contra suum principale intentum inferitur, unde semper dicit, *conceditur*. Per habilitatem autem ibi solum intelligit ablationem quamdam impedimenti, sicut instrumentis quibusdam contingit, quæ ab initio non ita rectè inserviunt, sicut progressu temporis, quò magis attemperantur, & disponuntur.

Obijciunt II. Potest esse, quòd aliquis sit in membris naturaliter summè dispositus, adhuc tamen non habet promptitudinem ad motum requisitam, quam usu postea acquirit: ergo præter ablationem impedimenti datur aliquis novus habitus.

Respondetur, ad motum regulatum pictoris manûs v. g. non solum requiri agilitatem manûs, sed etiam directionem potentiæ motivæ, quæ directio fit à potentia apprehensiva, & regulativa supposito imperio voluntatis, & quia etiam naturaliter dispositus non habet statim istam directionem, quæ usu acquiritur, & est habitus existens in potentia apprehensiva, hinc est, quòd in principio non habet promptitudinem illam, quam dein acquirit per usum, quò etiam membra magis disponuntur.

QUÆSTIO V.

*Unde causentur, & intenduntur
Habitus, & quomodo ipsi ad actus
concurrant?*

³¹ *Nota*, nullum esse dubium, habitum naturaliter acquisitum posse à Deo totaliter infundi in potentia; quia nullam essentialem dependentiam habet ab aliqua causa creata, quia posset à Deo suppleri. Quæritur ergo, unde habitus causentur, an ab actibus, vel potentia, vel utrisque simul? Quoad unitatem, & extensionem, seu multipliciter supponendum est hinc ex Logica de unitate, & multipliciter habitus scientifici (idem est enim hinc iudicium formandum) unitatem (scilicet su-

mi ab objecto formali, & multiplicari ad multiplicationem objectorum non materialium, sed formalium, à quibus specificantur, ut potentiæ ab actibus, & actus ab objectis. Solum igitur dubitatur, quomodo habitus intenduntur; cum enim intensio qualitatis fiat per additionem gradus ad gradum, qui non sunt heterogenei, sed homogenei, quæritur, an habitus non solum intendatur per actus perfectiores, & intensiores habitu, verum etiam æquales, & remissiores? potest autem actus esse intensior, & remissior habitu tam in entitate, quam gradu, ut si actus ut quinque causet habitum ut unum. Quòd habitus juvet potentiam in elicitione actus, non est dubium, sed quomodo eum ipsa habitus ad productionem concurrat, an ut causa effectiva, hic etiam controversatur.

ASSERTIO I. Habitibus totaliter productis ab actibus consimilibus illis, in quos habitus inclinant. Scotus 1. dist. 12. q. 1. communis.

*Probat*ur: Si una potentia effectivè concurreret ad productionem habitus, tunc omnes, & vel maxime ipsa potentia libera scilicet voluntas; eadem enim est ratio, nam eodem modo intellectus, intellectio, & habitus intellectus se habent, ac voluntas, volitio, & habitus voluntatis: sed voluntas nequit effectivè concurrere ad productionem habitus: ergo nulla potentia. Prob. min. Si voluntas esset causa habitus, liberè illum produceret: sed liberè non posset producere: ergo omnino non. Prob. min. Voluntas exercens plures v. g. actus iustitiæ non potest non producere habitum iustitiæ; quantumcunque enim vellet, non sequi, seu non generari habitum iustitiæ, adhuc tamen iustitia, sive habitus iustitiæ produceretur: ergo liberè non produceret habitum; quia alias ita produceret, ut posset etiam non producere, consequenter omnino non produceret. *Confirmatur*: Quod voluntas liberè producit, etiam liberè conservat: sed talem habitum liberè non conservaret: ergo neque liberè produceret. Prob. min. Quod liberè conservat, conservat ita, ut possit pro libitu non conservare: sed non posset talem habitum pro libitu non conservare; quia non posset ipsum destruere statim, etiam si vellet, nisi post actuum contrariorum exercitium: ergo non liberè conservaret, consequenter nec liberè produceret, atque ita omnino non. Dictum est in Assertionem *produci ab actibus, in quos habitus inclinant*; quia sicut habitus temperantiæ v. g. non nisi in actus temperantiæ inclinatur, ita etiam non nisi à talibus producitur, & non ab actibus fortitudinis, & sic de aliis.

Obij-

33 *Obijcitur* I. Habitus est perfectior actu: ergo nequit ab ipso totaliter produci. Prob. antec. Habitus est causa æquivoca actus: sed hæc est semper effectus perfectior: ergo.

Respondetur, neg. antec. in cuius probat. dist. min. Causa æquivoca totalis est perfectior, conc. partialis, neg. min. habitus autem est tantum causa æquivoca partialis actus, non totalis, quia etiam potentia ad productionem actus concurrat.

Obijcitur II. Ex 3. Topic. c. 1. Quod est diuturnius, est melius: sed habitus est diuturnior: ergo melior, consequenter ab actu non est producibilis.

Respondetur, dist. maj. Cæteris paribus, conc. maj. secus, neg. maj. habitus autem, quamvis in duratione excedat actum, est tamen tantum excessus secundum quid, & in cæteris non est paritas; quia actus simpliciter in multis aliis excedit habitum. Dein ait Doctor, albedo unius anni non est simpliciter, & essentialiter perfectior albedine unius diei: ergo diuturnitas non facit semper ad rem.

Obijcitur III. Si actus est causa totalis ipsius habitus: ergo quomocunque à potentia separatus adhuc posset causare habitum, imò si à Deo produceretur, & poneretur in potentia: sed hoc est falsum: ergo &c. Patet seq. Quia actus semper haberet eandem virtutem activam.

Respondetur, neg. seq. quia si actus esset separatus, non posset habitum causare propter defectum conditionis agendi; nam ut in potentiam agat, requiritur, ut ipsam vitaliter afficiat, etque per inheretiam sit approximatus, & unitus, licet defectus ex parte virtutis nullus esset. Quia autem, si produceretur à Deo, adhuc vitaliter afficeret potentiam, et si non ut productivam, saltem ut operativam, idcirco tunc adhuc posset habitum causare, si in potentia poneretur, & in ea reciperetur.

34 **ASSERTIO II.** Quilibet actus causat aliquid de entitate habitus juxta propriam activitatem, & dispositionem potentiae. Scotus 1. dist. 17. q. 3. & 4. dist. 16. q. 1.

*Probat*ur: Omnes actus sunt ejusdem rationis, & activitatis tam priores, quam sequentes: ergo si sequentes causant aliquid de habitu, & primus, & omnes alii causabunt; actus enim est causa naturalis, & supponimus, non esse impeditam; quia potentia est disposita. Prob. conseq. Quia si primus v. g. actus nihil causaret, esset ideo tantum; quia deberet potentiam disponere: atqui præterquam quod potentia jam supponatur disposita, non posset potentia disponi, nisi ab actu disponente producat aliquid contrarium præexistentibus indispositionibus, sicut li-

gnum disponitur introducendo siccitatem, & calorem humiditati, & frigori contraria: atqui illud contrarium ab actu introductum non poterit esse aliquid aliud, quam habitus; quia aliud actus non potest producere: ergo primus actus jam aliquid de habitus entitate causabit.

Obijcitur: Habitus usu, & consuetudine acquiritur, & res se habet, sicut 35 in guttis excavantibus lapidem: sed prima, & secunda gutta non excavat, sed tantum disponit lapidem: ergo etiam primus, aut secundus actus non causabunt habitum, sed disponent solum potentiam ad habitum.

Respondetur, ideo communiter dici, habitum usu, & consuetudine acquiri, vel quia regulariter non fiunt actus intensi, vel quia potentia non est nuda, sed habitu opposito infecta, vel tandem quia quilibet habitus est adhuc perfectibilis per actus subsequentes. Exemplum de guttis in hoc tantum valet, quod sicut priores guttæ disponunt, & subsequentes excavant lapidem, ita priores actus disponunt introducendo qualitatem habitus imperfectam, posteriores vero introducunt formam perfectam.

ASSERTIO III. Habitus intenditur etiam per quemlibet actum remissionem in virtute activa, & gradu. Doctor cit. & alii plures.

*Probat*ur: Si non augetur habitus 36 per actum remissionem, neque intendetur per æqualem primo actui: sed hoc est falsum, & contra experientiam; quia videmus, quod, si quis se exerceat æqualibus omnino actibus, mandando aliquid memoriæ, quod acquirat majorem facilitatem, & promptitudinem: ergo &c. Prob. seq. maj. quia actus v. g. decimus æqualis primo censetur in se remissior, quam sit habitus, vel saltem potest esse remissior, quam habitus acquisitus per novem præcedentes actus: ergo si habitus non potest augeri per remissionem actum, neque poterit per æqualem.

Obijcitur I. Si habitus ut quatuor inclinans ad actum ut quatuor intendetur ab actu ut tria, ita, ut evadat habitus ut quinque: ergo actus ut tria causaret effectum se ipso perfectiorem, & intensiorem: sed: ergo &c.

Respondetur, neg. conseq. quia non totus habitus ut quinque est effectus actus ut tria, sed solum gradus de novo additus.

Obijcitur II. Actus non intendit habitum intensissimum, ut contingit in Beatis: sed hoc provenit ex remissione actuum: ergo actus remissus non intendet habitum.

Respondetur, neg. min. quia non ex parte actus provenit, quod non augeatur

habitus ille intensissimus v. g. in Beato charitas, sed ex parte ipsius habitus, qui non amplius potest augeri, utpote jam in summo constitutus, & perfectus. Deinde quod habitus charitatis Divinæ supernaturalis non augeatur in patria, ratio specialis est, quia in patria Beati sunt in termino viæ, in quo nullum donum supernaturale gratum faciens augetur, cum ibi non sit amplius status merendi.

ASSERTIO IV. Habitus concurrat ad actum effectivè. Doctor cit. dist. 3. q. 7. & dist. 17. q. 2. Maffius, & Belutus.

37 *Probatur*: Potentia habituata minorem conatum adhibet ad producendum v. g. actum ut quatuor, quam si esset sine habitu: ergo habitus supplet concursum activum potentia. Antec. patet experientia. Prob. consequ. Major, vel minor conatus potentia est major, vel minor concursus ejusdem: ergo si potentia habituata adhibet minorem conatum, etiam minorem præstabit concursum, consequenter alterum concursum supplebit habitus, & sic effectivè ad actum concurrerit.

Obijciatur I. Unius actionis una est potentia; quia una actio requirit principium formale per se unum, quo eliciatur: sed ex habitu, & potentia fit unum per accidens: ergo &c.

Respondetur, unius actionis unam esse potentiam, & unum principium in uno ordine, possunt tamen esse plura in diverso ordine, dummodo constituent unum principium unitate ordinis in principiando, sive ista faciant unum per se, sive unum per accidens, & ita se habent habitus & potentia.

Obijciatur II. Potentia se solâ potens est causare actum tam secundum substantiam, quam secundum intensionem: ergo frustra ponitur alia concausa partialis.

Respondetur dist. antec. Potentia se solâ est potens causare actum tam intensum, quem cum habitu produxit, si cum majori conatu agat, conc. si cum eodem conatu, quali cum habitu agit, neg. antec. quia autem potentia non semper agit, quantum potest, & tamen perfectiorem actum elicit, hinc concludendum, habitum quoque ad actum concurrere. Itaque habitus non est quidem simpliciter necessarius ad productionem actus, non est tamen omnino superfluous, loquendo semper de habitibus acquisitis; quia habitus per se infusi & supernaturales necessario requiruntur ad eliciendos actus supernaturales.

38 *Obijciatur* III. Major facilitas in elictione non infert causalitatem habitus erga actum: ergo. Prob. antec. Ante actionem voluntas se sentit inclinam & facilitatam ad actum, ita ut facilitas præce-

dat actionem; ergo habitus ante actionem exercet suum munus, quod est inclinare potentiam ad actum.

Respondetur, habitum duplicem exercere causalitatem, prima est erga potentiam in genere quasi causæ formalis, quia fit mediâ informatione, & est facilitare, & inclinare potentiam ad actum, & hæc præcedit actionem. Secunda est erga actum in genere causæ efficientis, coagendo eum potentia ad actum intensum, & hæc non præcedit actionem, sed est ipsa causalitas habitus erga actum, concomitans causalitatem potentia erga actum. Itaque ad argumentum neg. antec. ad ejus probat. dist. antec. ita ut facilitas prima in genere causæ quasi formalis præcedat actionem conc. antec. ita ut facilitas secunda in genere causæ efficientis præcedat actionem neg. antec. & similiter dist. consequ.

Obijciatur IV. Sic habitus esset potentia, quia haberet eandem virtutem, qualem potentia; sed hoc dici nequit: ergo.

Respondetur neg. seq. cum sua probatione apposita, quia potentia se solâ potest causare actum, & est ab habitu independens; at econtra habitus dependet à potentia, & se solâ nihil potest efficere.

QUÆSITUM I. An habitus cum po- 39
tentia concurrere possit ad actus seipso intensiores, ac etiam excedentes vires potentia?

Respondetur affirmativè. Ratio primi est, quia si habitus ut duo respectu actus ut quatuor solum ad duos primos gradus in actu concurreret, potentia in eliciendo illum actum facilius duos primos gradus eliceret, quam reliquos duos, quod est contra experientiam. Seq. patet; quia ad duos primos eliciendos potentia juvaretur ab habitu, non verò ad reliquos duos. Ratio secundi est, quia ab habitu & potentia integratur perfectior causa, quam sit sola potentia: ergo potest produci actus perfectior à potentia habituata, si secundum omnes suas vires agat, quam à potentia nuda.

QUÆSITUM II. Quomodo habitus 40
desinant?

Respondetur I. Habitus corrumpi posse per actus contrarios, non quidem formaliter, sed virtualiter, quatenus frequentati actus contrarii effectivè producant habitum priori contrarium, qui deinde prior destruitur per posteriorem formaliter. Cujus ratio est, quia non actus, sed habitus sunt formaliter oppositi. non tamen unus habitus statim destruit alium totaliter, sed successivè, & manent simul secundum gradus remissos, sicut calor & frigus in aqua.

Respondetur II. Habitus corrumpi ad variationem subjecti, cui inhaerent; nullum enim accidens migrat de subjecto in sub-

subjectum. Sic si aliqua pars cerebri, in quo sunt habitus Phantasie &c. destruat, vel nocivis qualitatibus inficiatur, destruantur etiam habitus in ea generati.

Respondetur III. Habitum ex mera cessatione actuum probabilius non corrumpi. Ratio est: tum quia est qualitas permanens difficulter mobilis. Tum quia si cessante actu statim inciperet paulatim deficere habitus, sequeretur, quod si quis

eliceret actus interpolatim remissos, nunquam acquireret habitum, quia prima pars habitus à primo actu causata deficeret ante adventum secundi actus, & secundæ partis habitus; si verò prima pars habitus permaneret per aliquod tempus, etsi non adveniret actus secundus, & secunda pars habitus, & postea cessaret, jam deberet assignari aliqua causa hujus destructionis.

DISPUTATIO III.

De Anima vegetativa, & sensitiva, hujusque Sensibus externis.

Anima vegetativa est actus primus corporis organici physici potentiâ vitam vegetativam habentis, seu est forma substantialis, per quam corpora organica possunt ab intrinseco se nutrire, augmentare, & generare sibi simile; habet enim tres potentias, scilicet *nutritivam, augmentativam, & generativam.* *Nutritiva* est facultas animæ, quâ vivens acquirit sibi novas partes substantiales per intusceptionem alimenti, ejusque conversionem in substantiam aliti. Hæc potentia respicit perfectionem substantialem & conservationem viventis in individuo. *Potentia augmentativa* est facultas animæ, quâ vivens acquirit sibi novam quantitatem, & hæc potentia respicit debitam perfectionem molis, & integritatem corporis acquirendam & conservandam. *Potentia generativa* est facultas animæ, quâ viventia ex se producant sibi simile, & hæc potentia respicit propagationem speciei; cum enim natura appetat sui perpetuitatem, nec in uno individuo conservari possit in perpetuum, hinc ei à DEO data est virtus producendi sibi simile. Quia verò de his tribus potentijs, & earum actibus sufficienter egimus in libris de Generatione & corruptione, nec aliquid speciale de anima vegetativa dicendum superest, oportet nos convertere ad explicationem *Anima sensitiva*, quæ est actus primus corporis organici physici potentiâ vitam sensitivam habentis, seu est forma substantialis, per quam viventia corporea habent posse sentire, appetere, & progredi seu localiter moveri, adeoque anima sensitiva habet *potentias sensitivas externas & internas, appetitum sensitivum, & potentiam locomotivam.* Quia verò, quæ ad essentiam animæ sensitivæ pertinent, patent ex supradictis de anima in communi, unde hic tantum restat agendum de ejus potentijs & operationibus, nimirum de sensibus, de obje-

Tract. IV.

cto sensibili, & speciebus sensibilibus in genere, & in specie. Proinde sit

QUÆSTIO I.

De Sensibus in Communi.

Nota, sensum seu potentiam sensitivam esse facultatem seu virtutem viventis sensitivi, seu animalis, quâ potest percipere, seu cognoscere objecta sensibilia. alij sensus sunt *externi*, alij verò *interni*; Sensus externi sunt, quorum actus exercentur in exterioribus corporis partibus, & non præsupponunt alios actus priores circa objecta. Horum sunt numero *quinque*, videlicet *visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus.* Sensus interni sunt, quorum actus exercentur interioribus, & præsupponunt semper alios actus, nimirum sensuum externorum, & numerantur etiam *quinque*, videlicet *sensus communis, phantasia, imaginativa, aestimativa, & reminiscencia*, de quibus omnibus infra agetur. Porro hæc omnes potentie sensitivæ, sicuti etiam appetitus sensitivus & potentia locomotiva sunt materiales & organicæ in animali, quia in suis operationibus à determinato organo dependent. Hinc notatò quæritur 1. Quomodo sensus sentiant sua objecta, an scilicet producendo, vel recipiendo actus suos, seu an sensus sint activi, vel passivi tantum respectu suorum actuum? 2. An sensus sint causa totalis productiva suorum actuum, vel tantum partialis? sic

ASSERTIO. Sensus producant effectivè suos actus sensitivos, ac eosdem in se subjectivè recipiunt, non tamen sunt causæ totales suorum actuum, sed ad eos effectivè producendos concurrunt etiam objectum, vel ejus species, ut causa partialis minus principalis. Est communis-

R r

suma

simam Philosophorum tam Veterum, quam Recentiorum cum Doctore subtili r. d. 3. q. 7. apud Matrium de Anima Disp. 4. quæst. 2.

Probatur Assertio quoad I. partem: Tum quia vivere in actu secundo ex supradictis est producere perfectionem novam indebitam pro instanti generationis; atqui sensus sentiendo vivunt in actu secundo: ergo producere debent in se novas perfectiones, scilicet actus sensitivos, Tum quia experimur à majori conatu potentiae intendi sensationem v. g. visionem; sed conatus est activus, seu virtutis activæ: ergo sensus est activus respectu sensationis. Tum quia si potentia v. g. visiva non concurreret ad visionem effectivè, tunc visio vel esset ipsa species impressa, vel deberet produci à sola specie impressa, aut à solo objecto; sed nullum dici potest: ergo potentia visiva effectivè producit visionem. *Probatur minor:* si visio solum esset species impressa, aut ab hac sola, vel à solo objecto produceretur, sequeretur, quod dormiens apertis oculis videret objecta præsentia, cum recipiat species ab objectis præsentibus; sed consequens est falsum: ergo etiam antecedens. Sed

Dices: Si potentia visiva una cum objecto, vel ejus specie produceret effectivè visionem, deberet semper producere visionem, quotiescunque proponitur objectum, vel ejus species impressa; atqui dormienti apertis oculis proponitur objectum per speciem impressam: Ergo dormiens apertis oculis debet videre, quod est contra experientiam.

Respondetur neg. sequelam majoris; quia ad hoc, ut sensus producat sensationem, præter objectum & ejus speciem impressam, requirit etiam concursum spirituum animalium, quorum accessum ad potentiam visivam impedit somnus, qui nihil aliud est, quam retractio spirituum animalium à membris exterioribus.

Probatur Assertio quoad II. partem, quod sensus in se etiam recipiant suos actus, seu sensationes: tum quia Aristoteles de somno & vigilia cap. 1. docet, quod sensatio non sit solius animæ, neque corporis, sed totius conjuncti, hoc est, à tertia entitate viventis sensitivi, seu animalis producat, & in ea recipiatur: Tum quia sensatio est actus vitalis, adeoque debet tanquam accidens & quidem immanens recipi in subjecto vivente materiali sensitivo; atqui solum organum non est vivens, ut patet; deinde sola anima non sentit, alias etiam sine corpore posset sentire, quod est falsum, & præsertim in homine cum anima sit spiritualis, nequit in se recipere sensationes, utpote actus materiales: denique nec corpus & anima simul sumpta & unita possunt in se recipe-

re sensationes, quia unum accidens non potest subjectari in duobus à se invicem realiter distinctis subjectis: Ergo sensatio debet recipi in potentia sensitiva metaphysica, tanquam principio sui immediato *ut quo*, & in tertia entitate animalis, seu potentia sensitiva adæquata physica tanquam principio mediato productivo *ut quod*, juxta dicta in disp. præced. quæst. 2.

Probatur Assertio quoad III. partem, quod sensus non sint causæ totales suorum actuum, sed ad eos effectivè producendos concurrat etiam objectum vel ejus species impressa, ut causa partialis minus principalis: Quia sensatio est actus vitalis & formalis similitudo objecti sensibilis; atqui sensus seu potentia sensitiva potest sensationi tantum dare rationem vitalitatis, cum sensus sit potentia vitalis, nequit autem sensus sensationi dare rationem formalis similitudinis objecti, cum sensus non sit similis objecto: Ergo hanc rationem formalis similitudinis objecti debet sensatio accipere ab objecto, per hujus cum potentia sensitiva coefficientiam & concomitantem concursum ad producendam sensationem, ita tamen, ut objectum sensibile sensationis sit causa minus principalis, & sensus sit sensationis causa magis principalis: Tum quia sensus dicitur sentiens, non verò objectum dicitur sentiens: Tum quia sensus utitur objecto, vel specie impressa illius, non econtra; tum quia sensus dat sensationi vitalitatem, quæ est excellentior, quam ratio formalis similitudinis objecti, quam dat objectum: ergo. Ubi tamen sciendum, sensum producere totam sensationem, & objectum producere totam sensationem, sed utrumque non totaliter totalitate causæ, sed effectus; cum enim vitalitas & similitudo objecti sint in sensatione realiter identificatæ, nequit una produci sine altera; attamen ratio, cur sensatio sit vitalis, est sensus seu potentia sensitiva; ratio verò, cur sensatio sit similis objecto in representando, est objectum.

QUÆSTIO II.

De Objecto sensibili.

*N*ota I. *Objectum sensibile*, prout in præsentia accipitur, dicere omne id, quod potest tanquam objectum objici potentijs animæ sentientis, unde & objectum appetibile appetitu sensitivo poterit sensibile vocari. Potest autem sensibilitas dupliciter sumi, nimirum vel *formaliter*, & sic dicit quandam aptitudinem & passionem objecti, quæ potens est concurrere ad actum sensationis vel immedia-

mediate, vel mediante specie impressa sensibili, aut saltem sensationem terminare; vel tunc potest *fundamentaliter*, & tunc dicit radicem talis aptitudinis, quæ est ipsius objecti essentia physica. Jam quaeritur: Quænam condiciones requirantur ad hoc, ut aliquid possit esse objectum sensibile?

6 *Nota II.* Quamvis objectum sensibile sit simul *motivum*, quatenus per se, vel per suam speciem impressam producit cum sensu sensationem, ac etiam *terminativum*, quatenus terminat sensationem & percipitur à sensu, ejus tamen sensibilitatem formaliter consistere solum in ratione terminativi, seu aptitudine ad percipi à sensu; per hoc enim solum habet esse sensibile, etsi non haberet rationem motivi; à sola autem ratione motivi non haberet esse sensibile, cum etiam DEUS in sensu producat sensationem cum sensu & objecto, nec tamen sit sensibilis.

7 **ASSERTIO I.** Objectum sensibile debet esse ens reale existens. Communissima cum Mastro & Belluto disp. 4. de Anima quaest. 3.

*Probat*ur: Objectum per se sensibile movet sensum immittendo impressam sui speciem, quæ species est ens reale existens: ergo etiam Objectum per se sensibile debet esse ens reale existens, nam non ens vel ens reale non existens nequit realem sui speciem causare; cum nemo det, quod non habet.

Objicitur ab Arriaga: Bruta apprehendunt puras negationes, terrentur namque umbrâ hominis; item vident, ubi sint vacuitates in domo, seu carentiam alicujus corporis v. g. in fenestris & portis apertis; Item ursus volens in hominem projicere lapides, non eligit quoscunque, sed parvos, quos bene potest tenere: ergo percipit parvitatem lapidis, quæ formaliter est negatio majoris quantitatis; & sic de alijs; atqui bruta has negationes, quæ tamen non sunt entia realia, non percipiunt nisi per aliquem sensum: ergo objectum sensus potest etiam esse ens non reale.

Respondetur, bruta non apprehendere formaliter & perfectè negationes, tenebras scilicet, vacuitates & carentias corporum, sed solum, quatenus in illis locis non apprehendunt esse aliquod corpus, vel lucem, ut apprehendunt in alijs locis. Similiter ursus apprehendit lapides parvos, ut proportionatos proprijs viribus, non quidem percipiendo formaliter carentiam majoris quantitatis, sed rudè & materiali modo. Nec bruta inde discunt v. g. *Vide hic colorem, ibi non video: ergo ibi nihil est*; quia nequeunt ita unum cum altero conferre, & inferre, sed unum tantum post aliud cognoscunt.

ASSERTIO II. Objectum sensibile debet esse ens corporeum, seu materiale. Citati.

*Probat*ur I. Nulla potentia potest tendere extra suum objectum adequatum; hoc enim ab intrinseco repugnat; quia ab objecto adequato specificatur, & alias jam illud non esset adequatum, & mutaretur natura ipsius potentiae: sed potentia sensitivæ pro objecto adequato respiciunt ens materiale, nec quodlibet, sed determinatum tantum: ergo nequeunt respicere objectum spirituale.

*Probat*ur II. Ex hoc, quod lapis v. g. nullo pacto vitaliter operatur, arguimus, ex propria natura non esse vitaliter operativum, & consequenter neque de potentia DEI absoluta absque intrinseca mutatione naturæ: ergo etiam, quia videmus, potentias materiales nullo pacto ferri in spirituale, debemus inferre, hoc illis ab intrinseco competere.

*Probat*ur III. Talis potentia esset universalior intellectu; sed: ergo &c. Prob. maj. Talis potentia posset simul habere actum spirituales, & materiales; materiales quidem, quia ipsa est materialis; spirituales verò, quia si posset respicere objectum spirituale, & circa illud operari, cur non posset etiam actum spirituales producere simul cum objecto? ergo esset intellectu universalior. Et ita patet, talem potentiam repugnare etiam de possibili, & omnipotentia.

Objicitur I. Isaia 6. dicitur: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum.* Exodi 12. Moyses facie ad faciem conversatus est cum Domino: ergo &c.

Respondetur, Moysen, & Isaiam vidisse Dominum non in propria natura, sed per apparitionem factam ab Angelo in corpore assumpto.

Objicitur II. Potest corpus elevari ad existendum in loco modo spirituali, ut patet de corpore Christi in Eucharistia, esto sit materiale: ergo idem de oculo dicendum.

Respondetur neg. conseq. & parit. quia existentia illa non est forma absoluta spiritualis existens in corpore tota in toto, & tota in qualibet parte, sed solum est quidam respectus integratus ex pluribus præsentis partialibus, quot sunt partes proportionales loci, & hinc etiam non sequitur, eundem effectum à pluribus causis totalibus dependere, ut eveniret, si forma spiritualis absoluta accidentaliter in-existeret subjecto extenso; dependeret enim à toto, & à qualibet parte tanquam à totalibus causis, aliud est de anima rationali, quæ est forma non dependens, sed per se subsistens.

Objicitur III. Potest anima rationalis

informare corpus extensum: ergo visio spiritualis oculum corporeum.

Respondetur, neg. conf. & parit. ob mox dicta; quia anima rationalis non est forma dependens à corpore, sed habet propriam substantiam, non sic forma accidentalis, quæ in educatione dependet à subjecto.

ASSERTIO III. Omne sensibile debet esse singulare. ita citati.

*Probat*ur: 2. de an. 60. habetur, scientiam esse universalium, sensum verò singularem: ergo quod percipitur à sensu, debet esse singulare, ita tamen, ut ratio formalis movendi sit ipsa natura communis tanquam principium quo producendi speciem, singularitas autem sit tantum conditio, sine qua non, totum autem singulare sit ipsum, quod cognoscitur. *Probat*ur: Secundum illud potentia movetur ab objecto, secundum quod apprehenditur illud: sed potentia sensitiva apprehendit singulare secundum naturam communem, non secundum singularitatem: ergo &c. *Prob. min.* Potentia cognoscens objectum sub aliqua ratione potest illud distinguere ab omni non habente illam rationem: sed nequit sensus ponere differentiam inter duo singularia præcisè omnibus accidentibus extrinsecis, scilicet figura, situ, tempore, v. g. inter duo ova compenetrata in eodem loco omnino similia: ergo quod sensus percipit, non est singularitas; sed natura communis.

*Obijci*tur I. Sensus distinguit majus album à minus albo: ergo percipit singularitatem; nam in natura communi conveniunt, & solum penes singularitatem differunt.

Respondetur, dist. conseq. cognoscit singularitatem, quæ est differentia individualis, intrinseca, & propria hæceitas, distinctè, neg. confuse, quatenus cognoscit aliquas condiciones individuantes extrinsecas, v. g. in magnitudine partes extensivas majores, in qualitate gradus intensivos majores, conc. conseq.

*Obijci*tur II. Species repræsentat id, à quo producitur, & secundum illam rationem, secundum quam gignitur: sed species producitur ab objecto, ut singulare est; quia actiones sunt singularem: ergo &c.

Respondetur, dist. min. species producitur à singulari, reduplicativè ut singulare est, seu sub ratione singularitatis, neg. min. quia ratio formalis movendi non est singularitas, sed natura. Producitur à singulari specificativè sumpto, conc. min. quia verè singulare est, quod agit, sed non sub ratione singularitatis; quia hæc est tantum conditio agendi.

*Obijci*tur III. Sequeretur, eodem modo singulare percipi à sensu, & ab intellectu, scilicet quoad naturam commu-

nem: sed hoc est falsum; quia singularia peculiari modo dicuntur à sensu cognosci ex 2. de an. 60. & 1. post. 45. ergo &c.

Respondetur, intellectum pro hoc statu conjunctionis non posse singulare intuitivè cognoscere, bene verò sensum ita cognoscere, & ideo dici hunc peculiari modo illud cognoscere.

*Obijci*tur IV. Sequeretur numerum singularem non esse per se sensibilem; sed hoc est contra Aristotelem 2. de an. c. 6, ponentem numerum ut sensibile commune: ergo.

Respondetur, numerum singularem cognosci à sensu eò modò, quò singularia cognoscuntur distincta, non per differentias individuales, ut dictum est, sed per alias condiciones extrinsecas, ut sunt locus, tempus, figura, magnitudo &c.

ASSERTIO IV. Omne sensibile debet esse accidentale. ita citati. 12

*Probat*ur: Tum quia Aristoteles 2. de an. 63. docet, nullam substantiam esse per se sensibilem, sed sentiri mediis accidentibus. Tum quia sensuum externorum objecta non sunt nisi qualitates sensibiles, quæ sunt mera accidentia. Tum quia si substantia esset per se sensibilis, certè possemus etiam ejus absentiam naturaliter cognoscere, sicuti per speciem sensibilem ejus præsentiam cognosceremus, cognosceret enim sensus, non adesse subjectum & causam speciei, quod esset substantia in se, & sic naturaliter possemus cognoscere, in Sacramento Altaris non adesse substantiam panis, quod est falsum: ergo.

QUÆSITUM: Quotuplex sit objectum sensibile?

Respondetur: Objectum sensibile dividitur I. in *sensibile per se*, & in *sensibile per accidens*. *Sensibile per se* est illud, quod ex se & immediatè terminat actum sensationis, caditque sub sensum. *Sensibile per accidens* est, quod per seipsum immediatè non terminat sensationem, sed per aliud naturaliter sibi connexum; sic substantia materialis est sensibilis per accidentia sensibilia, sic anima etiam rationalis est sensibilis per suas operationes vitales materiales, similiter relationes sunt sensibiles &c. dictum est: *per aliud naturaliter connexum*; nam Corpus Christi in Eucharistia non est sensibile per species Eucharisticas etiam per accidens, cum non sit cum iisdem naturaliter connexum ex sua natura, sed tantum ex institutione Christi. II. *Sensibile per se* ulterius dividitur in *sensibile proprium* & *commune*. *Proprium* dicitur, quod ab uno solo sensu percipitur, ut color à visu, sonus ab auditu. *Commune* dicitur, quod vel ab omnibus, vel à pluribus, vel saltem à duobus sensibus percipitur. Similia autem sensibilia communia

Munia numerantur *quinque* ab Aristotele, videlicet *motus*, *quies*, *numerus*, *figura*, & *magnitudo*. Motus visu & tactu percipitur, ut patet, similiter auditu & olfactu, nam cognoscimus sub modo per sonum & odorem, si sensibile à nobis recedat, vel accedat, item & gustu, ut cum cibum in ore movemus, quod tamen intelligendum est *de motu materialiter*, prout dicit partes illas fluentes successive, *non formaliter*, ut dicit relationem. Quies similiter non formaliter pro privatione motus, sed materialiter pro permanentia rei in eodem statu si intelligatur, est sensibilis sicuti motus; oppositorum enim est eadem disciplina. Numerus item materialiter acceptus pro rebus numeratis, non verò formaliter pro collatione illarum numeratarum acceptus à pluribus sensibus percipitur. Figura si accipiat pro re figurata, id est, materialiter, & non formaliter pro relatione, cognoscitur à visu & tactu, ut patet, quod idem dicendum de magnitudine.

QUÆSTIO III.

De Speciebus Sensibilibus.

14 **N**ota, species sensibiles alias esse expressas, alias impressas; species sensibilis expressa est ipse actus potentiae sensitivæ, seu ipsa sentatio, quæ formaliter percipit suum objectum; v. g. visio, auditio &c. dicitur *species expressa*, quia est velut imago clarè exprimens & repræsentans objectum potentiae sensitivæ, aut quia ipsa producitur, & quodammodo exprimitur à potentia. *Species impressa* est quædam qualitas diffusa ab objecto usque ad potentiam, repræsentans aliquod modò objectum, & ad illud percipiendum determinans potentiam. dicitur *species*, quia est imago virtualiter repræsentans objectum. dicitur *impressa*, quia imprimitur potentiis ab objecto, sicuti figura imprimitur ceræ ab annulo. Item species expressa & impressa dicuntur *species intentionales*, non in eo sensu, quò entia rationis dicuntur habere esse intentionale, & non reale, sed quia potentiis sunt rationes tendendi in sua objecta. dicuntur denique etiam *species sensibiles*, non quòd sint objectum sensibile, seu sentiantur *ut quod*, nisi quandoque, & secundariò, sed quia potentiis sensitivis sunt rationes sentiendi sua objecta. itaque hic movetur quæstio, an dentur species sensibiles impressæ? nam quòd dentur species sensibiles expressæ seu sensationes, non est dubium.

15 **ASSERTIO**, Dantur species sensibiles. *Tract. IV.*

les in sensibus externis & internis, ita tamen, ut species impressæ sensuum externorum immediatè producantur à solo objecto, quod sentitur, species verò impressæ in phantasia seu sensu interno producantur à sensatione externa. ita Doctor subtilis in 1. d. 3. q. 5. estque communis Thomistarum, Scotistarum, & Recentiorum apud Mastrium de anima disp. 4. q. 4. & 5.

Probatur Assertio de sensibus externis: Tum quia oculus videt seipsum in speculo, ac etiam res retrò se existentes; atqui hujus non est alia ratio, quam quòd species impressæ visibiles in speculum transmissæ ab objectis reflectantur: ergo dantur species visibiles. Tum quia ex reflexione soni efformatur *Echo*, quæ non est reflexio soni, sed specierum audibilium, cum aer tam exiguus ab ore progrediens nequeat tam citò & ad tantam distantiam deferri, nec ad tot homines concionatoris vox seu sonus in concione pervenire: ergo dantur species audibiles. Tum quia vultures ad longissimam distantiam olfaciunt odorem cadaveris; sed incredibile est, exhalationes odoriferas à tam parvo corpore extendi in tam ingentem distantiam: ergo dantur species odorabiles. de reliquis sensibus externis probabitur infra.

Probatur Assertio de sensu interno: Sensus internus v. g. phantasia percipit & phantasiatur objectum absens & omnino non amplius existens, etiam quando non existit ullus actus sensuum externorum, ut patet in somniantibus; similiter homines & bruta recordantur præteritorum; sed hoc non posset fieri, nisi darentur species internæ impressæ in phantasia: ergo prob. min. sensus internus secundum se est indifferens ad omnes sensationes: ergo ad determinatam sensationem debet determinari ab aliquo; atqui in absentia objectorum & actuum externorum non est aliquid aliud excogitabile, quod determinet ipsum, nisi species rerum in ipso impressæ & relictæ: ergo dantur species impressæ in sensu interno.

Probatur Assertio, quòd species impressæ in sensibus externis producantur à solo objecto, quia hoc se solò producit speciem in medio: ergo etiam in sensu externo, cum alia concausa non sit necessaria. deinde idem objectum v. g. color producit speciem ejusdem rationis in pallis diversis, v. g. in speculo, oculo, auro, & aqua, ad cujus productionem si requireretur alia concausa, certè subinde produceretur species diversæ rationis, quod tamen non fit. denique non datur sensus agens, ut infra dicitur: ergo.

Probatur denique, quòd species impressæ in sensu interno producantur à sensatione.

satione externa: Quia phantasia recordatur sensationum externarum habitarum: sed ad actum recordationis phantasticæ debet etiam concurrere phantasia & objectum, quod est sensatio externa habitata; cum autem hæc non amplius existat, non potest concurrere per se ipsam: ergo per sui speciem in phantasia causatam. Quia verò phantasia subinde recordatur objecti per sensationem externam cogniti absque eo, quod recorderetur sensationis habitæ, ideo dici debet, etiam speciem externam impressam objecti, & ejus sensationem tanquam duas causas partiales producere in phantasia speciem impressam objecti: tum quia objectum ad sui cognitionem debet concurrere saltem mediata per sui speciem impressam: tum quia alias sensatio externa se solâ produceret duas species impressas diversæ rationis, videlicet sui & objecti, quod videtur esse ultra suam activitatem: ergo.

Obijciatur: Sensatio externa tactus v. g. in pede est nimis remota à sensu interno in cerebro existente: ergo non potest in ipso producere speciem sui impressam.

Respondetur, dist. conf. non potest in ipso producere speciem sui impressam immediate in distans, conc. conf. mediata & per medium, neg. conf. illa enim sensatio in pede producit speciem sui impressam immediate in spiritu animali in nervis vicinis, à quo defertur usque ad cerebrum in sensum internum, nam laesum pedem statim sentimus in cerebro.

16 *Quæres*: In quo subjecto species impressæ recipiantur?

Respondetur, species impressas sensibiles tanquam in subjecto recipi in medio proportionato, ultimatè verò subjectari & recipi in solo organo. Ratio primi est; quia species visibiles objecti distantis à potentia visiva, similiter & species soni recipiuntur in aëre, item in aqua; videmus enim lunam, & solem, quæ supra nos sunt, infra nos in aqua: ergo species recipiuntur in medio proportionato tanquam in subjecto, non tamen ultimato. unde ratio secundi est; tum quia tales species videntur sequi solam partem corporis: ergo illi soli inerunt, licet adhuc totum denominetur v. g. videns. Prob. antec. Quia si oculus post mortem retineret eandem diaphaneitatem, verè posset in ipso imprimi species visibilis: ergo &c. Prob. antec. Quia si quid obstar, esset inaninatio oculi: sed non obstante, quod aër sit inaninatus, tamen in ipso species recipiuntur: ergo etiam possunt recipi in organo inaninato, si tamen esset diaphanum, consequenter species sequuntur partem corporis, non totam potentiam. Tum quia organum est proportionatum, &

aptum subjectum: ergo in ipso recipiuntur. Sufficit ergo præsentia speciei in parte organica, quæ intrinsecè componit sensitivam potentiam completam, ratione cuius dicitur pati ab objecto, & immanenter operari, per quod etiam solvuntur rationes in contrarium adduci solitæ.

QUÆSTIO IV.

Quenam efficiant, & habeant species sensibiles?

Nota, hic quæri, an species sensibiles producantur à solis objectis sensibilibus, vel etiam à sensu, ita, ut detur *sensus agens*, cuius activitas hinc non attenditur in ordine ad sensationem; quia certum est, in hoc sensu dari potentiam sensitivam agentem, cum sit activa proprii actus, ut jam supra dictum fuit; sed sumi debet hinc activitas in ordine ad speciem sensibilem, an scilicet sensus extrahat ab objectis species sensibiles propria virtute sive totali, sive partiali? Et positò, quod non detur sensus agens, quæritur, à quibusnam ergo sensibilibus habeantur species propriæ. De sensibili per accidens, quod nihil omnino confert ad sensationem, ut est relatio, clarum est, non haberi propriam speciem; quia hæc tanquam absolutum nequit fieri à respectivo, quod est imperfectius, sed de sensibili per accidens, quod confert ad sensationem, qualis est substantia, controversatur, jam tamen patet ex dictis, non dari hujus speciem propriam. Solum itaque videndum est de sensibilibus per se, & cum de sensibilibus per se propriis res sit manifesta, dubium solummodo remanet de sensibili communi, an propriam habeat speciem, an verò per speciem proprii sensibilis cognoscatur?

ASSERTIO I. Non datur sensus 18 agens. Communis.

*Probat*ur: Ideo admittitur intellectus agens, ut transferat objectum de ordine in ordinem, id est, species materiales de ordine sensibilibus, & materialium ad ordinem intelligibilium, & immaterialium, ut suo locò fusiùs declaratur: sed hæc translatio in proposito locum non habet, cum propter materialitatem potentie species sensibiles, & materiales sint sufficienter proportionatæ, nec immutatione indigeant: ergo non erit necessarius sensus agens. Patet min. ulterius; quia ideo esset necessarius talis sensus, quia species dicuntur *imateriales*, & *spirituales*, quod videntur accipere per talem sensum: sed hæc non est vera spiritualitas, sed relatè tantum ad ipsum objectum ex eo, quia habent

habent esse *diminutum*, & *minus materiale*, nec sunt ita sensibiles, ut objectum: ergo ratione hujus non debet admitti sensus agens; quia sunt verè materiales, cum sint extensæ, & in subjecto extenso recipiantur. *Confirmatur*: objectum totaliter producit species in medio: ergo etiam totaliter in sensu producet absque concursu potentia; quia ibi major activitas non requiritur, quàm in medio.

19 **ASSERTIO II.** Sensibile commune non habet propriam speciem, sed sentitur per speciem proprii sensibilis. Licet Scotus sit problematicus, tamen 4. dist. 49. q. 13. ad 1. in nostram propendit partem, dum negat, cœlum, quàmvis magnitudine præditum, posse intentionaliter immutare manum illud tangentem. Mastrius, & Bellutus citati q. 4.

Probatur I. de numero, motu, quiete, & figura: Hæc sensibilia vel sumuntur formaliter, vel materialiter: sed neutro modo possunt causare proprias species: ergo &c. Prob. min. numerus formaliter sumptus solum habet esse per intellectum, qui plura entia numerata, quæ sunt à parte rei, non habentia unitatem, colligit per modum unius, & tribuit ipsis esse unum per modum, seu ordinem prioris, & posterioris, quam unionem à parte rei non habent, sed simpliciter sunt plura. Motus formaliter est quid respectivum; quies, si sumitur pro privatione motus, est non ens, si sumitur pro consistentia in eodem loco, est ipsa ubicatio, quæ etiam formaliter est ens relativum. Figura item formaliter est respectus partium taliter, & taliter dispositarum: sed nec ens rationis, nec non ens, nec ens respectivum possunt causare speciem, quæ est realis, & absoluta: ergo hæc sensibilia communia formaliter sumpta non possunt causare propriam sui speciem. Si verò materialiter sumantur, tunc illorum entitates, ut sumuntur in præsentia, vel sunt, aut dicunt ipsas qualitates sensibiles, quomodo non distinguuntur à sensibilibus propriis, vel sunt quantitas; at ista non distinguitur à magnitudine, quæ est sensibile commune. Itaque

Probatur II. de magnitudine ratione valente etiam de aliis. Si magnitudo causat propriam speciem, vel eandem producit pro omnibus sensibus, quos immutat, vel diversas? non eandem; quia nequit eadem species plures sensus immutare: ergo &c. Prob. antec. Quilibet sensus habet proprium operandi modum: ergo etiam requirit proprium motivum, seu speciem. Non producit diversas; quia quodlibet sensibile, sicut habet determinatam entitatem, ita determinatam necesse est, causet speciem: ergo sicut magnitudo determinatam habet entitatem,

ita determinatam emittet speciem, si causaret propriam. Itaque eadem species sensibilis proprii nata est repræsentare suum objectum cum omnibus affectionibus sensibilibus, tam propriis, quàm communibus; sicut enim istæ semper comitantur proprium sensibile, nec sine ipsis reperitur, ita dicendum, speciem esse talis naturæ, ut repræsentet non solum objectum, sed etiam omnes affectiones comitantes, eò vel maxime, quòd cætera sensibilia præter quantitatem, materialiter videntur esse partes sensibilis proprii, hinc ad variationem harum affectionum variatur quoque species ipsa vel partialiter, vel totaliter.

Obijcitur I. Aristoteles 2. de an. 66. docet, quòd color ideo sit, & dicatur per se sensibilis; quia in se habet causas, ut sit visibilis, scilicet potentiam activam specierum: sed sensibile commune etiam dicitur sensibile per se: ergo ob eandem rationem; quia scilicet habet potentiam activam specierum.

Respondetur, dist. min. Sensibile commune dicitur etiam sensibile per se primò, sicut sensibile proprium, neg. per se non primò, conc. min. nequit enim cognosci, nisi cum sensibili proprio, ideoque proprium sensibile est causativum speciei, non autem commune.

Obijcitur II. Species solum nata est repræsentare objectum, à quo gignitur: ergo species coloris repræsentabit solum colorem, à quo producit, non verò quantitatem.

Respondetur, speciem habere repræsentare non solum objectum, sed etiam omnes affectiones sensibiles illius, ut sunt sensibilia communia.

Obijcitur III. Quantitas est realiter distincta à colore, & magis, quàm sonus: ergo si eadem species nequit repræsentare colorem, & sonum, neque poterit colorem, & quantitatem.

Respondetur, conc. antec. neg. consequ. & parit. quia licet in esse rei magis distent quantitas, & color, quàm sonus, & color, attamen in esse sensibilis non ita se habent; color enim, & sonus se habent ut duo objecta omnino disparata, at quantitas se habet, ut conditio, & affectio coloris, quatenus est sensibilis.

Obijcitur IV. Sensibilia per accidens, ut substantia, & relatio cognoscuntur per speciem proprii sensibilis, & ideo dicuntur sensibilia per accidens: ergo sensibilia communia pariter erunt sensibilia per accidens.

Respondetur, neg. consequ. & parit. quia sensibile per accidens non movet potentiam, nec terminat actum sensationis, neque se solo, neque cum alio; at sensibile commune per se terminat actum, &

movet potentiam non se solo, sed unitum cum sensibili proprio, & verè sensus attingit magnitudinem objecti, non verò substantiam, aut relationem.

Obijcitur V. Vel sensibile commune causat aliquid distinctum à specie sensibilis proprii, vel nihil? si primum: ergo speciem: si secundum: ergo non per se, sed per accidens percipitur.

Respondetur, vel dici posse, sensibile commune cum proprio, & dependenter ab ipso causare eandem speciem proprii sensibilis, non distinctam, vel si non habeat actionem partialem, dici posse, sensibile proprium ex se causare speciem representantem ipsum cum omnibus conditionibus, qua ratione dici possunt per se sensibilia, quatenus verè terminant actum sensationis.

²¹ *Quæres*, à quonam causentur species internæ, seu in sensu interno?

Respondetur, juxta supra jam dicta, ad speciem internam tam actum externum, seu ipsam sensationem, quam speciem externam objecti in causando partialiter concurrere. De actu patet; quia actus recordationis terminatur ad actum externum ut præteritum: ergo debet esse in nobis species illius actus, vicēsque gerens illius, cum ipse actus in se non sit præsens, utpote præteritus. Quoad speciem objecti etiam clarum est; quia non solum ad actum externum, sed etiam ad objectum nos reflectimus: ergo species objecti æquè concurrunt, ac species actus; nam alias actus duplicem speciem, sui scilicet, & objecti deberet causare, quod implicat.

QUÆSTIO V.

De productione, conservatione, & muneribus specierum.

²² *Nota I.* circa productionem specierum hinc dubitari, quomodo producantur, an divisibiliter, an verò indivisibiliter? quod species sensibiles sint divisibiles subjectivè, sive extensivè in essendo ex partibus entitativis extensis, cum à subjecto materiali, & extenso educantur, ac eidem inhæreant, non est dubium, sed quæritur de indivisibilitate, & divisibilitate objectiva, & in representando, ut si species ita representet objectum, ut tota representet totum, & quælibet pars etiam totum objectum, & quamlibet partem illius, dicitur *indivisibilis in representando, & objectivè*, & consequenter objectum illam producit indivisibiliter, totum scilicet objectum totam speciem, & singulæ partes objecti totam speciem, & quælibet pars producit speciem non so-

lùm representativam sui, sed totius objecti, & omnium aliarum partium; si verò species ita representet objectum, ut tota representet totum, & pars partem, dicitur *divisibilis in representando, & objectivè*, & objectum divisibiliter illam producet, scilicet totum objectum totam speciem, & quælibet pars objecti propriam partem speciei representativam tantum sui ipsius. Deinde communis quidem sententia est, species, præcipuè visibiles, ne momento quidem temporis in subjecto conservari posse sine actuali dependentia ab objecto, hinc tamen quæritur quoad conservationem, an omnino sit de ratione formali specierum dependere à subjecto?

Nota II. Primum munus specierum ²³ esse concurrere ad actum cognitionis, seu sensationis, unde dubitatur, an concurrant activè, vel solum disponendò, excitandò, & determinandò? Aliud præcipuum munus specierum est, quod sit similitudo objecti. Distinguitur autem triplex similitudo à Recentioribus, *formalis, virtualis, & objectiva*. Formalis similitudo est, quæ objectum representat ad modum imaginis, sicut se habet actus cognitionis. Virtualis consistit in hoc, quod sit semen, & virtus productiva illius, quod formaliter representat objectum, sicut ars pictoria v.g. potest dici virtualis similitudo hominis; quia est virtus productiva imaginis formaliter representantis hominem. Objectiva illa dicitur, quæ se habet ut medium cognitum, & est imago alicujus rei, quæ prius cognita ducit in cognitionem prototypi, ut est imago Cæsaris in tabella depicti. Quæritur, qualem similitudinem gerat species respectu objecti?

ASSERTIO I. Species ab objecto producuntur divisibiliter. Cavellus, Mastrius, & plures Recentiores.

Probatur I. Sit v.g. objectum quatuor palmarum, & detegatur primus illius palmus, tunc species producta in medio non representabit, nisi primum palmum, detegatur dein successivè secundus palmus, vel tunc producit nova pars speciei representans secundum palmum, & habetur intentum, vel prima species invariata, quæ prius representabat unum palmum, postea representat utrumque: at hoc fieri nequit. Prob. hoc, quia vel dependeret in esse à secundo palmo, & sic idem effectus naturaliter penderet à pluribus causis totalibus, quod implicat, vel non dependeret ab illo: ergo neque representaret illum; species enim est representativa illius solum objecti, à quo ponitur, & dependet in esse.

Probatur II. Albedo, & nigredo, seu rubedo nequeunt ab eadem indivisibili specie representari, cum sint omnino spe-

cie distinctæ: sed potest idem objectum, puta, imago ex istis coloribus formari: ergo nequit eadem indivisibili specie representari; quia entitates istorum colorum, quæ sunt rationes causandi, sunt omnino diversæ tam ut continuæ, & unitæ, quàm separatae, & disjunctæ; continuitas enim, vel unio non variat rationes formales earum: ergo sicut separatae nequeunt representari eadem indivisibili specie, sic neque continuæ, & unitæ.

Probat III. Statuæ v. g. marmoreæ (objecti homogenei) caput non potest representari specie pedis: ergo objectum non representatur specie indivisibili. *Prob. antec.* quia caput, & pes sunt alterius figuræ, & distinctæ: ergo etiam debebunt representari aliâ, diversa specie. Item quælibet pars habet propriam entitatem, quarum una non est alia: ergo quælibet representabitur specie propria. *Confirmatur*: Si eadem omnino species indivisibiliter representaret totum objectum, & quamlibet ejus partem, jam oculus æqualiter videret partem proximam, & remotam; quia si est eadem potentia, & eadem species representans, eadem omnino sequitur visio, quod tamen falsum est.

25 *Obijcitur* I. Impossibile videtur, quod in exigua pupilla, & in uno puncto mediij tot speciei partes reperiantur, quot in excelso monte, imò in toto cœlo: ergo potius dicendum, quamlibet speciei partem esse representativam totius objecti, & cujuslibet partis ejusdem.

Respondetur neg. antec. quia species penetrantur adinvicem, nec conficiunt molem, ut patet in sensibus internis.

Obijcitur II. Si in eodem puncto mediij essent plures species: ergo representarentur objecta in eodem situ: sed hoc est falsum: ergo &c.

Respondetur neg. conseq. quia quælibet dicit proportionem ad proprium objectum, quod representat, ut etiam patet in lineis, quæ uniuntur in centro, sed inter se variè distant.

Obijcitur III. Sic species educerentur de potentia materiæ: sed hæceductio requirit præviā alterationem, quæ hic non intercedit, cum fiant in instanti: ergo.

Respondetur, conc. seq. maj. neg. min. quia hæceductio, cum non habeat contrarium, potest optimè in instanti fieri, ut patet in productione luminis.

Obijcitur IV. Juxta doctrinam Perspectivorum, & ipsum Scotum 4. dist. 10. q. 9. visio, seu speciei productio fit ad modum pyramidis, cujus basis est in superficie objecti visi, cuspis in centro oculi: ergo totum objectum indivisibiliter, & per modum unius producit speciem.

Tract. IV.

Respondetur, Assertum Perspectivorum intelligi debere de objecto totali, quatenus in eodem centro oculi quælibet pars totalis objecti per lineam rectam potest speciem immittere, quæ dein omnes figuram pyramidalem conficiunt integraliter, non autem esse intelligendum, quasi una simplex species indivisibilis ad modum pyramidis projiciatur ab objecto.

26 **ASSERTIO II.** Species de ratione sua formali in conservari non dependent ab objectis. Communis in illa generalitate prolata.

Probat: Quod est de ratione formali superioris, seu speciei sensibilis in communi, etiam competit inferioribus sub eo contentis: sed non omnibus speciebus in particulari convenit dependentia ab objecto in conservari: ergo talis dependentia non est de ratione formali speciei. *Prob. min.* Species sensibiles internæ retinentur in memoria sensitiva, sicut species intelligibiles in memoria intellectiva, destructis objectis, unde venit, quod recordemur præteritorum. Item species soni secundum aliquos aliquantulum permanent post sonum: ergo non omnes species in particulari dependent quoad conservari ab objecto, consequenter nec species ut sic.

Quæres, quomodo species corrumpantur? 27

Respondetur, Species diu permanentes non corrumpi per species contrarias; quia sunt simul compossibiles in medio, & potentia; corrumpi autem ad variationem subjecti, sive varietur quoad entitatem, cum per nutritionem restaurantur partes corporis, & priores deperduntur, vel quoad dispositiones, ut contingit in pueris, & senibus ob nimiam humorum abundantiam, vel etiam propter aliam organi indispotionem, aut læsionem.

ASSERTIO III. Tam species internæ sunt activæ actuum internorum, quàm externæ externorum. Mastrius, & Bellutus. 28

Probat I. De speciebus internis: Concurfus objecti ad actum internum vel immediatus, vel mediatu per speciem requiritur; alias enim potentia objectum quodcunque quocunque tempore posset percipere, quod falsum est: sed concursus iste non potest alius poni, quàm effectivus: ergo &c. *Prob. min.* Si iste concursus fieret tantum disponendò, vel determinandò potentiam, tunc objectum, vel species se tantum haberet ut conditio sine qua non: sed hoc est falsum: ergo &c. *Prob. min.* Tunc aliquid censetur causa, & non solum conditio, quando reperitur in effectu peculiaris ratio, & formalitas, quæ non potest, nisi à tali causa provenire: sed reperitur in actu specialis ratio, & formalitas, non nisi speciei,

T t

ciei, aut objecto attribuenda: ergo species erit causa, & non tantum conditio. Prob. min. Quia præter vitalitatem reperitur in actu etiam similitudo in representando objectum: ergo cum talis similitudo, & formalitas non possit, nisi per influxum causæ induci; cum enim agens semper intendat assimilare sibi effectum, similitudo planè causalitatem arguet, ita tamen, ut diversæ illæ formalitates in actu repertæ arguant diversas causas concurrentes partialiter, non quidem partialitate effectus, sed sola partialitate causæ; cum enim effectus cognitionis sit simplicissimus, non potest una formalitas ab una causa, altera ab alia procedere, sed indivisibiliter procedit à potentia, & objecto.

Probatur II. De speciebus externis: Si species non concurrerent activè ad actum sensationis, sequeretur, quòd etiam objectum per spatium inane, & densum, aut obstaculo impeditum posset videri: sed: ergo &c. Prob. seq. Quia potens agere in distans actione alterius rationis, quâ agit in medium, si hæc impeditur, non per hoc cessat agere in distans, ut patet de sole, qui in aërem agit illuminandò, & tamen in visceribus terræ generandò metalla, quamvis propter opacitatem non possit partes subterraneas illuminare: ergo etiam licet objectum non posset producere speciem propter vacui, vel obstaculi impedimentum, adhuc posset ad visionem concurrere cum potentia, quæ esset actio alterius rationis à productione specierum. *Confirmatur:* Visio intenditur, & remittitur juxta intensiorem, aut remissionem specierum: ergo ab illis producitur. Tum quia alias species superfluerent.

29 **ASSERTIO IV.** Species non est similitudo objectiva, & *medium quod* respectu objecti, nec similitudo formalis, quasi sit eadem entitas objecti sub modo representativo. Scotus 2. dist. 3. q. 9. Mastrius, & Bellutus.

Probatur quoad I. Tum quia species objectiva non representat, an objectum sit propè, an procul, quia intuens imaginem Cæsaris nunquam percipiet, an Cæsar sit propè: sed species sensibilis representat distantiam: ergo non est similitudo objectiva. Tum quia qui videt imaginem Cæsaris, non cognoscit per illam Cæsarem, nisi hunc aliunde cognovit: ergo si species est similitudo objectiva, seu medium, quod prius cognoscitur, & immediatè terminat actum, ut imago, oportebit & ipsam speciem percipere, & objectum aliunde cognoscere, ut per hanc objectum cognoscatur, quod falsum est; quia objectum primò per speciem cognoscitur. Tum quia si species esset simili-

tudo objectiva, seu medium *quod*, ipsa deberet poni objectum sensus; quia ipsa primò, & per se attingeretur: sed hoc est falsum: ergo &c. Pater min. Quia objectum sensus est ipsa qualitas, quæ attingitur à sensu immediatè, ut color à visu, sonus ab auditu, calor à tactu, sapor à gustu, odor ab olfactu: ergo &c.

Probatur quoad II. Tum quia species sunt alterius rationis ab objectis: ergo species non possunt esse similitudo formalis, seu eadem entitas objecti sub modo essendi representativo. Tum quia sic superflueret species expressa, seu actus secundus, sed hoc diei non potest: ergo &c. Prob. maj. idèd ponitur species expressa, seu actus, ut potentia reddatur formaliter similis objecto, seu formaliter cognoscens objectum, etque intentionaliter assimilata, sed hæc omnia habentur per illam speciem formaliter representantem objectum: ergo species expressa superflueret. Verum quia species attinet ad actum primum, & constituit objectum actu cognoscibile, & est quasi causa ipsius representativi formaliter, scilicet speciei expressæ, seu actus secundi, sic potius dici debet similitudo virtualis.

Quæres, an sensus erret circa suum sensibile?

Respondetur imò, sensum non semper errare in suis actibus. Ratio est; tum quia videmus, quædam ab omnibus, quando non adest impedimentum, eodem modo cognosci, quædam non ita cognosci: ergo quando ab omnibus eodem modo percipiuntur, signum evidens est, verè à sensibus cognosci, non falsò. Tum quia alias nullam possemus habere notitiam certam, neque ipsius fidei: sed: ergo &c. Prob. seq. maj. Quia etiam fides fit mediantibus sensibus: ergo si sensus semper errarent, nec notitiam fidei haberemus certam. Antec. patet; quia Rom. 10. *Fides ex auditu.* Joan. 1. *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostra contræxaverunt, annuntiamus vobis.*

Respondetur 2dò, sensus quandoque etiam aliquantulum errare, quod patet experientiâ; baculus enim in aqua apparet fractus, infirmi dulcia gustant ut amara, perspicuus per vitrum coloratum omnia videt illius coloris, & similia plurima. Dicitur autem iste error provenire ob diversum concursum variarum specierum, & organum malè dispositum; sic enim visus humore rubeo affectus, vel per vitrum coloratum perspicuus omnia videt rubra; quia species rerum, seu objectorum inficiuntur ab illa qualitate, & quia sunt potentia propinquiores, fortius movent. Idem facit inficiendò objectum, seu cibos humor biliosus in ægroto. Sic navigans

gans cernit lictus moveri; quia sensus mobiliter, & successivè novas, & novas species ejusdem objecti recipit. Sic baculus in aqua apparet fractus, vel curvus; quia aliter immittit speciem per aquam, aliter per aërem tanquam medium uniforme. Sic quia species objecti in majori distantia est imperfectior, & per consequens imperfectius repræsentat objectum, hinc album apparet fuscum, magnum conspicitur parvum, quadratum cernitur rotundum.

QUÆSTIO VI.

De Visu, seu Potentia visiva.

31 *Nota I.* Ad fabricam, seu structuram oculi concurrere tres humores, quinque tunicas, sex, vel septem musculos & duos nervos, quæ omnia ita sunt disposita. Primò in centro oculi est humor *crystallinus*, sic dictus, quòd pelluciditate sua crystallum referat, non tamen duritie. Secundò hunc humorem crystallinum complectitur tunica exigua, seu tenuissima, quæ ob subtilitatem *arana*, ob nitorem *specularis* nuncupatur, & ex ipsa, & humore crystallino *pupilla* oculi conflatur. Tertiò globum istum sequitur humor quidam crassior, non omninò fluidus, *vitreus* appellatus, quia vitro liquefacto similis, in quo pupilla innatat, sic tamen, ut aliqua sui parte extra humorem vitreum emineat, sicut si ligneus globulus in aqua immerfus existeret. Quartò hunc humorem ambit tunica dicta *reticularis*, eoquòd in ea sint multæ venulæ ad modum retis, quæ sunt ad nutritionem oculorum concessæ. Hæc tamen tunica non ambit humorem vitreum ex illa parte, qua crystallinus supra vitreum eminet. Quintò est tunica alia, quæ à figura dicitur *uvea*; quia est uvæ folliculo similis; tunica ista foramen habet, nam reticularem totam ambit, partem autem pupillæ illo foramine discoopertam relinquit. A colore dicitur *nigrum oculi*; quia ad nigrum tendit, ut opacitate ipsius species in pupilla receptæ reflectantur, ut contingit in speculo. Nec est tamen in omnibus ejusdem coloris, sed diversi, & varij, maxime in hominibus; hinc enim varietas oculorum in colore facit, ut aliqui sint cærulei seu glauci, ut sunt oculi felium, alij nigri, alij flavi, alij virides &c. Sextò sequitur tertius humor, *albugineus* dictus similis albo ovi, qui etiam pupillam non obteggit, ab alijs *aqueus* vocatur, ut sua humiditate pupillam humectatam conservet. Septimò est tunica *cornea*; quia dura, & pellucida est ad modum corneæ laminæ subtilissimæ, totum oculum, etiam pupillam ipsam muniens duritie sua, non

tamen impedit, quia transparens est. Octavò est alia exigua pellicula totum oculum ultimò ambiens, quæ *pericranium* dicitur; quia oritur à tunica ambiente calvariam. Dicitur etiam *adherens, adnata*; quia totum oculum firmat. Præterea invenit natura sex, vel septem musculos velut ligamina quædam, quibus oculi moventur ad quamlibet partem, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, & in circumferentiam, seu gyrum. Sunt insuper duo nervi oculis inservientes, qui etiam *visorij*, seu *optici* vocantur, qui à cerebro dimanant, & ad oculos tendunt, ita tamen, ut, qui à dextra oritur, tendat ad sinistram, & qui à sinistra, incedat ad dextram, ita, ut in unum coeant, & rursus separentur, & ad geminos oculos terminentur, & ab his nervis spiritus animales à cerebro in oculos diffuunt, & vicissim ab oculis per ipsos ad sensum communem, & phantasiam species transmittuntur. Temperamentum oculorum à Galeno, & alijs ponitur *igneum, & siccum*, rectius tamen ab Aristotele lib. de sensu, & sensibili c. 2. ponitur *aqueum*, scilicet humidum, & frigidum, quod patet ex varijs humoribus, quibus componuntur, & alias timendum, ne nimium exarescerent, atque ita suo officio fungi non possent; oculi enim nimium sicci non bene vident. His intellectis quæritur, in quam potissimum parte ut subiecto resideat potentia visiva, seu in qua fiat visio?

Nota II. Ad objectum visus pertine- 32
re *lucem, lumen, & colorem*. Sunt autem neque lux, neque lumen corpora, aut substantiales formæ, sed accidentales; tum quia substantia non est per se sensibilis; lux autem, & lumen sunt per se sensibilia. Tum quia lumen est simul cum aëre, nullum autem corpus est simul cum altero penetrabile. Tum quia substantia non intenditur, aut remittitur, bene tamen lux, & lumen. Est autem lux forma inhærens luminoso corpori, ut lux in sole, & igne; lumen verò est forma à corpore luminoso producta in alio corpore ex se non lucido, ut cum aër tenebrosus illuminatur, forma illa de novo producta dicitur *lumen*, & excludit tam umbram, quam tenebras, & per hoc intelligitur *lumen primum*, respectu cuius est adhuc *lumen secundarium*, quod scilicet à primario producitur, quod quidem excludit tenebras, non verò umbram; quia cum ipsa compatibilis est. Rursus lumen, seu radius ille in medio à luce causatus est 45
triplex, rectus, reflexus, & fractus. *Rectus* est, qui à luce causatur in medio ejusdem diaphaneitatis, ut vel in aqua solum, vel in aëre, & rectâ viâ pergit sine obstaculo. *Reflexus* est, qui, antequam ter-
mine.

minetur virtus lucidi, occurrente corpore opaco reflectitur in oppositam partem, cujus ratio est; quia quando agens naturale impeditur agere in directum, agit in obliquum. *Fractus* est, qui occurrente medio alterius diaphaneitatis, non autem opaco, multiplicatur in illo medio, sed non secundum lineam rectam, quia incidit ibi angulus, & dum radij laterales transeuntes per medium aëris inveniunt medium densius, scilicet v. g. aquam, tunc in superficie aquæ franguntur, & angulos causant, seque conjungunt radio perpendiculari, qui scilicet directè à luce procedit in medium, & *centralis* dicitur atque ita simul cum illo, utpote fortiori se in aquam diffundunt. Hic quaeritur, an lumen in medio habeat esse reale, vel intentionale, quod ita intelligendum est, an lumen sit species lucis visibilis, an verò sit res, quæ videatur? *Res* autem hic non accipitur pro ente reali, & *intentio* pro ente rationis, sed res accipitur pro eo, quod est per se objectum potentiae visivæ, intentio pro eo, quod est ratio, qua potentia suum percipit objectum, quo sensu speciem denotat sensibilem.

33 *Nota III.* Colores esse in duplici differentia; alij enim sunt, & dicuntur *Veri*, alij verò *apparentes*. Veri sunt, qui permanenter insunt subjecto per causam internam independentem à lumine; quia constant ex certa primarum qualitatum permixtione. Apparentes sunt illi, qui transeunter existunt in subjecto, nec totaliter à causa interna produciuntur, sed etiam à lumine causantur, qualis est color in pariete à vitro colorato factus, color iridis &c. qui à diversitate luminis, vel multiplici irradiatione causantur. Coloris veri *septem* principales species numerantur, quarum duæ sunt extremæ, *album* scilicet, & *nigrum*; dicuntur autem *extrema*; quia in genere colorum maxime distant. Medium est *viride*, quod æquè distare videtur ab extremis. Aliæ quatuor sunt species, duæ inter album, & viride, scilicet *puniceum*, seu *croceum*, & *caruleum*, seu *citrinum*. Aliæ duæ assignantur inter viride, & nigrum, & sunt *purpureum*, & *rubrum*. His notatis quaeritur, an colores à lumine distinguantur?

ASSERTIO I. Sensorium visus in humore crystallino constitui debet, non in tunica aliqua præcisè, nec in nervis opticis. Aristoteles I. de Gen. anim. c. 5. *Mastrius*, & *Bellutus*.

34 *Probat*ur: Non potest constitui in tunica aliqua; quia tunicae sunt membra ad alia ordinata, ad ipsos scilicet humores continendos: ergo non sunt sensorium visus. Licet autem tunica aranea maxime inserviat pupillæ, imò videatur pars

integralis ejus, ex hoc tamen ad summum infertur, posse poni, simul cum humore crystallino completum constituere sensorium. Nec potest constitui in nervis opticis; quia nervi sunt naturæ terrestris secundum Medicos, dispositio autem sensorij visus est transparentia, & diaphaneitas, quam nervi propter terrestritatem non habent: ergo constitui debet in ipso humore crystallino, seu pupilla. Prob. consequ. quia pupilla veluti gemma in centro oculi est collocata, lucida, & transparens ad modum speculi à tergo habens corpus opacum, ut possit reflexio specierum fieri: ergo erit sensorium visus.

*Obijcit*ur I. Potentia visiva est una, & visio elicitæ circa objectum est una: ergo unum erit subjectum, non duo; tale autem erit nervus opticus unitus. Patet antec. à paritate aliorum sensuum; est enim tantum unus gustus, unus odoratus &c.

Respondetur neg. antec. Duplex enim est potentia visiva numero distincta. Licet autem unus sit gustus, duo tamen sunt olfactus, & auditus. Et hoc natura ordinavit, ut animal facilius possit haurire species ex omni parte provenientes.

*Obijcit*ur II. Si duplex est potentia visiva: ergo quodlibet objectum geminatum videri debet: sed: ergo.

Respondetur neg. seq. Nam oculi sunt in æquali situ, & æqualiter immutantur ab objecto, adeoque non debet apparere objectum duplicatum, sicut nec propter duplicem potentiam auditivam vox percepta ut geminata percipitur.

ASSERTIO II. Lumen primum est species lucis, & ita habet esse intentionale; attamen per lumen secundarium videtur primum tanquam per speciem propriam, atque ita habet esse reale, seu est res. Scotus 2. dist. 13. quem sui sequuntur.

*Probat*ur I. Si lumen non esset species 35 lucis, sed res visibilis, & sensibilis realis, positum supra sensum impediret sensationem; sensibile enim positum supra sensum impedit sensationem 2. de An. 73. at lumen non impedit sensationem, sed potius juvat: ergo erit species lucis. Prob. min. Quando radius diffunditur per medium, & imprimatur in oculo lumen, radius luminosus minime impedit visionem, sed potentiam in tantum juvat, ut sine tali impressione nunquam videret lucidum: ergo lumen primum non erit res, sed species intentionalis.

*Probat*ur II. Pars quoad lumen secundarium: Quia per lumen secundarium non videmus v. g. lucem solis: Sed lumen à sole productum: ergo lumen secundarium erit primarij luminis species, & lumen primum res, quæ videtur &c.

Con-

Confirmatur: omni speciei visibili convenit, quod scilicet non solum sit intentio, seu ratio videndi aliud, sed etiam in se ipsa possit per aliam speciem videri, dummodo sit ad opacum terminata: ergo etiam lumen primum, quod est species lucis, poterit per aliam speciem videri. Antec. patet, cum radius pertransit vitrum coloratum, apparet enim tunc color in pariete, qui color est species coloris vitri, nam si oculus supponeretur, videretur vitrum: sed ille color in pariete videtur, ut patet: ergo per aliam speciem.

36 *Obijciatur* I. Lumen causat calorem, & aërem tanquam subiectum denominat illuminatum: sed causare effectum materiale, & subiectum denominare non convenit speciei: ergo lumen non erit species.

Respondetur, calorem dici posse causari ab ipso illuminante, lumen autem optime posse dici denominare aërem; quia est hic nomen concretum institutum pro tali denominatione, *illuminatum esse*.

Obijciatur II. In tenebris existentes videmus lucem à longe: sed non per lumen; quia lumen ibi nullum datur: ergo species lucis non est lumen, sed aliquid aliud.

Respondetur, neg. min. quia in tenebris quoque datur lumen usque ad oculum multiplicatum, quod licet non sufficiat ad illuminandum perfecte medium, satis tamen erit ad causandam visionem lucis.

Obijciatur III. Si lumen esset species solis, aut lucis, tunc ex quacunque parte mediū illuminati posset videri sol ab oculo in quocunque situ existente; oculus enim habens speciem objecti, etiam à tergo existentis, necessario illud videt: sed hoc est contra experientiam: ergo lumen non erit species lucis.

Respondetur, neg. seq. maj. quia sol non videtur in quocunque loco, ubi est species, sed quando habet speciem ad se tendentem absque obstaculo, & reflexam. Et solum lumen primum juxta Scoti doctrinam est species solis, seu lucis, non quodeunque.

Obijciatur IV. Modus essendi naturalis, & intentionalis sunt alterius rationis superioris, & inferioris ordinis: ergo eidem convenire nequeunt.

Respondetur, neg. antec. in nostro sensu; quia eadem entitas potest dici respectu unius intentionalis, respectu alterius realis.

Obijciatur V. Species soni, odoris, saporis non sentiuntur *ut quod*: ergo neque species lucis.

Respondetur, conc. antec. neg. conseq. & parit. quia imprimis habetur exp.

Tract. II.

rientia in visu, quæ non adest in aliis. Dein sicut visus est perfectior cæteris potentiis, ita etiam species visibiles.

Obijciatur VI. Species contrariæ possunt esse simul: sed lumen non potest esse cum suo contrario, scilicet cum tenebris: ergo lumen non est species.

Respondetur, etiam lumen lucis stare cum lumine alterius lucidi; tenebræ autem non habent species, sed sunt privatio lucis, nulla autem qualitas cum sua negatione stare potest. Ex his

Infertur, lumen esse alterius rationis à luce; quia omnis species est alterius rationis ab objecto.

Quæres, an lumen non solum recipiatur in perspicuo, sed etiam in opaco? 37

Respondetur, affirmative. Ratio est; quia reflexio fit, quando occurrente corpore opaco, antequam terminetur virtus activa luminis, lumen diffunditur in partem oppositam, & eo major fit reflexio, quò corpus opacum est magis politum: ergo lumen intrinsecè attingit corpus opacum. Prob. conseq. Eodem fere modo fit reflexio luminis à speculo, & ab auro polito, quia utrobique gignitur lumen primum: ergo sicut lumen intrinsecè attingit speculum, sic quoque attinget aurum.

ASSERTIO III. Colores omnes sunt specie à lumine distincti. Scotus quodl. 15. & 2. dist. 13. Mastrius.

Probat I. *de coloribus veris*, qui permanentes dicuntur: cum quia si à lumine non distinguerentur, non essent ita fixi, & permanentes, sed variabiles ad luminis variationem, nec specie inter se differrent, nec ad invicem contrariarentur, sicut nec lumen ab alio lumine differt specie, nec ei est aliquid contrarium positivè. Tum quia aliàs lumine absente omnes colores deberent perire, quis hoc diceret? ergo.

Probat II. *de coloribus apparentibus*, & transeuntibus: Tum quia color in pariete causatus à radiis solis per vitrum coloratum transeuntibus non est lumen primum, quia aliàs tale lumen ubique rubrum v. g. videretur, sive adesset vitrum coloratum, sive non, quod falsum est: ergo præter tale lumen aliquid aliud est, scilicet species coloris vitri. Tum quia colores iridis, colores in collo columbæ videntur omnino ejusdem esse rationis cum aliis coloribus, saltem in ratione generica coloris, imò aliqui ita vividè, & perfectè apparent, sicut colores veri. Tum quia causant species tam externas, quam internas colorum distinctas à specie luminis; quis enim negabit, speciem iridis esse distinctam à specie luminis? ergo causa illius speciei non erit lumen, sed color; species enim representat objectum, à quo fit.

U n

fit.

fit. Tum quia nequit sensus externus percipere objectum, nisi sit existens in se; quia cognitio externa sensitiva est intuitiva, de cujus ratione est, quod terminetur ad objectum in se, non ut in specie repræsentatum: ergo si oculus in iride percipit viriditatem, hæc debet existere à parte rei, & terminare visionem.

Obijcitur I. Absente lumine nullus color videtur: ergo signum est, colores cum lumine deleri, & hinc canit Ecclesia in Hym. feriæ quartæ ad Laudes: *rebus jam color redit vultu nitentis sideris.*

Respondetur, neg. conseq. quia colores recedente lumine remanent quoad entitatem, & solum celantur quoad visum, & sic color dicitur redire tantum quoad visum.

Obijcitur II. Colores non apparent iidem, dum illuminantur lumine candelæ, ac dum illuminantur lumine solis: ergo signum est, colorem non esse distinctum à lumine, ad cujus diversitatem & color diversus apparet.

Respondetur, colores non apparere tales, quales sunt, solum ex defectu luminis sufficientis, qualis defectus plerumque reperitur in lumine candelæ, sic etiam album nimis distans fuscum apparet propter improprietatem, quam habet cum potentia. Ex his

Infertur, colores causari posse tum à mixtione lucis, & opacitatis, tum à vario primarum qualitatum temperamento. Verum tamen est, quod quandoque quedam mixtio harum qualitatum nullum causet colorem, ut in crystallo, & pupilla oculi evenit, sed solum diaphaneitatem, & perspicuitatem. Caterum cum subin eodem temperamento stet colorum diversitas, ut in pennis avium, ait Mastrius, potius nos fateri debere nostram ignorantiam circa originem colorum in speciali, quam quod possimus assignare certam aliquam, & universalem regulam.

Quæres I. Quodnam ergo sit objectum adæquatum visus?

Respondetur, sub objecto visus colorem, lucem, & lumen comprehendere, ita, ut objectum secundum aliquos dicatur *qualitas visibilis*, seu ut alii dicunt, *lucidum coloratum*; quia tam lux, quam lumen, & color videntur: ergo lucidum coloratum bene dicitur objectum adæquatum visus, ita tamen, ut lux, & lumen sine colore possint videri, non tamen color sine lumine. Hinc

Quæres II. an lumen exigatur tam ex parte medii, quam ex parte coloris, ut color possit immittere species in oculum, seu videri?

Respondetur, affirmativè. Ratio primi est; quia Aristoteles 2. de an. 67.

ait, quod color sit motivus intentionaliter perspicui in actu, id est, jam illuminati: ergo ad motionem coloris, seu ad immissionem specierum prærequiritur in medio lumen. Tum quia, & est ratio Scoti, ad hoc, ut color agat in visum, requiritur alia causa concurrens ad agendum, scilicet lumen, tanquam causa principalior, ut mox patebit: at causa secunda, seu minus principalis non est in potentia propinqua, nisi alia, scilicet prima, & principaliori concurrens: ergo color non potest agere in medium, nisi prius lumen in illud agat illuminandò, & illustrandò. Ratio secundi est; quia clarior, vel obscurior visio coloris non dependet præcisè ex majori, vel minori lumine medii, sed multò magis ex majori, vel minori lumine in ipso colore recepto: ergo non solum est necessarium lumen ex parte medii, sed etiam ex parte coloris. Prob. antec. Objectum intensè illuminatum clariùs videtur ab oculo existente in loco obscuriori, & econtra si objectum est in loco obscuriori, non ita clarè videtur ab existente in loco luminoso: ergo major est dependentia coloris à lumine recepto in se ipso, quam à lumine medii.

Quæres III. cur aliqui diu non possint oculos in rem aliquam defixos tenere? ⁴²

Respondetur, id provenire ex inopia, & debilitate spirituum vitalium, qua etiam de causa senes difficiliùs vident, quam juvenes.

Quæres IV. cur ebriis appareant ⁴³ omnia circumagi, sicut & pueris, postquam se aliquando gyrarunt, & rotarunt?

Respondetur, in ebriis id provenire à larga spirituum copia, unde nascuntur alii spiritus calidi, & valde mobiles, qui suo motu inquietant organum visus; in pueris autem illa agitatione multum commoveri spiritus, unde toti commoti, & magnà copiam tendunt ad oculum, quam perturbant.

Quæres V. cur senes objectum aliquod aspecturi illud à se aliquantulum amoveant, alii verò, ut luscii, propius admoveant? ⁴⁴

Respondetur, senes, quia parum habent interni luminis, objectum remove, ut externo lumine illustretur, luscios autem, quia interno lumine abundant, objectum propius admove, ne concurrente lumine externo nimia sit lucis copia.

Quæres VI. cur collimantes in Scopum claudant unum oculum, cum tamen res aliàs duobus oculis clariùs, & distinctius videantur, quam uno solo? ⁴⁵

Respondetur, quia radius visualis objecti debet esse parallelus cum instrumento v. g. bombarda, id est, è diametro oppositus directè, saltem non debet deflectere vel ad dextram, vel sinistram. Ratio est; quia

quia radius visualis dirigit ictum, ictus autem fit linea recta, saltem non deflectit ad dextram, vel sinistram; jam verò si aperiantur ambo oculi, radius visualis non erit parallelus cum instrumento, si scilicet conspiciatur scopus per extremitatem instrumenti.

46 *Quæres VII.* cur aliqua noctu videantur lucida, interdiu colorata, uti sunt ligna quædam putrida, vermes, oculi fellium?

Respondetur, ideo; quia cum colore quarundam rerum admixta est lux interna, quæ, quia noctu non subest aliqua lux major, quæ illam offuscet, videri potest, non autem de die; lux enim solis impedit, quæ etiam de causa stellæ non apparent de die.

47 *Quæres VIII.* cur in aquis omnia cernantur ordine inverso, caput infra pedes, culmina turrium in profundo, fundamenta autem prope superficiem aquæ?

Respondetur, ideo; quia species non solum est repræsentativa objecti, sed etiam distantia; unde quia caput, culmina turrium &c. magis distant ab aquis, quàm pedes, & fundamenta, ideo, quæ sunt suprema extra aquam, in aqua videntur infima.

QUESTIO VII.

De Sensu Auditus.

48 *Nota I.* in Aurium structura plura reperiri, sicut in structura oculorum; nam imprimis sicut natura oculis providit palpebras, & supercilia ad arcendos sudores, & pulveres, ita potentiæ auditivæ providit partem illam cartilagineam, quæ *auris* dicitur, & est durior carne, & mollior osse, ad defensionem interioris organi. Ad intra magis plures inveniuntur anfractus, ne sonus rectâ lineâ incidens potentiam lædere possit, & ut aeris frigiditas sensim mitefeat; ad quorum anfractuum extremitatem natura posuit humorem viscosum coagulatum ex excrementis illarum partium, ut si quæ bestiola se ultroacè ingrefferit, inhærens facile capiatur. Postea & membrana quædam, quæ *tympanum*, seu *miringa* appellatur, intra cujus cavitatem includitur quædam tenuis substantia ad modum aeris, unde *aër innatus* per quamdam analogiam dicitur, estque animata, quæ licet arte anatomica non sit observata, eo quod propter subtilitatem, & tenuitatem facile evanescit, ratio tamen id suadet; quia non apparet corpus aliquod crassum illam cavitatem replens, nec potest dici, quod repleatur aëre elementari; quia facillimè

corrumperetur ob vicinitatem cum cerebro humido, & frigido, à quo ingrossari deberet, unde facillimè quæque læderetur sensus auditus. Sustainetur dicta ista membrana *miringa* tribus ossiculis, quorum primum dicitur *malleus*, secundum *incus*, tertium *stapes*; quia illarum rerum figuram, & similitudinem præferunt; subsequitur deinde os quoddam *labyrinthus* vocatum, eo quod plurimis foraminibus variè inter se occurrentibus, & multis obliquitatibus constat ad modum labyrinthi; adest etiam adhuc alia cavitas *cochlea* dicta, quia quibusdam spiris, ac gyris ad modum cochleæ est prædicta, & hæc ossa ejusdem sunt magnitudinis in adulto homine, ac infantulo primum nato, quod fit ob necessitatem hujus sensus; in medio à cerebro diffunditur *nervus auditorius* nuncupatus, per quem dictis partibus spiritus animales communicantur, & species sonorum ad sensum communem deferuntur. Quæritur, in qua ex dictis partibus consistat sensorium auditus?

Nota II. Licet quidam asserant, sonum non distingui à motu corporis resilientis, communem tamen esse sententiam, quod sonus sit qualitas de tertia specie; tum quia potest esse motus sine sono. Tum quia motus percipitur pluribus sensibus, cum sit sensibile commune, sonus uno sensu tantum. Tum quia sonus potius fit ex percussione solidorum, quàm ex resilientia medii. Tum quia sonus dicitur *acutus*, vel *gravis*, motus dicitur *tardus*, aut *velox*. Ex quibus etiam habetur, causam effectivam soni esse corpora sonantia, & se percutientia, & quidem causam per se; nam quædam corpora sunt ex propria natura causativa soni, quædam non: ergo quæ causant sonum, verè influunt in illum. His quoad causam formalem, seu quidditatem, & effectivam soni acceptis, quæritur, an sonus secundum esse recipiatur in corporibus percutientibus, vel etiam in medio? & si ita, num secundum suum esse reale deferatur usque ad aures?

ASSERTIO I. Sensorium auditus est substantia aërea. Aristoteles 2. de an. 8.

Probatur: Melius, & congruentius, nihil assignari potest: ergo &c. Prob. antec. Non sunt spiritus animales; quia isti prorsus sunt inanimati. Non sunt illa tria ossicula; quia ista non vivunt animâ sensitivâ, nec sunt idonea ad motionem intentionalem propter terrestreitatem. Non est membrana; quia frustra natura totalia instrumenta præparasset intus in fabrica hujus organi, quare potius se habebit ad modum tunicæ eornæ in oculo. Nervus etiam auditorius potius inservit ad deferendos spiritus, quàm ad produ-

cendas sensationes, sicut diximus de nervis visoriis: cum ergo aliud haud amplius sit assignabile, remanet, sensorium esse substantiam aëream, maximè quia hæc potissimum est munita, & propugnaculis circumdata, ut pupilla oculi.

ASSERTIO II. Sonus recipitur in corporibus se percutientibus, & in medio, seu aëre. Maffrius, & Bellutus.

51 *Probatum I. quoad corpora percutientia:* Tum quia sonus propriè fit in contactu corporum se percutientium, ibique percipitur fieri sonus: at in contactu non est ibi aër, sed sola corpora percutientia: ergo sonus recipitur in istis corporibus. Tum quia per sonum cognoscuntur saltem per accidens corpora se percutientia, sicut ad visionem coloris per accidens cognoscitur corpus coloratum: ergo sicut istud est subiectum coloris, sic illa erunt subiecta soni. Tum quia post transactum sonum in campana, vel lingua cymbali adhuc remanet, & sentitur tinnitus quidam, qui est sonus quidem languescens, & apprehensa manu linguam cessat: ergo signum est, sonum in ea recipi. Tum quia quando duo corpora sola interveniunt ad sonum, ut in motione virgæ per aërem, aër ut corpus à virga percussum recipit sonum: ergo quando corpus percussum est ab aëre distinctum, recipiet quoque sonum.

Probatum II. quoad medium: Tum quia Aristoteles lib. de sensu, & sensib. c. 7. & 2. de an. 77. docet, medium actu recipere sonum dicens: *Fit autem actu sonus alicujus semper ad aliquid, & in aliquo*, ubi per *ad aliquid* intelligit corpora collidentia, per *in aliquo* medium: ergo &c. Tum quia flante vento, & aërem versus unam partem impellente, intensius sentitur sonus ex parte majoris aëris: ergo signum est, sonum in aëre receptum. Tum quia sonus causatur non tantum immanenter, sed etiam transeunter: ergo non tantum in corporibus, sed etiam in aëre tanquam medio recipitur. Tum quia aër ex percussione corporum resilit, & est subiectum capax recipiendi soni, ut patet, quando concurrat ut alterum corpus percussum: ergo non potest negari receptio soni in aëre.

Obijciunt I. Sequeretur, in vacuo posse fieri sonum, si duo ibi corpora solida se invicem percuterent: sed: ergo &c.

52 *Respondetur*, negando seq. & dicendo, per hoc solum ostendi necessitatem ad causandum sonum corporis medii resilientis, non autem quod non possit recipi in corporibus percutientibus. Potest etiam negari min. quia non esset absurdum, si secundum esse reale concederetur sonus in

vacuo, non tamen secundum esse intentionale.

Obijciunt II. Vel causatur unus sonus, vel duplex? non unus; quia nequit in duobus subjectis recipi: non duplex; quia alias semper deberet duplex percipi: sed: ergo.

Respondetur, posse dici, quod duplex sonus causetur vel ejusdem, vel diversæ rationis juxta diversitatem corporum se percutientium; licet autem sint duo soni, vel etiam tres, comprehendendo etiam illum, qui in medio recipitur; percipiuntur tamen ut unus confuso modo, & si sunt alterius rationis, ad invicem modificantur.

Obijciunt III. Sonus non recipitur, nisi in eo loco, in quo fit ictus, & percussio: sed in illo loco non adest aër; quia resilit: ergo in eo non recipitur.

Respondetur, aërem illum resilientem non multum distare à corporibus percutientibus, & ideo posse recipi in ipso; quod enim parum distat, nihil distare videtur.

ASSERTIO III. Sonus pervenit ad aures secundum esse intentionale. Communior cum Maffrio.

Probatum: Si idem numerus sonus realis inhærens aëri pervenit ad aures secundum suum esse reale, etiam debet venire ipse aër, cui inhæret: sed nequit idem numerus aër aures omnium audientium attrahere: ergo neque sonus inhærens. Seq. maj. patet; nequit enim accidens migrare de subiecto in subiectum. Prob. min. Quia alias aër deberet in minutissimas partes disrumpi; cum enim aër in ore loquentis sit exiguus, imperceptibile videtur, quod idem omnino ad tam diversas, & remotas partes possit pervenire, cum audientes quandoque sint plurimi.

Respondent aliqui, aërem commotum à corpore percutiente, & sonum informatum commovere aliam partem aëris, in qua etiam producit sonum, & hæc rursus aliam, & sic usque ad aurem. *Contra:* Imperceptibile est, quod cum quis ex alta turri loquitur, aut exigua campana pulsatur, fiat ad tam magnam distantiam, & tam citò aëris commotio, etiam adversò vento. Dain si duo, vel plures ex adverso loquerentur, aut cantarent, ut contingit in Choris musicalibus, jam motus aëris factus ab uno impediretur ab alio. Tum quia talis motio deberet fieri successivè, utpote motus localis, & sic remotius distans tardius audire, cum tamen auditio fiat simul à remotè & propè distantibus. Tum quia sonus factus intra vas v.g. æneum undequaque clausum percipitur extra, & tamen hæc non potest dici, aërem externum commoveri ab existente aëre intra vas: ergo nec aër, nec sonus secun-

secundum esse reale perveniet ad aures, sed juxta esse intentionale, & proprias species audibiles. Prob. consequ. Aër ille non potest ingredi sensorium auditûs tum propter auris anfractus, in quos impingeret, tum propter membranas tympani, valde enim læderetur sensorium, si cum aëre innato in cavitatibus illis simul aër elementaris reciperetur: solum ergo species intentionales penetrabunt sensorium, & ita quidem, ut diffusio specierum fiat per totam sphaeram successivè per partes spatij usque ad potentiam auditivam, cessando in præcedentibus, & incipiendò in subsequentibus.

34 *Obijcitur* I. Aristoteles 2. de An. 82. dicit, quòd sonativum sit motivum unius aëris continuatione usque ad auditum, quæ motio nequit intelligi de intentionali per speciem, sed de reali per productionem soni: ergo in una continuatione sonus in aëre pervenit ad aures.

Respondetur, sonativum movere medium usque ad auditum, quatenus producit sonum, qui est causa motus intentionalis, & mediatè, non immediatè.

Obijcitur II. Multitudo sonorum impedit distinctam singulorum perceptionem: sed si species pervenirent ad aures, id non accideret; quia species non sunt contrariæ, nec impossibiles: ergo &c.

Respondetur, etiam in visu multitudinem objectorum impedire distinctam singulorum cognitionem, non quia species inter se sint impossibiles, sed quia pluribus intentus minor est ad singula sensus, & hîc idem de auditu dicendum.

Quæres I. Quomodo fiat Echo?

55 *Respondetur*, sicut in visu contingit per reflexionem videre rem aliquam, ubi non est, scilicet in profundo speculi, ex hoc, quòd species visibiles reflectuntur à corpore terço, & polito, sic in auditu sæpe contingere, quòd occurrente aliquo corpore concavo, levigato, & solido intra sphaeram activitatis soni, & consequenter impediente ulteriorem progressum soni, reflectitur sonus, & vox, quæ primò fuit audita auditione directâ, denuò percipitur reflexè, quæ reflexio est ipsarum specierum.

56 *Quæres* II. Quare, quando Echo fit, tantum ultima verba percipiuntur?

Respondetur, idèò, quia, dum loquimur, vel dum editur vox illa, organum impeditur ab auditione directâ, percipit enim tunc vocem, seu sonum directum, & sic non potest reflexè percipere, nisi quando cessamus loqui, hinc solum ultimæ voces sentiuntur. Si autem subia sapius reflectatur vox, ratio est, quòd sint plura corpora concava certo ordine dis-

Tract. II.

posita, ad quæ vox impellit, & reflectit.

QUÆSTIO VIII.

De Sensu Olfactûs.

Nota I. In organo olfactûs plura inve- 57
niri, inter quæ primum est ipse *nasus*, qui inservit tum respirationi; magis enim naribus, quàm ore respiramus, & quidem longè salubrius, ut testantur Medici, tum pulchritudini, tum ad purgandum cerebrum, & ad olfaciendum. Superior pars nasi est ossea, inferior cartilaginea, quæ quasi fornix cooperit duo foramina inter se cartilagine quadam sejuncta, *nares* appellata. Ista foramina in duas vias dividuntur, una deducit ad cerebrum, & per eam expurgatur cerebrum, & deferuntur odores, altera deducit ad finem palatûs, & ad guttur, & per istam transit aër in respiratione usque ad cor. Deinde in summitate nasi reperiuntur duo parva tubercula ad similitudinem mamillarum, quæ idèò dicuntur *processus mamillares*, seu *pupillares*, sub quibus invenitur os quoddam habens plura foramina, & in ijs duo majora respondentia naribus, quod os à similitudine dicitur *cribrum*, vel *os spongiosum*. Super dicta tubercula tanquam tegumentum adest pellicula quædam, seu tunica exanguis, adsunt etiam *duo nervi* è cerebro prodeuntes, & ad illa tubercula terminati, quibus spiritus vitales, & species deferuntur. Quæritur, inquam istorum consistat sensorium olfactûs?

Nota II. Objectum olfactûs esse *odo-* 58
rem, cujus causæ effectivæ licet in particulari nequeant determinatè assignari, certum tamen est, à temperamento primarum qualitatum dependere prædominante siccitate, & hinc est, quòd regiones aridæ, ut Arabia, & Syria gignant optimos odores, Ægyptum verò flores parum odoriferos propter Nili abundantiam, & nebulosum aërem. Requiritur tamen etiam aliquid humiditatis, quod patet ex hoc, quòd post modicam pluviam terra prius nimis arida gratiores reddat odores. Ad generationem odoris multum confert calor; quia tunc maximè percipitur odor, cum odorifera calefiunt, & incenduntur, quia sic excitatur fumus, & exhalatio, ut patet in thure.

Nota III. Odorem diffundi per me- 59
dium, quod, ut docet Aristoteles 2. de An. 97. est aër, & aqua, in quibus recipitur odor. De aëre patet; nam quæ respirant, non nisi per attractionem aëris olfaciunt; similiter patet de aqua; nam pisces in aqua olfaciunt; unde ad quosdam cibos odoriferos

fos accurrunt. Sub nomine aquæ comprehenduntur etiam alia corpora fluida; corpora autem solida non sunt apta, nisi sint valde porosa, vel alias habeant rimulas, per quas possit aër pertransire, ut ostendit experientia. Dubitatur autem, quo pacto odor per hæc media diffundatur, an secundum esse reale, an secundum esse intentionale, vel secundum utrumque?

60 **ASSERTIO I.** Sensorium olfactûs statuendum est in tuberculis carnis. Communis.

Probatur: Quia melius non est assignabile: ergo &c. *Prob. antec.* Non potest esse cerebrum; tum quia hoc est sensorium interni, non externi sensus. Tum quia cerebrum est improporcionati temperamenti ad recipiendos odores, cum sit frigidum, & humidum, materia verò odoris sit calida, & sicca cum humiditate admixta. Non possunt esse nervi; quia eadem est ratio de istis nervis, ac alijs, qui sensorijs inserviunt: sed alij nervi non sunt sensorium: ergo nec isti; solum enim pro spiritibus, & speciebus vehendis in cerebrum inserviunt. Non erit cribrum, seu os spongiosum; quia ossa non sunt sensitiva propter terrestreitatem, licet vegetativa sint. Non membrana cooperiens; hæc enim per totum nasum expanditur, & tamen sentimus in parte determinata odorem, scilicet in summitate: ergo cum aliud haud amplius sit assignabile, erunt processus mamillares, seu dicta tubercula.

Objicitur: Cerebrum recreatur, & læditur odoribus: ergo illos in se recipit, consequenter erit sensorium.

Respondetur, lædi, & recreari odoribus, quatenus sunt quædam qualitates admixtæ noxiæ, vel proficiæ, non quia intentionaliter percipiat.

61 **ASSERTIO II.** Odor est forma accidentalis de tertia specie qualitatis. Aristoteles lib. de sens. & sensib. c. 6.

Probatur: In vino consecrato permanet odor: sed ibi aliud non remanet, quam accidentia: ergo &c. Tum quia odor adest, & abest præter subjecti corruptionem. Tum quia non videtur possibile, quod aromata, & similia tamdiu conservarent odorem, si continuo vaporem substantialem deberent emittere: ergo odor non erit substantia, sed accidens; commodius autem reduci nequit, quam ad tertiam speciem qualitatis, ubi ponitur passio, & patibilis qualitas: ergo &c.

Objicitur I. Odor nutrit, confortat cerebrum, & cor quandoque lædit: sed hæc sunt operationes substantiales: ergo.

Respondetur, dicta convenire odori non quia accidenti, sed in quantum habet secum conjunctam vaporosam exhalatio-

nem; odor enim nequit nutrire, cum nequeat in substantiam alicui converti, nec emissio odoris est causa corruptionis; alias enim nullum odoriferum diu conservaretur contra experientiam.

Objicitur II. Contra dicta in Not. II. Eadem cibi pars est odorifera, & saporosa: ergo si causa odoris esset prædominium siccitatis, saporis verò dominium humiditatis, in eadem parte duæ qualitates contrariæ in gradibus intensis reperirentur.

Respondetur, jam insinuatam esse determinatam causam, vel quodnam temperamentum sit hujus, vel illius odoris, vel saporis causa, esse nobis ignotum. Deinde potest dici, cibos illos esse heterogeneos, & secundum partes subtiliores, & sicciores esse odoriferos, secundum crassiores, & humidiores esse saporosos. Vel tandem potest dici, illas regulas esse veras ut plurimum tantum.

ASSERTIO III. Odor realiter multiplicatur in medio per evaporationem. 62 *Mastrius de sensu olfactûs.*

Probatur: Tum quia odor non potest multiplicari in medio per realem productionem: ergo tantum per evaporationem. *Prob. antec.* Odor est qualitas secunda ex certo temperamento primarum qualitatum: sed una qualitas secunda non est univocè activa, & alterius similis productiva, ut patet in colore, & alijs: ergo odor non potest realiter producere odorem in medio, & sic multiplicari realiter. Neque odor potest producere illud temperamentum primarum qualitatum requisitum. Tum quia experientia patet, res odoriferas assidua odorum evaporatione evanescere, & absumi, unde res odoratæ incensa facilius percipiuntur; quia igne excitatur fumus, & exhalatio, ut patet in thure, & alijs similibus suffumigijs: ergo odor multiplicatur in medio per evaporationem.

Objicitur: Parum aquæ odoriferæ alteri puræ permixtum totam reddit odoriferam. Item si aliquid odoriferum manibus tangitur, etiam manus lotæ adhuc redolent: sed hoc est signum realis productionis novi odoris: ergo &c.

Respondetur, totam aquam percipi odoriferam ex permixtione perfecta, & ex productione specierum in reliquis partibus aquæ. Manus ideo redolent; quia in poris aliqui vapores remanent, quorum aliqui sunt maximæ adhærentiæ, nec facile lotionem tolluntur.

ASSERTIO IV. Odor pervenit ad organum secundum esse intentionale, seu per species sensibiles. *Mastrius cit.*

Probatur: Tum quia odor sentitur in locis admodum remotis; nam dicuntur vultures ad quinquaginta milliaria odorem

QUÆSTIO IX.

De Sensibus Gustûs, & Tactûs.

Nota I. Gustum esse sensum specie distin- 65
ctum à Tactu; tum quia differunt ob-
jectis formalibus, à quibus habent speci-
ficari potentia; objectum enim gustûs est
Sapor, qui est qualitas secunda, tactûs
verò objectum sunt *prima qualitates*.
Tum quia habent diversum modum per-
cipiendi objectum; quia gustus percipit
illud cum humido, non verò sic tactus.
Tum quia habent diversa organa; gustus
enim est in lingua, & palato tantum, ta-
ctus verò est per totum corpus diffusus.
Tum quia possunt separari; nam sæpe ac-
cidit, quòd amittatur gustus, tactu inco-
lumi permanente, ut patet in infirmis.
Etià fors Aristoteles contrarium cuipiam
videatur asserere, intelligi debet mate-
rialiter, & concomitanter, non formaliter.
Organum hujus sensus residet in ore.
Os enim dicitur totum illud spatium, quòd
diductis labiis usque ad imas fauces inter-
jacet, in quo dentes, lingua, palatum,
& gurgulio resident. *Dentes* sunt ossa
omnium durissima intus cava, venulis, &
nervis prædita, gingivis firmiter affixa,
& radicata, numero ut plurimum sunt
triginta duo, quorum *molares viginti*
ad conterendum cibum, *incisores octo*,
canini quatuor. Dein est *lingua*, quæ
residet in medio, & est pars carnea, ra-
ra, & laxa spongiæ instar, stabilitur tan-
quam base ad radicem osse quodam vali-
do, est circumvoluta tenui tunica, quæ
etiam toti ori est communis, constat *no-
vem musculis* motui inservientibus, ha-
bet duos *nervos* ferè ab occipite extortos,
quorum unus crassior, & durior movet
linguam, alter est mollior ad dignoscen-
dos sapes destitutus, habet quoque ve-
nas, & arterias, & in medio linea qua-
dam apparet divisa. In radice linguæ sunt
duæ glandulæ carneæ, & vocantur *ton-
silla*, inserviuntque ad gignendam ex hu-
moribus salivam, quæ ad gustum est val-
de necessaria. *Palatum* est pars oris su-
perior instar fornicis modicè concava, fo-
raminibus pertusa, quibus è cerebro pi-
ruita in os descendit, aliquatenus aspera.
Gurgulio est caruncula quædam pendula
ex fundo palati, & à figura, quam habet,
dicitur *columnella*, dicitur etiam *Uvula*,
quia quandoque adinstar uvæ ex concu-
su humoris inflatur. Porro objectum
gustûs est *sapor*, qui ab Aristotele de sen-
su, & sensib. c. 4. definitur, quòd *sit
passio facta à sicco in humido gustûs, at-
terativa gustûs secundam potentiam in
actum*. Dicitur *passio*; quia est qualitas

orem cadaverum percipere, quod etiam
de aquilis asseritur: at hoc nequit fieri,
nisi per species: ergo &c. Tum quia ex-
halationes non reperiuntur in quolibet
puncto medij; alias enim in aula nihil
aëris existeret, & tamen in quolibet pun-
cto aulæ percipitur odor, non nisi per
species odoris. Tum quia res odoriferæ
in aëre constitutæ percipiuntur à pisci-
bus in aquis: sed hoc non potest aliter
fieri, nisi per species: ergo &c. Prob.
maj. Crocodillus enim ad odores carnum
in arboribus à piscatoribus appositarum ex
aquis emergit. Patet etiam min. Exha-
lationes, cum sint tenuissimæ substantiæ,
si evaporant aperto aëre, ut plurimum
sursum feruntur, & omnino aquis se non
immergunt; quia iste esset motus vio-
lentus: ergo non nisi per species infra a-
quam sentietur odor.

64 *Obijcitur I.* Si olfactio fieret per spe-
cies, odores statim deberent percipi; quia
species in instanti producantur: sed olfa-
ctus fit cum aliqua mora: ergo non per
species.

Respondetur neg. seq. maj. Tum quia
ut plurimum præcedit evaporatio, quæ fit
in tempore. Tum quia prærequiritur mo-
tus respirationis, quæ attrahimus aërem
speciebus informatum.

Obijcitur II. Si olfactio fieret per spe-
cies, deberemus etiam percipere distan-
tiam, sicut in auditu, & visu: sed hoc
est falsum; quia semper percipimus odo-
rem ut præsentem: ergo &c.

Respondetur, sicut species odoris
non tam efficaciter repræsentant obje-
ctum, nisi sit propinquum, ita neque sa-
tis distinctè habere repræsentare distan-
tiam objecti; quia ut plurimum prove-
niunt ab exhalationibus, quæ non mul-
tum ab organo distant. Possunt tamen di-
ci repræsentare quoque suo modò distan-
tiam, quatenus magis, vel minus intense
repræsentant.

Obijcitur III. Species sensibiles con-
trariorum sunt compossibiles in eodem or-
gano, & quolibet proprium objectum re-
præsentat: sed si in aliqua aula essent duo
corpora diversimodè redolentia, non per-
ciperemus distinctè illos odores, sed po-
tius quemdam medium ex illis integratum:
ergo olfactus non fiet per species, sed po-
tius per vapores, qui adinvicem permixti
concurrunt ad effectum medium.

Respondetur, quia corpus odorife-
rum non multum ad distans immittit spe-
cies, idèò in dicto casu commisceri adin-
vicem vapores illorum corporum, & u-
num odorem medium constitui, qui à
specie quadam media repræ-
sentatur.

de tertia specie, & stat loco generis. Dicitur à *sicco*, ut denotetur, saporem non esse qualitatem primam, sed secundam à primis causatam, & vel maximè à sicco terreo, quod est magis aptum ad saporem propter crassitiem, quàm siccum igneum, quod est valde tenue. Dicitur à *sicco in humido*, præsertim aqueo, quia humidum, ut rectè concurret ad causationem saporis, debet à sicco modificari, & attemperari. Dicitur *alterativa gustus secundum potentiam in actum*, ut exprimitur ratio objectiva saporis, quæ consistit in actione alterativa sensus gustus. Sicut autem jam diximus in odore prædominari siccitatem, sic in præsentī dicendum, in sapore debere prædominari humiditatem, quæ ad gustum semper est necessaria. Species odoris tandem octo, scilicet *dulcis*, ut est in melle, ficibus &c. *Amarus*, ut est in absinthio, felle &c. *Pinguis*, ut in butyro, lacte &c. *Acerbus*, ut in fructibus immaturis. *Salus*, ut in sale. *Acer*, ut in pipere. *Acidus* in oleis, & *Acutus* in aceto. Inter hos tanquam extremos posuit Aristoteles duleem, & amarum in ordine ad potentiam, ad quam dulce maximam convenientiam, & amarum disconvenientiam habet.

66 *Nota II.* Circa sensum *Tactus*, qui est omnium imperfectissimus, & maximè materialis, curandum esse solum de partibus corporis sensitivis, quarum aliquæ sunt caro, cutis, cartilago, & similia, aliæ sunt nervi per totum corpus diffusi, quibus mediantibus spiritus animales communicantur membris à cerebro, non autem curandum esse de partibus non sensitivis; in his enim nulla sensatio fit, & hinc quaestio quoad istas non procedit, an in ipsis consistat organum, sed est sermo de sensitivis. Aliqui volunt, quod licet tactus organum sit unum, puta, eadem caro, idem nervus &c. & non diversum secundum diversitatem qualitatum tangibilium, tamen quoad principium formale, seu ipsam potentiam sensitivam, seu facultatem animæ organum informantem esse multiplicem vel secundum numerum contrarietatum inter primas qualitates, quomodo causant *duos tactus*, sicut sunt duæ contrarietates, una scilicet inter calidum, & frigidum, alia inter humidum, & siccum, vel secundum numerum aliarum qualitatum tangibilium secundarum molliciei, duritiei, asperitatis, lenitatis &c. nam etiam similes qualitates sunt objectum tactus. Qualitas tangibilis, quæ est adæquatum objectum potentiae tactivæ, ab Aristotele 2. de Gen. 8. in septem contrarietates dividitur, scilicet in *calidum, & frigidum, humidum, & siccum, grave, & leve, durum, & molle,*

lubricum, & aridum, asperum, & lene, crassum, & tenue. Ut autem percipiatur talis qualitas, seu ut fiat tactus, aliqui requirunt medium externum, quod scilicet intercedit inter objectum, & potentiam, ut est aer, aqua, vel aliud corpus humidum, alij volunt, requiri medium internum, quod intercedit inter partem, in qua fit tactus, & inter alias partes. Ulteriùs specialiter quaeritur, an objectum tactus immediatè concurret ad tactionem, an verò per species?

ASSERTIO I. Sensorium gustus consistit in lingua, & palato, & quidem principaliter in cuspide linguæ. Mastrius.

*Probat*ur, imò experientiâ pater, quod cibi grati sapiant per totam linguam, ac etiam in palato: ergo tam lingua, quàm palatum erunt sensorium gustus, ita tamen, ut principaliter consistat in cuspide linguæ; quia quodocumq; aliquid perfectè gustare volumus, tunc illud ad cuspidem linguæ applicamus, ut patet in coquis lambentibus ciborum condimenta, & vinarijs vina probantibus, cujus ratio est; quia in cuspide linguæ est caro mollior, subtilior, & ad percipiendos sapes aptior, cum tamen per totum adhuc sit ejusdem rationis, & naturæ, per totum etiam erit sensorium.

ASSERTIO II. Sensorium tactus sunt nervi, cutis, caro. Communior Recentiorum.

*Probat*ur I. Authoritate Scoti, & Aristotelis; quamvis enim Doctor 2. de An. q. 2. in q. 4. collater: dicat, carnem esse medium tactus, nervos esse organum, tamen respondens ad tertium, quod erat tale: sensatio tactus fit in aliqua parte, ubi non est nervus, inquit: *Ubiunque est tactus in animali, ibi est nervus in ratione organi, non autem requiritur, quod sit ibi nervus formaliter in qualibet parte carnis, sed sufficit, quod sit juxta vel propè realiter, vel virtualiter, & sic est in qualibet parte virtualiter; quia virtute nervi propè existentis qualibet pars potest sentire tangibile.* Ex quibus patet, in sententia Scoti carnem aliquò modò sentire, & esse organum tactus, licet dependenter à nervis, quod ultro concedimus. Sic Aristoteles 1. de Hist. animal. c. 2. & lib. 2. de part. animal. c. 1. & 5. affirmat, carnem esse organum tactus. Licet autem in alijs locis hoc videatur negare, hoc tamen non facit absolute, sed solum negat, carnem esse principale sensorium; hoc enim sunt nervi, à quibus caro, & cutis dependent.

*Probat*ur II. Ibi est statuendum sensorium, ubi percipimus tangibilia: sed non solum in nervis, verum etiam in carne, & cute percipimus tangibilia, item percipimus ex tactu dolorem, & delectationem:

nem: ergo in his quoque erit statuendum sensorium tactûs. Prob. min. Ibi sentitur dolor, & est sensatio, ubi caro pungitur, & non in alia parte: ergo in carne fit sensatio tactûs, & non in parte, seu nervis propinquis, ut volunt Adversarii; sic enim sensus, & experientia docet.

Probatur III. Sensatio tactûs potest fieri in hepate, corde, pulmone, & similibus, in quibus juxta communem Anatomicorum sententiam non adsunt nervi, nisi valde distantes: ergo sensorium tactûs non sunt soli nervi, sed etiam aliæ partes. *Confirmatur*: Cutis, & caro sunt animatæ animâ sensitivâ; non enim soli nervi hæc animâ vivunt; quia alias nec cerebrum, nec cor, nec aliæ partes principales animalis eâ viverent: ergo anima sensitiva aliquam exercebit operationem in illis, non aliam, quàm sensationem tactûs: ergo &c. De nervis, quod sint sensorium, & quidem principale, experientiâ notum est; si enim punguntur, afferunt dolorem, & semper secum deferunt spiritus animales, & ob hanc experientiam hæc, & non in aliis sensibus, nervi etiam hæc, & non in aliis sunt sensorium.

ASSERTIO III. Sensus tactûs est unus specie specialissima. Maffius, & Bellutus de anima, disp. 5. q. 6.

69 *Probatur*: Organum tactûs est unum, puta, eadem earo respectu hujus, & illius qualitatis, & non alia caro, & non alius, vel alius nervus respectu hujus, & illius qualitatis contrariæ, sed in eadem parte sentitur calor, & frigus: ergo eadem, & unica tantum erit potentia tactiva, & non specie multiplicata. Antec. admittunt ipsi Adversarii. Conseq. prob. Tum quia Scotus 2. dist. 3. q. 8. ad tertium ait, quod ex determinato numero potentialium colligi debeat determinatus numerus organorum, actionum, & objectorum: ergo è contrario ex determinato numero organorum colligi debet determinatus numerus potentialium. Tum quia respectu unius corporis non nisi unica forma informans, & non plures (intellige, *disparata*) assignantur naturaliter: ergo etiam respectu unius organi non nisi una potentia, & formalitas assignari debebit.

70 *Obijcitur* I. Juxta Aristotelem 2. de an. 107. unica potentia sensitiva est unius contrarietatis perceptiva: at tactus est perceptivus plurium contrarietatum, calidi, & frigidi, humidi, & sicci: ergo non erit unica tantum potentia.

Respondetur, Aristotelem ibi dubitative solam, & non assertive procedere, nihilque resolvere. Dein sicut oculus contrarios colores, auditus contrarios sonos, sic etiam potentia tactiva contrarias qualitates percipere potest; nam sicut illæ

Tract. IV.

omnes in ratione generica coloris, soni conveniunt, ita istæ univocari valent sub ratione tangibilis qualitatis, quatenus omnes eodem modo immutant sensum tactûs, sub qua ratione generica potest reperiri una prima contrarietas immutandi sensum convenienter, vel disconvenienter.

Obijcitur II. Et est ratio Scoti: Nequit eadem potentia sensitiva simul habere duos actus perfectissimos; quia unus perfectissimus adæquat sibi totam virtutem potentie in illo actu: sed tactus potest simul habere duos actus perfectissimos; quia percipit aquam simul ut frigidam, & humidam, quæ sunt specie diversa objecta: ergo tactus non est una potentia.

Respondetur, neg. maj. quia eadem potentia visiva potest simul perfectissime videre album, & nigrum. Nec verum est, unum actum perfectissimum adæquare virtutem potentie, si scilicet objecta sint disparata, bene verò, si objecta sint subordinata; quia tunc ultra actum perfectissimum non potest in illo genere ulterius tendere.

Obijcitur III. Idem organum materialiter est perfectibile à duabus potentiis animæ: ergo ex unitate organi corporei non rectè inferitur unitas potentie. Antec. prob. eadem siquidem lingua, & nervi, imò quodlibet organum alterius potentie sensitivæ est etiam organum tactûs; quia hic per totum corpus diffunditur.

Respondetur, conc. antec. si sermo sit de potentia tactûs, & alia, & neg. conseq. respectu tactûs; quia licet tactus propter suam communitatem, & universalitatem sit ubique per totum corpus diffusus, & sic cum aliis sensibus composibilis, tamen duo tactus in eodem organo sunt superflui; quia unus sufficit erga omnem tangibilem qualitatem, sicut una potentia visiva respectu diversorum objectorum.

ASSERTIO IV. Ad tactum nullum medium per se requiritur, sed subia per 7° accidens intervenit. Communis.

Probatur I. de medio externo; hoc enim vel maximè esset aër: sed hic non requiritur: ergo &c. Patet min. Si enim manus existeret in aqua, vel igne, fieret utique tactus, imò manus in igne combureretur, & tamen nullus ibi medieret aër: ergo aër tanquam medium externum ad tactum non requiritur. Dein ipse aër, vel aliud quodlibet corpus fluens immediatè nos tangit: ergo &c.

Probatur II. de medio interno: Quia caro ex dictis est sensorium tactûs: sed hæc immediatè tangit, & tangitur à corporibus, ut patet in incisione, combustionem &c. ergo absque medio. Idem eveniret in nervis, si carne denudarentur, & ita tangerentur, quod experientiâ pos-

Yy

test

test haberi: ergo non opus est medio. Quod autem aliqui volunt, sensationem in nervis etiam denudatis fieri mediis duabus tunicis, quibus cinguntur, omnino vanum est; quia illæ tunicæ, quando nervi non sunt carne denudati, non se habent ut medium, sed ut sensorium: ergo etiam quando sunt denudati; quod enim semel per se alicui convenit, semper ita convenit.

Probatur III. quod subinper accidens interveniat, quia, ut ait Aristoteles 2. de an. 109. si super digitos extenderetur aliqua pellicula, adhuc sentiretur corpus tangibile. Item si manus sese tangerent in aqua, perciperentur qualitates tangibiles mediante aqua, in qua tanquam medio externo reciperentur species. Percussio in clypeo sentitur à clypeato: ergo per accidens potest intervenire medium.

72 **ASSERTIO V.** Tactus fit per species. Communior.

Probatur: Si semel admittitur, objectum tactus causare speciem, atque ita sensationem fieri per species, semper debet admitti: sed semel admittimus, dum scilicet admittimus, contingere, aliquando tactum fieri per medium extrinsecum; tunc enim objectum est distans: ergo semper ad sensationem concurrat per speciem, & ob hanc rationem ab Adversariis admittitur species in objectis visus, & auditus: ergo semper debemus admittere species in objecto tactus. Prob. seq. maj. Agens naturale non impeditum semper producit effectum: sed objectum respectu specierum est agens naturale, & censetur non impeditum: ergo si semel admittatur, producere speciem, semper debet admitti, & sic semper tactus fiet per species; quia species est sufficiens causa sensationis cum potentia, & sic non oportebit ponere concursum objecti, etiam quando est potentia contiguum. Tum quia si admittatur, objectum immediate se ipso esse activum sensationis, & se ipso ad eam concurrere, debemus etiam asserere, immediate se ipso concurrere, quando est distans, ita, ut se species tantum habeant tanquam effectus quidam prævius: sed: ergo &c. Prob. seq. Quia distantia non impedit actionem, cum possit agens agere immediate in distans, dummodo sit intra sphaeram activitatis; satis enim censetur approximatum potentia, si sit in debita distantia. Ex quo idem colliges de Odore, quod etiam approximatus potentia sit causativus solius speciei, & non sensationis; quia etiam odor immittit species, & quandoque fit per medium externum. Idem de Sono, etiam quando fit propè organum sine medio. Idem quoque de Gustu dicendum; quia licet non habeat medium externum, ta-

men hoc idem concludi debet ex paritate rationis cum cæteris sensibus externis; nam si cætera objecta sensibilia agunt per speciem in sensus, non videtur, cur hoc negetur sapor. Atque ita à posteriori concludendum erit, nullum objectum sensibile immediate concurrere ad sensationem, sed mediatè per speciem, quæ dici solet *vicaria, vices gerens, & semen, seu instrumentum objecti.*

Objicitur I. Objectum sensibile potest 73
test immediate concurrere ad sui intuitivam intellectionem: ergo multò magis poterit concurrere ad sui sensationem, quæ multum recedit à spiritualitate intellectionis.

Respondetur, conc. antec. neg. consequ. & parit. Ratio disparitatis desumitur à dispari ratione specierum sensibilibum sensuum externorum, & specierum sensibilibum sensuum internorum, ac intelligibilibum; species enim impressa, licet possit esse principium cognitionis intuitivæ in sensibus externis, qui non aliam de objecto cognitionem habere possunt, quam intuitivam, non tamen ita potest esse in sensibus internis, & multò minùs in intellectu; hinc ad intuitivam intellectus cognitionem necessariò debet concurrere ipsum objectum in se, non ita ad cognitionem intuitivam sensuum externorum. Quod autem in sensu externo species ita possit concurrere, non verò in sensu interno, & intellectu, in causa est alia, & alia conditio istarum specierum; nam species sensuum externorum sunt talis naturæ, ut nòdum in suo esse, & fieri, sed etiam in conservari pendeant ab immediata præsentia objecti, adeò, ut, si destruatür objectum, vel fiat absens, statim etiam species interire debeat, vel saltem post brevissimum tempus, ut patet in sono v. g. cujus species aliquantulum, non tamen diu durant, & ideo istæ species concurrunt ad cognitionem intuitivam; quia ex natura sua determinantur ad repræsentandum objectum in se præsens, & existens; species verò sensibiles internæ, & adhuc magis intelligibiles pendent quidem ab initio in suo esse, & fieri ab objecto, at non deinceps in conservari, sed natæ sunt manere æquè absente, ac præsentè objecto, unde in sua repræsentatione à præsentia, vel absentia objecti abstrahunt, propter quod nequeunt esse principium cognitionis intuitivæ; quia juxta Doctorem 2. dist. 3. q. 11. & 3. dist. 14. q. 3. impossibile est, cognitionem intuitivam haberi per aliquid eodem modo se habens, sive objectum maneat, sive non maneat, quoniam cognitio intuitiva est objecti ut manentis in propria præsentia, species autem intelligibilis manet in memoria intellectiva, etiam sublati objecti, sicut etiam speci-

species sensibilis interna manet in memoria sensitiva, econtra species sensibiles sensuum externorum sublati objectis dilabuntur. Ex quo sequitur, ad cognitionem intuitivam intellectivam, & sensitivam internam necessario debere concurrere ipsum objectum, nec sufficere hujus species impressas.

Obijciatur II. Species requiritur juxta dicta velut vicaria, ut vel objecti suppleat absentiam, aut improprietatem: sed objectum tactûs neque distat, neque est improprietatum potentia: ergo ipsum in se poterit ad actionem concurrere, & non opus erit speciebus.

Respondetur, speciem dici vicariam objecti; quia ipsa mediante objectum dicitur concurrere ad sensationem, non autem dici vicariam objecti, quasi suppleret virtutem productivam objecti respectu sensationis; quia talem virtutem productivam sensationum objectum in se non includit, sed solum virtutem productivam specierum, ex quo nullatenus sequitur virtus productiva etiam sensationis; nam licet aliqua forma sit productiva formæ alterius rationis, non exinde debet inferri, quod sit etiam causativa effectus æquivoci, quem potest producere forma illa à se producta, ut v. g. forma substantialis est productiva gravitatis, non tamen est causativa impulsûs, & motûs deorsum, qui à gravitate causatur. Et inde ad min. dicendum, ipsum objectum indistans, & proportionatum esse in esse reali, non in esse intentionali, sive ad hoc, ut cum potentia, & organo constituat actum primum, & completum principium productivum sensationis.

74 *Quæres I.* an qualitas, quæ tactu percipitur, sit illa, quæ est in organo, aut in objecto tangibili, aut in utroque?

Respondetur I. qualitatem objecti per se percipi à tactu, non per qualitatem organi. Ita Scotus 3. dist. 15. art. 1. & 4. dist. 44. q. 3. ubi docet, objectum non solum immutare realiter sensum tactûs, sed etiam intentionaliter, quod est sensum percipere ipsius qualitatem. Ratio est; quia quandoque manu v. g. sentimus intensiorem calorem, quam sit calor inexistentis manui: ergo tunc sentitur calor ignis v. g. non calor manûs. Patet antec. Quia si quis manum frigidissimam appropinquaret igni, tunc in manu vehemens sentiretur dolor: sed non causatus à calore inexistentis manui; his enim est exiguus propter frigoris impedimentum: ergo quod tunc sentitur, est qualitas ignis.

Respondetur II. probabilius esse, qualitates (intellige, primas activas) organo inhærentes non sentiri à tactu. Tum quia Scotus 3. & 4. mox cit. videtur supponere, solum objectum immutare poten-

tiam intentionaliter, & causare dolorem, de qualitate verò organi nunquam loquitur. Tum quia experimur in aliis sensibus, quorum nullus est perceptivus qualitatis illi inhærentis, sic lingua non percipit proprium saporem. Tum quia semper sentiremus qualitates, & nostrum temperamentum, & in continua sensatione tactûs essemus contra experientiam. *Dices:* Febricitantes calorem febrilem sentiunt per totum corpus diffusum, & si quis prope solem existeret, perciperet vehementem calorem, non solis; quia caret calore formali: ergo in se ipso existentem. *Contra:* Febricitantes sentiunt calorem sanguinis, & spirituum, æ humorum, qui per totum corpus diffunduntur, & se habent ad modum objecti, cum realiter ab organo distinguantur. Et idem de existente prope solem dicendum. *Dices:* Qualitas inexistentis organo est per se sensibilis, debite organo approximata, imò compenetrata: ergo principalius sentiri debet. *Contra:* Qualitas organi est organo approximata, & unita in esse rei, non in esse sensibilis; ad hoc enim requiritur distinctio subjectorum. Tum quia sensatio fit per species, quæ transeunter naturæ sunt produci, non immanenter, ut fieret in casu.

Quæres II. an tactus percipiat solum excellentias, seu exuperantias qualitatis tangibilis, an verò etiam gradus æquales, vel remissiores, quam sint gradus qualitatis organi?

Respondetur, solum excellentias sentire primarum qualitatum, aliarum verò probabiliter sentire omnem gradum, sive intensiorem, sive remissorem. Probat ab ipsa experientia; videmus enim, nos manu intense calida non percipere calorem remissorem alterius, v. g. aquæ, vel lapidis. Item si objectum est æquè calidum cum manu, nullum percipere calorem. Ex alia autem parte cognoscimus minorem molliem in objecto, quam sit molliem manûs, cognoscimus etiam minorem gravitatem: ergo qualitates primæ non agnoscuntur, nisi secundum exuperantias, secundæ verò secundum quemlibet gradum discernuntur. Potest tamen æquè probaliter dici, sensum tactûs nullas qualitates percipere, nisi secundum exuperantias; nam recipiens debet esse in potentia, & denudatum à natura recepti ex Aristotele 2. de an. 118. Ad rationem allatam de experientia molliem dici potest, verè, & proprie nos non percipere minoritatem hujus qualitatis, sed tantum indirectè, quatenus non percipimus majorem vel æqualem duritiem, idcirco judicamus, has qualitates esse minores, sicut etiam quando tangimus manu tepidâ objectum æquè calidum, dicimus attingere

repiditatem objecti, quatenus non sentimus majorem, vel minorem, majus, vel minus frigus. Minorem autem gradum dicimus, non posse sentiri; non enim potest agere realiter; quia impeditur à sensu simili, vel intensiori qualitate informato, quò minus producat, & sic nec species immittere potest qualitas remissa.

Quaeres III. de sensibus universaliter,
76 *an excellens sensibile lædat sensum?*

Respondetur I. certum esse, sensum à sensibili quandoque lædi, & præcipue in organo sensus, in quantum scilicet ens quoddam naturale est, seu ut est agens per qualitates naturales, & contrarias, ut sunt primæ; quia hoc modo potest temperamentum organi per alterationem destrui, vel ex parte alterari, & consequenter impediri operatio sensationis.

Respondetur II. objectum sensibile, etiam ut est agens intentionale, seu ut immitte species, posse lædere sensum, non quidem per se, sed per accidens. Ratio læsionis est; quia lux, & albedo intensa visum labefactant, vehemens sonus lædit auditum: sed hoc nequit fieri, nisi per species: ergo &c. *Prob. min.* Si aliunde proveniret, tunc inde; quia lux est causativa coloris, in albedine autem major, quam in aliis coloribus fit lucis reflexio, ob quam intensiorem reflexionem intensior quasi color producitur in medio, qui erit læsivus organi visus, vehemens verò sonus ideo lædit auditum; quia propter propinquitatem aer valde agitatus pertingit ad aures, commovet, & conturbat tali commotione organum auditus, ut volunt Adversarii: sed istæ rationes non salvant: ergo manet, quòd læsio fiat per species. *Prob. min.* Tum quia lux de sua ratione formali non est causativa caloris; si enim de sua ratione formali esset causativa caloris, tunc, ubicunque reperitur, deberet causare calorem: sed multa sunt luminosa, quæ non calefaciunt, ut sunt gemmæ, & animalia quædam, & ipsemet ignis non per lucem calefacit, sed per calorem formalem: ergo &c. Tum quia albedo in nive valde lædit organum visus: sed in illa albedine nequit reflexio lucis tantum producere calorem, (datò etiam, & non concessò, quòd lux producat calorem) quin intensus sit frigus à nive productum: ergo albedo non ratione caloris, sed ex se ipsa per sui species erit læsiva visus. Tum quia agitatio aeris in sono v. g. à Tibicine, vel aliunde facta est minor, quam illa, quæ fit à turbine, vel impetuosus ventis, & tamen hæc non lædit auditum: ergo minus illa, consequenter sonus non ratione motionis aeris, sed ratione propriarum specierum offendit organum. Atque ita patet, quòd excellens sensibile per sui spe-

cies lædere possit sensum, quæ tamen læsio non est per se respectu specierum, sed *per accidens*: *Probat*ur: Organum sensus læditur, quatenus destruitur proprium temperamentum primarum qualitatum: sed nullum objectum ut tale est destrutivum primarum qualitatum per se, & immediatè: ergo nullum objectum per se lædit sensum. *Prob. min.* Quia si objectum est conveniens, per se constat, quòd non lædat. Si est disconveniens, adhuc per se, & immediatè non lædit; quia solæ primæ qualitates per se, & immediatè inter se pugnant: ergo per se, & immediatè non fit læsio à sensationibus, vel sensibilibus speciebus, quæ solæ causantur ab objecto in sensu, non verò primæ qualitates. Ratio ergo est, cur objectum disconveniens, quia scilicet nimium excellens, destruat temperamentum organi, quòd vel causet vehementem dolorem, qui dolor destruit saltem indirectè connaturale temperamentum, vel quòd propter sui excellentiam requirit maximam potentiæ applicationem, ad quam necessarius est maximus spirituum concursus, qui excessivo calore alterant proprium organi temperamentum.

Quaeres IV. An dictum illud Aristotelis 77
telicum 2. de An. 73. 98. & 116. *Sensibile positum super sensum impedit sensationem*, sit universaliter verum respectu omnium sensuum?

Respondetur, verificari de visu; quia ut color percipiatur, indiget lumine, & ipsa potentia debet esse illuminata: sed si objectum poneretur super oculo, jam obumbraretur tam objectum, quam oculus: ergo impediretur visio. De alijs sensibus, quòd non necessariò indigeant medio, sed si supponerentur objecta organo, percipiantur; nam sonus in aure quandoque sentitur, ut patet de tinnitu, & sibilo intra organum ipsius. Odor per evaporationem potest immediatè uniri ipsis processibus mamillaribus. Res de sapore, & qualitatibus tangibilibus est aliàs clara, cum quibus tamen stat, fieri adhuc sensationes per species, ut supra probatum; quia non debet specierum existentia inferri ex hoc, quòd objectum distet à potentia. Autoritas tandem Aristotelis, si contrariari videtur, non ita curanda; quia experientia in contrarium obstitit.

Quaeres V. An sensus externi percipiant proprios actus, id est, an sint reflexi 78
vi supra se ipsos?

Respondetur negativè; nunquam enim tactus se reflectit supra tactionem, nec auditus supra auditionem, sed si aliquam cognitionem habemus de istis actibus, causatur à sensu communi. Dein actus isti non continentur sub objectis adæquatis externorum sensuum.

DISPU.

DISPUTATIO IV.

De Sensu interno, Appetitu sensitivo, & Potentia locomotiva.

QUÆSTIO I.

De Organo, seu Subjecto, & Objecto Sensus interni.

Nota I. Pro certo supponendum esse, dari *sensum internum*; sic enim docet ipsa experientia, qua quotidie experimur, tam homines, quam bruta varios exercere actus, qui non possunt produci à sensibus externis: ergo à potentia aliqua cognoscitiva interna distincta ab externis; recordamur enim rerum præteritarum, item canis repetit domum Domini sui, avis nidum à longinquo, quæ perceptio non potest fieri à sensibus externis, qui tantum percipiunt, & cognoscunt res præsentis: ergo fiet à sensu aliquo interno. Tum quia id indicant somnia tam in nobis, quam in brutis, quæ non sunt actus intellectus, nec alicujus potentie externæ, cum somnus consistat in ligatione sensuum externorum: ergo potentie alicujus internæ. Suppositò ergo, quod detur sensus internus, quæritur, quodnam sit subjectum, seu organum ejus, in quo resideat? volunt aliqui, esse *Cor*, alij *Cerebrum*, qui tamen adhuc inter se non conveniunt, in quam parte cerebri; cerebrum enim imprimis habet ipsam substantiam cerebri, *medullam* vocatam, habet duas membranas ipsum contegentes *meninges* dictas, quarum una dicitur *pia mater*, altera *dura mater*, habet insuper intra se quatuor sinus, vel cellulas, seu ventriculos.

Nota II. Alias esse *Res sensatas*, alias verbò *insensatas*. Sensatæ sunt, quæ immediate à sensibus externis percipiuntur, & prius, quam ab interno percipiantur, qualia sunt sensibilia propria, & communia. Res insensatæ sunt, quæ ab externis sensibus non attinguntur, sed à solis internis, ut sunt affectiones rerum sensibilibus, convenientia, disconvenientia, amicitia, inimicitia, item ipsæ sensationes tum externæ, tum internæ, ac etiam negationes, & privationes. Quæritur, an hæc omnia sint objecta sensus interni, seu à sensu interno percipiantur?

ASSERTIO I. Immediatum instrumentum, seu organum sensus interni est cerebrum secundum medullam, seu substantiam cerebri. Doctor q. 10. de An.

Probat I. Quod sit cerebrum: tum quia sensus internus, seu communis de-
Tract. IV.

bet suam immutationem accipere à sensibus externis: sed hi sunt in capite: ergo ille etiam non alibi, quam in cerebro. Tum quia læsò cerebro, patitur sensus internus. Tum quia cogitationes, & somnia, quæ fiunt in sensu interno, capiti tribuuntur tum à Scriptura Daniel. 2. tum à SS. Patribus, Chrylost. in c. 4. ad Ephes. Ambros. 6. Exam. c. 9. August. in Psal. 29. Greg. in c. 9. Job.

Probat II. Quod in sola medulla cerebri, seu substantia consistat; Tum quia non possunt esse meninges, seu membranae; quia istæ sunt tantum partes subservientes cerebro, ut ipsum ambiant, & defendant; ergo non sunt sensorium; hoc enim debet esse pars quædam per se à natura intenta, & una ex principalioribus totius corporis, cum sit organum nobilissimæ potentie inter sensitivas. Tum quia est tantum una potentia interna: ergo sensorium non possunt esse meninges, alias foret organum unum aggregatione. Tum quia juxta Gal. lib. 7. de decret. lassis tunicis non læditur sensus internus, læderetur autem læsa medulla: ergo hæc, & non illæ erit organum. Neque possunt esse organum ventriculi; tum quia alias oporteret sensus multiplicare juxta numerum cellularum illarum. Tum quia potius deberet statui in aliquo humore in istis incluso: sed talis humor non est, nisi spiritus animales, qui nec sunt animati, nec ibi permanent, sed sunt in continuo fluxu: ergo remanet, quod organum sit medulla, seu substantia ipsa cerebri.

Objicitur I. Scotus q. 10. de An. ait, organum phantasie consistere in prima concavitate cerebri: ergo &c.

Respondetur, Scotum ibi non loqui ex propria sententia, sed ad mentem Avicennæ, ut ibi se declarat, paulò verò infra clarè docet, organum sensus communis in cerebro residere.

Objicitur II. Cerebrum non est continuum reliquo corpori, caret sensu, & sanguine: ergo est ineptum ad esse organum sensus communis.

Respondetur, cerebrum continuari per medullam spinalem, & per nervos.
Z z Fal.

Falsum est etiam, non habere sensum; hoc est enim contra animam sensitivam, quæ cerebrum informat. Falsum est etiam, nihil sanguinis in venulis continere.

4 ASSERTIO II. Sensus internus percipit objecta sensuum externorum, non tamen eorum affectiones insensatas. Scotus q. 10. de anima, & 1. d. 3. q. 2.

Probatur I. quoad objecta: Intellectus cognoscit omnia objecta sensuum externorum: ergo etiam, & multo magis sensus internus. Prob. consequ. Intellectus non movetur immediate à sensu externo, sed interno, seu ab objecto ut cognito à sensu interno: ergo necesse est, sensum internum omnia sensibilia ab externis percipere.

Probatur II. quoad affectiones insensatas: Sensus internus, v. g. ovis videndū lupum vel percipit inimicitiam media specie sensibili ipsius lupi, vel media alia specie, vel absque ulla: sed nullum dici potest: ergo &c. Prob. min. Non potest dici, quod absque ulla specie cognoscatur; quia ad omnem cognitionem talem requiritur species. Nec potest dici, quod mediante specie ipsius lupi; quia hæc species est ejusdem rationis in ove, & in alio lupo: ergo si ex se est repræsentativa lupi ut disconvenientis, non solum ovi talem repræsentaret, sed etiam alteri lupo, quod est falsum. Prob. consequ. Quia quod æstimatoria ovis sit radicata in natura alterius instinctus, & æstimatoria lupi etiam in natura cum alio instinctu, ut volunt Adversarij, nihil obest: ergo &c. Prob. antec. Quia talis radicata in natura non potest determinare speciem, ut repræsentet hoc, vel illo modo: ergo si semel est repræsentativa objecti ut disconvenientis, semper, & naturaliter erit ita repræsentativa. Neque potest dici, quod media alia specie; tum quia etiam in nobis deberemus experiri talem speciem, quod falsum est; si enim videam duas herbas, unam medicinale, & convenientem, alteram disconvenientem, & insalubrem naturæ, non cognosco con- vel disconvenientiam, aliàs enim quilibet nōset herbas. Tum quia si ponant hujus speciei causam DEUM ex sua liberalitate, deberet hæc liberalitas constare ex sacra Scriptura, unde solum eam cognoscimus: sed hujus nullum testimonium extat in sacris paginis. Vel si ponant DEUM causam ut Authorem naturæ, vel tandem ipsam æstimatoriam ob suam communitatem plura cognoscentem, & abstrahentem, quam sensus inferior potest, hæc rursus omnia potiori jure deberent verificari in nobis, quod tamen falsum esse, experientia testatur: ergo &c. Nota tamen, hæc tantum verificari de *primis Actibus*; non enim potest negari, post noticiam aliquam

experimentalem de aliquo objecto posse bruta apprehendere convenientiam, vel disconvenientiam alicujus objecti; quia eanis fugit hominem tenentem baculum, à quo fuit percussus, & appetit cibum, ejus delectationem percipit, quærit illum, & denuò redit ad illum locum, quæ omnia facit beneficio memoriæ retinentis species tam objecti, quam actus sensationis, & delectationis, quibus speciebus poterit sensus internus, vel æstimatoria percipere suo modo convenientiam objecti.

Obijcitur I. Potentia cognoscens differentias aliquorum, comparat ea; quia differentia est quædam comparatio: sed sensus internus non est potentia collativa: ergo non cognoscit differentias objectorum sensuum externorum.

Respondetur, sensum internum non percipere formaliter differentiam inter sensibilia, sed solum materialiter, quatenus percipit ea, quæ differunt, & rudi tantum modo judicat, unum non esse aliud.

Obijcitur II. Sic deberet unus sensus pluribus actibus simul plura cognoscere, & simul contraria: sed: ergo &c.

Respondetur neg. min. quia etiam sensu visus externo simul videtur album, & nigrum, non tamen dicendum, sensum moveri motibus contrariis; nam licet objecta sint contraria, sensationes tamen, sicut & species sensibiles possunt simul inesse. Et sicut intellectus omnia sensibilia cognoscit objecta, & intelligibilia, ita communis sensus interior, quia perfectior, potest omnium sensuum sensibilia percipere objecta.

Obijcitur III. Appetitus sensitivi formale objectum quoad prosecutionem est bonum conveniens, & quoad fugam malum disconveniens: sed non potest appetitus prosequi, aut refugere objectum incognitum: ergo prius quoad istas rationes cognoscetur à potentia cognitiva interna, consequenter con- & disconvenientia cadunt sub objecto ipsius.

Respondetur dist. min. Non potest appetitus ferri in objectum incognitum omni modo tam materialiter, quam formaliter, conc. quod est incognitum quidem formaliter, adhuc tamen cognitum materialiter, neg. min. Adeoque sufficit, quod cognoscatur materialiter, id est, res conveniens, non formaliter, ut conveniens, loquendū saltem de appetitu sensitivo. Quando itaque bruta operantur primis actibus, moventur ex simplici apprehensione objecti instinctu naturæ, & DEO dirigente ut primā omnium causā. Sic multa videmus fieri ex sola Antipathia, vel sympathia naturæ absque eo, quod

quod percipiatur ratio convenientiæ, aut disconvenientiæ formaliter.

Obicitur IV. Natura non deficit in necessarijs: sed in casu deficeret; quia si ovis non perciperet lupum ut inimicum, non fugeret ab eo, & sic periret: ergo &c.

Respondetur neg. min. quia natura indidit instinctum, & inclinationem naturæ, ut v. g. ovis ad visum lupi statim moveatur ad fugam, sic canes statim, ac sunt nati, mamillas quærunt, si venatici sunt, vestigia leporum indagant, herbas quærunt, si necesse sit ad purgandum ventrem, absque eo, quod hæc omnia semel viderint, aut rationem cognoverint ex solo naturæ instinctu.

6 **ASSERTIO III.** Sensus internus cognoscit actus sensuum externorum, ac etiam proprios, nec non negationes, & privationes aliquo modo. *Mastrius, & Bellutus de anima disp. 5. q. 8.*

Probat I. quoad actus, seu sensationes externorum sensuum: Quia non recordamur, Petrum sedisse, nisi quia recordamur, nos vidisse, vel nosse, Petrum sedisse. Canis quærunt ossa, vel aliam prædam in illo loco, in quo antea absconderat: sed hoc manifestum signum est, canem recordari, quod antea in hoc loco ossa reposuerit, ibique viderit: ergo sensus internus percipit actus externorum sensuum.

Probat II. quoad actus proprios: quia sæpius imaginamur, nos imaginatos fuisse, memoramur, nos memoratos fuisse, somniamus, nos somniasse: sed hi actus sunt sensus interni: ergo proprios percipit actus.

Probat III. quoad negationes, & privationes: Quia verè in tenebris non videre cognoscimus, bruta percipiunt absentiam, & carentiam prolium, magnūque inde sentiunt dolorem: ergo &c. Non tamen hoc fit per speciem aliquam representantem negationes, aut privationes; quia cum sint non entia, non possunt causare species. Movent igitur species vituli v. g. absentis sensum vacæ ad cognitionem, & appetitum ad amorem, & quia non adest cognitio visiva in oculo, hinc sensus communis cognoscit vitulum absentem, seu vitulum non esse præsentem, quæ cognitio est causa desiderij, quod est amor rei absentis.

7 *Obicitur* I. Sensus internus non cognoscit externos: ergo neque actus illorum.

Respondetur neg. conseq. & parit. quia sensus, cum sit potentia substantialis, non est per se sensibilis, bene verò sensatio, quæ est accidens sensibile.

Obicitur II. Isti actus non immittunt propriam speciem in sensum internum: ergo nequeunt cognosci. *Prob. antec.* Quia sic in visione albi v. g. duæ species

deberent imprimi sensui interno, scilicet species albi, & visionis, & sic duo actus simul essent in sensu interno, quod falsum est. Tum quia posset destrui species objecti, & remanere species actus, & sic percipi actus sine objecto, quod implicat.

Respondetur neg. antec. quia probabilius est, imprimi duas, & distinctas species; quia sunt diversa objecta. Alterum quoque potest concedi; quia sæpe recordamur, nos aliquid audivisse, non tamen possumus nos reflectere super rem auditam, & sic habemus recordationem actus, & non objecti. Dein quidquid sit de speciebus, nos percipere actus, experientia testatur.

Obicitur III. Dum sentimus accidens, etiam sentimus subjectum accidentis: ergo si sensus internus percipit suum actum, qui est accidens, etiam percipiet subjectum, quod est falsum; quia non percipimus extensionem organi.

Respondetur neg. antec. ut universaliter verum, quia sensus internus etiam percipit actus externos, non tamen ipsas potentias substantiales, quibus insunt. Sufficit ergo, quod percipiatur ipse actus præteritus. Et quando hæc sunt argumenta à paritate sensuum externorum, debet negari paritas ob perfectionem majorem sensus interni, & demum in omnibus obstat ipsa experientia.

QUÆSTIO II.

An Sensus communis, seu internus sit judicativus, aut discursivus, & an sit una numerò potentia?

Nota I. Judicium multipliciter sumi potest. imò sumitur latè pro quacunque certa notitia rei, etiam simplicis. addò minùs latè pro cognitione duorum, vel adinvicem unitorum, vel distinctorum, non tamen attingendò formaliter identitatem, vel distinctionem, quod fit per quamdam collationem, & conferentiam, sed solum materialiter attingendò extrema distincta, & unum non esse aliud, & in his acceptionibus verè competit sensui judicare. igitur sumitur judicium pro actu verè compositivo, vel divisivo, quo potentia apprehensis terminis determinatè judicat, hoc esse, vel non esse illud, attingendò distinctè complexionem formalem extremorum, & de hoc est sermo in præsentia, num verò reperiatur in sensu interno, & idem de discursu quæritur, qui est illatio unius cognitionis rei ignotæ per notitiam alterius notæ?

Nota II. Septem à Doctoribus assignari

signari actus internos sensitivos. Primus est discernere objecta à sensibus externis apprehensa, quo judicamus, unum objectum, scilicet colorem videri à visu, non audiri ab auditu, frigus tangi à tactu, non gustari, cui actui correspondet facultas quædam illius elicitiva, quæ dicitur *sensus communis*, non quidem communitate prædicationis, & universalitatis, quasi de omnibus prædicetur, sed quia omnibus externis sensibus, & eorum sensationibus præsidet. Secundus actus est *phantasari*, cum scilicet objecta apprehensa cognoscimus, etiam postquam fuerunt cognita, & absentia sunt, ut patet in somno, ac etiam in vigilia, dum consideramus jam sensata, licet actu ab externis sensibus non percipiantur, & huic actui correspondet facultas, quæ dicitur *phantasia*. Tertius est, & dicitur *imaginari*, quo ex duobus objectis simpliciter apprehensis unum tertium componitur, ut cum apprehenso monte, & auro, imaginamur montem aureum, apprehensò hircò, & cervò, imaginamur hircocervum, & potentia, qua id fit, dicitur *imaginativa*. Quartus actus dicitur *estimare*, quando scilicet objectum sensatum cognoscitur ut conveniens, aut disconveniens animali, quod saltem post primos actus posse contingere, nuper diximus. Potentia correspondens dicitur *estimativa*. Quintus actus est, & dicitur *memorari*, quo objecta sæpius cognoscimus, ut à nobis jam sensata, & versatur circa præterita. Potentia correspondens dicitur *memoria*. Sextus actus dicitur *cogitare*, quo sensus operatur circa sensibilia particularia præsentia eo modo, quo intellectus circa universalialia eorum discurret. Facultas respondens dici potest *cogitativa*. Septimus actus est, quo rerum præteritarum, sed jam obliatarum beneficio, & excitatione intellectus rursus recordamur. Potentia, quæ id fit, vocatur *reminiscentia*. Nota tamen, cogitare, & reminisci non esse actus distinctos à memorari, & phantasari. Quæritur hinc, & inter Doctores controvertitur, an unica sit potentia interna sensitiva, quæ omnes præfatos actus, & facultates supplet, & exercet, an verò tot sint ponendæ distinctæ, quot modò actus, & facultates assignavimus?

ASSERTIO I. Sensus internus nec est judicativus, nec discursivus, sive in homine, sive in bruto. Scotus 4. dist. 43. q. 2. Mastrius, & Recentiores.

¹⁰ *Probatur I. De sensu in brutis*: Tum quia bruta non judicant: ergo neque discunt. Prob. antec. Judicium ideò dicitur compositio, aut divisio; quia necessariò præsupponit aliquam simplicem apprehensionem, & primam operationem intellectus, qua habita fit collatio prædicari ad subiectum attribuendò vel negan-

dò: sed bruta simul, & semel eodem actu apprehendunt extrema ut unita, vel disjuncta absque collatione adinvicem: ergo non judicant, consequenter nec discunt, atque ita sensus communis ex se formaliter judicativus, aut discursivus non erit; aliàs enim in quolibet particulari animali talis esset. Tum quia esse discursivum, & rationale suat differentia hominis: ergo brutis, quæ in sacra Scriptura 2. Pet. 2. *irrationalia* dicuntur, non competent. Tum quia si discurrent, etiam deberent participare aliquam libertatem: sed: ergo &c. Prob. seq. maj. Quia non videtur major ratio esse de ratione, quàm de libertate. Patet etiam minor, aliàs enim possent mereri, & demereri. Tum quia Aristoteles 3. de anim. 22. docet, compositionem, divisionem, & discursum esse munera propria ipsius intellectus: ergo sensui non competent.

Probatur II. De sensu in homine:

Quia sensus in homine videtur esse ejusdem rationis cum sensu in bruto: ergo &c. Prob. antec. Si esset alterius rationis, tunc ideò; quia in homine est conjunctus, & unitus potentia intellectiva, & sic elevatur supra suas vires, sicut cælum quantum unitum intelligentia exercet multa opera excedentia proprias vires: sed hæc ratio nulla est: ergo &c. Prob. min. Tum quia sic etiam deberet dici, potentiam visivam ut unitam sensui apprehensionem etià soni attingere: sed: ergo &c. Tum quia vel elevatio fieret per receptionem alicujus, vel per assistentiam solum extrinsecam: atqui non per receptionem; quia tale receptum deberet esse materiale, quale intellectus non potest producere, utpote potentia spiritualis. Nec per assistentiam; quia accidens ex eo, quod ipsi assistat substantia, non augetur in virtute activa, ut possit majorem effectum producere: ergo neque sensus majorem virtutem recipiet ex assistentia intellectus.

Obijciunt I. Si canis in trivio quæreret feram, & si olfactu perciperet, per duas vias non pertransisse, statim absque alio olfactu tertiam viam arriperet, ac si ita secum discurreret, non transivit per primam, nec per secundam: ergo per tertiam, consequenter canis discurret.

Respondetur, negandum esse omnem discursum in cane, aut ullo alio animali; canis enim tertiam viam apprehendit ex mero naturæ instinctu, uti etiam videmus, flammam inclusam, vel aquam omnes tentare vias, ut foras erumpat, quis autem dicet idcirco judicio pollere? Itaque tunc tantum dicitur, & arguitur judicium, aut discursus, quando verè attingitur compositio extremorum, & illatio ignoti ex noto, non autem quando materialiter

liter, & imperfecta cognitione, ut in brutis attinguntur.

Obijcitur II. Sensus possunt reflectere supra proprios actus: ergo judicare, & discurre. Prob. conseq. eadem implicancia videtur esse secundum Scotum 4. dist. 43. q. 2. quod materialis potentia sit reflexiva, & quod sit judicativa, & discursiva.

Respondetur, si sensus perfecte reflecteret supra proprios actus, scilicet percipiendū actum ipsum, conformitatem, & disconvenientiam cum objecto, dependentiam à potentia, & ipsam potentiam cognoscentem, utique tunc posse judicare, & discurre, & de hac reflexione ibi loquitur Doctor; at reflexio sensus solum cadit supra actum præteritum, quatenus repræsentat objectum, nec ultra progreditur, ideoque sicut est imperfecte reflexivus, ita & imperfecte judicativus.

ASSERTIO II. Unica tantum est potentia sensitiva interna, quæ omnes memoratos actus, & functiones valet efficere. Mastrius, & Bellutus, ac communior Recentiorum.

Probatur I. Scotus q. 10. de an. 12 n. 2. ait: *Respondeo, quod sensus communis non est unus unitate predicationis, sed unitate singularitatis, vel causalitatis; est enim causa, & radix omnium sensuum externorum particularium.*

Probatur II. Non sunt multiplicanda entia sine necessitate: sed nulla est necessitas multiplicandi sensum communem: ergo &c. Prob. min. Quia intellectus est una potentia, & tamen diversos actus elicit, nec obstat immaterialitas; quia etiam potentia visiva, tactiva, & gustativa materiales sunt, & tamen diversos actus elicere possunt: ergo etiam potentia cognitiva sensitiva interna hoc poterit, consequenter erit una tantum, quæ juxta varietatem functionum, & actuum varia sortitur nomina; nam in quantum objecta sæpius cognoscit ut præterita, dicitur *memoria*, in quantum objecta percipit ut convenientia, vel disconvenientia, dicitur *æstimativa*, & sic de aliis.

13 *Obijcitur I.* Scotus pluries, præsertim 1. dist. 3. q. 2. & 4. dist. 45. q. 3. docet, dari plures sensus internos: ergo &c.

Respondetur, Scotum in his, & similibus locis nunquam ex professo decidisse hanc difficultatem; unde vel locutus est problematicè solum, vel juxta famosam, & communem acceptionem, & juxta mentem tantum aliorum.

Obijcitur II. Sensus communis, & phantasia 1. habent *diversos modos*, quibus immutantur; quia sensus communis immediatè movetur à sensibus externis, phantasia verò ab illis mediatè movetur, scilicet medio sensu communi. 2. Habent

Tract. IP.

diversa objecta formalia; quia sensus communis percipit sensibilia externa, ut præsentia sunt, phantasia verò, ut præsciunt à præsentia, vel absentia, quæ sunt rationes formales distinctæ. 3. Habent *diversa organa*; quia organum sensus communis est ordinatum ad facile recipiendum species, hinc habet dominium humiditatis, organum verò phantasie est ordinatum ad bene retinendas species, & hinc prævalet in siccitate, & ideo sensus communis ponitur in anteriori parte capitis prope frontem tanquam humidiori, organum autem phantasie in parte remotiori à fronte tanquam sicciori. 4. Habent tandem *diversos actus adequatos*; si enim habent diversa objecta formalia, actus quoque, qui ab ipsis specificantur, erunt adæquatè diversi: sed hæc omnia enumerata inferunt distinctionem realem: ergo non erit una potentia sensitiva interna.

Respondetur, neg. 1. quod sensus communis, & phantasia diversimodè immutantur; quia eadem potentia immutatur recipiendo species à sensibus externis quæ species permanent etiam transacta sensatione externa. Dicitur autem sensus immediatè moveri à sensibus, quatenus subin simul habet operationem cum sensatione externa, & hinc dicitur cognitio intuitiva concomitanter; quia est cum cognitione externa, quæ est intuitiva; si autem operatur transacta sensatione externa, cognitio sensus interni dicitur phantastica, seu imaginativa. 2. Negatur, quod habeant diversa objecta formalia; cum enim ambæ cognoscant objectum relucens in specie, ambæ abstractivè cognoscunt illud, non una ut existens, altera ut absens; hoc tamen discrimine, quod sensus communis cognoscat, quando simul est cognitio externa, & ita hanc connotat, phantasia verò non connotat hanc cognitionem externam intuitivam. Adde, eundem intellectum posse cognoscere objectum intuitivè, & ut præsens, & abstractivè ut absens: ergo diversitas harum cognitionum non esset sufficiens ad ponendam distinctionem inter potentias. 3. Negatur etiam, quod habeant diversa organa; eadem enim potentia, quæ speciem recipit, etiam retinet, nec siccitas obstat, quin potentia species recipiat; quia nervi sunt sicci, cum sint nimium terrestres, & tamen sunt sensorium tactus, citòque recipiunt species. Dein cum sensorium tactus sit caro, ac etiam nervi, quæ partes habent diversitatem sicci, & humidi, & tamen sit eadem specie potentia tactiva in illis, etiam hæc admissa tali partium diversitate non idcirco inferri debet distinctio specifica potentiarum. 4. Tandem negatur, quod habeant diversos actus adequatos; nam eadem

AAA

eadem potentia movetur ab iisdem speciebus repræsentantibus objecta exterius sensata, quæ si illa cum sensationibus externis percipit, actus dicitur cognitio intuitiva, & potentia sensus communis, si verò sine illis, actus vocatur cognitio abstractiva, & potentia phantasia.

Obijcitur III. Munus æstimativæ est percipere res insensatas, scilicet convenientiam, & disconvenientiam rerum, sensus verò communis & phantasia percipiunt solum res sensatas: ergo æstimativa erit ab illis distincta.

Respondetur, Licet admittamus, suò modò æstimativam cognoscere convenientiam, & disconvenientiam, vel potius ipsum objectum conveniens, aut disconveniens in concreto, negare tamen, hoc fieri propriè, & per species insensatas formaliter, sed tantum materialiter, ut jam Assert. II. q. præced. declaratum est. Dein ait Aristoteles de an. 44. phantasia movere appetitum, quod est, percipere objectum conveniens, vel disconveniens: ergo admissis etiam illis speciebus posset phantasia utrumque præstare, scilicet rem sensatam, & insensatam percipere.

Obijcitur IV. In uno animali datur unus sensus internus sine alio; quædam enim carent imaginatione 2. de an. 156. quædam memoriâ 1. Met. c. 1. ergo sensus isti sunt inter se realiter distincti.

Respondetur, omnibus brutis omnes actus, & facultates sensitivas convenire saltem suò modò, & uni perfectius, quam alteri, hinc Aristoteles in citatis, & similibus locis tantum negat potentias illas in gradu perfectò, præsertim cum 3. de an. 56, & 57. admittat in omnibus brutis imaginativam potentiam. Dein quidquid sit de hoc, solum sequitur, potentiam sensitivam in uno animali potentem omnes functiones exercere esse specie distinctam à potentia in alio animali reperta, quæ solum quasdam operationes sit potens elicere, non tamen quòd in eodem animali sine distinctæ realiter potentia. Potest insuper subin potentia impediri quoad unam functionem, non quoad aliam, ut eadem potentia motiva linguæ ad loquendum impeditur quoad unam pronuntiationem, non quoad alteram.

QUÆSTIO III.

De Appetitu Sensitivo.

⁴¹ *Nota I.* Appetitum communiter dividi in naturalem, & cognoscitivum. Naturalis non est aliud juxta Doctorem 3. dist. 17. quàm natura cujuscunque entis ut in sibi proportionatum

inclinata, sicut dicimus, lapidem appetere ubi deorsum, materiam appetere formam, & de hoc in præsentì non loquimur. Cognoscitivus est potentia quædam nata sequi cognitionem proponentem objectum ut conveniens, vel disconveniens, & sicut duplex est cognitio, intellectiva scilicet & sensitiva, sic datur duplex appetitus, unus rationalis, sequens intellectum & dicitur voluntas, de quo suò locò. Alter sensitivus, sequens cognitionem sensitivam sensus interni & externorum, & de hoc in præsentì est sermo, & quæritur imprimis an detur? deinde an cuilibet potentia cognoscitivæ sensitivæ, seu cuilibet sensui tam interno, quàm externis correspondeat proprius appetitus sensitivus, & in quo organo resideat?

Nota II. Appetitum sensitivum communiter dividi in concupiscibilem, & irascibilem, appetitus concupiscibilis est, qui tendit in bonum quodcunque illud ut sibi conveniens prosequendo, vel oppositum malum ut sibi disconveniens fugiendo. Irascibilis verò est proximè circa impediens affecutionem boni concupiti, & circa offendens, quatenus quærit illud vincere, superare & se vindicare, nam ultra remotionem impedimenti intendit vindictam & punire offensam. de his duobus appetitibus quæritur, an inter se sint realiter distincti, vel formaliter?

Nota III. Aliud esse imperium politicum seu civile, quò aliquis dominatur quibusdam, habentibus tamen potestatem resistendi, & non obediendi, quale est imperium Regis in subditos. Aliud est imperium despoticum, seu servile, ut cum non adest talis facultas resistendi & non obediendi. unde quæritur, quoniam imperio appetitus sensitivus in homine quoad suos actus immediatè ab ipso procedentes subjaceat voluntati?

ASSERTIO I. Datur in animalibus, etiam in homine appetitus sensitivus, distinctus ab appetitu rationali seu voluntate. Communissima.

Probatur: Tum quia in hominibus datur sensus internus, distinctus ab intellectu: ergo etiam appetitus sensitivus dabitur in eisdem distinctus à voluntate. Tum quia experimur, nos sapè appetere objectum contrariante voluntate; unde conqueritur S. Paulus ad Rom. 7. dicens: *Videò aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ:* & ad Galatas 5. *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem,* hoc est, appetitus sensitivus est contra voluntatis portionem superiorem, in quantum nimirum hæc respicit bonum honestum, & hæc voluntatis portio superior est contra appetitum sensitivum: ergo datur in nobis appetitus sensitivus distinctus à voluntate.

Deni-

Denique experientia notissimum est, bruta appetere convenientia, & refugere nociva: ergo etiam in brutis animalibus datur appetitus sensitivus.

18 **ASSERTIO II.** Appetitus concupiscibilis & irascibilis nec realiter, nec formaliter inter se distinguuntur. ita Doctor subtilis apud Mastrium de anima disp. 5. q. 9. & Recentiores communiter, contra Thomistas.

*Probat*ur: Tum quia una & eadem realiter, & formaliter voluntas, quæ est appetitus rationalis, est simul concupiscibilis & irascibilis: ergo etiam idem realiter & formaliter appetitus sensitivus erit concupiscibilis & irascibilis. Tum quia etiam secundum Thomistas idem appetitus concupiscibilis potest appetere bonum, & fugere malum illi oppositum; sed nulla est ratio, cur non idem appetitus possit etiam vindicare vel vindicativè repellere malum impediens bonum concupitum: ergo appetitus sensitivus concupiscibilis & irascibilis erit unus realiter & formaliter appetitus. Tum quia in naturalibus eadem gravitas est, quæ movet lapidem deorsum, & repellit impediens talem motum: ergo idem de appetitu dicendum est.

19 *Obijci*tur I. Appetitus concupiscibilis & irascibilis habent diversos actus, & circa diversa objecta: ergo etiam sunt diversæ potentia.

Respondetur, dist. antec. habent diversos actus sibi subordinatos, & circa diversa objecta sibi tamen subordinata conced. antec. secus neg. antec. cum consequ. quia omnes illi actus sunt ita sibi subordinati, ut appetitus primò & directè appetat bonum sibi conveniens, & propter hoc non solum fugiat malum inconveniens oppositum, sed etiam cum vindicta repellat malum quodvis impediens consecutionem boni; plures autem actus sibi subordinati circa objecta subordinata possunt prodire ab eadem potentia.

*Obijci*tur II. Appetitus concupiscibilis & irascibilis se mutuò impediunt, quia irascibilis impediendò & amovendò obstacula sæpè impedit delectationem in concupiscibili; sed nulla eadem potentia impedit seipsam in actionibus: ergo isti duo appetitus ab invicem distinguuntur.

Respondetur, dist. maj. Appetitus concupiscibilis & irascibilis se mutuò impediunt per se neg. maj. quia appetitus irascibilis est ordinatus saltem ultimè ad consecutionem boni concupiti: Impediunt se mutuò per accidens conced. maj. quia debet repellere contraria impedimenta, quæ repulsio per se est ordinata ad promotionem delectationis appetitus concupiscibilis, licet per accidens ad interim eandem impediatur.

ASSERTIO III. Appetitus sensitivus est duplex, unus communis residens in corde, alter particularis residens in qualibet Potentia sensitiva externa. Communis.

*Probat*ur: Tum quia alius appetitus sequitur cognitionem intellectivam, alius sensitivam; sed cognitio sensitiva alia est interna ipsius sensus interni, & communis, & alia est externa sensuum externorum: ergo etiam alius erit appetitus respondens cognitioni internæ sensitivæ, & alius respondens cognitioni externæ sensitivæ, quæ cum sit diversa pro diversitate sensuum externorum, etiam ipse appetitus erit diversus. prob. consequ. objectum conveniens visui non solum est perfectio totius animalis, sed immediatius est perfectio ipsius visus: ergo non solum erit juxta inclinationem totius animalis, sed etiam juxta inclinationem particularem ipsius visus: ergo à pari sicut propter inclinationem universalem ponimus appetitum quendam communem; ita ex inclinatione particulari inferre debemus appetitum particularem, & quidem pari passu discurrendum quoad omnes sensus externos. Tum quia in corde exercentur præcipui actus & passionibus appetitus sensitivi v. g. amor, tristitia, ira, gaudium, desiderium &c. de bonis per sensus externos & internum sensatis; unde etiam sacra scriptura sedem amoris designat cor in homine, dicens Deut. 6. & Marci 12. *diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo*: ergo in corde debet esse appetitus sensitivus communis, & non in cerebro. Tum quia ubi est dolor & voluptas tanquam passionibus appetitus sensitivi, ibi debet etiam residere appetitus sensitivus; atqui etiam in potentiis sensitivis externis sentitur dolor & voluptas teste experientia: ergo in iisdem etiam debet residere appetitus sensitivus, videlicet particularis, & consequenter totuplex erit, quotuplex est sensus externus. itaque sicut appetitus sensitivus particularis movetur à sensu externo particulari, ita appetitus sensitivus communis in corde residens movetur à sensu interno communi residente in cerebro, propter naturalem subordinationem harum potentiarum, & in eadem anima radicatarum, sicut potentia locomotiva, eò quia appetitivæ subordinata est, statim ad imperium ejusdem operatur, quamvis loco distet. Ex his

*Infert*ur, objectum appetitus sensitivi quoad actum prosecutionis esse bonum sensibile &c. quoad actum fugæ esse malum seu disconveniens; nam appetitus sensitivus nequit ferri in bonum honestum, quia neque potentia cognoscitiva sensitiva potest hanc bonitatem utpote insensibilem attingere; solum ergo appetitus

sensitivus tendere potest in bonum sensibile delectabile vel utile in particulari, non in universali, sive verum, sive appa-rens, quia hæc omnia potest sensus illi proponere; idem proportionaliter dicen-dum est de malo opposito, ut est objectum fugæ.

22 ASSERTIO IV. Voluntas imperat appetitui sensitivo politicè tantum, non dispo-ticè. Doctor subtilis in 2. d. 29. q. un. & communis apud Mairium cit. q. 9.

Probatnr: Quia appetitus sensitivus potest non obedire voluntati, & opposi-tum facere, ut experimur in nobis, & facetur S. Paulus Rom. 7. dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnan-tem legi mentis meæ*, & Gal. 5. *Caro concupiscit adversus spiritum*: ergo appeti-tus sensitivus est subditus voluntati poli-ticè tantum, non dispo-ticè. Quandoque autem appetitus sensitivus obedit volun-tati imperanti, non immediatè, quia appeti-tus sensitivus non movetur immediatè, nisi à potentia cognoscitiva sensitiva, qualis non est voluntas, sed mediatè, quatenus vo-luntas imperat intellectui, ut accuratius & intensius consideret objecti v. g. ebrieta-tis malitiam, circumstantias, & damna in-de sequentia, & quia omne, quod intel-lectus intelligit, phantasia seu sensus inter-nus phantasiatur, & imaginatur, id est, modo sensibili per phantasmata & cog-nitiones sensitivas exprimit, ideo per has sensus interni cognitiones appetitus sensi-tivus movetur, ejusque concupiscentia circa ebrietatem v. g. minuitur & sedatur, & hõc modò mediatè obedit voluntati, & sic intelligendum est illud Gen. 4. *Sub te erit appetitus tuus*.

Objicitur: si appetitus sensitivus po-est obedire & non obedire voluntati: ergo erit liber, cum illud agens sit liberum, quod potest operari & non operari; sed: ergo.

Respondetur, appetitum sensitivum posse non obedire voluntati, non quia sit liber, sed quia aliter movetur à sensu in-terno, si scilicet sit tam vehemens ostensio delectabilitatis in objecto, ut non sinat averti appetitum sensitivum ab intellectu & voluntate, potestque simul in corpore accidere alteratio quædam quæ valde sen-sum & appetitum incitet. Sic res se habet cum equo indomito, qui sessori politicè tantum obedit, quia potest eidem resistere, & tamen equus non est agens liberum, sed naturale.

QUÆSTIO IV.

De Actibus & Passionibus Appe-titûs sensitivi.

Nota, passionem (prout de ea hic lo-²³ quimur) esse motum virtutis appe-titivæ, consequens apprehensionem boni vel mali. Cum autem potentia ap-petitiva sit *duplex*, videlicet *rationalis*, quæ est *voluntas*, & *sensitiva*, quæ est *appetitus sensitivus*, ita passiones in ap-petitu rationali, seu voluntate dicuntur *rationales*, quia excitantur in ipsa volun-tate ad cognitionem intellectivam boni vel mali, & aliæ dicuntur *sensitiva*, quia excitantur in appetitu sensitivo ad cog-nitionem sensitivam objecti sensibilis boni vel mali, quæ passiones sensitivæ non tan-tum hominibus, sed etiam brutis conve-niunt. Quia verò uterque appetitus ni-mirum rationalis & sensitivus dividitur in *concupiscibilem* & *irascibilem*, hinc à Do-ctoribus communiter assignantur *undecim* *passiones*, sex ex parte appetitûs concu-piscibilis, & *quinque* ex parte appetitûs irascibilis. Passiones appetitûs concupi-scibilis sunt hæc sex, videlicet *amor*, *odium*, *desiderium*, *fuga*, *gaudium*, seu *delecta-tio*, & *tristitia*, quæ duæ ultimæ passiones in appetitu sensitivo vocantur *voluptas* & *dolor*, quod si enim bonum vel malum proponatur absolutè appetitui, nascitur amor vel odium; si proponatur ut absens, nascitur desiderium vel fuga; si propo-natur ut præsens, nascitur gaudium vel tri-stitia. Passiones verò appetitûs irascibi-lis sunt hæc quinque, videlicet *spes*, *timor*, *audacia*, *desperatio*, & *ira*. Quod si enim appetitui proponatur bonum ar-duum, quatenus non est in potestate ap-petentis, nascitur spes, vel timor; si pro-ponatur ut multa habens impedimenta, nascitur audacia ad superandas difficul-tates; si bonum proponatur ut omnino inas-sequibile, vel malum ut inevitabile, nasci-tur desperatio; denique si malum sit ve-hemens & præsens, exurgit ira ad repul-sam & vindictam. Jam oritur quæstio, an hæc passiones sint actus vitales volunta-tis & appetitûs sensitivi, an verò sint pro-priæ passiones? Siquidem juxta Doctorem subtilem 1. d. 1. q. 3. in potentia in ordi-ne ad objectum duo reperiuntur, quorum unum vocatur *actio*, alterum *passio*, non quod sint verè de Prædicamento actionis & passionis, cum non sint relationes, sed veræ qualitates; sed tales dicuntur *gram-maticaliter*, quia explicantur per verba activa & passiva. Quare illa qualitas in potentia appetitiva dicitur *actio*, quæ est actus vitalis à potentia elicurus & tendens in objectum; illa verò qualitas dicitur *passio*,

Passio, quæ non est actus vitalis elicitus à potentia, sed causatur ab alio, & tantum recipitur in potentia vitali. Hoc notato sit

24 **ASSERTIO.** Omnes Passiones sunt actus vitales voluntatis & appetitus sensitivi, excepta delectatione & tristitia in voluntate, & excepta voluptate & dolore in appetitu sensitivo, quæ sunt propriæ passionibus, non actus. Ita Scotus cit. *Mastrius*, *Bellutus* cit. quæst. 10.

Probatur Assertio quoad I. partem: Quia non est necessitas, ratio vel experientia, cur passiones voluntatis & appetitus sensitivi sint distinguendæ ab ejus actibus, exceptis duabus propter speciales rationes statim afferendas, quia dum amamus, vel odio habemus, desideramus, vel timemus aliquod objectum præter ipsos actus amoris, odij, desiderij, timoris &c. nihil aliud advertimus: ergo.

25 *Probatur Assertio quoad II. partem,* quod delectatio seu gaudium sequens consecutionem boni concupiti, & tristitia non sint actus vitales elicitus à voluntate, sed propriæ Passiones, quod etiam jam docuimus in nostra Theologia lib. 2. sententiarum, dist. 2. de Beatitudine formali, quæst. 7. Quia tristitia est poena & involuntaria; sed actus voluntatis non est poena, nec est involuntarius, cum liberè & voluntariè à voluntate procedat, nec voluntas in actibus elicitis etiam à DEO violentari possit: ergo tristitia non est actus, sed passio voluntatis, & consequenter idem dicendum est de opposita tristitiæ delectatione seu gaudio naturaliter consequente consecutionem boni concupiti. Deinde DEUS & Beati habent summum odium, nolitionem & detestationem peccatorum, nec tamen habent tristitiam aut dolorem: ergo tristitia non est actus voluntatis, quia deberet esse odium, vel nolitio mali præsentis, quod tamen non est, ut patet in DEO & Beatis, ut modò dictum. Ex opposito arguitur de delectatione & gaudio, quod non sit actus volitionis eorum, quæ nobis volentibus accidunt, quia multa eveniunt juxta intentionem & volitionem diaboli, ut sunt peccata, & tamen est incapax cujusunque veri gaudij & delectationis. Deinde Aristoteles 10. Ethic. cap. 4. & 5. negat voluptatem esse operationem, sed ait, eam ex operatione pullulare: Ergo.

26 *Probatur Assertio quoad III. partem,* quod voluptas & dolor in appetitu sensitivo non sint actus vitales ab eo elicitus, sed propriæ & meræ passionibus: Tum ex iisdem ferè rationibus allatis modò pro delectatione & tristitia: tum quia si dolor aut voluptas essent actus vitales, & sensationes objectorum, tunc quò major

Tract. IV.

esset dolor aut voluptas, eò perfectior esset cognitio & sensatio objecti disconvenientis vel convenientis, quod est contra experientiam, nam qui atrocissimos patiuntur dolores, subinde nesciunt assignare objectum illud disconveniens, cujus sit conditionis & naturæ, ut patet in ægro-tantibus, quorum non cognoscitur status morbi; idem contingit in voluptatibus sensualibus: ergo. Ex his

Infertur I. Delectationem seu gaudium de consecutione boni concupiti physice causari ab amore voluntatis seu volitione objecti convenientis apprehensi ut præsentis; econtra tristitiam causari à nolitione objecti apprehensi ut disconvenientis & præsentis. Similiter voluptas causatur physice ab actu prosecutionis appetitus sensitivi in objectum à sensu interno repræsentatum ut conveniens & præsens; dolor verò causatur ab actu fugæ vel odij respectu objecti apprehensi ut disconvenientis & præsentis. Dolorem tamen sicut & voluptatem in sensu externo semper debet præcedere sensatio objecti disconvenientis vel convenientis, quia sensus externus, & appetitus particularis nequit tendere in objecta absentia, sicuti potest sensus internus, & appetitus sensitivus communis.

Infertur II. Delectari, dolere, tristiari non esse actus vitales, nisi causaliter & præsuppositivè; unde delectari (idem est de dolore & tristitia) ait Scotus cit. non respicit bonum tanquam objectum, sed potius ut causam efficientem; est enim quid consequens ad actum vitalem respicientem bonum ut objectum, qua ratione dici solet, delectationem esse circa bonum, tristitiam circa malum. Quare licet delectatio & tristitia tanquam veræ qualitates cognoscantur ab intellectu, non tamen percipiuntur vitaliter à voluntate, quia hæc tantum patitur delectationem & tristitiam, quæ passio non est actus vitalis, nec qualitas, sed tantum relatio. Idem proportionaliter dicendum de appetitu sensitivo respectu voluptatis & doloris, quod licet cognoscantur vitaliter à sensibus, appetitus tamen sensitivus merè patitur voluptatem & dolorem.

QUÆSTIO V.

De Potentia locomotiva.

Nota I. Potentiam locomotivam esse communem omnibus animalibus, quia omnia animalia aliquantulum ex se ipsis moventur localiter. Duplex autem motus sicut & duplex potentia locomotiva distingui solet, nimirum *naturalis* & *animalis*.

B b b

malis. Potentia locomotiva *naturalis* est facultas seu virtus localiter motiva, in suo actu non præsupponens cognitionem & appetitionem, qualis est in corde, pulmonibus, arteterijs &c. quia ista membra absque ulla prævia cognitione & appetitione vitaliter moventur, saltitant, pulsant &c. *Animalis* est virtus localiter motiva in suo actu semper præsupponens cognitionem & appetitionem, & hæc iterum est duplex, nimirum *Inorganica* & *Organica*; *inorganica* est, quam habet anima rationalis etiam separata à corpore, quâ seipsam, sicuti etiam alia à se distincta, independenter ab organis corporis localiter movere potest, de qua dicetur Disp. seq. ultima, quæstione tertiâ. *Organica* est, quâ animal se localiter movere potest dependenter ab organis corporis, estque adhuc duplex, una *perfecta*, altera *imperfecta*. *Perfecta seu progressiva* est virtus, per quam animalia progrediuntur, & movent se non tota simul æqualiter, sed successivè, nimirum unam partem post aliam de loco ad locum. *Imperfecta* est, quæ reperitur in quibusdam animalibus non habentibus motum progressivum, habentibus tamen motum dilatationis & restrictionis, qualia animalia sunt Ostrea, Zoophyta, & Plantanimalia, & qui motus dilatationis & constrictionis fit dependenter ab eorum potentiâ cognitivâ & appetitivâ, quâ pollent.

29 *Nota II.* Motum organicum animalis præsupponere semper cognitionem, & imperium ab appetitu, siquidem talis motus fit ad prosequendum commodum, & fugiendum noxium, quæ utique necessario repræsentari debent animali per cognitionem, & ab appetitu prosequi, quod est commodum, & fugi, quod est noxium; & ad hæc debet motum localem organicum imperare. Unde movetur quæstio, an potentia locomotiva in animali sit distincta ab appetitiva & cognitiva, sitque causa totalis proxima elicitiva motus, ita ut appetitiva concurrat remotè ut imperans, cognitiva verò ut dirigens.

30 *Nota III.* Ulterius moveri quæstionem, in quo corporis organo resideat potentia locomotiva animalis; cum autem sit communis opinio, eam residere in musculis, hinc sciendum, *musculum* dividi in tres partes à Medicis, nimirum in principium, in quo incipit nervorum in fibras divisio; in medium, ubi fibræ illæ sunt inter se magis diffusæ, magisque abundat interjecta caro, eò quia sua relaxatione vel restrictione maximè facit ad motum flexionem vel extensionem; & in finem, ubi denuò fibræ illæ magis uniuntur, nullâ ferè interposita carne. His notatis sit

31 **ASSERTIO I.** Potentia locomotiva

animalis est distincta ab appetitiva & cognitiva, estque causa totalis motus proximè elicitiva, ita ut potentia appetitiva tantum concurrat remotè ut imperans motum, & potentia cognitiva ut dirigens motum. Est communis, & docetur à Doctore subtili 2. d. 42. q. 4. Mastrio, Belluto & alijs.

Probatum Assertio quoad II. partem. Tum quia appetitus sensitivus internus & universalis, à quo motus imperatur, & sensus internus communis, à quo dirigitur motus, sunt in determinato organo, nimirum primus in corde, & secundus in cerebro, ut in præcedentibus docuimus; Potentia autem locomotiva est ferè diffusa per totum corpus: ergo hæc erit distincta à potentia cognitiva & appetitiva. Tum quia membra quandoque moventur independenter ab appetitu, ut cum nobis inconsiderantibus palpebræ, manus, aut pes moventur: ergo potentia locomotiva erit distincta à cognitiva & appetitiva.

Probatum Assertio quoad II. partem, quod potentia locomotiva sit causa totalis proxima elicitiva motus: Tum quia, ut mox dictum, potentia locomotiva potest prævenire appetitum, cum hoc non imperante possit dari motus. Tum quia appetitus respicit objectum bonum per prosecutionem, malum per fugam, & hi sunt actus adequati ipsius; sed motus localis non continetur sub his actibus: ergo appetitus nequit immediatè concurrere ad motum localem sive totaliter, sive partialiter. Tum quia hæc potentia locomotiva est vitalis; sed ad potentiam vitalem spectat, ut sit elicitiva proprii actus: ergo etiam ista proprium actum eliciet. Et hoc maximè patet in homine, ubi principalior appetitus est spiritualis & inorganicus, potentia verò motiva, & motus ipse localis est organicus.

Probatum Assertio quoad III. partem, quod appetitus imperet, & sensus internus vel intellectus dirigat motum: Quia potentia locomotiva ex se est indifferens ad quemlibet motum, & quando movet, non temerè & in incertum tendit, sed propter aliquem finem movet: ergo indiget potentiâ determinante & ordinante ad talem finem; hæc autem potentia est ipsemet appetitus, cujus est moveri à bono finis; & quoniam appetitus est cæcus ex se, nec fertur in incognitum, necessario debet dari potentia dirigens, qualis est potentia intellectiva, vel sensus internus: ergo. Ex his

Infertur, appetitum rationalem seu voluntatem in homine imperare dispoticè potentia locomotivæ *Exceptis duobus motibus,* videlicet motu innaturali cordis ex aliqua subita perturbatione, & passione

sione causato, & motu partium generationi inservientium, in quos exercet tantum imperium politicum. Potest tamen in homine voluntas imperare motum progressivum appetitu sensitivo renitente, utpote dum homo contra inclinationem appetitus sensitivi recedit ab occasionibus peccandi. Licet autem appetitus sensitivus nequeat imperare motum progressivum voluntate renitente, exceptis duobus supradictis motibus, potest tamen appetitus sensitivus voluntate permissivè se habente, motum progressivum imperare, ut patet in Noctambulonibus.

ASSERTIO II. Potentia locomotiva animalis residet in musculis. Communis.

33 *Probatur:* Quia musculi, utpote compositi ex fibris, nervis & vinculis seu tendine, sunt aptissimum organum ad faciendum motum progressivum, nam vincula & fibræ colligant ossa & carnem; nervi verò suppeditant spiritus vitales & animales: ergo in musculis residet potentia locomotiva animalis. Et quoniam omne corpus mixtum exposcit proprium temperamentum, hinc musculi debent esse præditi quibusdam qualitatibus, præcipuè calore animali per spirituum animalium à cerebro submissorum influxum foto; unde quandoque ex harum qualitatuum defectu membra omnino inepta evadunt ad faciendum motum, ut contingit in nimia defatigatione, vel repentino terrore, vel deliquio, aut apoplexia, ubi spiritus animales vel omnino deficiunt, vel ad interna confugiunt, vel impediuntur, ne in nervos defluant ex cerebro, & sic membra externa remanent viribus & calore destituta. Ex quibus etiam deducitur, quod vis motiva remotè resideat in cerebro, non verò in corde, quia nervi à cerebro, non à corde originem trahunt. Hinc etiam colligitur, cur ebrii rectè incedere non valeant, nam vapores in ebrijs ex nimio haustu ad cerebrum ascendentes impediunt cerebrum, quò minus spiritus animales debitè & ordinariè in nervos & membra transmittere possit.

QUÆSTIO VI.

De quibusdam Affectionibus Animalium, seu de parvis Naturalibus.

34 *Nota* pro complemento hujus Disputationis remanere adhuc aliqua dicenda de quibusdam animalium affectionibus, de quibus egit Aristoteles in Libris illis, quos de parvis naturalibus intitulavit, de quibus breviter aliqua dicenda, ad quorum meliorem intelligentiam sciendum, quod

Spiritus vitales & animales in animalibus non differant essentialiter à sanguine, sed sint purissimus & subtilissimus sanguis; dum enim sanguis in hepate generatus per diversas venas in diversas corporis partes diffunditur, pars purior & melior sanguinis per *venam cavam* in cor invehitur, in quo per summum innatum calorem ita incalcescit & depuratur, ut in *spiritus vitales* evadat, qui ideò dicuntur *spiritus*, quia ob subtilitatem visum fere effugiunt, & velut aura in corpore spirant & pulsan; dicuntur autem *vitales*, quia à corde, quod est principium vitæ, vim quandam vitalem, scilicet calorem naturalem participant, quem suâ per corpus vagatione omnibus alijs partibus communicant, fovant, & deperditum restaurant. Porro procreatis in corde spiritibus vitalibus, pars eorum per *arterias* diffunditur per totum corpus (sicuti sanguis diffunditur per *venas*, nam sanguis est in *venis*, spiritus vitales sunt in *arterijs*, & spiritus animales in *nervis*) pars verò melior per certos meatus in cerebrum concavum vadit, & virtute cerebri magis adhuc attenuatur, & sic fiunt *spiritus animales*, quatenus sunt adepti talem temperiem, ut ad sensationes, motum, & omnes actiones animales deserviant. Dum verò hi spiritus animales per diversos nervos ex cerebro derivatos dispensantur & transmittuntur ad organa sensuum, in eisdem spiritibus animalibus recipiuntur species sensibiles impressæ objectorum & sensationum externarum & deferuntur per dictos nervos iterum ad cerebrum ad sensum communem, qui in eo residet, ut mediantibus his speciebus sensus communis & phantasia suos actus, phantasmata, imaginationes, & sensationes internas elicere, & sic appetitum sensitivum communem ad prosecutionem objecti sensibilis boni, & ad fugam mali movere valeat. His notatis quæritur, quænam sint affectiones animalium?

Respondetur I. Ab Aristotele cit. referri sequentes, nimirum *vigiliam*, *somnum*, *somnium*, *risum*, *fletum*, *respirationem*, *pulsus cordis*, & *arteriarum*, *vocem*, & *loquelam* &c.

Respondetur II. *Vigiliam* esse expeditionem seu promptitudinem sensuum ad operandum, quæ ab intrinseco oritur per actuale defluxum spirituum animalium ad organa sensuum.

Respondetur III. *Somnum* esse cessationem sensuum à suis operationibus, cujus causa proxima est ille non defluxus spirituum animalium, seu cessatio defluxus ad organa sensuum; remota verò causa est illa, quæ impedit talem defluxionem v. g. vehemens morbus, defatigatio virium, vapores & fumositates ex concoctione ciborum

borum in stomacho, ascendentes in cerebrum &c. finis verò somni est recuperatio virium & reparatio spirituum animalium. Cur autem musica specialiter somnum conciliet, ut patet in infantibus dormire non volentibus, ratio est, quia anima ad cantum intenta reliquorum sensuum quasi obliviscitur, ac proinde spiritus animales ad eorum organa transmittere desinit, solumque eos ad organum auditus revocat, qui ad auditum venientes, & ibi humidum reperiens hoc in halitum seu vaporem resolvunt; auditus autem ob excitatum vaporem & halitum ascendentem in cerebrum, impeditur ab ulteriori receptione spirituum animalium, & sic soporatur seu indormiscit homo.

37 *Respondetur IV. Somnium esse operationem sensus interni tempore somni excitatam, quam ordinariè sequitur operatio appetitus sensitivi, & definitur ab Aristotele cap. I. de somnijs, quod sit phantasma apparens in somno; non enim sensus internus semper ligatur tempore somni, ne operetur, sed tunc tantum, quando caput vel est nimis fumositate & humoribus impletum, ita ut sint obruti spiritus animales in cerebro, vel quando nimis pauci spiritus animales sunt in cerebro, eoquod omnes revocentur ad stomachum pro concoctione. Est autem somnium multiplex, videlicet *Naturale*, quod provenit à sensu humano, & speciebus naturaliter motis à spiritibus animalibus, *Divinum*, quod provenit à speciebus à DEO supernaturaliter excitatis; *Angelicum*, quod ab Angelo, & *Diabolicum*, quod à speciebus à diabolo motis provenit. An liceat divinare per somnia, docetur in Theologia morali. Hoc interim certum est, quod licitum sit credere somnio Divino & Angelico, quando certò constat, quod talia sint, non autem diabolico, quia diabolus est pater mendaciorum, nec naturali, cum hoc cum futuris non habeat naturalem & certam connexionem, quamvis ex eo de presenti somniantis statupossit naturaliter conjici; sic qui somniant de aquis, sunt Phlegmatici, qui de ignibus, sunt Choleric, qui de aëre, sunt Sanguinei, qui de casibus tristicis, sunt Melancholici, & qui in somnio consentiunt rebus turpibus, etiam in vigilia iisdem consentire subinde, non verò semper, Ascetici docent.*

38 *Respondetur V. Risum esse motum quendam localem causatum à potentia motiva in illo musculo, dicto Diaphragma, cujus causa est voluptas dilatans ipsum cor, quâ dilatatione aër per respirationem attractus vi ad guttur & palatum allisus sonum inarticulatum causat, qui dicitur Cachinnus.*

39 *Respondetur VI. Fletum esse effusio-*

nem lachrymarum ex oculis, cujus causa est restrictio & compressio cordis. Multipliciter autem potest hæc lachrymarum effusio fieri, scilicet vel ex infirmitate oculorum & capitis, vel ex confricatione oculorum, vel ex fumo, aut vapore acris & mordaci caput petente, aut risu pervalido, quatenus motu illo corporis aliquantulum comprimuntur oculi, vel etiam ex gaudio, nam ex lætitia dilatatur Cor, majoremque spirituum copiam emittit, unde partes illæ, in quibus vigent spiritus, propter abundantiam turgent, & consequenter petunt dilatari; & tales partes sunt oculi, & quia non adest locus, idcirco humor inclusus comprimitur, & effluit ex oculis. Tandem ordinariè ex dolore causatur effusio lachrymarum, quia dolor vim habet constringendi & exprimendi internum humorem, nempe lachrymas, quæ non sunt aqua naturalis, sed pituita seu phlegma, unde cum lachrymis infans baptizari nequit. Et cum ad risum & fletum requirantur certi muscoli & partes corporis organici, quas solus homo habet, ac etiam intellectiva saltem imperfecta cognitio, idcirco solius hominis proprium est esse risibilem & flebilem.

Respondetur VII. Vocem esse sonum 40 *ore animalis prolatum, nam vox convenit tantum animalibus; hinc Angeli & Demones propriè voces edere modò vitali non possunt, cum non sint animalia, nec corpus, quod habet organa ad vocem formandam necessaria, informare possint. Dividitur vox in articulatam, & inarticulatam. Hæc est, quæ procedit à gutture animalis absque speciali adminiculo dentium, palati & labiorum; sic mugitus boum, suspiria lamentantium hominum &c. sunt voces inarticulatæ, nam esto audiantur quædam inflexiones in illis, non tamen reperitur in illis syllabarum distinctio. Vox articulata est, quæ formatur ministeriò dentium, palati, linguæ, labiorum, pulmonum, arteriæ asperæ, & lingulæ, seu Epiglottis, estque per articulos distincta, & est propria hominibus, per quam homines suos conceptus etiam de rebus spiritualibus & immaterialibus, (quarum phantasmata fabricare potest sensus internus in hominibus ob conjunctionem animæ rationalis & spiritualis cum corpore organico) exprimere sensibilibiter possunt, & hujus potentie locutivæ, seu de similibus vocaliter discurrendi principium est rationalitas, ultima differentia specifica hominis, sicuti est principium risibilitatis, fleibilitatis &c. Num autem etiam Brutis conveniat loquela, sermo, & vox articulata suò modò, probabiliter concedi potest, quia etiam canes v. g. sui appetitus sensitivi affectiones per distinctas aliquantulum voces significant, aliter enim*

enim latrant, cum ad edendum invitant, aliter cum ad pugnam provocant, aliter cum ad venerem incitant, aliter cum prædam inquirunt, aliter cum prædam invenerunt. Sic etiam bubulcus ex vario bovis mugitu, nunc vitulum quærere, nunc esurire, nunc sitire &c. cognoscit, quæ voces suo modo sunt articulatæ, quia experimur bruta suas voces propriis notis ab invicem distinguere & articulare, & pro diversitate similium vocum ab aliis brutis eorum affectiones & appetitiones sensitivas per sensus externos & internum percipi, & cognosci.

41 Respondetur VIII. *Respirationem esse attractionem, ac rursus remissionem aëris à pulmonibus & arteria aspera, cujus finis est refrigerare nativum cordis calorem, & vitam conservare.*

42 Respondetur IX. *Pulsus cordis & Arteriarum esse dilatationem quandam & postea compressionem cordis & arteriarum, quæ dilatatio & compressio Diastole & Sistole appellantur. Causa hujus motus est calor naturalis, qui cum maxime vigeat in corde & spiritibus vitalibus, facit cor & arterias, in quibus sunt spiritus vitales, dilatari, & ebullire. Quando autem advenit aër per respirationem attractus, propter ejus frigus iterum constrin-*

guntur & comprimuntur; etenim caloris est dilatare, frigoris constringere. Hic motus, sicut etiam respirationis, est motus viventi naturalis, prout opponitur violento, cum interviat ad conservationem viventis.

Respondetur X. *Virtutem imaginativam propter radicationem cum aliis potentiis in eadem anima sæpè causare mirabiles effectus, non quidem immediate, sed potius directive. Sic ex timore causatur pallor & tremor, ex verecundia rubor in facie, ex vehementi apprehensione agitantur ita humores in corpore, ut homo sanus subinde incidat in morbum, econtra ægrotus convalescat, sic etiam ex imaginatione matris prægnantis à virtute formativa prolis variæ causantur notæ & affectiones in prolibus, v. g. fructus, uva &c. & præsertim in illa parte, quæ mater lefricavit, quia potentia imaginativa non tantum rem concupitam, sed etiam partem tactam fortiter apprehendit, & consequenter virtus formativa in illa parte tacta rem concupitam formavit, quæ si sit v. g. uva, magis rubescit tempore vindemiæ, quia astra tunc magis influunt in uvas, & consequenter etiam magis in illud, quod est naturaliter simile uvis.*

DISPUTATIO V.

De Anima Rationali, ejusque Intellectu.

QUÆSTIO I.

De Essentia Animæ rationalis.

1 **N**ota I. *Animam rationalem inter animas perfectissimam, esse actum primum corporis organici, potentiam vitam rationalem habentis, hoc est, potentis exercere operationes rationales, intellectivas, volitivas &c. ejus potentie propriæ sunt intellectus, voluntas, & memoria, de quibus agetur in questionibus sequentibus.*

2 **N**ota II. *Certum esse, animam rationalem esse spiritum, seu formam spirituales; sic enim definitum est in Concilio Lateranensi, cap. firmiter, de Summa Trinitate, ubi dicitur, DEUM ex nihilo condidisse creaturam spirituales & corporalem, angelicam & mundanam, ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu & corpore constitutam, & patet hoc ipsum ex S. Scriptura, Lucæ 23. ubi Christus in Cruce clamat: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, Tract. IV.*

sumitur autem hic *spiritus* proprie prout opponitur corpori, quod sensu Christus, Lucæ 24. dixit: *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet; & quoad hoc concordant omnes SS. Patres, & Theologi. Et ex hoc principio jam diximus supra, animam rationalem esse indivisibilem, immortalem, & à DEO creatam, ac proinde hic tantum inquiritur, an anima rationalis sit specie distincta ab Angelo? Item an potentie animæ rationalis, videlicet intellectus & voluntas, specie distinguantur ab intellectu & voluntate Angeli?*

ASSERTIO I. *Animæ rationalis specie distinguitur ab Angelo. Doctor subtilis 2. d. 1. q. 5. & communissima.*

Probatur: Tum quia Angelus est substantia spiritualis completa; anima vero rationalis est substantia spiritualis incompleta; atqui substantia spiritualis comple-

ta & incompleta differunt specie: ergo. Tum quia formæ ejusdem rationis habent eandem rationem perficiendi; sed anima rationalis naturaliter est perfectio corporis organici ut forma, Angelus autem naturaliter non est perfectio alicujus materiæ: ergo non sunt ejusdem rationis & specie. ita rursus Scotus in 2. d. 1. q. 5.

4 **ASSERTIO II.** Intellectus angelicus & humanus, seu animæ rationalis distinguuntur specie. Scotus in 2. d. 1. q. 5. cum communi.

*Probat*ur: Quia intellectus angelicus nullò modò potest dependere à sensibus alicujus corporis, vel phantasmatibus; intellectus verò humanus habet innatam & à se inseparabilem capacitatem, quòd possit dependere à sensibus & phantasmatibus, & mediantibus illis suas operationes intellectivas elicere: ergo debent inter se differre specie, cum specie distinctæ proprietates specie diversas præexigant essentias.

Dices: Licet bos & aquila differant specie, non tamen specie differunt eorum potentiæ visivæ: ergo licet Angelus & anima rationalis differant specie, tamen intellectus angelicus & animæ rationalis non different specie.

Respondetur, neg. conseq. disparitas est, quia potentiæ visivæ in bove & aquila ex natura sua specifica ultima, seu infima non requirunt specie distincta organa ad visionem eliciendam; sed intellectus angelicus ex natura sua specifica non potest admittere ad suas operationes cooperationem vel dependentiam ab aliquo corporis organo; e contra intellectus animæ rationalis habet hanc naturalem capacitatem, ex eo, quòd anima rationalis sit ex natura sua substantia incompleta: ergo. Ex his

Inferitur, idem dicendum de voluntate angelica & humana, quòd sint diversæ speciei ob easdem rationes, ob quas diximus, intellectum angelicum specie differre ab humano. de quo plura dicta sunt in nostra Theologia, de Angelis, Disp. I. quæst. 3.

QUÆSTIO II.

Qualis potentia sit intellectus, & quomodo concurrat ad intellectionem?

5 *Nota*, intellectum esse immaterialem in essendo, satis constare ex dictis, cum sit identificatus animæ rationali immateriali & spiritali; hic autem præcipue quæri, an exerceat suas operationes per organa, seu determinatam corporis partem, sicuti sensus? Quæritur item, an intellectus activè concurrat ad producen-

dam intellectionem, & quomodo? an ut causa totalis vel partialis, & si ut causa partialis, an ut magis principalis?

ASSERTIO I. Intellectus est potentia immaterialis, & inorganica. idem dicendum de voluntate. Scotus quodl. 9. & 4. dist. 43. q. 2. Aristoteles 2. de an. 11. & 3. de an. 6. estque Communis.

*Probat*ur I. Omnis potentia organica languescit, si organum debilitetur, & læditur virtus organica à vehementi sensibili; at intellectus, sicut etiam voluntas, minimè læditur ab excellenti intelligibili & volibili, sed potius perficitur & roboratur, & languente corpore potius vigere videtur, ut patet in senibus: ergo intellectus, sicut & voluntas, erit potentia non organica, sed inorganica.

*Probat*ur II. Potentia intellectiva, sicut etiam volitiva, remanet in anima separata, corruptis organis corporeis, ut patet defacto in Beatis: ergo non est potentia organica, quia talis destructio organo, & totò conjuncto perit, ut patet, si oculus eruatur, anima non potest amplius videre; destructio autem totò corpore potest adhuc optimè intelligere & velle.

*Objicit*ur I. Intellectus impeditur in suis functionibus facta læsione cerebri, ut patet in phræneticis & amentibus: ergo est potentia organica.

Respondetur, dist. antec. Intellectus impeditur intrinsecè, sicut potentia visiva & quælibet sensitiva adæquata, quæ per organum & partialem animæ perfectionem tanquam per partes physicas intrinsecè constituantur neg. antec. intellectus impeditur extrinsecè, quatenus scilicet phantasmata, à quibus in hac vita intellectus in sua operatione pendet, ob læsionem cerebri sunt indisposita. conced. antec. & neg. conseq.

*Objicit*ur II. Sequeretur, quòd homo per quamlibet corporis partem intelligeret, quia anima non determinaretur ad operandum, hoc est, intelligendum & volendum per determinatam corporis partem; sed: ergo.

Respondetur, neg. seq. quia defacto intellectus potius dicitur intelligere in capite, & per cerebrum, quàm in aliis corporis partibus, quia sensus, quorum ministerio intellectus eget in sua operatione, in capite & cerebro resident, & non alibi.

Dices: Ergo si intellectus indiget sensibus, jam ab ipsis dependebit in operando, & sic erit organicus.

Respondetur, neg. illatum, quia non eget ipsis tanquam ratione agendi, & intelligendi, sed præsuppositivè tantum, & per modum famulantium. Ex his

Inferitur, quòd intellectus indigeat phantasmatibus ad intelligendum tam in prima motione, hoc est, in specierum acquisitione,

quisitione, & prima intellectione per eas facta, quam in *secunda motione*, id est, in intellectionibus sequentibus post specierum acquisitionem jam factam, ita ut non possit illis uti in intellectionibus absque conversione ad phantasmata. *Ratio quoad primam motionem* est: tum quia ex ipsis phantasmatibus eliciuntur species intelligibiles: tum quia primæ intellectiones ex objectis externis ortum habent; hæc autem species sensibiles in sensibus externis, & phantasmata in phantasia producant, ex quibus intellectio incipit. *Ratio quoad secundam motionem* est, quia læsâ phantasia impeditur operatio intellectus; ergo in omni operatione intellectus indiget phantasmatibus, unde semper quando aliquid volumus intelligere, formamus nobis ejus Idolum, & convertimur ad phantasmata, etiam tunc, dum Angelos, & alia spiritualia cogitamus; formamus enim juvenes alatos, Patrem Æternum per modum venerabilis senis concipimus: ergo semper fit conversio ad phantasmata.

8 *Quæres*, quæ sit ergo causa hujus dependentiæ?

Respondetur, hanc non oriri ex natura intellectus ut sic; quia tunc anima separata necessario sic intelligeret. Nec ex eo, quod anima sit unita corpori; quia tunc post resurrectionem in gloria sic intelligeret. Nec ex eo, quod anima sit unita corpori mortali; quia in statu innocentiae habebant homines corpora mortalia, & tamen non fuissent adstricti ad solum illum modum intelligendi. Oritur igitur ex originali culpa, in cujus poenam datus est nobis hic infirmus, & adeo imperfectus modus intelligendi phantasmati alligatus, & non solum ex peccato, sed etiam ex connexionem, & statu potentiarum adinvicem, qui status, ut ait Doctor 1. dist. 3. q. 3. non videtur esse, nisi stabilis permanentia legibus divinæ sapientiæ firmata, ita, ut ultimò refundantur omnia in voluntatem, & decretum DEI.

ASSERTIO II. Intellectus activè concurret ad intellectionem. Scotus in lib. de an. q. 12.

9 *Probatur* I. Concil. Trid. ss. 6. c. 4. damnat illum, qui dixerit, in justificatione liberum arbitrium tantum passivè se habere: ergo ob paritatem rationis tribuenda est activitas intellectui, & præsertim quoad actus ordinis naturalis. Idem docet etiam Aristoteles 2. de an. 36. & 37. ubi ait, animam in genere causæ efficientis concurrere etiam ad operationes sensitivas.

Probatur II. Ratione; tum quia quælibet potentia vitalis ratione vitalitatis se movet ab intrinseco, & producit suum actum vitalem, ut patet etiam in

vegetativa: ergo etiam intellectus. Tum quia actus vitalis nequit totaliter à non vivente produci: ergo potentia vitalis debet activè concurrere. Tum quia posito eodem repræsentante, & objecto æquè movente unus perfectiùs intelligit, quam alter, si attentius, & perfectiùs conetur ad intelligendum: sed hæc attentio, & perfectio major in intellectione arguit potentia concursum, & activitatem: ergo &c. Tum quia alias intellectus non posset discursus, intentiones, & præcisiones formare; hæc enim formatio requirit activitatem: ergo &c.

Obijcitur I. Intellectus ab objecto, vel specie impressa determinatur ad hanc potius, quam illam intellectionem: ergo passivè concurret, non activè; quia indeterminatio pertinet ad potentiam passivam, ut constat de materia prima.

Respondetur, dist. antec. determinatur ab objecto, vel specie tanquam ratione determinatè activè agendi, quasi intellectus per ipsa reciperet activitatem, seu productionem ex parte sua, neg. antec. quia indeterminatio intellectus non est indeterminatio potentialitatis passivæ in ordine causalitatis, sicut est indeterminatio materiæ primæ, sed est indeterminatio activitatis jam habitæ, & quasi illimitatæ, sicut sol est indeterminatus ad plures effectus. Determinatur ab objecto, vel specie ratione præsentia ipsorum; quia circa determinatum objectum nata est esse determinata intellectio, conc. antec. & neg. conseq.

Obijcitur II. 3. de an. 8. Intellectus ante habitum, seu speciem est in pura potentia essentiali: ergo non erit activus.

Respondetur, dist. antec. dicitur in potentia essentiali, quasi deficiat sibi aliqua ratio causalitatis in ordine suo, neg. dicitur in potentia essentiali; quia deficit alia causa partialis, quæ cum eo constituit principium integratum, & adæquatum intellectionis, conc. antec. & neg. conseq.

ASSERTIO III. Intellectus est causa intellectionis partialis tantum, sed magis principalis. Scotus cit. Mairius, & Bellutus.

Probatur I. quod sit causa tantum partialis: ubi in effectu reperitur aliqua specialis ratio, & facultas, quæ non potest uni causæ competere, debet esse alia, quæ activè ad eam ponendam concurrat: sed in actu intellectus requiritur specialiter similitudo objecti intellecti: ergo ad talem debet etiam objectum concurrere; quomodo enim alias daret similitudinem? Tum quia si objectum non concurreret ad actum intellectionis, tunc intellectio muscæ esset æquè perfecta, ac intellectio DEI, posito ex parte potentia æquali

sonatu, & concursu ad utramque: sed: ergo &c.

11 *Probat* II. quod sit causa partialis magis principalis: Quando causarum ordinarum alia est indeterminata ad multos effectus, & quasi illimitata, altera autem quasi secundum ultimum virtutis suae determinata ad certum effectum, tunc illa, quae est illimitata, est principalior, & perfectior, ut constat de sole, & particularibus generantibus: sed intellectus habet quasi virtutem illimitatam, & indeterminatam, objectum autem à nobis naturaliter cognitum virtutem determinatam respectu intellectionum determinatarum, quae sunt ab ipso: ergo intellectus erit causa principalior, & perfectior.

12 *Obijcit* I. Operatio vitalis nequit à principio non vitali procedere: sed intellectione est operatio vitalis: ergo nequit ab objecto non vitali activè procedere.

Respondetur, dist. maj. nequit intellectione à principio non vitali totali, aut magis principali procedere, conc. maj. à principio non vitali minus principali, neg. maj. Sic sol non vivens est causa partialis cum patre ad generandum filium.

Obijcit II. Intellectus producendò intellectionem cognoscit, & judicat: sed objectum non cognoscit, nec judicat: ergo nec intellectionem producat.

Respondetur, neg. maj. quia intellectus non producendò, sed potius in se recipiendò, & habendò intellectionem & per eam tendendò in objectum judicat, & intelligit, ideo licet objectum producat intellectionem, quia tamen non recipit, nec per eam operatur, ideo non dicitur intelligere, & judicare.

Obijcit III. Si etiam objectum concurreret, distinguere deberent formalitates in actu, ita, ut substantia, & vitalitas actus essent à potentia, specificatio, & similitudo ab objecto: sed actus est simplicissima una qualitas: ergo &c.

Respondetur, neg. maj. quia intellectus, & objectum ponuntur causae totales totalitate effectus, & solum partiales partialitate causae, hinc quidquid in effectu producitur ab una, producitur etiam simul ab altera, & nulla formalitas assignari potest in effectu, quae simul non attingatur ab ambabus.

QUAESTIO III.

De Speciebus intelligibilibus, Intellectu agente, & possibili.

13 *Nota* I. Per *Species intelligibiles* nos hic idem intelligere in ordine ad intellectum, (proportionem tamen servata)

quod intelligebamus per species sensibiles in ordine ad sensus, scilicet qualitates spirituales per modum permanentis, quae sunt veluti semina objectorum ad fecundandum intellectum pro eorum cognitione, alterius rationis ab objectis, eorum imagines non in essendo, sed in repraesentando, impressae in intellectu possibili ante intellectionem, manentesque in intellectu actu jam transacto. Et de harum specierum existentia, & necessitate major est disputatio, quam de speciebus sensibilibus; quia hic non ita experientia demonstrat, sicut ibi. Queritur ergo, an ad omnem cognitionem intellectivam, tam intuitivam, quam abstractivam sint necessariae species intelligibiles?

Nota II. Quoad causam specierum intelligibilium magnum esse inter Doctores diffidium, an scilicet intellectus agens, vel possibilis, & num unus solus, vel cum phantasmate producat species intelligibiles? Communior statuit, *intellectum agentem* cum phantasmate, atque, intellectum agentem esse ob solam specierum intelligibilium productionem necessariam, qui proin intellectus sit principium internum, & animae facultas ad instar passionis ab ea dimanans, & non aliquid externum, & separatum, DEUS, vel intelligentia aliqua inferior, ut aliqui voluerunt; Aristoteles enim lib. 3. de an. intellectum agentem, & possibilem, de quibus erat acturus, vocat partem animae, id est, intrinsecas ejus facultates; partes enim propriè sive essentielles, sive integrales dici non possunt, cum anima sit simplex. Et tex. 17. vocat differentias internas animae nostrae, qualis non est DEUS, aut aliqua intelligentia separata. Dubitatur etiam de intellectu *possibili seu passibili*, an sit pura potentia tam in genere entis, ut nullum gradum entis includat actu, quam in genere intelligibilium, & esse intentionali?

ASSERTIO I. Species intelligibiles sunt necessariae ad cognitionem abstractivam. Scotus 1. dist. 3. q. 6. Scotistae, & Nominales communiter.

Probat I. Intellectus per cognitionem abstractivam attingit naturas universales, & communes: sed natura talis apparere non potest in phantasmate, sed solum in specie intelligibili: ergo talis species necessario est admittenda pro tali cognitione ut principium, gerens vices objecti. Maj. prob. quia illa praecipue dicitur abstractiva cognitio, per quam attingitur natura nedum depurata à materialitate, & concrectione materiae, sed etiam à conditionibus individuantes hinc, & nunc, ita, ut per speciem sola natura communis repraesentetur. Min. etiam patet; quia cum phantasma sit materiaturum, & extensum, non nisi singulare repraesentat, etiam

et si objectivè irradietur ab intellectu agente. Accedit, ut arguit Scotus, quòd ratio singularis, & universalis sint rationes oppositæ: ergo nequit phantasma ipsa sub his rationibus repræsentare. Et aliàs sicut phantasma est in sensu, sic ipsum quoque universale deberet in sensu esse, si in phantasmate posset sufficienter repræsentari.

Probat II. Recordamur præteritorum, habemusque memoriam intellectivam; sed hoc non videtur posse fieri sine speciebus intelligibilibus: ergo &c. Si *dicis*, id fieri per solam memoriam sensitivam; sicut enim per sola phantasmata intelligimus, ita etiam eorum beneficiò duntaxat recordamur, non autem beneficiò specierum intelligibilium. *Contra* est, quòd etiam hòc transmissio, minimè suffragetur in anima separata, quæ utique præteritorum recordatur, ut constat de divite illo in Evangelio, & multis alijs, qui phantasmata non habebant: ergo.

Probat III. Autoritate Aristotelis, qui 2. de An. 8 ait, intellectum in habitu operari posse, quando vult, ubi *per intellectum in habitu* intelligit intellectum speciebus imbutum; & 3. de An. Tex. 3. ait: intellectum esse susceptivum formarum, id est, specierum: ergo ad cognitionem abstractivam dantur species.

16 *Obijci* I. Species, si darentur, cum ponantur qualitates, deberent posse inrendi, & remitti: sed hoc de speciebus dici non potest: ergo &c. Prob. min. Quia si augerentur per iteratas cognitiones, semper intellectus magis inclinaretur ad intelligendum, & sic superfluerent habitus: sed: ergo &c.

Respondetur neg. min. Quia experientiâ constat, quòd, quòd sæpius cognoscitur objectum aliquod, eò facilius excitentur species de illo, non nisi, quia per repetitionem actûs novæ species productæ sunt prioribus similes, quibus proinde adjunctæ illas intendunt, & hac de causa, cum sæpius repetitur lectio, vel concio, melius memoriæ mandatur. Nec inde superfluum habitus; quia hi sunt ad facilius, & promptius operari, species verò ad clariùs, & distinctius cognoscendum.

Obijci II. Sequeretur, dari memoriam intellectivam: sed hoc negat Aristoteles lib. de mem. & reminisc. ergo &c. Item sequeretur, non fore necessariam conversionem ad phantasmata; quia sola species intelligibilis sufficeret. Sequeretur etiam, intellectum semper intelligere; quia semper haberet objectum præsens per speciem, & tandem per reflexionem intellectum in se ipso experiri species: sed hæc omnia sunt falsa: ergo &c.

Respondetur neg. min. in 1. seq. quia

Tract. IV.

Aristoteles ibi memoriam posuit in parte sensitiva, & non negavit in intellectiva; si enim perfectionis est, dari memoriam in parte sensitiva inferiori ad sentiendum objecta jam sensata, & pro conservandis speciebus, magis dari debet in superiori, scilicet intellectiva ad illas conservandas in intellectu; quia verè recordamur actuum spiritualium præteritorum; nunquid enim de illis, si mali sunt, poenitentiam agimus? Ad 2. seq. cum Doctore dicendum, propter connexionem potentiarum intellectûs, & phantasiæ pro statu isto non haberi usum speciei intelligibilis sine usu sensibilis in phantasia. Tertia seq. neg. quia primò actu positò deinceps est in potestate nostra cognitio actualis cujuscunque habitualiter noti, eaque species fortius movet, quæ ad movendum magis applicatur per voluntatis imperium. Ad ultimum tandem dicendum, intellectum per actum reflexum arguitivè cognoscere sibi species inhærentes, dum experitur, se abstractivè cognoscere objecta absentia, & memorari præterita, & discurrendò intelligit, quòd aliter fieri non potest, quàm speciebus mediantibus.

Obijci III. DEUM, intelligentias, & alia, quorum species non habemus, intelligimus, ergo species non sunt necessariae.

Respondetur, Intellectum illa, quæ non directè sub sensu cadunt, concipere indirectè per species extraneas, quæ majorem cum illis habent proportionem.

ASSERTIO II. Species intelligibiles non sunt necessariae ad cognitionem intuitivam. Scotus cit. cum suis. 17

Probat I. Ideò admittuntur species, ut locò objecti substituantur ad supplendum immediatum ejus concursum, cum scilicet objectum non est actu intelligibile, vel est absens: sed in cognitione intuitiva objectum est actu intelligibile, ac debitè præsens potentia secundum propriam existentiam, ut supponitur: ergo species hîc non erunt necessariae, sed supervacaneæ; adveniente enim principali cedit, quòd locò ipsius substitutum erat. Accedit, quòd ex opposito fieret intuitio absentis, quòd implicat.

Probat II. Ex Scoto quodl. 13. art. 2. Intuitiva cognitio habet relationem attingentiæ actualem ad objectum præsens in propria existentia: ergo implicat, dari valem notitiam non præsentem objecto in propria existentia, sed tantum in specie. Prob. conseq. Relatio nequit esse sine termino: ergo si notitia intuitiva importat relationem attingentiæ actualem ad objectum in se immediate præsens, implicat, fieri sine concursu objecti in propria existentia præsentis.

D d d

Pro.

*Probat*ur III. Cognitio intuitiva tendit in objectum ut immediate præsens, & in se existens nedum specificativè, seu in id, quod est præsens, & existens, sed re-duplicativè, id est, quâ immediate præsens, & in se existens est, species verò intelligibilis, quia habet modum permanentis, nec dependet ab objecto in conservari, rem indifferenter repræsenterat existentem, vel non existentem, præsentem, vel non præsentem, ergo non tantum superflua, sed omninò implicatoria est in cognitione intuitiva.

18 *Obijcit*ur I. Cognitio sensuum externorum est intuitiva, & tamen fit per speciem: ergo non implicat, cognitionem intuitivam fieri per speciem.

Respondetur, cognitionem sensuum externorum fieri per speciem; quia eorum species pendent in fieri, & conservari ab actuali influxu objecti præsentis, & ideo esse posse principium cognitionis intuitivæ, species autem intelligibilis æquè manet præsente, vel absente objecto, & ideo illud indifferenter repræsenterat, sive præsens, sive absens, & hinc nequit concurrere ad notitiam intuitivam.

*Obijcit*ur II. Per species in speculo apparentes videntur res à tergo existentes: sed visio illa est intuitiva: ergo &c.

Respondetur, Rem ipsam à tergo existentem immediate immediatione causæ multiplicare se in medio per specierum multiplicationem usque ad speculum, & inde ad potentiam visivam, ad speculum quidem per radium rectum, ad oculum verò per reflexum, per quem eundem radium causat quoque immediate immediatione causæ visionem in oculo, & sic in speculo videtur res in se.

*Obijcit*ur III. Objectum debet uniri potentia, ut sit sufficienter fecundata: sed objectum materiale non potest formaliter, & realiter uniri intellectui; nam lapis non est in intellectu, quia ut sic est improporcionatus, fit autem proporcionatus per speciem sui: ergo non potest fieri cognitio sine speciebus.

19 *Respondetur* dist. maj. Objectum debet uniri potentia unione formali, & inhæsiiva, neg. maj. unione virtuali, quatenus habet virtutem cum intellectu producendi effectum cognitionis, conc. maj. & sic distincta min. neg. conseq. Dum autem dicitur, objectum debere proporcionari potentia, conc. in ratione moventis ad mobile, neg. in ratione essendi; in ratione autem moventis sufficienter objectum est proporcionatum. Observa tamen, non omninò negandas esse species intelligibiles quoad cognitionem intuitivam; licet enim non sit necessaria species ad ipsam

cognitionem, datur tamen tanquam effectus prævius ad ipsam notitiam intuitivam, puta, si Angelus vult videre alium Angelum, prævius imprimatur species in intellectu Angeli videntis, ut in eo impressa, & conservata constituat memoriam intellectivam, quæ omninò necessaria est, ne, quotiescunque intellectus vult actum repetere circa objectum intellectum, cogatur semper redire ad illud intuendum. Ex hucusque dictis

*Infer*tur, cognitionem abstractivam 20 esse illam, quæ causatur ab objecto præsente potentia per speciem, & ad idem in ipsa specie relucens terminatur, sive existat, sive non existat; cognitionem verò intuitivam esse illam, quæ à re in propria existentia immediate causatur, & ad eandem sic etiam terminatur, vel si à specie causatur (quod additur propter sensationes intuitivas externas) non nisi a tali, quæ in fieri, & conservari pendeat ab objecto immediate se ipso præsente, ita, ut hæc duæ notitiæ distinguantur tam ex parte principij, quam ex parte termini, præcipue tamen ex parte termini. Ex parte ergo principij distinguuntur, quia, ut jam dictum, principium abstractivæ est species impressa objecti, intuitiva verò causari postulat ab objecto existente, & præsente in propria existentia, & præsentia, vel saltem à specie, quæ in fieri, & conservari ab objecto taliter dependet; species namque sic dependens ab objecto non est idoneum abstractivæ cognitionis principium, sed tantum intuitivæ; quia ex tali dependentia ad objectum determinatur ad illud repræsenterandum in propria existentia. Ex parte quoque termini distinguuntur, ut jam patet, quia intuitiva terminatur immediate ad rem in propria natura existentem, & præsentem, non in specie tantum, abstractiva econtra terminatur ad objectum in specie relucens, sive à parte rei existat, sive non. *Dices*: Divina notitia respectu omnium creaturarum censetur intuitiva, & tamen creatura non attingitur in propria existentia, & præsentia immediate, sed in Divina Essentia: ergo notitia intuitiva non necessariò est ad rem in se existentem, & præsentem, consequenter dictum discrimen non est bene assignatum. *Contra*: conc. antec. neg. conseq. quia cum quæcunque notitia specificetur ab objecto primario, & cognitio Divina sit intuitiva respectu Divinæ Essentiæ tanquam objecti primarij, erit etiam intuitiva respectu creaturarum, quæ sunt objecta secundaria; quia licet earum cognitio fiat in aliquo repræsenterativo, scilicet in Essentia Divina, hæc tamen supereminenter continet objectum secundum totam ejus entitatem, & cognoscibi-

scibilitatem, & ita potest parere notitiam intuitivam, minimè autem sic est in alijs.

21 *Quæres I. Quomodo dictæ duæ notitiæ distinguantur?*

Respondetur, differre specie. Quia cognitio abstractiva, quam habemus de facto de DEO in via per fidem, & etiam illa, quæ potest haberi ab Angelo per speciem impressam, non facit Beatos, intuitiva verò facit Beatos: ergo sunt notitiæ specie distinctæ. Tum quia notitia, quæ repræsentat rem uniformiter, sive sit absens, sive præsens, necessariò est distincta specie, & alterius rationis ab ea, quæ rem tantum ut existentem, & præsentem determinatè repræsentat: sed notitia abstractiva rem repræsentat, sive sit existens, & præsens, sive non, intuitiva autem est tantum rei præsentis: ergo specie differunt. *Dices*: Præsentia, & absentia sunt tantum puræ conditiones variè applicantes objectum ad potentiam: ergo non inducunt diversitatem specificam, & essentialem, quæ solum debet sumi ex diversitate objectorum specificantium. *Contra*: Neg. antec. quia præsentia objecti in se ipso ad cognitionem intuitivam, si non intervenit ut objectum cognitum, leu *ut ratio quæ*, intervenit tamen vel *ut ratio sub qua*, seu *ut ratio cognoscendi*, & *terminandi* talem notitiam, vel saltem *ut conditio terminantis*, adeò, ut non pertineat ad solam objecti applicationem, sed etiam ad modum terminandi notitiam, qui modus spectat ad objectum, quatenus specificat actum.

22 *Quæres II. Quid nomine comprehensionis intellectualis intelligatur?*

Respondetur, intelligi adæquatam rei cognitionem, cum nimirum attingitur ab intellectu secundum omnes ejus formalitates tam absolutas, quam respectivas, & secundum omnes gradus cognoscibilitatis ejus, quod insinuavit Aug. Epist. 122. cap. 8. dicens: *Res comprehenditur, cum ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem*. Unde sicut dicimur comprehendere manupomum v.g. si ita teneamus, & claudamus manu, ut nulla pars, seu nihil ejus sit extra manum, sic etiam in proposito quoad comprehensionem intellectivam dicendum est. Verum

23 *Quæres III. An ad comprehensionem sufficiat, ut tota objecti intelligibilitas exhauriatur secundum omnia, quæ in illo formaliter, & ex natura rei reperiuntur, sive sint prædicata primi, sive secundi modi, an etiam requiratur, ut illa quoque cognoscantur, quæ eminenter solum, ac virtualiter continentur in eo, sicut effectus in causa, & creaturæ in DEO?*

Respondetur, requiri, & sufficere, ut cognoscantur ea, quæ formaliter con-

tinentur. Ratio est; quia conditio requisita ad comprehensionem est, ut res comprehensa, seu quæ comprehendere debet, ita videatur, ut nihil ejus videntem lateat, lateret autem aliquid ejus videntem: si aliquid ejus prædicatum secundi modi v.g. non attingeret: ergo requiritur, ut omnia formaliter in objecto contenta attingantur in comprehensione. Et ex hoc ipso sequitur, sufficere, quod hæc attingantur, & non requiri, ut attingantur virtualiter, & eminenter contenta; quia quod virtualiter, & eminenter solum continetur, nihil est rei, seu non potest dici *aliquid ejus*, nec effectus ad esse causæ pertinere videtur: ergo virtualiter tantum contenta non erit necesse attingere.

ASSERTIO III. Necessarius est intellectus agens ad species intelligibiles producendas cum phantasmate. Aristoteles 3. de An. 17. & 18. Scotus cit. & quodl. 15.

*Probat*ur: Species intelligibiles vel producuntur ab intellectu possibili, vel à phantasmate conjuncto, aut ab ipsis objectis materialibus immediatè in intellectu separato: sed nullum potest dici: ergo &c. Prob. min. Non possunt produci ab intellectu possibili; quia potentia operativa, qualis est intellectus possibilis respectu intellectionis, supponit objectum suum, circa quod operatur, & proinde non potest sibi illud præparare per propriam actionem: ergo actio præparativa objecti, quæ fit per abstractionem speciei, erit omnino propria intellectus agentis, ut possibili non possit adscribi. Neque possunt produci à solo phantasmate, aut objecto extrà; quia tam phantasma, quam objectum sensibile extra est materiale: ergo speciem intelligibilem totaliter producere, & immediatè in intellectum agere non possunt; quia juxta Aug. 12. super Genes. agens materiale, & corporeum naturaliter nequit ut causa totalis attingere effectum spirituales: ergo necessariò est admittenda potentia quædam spiritualis in anima, quæ cum phantasmatis producat species, & talis erit intellectus agens, qui tamen solum erit propter res materiales; quia actio causativa rerum spiritualium totaliter convenit ipsis rebus; cum enim sint actu intelligibiles, non egent extrinseca illustratione, sed habent se respectu intellectus, sicut sensibilia respectu sensus. Dixi notanter: *cum phantasmate*; quia in specie impressa æquè, ac in ipsa intellectione reperiuntur rationes, & formalitates tam intellectui, quam speciei correspondentes, & proportionatæ; est enim in essendo similis intellectui agenti ob ejus spiritualitatem, & in repræsentando similis objecto,

vel phantasmati: ergo procedet ex utriusque influxu; quia ex tali correspondentia formalitatum solemus ejus deprehendere causas principales.

Obijcitur I. Non datur voluntas agens: ergo nec intellectus agens.

25 *Respondetur* neg. conseq. & parit. quia quando objectum est actu intellectum, est quoque actu volibile, & sufficienter proportionatum, & sic non requiritur aliqua actio ex parte voluntatis præparans ipsi objectum, ob quam admitti deberet voluntas agens.

Obijcitur II. Res ipsæ à parte rei, & secundum se sunt actu intelligibiles eò ipsò, quòd habeant propriam entitatem, & veritatem: ergo non erit necessarius intellectus agens, qui faciat actu intelligibiles.

Respondetur neg. antec. quia res materiales quoad cognitionem abstractivam, ac in ordine ad intellectum conjunctum non sunt actu intelligibiles, nisi per speciem, non quidem quia materialitas sit conditio intrinseca repugnans intelligibilitati, sed quia materiale pro isto statu non attingitur ab intellectu, nisi prius per omnes sensus transiverit, in quo transitu paulatim depuratur.

Obijcitur III. Sic etiam in Angelis foret necessarius intellectus agens, cum & ipsi materialia intelligant: sed: ergo &c.

Respondetur, cum etiam res materiales in intellectu Angelico proprias possint imprimere species, ut probat Doctor 2. dist. 3. q. 11. & cum nequeant ratione suæ materialitatis totaliter agere in spiritum, ac speciem spiritualem totaliter producere, hinc etiam admittendum esse in Angelis intellectum agentem.

Obijcitur IV. Intellectus iste in anima separata foret otiosus omnino; quia non haberet phantasmata conjuncta, à quibus species abstraheret: ergo non dabitur in anima.

Respondetur, Intellectum agentem non fore otiosum in anima separata; quia & ipsa accipere potest species à rebus, sicut Angeli, de quo suo loco.

Obijcitur V. Quòd phantasma non concurrat activè ad speciem intelligibilem: Imperfectius non potest producere perfectius juxta Scotum: sed tam phantasma, quàm objectum extrinsecum sunt imperfectiora specie, & actu intelligendi; quia hæc sunt spiritualia, illa corporalia: ergo nec phantasma, nec objectum extrinsecum poterunt concurrere activè ad speciem intelligibilem producendam.

Respondetur dist. maj. Imperfectius, quod ponitur causa totalis, aut saltem partialis magis principalis, non potest producere perfectius, conc. quod ponitur

imperfectius, & causa partialis minùs principalis cum alia magis principali, neg. maj. Itaque per hoc solum habetur, corporale agere non posse in spirituale totaliter, aut magis principaliter, non verò partialiter minùs principaliter.

Obijcitur VI. Quando duæ causæ partiales concurrunt, effectus sequitur partem debiliorem causæ integræ seu totalis: ergo species deberet esse materialis, si phantasma concurreret ut causa partialis minùs principalis ad speciem intelligibilem.

Respondetur dist. antec. Effectus sequitur partem debiliorem quoad entitatem neg. antec. quoad repræsentationem seu in repræsentando conc. antec. Species enim in repræsentando magis assimilatur phantasmati, sed in essendo magis assimilatur intellectui, nimirum quoad spiritualitatem; jam autem major perfectio est esse spiritualem, quàm repræsentare, cum etiam species materiales sensibiles sint repræsentativæ.

ASSERTIO IV. Intellectus possi- 26
bilis est pura potentia in genere intelligibilium & esse intentionali, non tamen in esse reali, & in genere entis. Ita communis.

*Probat*ur: Illud in genere entis censetur esse pura potentia, quod nullum in se includit actum, etiam entitativum; illud verò in genere intelligibilium pura potentia reputatur, quod suapte naturâ, & ex sua primæva origine nullam habet congenitam speciem & notionem rerum intelligibilium, sed ad omnes prorsus se habet in pura potentia subjectiva; atqui intellectus ex se in genere entis aliquem includit actum, sed in genere intelligibilium nullum: ergo in uno genere est pura, & nuda potentia, non verò in alio. Probat^{ur} minor quoad primam partem; quia potentia ad aliquod accidens recipiendum nunquam fundatur nisi in aliquo habente actualem entitatem, & existentiam, siquidem ens existens in non ente, aut ente non existente recipi nequit; sed intellectio & species intelligibiles sunt accidentia realia absoluta & existentia, ad quæ recipienda intellectus possibilis est in potentia: ergo intellectus possibilis in esse reali & in genere entis nequit esse pura potentia. Probat^{ur} minor quoad alteram partem: Quia species intelligibiles sunt necessariae ad intellectionem saltem abstractivam, ut jam dictum est; sed anima in primæva sui origine corpus intrat velut tabula rasa, in qua nihil est depictum, ut ait Aristoteles 3. de An. 14. ergo est potentia pura susceptiva omnium illarum specierum successu temporis. Prob. min. Quia alias anima statim posset uti illis speciebus, nec enim earum usus ope phantasmatum egeret,

eget, nam sicut absque phantasmate species essent adeptæ, ita anima illis uti posset absque adminiculo phantasmatis; sed hæc sunt falsa: ergo..

Obicitur: Omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti; sed intellectus apprehendit, & cognoscit totum ens, cum omnia entia intelligat: ergo intellectus erit natura ab omni gradu entis denudata, atque ita non nisi mera animæ aptitudo, ac pura potentia in genere entis.

Respondetur: Propositionem illam, omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti, intelligendam esse de potentijs materialibus & organicis; potentia enim visiva v. g. debet esse denudata à natura recepti, seu ipsa in se non debet esse color, auditiva non debet esse sonus &c. non autem debet intelligi de potentijs immaterialibus; alias intellectus deberet poni suamet naturâ denudatus & privatus, cum seipsum intelligere possit, utpote cum sit ens.

27 *Quæres*: Quomodo intellectus agens & possibilis ab invicem distinguantur?

Respondetur, cum Doctore subtili 1. d. 3. q. 8. Lieheto & Bassolio, intellectum agentem & possibilem à se invicem non distinguî formaliter ex natura rei, sicut intellectus & voluntas, sed tantum ratione ratiocinatâ; quia idem realiter & formaliter intellectus possibilis recipit species impressas intelligibiles, producit intellectuionem, & per eam tendit in objectum: ergo etiam idem realiter & formaliter intellectus poterit esse agens, hoc est, producere species intelligibiles impressas, & patiens seu passibilis, vel possibilis, hoc est, species intelligibiles impressas recipere, cum iisdem producere intellectuionem, hanc recipere, & per eandem intelligere, seu cognoscere objectum. Idem dicendum de intellectu practico & speculativo.

QUÆSTIO IV.

De Memoria Intellectiva, intellectuione, & verbo mentis.

28 *Nota* I. Dari in homine memoriam intellectivam distinctam à sensitiva, certum esse; experimur enim nos recordari objectorum, actuumque præteritorum, non tantum sensibilibus & materialibus, sed etiam spiritualibus & insensibilibus, v. g. nostrarum intellectuionum & volitionum, alias non possemus gaudere, vel dolere de præteritis bonis vel malis actibus; cum tamen Lucæ 16. dicatur animæ divitis epulonis: *Fili, recorderis*. IV.

dare, quia recepisti bona in vita tua. Est autem memoria intellectiva duplex, scilicet *fecunda*, estque ipse intellectus informatus specie intelligibili impressâ, quâ potens est producere intellectuionem ejuscunque objecti; & *recordativa*, quæ est facultas conservativa specierum impressarum, & per eas recordativa objectorum & actuum præteritorum ut talium, ejus actus dicitur *recordatio*; objectum verò ejus est duplex; nimirum *remotum* & *quasi materiale*, quod est ipsa res, circa quam memoramus; *proximum* verò & *quasi formale* est ipse actus præteritus quâ talis; recordatio enim non est præcisè objectorum præteritorum, sed objectorum præteritorum ut prius perceptorum ab intellectu, sic ut recordatio primariò tendat in ipsos actus præteritos, secundariò verò in objecta præterita; neque enim dicimur recordari, quòd simus nati, quia noster intellectus non habuit actum circa nativitatem nostram ut præsentem; bene verò recordamur, nos verberatos fuisse, bona fercula comedisse &c. quia habuimus actus circa objecta hæc præsentia. hoc notato quæritur, an memoria intellectiva distinguatur ab intellectu?

Nota II. Verbum mentis ex varijs 29 Locis S. Augustini citatis à Doctore subtili 1. d. 27. q. 3. communiter ita definiri: *Verbum mentis est actus intelligentia, naturaliter productus à memoria fecunda, non habens esse sine actuali cognitione, representans verbum divinum.* dicitur 1. *actus intelligentia*, quia verbum mentis est actus intellectus constituens ipsum formaliter intelligentem. dicitur 2. *productus à memoria fecunda*, scilicet ab intellectu, specie intelligibili impressâ informato, hujus enim proles est. dicitur 3. *naturaliter productus* &c. quia licet omne verbum mentis sit actus intellectus, seu intellectio, non tamen omnis intellectio est verbum mentis; siquidem ut intellectio aliqua sit verbum mentis, necessariò requiruntur duæ conditiones. *prima* est, quòd debeat esse *genita* seu *producta*; unde intellectio essentialis in divinis non est verbum mentis, quia non est genita vel producta, sed tantum emanat metaphysicè ab intellectu divino, alias si gigneretur vel produceretur ab intellectu divino, foret ab eo realiter distincta, quòd est falsum. similiter intellectio à solo Deo producta licet infunderetur, & reciperetur in intellectu creato, tamen non esset verbum mentis, quia non foret producta à memoria fecunda. *Secunda conditio* est, quòd verbum mentis debeat esse intellectio, seu notitia *naturaliter producta à memoria fecunda*, hoc est, à potentia & objecto, vel hujus specie impressâ; nam S. Augustinus 9. de Trinitate, cap. ult. *Ecc* ait,

ait, non omnem notitiam actualem esse verbum, sed illam tantum, quæ est genita *ex memoria fecunda*, & ex objecto nascitur, ut proles ejus, referente Scoto 1. d. 27. q. 3. Ex qua conditione sequitur primò, Spiritum Sanctum non esse verbum, quia non procedit naturaliter à memoria fecunda. Secundò visionem beatam non esse verbum, quia licet ab intellectu creato procedat naturaliter, non tamen procedit *naturaliter* ab objecto, quod est essentia divina; hæc enim *libere* concurret ad visionem beatam mediante omnipotentia, quæ est voluntas divina, & libere operatur. Tertiò secundam in SS. Trinitate Personam, scilicet Filium, esse verè verbum mentis paternæ, quia genitus & productus est naturaliter à memoria fecunda Patris; dicitur 4. *non habens esse sine actuali cognitione*, quia verbum mentis vel est ipsa intellectio, vel necessariò eam concomitans. dicitur 5. *repræsentans verbum divinum*, quia verbum mentis est imago objecti, sicut Filius divinus est imago Patris, nam quemadmodum noster intellectus specie impressa informatus exprimit imaginem objecti cogniti, quæ dicitur *verbum mentis*, ita Pater divinus suâ memoriâ fecundâ, seu intellectu habente præsentem essentiam divinam tanquam suum objectum exprimit imaginem sui ipsius, quæ est Filius divinus, & verbum Patris. hoc notato quæritur, an verbum mentis sit ipsa intellectio, vel quid ab hac distinctum?

30 *Nota III.* Intellectionem alicujus objecti in nobis fieri hòc modò: 1. sensus externi recipiunt objectorum materialium species sensibiles impressas, cum quibus producant, & eliciunt suas sensationes externas. 2. Hæ sensationes externæ producant sui & suorum objectorum species impressas in spiritibus animalibus, qui has species deferunt in cerebrum, in quo residet sensus internus, qui cum dictis speciebus producit suas sensationes, seu cognitiones sensitivas, quæ vocantur *Phantasmata*, id est, operationes phantasie. 3. Hæ phantasmata cum intellectu agente producant sui, & suorum objectorum species intelligibiles spirituales impressas in intellectu, & hoc est, *intellectum agentem illustrare phantasmata*, scilicet *effective*, quatenus nimirum intellectus elevat phantasmata ad secum producendas species intelligibiles objectorum, quæ immediatè non sunt per se intelligibilia. 4. has species intelligibiles impressas recipit intellectus possibilis, & cum iisdem producit intellectionem, quæ dicitur *species expressa objecti*. Denique intellectus per intellectionem in se receptam tendit in objectum, & illud formaliter intelligit.

hoc notato quæritur, in quo intellectio formaliter consistat?

ASSERTIO I. Memoria intellectiva 31 nec realiter, nec formaliter distinguitur ab intellectu, sed est ipse intellectus informatus speciebus intelligibilibus rerum præteritarum, & recordatio est ipsa intellectio objectorum & actuum præteritorum. ita Scotus 1. d. 27. q. 1. & communis apud Maftrum de anima disp. 6. q. 4. num. 91.

*Probat*ur: Eadem potentia, quæ primò producit & recipit in se species intelligibiles, potest & debet etiam eas in se conservare, cur enim non? adeòque illa potentia, quæ primò per illas species intellexit res, potest & debet etiam per easdem species recordari rerum præteritarum; atqui ipse intellectus primò producit, & recipit in se species intelligibiles, ac per illas intellexit res: ergo idem intellectus debet easdem species in se conservare, & postea per easdem recordari rerum præteritarum; quò enim aliàs illæ species migrarent? idem igitur intellectus, quatenus pro nuda potentia accipitur, dicitur *intellectus*; quatenus verò in se primò species recipit impressas, dicitur *memoria fecunda*; quatenus deinde per easdem intelligit, dicitur *intelligentia*; quatenus denique per easdem recordatur præteritorum, dicitur *memoria recordativa*, seu *reminiscentia*, & ideo prædicta omnia non distinguuntur inter se, nisi connotativè, scilicet per diversa connotata.

Objicitur: S. Augustinus & alii 32 SS. Patres communissimè distinguunt tres animæ potentias, nimirum *memoriam*, *intellectum*, & *voluntatem*, & in his tribus potentiis anima est imago SS. Trinitatis; in memoria est imago Patris, in intellectu est imago Filij, in voluntate est imago Spiritus Sancti: ergo memoria est distincta ab intellectu.

Respondetur, SS. Patres distinguere quidem intellectum & voluntatem inter se formaliter tanquam duas formalitates ob rationes peculiare, memoriam autem distinguere ab intellectu tantum secundum diversa munera, non autem formaliter; itaque SS. Patres dicunt, in anima esse tres potentias secundum tria diversa munera, seu tres generales diversos actus, qui sunt *recordatio*, *intellectio*, & *volitio*, & similiter animam esse imaginem sanctissimæ Trinitatis in illis tribus potentiis, spectatis ut existunt sub tribus diversis actibus; anima enim vel intellectus, quatenus in se habet speciem intelligibilem impressam, est memoria fecunda & productiva intellectionis, seu verbi mentalis, in quo assimilatur Patri divino; in ipsa verò intellectione, seu verbo mentali producto repræsentat Filium divinum; denique in volitione

tione vel amore repræsentat Spiritum Sanctum.

33 **ASSERTIO II.** Intellectio non est actio alicujus termini productiva, neque intelligere formaliter est verbum mentis producere. Scotus 1. dist. 2. q. 7. Magistrus, & alii Scotistæ, Nominales, & Recentiores communiter.

Probatur I. 9. Met. tex. 16. Intellectio ideo dicitur actio immanens, quia præter eam non est aliud opus, & per hoc ibi distinguitur ab actione transeunte, quæ habet aliud operatum per ipsam tanquam terminum: ergo intellectio non erit termini productiva.

Probatur II. Operationes vitales, inter quas præcipuum locum obtinet intellectio, dicuntur actus ultimi, & ultima perfectio operantis, ac finis ultimus potentia: sed tales non essent, si præter eas daretur ulterior terminus per ipsas acquisitus: ergo non erunt termini productivæ.

Probatur III. Si intellectio esset termini productiva, tunc non possemus intelligere intellectionem ipsam, quin simul intelligeremus terminum per ipsam productum, sicut impossibile est intelligere calefactionem, quia intelligamus calorem per ipsam productum: sed hoc est falsum, & contra experientiam: ergo &c. Patet min. Quia intellectionem percipimus, alium terminum non attingendõ, nisi objectum, cujus est similitudo. Ex quibus jam

Probatur IV. quodd intelligere non fit producere: Quia esse album non est producere albedinem, sed in se habere albedinem: ergo intelligere, seu esse intelligentem, non erit producere intellectionem, sed in se habere intellectionem, ita, ut non actio productiva intellectionis reddat intelligentem, sed ipsa qualitas intellectionis. Tum quia si DEUS poneret in intellectu meo intellectionem absque concursu meo, possem illa intelligere, etiamsi nihil producerem: ergo intelligere non est producere, nec intellectio actio vera productiva termini, sed tantum actio grammaticalis attingens terminum in ratione objecti, non in ratione effectus producti.

34 *Obijcitur I.* Actioni immanenti non repugnat habere terminum productum; nam habitus fit ex frequentatis actibus: ergo intellectio poterit habere terminum productum, consequenter actio productiva erit.

Respondetur, habitus generari ab actibus non tanquam per actiones de genere actionis, ut in proposito vertitur quæstio, & ita indispensabiliter, ut calefactione producitur calor, sicut juxta Adversarios deberet esse hic.

Obijcitur II. Omnis actus intellectus est essentialiter intellectio, sicut actus

visus est visio: sed verbum mentis producitur per actum intellectus: ergo per intellectionem.

Respondetur, dist. maj. est intellectio vel causaliter, vel formaliter, conc. semper formaliter, neg. maj. est itaque dictio non formaliter, sed tantum causaliter intellectio, sic nec omnis actus visus est formaliter visio.

Obijcitur III. Intellectus non producit verbum, nisi per dictionem: sed intellectus non dicit, nisi intelligendo: ergo producit verbum intelligendõ.

Respondetur, dist. min. Intellectus non dicit, nisi intelligendõ formaliter, neg. min. nisi intelligendõ causaliter, conc. min. & sub eadem distinctione conc. & neg. conseq.

Obijcitur IV. Si dictio, quæ est actio productiva, non est formaliter intellectio, nec esset formaliter actio vitalis: sed: ergo &c. Prob. seq. maj. Per actionem vitalem exprimitur, & declaratur objectum: sed per dictionem non exprimeretur objectum; quia illud exprimitur, & declaratur per intellectionem: ergo non esset actio vitalis.

Respondetur, dist. maj. Non esset actio vitalis intentionalis, conc. non esset actio vitalis physica, neg. maj. Dictio itaque est actio vitalis physica; quia per eam exercetur physice potentia in vita, non tamen vita intentionali, & sic non exprimit objectum.

Obijcitur V. Esse album est habere albedinem: ergo esse intelligentem est habere formaliter intellectionem sibi inhaerentem, quod fit media receptione: ergo intelligere erit pati, & intellectio erit passio.

Respondetur, si per esse intelligentem intelligatur esse vitaliter operantem, tunc hoc modo præcindere à receptione, & dicere solam illam tendentiam ad objectum, licet dicatur etiam receptionem præsuppositivè.

Obijcitur VI. Tunc intellectus intelligit formaliter objectum, quando fit ei expressè, & perfectè similis in esse quodam intentionali: sed intellectus fit talis recipiendo speciem expressam ejus: ergo intellectio erit passio, & intelligere pati.

Respondetur, neg. maj. quia intelligere formaliter dicit illam unionem, & tendentiam in objectum media similitudine expressa, scilicet intellectione, quamvis in nobis præsupponat productionem, & receptionem.

ASSERTIO III. Intellectio formaliter est qualitas vitalis, quæ intellectus affi- 35 milatur objecto intentionaliter, &que vitaliter conjungitur. Scotus cit. cum allegatis.

Probatur: Quia non est actio termini produ-

productiva, ut probatum, nec est passio, seu receptio speciei impressæ, aut expressæ, ut jam patet ex solutione objectionum præcedentium. Tum quia per receptionem, & inhærentiam intellectio respicit subiectum, nempe intellectum, & non obiectum: sed de ratione intellectionis ut sic est, quod exprimat obiectum, & illi vitaliter uniat subiectum, scilicet intellectum: ergo in receptione formaliter non consistit, esto prærequiratur. Tum quia per operationem vitalem potentia aliquo modo exercetur: sed per solam intellectionis receptionem, omni alio præciso, intellectus non exercetur: ergo in simplici illa receptione non consistit. Tum quia in intellectu valde distracto potest recipi intellectio, & tamen stante distractione non intelligeret, vel admodum remissè, quod idem esset, si DEUS causaret intellectionem in dormiente: ergo. Nectandem potest consistere intellectio in illis tribus simul, quod scilicet includat essentialiter, & formaliter actionem, passionem, & vitalem qualitatem; quia intellectio, sicut & quicunque vitalis actus in universum est ens per se unum, & unius generis; ponitur enim apud omnes in prædicamento qualitatis: ergo nequit illa omnia essentialiter includere; quia actio, & passio sunt diversorum generum, & ex rebus diversorum generum nequit fieri ens per se unum. Consistit ergo intellectio in sola illa qualitate absoluta, quâ intellectus assimilatur intentionaliter obiecto, eique vitaliter conjungitur, licet connotet etiam actionem, & passionem; est enim intellectus *productivus, receptivus, & operativus*, sicut qualibet potentia cognitiva.

³⁶ *Obijciatur I.* Actus vitalis per Scotum non est actio; quia deest ipsi præcipua actionis conditio, scilicet habere terminum productum: ergo nec erit qualitas; quia habet unam conditionem, quæ qualitati non convenit, scilicet habere obiectum circa quod.

Respondetur, neg. conseq. quia conditio illa non repugnat qualitati; bene enim potest obiectum respicere per annexam relationem, etiam interdum sibi realiter identificatam, non tamen formaliter identificatam.

Obijciatur II. Intellectio, sicut & alii actus vitales non possunt quidditative intelligi, non cointellecto obiecto tanquam extrinseco: ergo non erunt qualitates, quæ sunt absolutæ, & intelliguntur absque extrinseco.

Respondetur, cum Doctore, quod si vox imponeretur ad significandam qualitatem absolutam solam, posset intellectio quidditative concipi, non intellecto obiecto ut termino; verum voces modò

impositæ ad significandas operationes relationem important, si non principaliter, saltem connotative, quod non impedit, esse aliquid qualitatem absolutam, ut patet de specie intelligibili, quæ est qualitas absoluta, & tamen communiter vocatur similitudo, non quia sit intrinsecè, & formaliter relatio illa, quam importat similitudo, sed quia ex natura sua est quædam forma imitativa, & repræsentativa obiecti, & ideo per hoc nomen species non tantum significatur absolutum, sed etiam talis respectus.

Obijciatur III. Cognitio est essentialiter repræsentatio, & expressio obiecti: ergo non est omnino absoluta qualitas.

Respondetur, neg. conseq. quia licet actus quilibet cognitivus identifice sibi realiter respectum repræsentationis in ordine ad obiectum, quod repræsentat, cum hic respectus apud omnes censeatur transcendentalis; hoc tamen non obstat; quia nimirum formaliter, & essentialiter non identificatur; nunquam enim respectus intrat conceptum absoluti.

ASSERTIO IV. Verbum mentis est ipsa actualis intellectio naturaliter producta à memoria fecunda Scotus 1. dist. 27. q. 3. §. *Ad quæstiones istas*, Mairius, & Bellutus cum alijs Scotistis, & Recentioribus.

Probatur I. Autoritate D. Augustini 15. Trinit. c. 16. dicentis: *Formata cogitatio de re, quam scimus, verbum est*: sed formata talis cogitatio est intellectio: ergo intellectio verbum est.

Probatur II. Congruentius non est assignabile: ergo verbum mentis erit ipsa intellectio. Prob. antec. Primò non est species intelligibilis, quia potius verbum est effectus ejus, eò quod verbum ab intellectu facundo producat. Secundò non est habitus; quia hic à verbis frequentatis causatur. Tertò non est obiectum secundum se, seu esse reale; quia verbum semper est in intellectu, & ab illo producit: sed obiectum secundum se, & esse reale non est in intellectu, nec ab intellectu producit. Quartò nec obiectum ut cognitum, seu secundum esse cognitum; quia obiectum est tale per verbum, per quod intellectus cognoscit obiectum, declarat, ac exprimit. Quintò nec est terminus per intellectionem productus; quia, ut probavimus, intellectio non est actio productiva termini: ergo verbum mentis erit ipsa actualis intellectio.

Obijciatur I. ex D. Augustino 15. Trinit. c. 10. Verbum, quod foris sonat, est signum verbi, quod intus latet: sed verbum exterius sonans non est signum intellectionis, sed rei ipsius intellectæ: ergo &c. Prob. min. Quia alias hæc propositio, *homo est animal*, esset falsa; foret enim

enim sensus, quod intellectio hominis est intellectio animalis.

Respondetur dist. maj. Verbum foris est signum verbi intus quasi secundario, & in ordine ad rem ipsam intellectam, quam primo, & principaliter significat, conc. est signum verbi intus principaliter, & primario, neg. maj. veritas autem propositionis non ex minus principali significato attenditur, sed ex præcipuo, & magis principali, & hinc dicta propositio non est falsa.

Obijcitur II. In Divinis intellectio non est verbum: ergo nec in creatis.

Respondetur, licet in Divinis intellectio, seu notitia ingenita non sit verbum, noticiam tamen genitam esse verbum, quia intellectio essentialis in Divinis non producit ab intellectu Divino, sed tantum emanat ab eo, & ideo ab eodem realiter non distinguitur; aliud est de intellectu ne creata.

38 **ASSERTIO V.** Verbum producit à memoria fecunda per actionem à se ipso distinctam, quæ dicitur dictio, seu actus dicendi, non intelligendi. Scotus cit. 1. dist. 27. q. 1.

Probat I. Autoritate S. August. 9. Trinit. c. 7. dicentis: *Conceptam rerum veracem noticiam tanquam verbum apud nos habemus, & dicendò intus gignimus.* In quibus ultimis verbis agnoscit veram generationem internam, quam appellat *ditionem*; generatio autem rei est vera actio illius productiva.

Probat II. Tum à paritate Verbi Divini, quod non immediatè se ipso, sed per veram generationem à Patre producit tanquam terminus; tum à paritate verbi vocalis, quod producit per veram locutionem, & ditionem corpoream: ergo etiam verbum mentale sic producit.

Probat III. Verbum mentale est ipsa actualis intellectio, ut probatum est: sed intellectio non est actio productiva alicujus termini: ergo debet ad sui productionem habere aliam actionem distinctam de genere actionis, non quæ sit tantum operativa, ut est actus intelligendi, sed verè productiva, & cum verbo comparetur velut actio cum suo termino, quæ proin congruenti vocabulo appellabitur *actus dicendi*, seu *dictio*, metaphorà desumptà à verbo vocali; quemadmodum enim hujus expressio vocatur *dictio*, eodem quoque nomine expressio verbi mentalis potest nuncupari, præsertim cum SS. Patres plerumque hoc modo loquendi utantur. Atque ita probata manet ultima pars Assertionis.

39 *Obijcitur* I. Unius potentia unus est actus, cum potentia distinguantur per actus: ergo dicere in intellectu non di-

Tract. IV.

stinguitur ab intelligere, sed sunt unus, & idem omnino actus verbi productivus.

Respondetur dist. antec. Unius potentia unus est actus in eodem genere prædicamenti, conc. in diverso, neg. antec. quia unaquæque potentia habet tantum unum actum de genere actionis, habet tamen adhuc alium de genere qualitatis, & operativum.

Obijcitur II. Loqui mentaliter est formaliter intelligere: ergo si verbum producit per locutionem mentalem, jam producit per intellectionem. Prob. antec. Quia nemo loquitur, aut dicit, nisi quod cognoscit, aut intelligit: ergo dicere est formaliter intelligere.

Respondetur ex Scoto 1. dist. 32. q. 1. loqui, & dicere mentaliter interdum sumi, ut idem est, quod declarare, repræsentare, & exprimere objectum, tamen in rigore, & propria significatione indicat producere verbum, & noticiam, & sic in rigoroso sensu neg. antec. cum sua probat. quia intellectus noster dicit verbum, priusquam actu formaliter intelligat.

Obijcitur III. Dicere est productio verbi exprimentis rem non quomodocunque, sed ut intellectam, & cognitam, seu ut terminum intellectionis: sed res nequit esse intellecta actu, nisi per ipsam intelligere: ergo nec potest verbum ab intellectu procedere, nisi per intelligere.

Respondetur neg. maj. ut in his terminis proponitur; quia verbum producit ad exprimendam rem, non ut intellectam, & cognitam, sed potius ut intelligibilem, & ut per ipsummet verbum productum intelligitur, & cognoscitur.

QUÆSTIO V.

De Cognitione universalis, & singularis.

Nota, dum quæritur, quomodo singularare cognoscatur, sermonem esse de singulari materiali, & sensibili, quod nimirum subest accidentibus hîc, & nunc quantitati, qualitati &c. & quidem quoad cognitionem abstractivam, & intuitivam intellectus tum soluti, tum conjuncti. Dum quæritur, quomodo universale cognoscatur, sermo est de universali metaphysico, & fundamentali, quod solam importat naturam communem, quæ de se nec universalis formaliter, nec singularis est, cumque hæc propriam habeat existentiam formaliter distinctam ab existentia singularitatis, secundum hanc bene poterit terminare cognitionem intuitivam ipsius intellectus, de qua hîc non est

FFF

sermo

sermo, sed in cognitione abstractiva est difficultas, quomodo universale cognoscatur, num per speciem propriam, vel per speciem singularis?

41 **ASSERTIO I.** Singulare materiale cognitione intuitiva pro statu isto ab intellectu nostro non attingitur, absolute tamen attingi potest, & de facto ab intellectu Angelico, & humano soluto attingitur. Scotus 2. Met. q. 3. Lichetus, Tartaretus, Vigerius, Matrius, Bellutus.

Probatur quoad I. partem, quod ab intellectu nostro non attingatur: Objecta sensibilia non attinguntur ab intellectu pro statu isto, nisi mediantibus sensibus; quia pro statu isto nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu, ita, ut objectum tantum praesentetur intellectui per speciem intelligibilem: ergo nequit intellectus noster pro statu isto ullum objectum sensibile attingere intuitivè. Prob. conseq. Quia in hoc cognitio intuitiva ab abstractiva differt, quod intuitiva terminetur ad objectum in se existens, & per se praesens, non in specie, aut alio representativo: ergo cum intellectus materiale singulare pro statu isto tantum attingat in specie, abstractivè solum cognoscat, non intuitivè, datò, quod cognoscat.

Probatur quoad II. partem, quoad intellectum Angelicum, & humanum solutum, autoritate Scoti, qui 2. dist. 8. q. un. docet, omnes complexionem contingentes sensibilibus, quas nos per oculos intuemur, Angelum videre per intellectum intuitivè: ergo &c. Item 4. dist. 45. q. 4. docet, animam separatam intuitivè noscere orationem vocalem, quam conjuncta poterat noscere per sensus corporis: ergo &c. Deinde ratione: Sensibile, de quo agimus, est actu ens, & non potentia: ergo est actu intelligibile in se ipso, & non potentia tantum, aut in specie. Patet conseq. nihil enim obstat; quia hoc esset materialitas, & sensibilitas horum objectorum: sed hæc non extrahit illa ex virtute, & ambitu potentiae spiritualis, & intellectivæ, alioquin nec ab ipso intellectu Divino sub his conditionibus attingi possent: ergo &c. Tum quia intellectus scit discernere inter objecta sensibilia, & spiritualia: sed hoc facere non posset, nisi has conditiones, & utrorumque differentias attingeret: ergo &c. Et hoc quidem spectat ad dignitatem, & excellentiam potentiae intellectivæ.

42 *Objicitur:* Scotus, & nos cum ipso nuper admisimus in Angelis, & in anima separata intellectum agentem: sed iste solum est propter translationem objectorum de ordine materiali ad immaterialem per species: ergo intellectus solutus, & Angelicus solum abstractivè cognoscent sensibilia materialia per species.

Respondetur, etiam in cognitione intuitiva objectum imprimere speciem tantquam effectum primum, non quidem ad ipsam cognitionem intuitivam, sed ad hoc, ut, si intellectus vult actum repetere circa objectum jam semel intellectum, non semper cogatur redire ad ipsum objectum in se, ut jam in praecedentibus insinuavimus, & quia hanc speciem totaliter se ipso producere non potest objectum materiale, cum sit effectus spiritualis, ideo indiget auxiliò intellectus agentis.

ASSERTIO II. Singulare materiale 43 à nobis pro statu isto cognitione abstractiva etiam proprio, ac directo conceptu attingitur, atque per speciem propriam. Scotus in lib. de An. q. 22. Item 7. Met. q. 15. & 2. dist. 3. q. 11. quem sui sequuntur omnes, & Recentiores communiter.

Probatur I. Quia imprimis absolute loquendò est intelligibile, cum singulare sit ens, & perfectius, quam ipsum universale; quia supra naturam communem addit differentiam individualement: ergo habet propriam intelligibilitatem; nam intelligibilitas sequitur entitatem. Tum quia materialitas nequit impedire intelligibilitatem; non enim materialitas, seu materia pro altera parte compositi; quia alias sequeretur, nullam rem materialem esse intelligibilem, cum omnis talis componatur ex materia, & forma. Nec impedit intelligibilitatem materialitas sumpta pro differentia individuali; quia alias nec ipsa singularia spiritualia forent intelligibilia: ergo singularia materialia absolute sunt intelligibilia, alias nec ipse DEUS cognosceret, cum non possit in ea, quæ implicant contradictionem.

Probatur II. Quod etiam attingatur conceptu proprio, ac directo, saltem ut à communi distinguitur: tum quia intellectus noster ponit differentiam inter universale, & singulare, ac etiam inter duo singularia: ergo utrumque cognoscit aliquò modò sub propria ratione. Tum quia tenemur peccata confiteri, & de eis contereri, non in universali tantum, sed in particulari: sed peccata sunt actus singulares tum rationalis, tum sensitivæ potentiae: ergo istos debemus cognoscere sub propria ratione. Tum quia ars, & prudentia pertinent ad intellectum, & sunt circa singulare ex 3. Eth. c. 3. Tum quia intellectus corrigit sensum circa singulare, ut dum solem apprehendit parvæ magnitudinis, baculum in aqua fractum: ergo intellectus necessariò illud singulare cognoscit. Tum quia potentia superior apprehendere potest omnia, quæ potest inferior illi subordinata, ut patet in sensu interiori, & exterioribus: ergo cum intellectus sit potentia superior ad omnes sensus, poterit ea omnia percipere, quæ à sen-

à sensibus percipiuntur, consequenter & singularia materialia conceptu proprio, & directè, ut probant allatæ rationes, & non tantum indirectè, & per quamdam reflexionem, ut volunt Thomistæ, qui dicunt, singularia cognosci per sensum internum, ab intellectu verò tantum indirectè cognosci per speciem universalis, sed in contrarium.

Probatur III. Quòd cognoscantur per speciem propriam: Intellectus noster determinatè cognoscit hoc, vel illud singulare: sed species universalis nequit determinatè, & ex integro repræsentare hoc, vel illud singulare: ergo cognoscet per species proprias. Prob. min. Sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: sed singulare addit entitatem positivam supra naturam communem, scilicet differentiam individualement contrahentem, quam nec formaliter, nec virtualiter continet universalis: ergo species universalis nequit esse ratio perfectè cognoscendi singulare secundum totam suam cognoscibilitatem.

Confirmatur: Ex specie sensibili acquiritur species in intellectu vi intellectus agentis, ita, ut tantum ex modo essendi differant; quia una species est corporea, alia spiritualis: ergo cum hæc albedo, vel nigrædo propriam imprimant speciem in sensu externo, & interno, propria consequenter habebitur in intellectu species intelligibilis, quæ spiritualiter exprimit, quidquid materialiter illa exprimebat in sensibus.

44 *Observa tamen*, dictam speciem non esse ita propriam singularis, ut illud repræsentet sub ratione propria singularitatis; quia nec sensus noster, nec intellectus inter duo ova, vel duo alba æquè alba, ac magna discernere valet; sola enim entitas naturæ est, quæ movet sensum, singularitas autem est tantum conditio: cum ergo in sensu non detur phantasma singularitatis, nec in intellectu dabitur species propria omnino. Ut ergo apparentia contradictionis tollatur, quia sæpè diximus, attingi per speciem propriam, bene notandum est, quòd aliud sit, singulare intelligi sub ratione singularitatis, ita, quòd singularitas sit ratio movendi, & intelligendi, & aliud, quòd singularitas dicatur objectum intellectum, aut pars objecti intellecti. Primo modo singularitas non concipitur à nobis; quia sic concipere singularitatem est ipsam concipere distinctè, & seorsum ab alia singularitate. Secundo modo singularitas à nobis concipitur, & intelligitur; quia quando aliquod unum objectum concipitur adæquatè, tunc quidquid realiter includitur in illo, secundariò, & ex consequenti concipitur: sed totum singulare sic intelligitur tanquam objectum adæquatè unius

intellectionis: ergo etiam concipietur singularitas in ipso, non tamen ita, ut sit ratio intelligendi, sed confusè, & indistinctè, quatenus cognoscitur, ut est inclusa in suo singulari constituto ex ipsa natura, & differentia individuali.

Obijcitur, singulare ab intellectu nostro omnino non concipi, I. Aristoteles 1. & 2. Post. & alibi sæpè per hoc sensum ab intellectu distinxit, quòd singularia ad sensum, universalis verò ad intellectum pertineant: ergo &c.

Respondetur, in similibus locis Aristotelem solum voluisse, & intendisse, sensum esse singulare; quia non est universale, intellectum autem non esse singulare, id est, tantum; quia ob suam illimitationem est cognoscitivus utrorumque.

Obijcitur II. Res materiales potentia tantum sunt intelligibiles, & fiunt actu intelligibiles per abstractionem à materia, 3. de An. 16. sed per talem abstractionem intelligitur separatio à materia individuali, unde cognoscendò intellectus dicitur præscindere à conditionibus individuantes: ergo intellectus non intelligit individuum, seu singulare.

Respondetur, Res materiales dici potentia intelligibiles præsertim in ordine ad cognitionem abstractivam, & dici fieri actu intelligibiles per abstractionem à materia, non quidem individuali, sed extensa, & sensibili; quia in intelligibili specie, quæ spiritualis est, deponunt esse sensibile, & corporeum, & acquirunt esse spirituale, & inextensum, & in hoc solum sensu intellectus dicitur præscindere, quia rem materialem cognoscit modo spirituali.

Obijcitur III. Si singulare esset objectum intellectus, tunc esset definibile, & de ipso posset esse scientia: sed hoc est falsum: ergo &c.

Respondetur neg. seq. quia non quidquid attingitur ab intellectu, est verè, & propriè scibile, ac definibile, sed illud tantum, quòd habet omnes conditiones ad scientiam, & definitionem requisitas, quarum una est, ut res definienda sit universalis; quia definitio debet declarare essentias rerum, quæ universales sunt.

Obijcitur contra speciem singularis I. Species intelligibilis objectum repræsentat secundum eam rationem, quæ gignitur ab illo: sed ratio imprimendi speciem non est singularitas, sed natura communis: ergo non alia species abstrahitur, quam universalis, per quam postea singularia cognoscuntur reflexè.

Respondetur cum Doctore 1. dist. 3. q. 6. quòd licet singularitas non sit ratio agendi, sed natura, adhuc tamen esse

conditionem agentis, atque ideò repræsentari naturam in specie per se, & confusè ejus conditionem.

Objicitur II. Agens artificiale non dirigitur in agendo, nisi cognoscat agibile perfectè: sed agens habens tantum cognitionem domus in universali potest facere hanc domum in particulari: ergo per speciem universalis optimè venimus in cognitionem particularis.

Respondetur cum Doctore q. 22. de An. quòd artifex prius intelligat naturam domus, non quidem in universali, sed in supposito vago, & ex consequenti deinceps mente descendit in hanc domum signatam.

46 **ASSERTIO III.** Universale cognoscitur per speciem singularis. Mairius, & Bellutus, alique Scotistæ.

Probat I. Sicut se habent universale, & singulare in essendo, ita se habent eorum repræsentativa, scilicet species in repræsentando: sed singulare continet universale essentialiter, & inferius omnes gradus superiores: ergo repræsentativum singularis formaliter erit quoque repræsentativum universalis virtualiter.

Probat II. Species Petri repræsentat hunc hominem: ergo etiam repræsentabit hominem simpliciter; quia species singularis repræsentat illud quoad omnia prædicata magis & minus universalis, unde per speciem Petri cognosco rationem hominis, animalis, viventis, corporis, substantiæ &c.

47 *Objicitur I.* Doctor 1. dist. 3. §. *Contra istam opinionem* docet, universale cognosci per speciem propriam: ergo &c.

Respondetur neg. antec. quia Scotus ibi solum negat, per speciem sensibilem in phantasia existentem universale cognosci posse.

Objicitur II. Nulla eadem species est repræsentativa objecti sub oppositis rationibus: sed ratio singularis, & universalis sunt oppositæ: ergo ab una, & eadem specie repræsentari non valent.

Respondetur neg. min. quia cum singulare includat prædicata communia, potius includit, & præsupponit universale, quam quòd ei opponatur.

Objicitur III. Species naturaliter repræsentat, adeoque quantum potest: ergo si species singularis repræsentat naturam communem, semper etiam concurret ad utriusque cognitionem, & sic nunquam poterit haberi sola cognitio universalis.

Respondetur conc. quòd in primo congressu, seu quando primò species applicantur, agant, quantum possunt, & producant per se primò cognitionem singularis, & secundò etiam universalis; deinceps tamen possunt parere cognitionem

tantum universalis, & hoc, quia vel ordine quodam movent species intellectum ad cognitiones omnium graduum, vel quia intellectus ex imperiò voluntatis utitur specie singularis nunc ad cognoscendum singulare, nunc ad universale.

Objicitur IV. Universalis potest adesse intellectui absque præsentia minus universalis, & consequenter etiam absque præsentia singularis: sed hoc non esset, si universale præsentaretur per speciem singularis: Ergo.

Respondetur neg. min. quia ex mox allegatis causis, & rationibus possumus ex eadem specie moveri ad intelligendum magis universale, non intelligendò minus universale.

Objicitur V. Superius non potest adæquatè repræsentari per speciem inferioris, seu per speciem subjectivam: ergo nec universale per speciem singularis.

Respondetur, etsi species ex se præcisè non possit repræsentare universale adæquatè, cum sic habeat tantum repræsentare naturam contractam, posse tamen id accedente virtute abstractiva intellectus possibilis, per quam considerare potest puram, & nudam naturam, seclusa differentia contrahente, seu singularitate.

Quæres I. Quodnam sit primum cognitum à nobis? 48

Respondetur, primum cognitum à nobis primitate originis esse singulare materiale sensibile. Ratio est; Tum quia Aristoteles Post. 12. ait, illa esse notiora nobis, quæ sunt sensui proximiora, & hæc esse singularia materialia. Et 1. Met. c. 2. docuit, difficillima cognitu esse universalis; quia remotissima sunt à sensibus, ubi loquitur de cognitione intellectiva. Ratio autem dicti Aristotelis est; quia omnis nostra cognitio pro statu isto ortum ducit à sensibus: ergo quòd prius sensui objicitur, etiam intellectui primò offertur, & præsentatur. Tum quia nequit universale cognosci, nisi prius singularia ipsa cognoscantur, & convenientia illorum, ut ab eis abstrahatur natura communis: ergo prius cognoscitur singulare, quam universale, seu natura ipsa communis.

Quæres II. Quodnam inter ipsa universalis adinvicem comparata prius à nobis cognoscatur? 49

Respondetur, minus universale prius cognosci, ita, ut prius concipiat intellectus gradum speciei specialissimæ, & sic deinceps ascendat usque ad ens. Ratio est; tum quia causæ naturales optimè dispositæ, & non impeditæ perfectiorem, quam possunt, edunt operationem: sed ex universalibus est perfectior conceptus specificus: ergo post conceptum singularis habebit conceptum specificum. Tum quia si prius intelligimus magis universalis, lia,

lia, longum tempus intercedet, antequam speciem specialissimam singularis moventis agnoscamus: sed hoc est contra experientiam: ergo &c. Prob. seq. Quia oporteret prius cognoscere omnia ejus universalis, seu superiora essentialia, quæ, cum multa sint, nequeunt in instanti cognosci. Tum quia illud universale est primum notum, cujus singulare fortius movet sensum, sed singulare minus universalis fortius movet sensum, cum sit propinquius sensibus, quam singulare magis universalis: ergo &c. Tum quia cognitio intellectiva ab initio fertur circa illud ipsum objectum, quod proponitur per ipsam noticiam sensitivam; à sensu enim subministratur objectum intellectui: sed sensus motus à singulari calore v. g. percipit calorem, nec solum in ratione tangibilis universalis eum novit, alioquin tactus non discerneret calorem à frigore: ergo & intellectus sequens sensus operationem percipiet primò calorem, & postea alias naturas magis universales. *Confirmatur*: Si puer ignem tetigit, fugit contactum deinceps, non quidem propter generalitatem entis, aut qualitatis sensibilis, sed propter specialitatem caloris: ergo calorem primò sensit, & intellexit.

50 *Quæres* III. An intellectus plura simul intelligere possit uno, vel saltem diversis actibus?

Respondetur I. Intellectum nostrum posse simul, & semel plura intelligere per modum plurium. Ratio est; tum quia visus simul, & semel percipit albedinem chartæ, & nigredinem litterarum: ergo id etiam poterit intellectus. Tum quia intellectus simul intelligit duo correlativa, ut patrem, & filium, & illa necessario intelligit ut plura, atque diversa; quia intelligit, unum referri ad aliud: ergo tunc plura simul intelligit.

Respondetur II. Non posse intellectum plura ut plura eodem uno actu cognoscere. Ratio est; tum quia si posset intellectus attingere plura uno, eodemque actu, deberet posse infinita: sed hoc repugnat propter finitatem ejus, & limitationem: ergo &c. Tum quia unusquisque actus determinatus, & limitatus est ad quoddam suum adæquatum objectum, à quo sumit unitatem, & specificationem: ergo nequit idem, & unus actus discretè, ac disparatè plura attingere objecta. Prob. antec. unitas posterioris naturaliter pendet ab unitate prioris: sed actus est natura posterior objecto, sicut mensuratum est posterius mensuræ: ergo unitas actus semper pendet ab unitate objecti.

Respondetur III. Si objecta sint subordinata in ratione superioris, & inferioris, posse attingi uno, & eodem actu. Ratio est; quia magis, & minus universale, *Tract. IV.*

v. g. in homine animal, corpus, substantia &c. possunt per eandem speciem impressam representari; quia sunt subordinata, & superius in inferiori essentialiter includitur, & continetur: ergo quoque per eandem speciem expressam poterunt cognosci. Prob. conseq. Quia sicut se habet species impressa ad representationem virtutalem, & habitualement, ita se habet expressa ad formalem, & actualement. Quia tamen hæc loquimur de actibus distinctis, dicendum, quod intellectus plura per modum plurium non ita perfectè intelligat secundum intensionem actus, sicut unum; quia virtus intellectus limitata, & finita quod circa plura versatur, eo magis distrahitur, atque ita etiam patet, non debere intellectui nimis multa objecta proponi simul.

QUÆSTIO VI.

De Objecto nostri Intellectus.

Nota, cum in hac quæstione decidendum veniat objectum intellectus nostri tam pro statu isto, quam ex natura ipsius potentie, hæc primò quæri, quodnam sit adæquatum objectum intellectus ex natura potentie, & secundum se? quod dupliciter constitui potest, vel secundum naturalem attingentiam, & est illud, quod intellectus, sive potius ipsius cognitionem assequi potest propriis viribus cum solo concursu DEI generali, & aliarum causarum naturalium: vel secundum naturalem inclinationem, & est tunc, quando potentia est capax suapte natura similitudinis ejus impressæ, sed propriis viribus, & secundum communem naturæ cursum nequit talem capacitatem explere, & ad actum reducere. Objectum secundum naturalem attingentiam adhuc duplex est, *motivum* scilicet, & *terminativum*. Motivum est, quod potentiam movet ad actum, imprimendò in ea sui speciem impressam, vel expressam secum concurrendò in genere efficientis causæ. Terminativum dicitur illud, quod merè terminat respectum attingentie ipsius actus, & nullo modo actum causat, quæ rationes valde differunt in objecto, ut constat de intellectu Divino, respectu cujus creatura est objectum terminativum, sed motivum est sola Essentia Divina. De objecto intellectus nostri pro statu isto multum etiam Doctores inter se discrepant.

ASSERTIO I. Adæquatum objectum intellectus nostri ex natura potentie secundum naturalem inclinationem est ens reale in tota sua latitudine, scilicet ad ens finitum, & infinitum. Scotus 1. dist. 3. q. 3. & Scotistæ passim.

Ggg

Pro-

Probatur: Intellectus noster ex natura potentiae non solum abstractivae cognitionis entis infiniti, sed etiam intuitivae est capax tanquam perfectionis sibi maxime convenientis; quia nulla est necessaria dispositio ad recipiendam visionem beatam, sed tantum ad eam activè attingendam: ergo naturalis ejus inclinatio, & capacitas ad omne prorsus ens tam finitum, quam infinitum se extendit. *Confirmatur*: Quia alias intellectus noster non posset elevari ad videndum DEUM; nulla enim potentia cognitiva elevari potest ad cognoscendum objectum, quod est extra latitudinem sui objecti adaequati. Sed *dices*: Ens in tali latitudine est objectum Intellectus Divini: ergo non humani. *Contra*: Dist. ergo non objectum intellectus humani secundum naturalem attingentiam, sicut est etiam Divini, conc. secundum naturalem inclinationem, neg. conseq.

53 **ASSERTIO II.** Objectum intellectus nostri secundum naturalem attingentiam est ens finitum, & limitatum sub ratione entis. Citati pro Assert. praeced.

Probatur quoad I. partem: Illud est objectum adaequatum naturaliter attingibile, ad quod intellectus se potest extendere: sed hoc potest intellectus humanus, quantum est ex parte potentiae, circa ens finitum, & limitatum: ergo &c. Maj. patet; quia illud communiter censetur tale objectum proportionatum, quod potentia penetrare potest secundum omnes rationes ejus usque ad ultimam formalitatem ejus, idque proprijs viribus. Prob. min. Quia omne ens finitum, & limitatum, sive sit absolutum, sive relativum, proportionatum est intellectui nostro; quia illud nec excedit in ratione entis, nec in ratione motivi: ergo concurrentibus causis naturalibus poterit intellectus humanus absolute loquendo in omne ens finitum, attingendo illud, ac penetrando usque ad ultimas ejus formalitates, & differentias, ita tamen, ut ens in tali communitate non sit objectum motivum universaliter, & absolute loquendo, sed vel motivum, vel terminativum pro varia entium conditione. Ratio est; quia sub ente in tali communitate non solum ens reale absolutum, sed respectivum quoque comprehenditur: sed respectus nequit esse objectum motivum intellectus, sed duntaxat terminativum: ergo &c. Prob. min. Quia objectum motivum concurrens partialiter ad sui producendam speciem: sed hoc ens respectivum nequit, cum species sint absolutae: ergo &c.

Probatur quoad II. partem: Quia non est sub ratione veri: ergo sub ratione entis. Prob. antec. Tum quia ens sub ratione veri non continet omnia intelli-

gibilia ab intellectu; intellectus enim cognoscit essentias rerum, quae tamen in suo conceptu quidditativo non includunt veritatem, bene tamen ut affectionem. Tum quia intellectus cognoscit ens non solum ut verum, sed etiam ut bonum, malum, unum, & tamen nemo dicit, quod ens ut bonum sit adaequatum objectum intellectus nostri: ergo neque ut verum, sed tantum ens ut ens, seu sub ratione entis; quidquid enim intellectus noster concipit, concipit saltem aliqua ratione sub esse entis vel formaliter, & quidditative, vel realiter, & identice; hinc etiam negationes, & privationes, ut caecitas, & tenebrae, solent à nobis concipi sub ratione aliqua entis, ipsa efformando in entia rationis.

Objicitur: Voluntas fertur in ens ut bonum: ergo intellectus tanquam potentia opposita sub ratione veri; potentiae enim distinctae debent habere distincta objecta formalia.

Respondetur, dist. conseq. ens erit objectum intellectus nostri ut verum, quantum ad assensum, conc. prout intellectus abstrahit ab assensu, & in se consideratur, neg. conseq.

ASSERTIO III. Substantia materialis pro hoc statu non est objectum adaequatum motivum intellectus nostri, sed tale est quidditas rei sensibilis formaliter, & per se. Scotus quoad primum 2. Met. q. 3. quoad secundum q. 1. Prolog. Mairius, & Bellutus.

Probatur quoad I. partem: Si substantia materialis esset objectum motivum, deberet hoc prestare per propriam speciem impressam: sed substantia nullam talem speciem immitit: ergo &c. Prob. min. Omnis cognitio nostra intellectiva pro statu isto ducit ortum à sensibus, qui non nisi ab accidentibus moventur per species sensibiles: sed nullum accidens continet substantiam neque virtualiter, neque in esse reali, neque in esse cognito: ergo neque propriam ipsius speciem producere potest; accidentis enim phantasma non nisi accidens, cujus est exemplar, representat. *Confirmatur*: Si substantia haberet propriam speciem, tunc intellectus naturaliter cognosceret absentiam ejus in Eucharistia: sed: ergo &c. Deinde nullam substantiam naturalem possumus definire per propriam, & adaequatam differentiam essentialem, sive per conceptum proprium ex proprijs desumptum, sed vel per passionem, vel effectum, vel per conceptum proprium ex communibus desumptum: ergo non attinguntur substantiae materiales pro statu isto quoad suos conceptus proprios ex proprijs desumptos. Est autem *conceptus proprius*

ex propriis ille, qui habetur immediate ab ipsa re, vel ejus specie propria, *conceptus* vero proprius ex communibus est, qui habetur ab extraneis, vel per speciem alienam, vel per negationem alterius: dicitur autem proprius, quatenus distinguitur contra conceptum communem, qui pluribus rebus simul competere potest. Possumus ergo ad summum per accidentia, & eorum species habere aliquem conceptum substantiæ proprium ex communibus, non quia accidens virtualiter contineat illum propriè loquendò, sed quia occasione accidentium, & per alienas species excitatus intellectus per multam collationem, & discursum argutivè elicit tales conceptus proprios in hunc modum; quia enim videmus, quantitatem, & qualitatem non posse per se stare, arguimus, dari aliquod substratum, quod appellamus substantiam. Quæ proin cognitio non est intuitiva, ut patet, nec appellanda est abstractiva; quia non habetur per propriam speciem objecti, sed dicenda erit discursiva; quia habetur per discursum, & collationem, qua ratione adhuc ad abstractivam reduci potest.

Probatnr quoad II. partem: Intellectus noster pro statu isto, ut sæpius inculcatum, dependet à phantasmatis, ut, si ab illis non moveatur, prorsus nihil intelligere possit; oportet enim intelligentem phantasmata speculari: cum ergo sola quidditas rei, quæ est formaliter sensibilis, & per se, imprimat sui speciem, & phantasma, ipsa sola erit pro hoc statu objectum motivum, ita tamen, ut objectum

terminativum, quod etiam intelligi potest per impressionem speciei alienæ, sit quidditas rei sensibilis ut sic, quomodocunque sit sensibilis, sive formaliter, & per se, sive per aliud, quatenus scilicet est inclusa essentialiter in per se sensibili, uti se habent formalitates omnes superiores respectu inferiorum, vel saltem virtualiter, & occasionaliter, uti se habent, quæcunque habent aliquam dependentiam in cognosci à re per se sensibili, quemadmodum se habet substantia respectu accidentis, res spirituales respectu corporalium, entia rationis respectu entium realium; hæc enim omnia pro statu isto novimus dependenter à rebus per se sensibilibus.

Quæres, quomodo actus intellectus, & voluntatis sint intelligibiles?

Respondetur, quamdiu durant, esse intelligibiles intuitivè per alios actus reflexos; quia verè experimur in nobis tales actus per solam positionem actuum ipsorum absque recursum ad aliquod materiale: ergo intuitivè. Si verò transierant actus, sunt intelligibiles abstractivè; quia intellectus jam transactò actu recordatur, se hoc, vel illud intellexisse: ergo mansit in eo species actus; si enim nihil remanisset, recordari non posset; quia objectum in se non est præsens: ergo si intelligatur, debet esse in sua specie præsens. Adhuc tamen dicuntur istæ cognitiones propriorum actuum à sensibus dependere saltem remotè; quia primi actus, supra quos sunt reflexivi, fuerunt mediis phantasmatis elicti, & à sensibus dependentes.

DISPUTATIO VI.

De Voluntate.

QUÆSTIO I.

De Præstantia Voluntatis nostræ, Gradibus Libertatis, & usu Libertatis.

Nota I. Voluntatem plerumque vocari *Reginam*, & *Dominam potentiarum*; quia ipsa est, quæ imperat aliis, cujusque imperio aliæ subjacent. Controversitur tamen non parùm inter Doctores, an voluntas sit præstantior intellectu. Ut certum quidem supponendum est, quod voluntas sit potentia appetitiva, spiritualis, organo carens, respondens intellectui velut appetitiva suæ cognitivæ, item quod sit potentia libera se ipsa formaliter, aliæ verò non nisi participativè, ac dependenter ab ejus imperio,

ejus libertatis in voluntate ratio à priori assignari non potest, ait Doctor quodl. 16. nisi quia voluntas est voluntas; nam sicut esse, & modus essendi sunt immediata, ita agere, & modus agendi: sicut ergo non est aliqua alia ratio, quare hoc habeat talem modum agendi, nisi quia est tale ens, ita non est alia ratio à priori, quare voluntas habeat talem modum agendi, nisi quia est voluntas; unde Doctor 9. Met. ult. concludit, libertatem voluntatis nostræ non nisi experientià, & à posteriori posse efficaciter demonstrari; quia quilibet

bet experitur, se posse omittere, quod facit, & si quis hoc neget, ait Doctor, fustibus vapulet tamdiu, usque dum fateatur, posse liberè desisti à verberibus. Sunt autem tres gradus libertatis, seu tres indeterminaciones ad agendum, quæ inducunt libertatem. Prima indeterminatio dicitur *libertatem dominii*, quando nimirum agens habet dominium suæ actionis, seque determinat ad agendum, esto actionem cohibere non possit, sed necessariò agit, quæ tamen necessitas non excludit omnimodè libertatem, sed illam tantum, quæ consistit in indeterminatione ad utrumlibet; quia ista necessitas non est antecedens, quæ potentiam sibi subijcit, & ad agendum determinat, ut est in agente naturali, sed est necessitas tantum concomitans, & ab ipsa potentia proveniens, ut quodammodo effectus ejus, quatenus nimirum sibi ipsi imponit hanc necessitatem in operando, quæ necessitas non tollit libertatem; sic enim DEUS liberè se diligit, licet necessariò. Et hanc libertatem vocant Scotistæ *essentialem*, maxime quia inimpedibilis est in omni voluntate, ubi tamen libertas orta ex indeterminatione ad utrumlibet aliquo modo potest impediri, saltem quantum ad usum, & hunc gradum Thomistæ non admittunt, sed solum duos sequentes. Secundus gradus, seu indeterminatio est ad utrumlibet contradictionis partem, quando scilicet agens facultatem habet agendi, & non agendi, seu actionem suspendendi, & hæc vocatur *libertas contradictionis*; quia est ad agere, & non agere, ad velle, & non velle, quæ sunt contradictoria, vocatur item *libertas exercitij*. Tertius gradus, vel indeterminatio est, quando agens est illimitatum ad plures effectus contrarios, aut disparatos producendos, & hæc vocatur *libertas contrarietatis*; quia respicit extrema contrariè opposita, appellatur quoque *libertas specificationis*; quia agens potest elicere actum unius, aut alterius speciei, v. g. velle, aut nolle, amare, aut odisse. Et omnes isti tres enumerati gradus inveniuntur in voluntate creata, quod manifestè Sacer Codex docet Eccles. 15. dum inquit: *DEUS ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, adjecit mandata, & præcepta sua, si volueris mandata conservare, conservabunt te, apposui tibi aquam, & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam, ante hominem vitam, & mors, bonum, & malum, quod placuerit, dabitur illi.* Ubi illis verbis: *DEUS reliquit hominem in manu consilij sui*, significatur primus gradus libertatis essentialis, seu dominij, quæ est fundamentum cæterorum. Alijs verbis: *Si volueris mandata conservare*, significatur

indita homini libertas contradictionis, & exercitij, ad quam pertinet servare, & non servare præcepta. Reliquis demum verbis: *Apposui tibi ignem, & aquam, ante hominem vitam, & mors, bonum, & malum &c.* declaratur indita homini libertas contrarietatis, & specificationis. Ulterius autem hic dubitatur, quoniam ex dictis gradibus adæquatè exprimat libertatem nostram?

Nota II. Usus facultatis liberæ, qui est ipsum facultatis liberæ exercitium, nedum supponere indifferentiam activam nudæ potentia, sed ejusdem indifferentiam sub necessariò prærequisitis ad agendum constitutam, & ad agendum proximè dispositam tali modo, ut constituta sub ipsis possit re ipsa actionem suspendere in sensu composito; hinc Thomistæ valde laborant, dum dicunt, sufficere ad usum libertatis servandum incolumem, & integrum, quod voluntas sub prærequisitis ad operandum possit non operari in sensu diviso, id est, præcindendò à prærequisitis, quam explanationem alij extra Scholam Thomisticam rejiciunt, & jure merito; quia ita explicandò nimis restringitur libertas nostra, imò totaliter auferri videtur; quia juxta ipsos, quando adsunt prærequisita, voluntas non potest non agere, seu suspendere actum: ergo jam non est libera sub prærequisitis, nec ante prærequisita; quia ante hæc non potest operari, cum non sit in potentia proxima, sed tantum remota; est enim *potentia, & libertas proxima* tunc, quæ ultra nativam virtutem potentia connotat prærequisita ad agendum, *libertas autem remota* nudam dicit potentia virtutem. Jam quaeritur, an in illo instanti, quo voluntas operatur, & sub actuali exercitio adhuc sit libera, seu liberè operetur?

ASSERTIO I. Voluntas simpliciter, & absolutè loquendò est præstantior intellectu. Aristoteles 9. Met. c. 2. Scotus 1. dist. 4. & 9. Met. quaest. 15. Maffrius, Bel-lutus.

Probatum I. Voluntas sola est libera habens dominium supra suos, & aliarum potentiarum actus, ut Regina movet cæteras potentias; & S. Bernardus lib. de lib. arbitrio vocat rationem ejus pedissequam: ergo &c. Hinc intellectus directio, & munus est tantum ministerij genus.

Probatum II. Supremus actus voluntatis est charitas, quo DEUM amamus, supremus actus intellectus est DEI cognitio: sed ille istum superat: ergo &c. Prob. min. Tum quia actus amoris magis unit DEO summo Bono nedum in genere moris, sed etiam in genere naturæ; quia etiam juxta hoc esse naturæ repugnat ipsi aversio à DEO, non intellectiōi DEI.

Tum

Tum quia actui amoris opponitur odium DEI, quod est pessimum, & multò pejus, quàm error, & ignorantia circa DEUM. Tum quia excellentia amoris constituit supremum ordinem Angelorum, nempe Seraphim, non autem excellentia scientiæ, quæ constituit Cherubim: Ergo.

Probatur III. Nobiliori potentiæ præstantior solet concedi habitus: sed habitus voluntatis est charitas, quæ nobilior est cæteris ex Apostolo 1. Corinth. 13. *Major horum est charitas*, cujus excellentia in Patria non videtur deficere, sed potius crescere, cum ibi fiat consummata: ergo &c.

Probatur IV. Objectum intellectus secundum Adversarios est verum, voluntatis vero bonum: sed ratio boni perfectior est ratione veri, cum perfectio entis per bonitatem explicetur, & non per veritatem, atque unumquodque in tantum sit bonum, in quantum est integrum, & perfectum: ergo &c.

Respondent Thomistæ, verum magis abstractum esse, quàm bonum, & abstractiori modo intellectum tendere in verum, quàm in bonum; quia intellectus in suo objecto præscindit ab existentia, & nudam rei quidditatem considerat, non ita voluntas: ergo objectum intellectus est præstantius, quàm voluntatis, consequenter & ipse intellectus. *Contra:* Tam verum, quàm bonum sunt paris abstractionis, cum utrumque sit entis passio. Dein falsum est, objectum magis abstractum ab existentia esse perfectius objecto minùs abstracto ab ea; nam objectum cognitionis intuitivæ perfectius est objecto abstractivæ, cum illa cognitio toto genere huic emineat, & tamen objectum intuitivæ cognitionis ab existentia non præscindit, sicut abstractivæ. Tum quia voluntas tendit etiam, saltem quoad simplicem affectum, in impossibilia, quæ existentiam non habent.

4 *Obijciunt I.* Intellectus priùs fuit ab animæ essentia, quàm voluntas, estque illi propinquior: ergo est perfectior voluntate; quia quod magis accedit ad maximè tale, est magis tale.

Respondetur neg. conseq. & patet ex 9. Met. textu 15. Posteriora generatione sunt priora perfectione; quia natura ab imperfectiori pergit ad perfectius in eodem ordine, ut à forma mixtionis ad animam, non tamen in diverso ordine; quia substantia est prior accidente. Neque etiam quod est immediatius, est perfectius, ut patet de quantitate, quæ est immediatior substantiæ, quàm qualitas, & tamen est imperfectior qualitate.

Obijciunt II. Esse rationale homo habet maximè ab intellectu; quia voluntas ex participatione rationalis dicitur: ergo

Tract. IV.

cum hæc sit differentia essentialis hominis, & ejus dignitas, intellectus erit perfectior.

Respondetur dist. antec. Si per esse rationale intelligitur esse cognitivum cum discursu, conc. si intelligitur esse intellectivum, ut à sensitivo distinguitur, quo sensu natura humana dicitur rationalis, neg. antec. quia sic per utramque potentiam distinguitur, & magis distinguitur à brutis per voluntatem, scilicet esse liberum, quàm per intellectum, qui est naturalis. Dein retorqueo argumentum: voluntas est libera per essentiam, intellectus tantum per participationem: ergo est potentia perfectior.

Obijciunt III. Potentia non cognitiva, qualis est appetitiva, est cæca: sed hæc est summa imperfectio: ergo &c.

Respondetur neg. min. in hoc casu; quia imperfectio est negatio formæ, vel perfectionis debitæ, & possibilis haberi, ac in subjecto apto, & capaci, appetitiva autem potentia non est cognitionis capax, nec ei debetur, sicut ex hoc, quod intellectus non habeat libertatem, non arguitur imperfectio in suo genere. Et appetitiva semper superat cognitivam, quia hæc est in ministerium illius.

Obijciunt IV. Intellectus non dependet ab actu voluntatis, sed e contra: ergo intellectus est perfectior.

Respondetur neg. quod voluntas dependeat ab intellectu, quia ex hoc, quod Princeps requirat Ministros, non dicitur ab ipsis dependere. Dein negari potest conseq. quia compositum dependet à partibus, forma à materia, & tamen nec compositum, nec forma est imperfectior partibus, & materiâ.

Obijciunt V. Actus intellectus non inquinantur ab objecto, intelligere enim malum non est malum, benè tamen velle malum est malum: ergo perfectior est actus intellectus, quàm voluntatis.

Respondetur, etiam actum intellectus suo modo reddi posse impurum ex impuritate objecti; quia est falsus, dum circa objectum falsum versatur per assensum, sicut actus voluntatis est malus, dum circa malum versatur prosequendò. *Quod si dicas*, actum voluntatis esse impurum impuritate malitiæ, non sic actum intellectus, hoc non concludit, inquit Doctor, quia tunc actus sensus esset nobilior actu voluntatis; quia est minùs impurus hòc modò.

Obijciunt VI. Lumen gloriæ est perfectius inter omnes habitus supernaturales: sed hoc spectat ad intellectum: ergo &c. Prob. maj. Quia lumen gloriæ soli competit comprehensori, & hunc distinguit à viatore, sed non charitas: ergo &c.

H h h

Respon

Respondetur neg. maj. ad cuius probationem dicendum, charitatem consummatam, qualis est Patriæ, non minus viatori repugnare, quam lumen gloriæ; quia lumen gloriæ secum defert visionem, quæ viatori repugnat, charitas consummata fruitionem, quæ æquè repugnat ipsi.

5 **ASSERTIO II.** Indifferentia contradictionis adæquatè exprimit libertatem nostram. Aristoteles 9. Met. q. 2. Scotus 1. dist. 4. & 9. Met. q. 15. Mairius, Bellutus.

Probatur: Sola indifferentia contradictionis, non domini, vel contrarietatis convenit voluntati creatæ soli, & ut sic, atque respectu omnium objectorum: ergo illa sola adæquatè, & exactè exprimit libertatem nostram. *Prob. antec.* Quia indifferentia domini est communis voluntati creatæ, & increatæ, & quantum est de se, æquè compossibilis est cum necessitate, ac contingentia. Indifferentia contrarietatis non convenit voluntati respectu omnium objectorum; respectu enim boni ut sic, vel infiniti, ubi nulla ratio mali apparet, non potest elicere actum odij: ergo sola indifferentia contradictionis est, quæ omni, soli voluntati creatæ, & semper convenit, & consequenter sola adæquatè exprimit libertatem nostram. *Confirmatur:* Ab omnibus communiter ita definitur potentia libera, quod sit illa, quæ positis omnibus ad agendum requisitis potest operari, & non operari, per quam differentiam etiam discernitur à causa naturali, quæ positis omnibus requisitis necessariò agit.

Obijciatur: Libertas contradictionis subin potest non competere voluntati, ut si ita ad amandum DEUM determinatur, ut cessare non possit, sicut est in Beatis, libertas autem essentialis nunquam potest abesse: ergo &c.

Respondetur neg. antec. quia quomodocunque determinaretur ad amandum DEUM, non tamen posset dici voluntas privari libertate contradictionis, quæ est ejus intrinseca facultas ad agendum, & non agendum, sed duntaxat usus ejus impeditur, qui usus accidit potentiæ, ut actus secundus primo.

6 **ASSERTIO III.** Voluntatis pro quocunque instanti temporis operatur, liberè operatur. Scotus 2. dist. 4. q. 2. Mairius, & Bellutus.

Probatur I. Si in illo instanti, quo operatur voluntas, non est libera, nunquam erit libera causa: sed: ergo &c. *Prob. seq.* Si esset causa libera, tunc maximè in instanti immediatè præcedente ad operationem: sed hoc nihil evincit: ergo &c. *Prob. min.* Causa, ut ait Scotus, non est causa, nisi quando actu causat; sed in il-

lo instanti immediatè præcedente non causat: ergo non est causa actualis, consequenter nec libera actu; quomodo enim erit agens aliquod liberum, quod nunquam habet liberam actionem?

Probatur II. Illa non potest dici causa libera, quæ non habet effectum liberum: sed sic voluntas non posset habere effectum liberum: ergo &c. *Prob. min.* Ideò effectus est liber; quia procedit à causa libera: sed dum effectus procederet, non esset libera voluntas: ergo nec ipse effectus. *Nec dicas,* effectum esse liberum; quia poterat non poni in esse. Nam *Contra* est; quia prius non fuit ens: ergo nec prius fuit actu effectus liber, & contingens; loquimur enim modò de contingentia, prout est modus entis in actu, & pro illo tunc, quo est ens in actu. *Nec minus dicas,* actum esse liberum; quia liberè conservatur, & continuatur; nam *contra* est, quòd hoc solum salvet, quando voluntas durat in actu plùs, quàm per unum instans, non autem si per unum solum instans duraret in actu, ut potest fieri.

Probatur III. Ad rationem causæ sola sufficit prioritas naturæ, & non requiritur instans temporis: ergo in illo instanti temporis, quo voluntas operatur, prius naturæ erit libera, & sic in eodem instanti temporis liberè operatur. *Confirmatur* à pari: Respectu actus divini liberi non fuerunt instantia temporis priora, aut posteriora: ergo pro eodem instanti, quo v. g. decrevit mundum creare, liberè decrevit.

Obijciatur I. Voluntas in eo instanti, quo operatur, jam se ipsam determinavit ad alteram partem: ergo tunc non amplius operatur liberè; quia non est amplius indifferens.

Respondetur conc. antec. neg. conseq. dum autem dicitur, voluntatem non amplius tunc esse indifferentem, respondendum, licet voluntas, dum actu operatur, sit determinata in actu secundo, adhuc tamen manere indifferentem in actu primo, & actu operari in indifferenti potestate, quam adhuc retinet, neque determinatio actus secundi tollit indeterminationem actus primi.

Obijciatur II. Nequit causa pro eodem instanti habere actionem elicitam, & suspensam: sed pro eo instanti, quo operatur, est elicita: ergo pro eodem nequit esse suspensa.

Respondetur conc. non posse actionem esse elicitam, & suspensam simul, & semel pro eodem instanti conjunctim, bene tamen potest esse disjunctim, cum quo adhuc stat libertas à nobis asserta; quia, dum actu operatur, & est determinata, habet adhuc indifferentiam in actu primo.

Obijci.

Obijcitur III. Omne, quod est, quando est, necessariò est: ergo pro illo instanti, quo voluntas operatur, necessariò est operatio.

Respondetur dist. conseq. Necessariò est operatio ex supposito, quòd liberè fuit producta, conc. simpliciter, & absolutè, neg. conseq. quia secundùm se, & suam essentiam considerata, ac in ordine ad sua principia effectus est liber, & contingens.

Quæres, an sicut voluntas potest necessitari per impedimentum usûs libertatis, ita quoque possit violentari, & cogi?

Respondetur affirmativè quoad actus imperatos aliarum potentiarum, qui scilicet à voluntate imperantur, & ab alia potentia voluntatis imperio subjacente eliciuntur; quia utique contra voluntatis imperium possunt potentie inferiores per violentiam agentis extrinseci actus suos exercere, ut cum detrudimur in hanc, vel illam partem contra nostram voluntatem. Quoad actus elicitos, qui scilicet immediatè ab ipsa voluntate eliciuntur, ut amor, odium, velle, nolle, res est dubia, an saltem à DEO possit voluntas cogi, & violentiam pati; nam non posse cogi à creaturis, res certa videtur. Respondetur tamen, probabilius esse, quòd non. Ratio est; quia quòd violentatur, & cogitur, hoc fit cum resistantia illius, quòd cogitur, hinc si aliquis à DEO cogeretur ad aliquid volendum, vel nolendum, illud nollens vellet, & volens nollet, quòd implicat. Plura de hac materia vide in nostra Theologia de actibus humanis disp. 1. q. 4.

QUÆSTIO II.

De Radice nostræ Libertatis.

Nota, Thomistas communiter docere, primam radicem intrinsecam libertatis nostræ voluntatis esse indifferentiam judicii in propositione objecti; eò enim ipsò, quòd intellectus non proponit voluntati aliquod bonum ut necessariò volendum, sed ut hinc, & illinc apparent rationes, ut ametur, vel non ametur, aut respuatur, non potest voluntas, quæ rationis ductum sequitur, velle illud necessariò, sed liberè, sicut econtrà, quando ultimum judicium practicum intellectus est determinatum, tunc quoque omninò determinatur voluntas in alteram partem, nec potest in utramque. Item voluntas Thomistæ, radicem extrinsecam libertatis creatæ esse omnipotentiam Divinæ voluntatis, quippe quæ ob infinitam ejus

efficaciam formaliter, vel eminenter continet modum causalitatis secundarum causarum, sed in contrarium sonat nostra

ASSERTIO I. Libertas Divinæ Voluntatis est prima radix extrinseca libertatis creatæ, non verò omnipotentia, aut efficacia. Scotus 1. dist. 2. q. 2. quem sui sequuntur communiter.

Probat I. Si DEUS ad extra ageret, nobiscum concurreret ad actiones, & sic causaret illas secundùm suam Divinam Omnipotentiam, & efficaciam, non secundùm suam libertatem, sed ab ea præscindendò, atque ita esset causa nostræ contingentie, & libertatis per suam efficaciam, tunc vel omnem præveniret causam secundam, earum scilicet operationes antevertendò, ita, ut nulla in causis remaneret actio, vel si remaneret actio, foret necessaria: sed hoc implicat: ergo &c. Prob. seq. maj. quòd nulla remaneret actio in causis; quia causa prima prius respicit effectum, seu causatum, si naturaliter agat: ergo cum sit infinitæ virtutis, & tanquam agens naturale secundùm ultimum virtutis suæ agat, nihil relinqueret causæ secundæ. Prob. seq. quòd, dato etiam, remanere actionem, tamen non sit libera, sed necessaria; quia causæ secundæ non agunt, nisi in quantum motæ à prima causa: ergo si causa prima ageret necessariò, & naturaliter moveret, etiam causa secunda ageret necessariò.

Probat II. Si non daretur ens per essentiam, neque daretur ens per participationem; quia hoc dependet ab illo: ergo à pari si non daretur ens liberum per essentiam, & ad extraliberè operans, neque daretur ens liberum per participationem, scilicet creatura liberè operans. Itaque DEUS in applicatione suæ infinitæ virtutis se nobis accommodat, & suum infinitum vigorem quodammodo attemperat; quia non agit, ut absolutè potest, sed sicut vult, & secundùm libertatem suam. Quare nota, Scotum nunquam negasse, libertatem, & contingentiam nostrarum actionum à nostra quoque voluntate attendi debere, ut falsò ipsi quidam imponunt, sed solum dixisse, redpici debere in Divinam voluntatem ut in primam, & præcipuam radicem, quatenus libertas nostra non est libertas per essentiam, sed per participationem à Divina Voluntate.

Obijcitur I. Divinæ Voluntatis efficacia est causa rerum omnium ad extra, si ve necessariarum, si ve contingentium, ipsaque est, quæ præparat, & disponit causas contingentes, ut similes producant effectus: ergo ipsa est prima radix extrinseca contingentie.

Respondetur dist. antec. Divina efficacia est causa rerum omnium ad extra, ut

est modificata à libertate, conc. absolute sumpta, neg. antec. quia divina efficacia agit ad extra, ut vult, & quomodo vult, unde infinita efficacia, & summa libertas Divinam voluntatem constituunt, ut est causa rerum ad extra hoc modo, ut efficacia sit principium effectivum omnium quoad rem, & libertas quoad essendi modum.

Obijcitur II. Quidquid est in rebus, continetur in sola omnipotentia DEI ratione infinitae efficacitatis suae: sed modus agendi, sive liberè, sive naturaliter est aliquid reale in causis creatis: ergo &c.

Respondetur dist. maj. Quidquid est in rebus, atque ita causae secundae continentur in causa prima ratione efficacitatis, quatenus habent praecise vim agendi, conc. quatenus habent virtutem sic, vel sic agendi, naturaliter, vel liberè, neg. maj. quia quoad modum agendi liberè continentur in ea praecise ratione summae libertatis, quatenus modò liberò cum liberis concurrat exhibendò eis concursum ad utrumque paratum, & indifferentem, cum naturalibus verò liberè quidem, sed modo naturali exhibendò eis concursum determinatum ad unum.

Obijcitur III. Defacto effectus contingentes in hoc mundo inferiori ortum ducunt à causis universalissimis orbis superioris, quae sunt causae necessariae, nimirum à corporibus coelestibus: ergo pariter idem dicendum de effectibus nostris liberis, & contingentibus quoad efficaciam Divinae Voluntatis praescindendò à libertate.

Respondetur, defacto à causis necessarijs provenire effectus contingentes, id est, qui possunt non esse, quatenus possunt impediri ab alia causa efficaciori, licet in se, & modo producendi sint naturales, conc. effectus contingentes, qui tales dicuntur, quatenus dicunt habitudinem ad indifferentiam suae causae agentis cum pleno libertatis dominio, & sic ex libertate potentiae possunt esse, & non esse, neg. quòd isti possint provenire à causa necessaria.

Obijcitur IV. Libertas in nobis non est perfectio simpliciter, cum sit à rectitudine defectibilis: ergo non est participatio libertatis DEI, quae est perfectio simpliciter, consequenter etiam si deficeret libertas Divina, non tamen necessario deberet deficere nostra libertas.

Respondetur dist. antec. Libertas in nobis non est perfectio simpliciter respectu libertatis divinae considerata, conc. considerata secundum suam praecisam formalitatem, ut praescindit à creato, & increato, neg. antec. cum conseq. quia cum libertas, & aliae omnes sint perfectiones

participatae, manere in nobis non possunt ex hypothesi, quòd in DEO deficient.

ASSERTIO II. Prima radix intrinseca nostrae libertatis non est indifferentia iudicii, sed ipsius potentiae volitivae. Scotus 9. Met. q. 15. cum suis.

Probat I. Voluntas liberè vult ea, quae simplici solum sunt apprehensione percepta, quorum adhuc nullum iudicium indifferentiae praecessit: item liberè vult ultimum finem nostrum, vel bonum in communi, in quibus cum non possit esse ratio mali, aut defectus boni, etiam non cadere potest indifferentia iudicii: ergo radix intrinseca libertatis nostrae non potest esse indifferentia iudicii. Prob. antec. Tum quia simplex apprehensio objecti in intellectu praecedens sufficit voluntati ad operandum, ut dicitur. Tum quia voluntas liberè appetit beatitudinem libertate exercitij; potest enim actum suspendere: ergo &c.

Probat II. Iudicium indifferens de aliquo objecto non habetur, nisi secundum unam partem affirmandò, vel demonstrandò verum, & secundum alteram sophistice, & deceptorio modò discurrendò, & sic unum iudicium erit verum, & alterum erroneum, vel ad minus, ut concedunt Adversarij, circa utramque partem probabile: sed in tali iudicio non potest esse radix libertatis: ergo &c. Prob. min. Quia alias Divina Voluntas non esset libera; quia haec nec in iudicando decipitur, nec de objecto aliquo habet notitiam, & iudicium probabile, sed semper rectum, & evidens: ergo &c.

Probat III. Ponantur varia iudicia elicita ab intellectu de eodem objecto, v. g. dandam esse eleemosynam ex hac ratione, & non esse dandam ex alia ratione, si voluntas potest sequi hoc, vel illud iudicium indifferenter: ergo prima radix libertatis, & dominij erit in ipsa voluntate, & non in intellectu, & illa iudicia erunt tantum conditio. Si verò non potest utrumque sequi ad libitum, nullo modo libera erit, sed tanquam serva sequetur ductum intellectus contra sanctos Patres.

Obijcitur I. Ideò voluntas in Beatis non est libera, quia ratio non est indifferens, sed omninò determinata, & ostendit objectum sub una ratione tantum, scilicet ut summum bonum, & omninò amplectendum: ergo ideò in nobis erit libera; quia ratio indifferenter objecta ostendit.

Respondetur neg. antec. quia aliunde aufertur usus libertatis in Beatis, nimirum ex concursu DEI praecise exhibito ad actum beatitudinis, & ad actum illi contrarium denegato ex Scoto 4. dist. 49. quæst.

quæst. 6. unde si Beatus sibi dimitteretur, posset ab actu fructuionis cessare.

Objicitur II. Voluntas dicitur arbitrio libera; quia dicit dependentiam ad iudicium practicum tanquam ad arbitrium proponentem, hoc, vel illud sequendum, aut amplectendum: ergo libertas in indifferentia iudicii consistit.

Respondetur dist. antec. Dicitur arbitrio libera; quia dicit dependentiam ad iudicium tanquam ad radicem libertatis, quasi daret esse formale libertatis, neg. antec. tanquam ad ministrum, & consiliarium objectum operabile, ejusque circumstantias proponentem, conc. antec. & neg. conseq.

Objicitur III. Motus primò - primus censetur excusari à gravitate peccati ob defectum sufficientis libertatis: sed defectus iste libertatis est ex defectu iudicii indifferentis; quia non proponitur in objecto aliqua ratio mali: ergo libertas censetur oriri ex iudicio.

Respondetur dist. min. Est etiam ex defectu iudicii indifferentis tanquam conditionis necessariò aliàs prærequisitæ, hîc, & nunc autem absentis, ob quam absentiam voluntas non ita perfectam habet operationem, conc. est ex defectu iudicii tanquam radice, & formaliter constitutivi libertatis, neg. min. cum conseq. Dein Scotus 3. dist. 15. art. 2. probabile satis iudicat, talium motuum necessitatem, ob quam excusantur à mortali, non tam ex defectu plenæ deliberationis provenire, quam ex vehementi passione, inopinatè secum voluntatem trahente in consensum, quæ facillè nata est condelectari appetitui sensitivo propter connexionem partis intellectivæ cum sensitiva, qua ratione motus illi primi voluntatis dici solent *subreptitij*. *Instas*: Quando semiplenè, & remissè attendimus ad bonitatem, & malitiam objecti, actus dicitur imperfectè liber, accedente autem plena advertentia fit magis liber: cum ergo libertas secundum intensiorem, & remissionem desumatur ex advertentia intellectus majori, vel minori, tota inde libertas colligenda erit. *Contra*: Dist. antec. Est magis, vel minus liber ex majori vel minori advertentia ad bonitatem, aut malitiam objecti libertate morali, conc. libertate physica, & essentiali, neg. antec. cum conseq. in hoc distinctionis sensu. Itaque ut aliquis agat rectè, vel non rectè in genere moris, exigitur cognitio boni honesti, vel mali oppositi, virtutis, vel vitij, ad hoc autem, ut quis agat liberè physice, seu simpliciter, de qua libertate hîc est sermo, solum requiritur, ut procedat tanquam ex radice ex ipsa indifferentia potentia volitiva, & sufficit cognitio commodi naturalis, quod re-

Tract. IV.

quiritur etiam in pueris ante usum rationis.

ASSERTIO III. Voluntas non determinatur ab ultimo iudicio practico intellectus. Scotus 3. dist. 36. quæst. un. cum suis.

Probat I. Authoritate: Aristoteles 3. Ethic. c. 2. ait: *Nonnulli opinantur quidem melius, sed propter pravitatem eligunt, qua non oportet*. Et c. 14. ait: *Voluntas incontinentis appetit, quod non putat esse faciendum*. S. August. in illud Psalmi 123. *fortè vivos deglutissent*, inquit: *Sæpe quid sit agendum, videmus, nec agimus; quia non delectat*. Bernardus de lib. arbit. inquit, *Voluntas licet non sine ratione, tamen contra rationem potest eligere minus bonum*: ergo posito quocunque iudicio intellectus quantumcunque ultimo, & practico potest voluntas non sequi, imò contraire.

Probat II. Si voluntas determinaretur ad opus, tunc sic vel sic agere non esset adscribendum potestati voluntatis, sed rationi sic, vel sic dictanti, & impetranti: sed hoc est tollere libertatem à voluntate, & tribuere eam intellectui, quod nequit fieri: ergo &c. Patet min. Actus enim intellectus est necessarius: ergo sicut ponitur iste necessariò, sic quoque voluntas necessitaretur.

Probat III. Iudicium hoc est inter prærequisita ad agendum, & prærequiritur determinationi voluntatis: ergo si voluntas posito hoc iudicio determinetur ad agendum, & non possit illi resistere, erit voluntas determinata, antequam se determinet, & sic aget absque libertate: sed: ergo &c.

Probat IV. Stante iudicio ultimo practico, DEUM esse amandum, esse hoc die jejunandum, feriandum, potest voluntas ex libertate contradictionis non amare, non jejunare, non feriare: ergo non determinatur ab illo. Patet antec. Quia aliàs actus non essent meritorij.

Probat V. Sequeretur, nullum peccare, nisi ex ignorantia, aut errore, quod est falsum; datur enim ex certa, & pura malitia peccatum juxta communem: ergo &c. Prob. seq. Quia si iudicium est verum, tunc non est peccatum; quia sequens dictamen rationis rectum, & verum, non peccat: ergo solum, & unice tunc esset peccatum, quando est iudicium falsum, consequenter solum ex errore, & ignorantia haberetur peccatum.

Objicitur I. Voluntas nequit aliquid velle sine præcedenti iudicio rationis, cum ferri nequeat, nisi in objectum prius cognitum: ergo si iudicium erit indeterminatum, ipsa quoque indeterminata erit, si determinatum, ipsa quoque determinata erit: sed iudicium ultimum practicum

I i i

est

est determinatum: ergo voluntas determinabitur ab illo.

Respondetur transmissio pro nunc antec. velle enim simplicis complacentiæ non necessariò supponit iudicium rationis, cum sufficiat simplex apprehensio, neg. conseq. quia voluntas non ab alio determinatur, sed se ipsam determinat, dum exit in actum secundum, imò in hoc consistit ejus libertas, ut posito iudicio determinato adhuc maneat indeterminata, donec se ipsam determinet eliciendò actum, aut suspendendò. *Dices*: Si voluntas potest oppositum facere, non potest reddere rationem, cur fecerit. *Contra*: Non semper tenetur reddere rationem, sed tantum, cum rectè, & rationaliter operatur, aliàs stat pro ratione voluntas, aut quia ita placet.

Obijcitur II. Si iudicium rationis omninò est determinatum: ergo non potest voluntas oppositum eligere; aliàs enim ferretur in incognitum, & in tali casu non duceretur ab intellectu, sed à se operaretur contra connaturalem suum modum agendi, consequenter determinabitur à iudicio practico.

Respondetur neg. seq. quia voluntas adhuc non ferretur in incognitum, siquidem cum perfectò dictamine & iudicio rationis reperitur in intellectu notitia apprehensiva, saltem confusa sui oppositi, cum iudicium supponat actum collativum, divisivum, vel compositivum in ordine ad oppositum, & in tali casu adhuc diceretur sequi ductum intellectus ostendentis per simplicem apprehensionem objecti bonitatem, non tamen iudicantis.

Obijcitur III. Appetitus Brutorum ideò est determinatus ad unum quia cognitio sensuum est determinata ad unum; ergo à simili, si intervenit iudicium rationis determinatum, ipsa etiam voluntas ad illud unum determinata erit.

Respondetur neg. antec. Appetitus enim Brutorum naturalis est, quia cum sit organicus, determinatur ad certum genus appetibilem, & aliàs neque voluntas esset appetitus liber, cum in omni actione sua juxta Adversarios sequatur ultimum iudicium practicum, imò sequi debeat.

16 **QUÆSITUM I.** Quotuplices sint actus voluntatis?

Respondetur, Actus voluntatis alios esse *deliberatos*, alios *indeliberatos*; hi sunt, qui absque prævia sufficienti deliberatione eliciuntur, vel imperantur à voluntate, & etiam sunt duplices, nimirum *Motus primò-primi*, qui absque omni prævia cognitione honesti vel inhonesti statim ex propositione objecti commodi, utilis, vel delectabilis in voluntate oriuntur, appetitu sensitivo suà vehe-

mentia secum rapiente voluntatem ad idem bonum amplectendum, & tales sunt subita ira, amor, timor &c. & in his nullo peccatum est: Et *Motus secundo-primi*, qui ex aliqua prævia cognitione honesti vel inhonesti, sed imperfecta, oriuntur in voluntate, uti fit in semiebrijs, semidormientibus, & in his potest esse peccatum veniale. Actus *deliberati* voluntatis sunt, qui ex plena & perfecta cognitione honesti vel inhonesti à voluntate procedunt cum pleno consensu, & hi possunt esse peccata mortalia, quia sunt perfectè liberi & morales. Ulterius actus voluntatis alij sunt *elicit*, qui immediatè à voluntate procedunt, & in illa recipiuntur, ut volitio, nolitio &c. Alij sunt *imperati*, qui non immediatè à voluntate eliciuntur, sed ab alijs potentijs, à voluntate tamen imperantur, ut visio, locutio &c.

QUÆSITUM III. An voluntas creata 17 sit libera, in quantum est productiva suorum actuum, vel in quantum per eos est operativa, seu tendit in objectum?

Respondetur, voluntatem creatam esse liberam, in quantum est productiva suorum actuum, non verò in quantum est operativa. Ratio est, quia voluntas in tantum est libera, in quantum potest agere & non agere, hoc est, producere actum, vel non producere, uti insinuat Concilium Tridentinum Sess. 6. Can. 4. dicens, *liberum hominis arbitrium à DEO motum posse dissentire*, id est, contrarium actum elicere: ergo voluntas creata ut activa est libera, & non ut operativa, hoc est, ut per actum tendit in objectum; non enim potest voluntas habens actum v. g. volitionis, per illum tendere in objectum, vel non tendere, cum volitio tanquam forma naturalis, naturaliter & necessariò tribuat suo objecto suum effectum, scilicet tendentiam in objectum. Aliud est de Voluntate Divina, quæ ob suam infinitam perfectionem non habet nisi unicum actum sibi realiter identificatum, infinitum, simplicissimum & impro ductum, nimirum volitionem seu amorem essentialem, per quem quidem etiam necessariò tendit in Essentiam Divinam, non tamen in creaturas præteritas, præsentis & futuras. De quo in Theologia nostra de DEO uno.

QUÆSITUM III. An libertas sit essentialis actibus voluntatis, & quid sit libertas?

Respondetur, libertatem actualem non esse actibus voluntatis v. g. volitioni, nolitio &c. essentialem in essenaturæ. Ratio à posteriori est, quia idem specie & numero actus fit de libero necessarius & econtra: ergo libertas contingentis est ei accidentalis, non essentialis.

Prob.

Prob. antec. Quia nullâ penitus facta mutatione in objecti cognitione, si solus deesset concursus DEI paratus, amor objecti esset necessarius, & illô deinde rursus oblatio idem numerô amor esset liber: ergo. Ratio à priori est, quia in nostra schola à Doctore subtili *quatuor modi operandi* astruuntur, videlicet *liberè & naturaliter, contingenter & necessariò*: Ex quibus duo primi modi ita dividunt principium operativum & productivum, & ita sunt oppositi, ut eisdem omninò neque respectu diversorum competere possint, alij tamen duo compatibles sint cum modo agendi liberè & naturaliter: ergo eisdem quoque effectui, seu actui voluntatis secundum substantiam convenire possunt, ut modò contingenter, modò necessariò producat ab eadem voluntate sub diversis dispositionibus constituta. *Ex quo inferitur* pariter, libertatem in actu liberè producto non esse formam absolutam; quia hæc concipi potest sine alio, libertas autem in actu concipi nequit sine principio libero; nec esse relationem, quia libertas proxima voluntatis non est ratio physicè agendi voluntati, seu producendi suum actum, ex qua sola resultat relatio causationis ad effectum productum, cum voluntas possit physicè producere actum sine libertate proxima; igitur libertas in actu liberè producto est tantum denominatio extrinseca in actu proveniens ex indifferentia proxima potentie volitive, cum etiam omissio pura possit esse libera, quæ tamen in se nequit recipere formam realem absolutam, aut relativam. In quantum verò actus voluntatis ex natura sua intrinseca est capax, & exigit procedere à voluntate tanquam potentia libera, idè libertas in actu primo remoto est essentialis seu realiter identificata actui voluntatis, estque relatio transcendentalis ad voluntatem liberam in actu primo remoto.

19 QUÆSITUM IV. An detur pura omissio libera, quæ per nullum actum sit causata à voluntate?

Respondetur affirmativè. Ratio est, quia illud est liberum, quod est in voluntatis potestate, ut sit, & non sit; sed tam actus quam ejus omissio est ita in voluntatis potestate: ergo non minùs omissio, quam actus ipse, erit libera secundum se præcisè sumpta. Probatur minor, quia voluntas non est minùs libera libertate contradictionis & exercitij, quam contrarietatis: ergo sicut libertas contrarietatis immediatè exerceri potest per actus contrarios, ita libertas contradictionis per contradictorios actus, seu potius per contradictoria, id est, actum & non actum, seu omissionem actus, exerceri immediatè poterit.

Dices: Voluntarium est, quod procedit à voluntate sicut à principio; sed omissio seu carentia actus non procedit à principio, quia nihil est: ergo voluntaria & libera non erit.

Contra: Dist. maj. Voluntarium positivum est, quod ita procedit tanquam à principio agente conc. maj. Voluntarium privativum, quale est omissio actus neg. maj. quia omissio licet non procedat à voluntate ut ab agente, procedit tamen adhuc ab ea, ut non agente, cum agere posset. Plura de hoc videantur in nostra Theologia de peccatis disp. 1. quæst. 3.

QUÆSTIO III.

De Objecto Voluntatis.

Nota, Scotistas communius docere, 20 objectum voluntatis statuendum esse in ea latitudine, quâ statuitur objectum intellectus, & hoc ex Scoto, qui in 1. dist. 3. quæst. 4. ita loquitur: *Si voluntas ponatur habere actum circa omne intelligibile, ponetur idem esse objectum tam voluntatis, quam intellectus, & sub eadem ratione formali*. Quia verò Scotus absolute non determinavit se in his verbis, sed ulterius adiecit verba sequentia: *Si verò non, sed quod voluntas tantum habeat actum circa intelligibilia, quæ sunt finis, vel entia ad finem, & non circa merè speculabilia, tunc ponetur objectum voluntatis aliquò modò particulare respectu objecti intellectus*. Hinc à communi sententia recedendum non est, quæ statuit bonum pro objecto voluntatis. Quod autem aliqui statuunt pro adæquato objecto voluntatis *bonum & malum simul* propter duplicem actum prosecutionis & fugæ, quorum uterque est æquè generalis, non obstat, quin absolute & simpliciter loquendo *Bonum* ponatur adæquatum voluntatis objectum; quia formale objectum, in quod per se primò tendit, est bonum; nam prius amat rationem boni, & inde odit rationem mali oppositam, nec alia de causa odit malum, nisi quia vult bonum; quâ ratione, inquit Doctor 2. dist. 6. q. 2. omne nolle supponere velle; hinc malum non videtur objectum voluntatis, nisi materiale & secundarium. Itaque si bonum statuitur pro objecto voluntatis, ulterius controvertitur inter Doctores, an solummodo sub eo comprehendatur *Finis*, & totaliter excludantur *media*, utpote, quæ nullam propriam habent bonitatem distinctam à bonitate finis, sed præcisè dicantur bona per denominationem extrinsecam à bonitate finis, & quidquid bonitatis

ris habent, ab illo emendicent, ut volunt Thomistæ. Denique controversatur & dubitatur, an adæquatum voluntatis objectum sit bonum, quod habet rationem finis vel medij, an verò versari etiam possit circa bonum à ratione utriusque præscindens actu quodam neutrò, ac veluti medio inter intentionem & electionem. Circa quæ sit

21 **ASSERTIO I.** Adæquatum voluntatis objectum est bonum fundamentaliter sumptum, sub quo etiam cadunt media, cum propriam habeant bonitatem. Prima pars est communis. Secunda est Scoti 1. dist. 1. q. 3. art. 1. & quodlibeto 16. art. 1. Fabri, Vulpis, Mastrij, Belluti, & ex extraneis Valquez, Hurtadi, Salas, Lorcæ, Arriagæ &c.

*Probat*ur quoad I. Partem, quod adæquatum voluntatis objectum sit bonum fundamentaliter sumptum; quia hoc est peculiare potentiæ appetitivæ, ut distinguitur à cognitiva, quod per actum prosecutionis feratur in objectum ei conveniens quæ tale, adeò ut sub hac ratione ei proponi debeat, ut moveatur ad operandum; experientiâ enim constat, nos non ferri in rem aliquam, nisi ut bonam, & nobis convenientem apprehenderimus: ergo bonum erit objectum voluntatis, *non quidem formaliter*, ut dicit relationem convenientiæ ad voluntatem; relatio namque cum sit de genere sterilius, non potest esse ratio motiva potentiæ, sed *fundamentaliter*, sive ipsa forma absoluta rei convenientis, super quam fundatur relatio convenientiæ.

Dices: Potentiæ nobilitas & præstantia desumitur ab excellentia objecti: ergo si voluntas habeat objectum restrictum ad bonitatem, intellectus erit præstantior ipsâ, quia hic pro objecto habet ens in tota latitudine.

Respondetur, quod licet in potentiis ejusdem generis ex objecti nobilitate, seu ex majori vel minori objecti latitudine possit argui major vel minor potentialium perfectio & excellentia, ut constat de cognitiva, sensitiva & intellectiva; non tamen hoc valet in potentiis diversi generis, quales sunt cognitiva, & appetitiva, quia earum excellentia potius ex aliis capitibus desumi debet, ut patet ex quæstione prima hujus disput. Ex quo infertur malum quoad actum prosecutionis non cadere sub objecto voluntatis; quod jam probavimus in Physica Universali.

*Probat*ur quoad II. Partem, quod media propriam habeant bonitatem I. Quia mediorum bonitas consistit in eorum utilitate, quæ est veluti virtus causativa alicujus effectûs, ut in medicina v. g. virtus causativa sanitatis; sed virtus causativa in causa non emendicatur ab ef-

fectu, sed ipsum antecedit; medicina enim constituitur utilis ad reparandam sanitatem, non ab ipsa sanitate, sed anteceden-ter ex propria sua natura, & virtute ingredientium: ergo cum utilitas mediorum sit virtus causativa finis in esse reali, sanè media à fine illam non habebunt, sed ex propria sua natura.

*Probat*ur II. Experientiâ constat, ad alicujus finis affecutionem unum medium magis conducere, quàm aliud; unde hoc eligimus & non aliud: ergo eorum utilitas non totaliter à fine desumitur, quia cum finis sit unus & idem immutatus, eadem quoque utilitas redundaret in media; ergo media habere debent propriam aliquam & intrinsecam bonitatem, licet in ordine ad finem, ac proin non tantum finem, sed etiam media ad objectum formale voluntatis attinere, licet objectum formale principale ac primò motivum sit solus finis.

*Probat*ur III. Ex Doctore quodl. 16. Sic se habent media ad finem in agibilibus, sicut conclusio ad principia in speculabilibus, ait enim Aristoteles 2. Phys. 86. *Sicut principium in speculabilibus, sic finis in operabilibus*; sed conclusio propriam habet veritatem intrinsecam & formalem distinctam à veritate principiorum, licet ab ea dependentem & participatam: ergo pariter in proposito media propriam habebunt bonitatem intrinsecam formalem distinctam à bonitate finis, licet ab ea dependentem & ad illam ordinatam.

*Obijcit*ur I. Aristoteles 2. Physic. 31. 22 ait, *finem & bonum esse idem*, & Scotus 4. dist. 46. non ponit utile bonum distinctum ab honesto & delectabili; quia, inquit, ad alterum horum reducitur, ad quod ordinatur: ergo nulla alia bonitas reperitur in medijs, præter bonitatem finis.

Respondetur, Aristotelem ibi accipere bonum pro honesto & commodo, quod utique cum fine coincidit, & gratiâ sui bonum est; Doctor autem reducit bonum utile ad honestum & commodum, quia licet sit bonum *per se* appetibile, non tamen est *propter se* appetibile, sed propter illa, & ad eorum acquisitionem ordinatur.

*Obijcit*ur II. Cessante fine cessat bonitas omnis Mediorum; sit enim potio amara recuperatâ sanitate ulterius inutilis: ergo media propriam non habent bonitatem, sed solum à fine.

Respondetur, dist. antec. Cessante fine cessat bonitas Mediorum, & fiunt inutilia, quasi amitterent innatam efficaciam, quam de se habent ad finis consecutionem neg. antec. nam medicina eandem retinet virtutem operativam sanitatis tam durante infirmitate, quàm deinceps. Fiunt inutilia, quia non amplius aman-

amantur, cum eorum amor omnino pendeat ab amore finis, conc. antec. & neg. consequentiam.

Obijcitur III. Sicut se habet imago ad imaginatum respectu adorationis, ita se habent media ad finem respectu humanæ operationis; sed imago est objectum materiale adorationis, formale verò res imaginata: ergo pariter solus finis erit formale objectum humanæ operationis, media verò materiale tantum.

Respondetur, neg. major & paritas in ea assumpta; quia imago nullam habet virtutem & sanctitatem intrinsecam, ob quam sit adoratione digna, sed tota venerabilitas sibi à prototypo obvenit per extrinsecam denominationem; aut media habent propriam bonitatem formalem in genere entis sibi intrinsecam.

23 *ASSERTIO* II. Voluntas potest ferri in bonum, præscindendo à ratione finis, vel medii. Doctor 1. dist. 1. q. 3. Faber, Vulpes, Mastrius, Bellutus, & Recentiores plures Teste Mastrio, de anima disp. 7. quæst. 5.

Probatur I. Voluntas potest tendere in objectum, ut sibi ostenditur ab intellectu; sed intellectus ei ostendere potest aliquod bonum apprehensum sub ratione boni præcisè, præscindendo à rationibus finis & medii, propter se & propter aliud: ergo voluntas etiam potest tendere in tale objectum sub præcisa ratione boni; quâ ratione actus ille erit neuter; quia nec est finis, nec medii, nec objecti appetibilis propter se, nec propter aliud, sed appetibilis ut sic. *Probatur* min. quia potest intellectus esse certus de aliquo objecto, quod sit bonum, & dubitare, an sit bonum propter se, aut propter aliud, atque ita sub præcisa illa ratione boni ostendere voluntati; quâ ratione etiam habent illa bona conceptum aliquem communem, & univocationem, sicut datur univocatio entis, licet cum analogia.

Probatur II. Sicuti in potestate voluntatis est velle, & non velle bonum, ita in ejus potestate est sic vel sic velle, referendo vel non referendo: ergo ex sua libertate potest ab illis rationibus præscindere; alioquin esset sicut intellectus, qui seibili propter se, & propter aliud cogitur assensum præbere propter se vel propter aliud, nec potest actum neutrum inter illos assensus elicere.

24 *Obijcitur* I. Omne bonum, quod appetit voluntas, vel est utile, vel honestum, vel delectabile; si utile, pertinet ad media; si honestum & delectabile, pertinet ad finem, & consequenter omnis voluntatis actus vel est ad finem, vel ad media, adeoque non neuter.

Respondetur, conced. antec. quia non dicimus, dari medium in re inter bo-
Tract. IV.

num propter se, & propter aliud; sed neg. consequ. quia potest intellectus quodcunque bonum inadæquatè concipere, & ita repræsentare voluntati; & quando etiam adæquatè repræsentaretur, potest voluntas ex sua libertate in illa bona tendere secus ac sunt à parte rei, & præsentantur à ratione.

Obijcitur II. Quæ opponuntur contradictoriè, opponuntur immediatè, ita ut non mediet aliquid inter ea; sed appetibile propter se, & propter aliud opponuntur contradictoriè: ergo immediatè, consequenter nec dabitur medians bonum, nec actus medius inter intentionem, & electionem.

Respondetur, dist. min. appetibile propter se & propter aliud opponuntur contradictoriè, si appetibile propter se sumatur negativè, id est, pro non appetibili propter aliud conced. min. si sumatur positivè neg. min. in proposito autem ut habeat rationem finis, debet sumi positivè. Et quidquid sit de his omnibus, ut sunt à parte rei, quò modò circa ipsa habentur actus efficaces voluntatis, semper manet, quod intellectus possit illa inadæquatè concipere, & ita voluntati proponere rationem boni, circa quod voluntas habebit actum inefficacem & simplicem complacentiam.

Quæres, an voluntas sit tantum possibile, an verò etiam impossibilia, & ut talia ab intellectu repræsentata appetere possit? 25

Respondetur I. Voluntatem non ferri in objectum simpliciter & absolutè impossibile, quale est v. g. æqualitas DEI (de quo impossibili hic est sermo) *volitione efficaci*, quæ est respectu finis per ordinata media ad illum consequendum; hæc enim volitio nunquam est alicujus impossibilis; quia nullus consultat de impossibilibus faciendis, neque respectu talium adhibet media.

Respondetur II. Voluntatem posse velle rem impossibilem ex suppositione *volitione inefficaci*; nam experientiâ constat, impossibile ex suppositione, & ut tale ab intellectu judicatum, terminare actum inefficacem voluntatis; peccator enim contritus *vellet non peccasse*, cujus volitionis objectum est negatio peccati, quæ absolutè possibilis est, & erat, antequam patraretur; unde solum ex suppositione, quod sit commissum, redditur impossibile: ergo voluntas potest velle rem impossibilem ex suppositione, *volitione inefficaci*, quæ dici solet *velleitas conditionata*, non quod conditio se teneat ex parte ipsius actus, quasi ly *vellem* significet non volitionem, quæ sit de præsentī in voluntate, sed ita, ut conditio se teneat ex parte objecti tantum; sicuti si quis dicat: *Volo fugere*
K k k

fugere ex carcere, si possem, volo per mille annos vivere, si possem; sic etiam potest dicere: Volo non peccasse, seu volo peccatum nunquam esse factum, si possem hoc facere.

Respondetur III. Posse voluntatem velle rem simpliciter impossibilem, & ut talem cognitam volitione *inefficaci, seu simplici*. Ratio est, quia impossibile ex suppositione potest esse objectum velleitatis, ut modò dictum; ergo etiam impossibile simpliciter. Probatur consequentia; quia idem sequeretur ex velleitate istius impossibilis, quod Adversarii volunt sequi ex velleitate impossibilis simpliciter: ergo si juxta illos voluntas potest velle impossibile ex suppositione, etiam poterit velle impossibile simpliciter. Probatur. antea. idè Adversarii excludunt impossibile simpliciter, quia cum hoc ut tale cognitum, neque sit ens reale, neque putatum tale, etiam non potest esse bonum reale, nec ut putatum tale, consequenter erit extrà sphæram objecti voluntatis; si autem voluntas nihilominus posset hoc velle, adhuc eaderet sub suo actu, & sic esset, & non esset objectum voluntatis; sed idem sequeretur de impossibili ex suppositione; quia dum peccator vult negationem peccati, non vult tantum negationem peccati, quæ possibilis est in se, sed vult peccati commissi negationem, & ita vult præteritum non esse præteritum, quod æquè implicat: ergo. Itaque dum voluntas vult impossibile simpliciter, ut tale cognitum, præfigit ipsi aliquam possibilitatem, & sic illud sibi præstituit sub ratione possibilis, sicuti probat Doctor, posse voluntatem objecto undecunque malo præfigere bonitatem ex hac ratione: quia sicut in potestate voluntatis est velle & non velle, ita in potestate ejus est modus volendi, scilicet referre, & non referre; quia in potestate cujuscunque agentis est agere, & modus agendi: ergo *in potestate sua est (concludit Doctor) aliquod bonum velle propter se, non referendo ad aliud bonum, & ita sibi præstituendo finem.* Ex 1. dist. 1. q. 1. art. 3. & 4.

QUÆSTIO IV.

Quomodo objectum voluntati proponi debeat ab Intellectu, & quomodo ad actum voluntatis concurrat?

²⁶ *Nota*, communissimam esse apud omnes sententiam, voluntatem naturaliter non posse ferri in objectum, quod non esset prius cognitum; hinc emerit tritum illud adagium: *Nil volitum, quin præco-*

gnitum. Quòd verò nec divinitus possit voluntas ferri in incognitum, de quo aliqui disputant, ratio hæc est, quia cognitio est necessaria voluntati, ut illa mediante fiat ipsi objectum præsens, & quidem non quomodocunque, sed præsens vitaliter, quod fieri potest solà mediante cognitione; cum enim voluntas non sit potentia cognitiva, non potest ei fieri objectum præsens, nisi repræsentetur per aliquam cognitionem, quod est esse præsens vitaliter: Cum ergo nulla potentia vitalis sine objecto sufficienter præsentì valeat operari, sequitur evidenter, voluntatem indispensabiliter etiam per absolutam DEI potentiam non posse operari, nisi prævia objecti cognitione. Hòc ita suppositò quæritur primò: qualis debeat esse cognitio, quæ objectum proponitur voluntati, an semper debeat esse judicium, vel an etiam sufficiat simplex apprehensio? Secundò: An voluntas sola sit causa effectiva suorum actuum, an verò etiam concurrat cum ea partialiter effectivè objectum cognitum, aut ejus cognitio?

ASSERTIO I. Ad actus inefficaces & 27 simplicis complacentiæ sola sufficit apprehensio; ad efficaces autem requiritur judicium. Doctor 2. dist. 6. q. 1. Faber, Cavellus, Bassolius, Vasquez, Hurtadus, Mastrius, Bellutus &c.

Probatur quoad I. partem I. Appetitus sensitivus fertur defacto in suum objectum cognitum per simplicem apprehensionem: Ergo hæc pariter sufficiet ad movendam voluntatem; quia simplex apprehensio intellectiva utique non minùs benè repræsentat rationem boni, quàm sensitiva.

Probatur II. Si judicium interdum exigitur, hoc non est præcisè, ut per illud proponatur objectum, ne voluntas feratur in incognitum, quia hanc indigentiam supplet sufficienter simplex apprehensio; sed est solum, ut ex vi judicii quærantur media pro finis consecutione: cum autem actus voluntatis inefficax talem ordinem non dicat ad media, sanè ad ejus elicitionem non indigebit judiciò, sed sola sufficiet simplex apprehensio.

Confirmatur: Experientià constat, sæpè aliquem delectari de aliqua dignitate, quam non sperat, ut cum quis apprehendit se ut Papam, vel Cæsarem, & de hoc delectatur; imò interdum fit delectatio de objecto cognito, ut impossibili, ut cum quis apprehendit se volare, vel in Angelum converti: Demùm in sententia Doctoris, Angeli peccaverunt appetendo æqualitatem DEI, quam tamen benè sciebant eis esse impossibilem: ergo simplex apprehensio sufficit ad proponendum objectum pro actibus inefficacibus voluntatis.

Obji-

28

Obijciatur I. Aristoteles lib. 3. de anima, cap. 3. inquit, quod per hoc, quod aliquis imaginatur terribilia, si non sit opinio, id est, si non sit iudicium, non terretur voluntas, neque timeat magis, quam si in pictura aspiceret terribilia: ergo simplex apprehensio non sufficit ad actum voluntatis.

Respondetur, Aristotelem, dum docet, objectum terribile imaginatum non terrere, nisi intellectus iudicet illud disconveniens esse, loqui, ut in plurimum & regulariter contingit; quia etiam potest oriri timor ex sola apprehensione sine iudicio; siquidem appetitus sensitivus etiam timeat ad solam apprehensionem objecti sine ullo iudicio.

Obijciatur II. Cum sola simplici apprehensione bonitatis in objecto, posset stare tam negatio, quam affirmatio bonitatis; sed si intellectus neget objectum esse bonum, utique non movebitur voluntas ad amandum tale objectum: ergo requiritur iudicium determinatum, quod intellectus affirmet esse bonum.

Respondetur, ad minorem dicendum, dum intellectus negat objectum esse bonum, utique voluntatem non movendam esse ad affectum ejusdem efficacem, posse tamen ad affectum inefficacem moveri adhuc stante simplici apprehensione. Nunc

*Probat*ur Assertio quoad II. partem, quod ad actus efficaces voluntatis eliciendos prærequiratur iudicium; quia actus voluntatis efficax est, per quem voluntas determinatur ad eligenda media, quibus finis obtineatur, & executioni mandetur; sed talis actus proximè & immediatè oritur à iudicio, non à simplici apprehensione: ergo. Probat^{ur} minor, quia electio non est, nisi post consultationem & syllogismum practicum, cujus conclusio est sententia & iudicium de re facienda, ut docet S. Damascenus lib. 2. c. 22. Aristoteles 2. de anima 154. Scotus 2. d. 6. q. 1. ad 1. princ. Ergo.

Confirmatur: Quia ex efficaci intentione finis nunquam movemur ad media eligenda sine aliqua spe consecutionis illius; atqui spes concipitur ex prævio iudicio, & non ex simplici apprehensione; speramus enim obtinere, quod intendimus, non præcisè, quia possibilitatem finis apprehendimus, sed etiam quia intelligimus, aliquod medium esse idoneum ad ejus consecutionem, quod sine compositione, & iudicio fieri non potest: ergo.

Dices: Bruta per solam apprehensionem materiale efficaciter appetunt objecta apprehensa: ergo similiter per solam apprehensionem spirituale poterit voluntas efficaciter appetere objectum; quia quod perfectionis tribuitur sensui, non videtur denegandum potentia superiori,

& quod cognitioni materiali conceditur, non debet denegari spirituali.

Respondetur, negando consequentiam; quia quod bruta ex sola apprehensione materiali nedum efficaciter appetant apprehensa objecta sine prævio iudicio, sed etiam sine ulla prorsus consideratione de ipsa rei possibilitate, non dicit in ipsis perfectionem, sed potius imperfectionem, quæ ab homine removeri debet, cujus connaturalis modus agendi est non ita more, & modo belluino absque consideratione, cæcè ferri efficaciter in objecta, sed ex prævio iudicio.

ASSERTIO II. Voluntas est causa totalis efficiens suorum actuum, ita ut objectum cognitum aut ejus cognitio nec etiam partialiter concurrant in genere causæ efficientis, sed tantum in genere causæ finalis, vel formalis extrinsecæ. Mastrius & Bellutus Disput. 7. de anima, quæst. 6. art. 2.

*Probat*ur: Quia nec objectum, nec cognitio objecti concurrunt effectivè ad actus voluntatis: ergo sola voluntas. Probat^{ur} antecedens *de objecto*. Tum quia Aristoteles 3. de anima 54. inquit: appetibile seu bonum apprehensum movere appetitum per modum finis; atqui motio finis non est physica & realis, sed metaphorica & intentionalis, ut constat ex Physicæ: ergo objectum non causat physicè actum voluntatis. Tum quia sæpè voluntas amat objectum, quod realiter non existit, sed tantum habet esse repræsentativum & cognitum; imò semper amat objectum, quatenus cognitum & apprehensum, quod est tantum esse secundum quid & intentionale, non physicum & reale, quale requireretur, ut esset causa volitionis in genere causæ efficientis: ergo objectum non concurrat physicè ad actum voluntatis; quia si semel non indiget ipsius concursu, nunquam indigebit. Probat^{ur} antecedens etiam *de cognitione*; tum quia cognitio, quam habet intellectus de objecto voluntatis, se omninò habet ut in causis physicis approximatio causæ ad passum; sed hæc est tantum conditio. ergo & ipsa cognitio se tantum habebit, ut conditio sine qua non, & non erit ratio formalis motiva & causæ physicè influens in actum. Tum quia si iudicium practicum habens rationem regulæ & dictaminis physicè influeret in volitionem, tunc influeret ut causam præcipuam, imperans nimirum, sibi que voluntatem subordinans, quò modò tolleretur libertas: ergo potius dicendum, voluntatem esse causam totalem suorum actuum efficientem; objectum verò concurreret tantum in genere causæ finalis, quatenus propter ejus bonitatem ostensam voluntas moveretur ad actum, & denique cognitionem tantum concurrere ut conditionem,

vel in genere causæ formalis extrinsecæ, quatenus ipsa est formalis repræsentatio objecti appetibilis.

³⁰ *Obijcitur* I. Volitio & amor v. g. divitiarum non solum est volitio & actus voluntatis ut sic, sed etiam talis volitio: ergo quantum ad rationem specificam debet quoque habere aliquam causam realem, quæ nequit esse voluntas sola; cum secundum eandem rationem ad omnes actus concurrat; ergo erit objectum.

Respondetur, neg. consequentiam, quia eadem voluntas, quæ est causa effectiva suæ volitionis secundum gradum genericum amoris, est etiam causa secundum gradum specificum & individuale talis & hujus amoris; quia hæc in actu amoris non sunt res distinctæ; sicut idem equus non tantum generat equum secundum rationem genericam, sed etiam specificam. Nec inde sequitur, omnes actus voluntatis fore ejusdem rationis & speciei; quia & ipsa voluntas est illimitata ad plures specie actus, & ipsa quoque objecta suo modo concurrunt ad actus voluntatis, non quidem effectivè, sed finaliter & terminativè, quò modo jam suo loco diximus, potentias ipsas specificari per actus, & actus per objecta; esto effectivè non producantur ab eis.

Dices: Doctor 1. dist. 3. q. 7. ait, Intellectum non esse causam totalem intellectionis, quia tunc omnes intellectiones essent ejusdem speciei: ergo si voluntas esset causa totalis suorum actuum, idem sequeretur, quod est aperte falsum.

Respondetur neg. conseq. disparitas est, quia intellectio est naturalis similitudo objecti, non volitio; hinc distinctio essentialis in actibus intellectus penes objecta videtur ultra terminationem arguere quoque in objectis efficientiam; licet absolute loquendo sola terminatio sufficeret ad eam distinctionem, ut notat Bargius apud Mastrium cit. Posset tamen non improbabiler præsertim propter istam rationem teneri, objectum quoque concurrere partialiter effectivè ad actus voluntatis.

Obijcitur II. Verbum Divinum producit physicè Divinum Amorem, scilicet Spiritum sanctum: ergo etiam verbum nostrum, seu cognitio creata, partialiter effectivè producet nostrum amorem, seu actum voluntatis creatæ.

Respondetur, neg. conseq. disparitas est; quia Verbum Divinum est substantia subsistens habens à Patre voluntatem fecundam, quæ est virtus spirativa Divini Amoris; verbum autem creatum non est hujusmodi. *Circà actus voluntatis*

³¹ *Quæres* I. Quid sint Intentio & Electio?

Respondetur, Intentionem esse actum

voluntatis, per quem respicit finem, & determinatur ad volendum media propter consecutionem finis; electionem verò esse actum, quò respicit media, & illa ordinar ad assequendum finem; & ad hos actus reliqui actus elicit profectionis voluntatis reducuntur, vel ab eis non differunt, ut *Amor, Desiderium, Spes, Gaudium*; Amor enim est volitio, estque indifferens vel ad bonum præsens, vel absens; desiderium autem respicit tantum absens; spes desiderio addit fiduciam consequendi desideratum, & hi duo actus sunt modò intentio, modò electio, & idem est de amore, quia amantes desideramus, & speramus finem & media; gaudium tamen non est propriè actus, sed passio à delectatione non distincta, quia in voluntate idem est gaudium ac delectatio. Circà malum sunt alij actus his oppositi, nimirum *Timor* circà malum absens, *Tristitia* circà præsens, & *Odium* circà utrumque. Nec tamen *Tristitia* est propriè actus voluntatis, sed passio opposita gaudio, seu delectationi, uti jam dictum fuit Disputatione 4. præced. quæst. 4.

Quæres II. An Intentio & Electio sint ³² actus realiter distincti, vel non?

Respondetur, subinde posse esse, & reverà esse realiter distinctos actus, subinde autem esse unum realiter actum. Probat: Quia si voluntas tendit in finem, ut objectum & bonum per se & propter se appetibile, abstrahendo omnino à mediis, jam clarè patet, intentionem hic esse actum distinctum realiter ab electione mediorum. Item si voluntas tendat in finem, ut acquirendum per hæc, vel illa media indeterminatè, ut v. g. *volo Augustam proficisci vel peditando, vel equitando*, rursus patet, intentionem esse actum distinctum realiter ab electione, quia hæc postea primùm sequitur facta consultatione. Tandem si voluntas tendat in finem per determinata media, ut si dicat: *volo Augustam proficisci equò vectus*, tunc intentio & electio non erunt actus realiter distincti: ergo subinde erunt actus realiter distincti, & subinde non erunt actus realiter distincti. Si dicas, unum & eundem actum non posse simul & semel attingere plura objecta: *Contra* est, quòd id solum verum sit de objectis disparatis, non autem invicem subordinatis, sicut in proposito sunt finis & medium. Item tantum verum est de actibus absolutis, non collativis, de quorum numero esset hic actus; actus enim collativi necessariò attingunt duo extrema.

³³ *Quæres* III. An imperium sit actus intellectus vel voluntatis?

Respondetur, cum Scoto 2. dist. 6. q. 1. & 4. dist. 14. q. 2. art. 1. esse actum voluntatis, quem sequitur Schola sua Subtilis

lis contra Angelicam; & Probatur I. Auctoritate S. Augustini, qui 8. de Civit. DEI, c. 9. docet, voluntatem imperare in regno animæ. Concinit S. Augustino S. Anselmus, qui de conceptione Virginis cap. 4. ait, voluntatem movere se contra iudicium aliarum potentiarum, quia omnes alias movet secundum imperium suum. II. Probatur Ratione: Illi potentia convenit imperium, cui adscribitur dominium; imperium enim & dominium idem esse videntur; sed dominium inter omnes animæ potentias convenit voluntati, tam super subis, quam aliarum potentiarum actus, quia ipsa sola est activè indifferens per essentiam, ipsique soli competit commune illud: *Sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas*: ergo. III. Quia imperium efficax significat actum illum, quod positò tam voluntas, quam cæteræ potentia non possunt non exercere actum imperatum; sed positò quodcumque actu intellectus, potest voluntas non ponere actum, sicut etiam aliæ potentia, si scilicet voluntas nolit, aut non imperet: ergo imperium non erit actus intellectus. Tandem soli voluntati à cæteris potentijs obeditur, à solo actu voluntatis cæteri actus denominantur imperati, sola voluntas decernit & fert decretum: ergo voluntatis erit imperare, non intellectus.

34 *Dices* I. Imperare est intimare voluntatem superioris inferiori; sed hæc intimatio est notificatio, quæ est actus intellectus: ergo imperium est actus intellectus.

Respondetur neg. majorem; quia alias præco legem denuntiatis imperaret; Est ergo intimatio tantum conditio, sine qua non innotesceret Lex, & Imperium Legislatoris; principaliter autem imperium consistit in actu voluntatis decernente, jubente & obligante.

Dices II. Oratio est actus intellectus, cum sit expressio, & notificatio ejus, quod desideramus: ergo etiam imperium erit actus intellectus. Probatur consequentia, Quia etiam imperium est notificatio superioris ad inferiorem.

Respondetur neg. antec. in sensu formali; oratio enim formaliter est Petitio & desiderium, atque ita est actus volun-

tatis; illius enim est petere, cujus est gratias agere, quod pertinet ad voluntatem, & illa expressio ac notificatio non nisi concomitanter ad orationem spectat.

Dices III. Imperij actus explicatur per hæc verba: *Fac hoc*; sed ista verba sunt ultima conclusio syllogismi practici, quæ voluntas immediatè movetur ad opus: ergo.

Respondetur neg. min. quia conclusio syllogismi practici non explicatur per hæc verba: *Fac hoc*, quæ dominium & imperium physicum sapiunt, sed per ista verba: *Ergo hoc faciendum est*, quæ non significant, nisi imperium morale, quia stante ipso potest voluntas oppositum imperare.

Quares IV. Cum voluntas omnibus alijs potentijs imperet vel directè, vel saltem indirectè, ponendo, vel auferendo aliquod requisitum ad operationem, an voluntas imperet imprimendò potentijs aliquam qualitatem, vel quomodo?

Respondetur, potentias voluntatis imperio subditas, (quales sunt omnes hominis potentia, ut modò insinuatum) applicari ad operandum, non ex vi alicujus qualitatis impressæ, sed ex vi naturalis sympathia & connexionis, quatenus in eadem anima, & natura sunt cum ea radicata & colligata. Ratio est, quia talis qualitas non posset esse spiritualis, quia potentia, quibus deberet imprimi, sunt materiales, atque ita incapaces: nec posset esse materialis; quia voluntas tanquam causa totalis spiritualis non potest habere effectum materiale: ergo illa applicatio potentiarum ex solâ naturali sympathia & connexione reali potentiarum in eadem anima proveniet, quatenus dum voluntas operatur, & vult aliquod objectum, potentia cæteræ, quarum operationes sunt necessariae ad obtinendum objectum, etiam moventur ad operandum; sicut quando intellectus operatur, propter eandem naturalem sympathiam & connexionem operatur quoque phantasia; oportet enim intelligentem Phantasmata speculari. ita Maffrius cit. quæst. 7. art. 2. Et hæc de anima ut corpori conjuncta.

Jam sit

DISPUTATIO VII.

De Anima separata.

QUÆSTIO I.

De Statu Animæ separatae.

Nota, Animam rationalem etsi à corpore separatam, nihilominus non fieri Angelum, sed adhuc specie differre ab Angelo; Angelus enim est spiritus completus, non potens physicâ & substantiali unione corpori uniri, & facere unum per se totum cum ipso; anima vero est spiritus incompletus, potens informare corpus, & cum eo constituere unum per se totum physicum; similiter intellectus & voluntas animæ specie differunt ab intellectu & voluntate Angelica; quia intellectus & voluntas animæ ex natura sua habent capacitatem operandi dependenter à corpore, & sensibus, non sic intellectus & voluntas Angelica, & ideo intellectus & voluntas Angelica essentialiter perfectiores sunt quam intellectus & voluntas humana, sive anima hominis sit conjuncta corpori, sive à corpore separata, uti jam dictum fuit disp. 5. præced. q. 1. hoc notato quæritur, an status separationis sit animæ naturalis, vel violentus, vel neuter, id est, an sit juxta naturalem ejus inclinationem, an contra illam, vel potius neutro modo se habeat, id est, neque juxta, neque contra inclinationem? Possunt autem in potentia naturali aliqui gradus assignari, ita ut subiectum magis vel minus inclinatum dicatur ad aliquam formam, cum naturalitas non consistat in indivisibili; item anima potest comparari ad corpus mortale, vel immortale.

2 ASSERTIO. Status conjunctionis cum corpore mortali est animæ connaturalis; status separationis ab eo est ei adhuc magis connaturalis; status denique conjunctionis cum corpore immortali est eidem connaturalissimus. Ita Mastrius & Bellutus de anima disp. 8. q. 1.

*Probat*ur I. Pars: Anima essentialiter est substantia incompleta, & partialis, ordinata ad constituendum compositum & substantiam totalem, petitque tanquam pars consortium alterius partis: ergo status conjunctionis cum corpore mortali erit ei connaturalis. Patet consequentia, quia status, per quem explet appetitum, est ei naturalis. Verum quia corpus mortale & corruptibile aggravat animam, nec

est ei utpote immortalis materia & pars omnino proportionata, non est eidem status iste conjunctionis cum corpore mortali ita omnino connaturalis, quin detur adhuc magis connaturalis; hinc

*Probat*ur II. Pars: Anima rationalis secundum cursum naturalem diutius existeret separata, quam conjuncta cum corpore mortali & corruptibili: ergo connaturalior est ei status separationis, quam conjunctionis cum tali corpore. Dein in statu separationis est magis libera, & expedita ad intelligendum, nec ullo indiget recursum ad phantasmata: ergo iste status est ei magis connaturalis. Patet consequentia: quia in statu conjunctionis impeditur ab isto libero usu intelligendi, qui est nobilior, quam sint functiones animæ vegetantis & sentientis, à quibus solum in statu separationis impeditur.

Dices: In statu conjunctionis expletur appetitus animæ informandi corpus, qui manet inexpletus in statu separationis: ergo majorem violentiam inducit in tali statu.

Respondetur, negando consequentiam; quia in statu separationis diutius existeret, quam sub statu conjunctionis ad corpus mortale & corruptibile, nec ad intelligendum indigeret recursum ad phantasmata, quod vel præponderat, vel saltem compensat illud explementum. Deinde in statu conjunctionis valde imperfectè expletur hujusmodi appetitus animæ, quia non informat corpus mortale, nisi amissibiliter juxta conditionem talis corporis. Jam

*Probat*ur III. Pars. Quia in statu conjunctionis cum corpore immortali perfectè expletur omnis appetitus animæ, & perfectè fungitur munere suo quocunque; siquidem modo perfectissimò informat tale corpus, scilicet inamissibiliter, existit independentè à corpore, quia non sustentatur ab eo; item perfectissimò modo intelligit absque recursum ad phantasmata, & denique operationes ipsas sensitivas exercet modo perfectissimò, adeò ut tam quoad essendum, quam quoad operandum melius se habeat sub hoc statu, quam sub quocun-

cunque alio: ergo hic status erit animæ absolute omnium connaturalissimus.

Confirmatur: In alijs statibus semper animæ aliquid deest, & patitur aliquod detrimentum, ut antea visum & declaratum est; in hoc autem ultimo statu nihil patitur, nihilque remanet ei desiderandum, sed bene illi est in omnibus, tam in essendo, quam in operando: ergo iste status est animæ absolute connaturalissimus. Ex prædictis

3 *Inferitur,* Animam separatam non habere naturalem inclinationem & appetitum ad Reunionem cum corpore mortali, *quæ tali;* quia nullam perfectionem recipit ab eo, sed potius detrimentum; cum corpus, quod corrumpitur, aggravet animam; habet tamen naturalem inclinationem ad reunionem cum corpore immortali; quia hoc juvat animam in operationibus sensitivis, nec ullò modo impedit in intellectivis. Et licet anima separata habeat etiam naturalem inclinationem ad reunionem cum corpore ut sic, utpote tanquam ad suam compartem naturalem, & sic ut separata patiatur aliquam violentiam privativam, tamen si fiat comparatio animæ in statu conjunctionis cum corpore mortali, cum anima in statu separationis, longè minor est violentia, quam patitur in statu separationis, quam in statu conjunctionis cum corpore corruptibili; quia in tali statu conjunctionis impeditur à perfectioribus operationibus; in statu verò separationis ab imperfectioribus.

QUÆSTIO II.

Quid amittat Anima separata, quid retineat, & quænam cognoscat, & quomodo?

4 *Nota,* Animam per mortem seu destructionem unionis suæ cum corpore, utique amittere istam unionem ad corpus, & consequenter ipsum corpus, membra, & potentias corporis; imò etiam tertiam hominis entitatem à Scotistis in Physica admitti solitam, ac omnes Potentias in tertia entitate prædictâ radicas & fundatas, nimirum vegetativas, sensitivas, & racionales; cum enim tertia entitas & potentia in ea radicata, per mortem destruantur, sequitur eas ab anima amitti, & in ea non amplius permanere; nihilominus in anima separata manet intellectus & voluntas; cum enim hæ potentia juxta supradicta, non distinguantur realiter ab anima, sed eidem identificentur, debent manere in anima separata; imò etiam in anima se-

parata manent potentia vegetativa, sensitiva & racionales *inadequate sumpta,* nimirum pro perfectionibus illis animæ, quæ sunt principia & facultates animæ, operationes vegetativas, sensitivas, & racionales dependenter ab organis corporis exercendi; hæ enim perfectiones & facultates sunt animæ realiter identificata, adeoque ab ea inseparabiles. Hæc notat tria hic moventur dubia; primum est; an in anima separata maneant species intelligibiles impressæ & habitus, quos acquisivit in intellectu & voluntate, dum erat conjuncta Corpori? Secundum est; an anima separata cognoscat objecta antea cognita per species easdem prius acquisitas? Tertium est: An res antea non cognitæ sed ignotæ cognoscat per species ex illis rebus collectas & abstractas ope intellectus agentis?

ASSERTIO I. Juxta naturalem rerum ordinem in anima separata remanent omnes species & habitus intellectus & voluntatis; quas & quos acquisivit, dum erat corpori conjuncta. Doctor 4. dist. 45. quæst. 1. Mastrius, Bellutus &c. cum communi.

Probatur: Quia species & habitus intellectus & voluntatis sunt accidentia spiritualia, independentia à corpore, ac non nisi in fieri, non autem in conservari à phantasmatibus dependentia, cumque nullum habeant contrarium, nec habeant rationem transeuntis; ut actus, sed permanentis ut habitus, sintque in subjectis suapte naturâ incorruptibilibus, nimirum intellectu & voluntate: ergo manentibus subjectis, scilicet intellectu & voluntate in anima separata, manent & ipsa.

Confirmatur: Quia anima separata recordatur præteritorum in vita, ut constat ex Parabola divitis Epulonis Lucæ, 16. cap. Atqui talis memoratio fit per species, quas anima habuit in statu conjunctionis cum corpore; fit enim regulariter recordatio per idem prorsus principium, per quod ab initio res cognita fuit, & consequenter per easdem species: ergo in anima separata debent permanere species antea acquisitæ; unde S. Hieronymus in Prologo Bibliæ dicit: *Discamus in terris, quorum nobis scientia remanebit in calis;* Valde enim indignum esset, tantum laborare circa scientiam & virtutes in vita, si desinerent esse in morte.

Dictum est in Assertionem: *juxta naturalem rerum ordinem &c.* Quia spectando Providentiam Divinam, prout defacto disponet statum animæ separatæ juxta ordinem supernaturalem, non relinquet DEUS in anima separata beata habitus erroneos, incertos & obscuros in intellectu, quos antea habebat, neque vitiosos in voluntate, eoquod tales habitus talem

statum dedeant; & sic etiam in damnatis non relinquet habitus supernaturales, nisi fortè ad maiorem eorum confusionem relinquatur Character Baptismi.

⁶ *Obicitur*: S. Paulus 1. Cor. 13. de statu futuræ vitæ loquens ait, quod *scientia destruetur*, & idem asserere videtur Ecclesiastes cap. 9. dicens: *Mortui nihil noverunt amplius . . . nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos.* Confirmatur ex Aristotele in prædicamento qualitatis docente, scientiam longâ ægritudine deleri, atque corrumpi; ergo magis per mortem.

Respondetur, S. Apostolum non loqui de scientiis naturalibus & naturaliter acquisitis, sed specialiter de dono scientiæ concomitante fidem, quod quidem cum ipsa fide destruetur ratione obscuritatis, ut patet ex ipso contextu. Textum Ecclesiasticum exponit ibidem D. Hieronymus, quod Sapiens loquatur in persona stulti & impij, vel loquitur de damnatis nil amplius cognoscentibus, quod eis prodesse possit ad salutem juxta expositionem Lyrani nostri. Ad confirm. ex Aristotele respondetur, dictum illud intelligi debere de speciebus sensibilibus, quæ deserviunt ad usum habitus scientifici, & in ægritudine languescunt, ac interdum totaliter dilabuntur, quò casu uti non possumus habitu scientifico, quia oportet pro statu isto intelligentem phantasmata speculari.

⁷ **ASSERTIO II.** Anima separata objecta antea in statu conjunctionis cum corpore cognita cognoscit abstractivè per easdem species prius acquisitas; Res verò antea non cognitæ sed ignotæ, cognoscit abstractivè per species ex illis rebus collectas & abstractas ope intellectus agentis. Prima pars est Scoti in 4. dist. 45. q. 1. Secunda pars est Doctoris ibidem q. 2. Mastrij, Belluti & Aliorum.

*Probat*ur I. Pars: In anima separata remanet potentia intellectiva utpote immaterialis, & realiter eidem identificata; remanent item species intelligibiles impressæ; atqui ista sufficiunt tanquam duo integra cognitionis abstractivæ principia, nec aliud requiritur: ergo anima separata objecta prius cognita cognoscit abstractivè per easdem species remanentes. Major patet ex dictis. Minor probatur: Si ulterius quid requireretur, esset recursus ad species à DEO infusas, cum deficiat animæ recursus ad Phantasmata & Ministerium sensuum, quem recursum intellectus ex sua natura requirit, ut volunt Thomistæ; sed hoc non requiritur: ergo. Probat^{ur} minor; quia exercitium intelligendi, quantum est ex suâ naturâ, abstrahit & à corpore, & à sensibus, & colligatio potentia intellectivæ cum sensibus est ac-

cidental^{is}, & ex magna parte pœnalis, non autem connaturalis: ergo cum intellectus præstò habeat species intelligibiles objectorum antea cognitorum, omnino superfluum est, novas species à DEO infusas requirere.

Obicitur I. Anima in statu separationis perfectiores habet cognitiones: ergo perfectiores ei etiam debentur species, quam hinc asportavit, consequenter habebit species à DEO infusas.

Respondetur negando consequentiam; potest enim habere perfectiorem cognitionem de objectis antea notis per species denuò acquisitas; nam substantias v. g. cognoscit in eo statu per proprias & genuinas species, quas in hoc statu tantum cognoscebat per alienas; imò anima separata potest per easdem species in via acquisitas perfectiorem elicere cognitionem, quia illis speciebus perfectius utitur, utpote à sensuum pondere absoluta.

Obicitur II. Ex nostra Assertionem sequeretur, animas parvulorum in utero materno decedentium nihil omnino intelligere, cum nullas hinc species intelligibiles impressas asportaverint: ergo anima separata non cognoscit objecta per species prius acquisitas.

Respondetur, gratis concedendo, animas parvulorum in utero materno decedentium nihil cognoscere per species prius acquisitas, cum supponantur, nihil antea cognovisse; adhiuctamen non opus est recurrere ad species à DEO infusas, quia poterunt res antea non cognitæ intelligere per species acquisitas, seu à rebus & objectis abstractas ope intellectus agentis, uti statim dicetur.

Obicitur III. Modus operandi sequitur modum essendi: ergo cum anima separata non informet corpus, sed se habeat ad instar Angeli, debentur ei species seu principia tali modo operandi congrua, qualia duntaxat sunt species à DEO infusæ.

Respondetur negando, solas species infusas esse proportionatas & congruas animæ in statu separationis, & ejus modo operandi; sunt namque etiam proportionatæ species hic acquisitæ; cum suapte naturâ indifferentes sint ad repræsentandum objectum cum Phantasmatum adminiculo, & sine illo; & alias planè essent omnino otiosæ in illo statu & frustraneæ; cum tamen etiam ipsimet Thomistæ in hoc Adversarij nostri concedant, animam tales species hinc asportare. Jam

*Probat*ur II. Pars, quod anima separata res antea non cognitæ sed ignotæ cognoscat abstractivè per species ex illis rebus collectas & abstractas ope intellectus agentis; si enim non cognosceret per species

cies ab ipsis rebus collectas, tunc vel per species ab ipsa anima manantes & effluentes, vel per species à DEO infusas; sed neutro modo cognoscit: ergo per species ab ipsis rebus collectas. Major est Adversariorum. Minor probatur. 1. quod non per species ab anima fluentes; quia intellectus ex se ad nullum objectum determinatus est, nec objecta alia à se continet eminenter & virtualiter, alioquin se solo sufficiens esset ad eliciendam intellectionem, nec indigeret speciebus, & concursu objecti: ergo ficticia est talis specierum emanatio ab intellectu separato. Probatur consequentia, tum quia talis specierum emanatio fieri non posset, nisi specierum illarum objecta virtualiter & eminenter in intellectu contineantur: Tum quia ista emanatio etiam deberet dari in anima conjuncta, siquidem spiritualis emanatio à corpore non impeditur; atqui non datur in anima conjuncta: ergo. Probatur minor 2. quod anima separata res antea ignotas non intelligat per species à DEO infusas; quia alias anima cum ordinario & communi influxu & concursu DEI nullam posset habere cognitionem, si semper hæc extraordinaria specierum infusio requireretur; sed hoc est absurdum: ergo. Probatur minor, quia per hoc anima poneretur in imperfectissimo rerum omnium statu; cum omnis alia creatura cum communi & ordinario DEI concursu possit operari: ergo. Tum quia vel objectum est spirituale, & sic est de se proportionatum intellectui separato, ut patet: Vel si est materiale, tunc adest intellectus agens, qui species ab eodem abstrahat: ergo. Probatur autem antecedens, quod in anima separata adsit, & remaneat intellectus agens; Tum quia non minus intellectus agens est potentia spiritualis & inorganica, quam intellectus possibilis; sed hic remanet: ergo & ille: Tum quia, esto anima separata non retineat phantasmata, adhuc tamen intellectu agente utitur ad abstrahendas immediate species ab ipsis objectis materialibus, cum non emanent ab anima, nec à DEO infundantur, ut patet: ergo. Et tandem datò, quod intellectus agens non abstraheret species, non tamen ut frustraneus rejiciendus foret, quia conjunctus corpori fuisset jam functus munere suo.

¹⁰ *Obijcitur I.* Objecti ad potentiam debet esse aliqua proportio & convenientia; sed objecti materialis nulla est proportio, & convenientia ad potentiam totaliter à materia separatam, ut immediate eam movere possit: ergo anima separata non potest abstrahere & colligere species ab objectis materialibus.

Respondetur, dist. maj. debet esse convenientia & proportio in essendo, negatur *Tract. IV.*

major. debet esse convenientia & proportio moventis ad mobile, conced. maj. & similiter distincta minori neg. consequ. nam phantasma materiale & extensum agit in intellectum possibilem cum intellectu agente, ipsi imprimendo speciem, & intellectus agens immediate ab eo abstrahit speciem etiam juxta Adversarios: ergo.

Dices: Agens est præstantius passivo: ergo objectum materiale nequit agere in animam spirituales, imprimendo illi species intelligibiles.

Respondetur, dist. antec. Agens totale est præstantius passivo, conced. antec. agens parziale, quale esset objectum materiale in productione speciei cum intellectu agente, neg. antec. cum consequentia; siquidem, ut mox dictum, phantasma etiam cum intellectu agente agit in possibilem.

Obijcitur II. Vel species, quas objectum materiale transmittit ad intellectum separatum, sunt materiales, & sic non recipiuntur ab intellectu tanquam potentia spirituali: vel essent immateriales, & sic non possent transire per medium materiale, quale est aer: ergo objectum materiale non imprimit intellectui separato species intelligibiles.

Respondetur, speciem ab objecto materiali productam operâ intellectus agentis, & impressam intellectui possibili separato esse immaterialem; bene enim objectum materiale concurrere potest partialiter & minus principaliter ad productionem rei spiritualis, scilicet speciei intelligibilis impressæ, uti supra Disp. 5. q. 3. de intellectu agente fusiùs dictum fuit; neque talis species diffunderetur per medium, sicuti species visibiles; quia medium, scilicet aer, non est subjectum capax ad recipiendam formam spirituales; sed talis species ab objecto materiali & intellectu agente produceretur in intellectu possibili animæ separatæ; potest enim dari actio in distans juxta dicta in Physica nostra universaliter.

Quæres I. Quænam objecta naturaliter cognoscat intuitivè anima in statu separationis à corpore?

Respondetur, Animam separatam naturaliter seipsam, suas potentias, actus, species, & habitus intuitivè cognoscere; alia verò objecta non attingere & cognoscere intuitivè, nisi fuerint ei sufficienter approximata; quia, ut inquit Scotus in 4. dist. 45. q. 2. §. ad *Questionem*, distantia immoderata objecti etiam apud intellectum separatum à corpore impedit intellectionem ejus intuitivam; quò verò ad cognitionem abstractivam, anima separata cognoscit illa objecta, quorum species intelligibiles acquisivit in statu conjunctionis cum corpore, vel quas in statu separationis collegit ab objectis debite approximatis

ximatis (non enim objectum sive materiale sive spirituale potest sui speciem intelligibilem in intellectu separato producere ad quamlibet distantiam ob suam limitatam virtutem) cum quibus postea speciebus poterit abstractivè cognoscere objecta prædicta juxta mox dicta in Assertionem secundam. Dictum est 1. Animam separatam *naturaliter* cognoscere &c. Quia, quid anima separata cognoscat *supernaturaliter* in cælesti Patria, videri potest in nostra Theologia, in II. Libro sententiarum Disputatione IV. De objecto Visionis beatificæ. Dictum est 2. animam separatam cognoscere *intuitivè* seipsam, suas potentias &c. & alia objecta sibi sufficienter approximata; cum enim anima separata in intelligendo & cognoscendo non dependeat à sensibus, sicuti dependebat in statu miseræ conjunctionis cum corpore mortali, nullum erit obstaculum, quin substantias sive spirituales, sive materiales, & eisdem inhærentia accidentia, modò in debita approximatione & propinquitate existant, intuitivè cognoscere possit.

12 *Quæres* II. Qualem modum cognoscendi habeat anima separata, videlicet, an intelligendo indigeat conversione ad phantasmata, & an intelligat componendo & discurrendo, vel unico simplici actu intelligat omnia?

Respondetur I. Animam separatam non servare eundem omnino cognoscendi modum, quem servabat conjuncta; quia anima corpori conjuncta intelligit cum conversione ad phantasmata juxta prædicta; at anima separata, cum sit vinculis corporeis exsoluta, erit per se expedita ad intelligendum, nec sensuum subsidio indigebit, nec conversione ad phantasmata; nec in hoc ulla cernitur repugnantia; siquidem exercitium intelligendi, quantum est ex natura sua, abstrahit à corpore, & à sensibus, & æquè benè exerceri potest sensuum ministerio, & absque illis; nam dependentia à sensibus pro hoc statu conjunctionis cum corpore, non est animæ essentialis, sed ei accidit ex providentia, & decreto divino, in pœnam peccati originalis, uti jam supra dictum.

Respondetur II. Animam separatam cognoscere componendo & discurrendo, hoc est, intelligere objecta per plures actus, non autem omnia per unum simplicem actum cognoscere. Ratio est: Quia actus intelligendi animæ separatae finitus & limitatus est, & essentialiter dependet ab objectis ipsum specificantibus: ergo secundum rem multiplicatur ad multiplicationem obiectorum; cum ergo simplices termini, principia, & conclusiones sint diversa objecta, intellectus separatus nequibit unico actu apprehendere, judicare, & de illis discurre, sed pluribus

actibus & intellectibus. *Dices*, animam separatam expeditiori ac nobiliori modo intelligendi pollere, quam conjunctam: ergo absque compositione & discursu intelligit. *Respondetur*, animam separatam expeditiori ac nobiliori modo intelligere, non quia unico actu, & intuitu omnia à se cognoscibilia intelligit absque compositione & discursu, sed quia intelligit absque sensuum ministerio, & sine conversione ad phantasmata, & cognoscit omnia per proprias species & non per alienas, quas immediatè accipit ab ipsis objectis sive substantialibus, sive accidentalibus.

QUÆSTIO III.

De motu Locali Animæ Separatæ.

Nota, quoad modum essendi in loco 13 animæ separatæ hic nihil remanere dicendum; cum jam in Physica docuerimus, substantias spirituales esse in loco definitivè, & quidem *fundamentaliter* ratione suarum essentialium; *formaliter* verò in actu primo ratione potentia, quæ possunt contineri in loco, *formaliter* verò in actu secundo ratione relationis ubicationis, seu præsentia relative; *definitivè* ratione spiritualitatis; non verò esse in loco per operationem suam, uti volunt Thomistæ. Si verò quæritur locus determinatus, in quo sint vel existant animæ separatæ, præfati Philosophi piis animabus, quæ vitam probè egissent, assignabant locum delitiis & voluptatibus plenum, Insulas nempe Beatorum, aut campos elysios; impiis verò & quæ belluino more vixissent, locum tenebrosos, pœnis omnibus exundantem, *tartarum seu barathrum* appellatum tribuebant. Nos ex Fidei Catholicæ dogmatibus tenemus, piis animas pro habitaculo cælum possidere, vel ad tempus purgatorium, damnatas verò infernum; animas denique infantium sine baptismo decedentium in peccato originali, in locum dicunt recipi vocatum *limbum puerorum*; de quibus fusiùs dictum est in Theologia nostra in 2. libro sententiarum, de ultimo fine hominis. Quare hic solum quæritur de motu locali animæ separatæ, nimirum, an anima separata habeat virtutem intrinsecam, se, & alia à se distincta movendi localiter? Absolutè enim esse motus localis capacem, luce meridiana clarius esse videtur; nonne enim animæ felices & piæ à corpore separatæ ad cælum deferuntur, & animæ impiæ ad infernum rapiuntur? itaque sit

ASSERTIO. Anima separata habet 14 virtutem intrinsecam movendi localiter tam

tam seipsam, quàm alia à se distincta. Scotus in 4. dist. 10. quæst. 7. Mastrius, Bellutus, Bussolius, Arriaga, & Recentiores passim.

*Probat*ur I. pars. Tum quia anima se movet in corpore: ergo etiam extra corpus; unio enim ad corpus est solum conditio, ut moveat corpus, non seipsam. Tum quia animæ separatæ conveniunt actiones perfectiores, ut intelligere & velle: ergo etiam se movere, quæ est actio imperfectior: Tum quia se movere convenit animalibus ex eo, quia vivunt; atqui anima separata etiam vivit, imò est fons vitæ: ergo anima separata etiam poterit se movere localiter. Denique quia si repugnaret animæ separatæ virtus se localiter movendi, hoc proveniret vel ex sua perfectione, scilicet intellectualitate; vel ex sua imperfectione: Non primum; quia se localiter movere convenit naturæ intellectuali, scilicet Angelo; neque secundum, quia convenit corpori, quod est imperfectius: ergo anima separata potest se movere de loco ad locum, quamvis non organicè, quia de se organa non habet.

¹⁵ *Obijci*tur I. Lucæ 16. Anima Lazari dicitur ab Angelis in Abraham sinum deportata, & sic communiter ab Ecclesia dicuntur piæ animæ à corporibus egressæ suscipi ab Angelis, & ad Patriam Paradisi perducì: econtra animæ in disgratia decedentes dicuntur à dæmonibus rapi & detrudi in infernum: ergo animæ separatæ non possunt seipsas movere de loco ad locum.

Respondetur, neg. conf. quia animæ piæ migrantes à corpore æquè sæpè dicuntur in cælum evolasse, & migrasse in Paradisum; neque ex hoc, quòd animæ sanctæ ab Angelis ad cælum deportentur, aut improbæ à dæmonibus ad tartara rapiantur, virtute intrinsecâ se localiter movendi privatæ censerì debent; nam etiam homo potest ab extrinseco motore deferri, interim retinendo suam virtutem motivam intrinsecam, & præsertim cum piæ animæ dicuntur ab Angelis in cælum deportari, & impiæ à dæmonibus in tartara detrudi, significari solet comitatus Angelorum, vel dæmonum, quòd honoratur, vel dehonora- tur iter earum ad loca pro iis determinata.

*Obijci*tur II. Potentia locomotiva, quam anima habet in corpore, est materialis, organica & sensitiva: atqui in anima separata non manent potentia materiales, organica, & sensitiva, saltem integræ, ut patet de potentia auditiva, visiva &c. & nos in præcedenti quæstione etiam diximus: ergo nec manebit potentia locomotiva in anima separata.

Respondetur, animam habere duplicem

virtutem locomotivam, unam inorganicam & spirituales, alteram organicam & materialem, & hæc utique amittitur in separatione animæ à corpore, sicuti cæteræ potentia sensitivæ, nimirum in quantum residet in organo corporis & tertia entitate, & sic conceditur totum, loquendo de hac potentia locomotiva organica; sed alia virtus locomotiva spiritualis & inorganica retinetur ab anima in statu separationis à corpore.

Dices: Anima hic in corpore nulla signa præbet talis potentia locomotivæ inorganicæ: ergo gratis admittitur, maxime quia esset frustranea, cum non possit ab anima corpori mortali conjuncta reduci in actum.

Respondetur, neg. antec. siquidem Christus Dominus, alique Sancti sæpiùs usi fuere illâ potentia locomotivâ inorganicâ, ut quando Christus elapsus est de manibus Judæorum, qui eum duxerunt ad cacumen montis, ut præcipitarent, Lucæ 4. & quando etiam hæc potentia motiva inorganica nobis per sensum non innotesceret pro hoc statu, adhuc tamen neganda non est, quia convincitur per rationem, ait Doctor in 4. dist. 49. quæst. 14. Nec est frustranea, quia inservire non debet pro statu conjunctionis, sed pro statu separationis; cum enim anima in statu conjunctionis sit forma à Deo naturaliter unita corpori, hinc nequit ad libitum à corpore egredi, vel ingredi, nec solvere potest suam unionem ad corpus, nec facere sui ipsius reunionem ad corpus, cum hæc unio sit vinculum naturale & necessarium ex dispositionibus aptis necessariò pendens. jam

*Probat*ur II. Pars, quòd anima separata possit localiter movere alia à se distincta, ut lapidem projicere, aliudve corpus propellere: Tum quia hoc non est negandum animæ rationali ratione ejus perfectionis, cum localiter movere alia conveniat Angelo; neque ratione imperfectionis, cum competat corporibus, quæ dum locomoventur, propellunt ea, quæ offendunt: ergo anima separata potest localiter movere alia corpora. Tum quia omne, quod se movet, sive animatum sit, sive inanimatum, potest aliquid secum movere; quia lapis trahit secum ad locum suum aliud, si sibi jungatur, & sic de aliis: ergo multò magis id animæ separatæ concedendum erit. Tum quia animæ defunctorum interdum viventibus apparent in corporibus assumptis, ut docet Bellarminus lib. 2. de Purgatorio, cap. 8. & sancti Patres ab ipso citati: ergo anima separata poterit movere alia corpora, ad quod non requiritur, ut ea informet, sed sola intima præsentia & unio localis.

*Obijci*tur I. Anima suapte naturâ est ¹⁷ forma

Mmm 2

forma corporis: ergo movere non potest immediatè, nisi corpus illud, cujus actu extiterit forma, mediantibus ejus organis, & alia corpora, non nisi mediò corpore, quod informat, in quo differt ab Angelo, qui, cum non sit forma, sed ens completum, potest immediatè movere alia à se distincta.

Respondetur, neg. conseq. quamvis enim anima suapte naturâ sit forma corporis, adhuc tamen est spiritus per se subsistens, & omni virtute præditus, quantum ad motum, quem habet Angelus; quare falsum est, quòd nequeat movere, nisi ut forma corporis; potest enim etiam movere, ut spiritus per se subsistens.

Dices, anima separata non potest movere externa corpora, nisi imprimendo impulsus; atqui anima separata nequit imprimere impulsus, nisi mediante corpore; quando enim hunc imprimit, id utique præstat per impenetrabilitatem cum corpore propulso, quam non habet anima separata: ergo nequit locomovere alia externa corpora.

Respondetur, neg. min. Nam Angelus imprimit impulsus lapidi, etiamsi corpore Angelus careat; potest ergo absolute loquendo impulsus imprimi in corpore moto absque impenetrabilitate Motoris, atque ideò imprimi potest à puro spiritu.

18 *Objicitur* II. Non datur potentia visiva, auditiva &c. organica & inorganica: ergo nec datur potentia locomotiva organica & inorganica.

Respondetur, neg. conseq. Quia potentia visiva, auditiva &c. sunt operativæ, & earum actus, nimirum visio, auditio &c. sunt materiales, & ideò non possunt recipi in anima rationali utpote substantia spirituali, sed in oculo, aure &c. seu potius in toto physico & tertia

entitate oculi, auris &c. adeoque non possunt esse potentia inorganica, & spirituales; at potentia locomotiva non est operativa, sed factiva & productiva motus localis, qui potest esse materialis, vel spiritualis, uti patet in Angelo se localiter movente, nec requiritur semper, ut recipiatur in illa potentia, quæ causat motum localem, uti patet, si unus homo moveat localiter alterum; adeoque potentia locomotiva potest alia esse organica, & alia inorganica; siquidem Angelus habeat potentiam locomotivam inorganicam; quia immediatè potest se totum & alia corpora movere, & non unam partem post alteram; anima verò corpori conjuncta habet potentiam locomotivam organicam, quia mediantibus musculis movet unam partem corporis post aliam; cur ergo separata à corpore non posset habere etiam potentiam locomotivam inorganicam? Aliàs semper deberet manere in uno loco, in quo semel existeret, imò suo cadaveri quasi alligata foret naturaliter loquendo; & sic quantum ad hoc, imperfectior esset corpore, quod gravitate sua se movet de loco ad locum, quamvis nec liberè, nec progressivè.

Et hæc sufficiant de anima separata; alia enim plura de Beatitudine animarum sanctarum, poenis damnatarum in inferno, purgantium in purgatorio, puerorum in limbo, & reunionem ad corpora post resurrectionem, jam diximus in Theologia nostra in lib. 2. sententiarum, de ultimo fine hominis; quæ omnia cedant ad gloriam ejus, qui creavit animas nostras ad sui imaginem, videlicet DEI UNIUS & TRINI, & eas suo pretiosò sanguine redemit, JESU CHRISTI Domini & Salvatoris nostri, ut easdem etiam glorificet in Patria, & laudetur JESUS CHRISTUS in æternum, Amen.

INDEX RERUM NOTABILIVM,

QUÆ
IN HAC III. PARTE PHILOSOPHIÆ,

Videlicet
PHYSICA PARTICULARI

Continentur.

*D. Disputationem significat. Numerus Mar-
ginalem designat.*

A.

Abstractiva Cognitio quid sit, &
qualiter ab intuitiva distinguatur?
D. V. de Anima. n. 20. & 21.

Actus vitalis quid sit? D. II. de Anima.
n. 18. Alij sunt actus vitales perfecti,
alij imperfecti. n. 19. An ad actum vi-
talem requiratur actio potentiae vitalis?
n. 20. An actus vitalis sit qualitas? n. 21.
Ratio vitalitatis in actu vitali in quo
consistat? n. 22. An actus vitalis saltem
à DEO produci possit sine concursu po-
tentiae vitalis? n. 23. Qualiter poten-
tiae distinguantur per actus, & actus per
objecta? n. 24.

Aëris regiones sunt tres. D. III. de Cælo.
n. 27. quare media aëris regio sit frigi-
da? n. 28. Aerea Metheora recensentur.
n. 30.

Ætas humana dividitur in septem partes.
D. IV. de Gener. n. 46.

Affectiones animalium explicantur. D. IV.
de Anima. n. 34.

Africa qualia in se contineat Regna &
Provincias. D. III. de cælo & mundo.
n. 54.

Alteratio quid sit? D. II. de Gener. n. 23.
Alteratio & Generatio quomodo inter
se distinguantur? n. 24. Quotuplex sit
alteratio? n. 25.

America qualia in se contineat Regna, &
Provincias? D. III. de cælo & mundo.
n. 54.

Animæ an producantur ab astris? D. II. de
Cælo. n. 83. Anima rationalis à quo pro-
Tract. IV.

ducatur? & quando? D. IV. de Genera-
n. 32. An ad unionem animæ rationalis
cum corpore etiam concurrat mater?
n. 32. Animæ Brutorum & Plantarum à
quo producantur? n. 34. An anima ani-
malis ex putri materia sit ejusdem spe-
ciei cum ea ex semine producta? n. 35.
Anima quomodo definiatur? D. I. de
Anima. n. 1. Quotuplex sit anima? n. 5.
Quot sint gradus animatorum? n. 6.
Animæ an sint divisibiles vel indivisi-
biles? n. 8. An in quolibet vivente una
tantum sit anima? n. 11. Anima quales
corporis partes informet? n. 14. Ani-
mæ Sedes principalis quænam sit? n. 20.
Animæ rationalis immortalitas an possit
demonstrari? n. 21.

Animæ potentiae quomodo distinguantur
ab anima? D. II. de anima n. 1. & seqq.
Potentiae organicæ animasticæ adæqua-
tæ quomodo ab anima distinguantur.
n. 10.

Anima vegetativa quid sit, & quas habeat
potentias? D. 3. de An. n. 1. Anima sensi-
tiva quid sit, & quas habeat potentias?
n. eod. Anima rationalis quid sit? D. V. de
Anima. n. 1. est spiritualis. n. 2. est spe-
cie distincta ab Angelo. n. 3. Sicut
etiam ejus intellectus ab Angelico.
n. 4.

Animæ an sit connaturalis status conjun-
ctionis cum corpore, vel separationis
ab eo? D. VII. de Anima. n. 2. Anima
separata an habeat appetitum ad reunio-
nem

N n n

- nem cum corpore? n. 3. Quid amittat anima separata, quid retineat, & quid cognoscat? n. 4. & seqq. Qualem modum cognoscendi habeat? n. 12. In quem locum veniat anima separata? n. 13. An habeat virtutem localiter movendi seipsam, & alia à se distincta? n. 14.
- Annus quid sit, item quid sit annus bissextilis? D. II. de cælo & mundo. n. 6. Antiperistasis quid sit? D. II. de Generatione. n. 7. & an per Antiperistasin qualitates intendantur? n. 10.
- Antipodes an dentur? D. III. de Cælo. n. 53.
- Appetitus sensitivus quid & quotuplex sit, quale organum & objectum habeat, & an obediat voluntati? D. IV. de Anima. n. 14. & seqq. Quinam sint actus & passionēs appetitus sensitivi? n. 23. & seqq.
- Aquarum divisio. D. III. de Cælo, & Mundo. n. 33. An aqua sit altior terrâ? n. 35. Quare aliquæ aquæ sint salæ, aliæ dulces, aliæ medicinales, aliæ nocivæ, aliæ calidæ, aliæ frigidæ? n. 39. & 41. Aquæ Metheora explicantur. n. 42. & seqq.
- Asia qualia in se contineat Regna & Provincias? D. III. de Cælo & Mundo. n. 54.
- Astra. Vide: Stellæ.
- Astrologia quid sit, & quæ sit licita? D. II. de Cælo. n. 90. Astrologi quid possint præcognoscere & prædicere ex observatione astrorum? n. 92.
- Auditus in qua parte auris fiat, quale habeat objectum, & an fiat per species? D. III. de Anima. n. 48. & seqq.
- Augmentatio viventium quid sit? D. IV. de Generatione & Corruptione. n. 48. & 51.

C.

- Cælum quid sit? D. II. de Cælo. n. 1. Cæli circuli, nimirum Æquinoctialis, Zodiacus, Meridianus, Colarus Solstitiorum & Æquinoctiorum, Horizon, Tropicus Canceri & Capricorni, Circulus arcticus & antarcticus quid sint? n. 4. & seqq. Cæli zonæ quot sint? n. 13. Cælum est compositum ex materia & forma, & quidem ex materia ejusdem speciei cum materia sublunari. n. 15. Cælorum formæ non sunt animatæ, nec Cæli sunt animati. n. 18.
- Cæli quot sint? n. 20. An sint solidi vel liquidi? n. 23. An sint incorruptibiles? n. 27. Cælorum figura qualis sit? n. 32. Quanta magnitudo Cælorum, & distantia à terra? n. 42. Quomodo Cæli differant inter se & ab astris? n. 49. Cælum Empyreum est specie distinctum à

reliquis Cælis. n. 51. Est immobile & sedes Beatorum. n. 20. est solidum. n. 22. & lucidum. n. 72.

- Cæli quales habeant motus? n. 54. An moveantur circulariter? n. 56. quot habeant motus? n. 59. an moveantur ab Angelis? n. 63. An habeant qualitates primas & secundas? n. 70. an sint colorati, graves vel leves? n. eodem. An sint quanti, rari, vel densi, opaci vel diaphani? n. 71. an habeant lucem & à quo? n. 73. an sint sibi invicem contigui? n. 77. an agant in sublunaria? n. 80.

Cognitio abstractiva & intuitiva quid sint, & qualiter differant ab invicem? D. V. de Anima. n. 20. & 21. Cognitio comprehensiva quid sit, & quid ad eam requiratur? D. V. de Anima. n. 22. & 23. Cognitio singularium & universalium quomodo fiat? n. 41. & seqq. quodnam sit primum cognitum à nobis? n. 48.

Colores quid sint? D. III. de Anima. n. 33. & 38.

Cometa quid & quotuplex sit, & quæ ejus materia? D. III. de Cælo & Mundo. n. 19.

Conceptio prolis & organizatio quomodo fiat? D. IV. de Generatione. n. 28.

Condensatio quid sit, & quomodo fiat? D. II. de Generatione. n. 41. & seqq.

Conservatio quid sit? quæstione præambulâ, de cælo & mundo, n. 7. omnes creaturæ immediatè conservantur à DEO. n. eodem.

Corpus simplex quid sit? D. I. de Cælo. n. 8. quotuplex sit? n. 9. Corpora simplicia, nimirum cælum, ignis, aer, aqua & terra qualem ordinem inter se servant? n. 13. An constituent ens unum per se? n. 14.

Corporis animati partes sunt variæ. D. I. de Anima. n. 13. quænam vivant? n. 14. Forma corporeitatis à quo producat? D. II. de Cælo. n. 83. & Disp. IV. de Generatione. n. 29. & 30.

Corruptio quid sit? D. III. de Generatione. n. 2. & 5. Corruptionis subjectum & terminus assignantur. n. 12. In corruptione viventium non fit resolutio usque ad materiam primam. n. 23. Corruptio unius est generatio alterius, qualiter hoc sit intelligendum? n. 16. Corruptio fit successivè. n. 18. & unde hoc proveniat? n. 20. Corruptum vel annihilatum an possit reproduci? n. 23. Corruptio mixti quid sit & quotuplex? D. IV. de Generatione. n. 21.

Creatio quid sit? de cælo & mundo quæst. præambulâ. n. 1. DEUS solus potest creare. n. 2. non tamen ulla creatura. n. 4.

D.

D.

Densum quid sit? D. II. de Generatione. n. 39.

Dictio verbi mentalis quid sit? D. V. de Anima. n. 38.

Diluvium universale & particulare quid sint? D. III. de Cælo, & Mundo. n. 44.

Diminutio viventium quid sit? D. IV. de Generatione. n. 49.

E.

Echo quomodo fiat? D. III. de Anima. n. 55.

Eclypsis quid sit? D. II. de Cælo & Mundo. n. 74. quomodo fiat Eclypsis Solis & Lunæ? n. eodem. & quomodo inter se differant? n. 75. quomodo facta sit Eclypsis Solis in morte Christi? n. eodem.

Elementum quid sit? D. III. de Cælo, & Mundo. n. 1. & quotuplex? n. 3. Ex Elementis quodnam sit utilissimum & præstantissimum? n. 4. Qualis sit Elementorum situs? n. 5. qualis figura? n. 6. qualis gravitas & levitas? n. 7. An Elementa in suis proprijs locis gravitent, vel levitent? n. 8.

Elementa an sint generabilia & corruptibilia? D. IV. de Generatione. n. 1. An ex quocunque Elemento aliud quodcunque generari possit? n. 3. An facilius & citius sit transitus inter Elementa Symbola, quam inter dissymbola? n. 5. An ex congressu duorum Elementorum possit tertium oriri? n. 6. An Elementa possint concurrere ad generationem mixti? n. 11. Elementa virtualiter tantum continentur in mixto. n. 13. An ab Elementis possint produci mixta? n. 18. Elementa sunt propriè miscibilia. n. 19.

Embryo quid sit? D. IV. de Generatione. n. 29.

Europa qualia in se contineat Regna & Provincias? D. III. de Cælo, & Mundo. n. 54.

F.

Fames quid sit? D. IV. de Generatione. n. 47.

Fletus quid sit? D. IV. de Anima. n. 39.

Flumina & fontes unde habeant suam originem? D. III. de Cælo. n. 34. quomodo flumina & fontes ex altissimis montibus promanent? n. 38.

Forma Corporeitatis à quo producatur? D. II. de Cælo. n. 83. & D. IV. de Generatione. n. 29. & 30.

Fulgur quid sit? D. III. de Cælo. n. 20.

Fulmen quid sit, & quotuplex, & quos habeat effectus? n. 22.

G.

Generatio quid sit? D. III. de Generatione. n. 1. & seqq. subjectum & terminus generationis assignantur. n. 7. & 9. Generatio unius est corruptio alterius: qualiter hoc sit intelligendum? n. 16. An generatio sit successiva? n. 18. & unde hoc proveniat? n. 20.

Generatio viventium quid sit? D. IV. de Generatione. n. 23. quænam viventia possint generare? n. 24. In generatione prolis tria interveniunt. n. 26. An Pater & Mater per sua semina ad generationem prolis concurrant? n. 27. & 29. Generatio viventium est instantanea. n. 31.

Grando & glacies quid sint? D. III. de Cælo. n. 46. & 47.

Gustus in quo organo resideat? D. III. de Anima. n. 65. & 67.

H.

Habitus quid sit? D. II. de Anima. n. 25. quænam potentia sint habituum capaces? n. 26. & 28. à quo producantur habitus? n. 32. & 34. per quid intenduntur habitus? n. 36. An habitus concurrat ad actum effectivè? n. 37. An habitus cum potentia possit concurrere ad actus seipso intensiores, ac etiam excedentes vires potentia? n. 39. quomodo habitus desinant, & corrumpantur? n. 40.

I.

Ignis an existat sub concavo Lunæ? D. III. de Cælo. n. 10. an moveatur circulariter? n. 14. An ignis noster sit ejusdem speciei cum igne superiori? n. 16. Ignea Metheora explicantur. n. 19. & seqq. Ignis fatuus quid sit? n. 23. Ignes subterranei quid sint? n. 25. qualiter ignis in lucernis apud antiquissima subterranea sepulchra conservatus sit? n. 26.

Imperium an sit actus intellectus vel voluntatis? D. VI. de Anima. n. 33.

Insulæ quando factæ sint? D. III. de Cælo. n. 56.

Intellectus humanus quomodo differat ab anima? D. II. de Anima. n. 5. & 7. an specie differat ab Angelico? D. V. de Anima. n. 4. an sit potentia immaterialis & inorganica? n. 6. an indigeat phantasmatis ad intelligendum? n. eodem. unde oriatur hæc dependentia? n. 8. Intellectus activè concurrat ad intellectu-

ctionem. n. 9. ut causa partialis magis principalis. n. 10. species intelligibiles quid sint? n. 13. an sint necessariae ad cognitionem abstractivam? n. 15. an etiam ad intuitivam? n. 17. an intellectus agens sit necessarius? n. 24. an intellectus possibilis sit pura potentia? n. 26. quomodo intellectus agens & possibilis distinguantur ab invicem? n. 27. An intellectus plura simul possit cognoscere? n. 50. Intellectus quale habeat objectum? n. 51. & seqq.
 Intellectio objecti quomodo fiat? n. 30. An intellectio sit alicujus termini productiva, & an intelligere sit verbum mentis producere? n. 33. Intellectio an sit qualitas vitalis? n. 35. an sit verbum mentis? n. 37.
 Intensio qualitatum quid sit, & quomodo fiat? D. II. de Generatione. n. 26, & seq. an per gradus homogeneos? n. 34.
 Intentio & Electio quid sint, & quomodo inter se distinguantur. D. VI. de Anima. n. 31. & 32.
 Iris quid sit, & an ante diluvium jam extiterit? D. II. de Caelo & Mundo. n. 31.

L.

Lapides unde generentur? D. III. de Caelo. n. 58.
 Libertatis gradus quot sint? D. VI. de Anima. n. 1. Libertas nostra quae sit? n. 5. quae sint radices nostrae libertatis? n. 10. & seqq.
 Locomotiva potentia quae sit, & in quo organo resideat? D. IV. de Anima. n. 28. Potentia locomotiva animae separatae qualis sit? D. VII. de Anima. n. 14.
 Lucernae ardentes subtus terram in sepulchris antiquissimis qualiter factae sint? D. III. de Caelo. n. 26.
 Lunae maculae quid sint? D. II. de Caelo. n. 46. Qualitates & dominium Lunae. n. 41. & 50. Lunae Eclipsis quid sit, & quomodo fiat? n. 74. & quomodo differat ab Eclipsi Solis? n. 75.
 Lux & lumen an sint formae accidentales, & quomodo inter se differant? D. II. de Caelo. n. 72. & D. III. de Anima. num. 32. & 35.

M.

Maculae Solis & Lunae quid sint? D. II. de Caelo. n. 45. & 46.
 Manna quid sit? D. III. de Caelo. n. 51.
 Mare quotuplex sit? D. III. de Caelo. n. 33. Cur sit salsum? n. 39. Unde proveniat fluxus & refluxus maris? n. 40.
 Mel quid sit? D. III. de Caelo. n. 50.
 Memoria quid sit & quotuplex? D. V. de

Anima. n. 28. an distinguatur ab intellectu? n. 31.
 Metallorum materia & species quae sint? D. III. de Caelo. n. 60.
 Meteorum quid sit, & quae ejus materia? D. III. de Caelo. n. 17. quae ejus causa? n. 18. quae sint Meteora ignea? n. 19. Aerea? n. 30. Aquea? n. 42. Terrea? n. 57.
 Mineralia terrae quae sint? D. III. de Caelo. n. 59.
 Mixtio quid sit? D. IV. de Generatione. n. 7. Miscibilia quid sint & mixtum? n. eodem. Mixtio quomodo definiatur? n. 9. An omnia Elementa possint concurrere ad generationem mixti? n. 11. an Elementa formaliter vel virtualiter contineantur in mixto? n. 13. Quidnam sit Temperamentum Mixtorum? n. 15. An ab Elementis possint produci mixta, & an unum mixtum possit producere aliud, specialiter, an vinum possit in se convertere aquam? n. 18. Mixta alia sunt perfecta, alia imperfecta. n. 20. Mixti corruptio quid sit, & quotuplex? n. 21.
 Montes an extiterint ante diluvium? D. III. de Caelo. n. 55.
 Mors viventium quid sit? D. IV. de Generatione. n. 50.
 Motus Calorum & Stellarum qualis sit? D. II. de Caelo. n. 57. & 59. per quam potentiam Angeli moveant Caelos, & quomodo? n. 68. & 69.
 Mundus quid sit? D. I. de Caelo, & Mundo. n. 16. an sit tantum unus mundus, vel plures? n. eodem. cujus figura sit mundus? n. 18. in quali perfectione sit conditus? n. 19. potest perfectior mundus produci. n. 20. DEUS creavit mundum in tempore. n. 23. quo tempore mundus sit creatus & per quot dies? n. 25. & in qualibet die quid DEUS creaverit? n. 26. & seqq. An mundus in aeternum sit duraturus? n. 33.
 Mundi totius systema quomodo construendum? D. II. de Caelo & Mundo. n. 2. Mundi sphaera quid sit? n. 3. & quot ejus circuli? n. 4. & seq. Mundi plagae quid sint? n. 14. Mundi terraeque quatuor partes, Regna & Provinciae enumerantur. D. III. de Caelo. n. 54.

N.

Narium seu Nasi structura. D. III. de Anima. n. 57.
 Nebula quid sit? D. III. de Caelo. n. 43.
 Nix quid sit? D. III. de Caelo. n. 45.
 Nubes quid sit? D. III. de Caelo. n. 42.
 Nutritio & Nutrimentum viventium quid sit? D. IV. de Generatione. n. 36. An accidens possit nutrire? n. 37. an vinum nutriat?

nutriat? n. 38. Quid sit potentia nutritiva? n. 39. Quomodo fiat nutritio? n. eodem. An per nutritionem acquirantur novæ partes materiæ & formæ? n. 40. Nutritio an fiat semper continuò? n. 41. An omnes partes viventis nutrantur? n. 44. Virtus nutritiva tripliciter se habet pro tota hominis vita? n. 45.

O.

Oculi structura & partes. D. III. de anima. n. 31.

Odor quid sit, an diffundatur per medium, vel per species perveniat ad nares? D. III. de anima. n. 58. & seqq.

Olfactus quale habeat organum & objectum? D. III. de anima. n. 57.

Omissio pura libera an detur? D. VI. de anima. n. 19.

Organizatio corporis quomodo fiat? D. IV. de generatione. n. 28. & seqq.

P.

Parva naturalia explicantur. D. IV. de anima. n. 34.

Passiones appetitus sensitivi quænam & quid sint? D. IV. de anima. n. 23. & sequentibus.

Planetæ quot sint, quales habeant qualitates, & Dominium in mineralia? D. II. de cælo. n. 41. & 50.

Pluvia quid & quoruplex sit? D. III. de cælo. n. 44.

Potentia animæ quid sint? D. II. de anima. n. 1. quoruplices sint? n. 2. quid sint potentia adæquata & inadæquata? n. 3. Potentia Metaphysicæ & Physicæ quid sint? n. 4. quomodo potentia animæ distinguantur ab anima? n. 5. & seqq. Potentia quomodo distinguantur per actus, & actus per objecta? D. II. de anima. n. 24. quænam potentia sint habituum capaces? n. 26. & 28.

Potentia locomotiva quoruplex sit, & in quo organo resideat? D. IV. de anima. n. 28. & seqq. Potentia locomotiva animæ separata qualis sit? D. VII. de anima. n. 14.

Pruina quid sit? D. III. de cælo. n. 49.

Q.

Qualitates primæ quid & quot sint? D. I. de generatione. n. 1. quomodo definiuntur? n. 2. sunt formæ positivæ & accidentales. n. 5. & 7. an dentur qualitates virtuales in elementis? n. 11. an qualitatibus primis conveniat resistentia? n. 16. qualitates contrariæ an in

Tract. IV.

gradibus remissis possint simul stare naturaliter? n. 18. & in gradibus intensis supernaturaliter? n. 21. Quæ qualitates primæ conveniant elementis? D. I. de generatione. n. 25. & in quo gradu? n. 29. An qualitates similes agant in similes? D. II. de generatione. n. 2. & 4. An qualitates intendantur per antiperistasin? n. 10. & per reflexionem? n. 12. Intensio qualitatum quomodo fiat? D. II. de generatione. n. 26. An gradus qualitatis sint homogenei? n. 34. An intensio fiat successivè? n. 37.

R.

Rarefactio quomodo fiat? D. II. de generatione. n. 41. & seqq. Rarum quid sit? n. 39.

Reactio & Repassio quid sint? D. II. de generatione. n. 17. an detur reactio in motu alterationis, & locali? n. 19.

Reflexio quid sit? D. II. de generatione. n. 8. an qualitates intendantur per reflexionem? n. 12.

Remissio qualitatis quomodo fiat? D. II. de generatione. n. 28.

Reproduci an possit ens corruptum vel annihilatum? D. III. de generatione. n. 23. an possit res adhuc existens reproduci? n. 25.

Respiratio quid sit? D. IV. de anima. n. 41.

Risus quid sit? D. IV. de anima. n. 38.

Ros quid sit? D. III. de cælo. n. 48.

S.

Sanguis an vivat? D. I. de anima. n. 14.

Sensus externi & interni quid & quot sint? D. III. de anima. n. 2. An solus sensus producat suos actus effectivè? n. 3. objectum sensibile quid & quoruplex sit? n. 5. & 6. objectum sensibile debet esse ens reale existens. n. 7. materiale. n. 8. singulare. n. 10. accidentale. n. 12.

Species sensibiles quid sint? n. 14. an dentur, & à quo producantur? n. 15. in quo subjecto recipiantur? n. 16. an detur sensus agens? n. 18. sensibile commune an habeat propriam speciem? n. 19. à quonam causentur species impressæ in sensu interno? n. 21. an species ab objecto producantur indivisibiliter? n. 24. an species in conservari dependeant ab objectis? n. 26. quomodo species corrumpantur? n. 27. an species impressæ causent sensationes? n. 28. species impressa an sit similitudo objecti, & medium quod? n. 29. an sensus erret circa suum sensibile? n. 30.

ooo

Sensus

Sensus visus quid sit, & ubi fiat visio? n. 31. sensus auditus quid sit? n. 48. sensus olfactus quid sit? n. 57. sensus gustus, & tactus quid sit? n. 65. an excellens sensibile lædat sensum? n. 76. an sensibile positum super sensum impediatur sensationem? n. 77.

Sensus internus quid sit? D. IV. de anima. n. 1. quodnam ejus organum? n. 3. an sensus internus percipiat objecta actuum externorum? n. 4. an cognoscat actus sensuum externorum? n. 6. quot sint actus sensus interni? n. 9. An sensus internus sit judicativus vel discursivus? n. 10. an sit unicus vel multiplex? n. 12. sensitivus appetitus quid sit & quotuplex? quale habeat organum? n. 14. & seqq. quæ sint ejus passionem? n. 23.

An simile possit agere in simile? D. II. de generatione. n. 2. & 4.

Singularia materialia quomodo à nobis cognoscantur? D. V. de anima. n. 41. & seqq.

Sitis quid sit? D. IV. de Generatione. n. 47.

Solis maculæ quid sint? D. II. de cælo. n. 45. quando sol ingrediatur signa zodiaci? n. 6. Qualitates & Dominium solis. n. 41. & 50. Eclipsis solis. n. 74. & 75.

Somnus & somnium quid sint? D. IV. de anima. n. 36. & 37.

Sonus quid sit, & qualiter perveniat ad aures? D. III. de anima. n. 49. & 53.

Species intelligibiles quid sint, & an sint necessariae ad cognitionem abstractivam & intuitivam? D. V. de anima. n. 13. & seqq.

Sphæra activitatis agentis quid sit? D. II. de generatione. n. 21.

Sphæra Mundi quid sit? D. II. de cælo. n. 3. & quot ejus circuli? n. 4.

Stellæ quid sint? D. II. de cælo. n. 36. aliæ sunt fixæ, aliæ erraticæ. n. 37. quot sint stellæ fixæ, & quot erraticæ? n. 38. quot sint classes magnitudinis stellarum? n. eodem. quanta sit magnitudo stellarum? n. 39. quæ & quot sint signa zodiaci & constellationes? n. eodem. quando sol singulis mensibus ingrediatur signa zodiaci? n. 6. figura stellarum qualis sit? n. 43. an stellæ sint destitutæ habitatoribus? n. 44.

Stellæ quomodo distinguantur à cælis & inter se? n. 49. stellis & cælis perfectiora sunt viventia. n. 52. stellæ quomodo moveantur? n. 58. stellæ an habeant qualitates primas & secundas, colores, levitatem & gravitatem? n. 70. an habeant quantitatem, raritatem, densitatem &c. n. 77. an stellæ habeant lucem ex seipsis, vel ab alio? n. 73. scintillatio stellarum quid sit? n. 76.

Stellæ an influant in hæc inferiora? n. 79.

an causent in sublunaribus lumen, calorem, frigus &c. item motum localem, item formas substantiales elementorum & mixtorum? n. 81. an possint producere animas & formam corporeitatis? n. 83. an influant in intellectum & voluntatem hominis? n. 86. per quid stellæ agant in sublunaria? n. 88. an etiam per motum? n. 89. ex observatione & præcognitione stellarum quid Astrologi possint præcognoscere & prædicere? n. 92.

T.

Tactus quale habeat organum & objectum, & an fiat per species? D. III. de anima. n. 68. & seqq.

Temperamentum mixtorum quid sit & quotuplex? D. IV. de generatione. n. 15. & 16. Quodnam temperamentum sit melius? n. 17.

Terra non movetur localiter. D. II. de cælo. n. 87. est in centro universi. D. I. de cælo. n. 13. est figuræ rotundæ. D. III. de cælo. n. 52. habet quinque plagas seu zonas. n. 53. dividitur in quatuor partes principales. n. 54. terrea metheora explicantur. n. 57.

Terræ motus quid sint, & unde proveniant? D. III. de cælo. n. 57.

Tonitru quid sit, & quomodo fiat? D. III. de cælo. n. 21.

V.

Via lactea quid sit? D. II. de cælo. n. 40. & D. III. de cælo. n. 32.

Ventus quid sit, quæ ejus materia & causa, & quotuplex sit ventus? D. III. de cælo. n. 30.

Verbum mentis quid sit? D. V. de anima. n. 29. an sit ipsa actualis intellectio? n. 37. an producat per dictionem? n. 38.

Vinum an possit in se convertere aquam? D. IV. de generatione. n. 18. an vinum nutriat? n. 38.

Visus quale habeat objectum, & visio in quo organo fiat? D. III. de anima. n. 31.

Viventium generatio quid sit & qualiter fiat? D. IV. de generatione. n. 23. & seqq. quænam viventia possint generare? n. 24. viventium generatio an sit instantanea? n. 31.

Viventium nutritio quid sit, & quomodo fiat? n. 36. & seqq. vivens an toto vitæ tempore maneat idem? n. 42. quænam partes viventis nutriantur & fluant? n. 44. vita hominis dividitur in septem ætates. n. 46.

Viventium augmentatio quid sit? D. IV. de generatione. n. 48. & 51. diminutio

tio viventium quid sit? n. 49. mors viventium quid sit? n. 50. vivens an habeat principium mortis intrinsecum? n. 52. an lignum vitæ potuerit conservare vitam nostrorum protoparentum in perpetuum? n. 53.
 Vita quid sit? D. I. de anima. n. 2. an vivant partes fluidæ? n. 14. an dentes, cornua, rostra, plumæ, ungues, capilli & pili vivant? n. 17. & 18.
 Universalia quomodo à nobis cognoscantur? D. V. de anima, n. 46. & seqq.
 Voluntas quid sit? D. VI. de anima. n. 1. quomodo sit libera? n. 2. an sit præstantior intellectu? n. 3. an sit libera, quando actualiter operatur? n. 6. an possit necessitari & violentari? n. 8. voluntas non determinatur ab ultimo iudicio practico intellectus, n. 14. voluntatis actus quotuplices sint? n. 16. voluntas an sit libera in quantum operativa, vel in quantum productiva? n. 17. an acti-

bus voluntatis libertas sit essentialis? n. 18. voluntatis objectum quale sit? n. 21. an voluntas possit ferri in bonum præscindendo à ratione finis, vel medii? n. 23. an voluntas feratur tantum in possibilia, vel etiam in impossibilia? n. 25. voluntati objectum quomodo proponi debeat? n. 26. ad quales actus voluntatis prærequiratur apprehensio vel iudicium? n. 27. voluntas est causa totalis suorum actuum, n. 29. imperium an sit actus voluntatis? n. 33. quomodo voluntas imperet cæteris potentiis? n. 35.

Z.

Zodiacus quid sit, & quot signa zodiaci? D. II. de cælo. n. 5. & 39.
 Zonæ mundi quid & quot sint? D. II. de cælo. n. 13.

Errata Graviora, quæ in hac Physica particulari post Typum occurrerunt, ita corrigat Benevolus Lector.

Fol. 18. Col. 1. Lin. 51. horum,	F. 211. C. 1. L. 32. oportet, lege
Lege horarum.	oportet.
F. 74. C. 2. L. 1. humidus, lege hu-	F. 217. C. 1. L. 5. arbitrium, lege ar-
miditas.	bitrum.
F. 96. C. 2. L. 39. condensatione,	eodem. C. 2. L. 25. impetranti, lege
lege condensatione.	imperanti.
F. 123. C. 2. L. penult. vivipera, lege	F. 223. C. 2. L. 60. concurreret, lege
vivipara.	concurrere.

Panger, Marinus

Philosophia Aristotelica univ

Bd.: 3

Ingolstadium 1739

2 Ph.u. 56 a-3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10944210-7

VD18 12746010-001